

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

6/15/62 K1

Z
7751
.F126

HISTORIAE BIBLIOTHECÆ FABRICIANAE

PARS IV.

Qua

Singuli eius libri, eorum-
que contenta, & si quae dantur variae edi-
tiones, augmenta, epitomae, apologiae sive de-
fensiones, auctorum errores &
vitae,

Doctorumque virorum de auctoribus illis,
& eorum libris iudicia, atque alia ad rem librariam fa-
cientia recensentur, scriptoresque anonymi & pseud-
onymi, nec non scripta spuria
indicantur,

^{Johann} A U C T O R E
(IOANNE) FABRICIO) ^{us}

WOLFENBUTTELI

Sumtibus Viduae GODOFREDI FREYTAGII Bibliop.

ANNO MDCCXXI.

HELMSTADII LITTERIS SCHNORRIANIS.

1950-1951

1952-1953

1954-1955

1956-1957

1958-1959

1960-1961

1962-1963

1964-1965

21. 9. 52. 1. 7. 10
SERENISSIMI DVCIS BRVNSVIC AC LVNEBV-
GENSIS A CONSILII SANCTIORIBVS,

VIRIS

PERILLVSTRIBVS ATQVE EXCELLENTISSIMIS,

VRBANO DIETERICO
A LVEDECKE,

PRIMO STATUS MINISTRO, CANCELLARIO ET
CONSISTORII DIRECTORI, HEREDITARIO
IN NIEDERN SICKTE,

HIERONYMO

A MVNCHHAVSEN,

CAMERAE PRAESIDI RERVMQVE METALLICA-
RVM PRAEFECTO, HEREDITARIO IN APELERN,
NIENFELD ET LINDA,

IOANNI FRIDERICO

LIB. BARONI A STAIN,

RERVM MILITARIVM MODERATORI, HEREDI-
TARIO IN MVHLHVSA AD ANISVM,

CONRADO DETLEFFO

A DEHN,

COLLEGII RERVM COENOBIALIVM DIRE-
CTORI, HEREDITARIO IN WENDHVSA,
SCHENINGA, ET RIDDAGSHVSA,

IOACHIMO A BRAWE,

AD COMITIA IMPERII RATISBONENSIA

LEGATO CVM PLENA POTESTATE

SALVTEM AC PROSPERITATEM PERPETVAM

Librarian
Shafte
9-16-25
12092

**PERILLVSTRES ET EXCEL-
 LENTISSIMI VIRI,**

**PATRONI OMNI PIETATE HV MILLI-
 MEQVE COLENDI,**

Aepe cogitaui, qua ra-
 tione meam erga Vos ob-
 seruantiam publico mo-
 numento declarare et
 comprobare possem; sed
 occasio defuit, qua con-
 silium isthoc exlequi, & debitum me-
 um bona fide solvere atque expungere
 liceret.

DEDICATIO.

liceret. Nunc autem ea sese offert, ad
Quartae Historiae meae bibliothecae
 Parti, libro quidem in se exiguo, pa-
 troni sunt quaerendi, ac dispiciendi.
 Vos enim proximum a celsissimis Prin-
 cipibus, quibus priores tres Partes sub-
 iectissime conlectatae fuerunt, locum
 tenetis: Vos serenissimi & clementissi-
 mi Ducis, in Guelphorum sede regen-
 tis, oculi, cor, & manus estis: Vos
 res belli ac pacis, ciuitatem, filium,
 rem publicam, leges, iudicia, & alia
 grauiora negotia administratis: per Vos
 loquitur Dominus noster ad Respubli-
 cas, Principes, Reges, & Imperanti-
 um in terris summum, ac maiestate in-
 ter homines maxima fulgentem: Vos
 ad Principatum ornandum quotidie &
 augendum cogitationes adhibetis, nec
 maiorem sectamini gloriam, quam ut
 de patria bene mereatis, atque ut iuri-
 bus ciuium, subiectorum bonis, reli-

DEDICATIO

gionis sacris, commerciorum usui, ac populo uniuerso sua constet incolumitas: non priuatum Vos commodum publico anteponitis, neque corrumpi Vos finitis, sed omnem curam adhibetis, ut iustitiae habeatur ratio, ac bene merentes promoueantur, criminosi autem ac scelerati dignis modis puniantur: Vos tam praeclaris, tam sanctis, tamque vtilibus operibus omni Vos modo dignos reddituri, qui in primis *Evergetae* vocemini; hoc enim nomen Principum Ministris eminentioribus competere, grauissimus scriptor observauit, memoriaeque prodidit: Vos perpetui estis augusti summeque venerandi Principis comites, atque in eius palatio, tabulario, ac tribunali, ut oracula iuris, & iurisprudentiae, audimini; eoque feliciores estis, quo meliorem habetis Herum, qui non deglubit pecudes,

DEDICATIO

des, & tyrannice imperat, sed temperata utitur potestate, meminitque, se a Deo constitutum esse pastorem populorum, & patrem patriae, quem liberis consulere decet, suaque illorum commodis postponere, & qui, quantum alienior est a bello alijs inferendo, tanto augustiores in toga triumphos agit. Permittite ergo, Patroni maximopere colendi, ut iam, ordine sic postulante, ad Vosea qua decet reuerentia accedam, perque illustribus Nominibus vestris qualemcunque librum hunc inscribam, ac dedicem. Equidem maiora Vobis praestare pro vestris in me meritis & cupio, & debeo; sed nunc, quando praestantioribus officiis non possum, hoc saltem munusculo maximum meum ac singulare erga Amplitudines atque Excellentias vestras studium declarandum esse existimaui, beatum me reputaturus, si librum ipsum, in quo vestri ordinis heroas

DEDICATIO

aliquot reperietis, lectione dignari, sub-
actoque iudicio vestro pensitare, ac de
erroribus me admonere velitis: per Vos
enim proficere, atque melius informari,
& suaue mihi erit, & honorificum. Certe
hunc fauorem, ut omnia vestra, maximi
aestimabo, tantoque beneficio serio af-
fectu, & sincero ac sempiterno cultu, si
nequiuero aliter, respondere allaborabo.
Deus Vos seruet, Viri excellentissimi, &
consiliis vestris prosperos euentus, ope-
ribus felices progressus, familiis aeterni-
tatem, Vobis autem vitae longae vita-
tem laeta cum sanitate coniunctam, fa-
uentissime largiatur. Helmstadii in a-
cademia Iulia die XXI. Martii A. MDCCXXI.

BENE.

BENEVOLO LECTORI

S. P.

Nimus quidem erat, sicut etiam in antecedentis Partis Praefatione expressi, hac IV. Parte opus meum bibliothecarium absolvere, ei-que colophonem addere. Sed cum et illi, qui sumtus in id faciunt, & multi ex eruditis me rogaverint, in coepto ut pergerem, nec ullos, quos possideo, libros intactos, ac sine recensione relinquerem, iusto eorum desiderio, aegre quidem, si vires ac aetatem meam, satis iam provectam, libenter tamen, si sperandam Dei gratiam, & amicorum favorem respicio, tandem locum dedi, cumque eo, sine cuius auxilio nihil possumus, consilium cepi

PRAEFATIO

---

in proposito pergendi, & abstinendi a compendio faciendo. Atque ita iam habes in praesenti volumine libros formae quadripartitae, partim grandioris, partim vulgaris, CXCVII. biblicos videlicet, iuridicos, rituales, dogmaticos & polemicos. Multi hoc in numero, fateor, sunt germanici, & quidem illi, qui in titulo unam aut plures voculas germanicas, latine tamen redditas, prae se ferunt: qui, ut Germanis meis grati erunt, ita nec exteris, credo, displicebunt, quoniam & ipsi inde poterunt cognoscere, quid apud nos his in studiis scriptum sit, ac peractum. Haec paucis praefari volui, Lector suavissime, te divinae clementiae, me tuo favori etiam atque etiam commendans.

I.

Dominici VIVA Trutina theologica The-
sium Quesnellianarum. Beneventi 1717.
Editio tertia, sedulo expolita, ac non nul-
lia additionibus aucta: eamque biennii
spatio secuta sunt V. alia. Est Trutina
hæc Tomi II. Trutinæ theologicæ, o-
peris magni, quod auctor confectum
edidit, Pars quarta. Ex hac denum
(qualiscunque sit) liquido constare pot-
est, quas ob causas Theses Quesnellianæ

CI. a CLEMENTE Papa XI. sint confixæ: eas autem qui igno-
rant, & nihilominus condemnationem refutare sustinent, non pos-
sunt non in tenebris palpare, & Andabatarum more dimicare,
Exempli gratia: Primam thesin, quæ hæc est, *Nihil aliud remanere
anima, quæ Deum atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum & peccati
consecutiones, superbiam paupertatem, & segnem indigentiam, hoc est, ge-
neralem impotentiam ad laborem, ad orationem, & ad omne opus bonum,*
ait esse falsam, & hæreticam: ea enim. liberum tolli arbitrium, &
potentiam ad excercenda opera honesta: quod a lege naturali
præcipitur, debere posse executioni mandari, alias post primum
peccatum non posse hominem amplius peccare, nec Deum vere
ad præfractos posse dicere: *Pecavi, & remisisti:* immo nemini de-
esse auxilium requisitum ad orandum. Et sic in ceteris progred-
itur; adeoque lucem nobis præfert ad cognoscendas rationes.

Pars IV. In 4. maiori.

A

ob

ob quas visum fuit Sedi romanæ, Theses Quæsnellianas, tanquam falsas & captiosas, (refero verba Constitutionis) male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, ecclesiæ & eius praxi iniurias, in Potestates seculi contumeliosas, seditiosas, impias & hæreticas declarare, damnare, & reprobare. Præmittitur Proœmium, in quo auctor disputat contra multorum Gallorum appellationem ad futurum Concilium; ac mirum, ipsum etiam typographum, ut olim in controversia ariana coquus aliquis, huic se se disputationi immiscere, typisque suis, tanquam armis, alienos a receptione Constitutionis pontificiæ *Vnigenitæ* Gallos petere & confodere conari, qui typos observare suos deberet, sicut ille pulmenta curare iussus fuit. Ceterum sicut Trutinæ ipsa prædicta Constitutio præfigitur, ita auctor in dedicatione ad eminentissimum ac reverendissimum Georgium S. R. E. Cardinalem CORNELIVM, Episcopum patavinum, Comitem saccensem, in laudes it magni huius præfulis, sed ob virtutem atque eruditionem nunquam satis laudandi.

Dominicus *Viva*, sacerdos Societatis Iesu, & S. theologiæ professor in Collegio neapolitano eiusdem Societatis, adhuc vivit, floretque. Eius etiam, ut statim dicetur, Cursus exstat theologicus.

II.

Dominici VIVA Cursus theologicus. Patavii 1719. Ad usum tironum elucubratus, & in quotidianis prælectionibus auditoribus traditus, a D. Ignatio *Viva* autem, fratris auctoris filio, in lucem publicam editus. Sunt eius Partes IIX. quarum prima tractatur de Deo uno & trino; secunda de beatitudine, angelis, & actibus humanis; tertia de divina gratia; quarta de fide, spe, & caritate; quinta de iustitia & iure; sextade divini Verbi incarnatione; septima de sacramentis in genere, ac de eucharistia; octava de poenitentia, ut virtute, & ut sacramento. Dedicationem D. Ignatius *Viva* direxit ad excellentissimum Principem Bartholomæum V. *de Capua*, Magnum Altavillæ Comitem XIX. Principem Ariciæ, & reliqua; in eaque non tantum in illius laudes excurrit, sed illustrissimam eiusdem familiam recenset. Typographus promittit Cursum eiusdem auctoris theologico-moralem, IIX. itidem tractatibus comprehensum, eumque pariter in celeberrima Collegii

legu neapolitani academia, in publicum usum, discipulis traditum esse scribit.

III.

Historici delle cose veneziane, i quali hanno scritto per publico decreto, Historici rerum venetarum, qui publico scripserunt decreto. Venetiis, A. 1718. volumina IIX. Vide *Giornale de' Letterati d' Italia* Tomo XXX. 447. Est opus pernobile ac splendidum, cui Vitæ & effigies auctorum accesserunt, cum Chronologia & Indicibus. Auctores vero sunt Marc. Ant. SABELLICVS, (qui proprio quidem motu historiam suam scripsit, at quam inclytus Senatus adprobavit, & auctore extincto continuari iussit) Petrus BEMBVVS, Paulus PARVTA, Andr. MAVROCENVVS, Baptista NANI, Mich. FVSCARENVS. De *Sabellico* iam diximus Partis II. p. 514. 517. de *Bembo* P. III. 78. 438. de *Nanio* & *Fuscarenno*, eiusdem Partis p. 439. & 440. Nunc hoc tantum addimus, *Sabellicum* historiam tradere ab anno Christi 450. five ab origine Venetiarum usque ad annum 1486. *Bembum* ab hoc anno usque ad annum 1513. *Parutam* ab hoc anno usque ad annum 1573. *Maurocennum* ab anno 1521. usque ad annum 1615. *Nanium* ab anno 1613. usque ad annum 1671. & *Fuscarennum* ab anno 1669. usque ad annum 1690. Neque hoc prætereundum, Vitam Sabellici ab Apostolo Zeno, Bembi a Ioanne Casa cum notis prædicti Zeni, Parutæ ab eodem Zeno, Mauroceni a Nic. Crasso iuniore cum notis Petri Catharini Zeni descriptam hoc in opere exstare, in Præfatione generali de omnibus hisce & aliis rerum venetarum scriptoribus sermonem esse, voluminique Historiæ Bombi, quo ceteris æquale redderetur, adiunctum a nobis esse Ludovici Ellies DV PIN Tomum I. Bibliothecæ universalis historicorum, editum Amstelodami A. 1708. Vt-terius autem hoc in opere eum progredi impedivit mors, ultima linea rerum.

Paulus Paruta, nobilis venetus, poëta, orator & historicus, cuius delicæ erant lectiones *Thucydidis*, *Xenophontis*, T. *Livii* & *Taciti*, Eques & D. Marci procurator, Brixiaque aliquando Prætor, in gravissimis negotiis ad Papam CLEMENTEM IIX. atque ad componenda dissidia de confiniis Archiducis & Reip. venetæ missus, vir adspectu venerabilis, tardus in agendo, cautus in evitandis erroribus, circumspectus in sermone, sagax in augenda fama, &

prudens in omni proposito, tantæque auctoritatis, cum Romæ legatus commoraretur, ut ceteri Ministri & Legati, in rebus Herorum suorum commodum & dignitatem respicientibus, ab ipsius ore & consiliis dependerent, scripsit de Perfectione vitæ politicæ, Discursus politicos, & Soliloquium, quo breve examen omnis vitæ suæ instituit, sumo, non fama exutus anno reparatæ salutis 1598. ætatis 58. Laur. *Crassus* Elogior. P. I. 97. *Ghilinus* l. c. Apost. *Zennus* in eius Vita. A *Baclero* Bibliograph. crit. p. 662. inter præcipuos dissertationum politicarum auctores numeratur, atque a *Crasso* alter Aristides, & Cato Romæ venetæ, a *Ghilino* compendium variaz & excellentis doctrinæ, ac speculum omnis honestæ ac nobilis operationis, a *Naudæo* denique Bibliograph. polit. (apud Crenium Meth. stud. T. I.) p. 513. flos venetæ nobilitatis, & subactæ decus eruditionis, immo p. 571. deus in hoc scribendi genere summanus appellatur.

Andreas Mauvassens, italice *Morosini*, Aloysii *Pisauri*, Fran. *Piccolomini* & *Zabarella* discipulus, distinguendus a duobus cognominibus, quorum alter scripsit *Corfi* di penna, e catena di materie sopra l' isola della Cefalonia, alter Historiam sui temporis versibus heroicis descripsisse fingitur a *Leandro Alberti*, Nobilis & Senator venetus, qui eruditione, eloquentia, prudentia, fide & vigilantia erga patriæ salutem meruit, ut per gradus honorum urbanorum ad summum fere fastigium ascenderet, (parum enim absuit, quin serenissimo Duci, Ioanni *Bembo* surrogaretur) multa posteris reliquit ingenii sui monumenta, quorum tamen, quæ erat modestia, nullum evulgari vivens passus est. Post eius vero obitum, qui contigit anno 1618. ætatis 60. ex illis in lucem missa sunt, præter Historiam venetam, quam quidem italice cœpit scribere, mox autem, mutata sententia, contra, quam fecerat *Parnia*, latino sermone usus est, Opusculorum, cum Epistolis, Pars I. Vita *Leonardi Donati*, Venetiarum Principis, ac L. imprese & expeditioni di Constantinopoli della sereniss. Rep. di Venetia. Nic. *Crassus* & Aloys. *Lodinus* in Vita magni huius Senatoris, cum Notis Pet. *Catharini Zini*.

Ludovicus Elies De Pis, parisiensis, ex nobili Normanniæ familia, Doctor sorbonicus & professor regius, multis egregiis scriptis celebris, (eius enim sunt Bibliotheca scriptorum ecclesiasticorum, constans

constans XIX. Tomis in 4. maiori, Prolegomena in Scripturam sacram, Notæ in Psalmos, earumque Defensio, Editiones *Optati* milevitani, cum Historia Donatistarum, & Io. *Gerfoni*, Defensio Censuræ sorbonicæ librorum de religione Simensium, Tractatus de doctrina christiana, & alius de potestate ecclesiastica & temporali) laude quidem propter veritatis ac moderationis studium dignus, sed & ab auctore *Nova Bibliotheca* T. X. n8. ob nimiam festinationem, intermissionem curæ exactioris, variosque errores commissos notatus, ante obitum, qui fuit A. 1719. ætatis 62. occupabatur in Conciliatione divini officii apud diversas religiones christianas. Vide *Alia erud.* A. 1703. 204. 254. 374. *Narrat. innoc.* A. 1703. 139. ipsum *Du Pin* T. XIX. de la Biblioth. ecclesiast. 176. Io. Alb. *Fabricium* Biblioth. lat. 725. *New Accession.* ad Relection. Wheari 25. *Cave* Prolegom. in Hist. scriptor. eccles. p. 1. *Clericorum* T. XXII. de la Biblioth. choisie 451. & T. III. de la Biblioth. anc. & mod. 194. C. *Eklowich* Vindic. Discussionis 166. & *Mandelii* Spaziergang von der wahrheit 289. 296.

IV.

Thomæ POPE-BLOVNT Censuræ celebriorum auctorum, Genevæ 1694. & iterum ibidem A. 1699. ac tertium 1710. 4. Prius autem prodierat Londini A. 1690. in fol. In hoc tractatu varia virorum doctorem de clarissimis cuiusque sæculi scriptoribus iudicia traduntur, unde facillimo negotio lector dignoscere queat, quid in singulis maxime memorabile sit, & quonam in pretio apud eruditos semper habiti fuerint. Non autem ei animus est, de omnibus in universum auctoribus dicere, sed de iis solum, qui apud eruditos maxime æstimantur. Et paucos ex Anglicis attigit, quia scriptores illi maximam partem vernacula sua, quæ exteris ignota est, utuntur. Interim prope DC. alios adduxit, eosque iuxta seriem temporum collocavit. Et singulorum quædam quasi imago exhibetur, unde cognoscere possis, quando quisque floruerit, & obierit, quamam eius sint scripta, quæque præcipua, qua valuerit auctoritate in orbe litterario, num plagiarus fuerit, & cuius scrinia compilaverit, an purgatorium subiecit Indicis librorum prohibitorum, & quamam optima cuiusque auctoris sit editio. Hoc etiam notandum de hac editione, iudicia e vernaculo

sermone, sive anglicus ille sit, sive gallicus, sive italicus, in latinum translata esse. Atque hoc libro uti poteris ad instar Locorum communium, in quos referas varia scriptorum iudicia de auctoribus, eumque CL. *Struvius* Introd. in notit. rei litter. pag. 385. aliquo modo præfert Tob. *Magiri* Eponymologio critico, quia *Magirus* encomiastica fere iudicia, noster autem quævis, quæ ad statum & scripta auctorum faciunt, selegerit. *Alia eruditor.* A. 1691. 24. De Hug. Grotio p. 947. loquens, D. I. E. in eo ait hoc taxasse, quod adductis aliquot locis, vel ex poeta vel ex historico, statim inde universale aliquod rectæ rationis dictatum & gentium ius voluerit exstruere. Is autem est D. Ioannes *Eisbel*, Ictus helmstädiensis. Et p. 657. per *Reginam Magna Britannia bene meritam*, in quam Buchananus tam virulentum calamum dolet se strinxisse, intelligitur MARIA.

pag. 5. Aelianus scribit, <i>Agathem</i>, pictorem quendam, Homerum pinxisse vomentem. 7. Theognis <i>dorica</i> usus est dialecto. 29. Platonis operum editio --- cum comment. <i>Marcellii Ficini</i>. 82. Propertius ex <i>Mevania</i> oppido Umbriæ oriundus. 135. <i>Decimus</i> Iunius Iuvenalis. 196. Dionis Cassii Histor. rom. libri XXV. --- editi sunt græce cum versione Guil. Xylandri in fol. apud H. Stephanum anno 1591. 304. Tiro Prosper, <i>Episcopus rhodiensis</i>. 310. Hesychius alexandrinus, grammaticus, claruit anno Domini D.	Aelianus lib. 13. cap. 22. scribit, <i>Galatonem</i> e. r. <i>Ionica.</i> I. A. <i>Fabricius</i> Biblioth. gr. l. 2. c. II. p. 440. Cum comment. <i>Marsilii</i> Ficini. Ex <i>Hispello.</i> <i>Donnola</i> de patria Propertii p. 18. <i>Decimus.</i> <i>Fabricius</i> Biblioth. lat. 451. Anno 1592. Non erat <i>Episcopus.</i> Cave Histor. liter. 247. <i>Alia erud.</i> A. 1713. 245. Hoc verum sit de <i>Hesychio milaso</i>, non autem de alexandrino. I. A. <i>Fabricius</i> Biblioth. gr. lib.

- P. 368. Suidas, *monachus byzantinus*. lib. IV. c. 35. p. 544. Hoc dicitur sine fundamento. Idem ibidem.
405. Nicetæ Thesaurus fidei orthodoxæ prodit *græce & latine*, interprete Petro Morello. *Græce prodierunt tantum libri V. priores. Idem* Bibl. gr. lib. V. P. II. c. 5. p. 418.
451. Ioannes Franciscus Poggius. Poggius Bracciolinus: nam Io. Franciscus est unus ex filiis. Recensitus in Vita Poggii.
- Obiit anno 1459. ætatis 80. Aetatis 78.
452. Poggius (Bracciolinus) *se-* Non ille, sed Io. Franciscus Poggius. *pultus est Roma.*
495. Iul. Pompon. Lætus, alias Dubium, an Petri nomen tulerit. Nomen eius baptismale fuit *Iulius*. Vide *Giornale de' letter. d' Ital.* T. XXII. 366. 372.
497. Ioannes Picus Mirandulæ Dominus & Concordiæ Comes ac Princeps. Io. Picus Mirandulæ Dominus seu Princeps, & Concordiæ Comes. Ita Io. Fran. Picus in Vita Ioannis illius, sui patris.
- Scripta eius hæc sunt: --- Commentaria in psalmum XV. Regula christianæ vitæ peritiles. Explicatio Orationis dominicæ.* Illa non sunt nisi *afficta*.
540. Io. Cuspinianus *magnum suo* Non illa, sed hæc sunt verba: *avo historia lumen.* Voss. de *solers antiquitatis indagator.* *Hist. lat.* 428. (202.)
- P. 767. Hieron. Zanchius Basilea *Heidelbergæ.*
864. Paulus Sarpus Venetiis a *Vulneratus* quidem est a nebulonibus illis, sed sanatus supervixit usque ad annum ætatis LXXI. Io. Gottl. *Möller* in Ad-ditam. ad Mutuas Sarpii & Casauboni Epistolas, §. 3.
894. Iac. Aug. Thuanus a quibusdā Politico catholicus appel- Auctor anonymus est Io. Andr. *Bosius*, professor ienensis, idque habet

- latur, ab aliis ut atheus & profanus traducitur. *Auctor anonymus* in Bibliotheca politica *curiosa*.
942. Henr. Spelmannus, Eques auratus, composuit librum de non temerandis ecclesiis. *habet in Bibliotheca politica contratta*, Bæcleri Bibliographiæ curiosæ subiuncta, §. 38. I. G. Krausæ Animadv. in Bæcleri Bibliograph. criticam, 858. Liber ille est *Clementis*, eius filii. *Acta erudit.* A. 1698. 448.
985. Casp. Scioppius obiit anno 1663. *eclogenario maior.* *Anno 1649. ætatis 75.*
- Thomas Pope-Blount, Baronettus, anglo-britannus, iam sub finem sæculi XVII. floruit inter eruditos, & sicut litterarum causa vitam privatam amavit coluitque, ita variorum collectione iudiciorum, quæ hoc libro comprehenditur, de publico bene ac præclare meritus est. *Acta erud.* 1691. 24. *Sirrus* Introd. 385.

V.

La coltiuatione di Luigi A L A M A N N I, e le Api di Giovanni R V C E L L A I, id est, Ludovici Alamanni Poëma de Cultione agrorum, & Ioannis Oricellarii Poëma de Apibus, cum Annotationibus Rob. Titi ad Poëma hoc posterius, & Epistola Ioan. Chesozzi in defensionem Io. Georgii Trifini. Patavii 1718. Vtrumque poëma constat versibus solutus, (quorum tamen Alamannus non fuit inventor, sed, fatente Oricellarii fratre p. 230. *Trifinus*) & prius quidem expressum est ad editionem parisinam Rob. Stephani A. 1546. posterius ad venetam anni 1539. Præmittuntur etiam Notitiæ sive relationes de patria & scriptis tam Alamanni, quam Oricellarii, & in fine prioris illius adduntur Epigrammata, italico itidem idiomate. Liber est nitidus, & ratione elegantium characterum chartæque purissimæ spectabilis, mihi autem eo cærior, quo excelsior est manus, a qua in hæc oras, atque ad me pervenit. Dedicatio directæ est ad eminentissimum ac reverendissimum Cardinalem Georg. CORNELIVM, Episcopum patavinum, Comitem de Piove di Sauto, & reliqua, isque beatus prædicatur non tantum propter familiam illustrissimam, quæ a Cornelii descendit Scipionibus, & affinitate iuncta fuit cum augustissima stirpe Regum Cypri, & propter fratris exaltationem, qui sere-

serenissimus hodie Dux est sapientissimæ atque æternæ Reipublicæ venetæ, sed in primis propter favorem ac patrocinium erga bonas litteras & omnis generis virtutes, quem cum alias, tum quotidie in florentissimo Seminario suo, cuiusvis optime constitutæ Academicæ pie laudabiliterque æmulo, abundantissime demonstret, & propter vigilantiam denique, ac solitudinem pastorem, qua Ecclesiæ suæ præsit, eiusque bonum se præbeat agricolam. In Præfatione, quæ auctorem habet G. A. V. id est, Io. Anton. *Vulpium*, sermo est de elegantia linguæ italicæ, de *Alamanno* & *Oricellario* eorumque scriptis & editionibus, qualitate huius editionis, & scaturigine bene scribendi: hanc videlicet esse multarum cognitionem rerum, & longum in mundo usum, neque has condiciones in iuvenibus dari, mediæve ætatis viris, sed in provectæ ætatis hominibus, in canis ac multum senibus, apud quos quo magis flaccescunt ac debilitantur membra corporis, eo maiores mens vires exserat, seque vivacem ac validam ostendat. Et hæc dicuntur occasione *Alamanni*, qui Agriculturam suam non iuvenis scripsit, sed senex. Io. *Chocozzi* Epistola est sane doctissima, in qua laudat D. Io. Ant. *Vulpii* propositum novis typis exprimendi libros veterum bonos ac raros, *Alamannum* item & *Oricellarium* atque agriculturam celebrat, *Trifini* & *Oricellarii* versibus, qui portentis quid videantur continere, benigna interpretatione succurrit, reconditos fabularum & philosophiæ pythagoricæ sensus eruit, multaque naturalia fabulis involuta fuisse commonstrat.

Lud. *Alamannum*, ex nobili familia florentina, ob coniurationem contra novum patriæ suæ regimen, cui improvide locum dederat, profugus ac proscriptus, sedem ac gratiam invenit Parisiis apud maximos Reges FRANCISCVM I. eiusque filium HENRICVM II. eo quod felicissimus esset poëta in lingua italica, orator disertissimus, atque ad quævis negotia idoneus. Vnde & FRANCISCVS eum ad CAROLVM V. Imperatorem misit legatum, ubi in oratione a sapientissimo Imperatore civiliter exprobrandi causa interpellatus, eam ex templo scivit adhibere prudentiam cum facundia coniunctam, seque ita purgare, (vide *Notitiarum* p. 13.) ut summus imperantium statim placaretur, surgensque, & ad prandium iturus, scapulam eius suavi mollique manu percuteret, dicens: *Non esse, quod delectat de exilio suo, qui tam magnum patronum reperit*

Pars IV. In 4. maiori.

B

pererit

peterit in Rege FRANCISCO: homini virtuti dedito omnem locum esse patriam: dolendum autem esse Duci Alexandro, quod virum nobilem perdidit tam prudentem, tamque dextrum, quantum ipse sit. Quod sane elogium superat omnia alia, quæ collecta & posita sunt in principio huius operis; quantumlibet maximi sint momenti. Neque hoc silentio prætereundum, fuisse Alamannum magistrum domus, sive præfectum ac dispensatorem celeberrimæ Reginæ CATHARINAE, & alia scripsisse, in epicis videlicet Avarchidem, in tragica Antigone, in lyricis Rhythmos, in comicis Eclogas, in romanis fabulis Gironem Cortesium, & in satiricis exquisitas Satiras, adeo ut de eo possit iure meritoque dici, ipsum, quantum scivit exaltare virtutem & opera gloriosa, tantundem potuisse prosterne vitium, & pravas actiones. In primis hoc in eo laudabile, quod a periculoso gravique morbo liberatus, vidensque, quid quid superesset temporis, pro lucro habendum esse, missis vanitatibus mundi, atque ad exemplum conversi iam Regis DAVIDIS, artem poëticam in exarandis VII. psalmis, quibus se dolenter accusat, cœlique gratiam & remissionem demississime petit, pie exercuerit, seque totum per Christum salvatorem Deo optimo maximo consecraverit. Atque in hoc conversionis statu obiit Amboisæ, ubi aula tunc erat regia, a. 1556. æt. 61. Vide *Notitiam* sive Relationes de Alamanno nostro p. 6. & *Gbillinum* volum. I. 156. Et nos cum Epitaphio eius dicimus:

Sparge rosas tumule, violasque. Hic ille Alamannus,

Petrarcha versu proximus, ut patria.

Ioannes *Oricellarius*, sive *de Oricellariis*, italice *Rucellai*, nobilitatem florentinus, LEONIS X. cognatus, ex amita quippe eius frater, atque ab eodem Pontifice missus Nuncius in Galliam, a Rep. autem florentina orator princeps ad HADRIANVM VI. inter sex illos, qui ei gratularentur de pontificatu, postea a CLEMENTE VII. præses Molis HADRIANI sive Castris S. angeli (Castellano di Castel S. Angelo in Roma) constitutus, non Romæ, sed Florentiæ, in aliquo suo prædio ad Quarachium, poema de Apibus composuit, quod Abbas *Fontaninus* venustissimum vocat, primusque in fabulis tragicis Choros invexit rhythmis solutis. Condidit & alia ingenii sui monumenta, interque ea tragœdiam Rosimundam, qua fabula *Euripidis* Hecubam imitari studuit, & aliam, Orestem dictam, quæ nondum est edita, sed ab illustrissimo marchione Scip.

Maffeo

Maffio MSta asservatur, dignissima publicatione. Tandem decessit, dum adhuc sedebat CLEMENS VII. qui necessitudinis & amplissimi muneris causa, eum, si mansisset, superstes, sine dubio ad dignitatem cardinalitiam evehisset. Vide *Notitias* sive Relationes de hoc viro, eiusque scriptis, p. 29.

Rob. *Tittius*, italice *Tith*, burgenfis, vixit in fine sæculi XVI. & plura scripsit, videlicet Locorum controversorum libros X. & Assertionem pro suis Locis controversis adversus Yvonem *Villiomarum*, id est, Ioseph. *Scaligerum*, (Placc. de pseudon. 620.) Commentarium in Bucolica M. Aur. *Olympii* nemefiani, & T. *Calphurnii*, Scholia in P. *Angeli* Syriada, Prælectiones IV. ad Georgica *Virgilli*, Prælectiones IV. ad *Cæsaris* Commentarium de bello gallico, Orationem & Carmen in CLEMENTEM IIX. Carmen ad Card. Cynthium *Aldebrandinum*, & Elegiam in mortem PHILIPPI II. Hisp. Regis. Vide *Hydeum* Catal. biblioth. Bodlei. T. II. 207.

Io. *Checuzzius*, sacerdos vicetinus, nostris claret temporibus, atque, ut *Vulpius* dicit in Præfatione, in iuvenili ætate abditissimos sacrarum & profanarum litterarum thesauros possidet.

VI.

Paolo PARUTA della Perfectione della vita politica, Paulus Paruta de perfectione vitæ politicæ. Venetiis 1599. Sunt libri tres, continentes colloquium, inter illustres & doctissimos viros, Tridenti, tempore Concilii generalis, institutum, quod a *Adolino* collectum, auctori nostro exornandum ac perficiendum quasi in manus datum est. Scopus igitur eorum est, vitam politicam, & administrationem rerum civilium, in patriæ sive Reip. commodum suscipiendam, ac beatam agnoscendam esse. Speciatim in libro I. traditur, linguam vulgarem seu italicam omnis ornatus capacem, aptamque esse ad quamvis materiam tractandam æque, ac latinam & græcam: virtutes morales soli convenire speciei humanæ: felicitatem civilem esse mixturam omnium tam animi, quam naturæ bonorum: prudentiam nunquam stare otiosam, sed omni tempore habere, quod operetur: prosperitatem humanam, tam activam, quam speculativam, esse imaginem felicitatis divinæ. In II. Philosophos nostrorum temporum, ad modum antiquorum, informare iuventutem debere in bonis moribus: cur virtus in de-

finitione sua vocetur habitus, non vero actio: animis humanis insitam esse liberam facultatem operandi, ita ut se convertere possint sive ad bonum, sive ad malum faciendum: ad quamcunque actionem civilem requiri conjunctionem IV. virtutum principalium: de liberalitate, magnificentia, hospitalitate, magnanimitate, veracitate, affabilitate, & virtute heroica. In III. de longævitate, pulchritudine, sanitate, honore, gloria, nobilitate, divitiis, communione bonorum, prole, amicitia, libertate, regno, & tyrannide, de forma Reip. romanæ, spartanæ ac venetæ, & quod Resp. mixta sit excellentissimus & perfectissimus modus regiminis. Est ergo hoc opus inter moralia & politica longe præstantissimum, omnique laude maius. *Bosius* de Compar. prudent. civ. §. 46. Atque ideo *Naudæus* Biblioth. polit. c. §. n. 29. illud merito vocat præclarum. & *Ghilinus* T. I. Theatri viror. litterat. p. 189. tale, quod elegante stilo formatum complectitur, quid quid hoc in argumento unquam scribi ac doceri queat.

VII.

Io. Baptistæ MORGAGNI Adversaria anatomica omnia. Patavii 1719. Quorum tria priora, & * singula quidem seorsum, posteriora autem tria nunc primum prodeunt. Ut adeo opus nunc vere absolutum sit: idque pluribus æreis tabulis, & universali accuratissimo Indice ornatum, inventisque & innumeris observationibus ac monitis refertum est, quibus universa humani corporis anatome, & subinde etiam, quæ ab hac pendent, res medica & chirurgica admodum illustrantur. De Primis vide *Alia erudit.* A. 1708. 29. de Alteris, quæ, ut & sequentia, observationes complectuntur ad Theatrum anatomicum Io. Iac. Mangeti, *Supplementa Aëtor. erudit.* Tomo VII. 217. de Tertiis *Alia eruditiorum* A. 1719. 442. de omnibus in universum *Alia erudit.* A. 1720. 143. & *Giornale de' Letterati d' Italia* Tomo XXI. 427. ac nota, Quintis additas esse II. Dissertationes doctissimi Io. Mariæ *Lancisi*, alteram de vena sine pari, alteram de Gangliis nervorum. Nobilissimus atque elegantissimus Io. Bapt. *Vulpium* Præfationem operi præmisit, qua rationem eius describit, & iustis Morgagnum laudibus celebrat.

Io. Bapt. *Morgagnus*, forolivienfis, antehac Bononiæ, iam nunc in Patavino gymnasio primarius Anatomies professor & præses, nec non

---

* Prima edita sunt Bononiæ A. 1716, 4. & Lugduni Batavorum 1715. 8.

non inclytæ Nationis germanicæ Artistarum protector, vivit, & quo longius vitam protrahet, eo maiori semper commodo ac præsidio futurus est rei medicæ atque anatomicæ. Pugnavit quidem cum *Mangeto* & *Blanchio*, sed, quemadmodum opera summi viri, Io. Mariæ *Lancisii*, cum hoc pacem fecit, ita nec illud bellum æternum fore credendum est, sed facta mutua declaratione facile componetur, præsertim cum Morgagnus a *Lancisio* non tantum celebretur præclarissimus, verum etiam optimus. Idem edidit Novam institutionum medicarum ideam, quam *Acta eruditorum* recensent A. 1713. p. 35.

IIX.

Marquardi GVDII & Claudii SARRAVII Epistolæ, curante Petro *Burmanno* Ultraiecti 1697: Dedicatio *Burmanni* directæ est ad CL. V. Io. Georg. *Grævium*, quem laudat ob beneficia informationis & consiliorum sibi a puero collata, item ob doctrinæ excellentiam & summam humanitatem, cum pacis & concordie studio coniunctam. In Præfatione autem laudat *Gudim* & *Sarrauium*, & rationem instituti sui exponit, quod nempe hoc editionis negotium sibi impositum ac commendatum fuerit a celeberrimo *Grævio*, & ne unica quidem suppressa epistola ex omnibus illis, quæ ex bibliotheca Gudiana ad se pervenerint, Sarrauiianæ autem tertia hic parte auctiores compareant. Gudii Epistolis, quæ & eleganter scriptæ sunt, & præclaras atque eruditas res continent, accedunt clarissimorum & doctissimorum virorum, qui XVI. & XVII. sæculo floruerunt, & inter quos sunt *Alciatus*, *Maleragius*, *Benamincus*, *Amasius*, *Ciceroni*, *Camotius*, *Corradius*, *Merula*, *Minturnus*, *Nizolius*, *Parrhasius*, *Thomas Phadrus*, *Theocrenus*, at quanta nomina! Epistolæ. In Sarrauiianis autem, iudice *Adorhase* Polyh. T. I. 313. miscentur historica, philosophica, philologica, theologica, neque ulla illic epistola est, quæ rerum sterilis sit, & sola mutua civilitate absolvatur: iudicia illic habentur de viris doctis, de editionibus librorum, de locis auctorum corruptis, & plura alia; neque stilo inculto, sed eleganti plane & terso. In primis id laudandum est, quod plerumque subiiciantur virorum doctorum responsoria: observatur etiam ordo temporis, qui ab aliis negligitur. Viri autem, a quibus ad Sarrauium, & ad quos ille scribit, sunt *Salmasius*, *Grotius*, *Hetsius*, *Alex. Morus*, Io. Frid. *Gronovius*, *Blondellus*, *Vossius*,

omnes celeberrimi, alique plures. Vide etiam de Sarrauianis Nic. Heinſium in Ouidii Artem amandi p. 617.

In Epp. Sarrauii, Epist. XI. p. 17. Heinſii exiſtimatio & honor a Salmaſio in ſummum diſcrimen adducuntur. Sed heus tu quid fuſtibus?

Epist. XXIII. p. 26. Niſi conſilia ſua ad exitum perducere feſtinat Heinſius cum ſuis Heinſianis, qui de eo (Salmaſio) maſtando, quoties *ᾠδὴν* ſolus vel cum famulo perambulatur, & in feſſas deſiciendo cogitant.

Somnium hoc erat Salmaſii de Heinſio, exiſtimationem ſuam fuſtibus vindicaturus. *Burmman*, præfat. in hunc librum p. 10.

En alterum *somnium* ſuſpicioſi Salmaſii. *Burmman*, l. c.

Marquardus Gudius, rensburgenſis, Io. Ienſii diſcipulus, a Senatu amſtelodamenſi dignus iudicatus eſt, cui Davidis Blondelli Animadverſiones in Annales Baronii in ordinem redigendas commendaret; ſed ille huic operi peregrinationem anteponens, cum Sam. Schafſio in Italiam abiit, eo fructu, ut hic ibi deſunctus heredem ipſum ex aſſe conſtitueret. Acquiſitis igitur hoc modo ingentibus divitiis nihil obſtabat, quo minus rara MSS. librosque optimos ac pretioſiſſimos ſibi compararet, & redux in patriam bibliothecam erigeret, quæ nulli privatæ facile cederet, immo quæ privatarum omnium regina iure meritoque vocari poſſet. Primum fuit bibliothecarius gottorpienſis, deinde ſacraſſimi Regis Daniæ a conſiliis ſtatus, nec vivus quid edidit præter *Hippolytum* de Antichriſto; poſt obitum autem, qui contigit anno 1689. Petrus *Burmman* notas eius cum in *Phædrum*, tum in opus Inſcriptionum *Græcorum* publicavit, atque ita de eo, immo etiam de bono publico, bene meritus eſt. Celeberrimi auctores *Actuum eruditum* ad A. 1697. 133. vocant eum virum cum eruditionis fama, tum dignitate illuſtrem, & *Burmman* in Præfat. p. 1. de eodem narrat, eum, a puero egregia litteris navata opera, adoleſcentiam exemplo ſapientiſſimorum virorum peregrinationibus impendiſſe, & mira ſagacitate & ſolertia, per celeberrimas Europæ regiones, cum tinea & blattis luſtantia clariſſimorum virorum ſcripta

scripta indagasse, ereptumque iniquis & imperitis possessoribus thesaurum sibi vindicasse, & ad supellectilem suam ornandam & instruendam ad lares suos devexisse. Vide etiam *Lexic. univers. histor.* Tom. II. p. 315.

Claud. Sarrauius, nobili prosapia oriundus, in Aquitania natus, optimi patris cura litteris humanioribus & philosophiæ iurisque prudentiæ studiis optime excultus, in ipsa suprema rothomagensi Curia purpuratus tirocinium Iuris exercuit. Inde in amplissimum Senatorum curiæ parisiensis ordinem allectus, per XVI. annos ius dixit assidue, ubi & ingenii & morum specimen egregium identidem exhibuit, lenissima æquitate summi iuris austeritatem sæpissime temperans, malis artibus semper iratus, hominibus nunquam: si tamen Dan. Heinsium excipias, quippe quem eo, quod Salmasio nimis addictus erat, odio plus quam vatinianno persecutus est. Fuit certe vir egregie doctus, summus virorum eruditorum amator & cultor, & recta plerumque de eorum operibus & scriptis iudicia ferebat, sed & ab illis valde æstimatus, immo ab ipsa etiam ferenissima CHRISTINA, Suedorum, Gothorum & Vandalorum regina, quæ virtute infusa, & acri quo pollebat iudicio de virtute ac eruditione aliena iustissimum ferre sciebat iudicium. Acutissimo tandem morbo raptum luxere capita coronata, viri principes, cives & exteri, atque in eius funere A. 1651. Themis genas rasit, comasque laceravit, & IX. Musæ lessum cecinerunt. Iac. Palmarius in eius Epitaphio,

Epistolis hisce præmisso, Burmannus in præfat p. 9. T. I.

Operum Bocharti, in Recensione alior. opusculor. p. 34. & Vincent. Fabricius
Poëmat. p. 718.

LIBRI IN QVARTO VVLGARI.

I.

תרגום TARGVM, five Paraphrasis chaldaica in librum priorem & posteriorem Chronicorum, e MS. cantabrigiensi descripta, ac cum versione latina in lucem emissâ a Davide *Wilkins*. Amsteledami 1715. In Præfatione Wilkinsius hoc agit, ut ostendat, non Ionathanem, sed *Iosephum cæcū* (de quo tamen *Placcius* de anonym. p. 721. dubitat) auctorem huius esse Paraphraseos; eamque nativa ornatam pulchritudine, non alienis egere coloribus fucisve; codicem, e quo descripserit, e bibliotheca Erpeniana a Duce Buckinghamiæ emptum, & donatum academici cantabrigiensi, cuius ille erat cancellarius, scriptum esse, textu hebraico alternatim posito, manu pereleganti in pergamena A. C. 1447. Matthiæ autem Friderici *Beckii* Targum, A. 1683. Augustæ Vindelicorum editum, mutilum esse ac plenum erroribus; in iisque indicandis nulli parcat operæ ac studio. Et de hac Beckiana finistrum quoque fert iudicium Rich. *Simon* Hist. crit. V. T. p. 299. scribens, eam parvi esse momenti, valde aridam ratione sensus, & plenam ad voces allusionibus.

Rabbi *Ioseph*, cognomine *Cæcus* vel *Luscus*, rector academici in Syria, usus est stilo hierosolymitano, vixitque circa trecentessimum a templi secundi everfione annum. *Wilkins* in Præfat. a. *Wolf* Biblioth. hebr. 550. qui quidem remittit a p. 1161. sed in hac nos lætat spe tractatus de anonymis, ad quem perficiendum otium & vires clarissimo viro adprecamur.

Dav. *Wilkins*, presbyter ecclesiæ anglicanæ, linguarum orientalium peritissimus, dedit etiam Novum testamentum ægyptium, vulgo copticum, cum versione latina: de qua vide *Novam bibliothecam* T. VII. 87.

II.

Rabbi SALOMONIS, filii Isaaci, (vulgo, sed falso) dicti IARCHI, Commentarius in totam scripturam V. T. latine versus, notisque criticis ac philologicis illustratus a Io. Frid. *Breithaupt*. Gothæ 1713. volum. III. Quorum primo continetur commentarius in V. libros Moſis; secundo commentarius in Prophetas, Iobum, & Psalmos; tertio commentarius in Iosua, & ceteros libros historicos,

Pars IV. In 4. vulgari.

ricos, nec non in Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum canticorum. Quod tamen ad Hoseam, Ioëlem, Obadiam, & Ionam attinet, in iis retenta est versio *Merceriana*. Difficilis quidem intellectu est, præsertim in Pentateuchum Mosis, propter stilum concisum ac brevem, nec non propter voces ac nomina peregrini, in primis gallici, idiomatis; sed tanta præstantia, ut eum non immerito compendium talmudicum appellaveris, respectu explicationis dictorum S. Scripturæ, quæ in opere talmudico hinc inde allegata sunt: ea enim auctor commentarii, maxima diligentia, summoque studio collegit, & explicandis sacrarum litterarum locis apte applicuit. Tribus Voluminibus totidem præmittuntur Præfationes, atque in earum prima agit de R. Salomone, *Iarchi* cognominato, eiusque commentario, stilo & auctoritate, de studio ac proposito suo circa versionem & notas, deque omissione, hac quidem in editione, textus ebraici: in secunda respondet ad duas obiectiones Io. Clerici, & Iosephi *Gorionidis* ingenuitatem vindicare nititur: in tertia hoc argumentum persequitur, ceterasque viri clarissimi obiectiones responsione excipit, & quantum potest diluit.

In Secunda & Tertia præfatione, Erudite, sed minus solide. I. C.

Iosephi Gorionidis ingenuitas vindicatur.

Wolffii Biblioth. hebr. §14.

In Esa. 29, 1. Ariel est altare bo-
locausti, vel templum hierosolymi-
mitanum.

Est arx Zion. Io. Dan. Schrammii
Dissert. de Ariel & Pythone
§. 4.

†. 4. Sermo tuus mussitabit) In-
quit Deus.

Sennacherib potius. *Idem* §. 5.

Io. Frid. *Breithaupt*, gothanus, venerabilis doctoris & abbatis Breithaupti agnatus, Ioannis, consilarii Cameræ ducalis gothanæ ut fidelissimi, ita felicissimi, filius, S. Cæs. Maieſt. & Ducis Saxon. consiliarius, studiorum sacrorum causa multo tempore in secessu patrio vivens, post varios philologicos & iuridicos labores edidit notisque illustravit utilissimum Phil. *Mornai*, Pleſſiaci domini, volumen de Veritate religionis christianæ, item *Gorionidem Iosippon* e rabbinicis structuris versum, & in versione Raschiana, utpote auctoris obscuri ac difficillimi, id præstitit, quod Iudæis vires humanas superare videbatur, atque iccirco laudatur a Collectoribus *Aſtor. erudit* ad A. 1710. 337. Auctoribus *Relat. innoc.* A. 1713. 332.

Pars IV. In 4. vulgari.

C

& I.

& I. C. *Wolfe* Biblioth. hebr. 1064. Et hic ille est, quem ob studiorum rabbinicorum in munere & negotiis plane diversis tractationem admiratur ac laudat *Boineburgius* Epp. ad Dietericum p. 316. Decessit sic satis senex anno 1713. quo tertiam Partem operis *Raschiani* ediderat, excepto Indice, quem confecit vir industrius, Io. *Conr. Kalerus*, Gymnasii gothani corrector, sicut testatur amplissimus D. Ioach. Iustus *Breithauptus*, nunc Abbas bergensis prope Magdeburgum, in Epistola ad illum scripta, editaque Halæ magdeburgicæ A. 1714. d. 17. Febr.

III.

IV. Euangeliorum Versiones gothica & anglo-saxonica, edita per Fran. IVNIVM & Thomam MARESCHALLVM. Amstelodami 1684. prius Dordrecht A. 1665. Gothica autem versionis, (quæ a Io. *Sauberio* Prolegom. in Varias lection. gr. textus euang. Matthæi p. 43. veteris linguæ germanicæ, sive gothicæ, antiquissimum omnium, quotquot exstant, stupendum & incomparabile monumentum adpellatur) auctor est VLPHILAS. Et hanc Fran. *Iunius* ex celeberrimo codice argenteo, de quo vide *Mareschallus* Præfat. in Observationes p. 389. & *Esbergium* in Vita Vlphilæ p. 75. primus depromsit; anglo-saxonica autem *Mareschallus* ex codicibus MSS. collatis emendatius recudendam curavit. Cuius etiam Observationes in utramque versionem subnectuntur. Accessit & Glossarium gothicum, eique præmittitur Alphabetum gothicum, runicum, & alia, opera eiusdem Fran. *Iunii*. Hic ipse in Epistola ad illustrissimum Magnum Gabr. *De la Gardie* dedicatoria, veteris linguæ teutonicæ claritatem facunde prædicat, observans, francicam atque anglico-saxonica ex vetere gothica promanasse; ipsam vero gothicam eandem, quam græcam, originem habuisse; argenteum codicem, ab excellentissimo illo Comite in Sueciam revocatum, magnum quidem & inæstimabilem esse thesaurum, sed nusquam totum apparere, immo ipsum codicem desiderari in codice multis in locis vetustate exeso, madore vitiato, frustatim quondam discerpto, ac solutarum dissipatarumque philyrarum imperita compaginatione indigesto, mutilo, sædo; interim ex hisce reliquiis orbi christiano maximam utilitatem adferri, & lumen ingens affundi; denique nullum Gothis decus, nullum
flore

florem dicendi defuisse, quin sermonis græci proprietates, ubertatem, emphasin feliciter expressisse. In Præfatione autem Glossario præmissa difficultatem & molestiam plane singularem conficiendi Lexica graphice describit; rationem, cur huic libro *Glossarii* nomen indiderit, exponit; in etymologiarum indagatione persæpe se ait amplecti originationem, minus quidem probatam, at morale quid ad communis vitæ usum comprehendentem; veritæque magis videri consentaneum fatetur, veterem græcam scythicamque linguam, nec non ipsam gothicam ex vetere scythica provenientem, a communi aliqua origine promanasse.

Vlphilas, Philostorgio *Vrphilas*, aliis *Vlphas*, *Gulphas*, *Vulfila*, *Wulphila*, *Vlfhila*, & *Gudilla* dictus, gothus, & Gothorum, qui Daciam primo, deinde Thraciam Mæsiamque incoluerunt, episcopus, omni doctrina & virtute ornatissimus, vixit sub VALENTE Imp. circa annum Christi 370. novas Gothis litteras tradidit, nec tantum IV. euangelia, sed totam Scripturam S. exceptis Regum libris, quod bellorum historiam contineant, gens autem gothica belli amans freno magis, quam incentivo ad pugnas opus haberet, in linguam patriam convertit, bis a popularibus suis ad VALENTEM missus, ut auxilia contra Hunnos Ostrogothosque rogaret, sed & hac occasione ab *Endoxio* episcopo CPrano, Arianis cum Cæsare addicto, ad arianam sectam perductus est, cum ille non alia conditione opem latum iri, nec discrepantiam duarum religionum, quam in verborum diversitate consistere caussaretur fingeretque: unde & Gothi postea Ariani redditi. *Esberg* in *Vita Vlphilæ*.

Fran. Iunius, Francisci theologi filius, heidelbergensis, Lugduni autem Batavorum educatus, cum ætas ferret, animum ad mathematicas disciplinas applicuit, & bellicis se deditit artibus, hoc consilio, ut cum se corroborasset, stipendia faceret sub ductu araufionensis Principis; sed pace reddita collegit, digessit & publicavit patris sui scripta. Deinde in Galliam contendit, ex eaque traiecit in Britanniam, atque ibi, velut in beata insula, sedem fixit, receptus in familiam illustrissimi Arundellæ & Surriæ Comitum, & ipsos XXX. annos in illa transegit. Qui olim mira assiduitate versatus erat in evolvendis græcis latinisque omnis generis scriptoribus, deinde teutonicarum linguarum studio totum se dedit;

atque in eo primus, immo solus excelluit. Vt autem illi recte vacare & impalescere posset, eam vitæ rationem tenuit, quæ labori faciendo sustinendoque esset idonea. Nimirum hora quarta matutina surgebat tam bruma, quam solstitio, stabatque ante pluteos in museo usque ad prandii horam, quæ erat prima pomeridiana. A prandio corpus exercebat, vel in area subdivali ambulando contentius, vel subsultim non nunquam currendo, aut, si id non ferret asperior tempestas, per omnes scalas in cœnaculum ascendendo, valetudinis tuendæ causâ. Hora tertia recipiebat se in museum, & non interrupte ad octavam vespertinam pensum suum texebat. Tum cœnabat, & tam in prandio, quam in cœna libenter vefcebat. A cœna cubitum ibat. Hoc modo quis miretur, eum & præstantissimos libros edidisse, & tot Vniuersati oxoniensi hereditario iure reliquisse volumina, rerum adhuc ignotarum plena? Edidit enim *Observationes in Willerami Paraphrasin francicam Cantici canticorum*, & libros de *Pictura veterum*; eorum autem, quos iam possidet alma studiorum mater oxoniensis, catalogum *Memoriæ iunianæ* subiunctum reperies. Et quamvis in tanta assiduitate invitatus a studiis avocaretur, nullam tamen in eo vidisses morositatem, nullam animi tristitiam, quæ solet esse propria iis, qui a luce hominum & celebritate alieniores omne tempus & operam domi suæ in doctrinæ & litterarum studiis consumunt, præcipue senes; sed nostra sene nihil erat suavius, nihil humanius: nec minus erat ingenuus, ac bene de aliis merendi cupidus. Tandemque non tam morbo, quam senio, cum cursum suum peregisset natura, Windsoræ solutus est, anno salutis 1679. annos natus 88. In *Epitaphio*, quod ei Vniuersitas oxoniensis in grati animi significationem posuit, vocatur nobilitate generis, integritate morum, & omnigena doctrina conspicuus vir, qui per omnem ætatem, sine querela & iniuriis cuiusquam, Musis tantum & sibi vacaverit, atque a *Grævio* in eius *Memoria*, (cuius verba hic multa retinuimus data opera) doctrina, virtute, morumque integritate vix ulli sui temporis secundus. Et hæc *Memoria* præfixa est libris de *Pictura veterum*, ac reperitur etiam inter *Memorias Philosophorum, Oratorum ac Poëtarum*, a *Frid. Casp. Hagenio* collectas, p. 42. Cui adde *Rollinum* de nobilibus theologis p. 293, *Acta eruditiorum* A. 1694. 384. *Journal des Savans* A. 1695. 128.

Colome-

Colomesium 323. *Phil. Caroli* in *Gellium* 195. & *Benthemium* in P. II. Status eccles. & schol. holland. p. 272.

Thomas *Mareschallus*, anglus, *Gravio* in Memoria prædicta p. 47. doctissimus dictus, a Iunio rogatus & exoratus fuit, ut iuncta opera examen institueret euangeliorum gothicorum ad fontem græcum. Atque hinc ei natæ Observationes, quas & *Iunius* in Dedicatione huius operis vocat doctissimas.

IV.

Guil. ESTII Annotationes aureæ in præcipua sacre scripturæ loca. Colonia 1622. Natæ sunt ex lectione scripturæ sacre ad mensam in Seminario duacensi, auctioresque; in primis respectu veteris Testamenti, prudierunt Duaci A. 1629. Antverpiæ 1652. Parisiis 1663. & Moguntia 1667. in folio Non tamen hic Annotationes reperiuntur in Epistolas apostol. quoniam iustus in eas ac perpetuus exstat eiusdem auctoris commentarius. Neque mirum videatur, si non omnia æque limata sint, cum Annotationes istæ non ab ipso auctore, sed ab aliis, ex eius adversariis sive indicibus, collectæ sint & concinnatæ. Ceterum de scriptis Estii nostri sic iudicabis, ea ex eius mente esse, quæ posteriora: ut adeo. Commentarii in Epistolas, quibus immortalis est, præferendi sint Meditationibus in Magistrum sententiarum, Aureæ vero Annotationes medium inter illa scripta locum teneant. D. Io. Frid. *Mayer* opus hoc Annotationum vocat præstantissimum, & multa eruditione refertum, Biblioth. publicæ p. 67.

V.

Cornelii IANSENII Pentateuchus, sive Commentarius in V. libros. Mosæ. Lovanii. 1641. Editus post obitum auctoris, prius autem discipulorum calamis exceptus. Quamvis vero ab auctore non ita formatus fuerit, ut ederetur, brevisque sit & succinctus; purum tamen putum, lac. *Pontani* iudicio, Scripturæ sensum ex solidioribus sanæ doctrinæ principiis, ac potissimum SS. Patrum scriptis erutum exponit, tanta ubique veræ eruditionis luce, ut, licet mole sit exiguus, fructu tamen uberrimus amplissimusque merito censendus sit, quia; ut in Epist. dedicat. dicitur, ab eo viro profectus, in quo nec brevitatis claritatis, nec extemporalitas limæ gra-

tiam unquam amisit. Iansenii hoc institutum secutus est Claudius Frassen, qui Disquisitiones dedit biblicas in Pentateuchum, Parisiis 1705. 4. de quibus vide *Acta erudit.* A. 1705. 413.

Corn. Iansenius, natus Accoizæ, pago Bataviæ prope Leerdammum, patre fabro ferrario, Iacobi Iansenii discipulus, in academia Iovaniensi, cuius nomine bis legatus ivit in Hispaniam, D. & professor theologiae, tandemque, sed non diu, episcopus iprensis, distinguendus a cognomine, episcopo gandavensi, atque prudentia in primis conspicuus, fatis cessit, pestique manus dedit A. 1638. ætatis 53. reliquens librum de hæresi pelagiana, & gratia Dei, quem *Augustinum* inscripsit; eumque in finem opera Augustini decies & amplius, libros vero eiusdem de gratia & libero arbitrio contra Pelagium facile tricesies a capite ad calcem evolvit, ipsi autem libro componendo XX. annos impendit. Eiusdem sunt Alexipharmacum pro civibus silvæducentibus, Spongia notarum, quibus Alexipharmacum adpersit Gisb. Voetius, & sub schemate Alexandri Patritii Armachani, Mars gallicus, seu de iustitiæ armorum & fœderum Regis Galliz: de quo legendus Placcius in de anonym. p. 294. Ab hoc Iansenio orti sunt *Iansenistæ*, quibus adversantur Molinistæ. Libert. Fromond in Vita huius Iansenii, eius Augustino præmissa, Valer. Andreas in Biblioth. belgica, *Lexicon univers. histor.* T. III. 171. Koenig 423. Io. Frick in Inclementia Clementis 32. *Adieralius* Syntagm. histor. p. 874. & 1005.

Rob. BELLARMINI Explanatio in Psalmos. Colonia 1633. Scripta, quum iam esset Cardinalis: eiusque scopus est, brevitati & perspicuitati studere, Vulgatam latinam versionem pro viribus defendere, & spiritali mentis refectioni ac piæ devotioni consu- lere. *Metbedius*, uri Rich. Simon Hist. Crit. V. T. lib. 3. c. 12. indicat, quam his secutus est Bellarminus, bona est, eoque digna. *Hebraicum textum examinat, & duas versiones veteres, quas authenticas declaravit Ecclesia romana.* E Genebrardo transsumsit, qua Grammaticæ & Criticæ spectant. Discedit alicubi a sensu literali, ut Christianis, cen videtur, utilior foret suus Commentarius. Sed ex hisce facile constabit, quantum ei sit tribuendum.

Pf. 44, l. p. 239. Deus in his ver-
bis ita descripsit emanatio-
nem huius verbi ex corde Da-

Hæc in tanta sacrorum studio-
rum luce homine docto sunt indi-
gna. Ger. Titius Animadvers.
exeget.

vidis, ut *alluserit ad produclio-*
nem Verbi aeterni.

Pf. 84, 8. Audiam, quid loqua-
tur *in* me Dominus.

Iuxta illud Osee 1. Principium
loquendi Domino *in* Osea &
Zachar. 1. Et dixit ad me an-
gelus, qui loquebatur *in* me.

exeget. G g. 3.

Vbique reddendum *ad. Idem*
ibidem.

VI.

Cornelii IANSENII Tetrateuchus, sive Commentarius
in SS. Iesu Christi euangelia. Lovanii 1639. Opus hoc non qui-
dem in typos ab auctore destinatum, sed scholasticis tantum di-
ctatis concinnatum fuit: verum discipulorum ardor, ut auctor
praefationis scribit, & incomparabilis viri eruditio expressit, ut e-
vulgaretur. Et Iac. *Pontanus* in Censura testatur, Commentarium
hunc genuinum scripturae S. sensum exponere, & summam eru-
ditionem, doctrinamque solidissimam, ex SS. Patrum scriptis po-
tissimum haustam, complecti. Neque Rich. *Simon* Hist. crit. de
Commentatorib. N. T. c. 44. p. 664. diffitetur, eum, quamvis non
immunem ab erroribus, satis accurate explicare euangelia, nec il-
los obistere, quo minus inter eruditos commentatores locum oc-
cupet. Sed & hoc addit, eum videri plurimis in locis exscribere
Maldonatum.

Matth. I. 5. p. 11. זונה *Zonab sem-*
per meretricem significat: & ita
verterunt LXX. & apostolus
ad Hebr. 11, 31.

Cap. II. 6. Scribae posuerunt *in*
Principibus, quia vox hebraica
utrumque significat, inquit
Iansenius & Maldonatus. Sed
uterque fallitur: numquam e-
nim אלף Eleph i. e. Mille, si-
gnificat Principem, sed אלף
Aluph.

Lira tamen & R. *Salomon Isaac*,
non ignorantes proprietatem
linguae ebraicae, reddidere *ho-*
spitam sive *caupinariam*. Rich.
Simon Hist. crit. des Com-
mentateurs du N. T. 665.

Sed cum puncta tunc temporis
textui non essent adposita,
Judaei posuerunt legere Alaphim
& Aluphim, & sic traducere *in*
millibus, & in Principibus. Id. ib.

Cap. IV. 10. *Aatq̃usq̃*, *servire*, *significat cultum soli Deo debitum*, si non significatione, *saltem usu* Scripturæ.

Io. VI. 37. p. 252. Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet, id est, re ipsa *indeclinabiliter* mihi cedit: quia quos *Deus ab aeterno salvandos prædestinavit*, hos sine dubio secundum illud propositum suum vocabit.

v. 39. Hæc est enim voluntas eius, qui misit me, Patris, ut omne, quod dedit mihi, *ex decreto prædestinationis eius salvandum*, non perdam ex eo.

Vfus huius significationis potius venit a *theologiâ*, quam ab auctoribus sacris. Rich. Simon 665.

An necessarium erat, arcessere gratiam efficacem & æternam prædestinationem ad eruendum sensum huius dicti? Idem 664.

Adeo abundabat cogitationibus de præstinatione, ut ne hoc quidem dictum sine illa interpretandum arbitraretur. Idem ibidem.

Blasii VIEGAS in Apocalypsim Ioannis Commentarii exegetici. Coloniae Agrippinae 1617. Nunc secundo in Germania correctius & auctius excusi. Primum autem prodierant Eboræ A. 1601. f. deinde Lugduni, etiam 1617. 4. iiq̃ue iam absolutierant, & ad tectum, ut aiunt, fastigiumque perducti, ac pæne in prelo, cum auctor immatura morte terris eriperetur. *In huius operis commendatione*, ait Fernandus Rebello in Censura, *non est quod multum sim: qua sit ingenii subtilitate elaboratum, qua claritate conspicuum, quantum denique ex eo divini verbi præconibus extare possit emolumentum, lectorum facio iudicium.*

Blasius Viegas, Eboracensis, Soc. Iesu, doctor theologus, & publicus sacrarum litterarum in eborensi academia professor, egregius etiam concionator, floruit sæculo XVI. & amplius; immatura autem morte terris ereptus fuit A. 1599. *vir plane admirabilis, neque religione tantum, sed omnibus christiani doctoris numeris*, (quæ Rebellois verba sunt) *absolutissimus, iudicio quidem peracri, ingenio acuto, linguarum peritia insignis, & in divinis literis, ut qui maxime, versatus, & præterea commentatus est in Ezechielem ac Prophetas minores, item in Epistolam ad Hebræos.* Alegambe p. 66. Nec reticendum est *Archiepiscopi eborensis elogium*, quo auctorem nostrum maculat, scribens, *eum esse doctoris sapientissimi doctrinam, & christiani pectoris*

pectoris pietatem, atque in erudiendis difficillimis sacra prophetia sensibus felicitatem, atque ingenium, ad animosque in rerum supernaturalium, & celestis Hierusalem desiderium inflammandos vim & efficaciam, ut academia eborensi gratuletur, quod tam doctos, pios & insignes viros & alumnos, & consummatos viderit.

VII.

Casp. SANCTII Commentarii in Actus Apostolorum. Cum disputatione de S. Iacobi & Pauli apostolorum in Hispaniam adventu. Coloniae Agrippinae 1617. Ex bibliotheca Christoph. Welbameri. Est hæc prima editio, quæ curabatur in Germania. Laudatur hic commentarius cum ab aliis, tam etiam a Io. Fran. a Jesu de Xodar, qui regio iubente Senatu enim censuit, ita ut scribat: *In hoc genere commentationis, in quo nihil fere ab antiquis & recentioribus prætermissum, veteribus nova coniungens Sanctium, merito sui desiderium provocat, nec minus accendit rara animi modestia in pronunciandis sententiis, eandem mira coherencia, summa interpretis dexteritate cum trilingui peritia, atque eruditione mirabili.* Nec ipse Sanctium in dedicatione ad principem Franciscum de Mendoza, Almirantem Aragoniæ, Marchionem de Guadaleste, cuius eruditionem singularem & magnos in sacris litteris interpretandis profectus multis laudibus effert, diffitetur, hoc in libro non esse nihil eruditionis. In Disputatione autem ostendere laborat, Paulum & Iacobum apostolos in Hispaniam venisse, atque ibi prædicasse.

Io. MALCOLMI Commentarius in Apostolorum Acta Middelburgi 1615. Studium & scopum suum auctor in Præfatione ipse his describit verbis: *Esti fructus ex hac nostra senni lucubraticula exiguum emergat, exsurgatque vitiligatori, censorique rigido, aliquem tamen percipere posse aqua lance trutinatore per divinam gratiam, antumo. Sedui brevitati, & perspicuitati, atque pro mensura doni Christi multa paucis complexus sum. Habui planam methodum analyticam, expositionem, ut res postulat, dilucidam, observationes succinctas, atque apostolicas, locorum Scripturae instituto quadrantium veram citationem, historiæ inductionem, prout contextus exigit, denique applicationem brevem, cum exhortationibus ad veritatem amplectendam, nec non ad vitam emendationem.*

Io. Malcolmus, ecclesiæ in Iernia Scotiæ minister, vixit floruitque sub Rege IACOBO VI.

Pars IV. In 4. vulgari.

D

IIX.

II X.

Emundi MERILLII Notæ philologicæ in passionem Christi. Helmstadii 1657. Venditur hac editio in titulo, Parisiensi longe correctior; sed falso, uti accuratissimus testatur *Crenius* in Præf. in Fascic. II. Dissert. hist. philof. & P. II. Animadv. p. 234. *Neque enim* (sunt eius verba) *credentibus persuasero, quam fœdissimè mendis contaminatas susceperim, in quibus quodammodo emendandis maicrem indubitæ laborem, quam laudem inveni.* Quamobrem laudatus vir labori noluit parcere, quin eas emendatas ederet in III. Fasciculo Dissertationum historico-philologicarum. Huius libri, quem Doctores Facultatis theolog. parisiensis vocant opus aureolum, dignissimumque, quod in lucem proferretur, tanquam Minerva illa Phidiaz, vestigia & verba non raro sequitur Iac. *Wissenbach* in Notis Nomico-philologicis in Passionem Iesu Christi. De quo *Crenius* l. c. & *Gundlingiana* T. II. 145. Et simile scriptum est Iac. *Lydi* Florum sparsio ad historiam passionis Iesu Christi, cum figuris æneis. Ultrajecti 1701.

Emund. *Merillius*, tricassinus, patris sui, egregii Icti, nec non Guil. *Marrani* discipulus, iurisprudentiam 45. annos discendo docendoque tractavit, (fuit enim Ictus, consiliarius regius, & antecessor in academia Biturigum primicerius) scripsit ediditque Observationum libros X. Expositiones L. Decisionum, Orationem de tempore in studiis iuris, & Commentarium in Institutiones, laboribusque suis, maxime Variantium libris adversarium nactus Osium *Aurelium*, ob quos etiam *Felsumanno* de iure in re, & ad rem c. 10. ingratus *Cuiacii* discipulus vocatur; sed ab illustrissimo episcopo Gabriele *Albassino* lib. I. Observationum ecclesiast. cap. si-ve Observat. 3. p. 7. elogio amici & doctissimi, quod a tanto viro profectum magnæ certe est laudis, cohonestatus, ad plures abiit nescio quo anno; hoc autem scio, eum natum esse anno 1578. & superasse annum ætatis octavum & quinquagesimum. *Lexicon univ. hist.* T. III. 515. & *Gundlingiana* T. II. 216. in quibus & O-ratio de tempore in studiis iuris exhibetur, p. 147.

Danielis CLASENII Exercitationes sacræ ad Passionem dominicam. Magdeburgi 1657. Distinctæ sunt in III. libros, in quorum I. tractatur de festo azymorum, paschate, sanguinaria Scribarum ac Phariseorum contra Christum conspiratione, un-
ctione

ctione Christi in convivio bethaniensi, pacto Iudæ cum Iudæis proditorio, lotionem pedum, cœna Domini, discipulo recumbente in sinu Iesu, hymno, & egressu Christi trans torrentem Cedron; in II. de horto Gethsemane, sanguineo Christi sudore, osculo Iudæ, Petri defensione, legione, angelo corroborante, adolescente qui fugit nudus in sindone, iis quæ Christo acciderunt in Pontificis palatio, dilaceratione vestimenti facta a Pontifice, lapsu Petri, Pilato, infelici exitu Iudæ, agro Hakeldama, calumniola Iudæorum accusatione, abductione Christi ad Herodem, consuetudine dimittendi captivum in festo paschatos, incarcerationi Barrabæ liberatione, coniugis Pilati ad maritum ablegatione, flagellatione Christi, corona spinea, lotionem manuum Pilati, condemnatione Christi ab eodem facta Pilato, Christi crucifixione, latronibus cum Christo crucifixis, divisione vestimentorum, eclipsi solari, & morte Christi; in III. de ruptura veli in templo, terræ motu, scissione petrarum, apertis mortuorum monumentis, crurifragio crucifixorum, perfollo latere Christi, *Iosephi & Nicodemi* studio, pollinctura corporis Christi, loco ubi Christus fuit sepultus, & de custodia atque obfignatione sepulcri. In Præfatione ait auctor, deprehendisse se se, in textu sacro, qui de passione agit Domini nostri, multa latere, quæ vix absque antiquitatum & iurium notitia possint intelligi; subsicivis igitur horis paucas Exercitationibus suis pagellas adornare aggressum esse, ac scire, plurima ibi paucis, iisque perspicuis verbis esse declarata, quæ vel apud alios frustra, vel non sine magno labore fusissime, & haud raro satis obscure pertractata inveniantur. *Morilli* autem, qui ante ipsum in eodem laboravit argumento, nullam prorsus, quod mirum, facit mentionem, cum tamen ad multos alios provocet auctores. Tales vero sunt istæ Exercitationes, ut *Crenius*, iustus harum mercium estimator, eas vocet eruditissimas, Animadversion. P. II. 239.

Dan. *Clasenius*, luneburgensis, primum corrector, mox rector scholæ magdeburgensis, deinde in equestri gymnasio luneburgensi iuris, ethices & politices professor, tandemque, impetratis prius honoribus doctoralibus professor iuris ordinarius in academia Iulia, oblatum magdeburgensis civitatis syndieatum adiisset, nisi fata aliam ei viam destinassent: nam quum longo iam tempore scorbuticis affectibus infestaretur, ac præterea violentior

tandem hydrops accederet, factum est, ut hinc migaret anno Christi 1678, ætatis 55. cum dimidio. Vir erat divinæ humanæque sapientiæ studiis haud proletrarie, sed profunde eruditus: id quod præclara ingenii eius & variæ eruditionis monumenta philologica, philosophica, iuridica & theologica testantur. Ab eo enim habemus Commentarium in *Cebetis* Tabulam, & in *Plutarchi* librum de VII. Sapientum convivio¹, Tractatum de religione politica, & alium de Iure aggratiandi, de Oraculis gentilium libros III. Compendium doctrinæ politicæ, & Commentarium in Constitutiones criminales CAROLI V. Gebh. Theod. Meier in Memoria Ictorum helmstad. p. 193. *Morhof* Polyhist. Tom. III. 46. ubi *Claesenium* appellat auctorem diligentissimum.

Gabrielis REEHANII Διακονίας theologica, quæ fit harmonia Evangelistarum in historia mulierum paschali. Wittebergæ 1619. Nimirum sic statuit, primum accessum seu actum esse Magdalena & alterius Mariæ, descriptum a *Mattheo* c. 28, 1. & *Ioanne* c. 20, 1. secundum mulierum summo ad sepulcrum manentium, descriptum a *Marco* c. 16, 2. & *Luca* c. 24, 1. denique, quod ad abitum & antecedentia ac consequentia proxima attinet, a *Mattheo* c. 28, 5. tertium solius Magdalena reditus, descriptum a *Ioanne* c. 20, 9. dum *Marcus* c. 16, 9. abitum & consecuta commemoret: quartum ingredientium iam monumentum, descriptum a *Marco* c. 16, 5. quintum a *Luca* c. 24, 4. & *Mattheo* c. 28, 2. Unde appareat, IV. distinctas angelorum apparitiones factas esse mulieribus; unam quidem Magdalena, tres ceteris omnibus sine Magdalena; duas quoque distinctas manifestationes Christi, unam Magdalena, alteram reliquis factam.

Gabr. Rechaan, pastor in pagis Werbigk & Græfendorf, vivens ac florens anno 19. sæculi XVII. inter alias rationes Disquisitionem istam propterea CHRISTIANO WILHELMQ, Primatus & archiepiscopatus magdeburgensis Administratori, & Coadiutori episcopatus halberstadiensis, Marchioni brandenburgensi dicavit, ut videret, iniuriam fieri pastoribus in pagis, quando dicatur, eos otiano & vorando totam vitam transigere.

Io. Georg. HVTTENI Meditatio theologica de potu felice & acetoso, Christo agonizanti porrecto. Gubena 1671. Ex *Matth.* c. 27. *Mar.* 15. & 16, 19. Cum Appendice de Statu exinanitionis

tionis Christi. Sentit autem scripti huius auctor, unam eandemque materiam utriusque potius fuisse, acetum nempe cum myrrha & felle mixtum, datumque priorem quidem e poculo aut vase, a quodam ex militibus vel aliis, posteriorem autem in spongia, arundini ex hyssopo infixa, cruciatuum augendorum, contemptusque Christo infligendi causa. In Epistola dedicatoria multis agit de familia electorali Saxonica, & vocabulum *Saxorum* derivat a germanico *Sassen*, quod incolas significet.

Io. Georg. *Huttenus*, qui medio & vergente saeculo XVII. vixit, generalis fuit Superintendens ecclesiarum in Marchionatu Lusatiæ inferioris, consistorii ducalis assessor, & ecclesiæ lubenensis pastor primarius.

Valentini Henrici VOGLERI Commentarius de Rebus naturalibus ac medicis, quarum in scripturis sacris fit mentio. Helmstadii 1682. Accessit eiusdem Physiologia historię passionis Iesu Christi. Commentarius autem, quem Io. Iac. *Baierus*, medicinæ D. & prof. altorfinus, elegantioribus adnumerandus Medicis, eruditum vocat in Programmate de Reb. medic. in N. T. contentis, p. 16. addens, neminem non fateri, quod in hoc argumento vix aliquid præstantius lucem publicam aspexerit, non ab ipso auctore, sed post eius obitum editus fuit, ita quidem, ut nihil in eo mutatum, nihil additum vel detractum. Observationes autem, quæ inferius in paginis conspiciuntur, ipsius etiam sunt auctoris, eo sine adscriptæ, ut operi huic locupletando tandem aliquando inservirent. Præmissum est Programmata, quo studiosorum desiderio satisfactorius, operam suam offert in tradendis ac docendis rebus cum naturalibus, tum medicis, quæ ad intellectum faciunt sacri codicis, mentionem pariter iniiciens Doctorum, tam veterum, quam recentium, qui ex naturali medicave pena scriptis suis non nulla adicere, aut similem laborem subire. studuerunt, quales sunt *Theodoretus*, *Basilium* magnus, *Ambrosius*, *Epiphanius*, *Beda*, *Anselmus*, *Honorius*, *Vincentius* bellovacensis, *Bened. Pererius*, *Andr. Libavius*, *Fran. Ruens*, *Levin. Lemnius*, *Wolfg. Franzius*, *Io. Rustomanius*, *Fran. Valsinus*, *Guil. Ader*, & *Io. de Mey*. Quibus etiam addendus *Thom. Bartholinus* de Morbis biblicis. In Physiologia historię passionis Iesu Christi declarat acerrimum Christi angorem animi, quem in horto, antequam caperetur, sensit: de-

inde sudorem eius sanguineum, spineam coronam, aceti felle & vini myrrha conditi potum, solis eclipsin, sitim in cruce pendentis, acetum in hyssopo potui darum, clamorem Christi morientis, mortem repentinam illico secutam, terræ motum ingentes rupes dirumpentem, profluentes ex latere mortui perfosso humores, & condituram corporis monumento inferendi. Collectores *Altorum erudit.* A. 1693. 14. fatentur de Commentario hoc, multa in eo occurrere, quæ curiosum sacrarum historiarum studiosum oblectare, aut erudire possint.

P. 106. Affectus lepræ est *consensio*. P. 13. *Nec alia de causa* Deus videtur iussisse, ut leprosi seorsim extra castra, ad eoque ab omni hominum consortio remoti degerent.

116. *Fertassis* etiam divini quippiam & a supernaturalibus causis, lepræ ædificiorum & vestimentorum subsuit.

Leprosos hominum consortium evitare oportebat, ne illos impuros redderent. *Sin. Episcopius* T. I. Oper. a 83.

Immo *extra dubium*. Ienk. Thomasius de lepra Græcor. & Iudeor. p. 494.

Valent. Henr. *Vogler*, helmstädiensis, philos. & med. Doctor, primum physicus oppenheimensis, deinde medicinæ professor in academia Iulia & patria, vir non minus de studiis philologicis quam medicis bene meritus, sive, ut Henr. *Meibomii* iunioris verba ex eius Præfat. in avi Opuscula mutuer, cum artis medicæ, tum omnis *εγκυκλοπαιδείας* peritissimus, publicavit M. Aurel. *Severini* Chirurgiam, Institutiones physiologicas, Diætaeticos commentarios, Dissertationes de naturali in bonarum doctrinarum studia propensione, delectu ingeniorum, studiorum hodiernorum corruptelis, earumque causis, librum de valetudine hominis cognoscenda, Disputationes aliquot medicas, Dissertationem de testimonii humani, in negotio præcipue eruditionis, auctoritate, Introductionem universalem in notitiam cuiuscunque generis bonorum scriptorum, & scribere, docere, atque in his terris vivere desiit A. 1677. ætatis 55. Iust. Christoph. *Bahmer* Memor. Medicor. helmstädiens. p. 46.

IX.

Pet. Dan. HVETII Demonstratio evangelica, Lipsiæ 1694. Quarta editio, ab auctore recognita, castigata, & amplificata: priores enim emissæ

emissæ sunt Parisiis 1679. & 1690. atque Amstelodami 1688. Accessit Tractatus de paradiso terrestri, nunc primum latine. Præfatio est apologetica, qua VII. argumentis contradicentium responderetur; eique duæ subiunguntur epistolæ, una *Sam. Pufendorfii* (qui in Præfat. (A) 3. per hominem longinquum & alienigenam intelligendus venit) ad fratrem Ezechielem, qua cupere se scribit, ut Huetius eandem artem mathematicam adhibeat ad dirimendas sacræ doctrinæ controversias, quibus tot iam annos christianus ortis quassetur; altera *Huetii* ad Marchionem de Feuquieres, christianissimi Regis Legatum extraordinarium in Suecia, qua respondet ad illud desiderium, significans, se quidem promptissimum esse ad iuvandum omnibus viribus suis tam sanctum propositum, sed methodo mathematica tale opus ut perscribatur, admodum difficile & fere insuperabile videri, tam ratione argumenti, quam ratione partium dissidentium. Ipsa autem Demonstratio euangelica, ad Matheseos regulas efformata, atheis & Iudæis convincendis destinata, eiusque summa hæc est: Libri Novi & Veteris Testamenti iis temporibus scripti sunt, quibus feruntur esse scripti; & ab iis scripti, quibus tribuuntur. Hinc sequitur, totam Iesu nazareni historiam in V. T. longe ante prædictam esse, quam evenit in Novo. His porro concessis, libros nimirum novi & veteris testamenti iis temporibus esse scriptos, quibus feruntur esse scripti; & ab iis scriptos, quibus tribuuntur; & prophetias V. T. de Iesu nazareno completas esse in Novo, consequens est, veraces esse libros V. & N. Tti. Quodsi prophetiæ V. T. de Iesu nazareno completæ sunt in Novo, & veraces sunt libri N. & V. Tti; ex eo efficitur, Iesum nazarenum esse Messiam. Posito autem, veraces nempe esse libros N. & V. Tti, & Iesum nazarenum esse Messiam, fatendum animo est, religionem christianam esse veram. De hoc opere testantur celeberrimi Collectores *Aflorum erudit.* A. 1794. 282. iam diu illud ab eruditis cum summa auctoris deprecatione evolvi; & *Sam. Pufendorfium* in prædicta ad fratrem Epistola: *Pæcor*, inquit, *ita impense me istius operis lectione captum, ut magno opere seculo grainlandum indicem, reperto tanto ingenio, cui infinitum eruditionis ac iudicii vim circa eiusmodi potissimum materiam occupare placuit, quam nobilitate ac utilitate sua nulla alia superat.* *Augusta hic omnia, ornata, ad gravitatem composita, qualia maximi Regum* (LV-

DOVICI XIV.) *filio offerri decebat.* Quibus addi possunt *Slater* Propyl. hist. eccl. 193. *Scultetum* Præfat. in Antididagma 18. *Helvich* Ration. select. 116. M. F. *Dyrus* dans les Preuves & Prejugez pour la Religion chrétienne & catholique (in Actis erudit. A. 1683. 367.) *Morhof* Polyhist. T. III. lib. V. 42. *Ioach. Langius* in Medicina mentis p. 32. 112. & *Bibliothecarius* n. p. additum 840. Iam quod ad Tractatum de situ paradisi terrestris attinet, quem *Io. Georg. Priestius*, nunc D. theol. & Ministerii francofurtensis antistes, e gallico in latinum pura & nitida dictione transtulit, hæc fere eius sunt contenta: Vocem *Eden* esse nomen proprium regionis, Carrhis in Mesopotamia vicinæ, circa confluentem Euphratis & Tigris, usque ad locum, quo communis ille alveus in duo brachia divisus in mare persicum devolvi incipit, & provinciæ huius partem orientaliorem complecti Paradisum, hocque indicare Mosem voce מְקָרֵם *ab oriente.* Vocem מְקָרֵם *agreditur* non originem fluvii, sed cursum duntaxat illius notare. Quatuor מְקָרֵם five *capita* non esse fontes, sed terminos totius fluminis ex Euphrate & Tigri, in SS. literis Chiddekel dicto, ante confluentibus, quam ingrediantur Paradisum, & Gichone ac Phisone, qui hæc nomina sortiantur, postquam ex alveo paradisi profluant, atque ita in duo se brachia dividant, quorum alterum sit orientale, nempe Gichon, prope Chus five Sufianam, alterum occidentale, ad Chavilah. Vide *Acta erudit.* A. 1694. 282. & *Supplement.* T. II. 98. nec non *Colloquia menestra* A. 1702. m. Ian. p. 39. *Conringiana* epistol. 96. *Morhof* Polyh. lib. V. 46. *Schwarzseisch* Epp. arcan. P. II. 228.

Pag. 83. Probatur *aliorum scriptorum testimonio* γυναικῶν libro-
rum Moſis. Et quidem LXV.

104. Memorabili testimonio Moſem Diodorus ficulus prosequitur, quo & *virtutes eius* prædicat, & ait, *primum* *Ægyptiis* leges poſuiſſe.

Major citatorum numerus de Moſe ne cogitavit quidem. *Io. Tolandus* de Originib. iudaic. 105.

Diodorus de *Mæne* utrumque dicit, de Moſe autem hoc tantum, eum apud Judæos Deum, qui *Iao* dicitur, legum ſuarum auctorem finxiſſe perhiberi. *Idem* 112. *Acta erud.* A. 1709. 252. *Nova biblioth.* T. I. 48.

Strabo

Pag. 106. Strabo de Mose & Iudæis. Summo candore dūserunt. Scribit enim, profanos Aegyptiorum mores exosum Mosē, collecta ingenti *piarum bonitatum* multitudine concessisse in Iudæam, illicque fixis sedibus, & sanctis Dei colendi ritibus insistentis, abiectoque potissimum & eiurato idolorum cultu, non tam vi & armis, quam pietate imperium firmasse.

23. Trā futurorum præcios vates simul commemorat Strabo, Orpheum, Musæum, & Mosē.

38. Narratio Ios. 19, 17. de Danitarum expeditione adversus Lezem, est unum ex additamentis, quæ huc illuc in libros sacros *insest* Esdræ.

423. Conicere licet, Ecclesiasticum librum Salomonis opus esse.

427. Ille, Ecclesia demum christiana consensu ac decretis, auctoritatem (canonicam) adeptus est.

Part IV. In 4.

Strabo Mosē cum Minos, Lycurgo, Zamolet, & idigenis pluribus sine ullo discrimine comparat; de religione iudaica, gentis origine, & ipso Mose narrationem ab illa, quæ habetur in Pentateucho, omnino discrepantem instituit; deque sacris nihil aliud quam hoc memorat, Mosē esse pollicitum, se talium cultum ac sacrificandi modum traditurum, quæ neque summis, neque inspirationibus, neque ullis absurdis actionibus cultores perturbaret. Atqui Strabonem ritus in Pentateucho præscriptos in animo tunc habuisse, quis dicere sustineat? Tolandus 104. 163. Afla erudit. A. 1709. 252. Nova biblioth. T. I. 48. Amphiarum etiam, & Trophimium, & Terebam, & Zamblam, & assyrios, chaldaeos & etruscos aruspices, cum aliis quibusdam. Tolandus 192.

Fecerit ne hoc Esdras, incertum est. Io. Clericus Dissert. de scriptoribus libror. histor. n. II.

Est Iesu Stracidis, sive filii Sirac. I. C. Walfin. Biblioth. hebr. 256. Non universæ, sed particularis. Non potest autem accenseri libris canonicis, quia non habet Ecclesia iudaica testimonium. Idem 257.

E

X. Ioan.

X.

Ioannis BVGENHAGII in librum Psalmorum Interpretatio. Argentorati 1524. Atque iterum typis subiecta A. 1526. & Wittebergæ 1544. 8. cum præfationibus *Lutheri* & *Phil. Melancthonis* quorum ille audeat dicere, a nemine (cuius existent libri) esse Psalterium Davidis explicatum, esseque hunc Pomeranum primum, qui Psalterii interpretis dici mereatur, hic autem ita laudat, ut ne quid nimis, scribens, Psalmis non mediocrem lucem hunc commentarium adferre. At *Rich. Simon* de Commentatoribus N. T. c. 47. p. 713. facile sibi videtur reperire, quod in eo taret, videlicet ipsum præoccupatum esse sententiis sectæ suæ, atque ideo nihil exacti proferre. *Ruderus* germanice reddidit Annotationes Bugenhagii, & Argentinæ vulgavit, sed ita, ut eas corrumpere, & suam Bugenhagio de S. cœna sententiam affingeret; de quo hic conqueritur, apud *Crenium* Animadv. P. IIX. 119.

ARNOBII in Psalmos commentarii. Cum *Erasmii* Rotodami Præfatione ad nuper electum Pontificem romanum ADRIANVM VI. eiusdemque ERASMI Commentario in Psalmum II. Argentorati 1522. Fallitur autem in eo *Erasmus*, quod putat, Commentarios illos in Psalmos esse Arnobii afri, qui libros VII. scripsit adversus gentes, cum sint *Arnobii iunioris*, hominis ut videtur galli, qui vixit A. 460. Vide *Placcium* de pseudon. p. 79 *Mol. Arnum* de homon. 540. & Historiæ nostræ bibliothecar. P. I. 170.

XI.

Io. BVGENHAGII Commentarius in Ieremiam prophetam, & Threnos, p. 545. Wittebergæ 1546. Cui p. 450. interferitur Tractatus de blasphemia in Spiritum sanctum, in quo docet, peccatum ad mortem, pro quo non sit orandum, & blasphemiam in Spiritum S. esse unum & idem peccatum, idque esse impugnationem agnitæ veritatis, & dici non remitti; neque hoc iudicium de peccato questionis esse ecclesiæ, sed solum Christi, atque ideo neminem mortalium circa hanc Christi sententiam iudicandum & condemnandum, sed Deo gratias agendas pro summo beneficio ecclesiæ dato, videlicet quod per solum Christum & propter solum Christum habeamus, credentes in Christum, remissionem omnium peccatorum, & vitam æternam, nec sit ullum peccatum, quod non remittatur penitenti, & in Christum credenti.

XII. Iga-

XII.

Ioachimi CAMERARII Notatio figurarum sermonis in libris IV. Euangeliorum, & indicata verborum significatio, & orationis sententia, ad illorum scriptorum intelligentiam certiore. Lipsiæ, 1572. Ex bibliotheca Conr. Hornii, cuius etiam manum agnosces. Antea A. 1556. 8. ac postea A. 1642. Cantabrigiæ cum N. Tro 824 f. & Francofurti 1712. 4. sub titulo *Exegetis N. T.* edita. In Dedicatione, postquam in re eadem complurium elaborationem, & esse exercendo usitatam docuerat, & fructuosam effectum, atque hac ratione studii biblici Laur. Valla ac Desiderii Erasmi meminerat, rogatum se ait superioribus annis, ut ea, quæ huius generis, ad melius intelligendum fontem N. Tti, in commentariis haberet, colligeret & divulganda curaret, non quidem (uti modestè addit) vel ad erasmicum, vel ad alterius ullius exemplum, sed secundum suæ professionis, quæ grammatica sit, rationem ac modum; quamquam grammatico hoc studio, & verborum, quod exile & leve a plerisque ducatur, tanquam fundamento, omnis doctrina atque scientia veritatis nitatur. Ille autem, qui Camerarium ad tam utile, tanquam præclarum opus rogaverat, immo hortatus erat, fuit laudabilis piæ eruditionis vindex ac restaurator, Phil. Melanchthon.

Pag. 97. Iustiniano, Episcopo Nebienf.

Nebienf., in Corsica insula. De Saussay Continuat. Bellarm. de Scriptor. eccles. p. II.

350. In Luca 1, 39. Ες τὴν ορεινὴν ἀδελφίνην, nimirum ὄρεαν, in regionem montanā. Talis enim situs fuit urbis Hierosolymarum, quæ nunc indicatur nomine urbis Iudæ.

Indicatur urbs Hebron. Ios. 21, II. Ex. Schmid. in Luc. 1, 39.

Ioachimus Camerarius, germanice Cammermeister, pabebergenfis, Georgii Helsi & Petri Mosellani discipulus, Lucheri, Phil. Melanchthonis, Wilib. Pirckheimeri & Alb. Daureri amicus, docuit bonas litteras primum Noribergæ, tantoque cum adplausu, ut etiam e senatorio eum ordine quidam audirent, deinde Tubingæ, ac tandem Lipsiæ: & quamvis a pluribus expeteretur, stationem tamen suam, vitamque scholasticam, ut poëta ait, vere vitalem noluit mutare.

Tanta erat, & postea perseveravit viri claritudo, ut a *Vogio* Germaniæ suæ phoenix, a *Tornebo* non suæ tantum Germaniæ, sed etiam totius Europæ decus & ornamentum, ab *Hæstio* vir de politici litteratura præclare meritis dicatur, variisque legatis ad Cæsaream Maiestatem aut Comitia Imperii euntibus adiungeretur, quo suo illis consilio præsto esset; quin & augustissimus MAXIMILIANVS II. Viennam Austriæ ad se evocatum, de doctrina ecclesiæ, & rituum sacrorum cum Saxonis ineunda conformitate clementissime audiret. Ecquid de scriptis eius dicam? Tam multa sunt, ut face & viatico opus sit ad eorum recensionem; tamque præclara & utilia, ut satis landari nequeant: quid enim non exspectes ab eo; qui probatissimus utriusque linguæ erat magister, & ptope dixerim rex, qui excellentissimus mathematicus; qui omnes poëtas, oratores, & historicos familiares sibi reddiderat, qui theologiæ studiis excultissimus, veraque pietate ornatissimus? Contigit etiam ei corporis species egregia, & magnum magni hospitii hospitium; sed hoc tandem *δυσχρεια* seu urinæ difficultate afflictum, prostratum & divulsum fuit anno Christi 1574. quum celebratissimus vir exegisset annos 74. Melch. Adam. in Vitiis philos. 258. Colomesius 497. Beza in Matth. 26, 15. Casanbon. Exercit. 568. Magirus 174. Pops-Blount 590. Melanchthon Epp. T. IV. 429. R. Simon Hist. crit. des Commentat. du N. T. c. 47. Cren. Animadvers. P. I. 77. P. V. 197. & Method. T. III. 2. 130. Schurzstelsch Dissert. acad. 36. & Epp. select. 425. Guil. Forbeshius 391. Iac. Thomafius in Præfationib. 487. Caselius Opp. polit. 217. Er. Schmid in Matth. 3, 10. Raphael. præfat. in Annot. ad N. T. ex Polyb. & Arriano p. 28. & Catech. racov. 97.

XIII.

Wolfgangi FRANZII Tractatus de interpretatione sacrarum scripturarum maxime legitima. Witebergæ 1634. Secunda vice editus, & postea tertia & quarta, A. 1654. & 1668. Constat autem duabus regulis: I. Eum, qui alios docere velit, iisque Scripturam interpretari, instructum esse debere notitia illarum linguarum, quibus locutus sit Spiritus sanctus. II. Debere attendere contextum. In Præfatione sequentia proponit capita: Verbum Dei satis facile intellectu esse diligentibus: menti Scripturæ nihil vel addendum, vel detrahendum: contextum plus prodesse, quam linguas sacras:

tras: qua via oracula sacra ab auctore explicentur, (explicat autem C.L.II.) eadem & fontes hebræos ac græcos alias in linguas transferendos esse: *Lutherum* in versione & explicatione Bibliorum magnam solertiam adhibuisse: scripturam sacram omnibus aliis libris sanctius tractandam, nec sensum in eam importandum, modumque hunc interpretandi Scripturam ducere nos in genuinam cuiusque loci mentem, pariterque armare contra quemvis hostem. Laudatur hic liber a *Glasio* Philol. S. lib. II. 494. & Mich. *Walthero* Offic. bibl. §. 263. & ille quidem ait, neminem, qui intelligat, librum hunc odisse & vilipendere, seque nullum tempus felicius & fructuosius, præsens negotium quod spectet, collocasse, quam quod in diligenti illius lectione & relectione, cum timore Domini, insumserit; hic vero appellat nobilem: & quamvis opus Scholæ sacrificialis divinum & rarum vocetur a prædicto *Walthero*, *Crenius* tamen Exercitat. I. de libris scriptor. opt. p. 29. sibi tractatum hunc amplioris usus & doctrinæ semper visum esse testatur. Cumque in illo *Crenii* loco de *Franzii* nostri Tractatu præsentē, eum a *Leon. Hutnero* certis de causis aliquam diu subflaminatum fuisse dicatur, facile hinc colligi potest, cur in rubro libri ponatur, eum post censuras anticas & academicas, ex gratia serenissimi Electoris Saxonie singulari prodire. Adde, sis, *Zieroldum* Histor. eccles. P. II. 118.

Pag. 19. Veterem versionem latinam Concilium Tridentinum canonizavit, adeoque ipsis fontibus aquavit.

Longe aliter, præter multos alios, utriusque religionis doctores, docet V. CL. *Iacobus Facciolatus* in Oratione ad Scripturam sacram, Patavii habita coram eminentissimo Cardinale, & excusa A. 1718.

32. Exod. 38, 8. In hebr. dicitur, Fecit concham & basin eius æneam, ut in ea se se contueri possent, scilicet *Leviti*; non vero a speculis mulierum, quæ convenerant ad ostium tabernaculi.

Illud negat, hoc adfirmat *Gerh. Titius* Animadv. exeget. G 2.

Pag. 216. Interea (Deus peccatori

Non possum hæc verba conciliare

contumaci) verbum suum relinquit, *nam* adhuc istud audire, & diabolo per verbum resistere & valedicere *velit*. Et p. 221. in aeternae salutis impetratione, *etiam in ultimo mortui agone*, difficilem Deum nemo metuere necesse habet.

237. David 2. Sam. 12, 14. dicitur blasphemandi occasionem dedisse inimicis Dei, *dum arca foederis ab hostibus victa & capta fuit*.

467. Vocabulum פילגש Pilag. *gesechim* 2. Sam. 5, 13. a *themat* nullo derivare possunt. Suntque quavis mulieres, *virgines etiam*.

598. Frondoso ornatui *locus* prorsus nullus fuit circa altare. Psalm. 118, 26.

662. Ierem. 34, 5. *Ab ethnica & populo Dei prohibita ceremonia* Deus historice sermonem mutatur, dicens: In pace morieris, & secundum combustiones patrum tuorum, Regum priorum: *sic comburent tibi*.

675. Christus, *asino vectus, pueri-*

are cum illis, quae idem theologus doctissimus habet in Disp. IX. in Aug. Confess. §, 112. & seqq. ubi dicit, *Deum non velle amplius adesse illis, aut convertere nova aliqua extraordinaria gratia & illuminatione eos, qui ordinaria & regularia media contemnunt pertinaciter*. Ad. Rechenberg in Consensu orthodoxo de gratiae div. termino p. 14. 47.

Arcæ foederis hoc in proelio ab Ammonitis captae *nuquam in texin exstat vestigium*, Sal. Glas. suu Philol. S. 770.

Derivatur a פלג divisit, & פלג mulier; & maritatae intelliguntur, quia coniunguntur cum פלג uxoribus, & dicuntur ab eo assumptae, qui amoris mulierum erat deditus, quique per eas a cultu vero se avocari passus est. Hakspar Miscellan. lib. I. c. 6. p. 17. 14.

Fuit in diebus festi tabernaculorum. Io. Lundin Iud. Heiligth. c. 33. p. 177.

Id est, Sicut populus in honorem antecessorum tuorum defunctorum combussit *aromata*, ita etiam comburet (*tui gratia*) in honorem suum. Rapp. in d. 1. & Buemann Observat. sacr. §. II.

Ex gentis consuetudine, quae viatoribus

h, fultis, & contemptissimo equita-
tus usus est.

336. Si Michal fuit intermedio
tempore toties (quinquies, 2. Sam.
21, 8.) gravida facta, cum a Da-
vide abfuit.

toribus ad iter feliciter absol-
vendum afinos commodabat.
Io. Bened. Carpzovius disp. de
afino Messia §. 20.

Sermo est de tot filiis Merama,
sororis Micala. Glass 94.
Hakspan ad Lipmann. 424.

Wolfg. Franzium, Plavia - variscus, in academia witebergenfi
primum historiarum, deinde, quum intermedio tempore super-
intendens fuisset ecclesiaz kembergensis, theologiae D. & professor,
& praepositus templo arcis, tandem etiam academiae senior, idem-
que studii biblici industrius vindex & stator, usque ad finem vi-
tae discendi cupidus, (de quo vide p. 41.) in Epitaphio magni no-
minis theologus, & ebraeae linguae interpres felicissimus, a Io. Be-
ned. Carpzovio Theol. exeget. pag. 20. interpres accuratus, atque
a Sixtino Amama Orat. de barbarie e 2. theologus non minus pius,
quam eruditus appellatus, eruditionis suae thesauros cum in aliis
scriptis, tum in Disputationibus in augustanam confessionem, ea-
rumque Vindiciis, in Assertionem satisfactionis Christi, in Schola
sacramentorum patriarchalium, & in Historia animalium sacra ex-
posuit, nec per convicia, sed defacato animo cunctas controver-
sas tractavit, nullique pepercit labori, donec apoplexia tactus
quiescere, & quasi ante mortem mori iuberetur: hac enim osten-
sio demum post secuta est, quum paroxysmus priori similis, sed
vehementior bonum virum invaderet, anno videlicet a Servato-
ris nostri nativitate 1628. aetatis 64. Wisse Memor. theolog. 312. Spi-
zelius Templ. honor. refer. 102. Magirus 361. Pesht praefat. in Com-
ment. Dorschei in epistolam Iudae 4.

XIV.

Wolfg. FRANZII Commentarius in Leviticum. Lipsiae
1696. In eo explicantur leges caerimoniales & rituales, usus earum
typicus monstratur, variique casus difficiles enodantur. Valent.
Alberti Praefationem addidit, in qua disserit de utilitate & neces-
sitate cognitionis legum & caerimoniarum & forensium.

Io. Georgii DORSCHIEL Discussio explicationis Gronaui
circa locum Actor. XV. 20. de sanguine & suffocato. Rostochii 1696.

Eam

Eam vero non ipſe auctor edidit, ſed filius eius e MS. excerptam.

Eiusdem Fragmentum commentarii in Epistolam Iudæ, & Brandani Henr. GEBHARDI Commentatio in eandem Epistolam, cum præfatione Io. *Fechti*, Francofurti & Lipsiæ 1700. *Dorſcheum* in animo quidem habuit perfectum componere commentarium, ſed ultra quartum verſiculum non pervenit: ſcripſit autem, ut *Fechtius* videtur, quidquid huius eſt, in profeſſionis ſuz initio. Et *Fechtius* in Præfat. improbat neglecta ſacrarum litterarum ſtudia, tandemque diſſerit de *Dorſcheo*, & eius laboribus, Vide *Relat. innoc. A. 1702. 494.*

Io. Georg. *Dorſcheum*, argentoratensis, *Wegelinii*, *Thammii* & Io. *Gerhardi* diſcipulus, S. theol D. & profeſſor primum in patria, deinde Roſtochii, ubi poſt ſexennium languore ſenili & febre acuta conſumptus deceſſit anno 1660. ætatis 62. *Witte* Memor. theolog. p. 1346. *Spizel*. Templ. hon. reſer. 234. *Reiſerus* in Episto-
la ad *Spizelum*, libro eius annexa, p. 411. Quæ ſingula ceteris non vulgarem parare ſolent nominis claritatem, ea dulci quadam con-
iuratione in unum *Dorſcheum* colvere, nitor ſermonis, lingua-
rum eruditio, iudicium acerrimum, mens altiorum omnium in-
dagatrix, quibus ſummam merito ad ſe traxit eruditorum admi-
rationem. Plura encomia dabunt *Magirus* p. 289. *Höe* in *Dorſchei*
Latrone theologo 241. *Crenius* Faſce I. 93. C. S. *Schwarzſch Epp.*
ſeſſi. 149. & *Car. Arnd* Continuat. Biblioth. bibl. Mayeri: Omnia
autem illa ſuperat *Wallerianum* hoc, ſi ei vis aures animumque præ-
bere: *Dorſcheo* ſimilem ſacula nulla dabunt. Multa ſcripſit, multum-
que pugnavit: habemus enim eius *Muſæique* Miſſæ contra Io. Ge-
org. *Herberum*, ieſuitam molſheimenſem, *Vindicias* Exodi contra
Beharminum, *Hodegeticum* catholicum contra Io. *Kircherum*, *Anti-*
Cornæum, *Interventionem* pro myſterio Trinitatis contra *Wolfg.*
Hermannum, *Anticriſin* theologicam pro pace contra *Erneſtum de*
Eiſebium, *Thomam* aquinatæ veritatis euangelicæ confeſſorem, *Diſ-*
ſertationes de S. cœna contra *Theod. Zwingerum*, *Diſſertationes*
de voluntate Dei contra *Iac. Triglandium*, *Diſſertationem* epiſto-
licam ad *Ariſtum* de perſona Chriſti & S. cœna, *Pallium* exulans,
Collationes aliquot conciliorum. Ecquis omnia enumeret, in pri-
mis diſputationes, quarum plena eſt magna ſatura? Indicantur
autem cum a *Wittio*, tum a *Spizelio* in locis ſupra allegatis.

Branda-

Brandanus Henricus *Gebhardi*, natus Brunsvigæ anno 1657. SS. litterarum doctor & in academia gryphiswaldensi professor ordinarius, Consistorii assessor, & superintendens ecclesiarum istius districtus vice-generalis, linguarum orientalium peritissimus, & disputator eximius, præclara eruditionis suæ specimina edidit, ne quid de aliis dicam, Zephania a pseudhermenia *Abarbanelis* aliorumque vindicato, Exercitationibus antirabbinicis in Psalmos Davidis, & Vindiciis quorundam locorum hebræi textus, Paulo *Pezrono*, abbati de Charmoys & doctori theologiæ sorbonico oppositis, ac vivit agiturque magno ecclesiæ & academix commodo atque ornamento, a Carolo *Arndio* in Continuat. Biblioth. bibl. Mayer. p. 100. laudatus prædicatusque theologus accuratissimus.

Christophori ZELLERI Historia scripturæ sacræ. Vlmæ 1701. Agitur in hoc libro de ortu, progressu & fine scriptionis sacræ, de scriptoribus sacris, eorumque impulsu & afflatu, de argumento, methodo, stilo, scopo, conservatione & interpretatione huius codicis; in specie de singulorum librorum scriptore, tempore, auctoritate, summa, divisione. Accessit Appendix variorum Speciminum legendi, intelligendi & applicandi S. scripturam; eorumque I. est Index omnium textuum scripturæ S. chronologico-harmonicus. II. Expositio prophetæ Hoseæ & Epistolæ ad Ephros. III. Vñs & abusus dogmaticus potissimum dictorum de iustificatione coram Deo. IV. Dispositiones homileticæ textuum aliquot funebrium. V. Concordantiæ prædicati, quo Christus dicitur Redemptor noster. VI. Exempla excerptorum chræialium pro tractandis homiletice thematibus sacris. In Præfatione aperit auctor scopum suum, qui est, tironem SS. litterarum, eo tamen usque perductum, ut & hebræa veteris, & græca novi Testamenti non minus expedite legere & intelligere valeat, quam librum quendam latinum, ad accuratiorem sacri codicis lectionem instruere, & ordinem suscipiendarum illius lectionum commonstrat, ac denique, quod præcipuum est, praxin urget, ut nempe sacræ litteræ cordibus nostris inscriptæ & impressæ totos nos immutent, atque ex profanis sacros, ex carnalibus spirituales, ex humanis divinos faciant. E quibus facile patet, librum hunc esse unum ex optimis & utilissimis pro studiosis theologiæ, immo & pro aliis, qui solícite & cum fructu sacra volumina gestiunt cognoscere.

Christoph. Zeller, pastor maulbronnensis, e familia Christophori Zelleri, coadiutoris aulici wirtembergici, consilarii consistorialis, & praepositi denckendorfensis, de quo *Serpilius* Epitaph. theologor. suev. p. 62. nominis claritatem sparfit in principio saeculi XIX. perpetuo tamen duraturam.

XV.

Iac. ZEHNERI Adagia sacra. Lipsiæ 1601. Tres illorum ordines constituit, in quorum primo ea collocat, de quibus ipse Spiritus S. expresse affirmat, quod in Proverbiorum consuetudinem venerint: in secundo illas Scripturæ phrasas, quæ, etiamsi Proverbiorum titulum nequaquam adiectum habeant, hodie tamen formam atque usum proverbialem obtinuerunt: in tertio ea, quæ ad litteram quidem in Bibliis nusquam reperiuntur, ex sacra tamen historia quadam, veluti ex fonte, promanarunt. Ceterum Adagia hæc parallelismis cum Patrum, tum gentilium scriptorum, auctor illustravit, quæ quidem, uti *Morhofius* Polyhist. lib. I. 276. scribit, prodesse magnopere possunt ad orationes sacras. In epistola dedicatoria loquitur auctor de adagiorum dignitate, de interitu multorum *Salomonis* proverbiorum, qui tamen partim a Siracide, partim a Christo abunde ac luculenter sit compensatus, deque instituto suo, quod nempe hæc publice proposuerit auditoribus suis in gymnasio hennebergico, & primus quidem omnium, antequam Iani *Drusii* consimiles lucubrationes ad oculos suos pervenissent.

Iac. Zehnerus, Themara-francus, primum diaconus meiningerensis, deinde pastor muhlfeldensis, postea decanus stulensis, novissime pastor schleusingensis, & superintendens generalis hennebergicus, dedit etiam Similitudines biblicas, harumque Paralipomena, & obiit A. 1612. ætatis 47. *Grænim* Animadv. P. II. 237.

XVI.

Io. TARNOVII Commentarius in psalmos pœnitentiales VII. Rostochii 1627. Denuo editi Lipsiæ 1706.

EIVSDEM Commentarius in psalmos passionales, h. e. IIX. XVI. XXII. XL. XLI. LXIX. CIX. CX. CXIIX. item in caput LIII. Esaia. Rostochii 1628.

EIVSDEM Commentarius in Threnos Ieremiæ 1628. De novo

novo editus Hamburgi A. 1761.
de *Arudum* in Continuat. Biblio-
ne docet auctor, Ecclesiam aptissimam
tata & exultat, nec animum despono-
tibus, sed vera, nec infucata pœnitentia

EIVSDEM Commentarius in XII. ps.

Disputatione de certitudine gratiæ Dei, com.
Tractatu de fœderibus, e quibus illa Commentaria
Commentario in Obadiam subiungitur. 1626-1634.
plures Præfationes, e quibus quædam notanda: in ea
præmittitur Hoseæ, ostendit, non esse aliam e malis eme-
rationem, quam veram pœnitentiam; in ea, quæ Ionæ, ad ma-
ra & æquiora Io. *Maloru*, Io. *Gorbardi*, Polyc. *Lyseri*, & Wol-
Franzli. de scriptis suis iudicia, contra hostes & obrectatores suos
provocat; in ea, quæ Michæ, in causâs inquirat, cur Prophetarum
lectio nobis debeat esse commendata, & qui fiat, quod nihilo mi-
nus a plerisque illi negligantur; in ea, quæ Zachariæ, de optimo
differit in omnibus malis remedio, quod sit fiducia in Deo posi-
ta, & meditatio vitæ æternæ. In singulis hisce Commentariis hos
est auctoris institutum, atque hæc, quam sibi elegit, via, ut tex-
tum ex fonte hebræo explicet, locis scripturæ sacræ parallelis con-
firmet, a prævis expositionibus vindicet, & usus in locis commu-
nibus ex ipsa Scriptura natis ac probatis indicet.

Ioannes *Tarnovius*, natus Grevismoltæ in Ducatu meklenbur-
gico, *Gualiperii* & *Pauli Tarnovii* patrui sui discipulus, philos. ma-
gister & S. theol. in academia rostochiana professor, ac post quin-
quennium honoribus mactatus doctoralibus, a quo etiam, præter
multas disputationes, in quibus eminet illa de fœderibus, Num
& quæ fœdera cum diversæ religionis hominibus, & præcipue
cum Calvinianis, salva iniuri possint conscientia, habemus. Tres E-
lias, Exercitationes biblicas, II. Orationes, quarum altera agit de
academiæ bono, altera de plurium religionum in Rep. tolerantia,
Medullam euangeliorum dominicalium & festivalium, Nucleum
Epistolarum itidem dominicalium & festivalium, & Commenta-
rium in psalmos graduum XV, nec non in psalmum XXIII, ac
XXIV. in Epp. ad Ephes. Philip. Coloss. ac Thessalon. vir optimæ
vitæ ac morum, a præstantissimis nostratium, pro optimo Scripturæ

Christoph. 7 ab aliis ob declinationem a vulgaribus sententiarum Zellæ accusatus, & conviciis, ut sit, proficissus, febre affectus, ex mœrore fortassis nata, in virilis ætatis flore extinctus est anno 1629. æt. 43. *Witt* [Memor. theol. 317. *Von Seelen* Athen. lubec. P. II. 359. *Couringiana* 288. *Hackspan*. Syll dispp. 398. I. B. *Carpzov*. Theol. exeget. 98. *Amama* in Paræn. p. 122. qui eum clarissimum & felicissimum vocat Scripturæ interpretem.

XVII.

Io. GERHARDI Commentarius in Deuteronomium. Ienæ 1657. Editus ab eius filio *Ioanne Ernesto*, cum Epistola dedicatoria, qua disputat contra eos, qui in V. T. negant dari promissa vitæ æternæ, statuens, ea a Iudæis omni tempore fuisse credita.

EIVSDEM Explicatio ελεγκτικη euangeliorum dominicalium. Ienæ 1663. Editio secunda: prior autem prodit A. 1619. In Epistola prioris editionis dedicatoria auctor sentit, Pericopas euangelicas, quæ annatim populo christiano in ecclesia præleguntur & explicantur, retinendas esse, ob earum antiquitatem, utilitatem, distributionis commoditatem, atque ob evidens testimonium conservatæ sub papatu ecclesiæ. Ibidem quoque commemorat, disputationes hæc non a se, sed prævia informatione sua ab eruditis quibusdam studiosis conscriptas esse.

XVIII.

EIVSDEM Commentarius in epistolam ad Ebræos. Ienæ 1641. De novo editus A. 1661. In eo declaratur textus, quæstiones dubiæ solvuntur, observationes eruuntur, & loca in speciem pugnantia conciliantur. Neque tamen ille vel prima vice ab auctore ipso in lucem productus fuit, sed ab eius filio, *Ioanne Ernesto*; id quod non frustra moneant Theologi ienenses in der Ausführlichen Erklärung p. 539. Præmissa est Io. *Gerhardi* Memoria, in publico renunciationis rectoralis actu culta & celebrata a *Salomone Glasio*.

: Abr. SCVL TETI in epistolam ad Hebræos Concionum ideæ, confectæ studio & opéra Nicolai *Ecelli*. Francofurti 1616. Sculteti igitur sunt hi labores, quos in explicanda divina illa epistola L. concionibus exantlavit; *Eccius* autem stilum duntaxat suum accommodavit, idque egit, ut ideæ essent, quod dicuntur, hoc est, ut velut in typo singulæ conciones unum quasi sub aspectum collocarentur.

Nicol.

Nicol. Eccius, leobergensis filesius, Sculteti discipulus, ac postea in ministerio aulico sacro collega, (fuit enim Aulae archiepiscopatus ecclesiastes) eo floruit tempore, quo librum hunc in publicum emisit.

XIX.

Ioannnis H V L S E M A N N I Commentarius in Ieremiam & Threnos. Francofurti 1696. Editio secunda, curata a Ioanne Andrea Gleichio, eaque multum auctior, longeque correctior: cum Dissertatione de prophetia in genere, & Abrahami Calovii Praefatione, eiusdemque, sub nomine viduae Hülsemannianae, Epistola dedicatoria, in quarum illa de operis huius praestantia, suaeque in eo edendo industria, & Commentario Hülsemanni in Ezechielem, cum non nullis aliis publicando verba facit, in hac de commentatoribus huius prophetarum, tam antiquis, quam recentioribus, eiusque dicendi genere minime rustico, & Hülsemanni instituto, praestitoque labore. Sciendum autem, commentarium hunc, ab ipso quidem auctore non fuisse absolutum, interim post eius obitum ea, quae desunt, addita esse, atque, ut in fronte dicitur, analalysi accurata, cum logico-rhetorica, tum grammatica textum prophetarum, collatis variorum interpretum sententiis, e fonte ebraeo luculenter exponere, & aphorismis theoreticis controversias theologicas, practicas commonefactiones entheas & efficacissimas, in usum homileticum, nervose amplecti. Addita & est Praefatio D. Valentini Alberti, in qua, occasione dicti 1. Cor. 12, 8. 10. *sermo sapientia ac scientia* theologis didactico-polemicis, *genera autem linguarum, earumque interpretatio* exegetis aptatur, & in utroque *Lutherum, Flacium & Hülsemannum* excelluisse dicitur. Cetera, quod ad studium *Calovii* commentarium hunc e tenebris in lucem producendi attinet, merito illud laudat *Fachsius* in Praefatione, Commentario in Iesaiam *Vareniano* praemissa. Huc etiam pertinet, quod Dorotheus Sicarius, sive Thomas Cronius, Prudentiae theologiae p. 49. scribit: *Io. Hülsemanni Commentarius in Ieremiam maximo Ecclesiae bono in manus sui Generi Dn. D. Calovii incidit, qui & ipsum publicavit. Sed & iudicium interponit suum: Maiorem abseruditis inuisset gratiam vir sumptus, si abs Hülsemanno praetermissa, de suis divitiis suppl. visset, praecipue in Threnis.*

Io. Halsemannus Esena-frisius, Affelmanni, Baldini, Balth. Meisneri, Hopfneri & Menonis Hannekenii discipulus, primum Wittenbergæ, deinde Lipsiæ D. & professor theologiæ, & hoc in loco pariter pastor ecclesiæ ad S. Nicolai, & superintendens, Consistorii ecclesiastici assessor, & alumnorum electoralium ephorus, nec non præpositus cizenfis, & canonicus misnensis ac naumburgensis, pluribus scriptis (e quibus tantum polemica narra-
bimus: Collegium antipapisticum, Manuale Conf. august. contra Balth. Hageri Collationem, Dissertationes de præscriptione contra Walenburchios, Calvinismus irreconciliabilis, Epistola syncretisticis Duræi phantasiis opposita, Dialysis apologetica problematis calixtini de Trinitate, & Vermis conscientiæ calixtinæ) celebris, post multos, & pertinaces labores gravi lipothymia & hemiplexia spuria laboravit, quibus factum, ut vires decreverent, & difficultas respirandi accederet, donec morbus ille insultus postea repetiit suos, virumque nunquam otiosum morti tradidit anno 1661. ætatis 58. cum dimidio. *Wittn* Memor. theolog. 1371. *Spizelium* Templo honor. referato p. 259. *Micralium* Syntagm. histor. 760. *Calovius* & *Alberti* hic in Præfationibus, *Crenius* Fasc. I. 94. 197. *G. Calixtus* Append. ad Refutat. *Welleri* c. auctor *Querela* causæ moralis p. 45. 47. *Vossius* Epp. p. 156. *Iablonski* Præfat. in *Burneri* Tractatum de Prædestinatione n. XIII. & L. B. de *Boinsburg* in *Serwii* Actis literar. T. I. Fasc. III. 13.

XX.

Matthiæ H O E Commentarius in Apocalypsin. Lipsiæ 1610. Tomi III. Editus quoque est in folio, Lipsiæ & Francofurti A. 1671. In Epistola dedicatoria scribit auctor, se vix unum inter plurimos commentatores reperisse, qui in id totus incubuerit; ut variis sententiis & expositionibus adductis maxime propriam deinde elegerit, electam confirmarit, & usum doctrinalem luculenter tractaverit; se igitur præsentem in opere defectum illum supplere, & quæ ad intellectum Apocalypseos iohannicæ faciunt, ex variis auctoribus comportare, adversariorum corruptelas refellere, & usum didascalicum plenius tradere, totis laborasse viribus. Commentarium hunc Balth. Meisner in Dedicat. II. Decadis dispp. Anthrophol. S. X(4. vocat nervosissimum, deque auctoris recondita eruditione theologica, & interpretandi dextertate luculentissime te-

me testantem, & *Spizelin* Templo honor. refer. p. 168. compendium quasi theologicæ tum theoreticæ, tum practicæ.

XXI.

Dieterici REINKINGKII *Biblishe Policey*, five Politica biblica. Francofurti 1653. Talis hic traditur Politica biblica, qualem sacratissimus desideraverat Rex Daniæ, & in primo eius libro agitur de statu ecclesiastico, in secundo de politico, in tertio de œconomico, hisque Statibus certa quædam e SS. scripturis deducta axiomata applicantur. Similia scripta, quibus Politica non ex ratione status, sed ex christianismi principiis deducitur, sunt Politica christiana Lamb. *Danaï*, Io. Steph. *Menochii* & Sam. *Sturmit*; præferendus tamen, iudice *Struvio* Biblioth. philosoph. p. 144. & illis & nostro *Reinkingkio* Christoph. *Besoldus* de Consilio politico, qui per certa axiomata politicum ex fundamentis theologicis formare studet. Commendatur etiam, ut elegantissima, Didaci *Savedra* Idea Principis christiano-politici. Qui liber, ut *Struvius* pergit, si quis alius, plane egregius est: Principem enim non ad rationem Status corruptam, quam plane reiicit, sed veritatem christianam instruit in omni regiminis parte, atque singula historicis illustrat exemplis.

Dietericus *Reinkingk*, curlandus, Iurium doctor, & professor in academia giessensi, protodicafterii hassiaci assessor, Landgravii Hassio-Darmstadiani procancellarius, porro Ducis meklenburgici, ac tandem Regis Danorum in Ducatibus slesvicensi atque hollatico cancellarius, ab Imp. FERDINAND. III. nobilitatis hereditariæ privilegiis ornatus, scripsit etiam de Retractu consanguinitatis, de Processu iuris contra sagas, deque Regimine saculari & ecclesiastico, atque honores & labores deposuit Tychopoli, anno Christi 1664. ætatis 75. *Witte* Memor. ICtor. 397. *Møller* Hypomnem. ad Bartholinum de scriptis Danorum 413. *Magirus* 705. *Bilderbeck* Biblioth. Iur. publ. german. 33. *Zschackwitz* Prolegom. Orat. auspical.)(2.

XXII.

Georgii CALIXTI ad quorundam V. T. librorum intelligentiam facientes Lucubrationes, editæ ab eius filio, Friderico Vlrico. Helmstadii 1665. Videlicet 1) Expositio litteralis IV, priorum

rum capitum Geneseos. 2) XIV. posteriorum capitum Geneseos, quibus historia Iosephi continetur. 3) Exodi XX. priorum capitum. 4) Lex Dei mosaica in classes iuxta Decalogum digesta, & una cum caerimonialibus & iudicialibus eo pertinentibus legibus exposita. 5) in Prophetas Proœmium. 6) Expositio oraculi de LXX. hebdomadibus Danielis, quarum initium ponit in anno II. DARI II nothi, finem in LXXmo æræ christianæ, quo sacrificia sublata, exustum templum, urbs everfa, & iudaica politia deleta est. Additur Appendix, exhibens capitis V. Geneseos usque ad caput XXXVI. Expositionem litteralem. Comparent autem in hisce, ut filius in Præfat. fatetur, aliqua incompleta, & satis amplum eruditumque in Prophetas Proœmium textus expositione destituitur. Nimirum, quæ hic communicantur, ex ore dictantis, reliqua, quæ desiderantur, ex magistri sermone ab auditoribus sunt excepta.

EIVSDEM Historia magorum, e cap. II. Matthæi die *ϕαρισ* A. 1628. publice exposita. Helmstadii 1641. Editio secunda. In Ep. dedicatoria morem suum commemorat auctor, consuevisse se diebus non nunquam dominicis, præcipue vero sollemnibus & festis, cum de origine & institutione festorum ipsorum non nulla dicere, tum doctrinas vel historias sacras, quæ in istos dies competunt, iuventuti academicæ publice exponere: nec solam iuventutem, sed ipsos quoque collegas suos hæc interdum audire dignari.

EIVSDEM IV. euangelicorum scriptorum Concordia. Helmstadii 1663. Ante complures annos ex ore dictantis excepta, deinde ab auditoribus, inconsulto quidem auctore, plus vice simplici edita, nunc vero a filio recognita, & ex auctoris MSS. passim locupletata. Nihilo tamen minus pro suo illam scripto agnovit; eoque magis nunc agnosceret, postquam illa a filio typis fuit repetita, & pluribus in locis ex commentariis ipsius aucta. *Theologi helmstadienses* P. II. Refutat. *Buscheri* p. 24. & *Nibus*. Apologet. 81. Interim est illa, ac manet scriptum iuvenile, non ab ipso auctore ad publicationem concinnatum, sed tumultuarie dictatum studiosis, eorumque usibus destinatum. Esto igitur, eam talem esse, quam, uti *Calvinus* Pædiæ theolog. p. 154. scribit, vix ipse auctor probet, nihilque, Rich. *Simonis* de Commentatorib. N. Tti p. 722. iudicio, continere critices & exquisiti; in totum tamen minime

nime est improbanda, quin potius utiliter consuli atque adhiberi potest; ideoque & commendatur ab *Hülsemanno* Methodi stud. theol. p. 288. & I. M. *Langio* Præfat. in Clerici Harmoniam euangel.

Pag. 28. Non est igitur, quod hinc iustitiam omnibus numeris absolutam, & legi ac iustitia divina satisficientem exsculpant cum Pelagianis Pontificii.

Talem non statuimus, P. Dionysius Wertenfis in Via pacis p. 375.

30. Hoc unum supererit disputandum: an sint peccata aliqua secundum se & naturam suam venialia.

Neque hoc docet Ecclesia romana, Idem 380.

291. חמור significat asinum, & masculinum est, nec aliter invenitur in sacris, nisi quod 2. Sam. 19, 34. in feminino ponitur videtur.

חמור est generis communis, & significat tam asinam, quam asinum. Io. Wilh. *Hiliger* disp. de Bileamo, eiusque asino loquente, B.

Georgius Calixtus, Medeloboea-holsatus, Io. Caselli & Corn. Martini discipulus, visis plerisque Germaniæ academiis, confectoque per Belgium, Britanniam & Galliam itinere, atque in eo acquisita sibi magnorum virorum, exquisitorumque librorum notitia, S. theol. D. & professor in academia Iulia ordinarius, tandemque primus, immo & auctiori propter merita stipendio, Regiæque Luteræ abbatis, tanquam insigni honoris accessione, a sereniss. Principibus mactatus, atque ut doctrina & scriptis suis magnam famam, ita etiam multos adversarios nactus, nominatim *Buschnerum, Mistentam, Derscheum, Seharfium, Hülsemannum, Wellerum, Calovium, Nibhusium, Erbermannum, Coloniensem, Moguntinum*, aliosque, vir pius, doctus, in officio fidelis & industrius, comis & benignus, moderatus, pacisque & concordie ecclesiasticæ amans ac studiosus, ut qui maxime, unde & sub finem vitæ in pia hæc verba erupit: *Ego cupio mori sub capite Christo, & in fide vere catholica ecclesia, & amore omnium, qui Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum sincere colunt & diligunt. Non condemnabo errantem in questionibus non necessariis, & mihi quoque Deum veniam daturum confido, si in talibus, ut fieri potuit, Pars IV. In 4. aberravi.*

aberraverim; tandemque senio & febriculis per intervalla recūrentibus attritus placidam animam placide ac leniter Deo reddidi A. 1656. 19. die Martii, cum annum ætatis septuagesimum, professionis publicæ quadragesimum & secundum ageret. *Witte* Memor. theologor. 1132. nec non Gerh. *Titius*, & Christoph. *Schraderus*, qui in laudem excellentissimi huius theologi orationes panegyricas in magno Iuleo habuerunt, atque iterum *Titius* in Refutatione calumniæ de morte G. *Calixti*. Elogia eius, ut ut notetur in *Cronii* Animadvers. T. V. 86. T. VII. 161. T. IIX. 188. T. XVI. 79. in *Conringiano* p. 394. atque a *Nibulso* Apologet. p. 29. 64. 65. 72. 82. 97. 98. 103. 104. & in Scholio post Apologeticum L. 5. 6. 7. in *Irnerio* 64. & in *Suscitabulo* (im *Wecker*) 12. 15. 18. 19. 20. 26. 47. 53. 57. 61. 63. 64. 68. 72. 73. 80. 82. 86. 95. 101. 106. 112. collecta reperies in *Magiro* p. 164. *Wittio* 1145. & *Memoria* *FridERICI VLRICI CALIXTI*, quam peculiari oratione, etiam in *Memoriis* theologorum *Pippingiano* p. 881. exstante, celebrare annisus sum. Possunt autem illis & sequentia adiungi: nam *Volusius* (a) eum vocat a calumniandi libidine remotum, (quamquam *Erbermannus* in *Præfatione* *Animadversionis* in *Titii* *Ostensionem* summariam aliter canat) & studium pacis abunde ostendentem; *Le Févre* (b) eruditum ac præstantem lutheranum; P. *Dionysius Werlenfis* (c) eum, quo maiorem non habuerit illustris Iulia; *Rasseuvixius* (d) virum celebrem; *Boineburgius* (e) virum maximum, pietate, doctrina ac iudicio plane eximium, & dignum, quo cum & modesti & prudentiores congregiantur; *Ruarus* (f) virum magnum, incomparabilem, quem inter præcipua ævi sui lumina veneretur; *Curcellanus* (g) præstantissimum theologum; *Comenius* (h) insigniter in certaminibus theologicis versatum, solide pium, veritatis euangelicæ propugnatorem strenuum, dirigendis, non disturbandis consiliis idoneum, cui undique tuto fidi, & a cuius præsentia auxilii multum sperari possit; Lud. *Grocinius* (i) in concordia studio sibi constantem adversus exserta capita orci, galea quan-

(a) In *Aurora* pacis religiosæ p. 30. 115. (b) dans les *Motifs* invincibles 29. 51. (c) *Philanthron*. 206. 243. (d) *Delineat. eccl. cathol.* 809. (e) *Epp. ad Dietericum* p. 22. 184. 190. & T. I. *Astor. litterar. Struvii*. (f) *Epp. P. I.* 295. 299. (g) *Opp.* p. 817. (h) in *Iudicio* duplici de *Regula fidei* p. 615. (i) In *Epp. Vossii* p. 346.

quantumvis munita sycophantarum; Io. Lud. *Fabritius* (k) incomparabilem inter Lutheranos theologum; Ger. Io. *Vossius* (l) veteris ecclesiæ amantissimum, & ut veritatis, ita pacis studiosum; item virum egregium & ad concordiam pronum; *Strimezius* (m) filium pacis; *Prinschenck* (n) inter præcipua seculi sui ornamenta numerandum, quique res utiles docuerit, & quadam moderatione ecclesiæ concordiam promovere allaboraverit; Io. *Musæus* (o) acutissimum theologum; *Schurtzleisch* (p) virum de antiquitate meritissimum, & Io. *Möller* (q) theologorum non Cimbriæ tantum suæ, & academici Iulix, sed Germaniæ etiam universæ suæ ætate facile eruditissimum ac iudiciofissimum.

S. BARNABÆ Epistola catholica, denuo edita cura Ioach. Io. *Maderi*. Helmstadii 1655. Prius enim edita fuerat ab Hugone *Menardo*, & correctior ab Isaaco *Vossio*. Præmittuntur (1) *Maderi* Præfatio, qua differit de persona *Barnabæ*, eiusque Epistola, dubitans, an sit *Barnabæ* apostoli, sive unius e LXX. discipulis Christi. 2) Excerptum Critici S. Andr. *Riveti*, eandem cum *Madero* de præsentē Epistola sententiam tenentis. 3) Hugonis *Menardi* de S. Barnabæ, & eius Epistola Iudicium. Qui & ipse statuit, Epistolam hanc non haberi inter scripturas canonicas, ac dubium esse, an Barnabas eius sit auctor. Subiunguntur autem prædicti Notæ *Vossii*. Vide *Historia* huius *bibliothecæ*. P. I. 44.

Ioach. Ioannes *Mader*, hanoveranus, scholæ schenningensis rector, de re litteraria optime meritus, dum non tantum veterum monumenta in lucem protulit, verum etiam sua scripta, multa cura elaborata, cum orbe litterato communicavit, a *Conringio* Præfat. in Antiqq. academ. amicus non e multis, atque a *Möllero* P. I. Ifag. ad histor. cimbr. p. 87. vindex antiquitatum Germaniæ eximius vocatus, in amœniorem ac cælestem scholam translatus fuit anno Christi 1680. ætatis 54. Epitaphium eius in vestibulo conspicitur ædis sacræ schenningensis, atque ita habet:

G 2

D. O. M. S.

(k) Opp. p. 395. (l) In Epp. p. 149. 371. 385. (m) In Parænesi ad union. Evangelicor. 94. (n) in Struvii Act. litterar. T. I. fasc. V. 46. & T. II. 261. (o) de Vsu principior. rat. 16. (p) Epp. select. p. 356. (q) de homon. 659. & Ifag. in Histor. cimbr. P. II. 107. 176.

D. O. M. S.
 Memoriaeque perpetuae
 Ioachimi Iohannis Maderi
 plurima & varia doctrina
 clarissimi viri
 qui honorato Rectoris
 in principali & celebri Schöningensi schola
 functus loco
 sed longe maiori dignus
 cum docendo scribendoque
 domi forisque inclaruisset
 in patriis antiquitatibus
 eruendis illustrandisque
 singulari industria
 pari felicitate
 raro exemplo versatus
 ipsos inter labores
 maioresque conatus
 immatura morte obiit

Nat. A. CIO IO CXXVI. VII. Aug.

Denat. A. CIO IO C LXXX. XVII. Aug.

uxor maestissima

Regina Stifferia

Marito opt. de se merito

H. M. P. C.

CLEMENTIS ad Corinthios Epistola prior, cum Fragmento Epistolae, ut vocant, secundae, edita notisque illustrata a Patricio Iunia, nunc denuo edita & asserta a Ioach. Ioan. Madero. Helmstadii 1654. Vide P. I. *Historia nostrae bibliothecariae* p. 45. ac nota, per *mundos, qui trans oceanum sunt*, Christophorum *Frankium*, pereruditum & principem apud Kilonienses theologum, Exercitation. antiwendelian. p. 300. intelligere Americam & Terram australem; sicut *laicus, qui praeceptis laicis constringitur*, p. 53. illustri ICto, L. H. *Böhmero*. Dissert. ad Plin. & Tertull. p. 327. 330. est laicus iudaicus.

Pag. 75. Missos a nobis *Claudianum*, *Ephesinum*, & *Valerium*, Interpunctio sive distinctio sic est facienda: *Claudianum Ephesinum*,
bun,

Bitonem cum Fortunato.

bump, & Valerium Bitonem, cum Fortunato. Ita tres duntaxat habemus homines, cum secundum alteram distinctionem essent quinque. Heig Dissert. de Patribus apostol. §. 77.

XXIII.

Georgii CALIXTI in Acta Apostolorum, & Epistolas ad Romanos, Corinthios, Galatas, Ephesios, Philipenses, Colossenses, Thessalonicenses, (non quidem posteriorem integram, sed caput eius primum, & secundi versum i. usque ad octavum) & Titum. Helmstädtii 1663-1666.

In Epist. ad Philip. II, 7. p. 27.

Forma servi non significat servitutem superadditam humanæ naturæ, sed ipsam naturam humanam.

Significat habitum & spectem vilem, quod nempe inceserit, ut homo vilis & abiectus, sive servus; quippe qui non venerat, ut sibi ministraretur, sed ut ipse aliis ministraret. Glossatorum Bibliorum vinarium.

Cap. III, 9. Non habens meam iustitiam, quæ est ex lege, sed eam, quæ est per fidem Christi, ex Deo. Quam videlicet Deus nobis donat & imputat per fidem, ita scilicet, ut oblatam fide, quæ etiam ipsa Dei donum est, nos apprehendamus & recipiamus.

In hac antithesi iustitia legi propriam iustitiam declarat, quam unusquisque suis ipsius viribus sibi comparat, quæque opinionem meriti, quod tamen nullum in nobis est, adiunctam sibi habet. Iustitia vero fidei eam significat, quæ fide in Christum obtinetur, & partim regenerationem, seu conversionem ad Deum, partim remissionem peccatorum in se continet. C. Vorstius in h. l. Dippel Opp. 996.

In Epist. II. ad Thessal. II, 8. Ha-dicium etiam Pontificem ego

Puto VRBANVM IIX. Helmstädti. c. l. in Refut. Buscheri P. I, II. q.

nolim dicere antichristum.
In Epist. ad Titum v. 9. p. 35.
Scriptura contenta est, quod
ad salutem cognitu necessa-
rium est, simpliciter propo-
suisse, ut quod unus sit Deus
---- quod *in eucharistia corpus
suum manducandum nobis pra-
beat.*

Dogma Lutheranism illud de
*praecepta cuius a Christo sumtio-
ne calicis omittit. Nihilus A-
pologet. III.*

Conradi HORNEII in epistolas ad Hebraeos, Iacobi, II,
Petri, III. Ioannis, & I. Iudae Expositio litteralis. Brunsvigæ 1654.
In epist. ad Hebr. XII, 18. p. 26. Non tantum ex verbo præteriti
Montem Sinai opponit Sioni, temporis, *Accessistis*, verum
& Hierosolymam terrestrem etiam ex omnibus circum-
Hierosolymæ cœlesti, per illa stantiis apparet, apostolum
synagogam, per hæc ecclesi- loqui *de statu fidelium in terris.*
am Christi, tum militan- Nec obstat *Ierusalem cœlestis*
tem, *sum maxime triumphantem in-* appellatio: ea enim ecclesia
intelligens. militans intelligitur. Phil. 3.
20. *Curellaus* 659.

In I. Ioh. V, 16. Per peccatum ad
mortem intelligitur *peccatum
in Spiritum S.* quatenus illud
vel nunquam, vel *raro remis-*
titur. --- Ad mortem autem
vocatur, quod non mortife-
rum tantum est, sed ita mor-
tem inducit, ut ex ea *nunquam*
quis reviviscat.

Intelligitur illud peccatum, quod
mors certo certius ex decreto
divino subsequutura est. *Epi-*
scop. in h. l. T. II. 416. Sev.
Walth. *Sluier* in Carech. 172.

Conradus Horneius, brunsvicensis, *Cassellii* & Corn. *Martini*
discipulus, singularibus ingenii dotibus, & bonarum litterarum,
præsertim græcarum, notitia præditus, ethicen & logicam pri-
mum, deinde etiam theologiam, honoribus eius susceptis, magna
industria & perspicuitate docuit, pleraque ad omne ævum peren-
naturis scriptis illustravit, pietatem ab adversariis oppressam stre-
nue adseruit, sanctimonia & innocentia vitæ cunctis prævivit,
tandem, omnibus bonis immortalis sui desiderio relicto, obiit A.

1649. ætatis 52. *Witte* Memor. theolog. 728. Inter scriptæ ius laudat *Micralius* Syntagmatis histor. eccles. p. 759. Tractatum de scriptura, Locos communes, & Disputationes theologicas; sed addit, ob phrasas, quibus schisma de necessitate bonorum operum ad salutem videretur renovari, censuris D. *Rothwalteri*, (sic enim est corrigendum) D. *Maioris*, D. *Hülsemanni*, & D. *Calovii* notatum fuisse. Manes autem optimi ac beati viri dixerint, eum quoque se masculè defendisse, nec verbi divini normam excessisse. Ceterum, qualis & quantus aliis visus sit, accipe. P. Dionysio *Werleusi* in Pseudopœnit. correcto p. 276. audit celeberrimus in universitate helmstadi. D. & professor publicus; *Voluso* in Aur. pacis relig. p. 30. is, quem calumniandi libido non omni sensu veritatis & pietatis privavit; *Boineburgio* Epist. ad *Pruschenekium* (Aëtor. litterar. *Struvii* Fasc. V. p. 29.) vir probus, simplex, doctus, sincerus, pacis utriusque peramans; & G. I. *Vossio* Epp. p. 368. summus vir. Quibus adde *Magirum* p. 459.

XXIV.

Gerhardi TITII Animadversiones exegeticæ ad Scripturæ S. insigniora loca. Helmstadii 1715. Et loca quidem utriusque foederis, veteris ac novi. D. Christoph. Henr. *Ritmeier* eas XVIII. disputationibus proposuit, atque ita medium edendi invenit, pluresque sine dubio disputationes instituisset, nisi morte fuisset preventus. Non tamen Animadversiones istæ eo consilio fuerunt conscriptæ, ut publici fierent usus, sed ut auditoribus ac discipulis suis traderentur, prælectionumque locum occuparent. Non mirum igitur, si non eam ubique *ακριβειαν* sentias, cuius alioquin in scriptis suis, quæ ipse edidit, præclarus auctor valde studiosus fuisse deprehenditur. Nunc quædam, quæ corrigenda videntur, annotabimus, adscriptis paginarum numeris, qui in hac editione, more quidem hodie multis usitato, sed minime laudabili, lectoribusque oppido molesto, omissi sunt.

Disquisit. I. pag. 12. Ad verum | At *Cornelius*, de quo hic agitur,

Dei cultum vel maxime pertinet, ad mentem Dei revelantis sentire ac credere.

erat ethnicus.

Disquis. V. p. 54. *Venerabilissimus Patrum* Irenæus.

Benigne hoc accipiendum: cum *venerabiliora* sint *Egesippus*, *Theophilus*,

Disquis. V. p. 60. Codex corbe-
iensis: *Ac sicut singulis annis,*
binis &c.

ophilus, Athenagoras, Melito,
Iustinus martyr, & Patres apo-
stolici. *Gerhard. Patrol. p. 1.*
& seqq.

Ac singulis annis &c.

Gerhardus *Titius*, natus Quedlinburgi, Io. Mich. *Dilberri* & Dan. *Stablii* in academia ienensi, in alma vero Iulia G. *Calixti* discipulus, ac Frid. Vlr. *Calixti* in studiis philosophicis theologicisque socius ac comes, primum hebraicæ linguæ prædicta in Iulia docendæ extra ordinem præfuit, deinde laurea philosophica a *Schradert* manu accepta, summis autem in theologia honoribus a præceptore & hospite suo, D. Georg. *Calixto* ornatus, & theologiæ professor ordinarius constitutus, eam laudem consecutus est, ut, quicumque docentem audiverunt, insignem eius dexteritatem, cum brevitate, perspicuitate, & suavitate coniunctam, non satis possent prædicare. Ceterum vir erat prudens, moderatus, pacis amans, nemini gravis, amicus omnibus, conversationis iucundissimæ, pietatis & sanctitatis exemplum, de studiis sacris inter primos bene meritis, huiusque scholæ suo tempore decus, immo perpetuum atque æternum ornamentum; paucis, sui vir nominis: nam *Gerhardus Titius* per anagramma est *Gratus eruditus*. Etiam si pruritu scribendi non laboraret, pro commodo tamen studiosæ iuventutis, & veritatis defendendæ causâ, variis se scriptis conspicuum reddidit, quæ omnia enumerantur in *Wittii* *Memoriis* theologorum p. 2090. Atque inde patebit, eum pugnas non tantum cum *Sociniano*, & inter Pontificios cum *Bellarmino*, Erhardo S. R. I. Comite *Truchses* de Wetzhausen, *Walenburgii*, *Keddis*, *Erbermanno*, Conr. *Hennio*, M. O. *Sonnenanno*, sed etiam inter Reformatos cum *Maresio*, & Io. *Vorstio*, atque inter nostrates cum Matth. *Flacio*. Magna erga eum vel in hoc erat gratia Dei, quod sanitate semper frueretur integra, & laboribus sustinendis par esset, donec tempus adveniret mortis, quæ febriculam viriumque prostrationem secuta est, ex voto ægroti plane suavis ac placida, d. VII. Iunii anno Christi 1681. ætatis 61. *Wittius* l. c. p. 2080. Et Christoph. Tob. *Wiedeburgius* in *Program. A.* 1710, affixo, superioribus convenienter scribit pag. 8.

Titii

Titi insignem & solidam doctrinam, cum admirabili perspicuitate coniunctam venerari omnes, qui illud academiae huius decus secum audiverint.

Brand. Henr. GEBHARDI Exercitationes antirabbinicae in Psalmos Davidis. Gryphiswaldiae 1704. Sunt explicatio VII. primorum Psalmorum, quae potissimum falsa Rabbinorum interpretationes exploduntur.

Adriani COCQVII Observationes critico-sacrae in sacrum Novi testamenti codicem. Lugduni Batavorum 1678. Sunt enim vero Ethica sacra, ubi praeter etyma & significationes verborum graecorum; hominis beatitudo, affectus, virtutes & vitia, ex sacris eruta, philologice & practice III. libris pertractantur. Et in primo quidem libro agit de philosophia, ethica sacra, beatitudine, voluptate, pulchritudine, sanitate, honore & gloria, divitiis, nobilitate; invito & spontaneo: in secundo de affectibus animi in genere, speciatim autem de ira, verecundia, metu ac timore, ecstasy, amore & caritate, odio, invidia, zelo, & acedia, sive animi stupore & delectione: in tertio de virtute in genere, tum de virtutibus dianoëticis, arte, habitu, sapientia, intelligentia, prudentia; & animi moderatione. Hae Observationes commendantur a Schurzleischto Epp. arcen. T. I. 21. Lectu etiam digna est Epistola ad Guilielmum III. Principem araufionensem & nassovium Mediatoria, quae philosophiam, sive sapientiae ac litterarum studium Principi commendat: nam sapientem litterisque excultum esse debere, qui in alios habeat imperium.

Adr. Cocquius, S. theol. Doctor, & in ecclesia flissingana verbi divini minister, scripsit etiam Physiologiam sacram, floruitque medio saeculi XVII. atque ulterius.

Frid. Ernesti KETTNERI Historia dicti Iohannei de S. Trinitate, 1. Io. V, 7. Francofurti & Lipsiae, 1713. In Praefatione narrat auctor, se se anno 1696. Vindicias huius dicti, anno autem 1702. Supplementa quaedam prelo subiecisse, cumque postea variis in bibliothecis multa observaverit, quae huic materiae lumen afferre queant, visum sibi operae pretium esse, ut omissi & inserti illius historia evidentior proponeretur: indagasse igitur causas, cur per multa saecula omisum, saeculo autem V. restitutum, & exeunte saeculo XVI. in versionem vernaculam receptum sit. In-

terim ea est modestia, ut roget viros doctos, velint in timore Domini rationes suas expendere, occasiones expungendi inferendique dicti ponderare, & quid quid deficit, favore benevolo supplere & perficere. Vide *Acta eruditior.* A. 1713. 379. *Narrat. inue.* A. 1713. 167. *Germanicor. Actorum eruditiorum* T. II. 284. *Museum novum* T. III. 377. quibus omnibus diligentia ab auctore adhibita laudatur. Constat etiam nobis, reverendissimum Archiepiscopum cantuariensem Historiam istam approbasse, & novis commendasse Arianis.

Frid. Ernest. Kettner, natus Stolbergæ in Misnia, A. 1671. *Pfeifferi, Carpzovii, Ittigii, Rechenbergii, Olearii* Doctorum discipulus, iam S. theol. doctor, pastor primarius & superintendens quedlinburgensis, consiliarius consistorialis, & Gymnasii inspector, pluribus scriptis celebris, inter quæ sunt Disputationes de Gemitu columbæ, de *Spinosa*, & *Bekker*, de Unitariis, de erroribus Pontificum, de Studio novitatis, Dissertatio de religione prudentum, Iudicium de religione eclectica, Discussio quaestiones, an liceat in uxorem ducere defunctæ sororem uxoris, Commentarius in caput XVIII. & aliquam partem I. capitis Levitici, Dehortatio a Quackerorum & Böhmistarum separatismo, & intermissione contemtuque S. cænæ, Historia ecclesiæ & reformationis imperialis, liberi & secularis Collegii quedlinburgensis, nec non Antiquitates & diplomata quedlinburgensia, (vide iterum *German. Acta erud.*) & Apologia contra Programmata *Waldenburgianum*, atque adhuc vivit, & quantum potest otii habere a laboribus ordinariis, illud lectioni bonorum auctorum, & consignationi suarum impendit meditationum, quarum quidem ad prelum aliquot habet maturas, a celeberrimo D. Io. Frid. Mayero Hist. version. german. Biblior. Luth. p. 53. encomio viri longe doctissimi ornatus.

XXV.

Iac. RA VPPII Bibliotheca portatilis, five totius theologiæ theoreticæ systema integrum. Erfurti 1659. volumina IX. Digesta in III. libros, quorum primo auctor agit de principio theologiæ, seu scriptura sacra, eique subiungit Observationes five Regulas theologicas, grammaticas, syntacticas, logicas, rhetoricas, & Lexicon theologicum; quod quidem correctus & auctius promittit

mittit in Nota ad *Ioa.* 12, 3. p. 968. secundo exhibet Locos theologicos per thesin & antithesin: tertio Commentarium in universa biblia synopticum: vocatque systema hoc *theologia theoretica*, ad differentiam Bibliothecæ portatilis practicæ, qua de locuti sumus in Parte II. *Historia* huius *bibliothecæ* p. 239. Nec minus hoc, quam illo opere de pauperibus studiosis ac pastoribus præclare meritus est auctor, quippe quibus hi libri ad instar magnæ & instructæ bibliothecæ esse possunt: quid quid enim in vastis *Clementi*, *Hannii*, *Baldini*, *Gerhardi*, *Calixti*, aliorumque nostratium exstat voluminibus, id heic quasi in compendio traditur.

De S. Scriptura p. 51. Vnum ex mediis interpretandi Scripturam est cuiusvisque dicti obsecuri ex *analogia fidei* & loco classico examinatio. *Rom.* 12, 6.

Confessio cum doctrina fidei, hoc est, euangelii, potest quidem analogia fidei vocari; sed hic loci apostolus per fidei analogiam seu proportionem nihil aliud intelligit, quam id, quod versu 3. vocaverat *mensuram fidei*: quomodo etiam syrus interpres reddidit. Sensus enim est: Qui prophetiæ munus accepit, prophetet iuxta eius scientiæ, qua a Deo donatus est, mensuram. C. *Versum* Comment. in h. 1. p. 87.

In Lexico theol. p. 316. FACE-RE notat equidem aliquando sacrificium, non autem simpliciter positum, sed cum addimento.

Immo etiam simpliciter positum, ut *Levit.* 22, 24. *Nam.* 28, 4. 8. 15. 24. 2. *Reg.* 17, 32.

457. Mingere ad parietes, *cavus* Hebræis dicitur. 1. *Sam.* 25, 22. 1. *Reg.* 14, 10.

Est descriptio *maris aut vtri*, ac sensus est, domum illam prorsus esse delendam, adeo ut nullus marium eius superfluiturus sit. *Bochartus Hierozoici* Parte I. 675.

491. *Galat.* 2, 16. Non iustifi-

car *qui* significat, *nisi*, non autem
H 2 tem

catur homo ex operibus legis, nisi (*sed tantum*) per fidem Iesu Christi.

L. de Imag. Dei p. 221. *Eccles.* 7, 30. Deus creavit hominem *rectum*, *origen.* id est, sanctum & iustum.

L. de Peccato p. 420. *De peccato in Spiritum sanctum* agunt etiam *hi duo loci*, *1. Jo.* 1, 16. & *Heb.* 6, 4. 5.

Pag. 421. Peccatum in Sp. S. dicitur *irremissibile*, quia salutis medium impugnat, & cum finali impenitentia coniunctum est.

L. de Lib. arbitrio pag. 446. Homo *ψυχικόν* animalis *1. Ciceronib.* 2, 14. vocatur, qui non est a Spiritu S. illuminatus, sed *solum innatam & humanam sensum* sive notitiam habet.

L. de Magistratu polit. p. 114. Fures iuste capitali supplicio afficiuntur, quia 1) Deus ipse constituit, furem, in quo animus grassandi praesumitur, *posse etiam extra iudicium occidi*. 2) propter frequentiam furto- rum, tempore Salomonis iam

tem sed tantum. Ita quidem videtur Christiano *Melovischio* in *Vindie. Discussion.* 35.

Rectitudo illa fuit *perfectio naturalis*, & significat, nihil defuisse ipsi, quod ad Deum: polendum, & beatitudinem status sui conservandam, maioremque adhuc obtinendam requireretur. *Curcellan.* 110.

Id quidem *dubium est*. Neque enim sequitur ita simpliciter: Datur peccatum ad mortem, item peccatum, unde non est reditus ad gratiam per poenitentiam; ergo hoc ipsum est, de quo Christus loquitur *Matth.* 12. *Foerisch* *Disp.* de peccato in Spiritum S. p. 3.

Non dicitur irremissibile, quam sano sensu admitti possit, sed *non remissum iri*. Idem p. 49. 54.

Intelligitur is, qui *carnalis* est, seu desiderii carnis indulgens, & opera carnis perpetrans. Confer *Iuda.* 4, 19. *Rom.* 8, 7. C. *Herß.* in locum illum *1. ad Corinth.*

Non quidem facile quis furem patrociniū in se receperit, at *rationes tamen allatas nec firmas, nec sufficientes esse*, eruditi & perspicaces censent viri, *Sim. Episcopus* *Opp.* T.I. a 107. *Curcellan.* 636. & *Franzius* de Interpret. Scr. S. orac. LXX. p. 507. Sed

tum exasperant suis coram pœ-
[no, Proverb. 6, 31. 3) Furti
non sunt absque homicidio. Sir.
34; 25; 26. 4) Furti penam di.
dicat David; 2. Sam. 12, 5.

L. de Pœnitentia, p. 2. Græcis
duo sunt vocabula, pœniten-
tiam significantia, *μετάνοια* &
μεταμέλεια.

Pag. II. Augustana Confessio pœni-
tentiam vocat sacramentum.

Pag. 50. Deus nec semper, nec o-
mnibus, quibus peccata remit-
tit, singulares pœnas imponit.

L. de Morte, p. 20. Orationem
pro defunctis Augustanæ Con-
fessionis Apologia (p. 274.) con-
cedit.

Pag. 44. Complura ex veteribus
Ecclesiæ Doctores videntur
quandam *ψυχοπαυσίαν* am-
plexi, h. e. statuisse videntur,
animas hominum defuncto-
rum *συνεσφίτας* in loco quo-
dam inter cœlum & terram
intermedio delitescere ac qui-
escere.

L. de Resurrect. mort. p. 45. Re-
surrectio mortuorum proba-
tur veteris & novi testamenti
scripturis, ut Gen. 3, 15. 4, 10.
Ex. 3, 6. 1. Sam. 2, 6. Job, 19,
25.

Sed idem significantia. Le Cane
703.

Apologia Augustanæ confessionis
Absolutionem vocat sacra-
mentum pœnitentiæ. p. 167.
200. (Concordiæ a Rechen-
bergio editæ.)

Neque vero id credendum propo-
nit Ecclesia romana. Concil.
trid. Sess. XIV. de Pœnit. c. 8.
& can. 12. & Kuczel 396.

Sed in L. de Inferno p. 251. ipse
auctor talibus orationibus est ad-
versus.

Ita tamen, ut discrimen facerent
inter somnum huius & illius
vitæ; sicut & *Lusberus* facit in
Comment. in Genes. caput
XXV. p. 351. Vide & *Grabius* ad
Rhegi Form. c. l. 208. nec
non illustrem *Thomasium* in
Annotat ad *Pufendorfii* Mo-
narch. spiritual. 279.

Quæstio est, an resurrectio mor-
tuorum in illis veteris testa-
menti dictis tam clare, & cer-
minis adeo præcisè proponatur, ut
negari nequeat. Et hoc est,
quod negant *Chrysostomus* apud

P. 82. Resurrectionis subiectum est *corpus hominis*, & quidem *mortuum*.

83. Photiniani moderni contendunt, *corpora resuscitatorum sine carne & sanguine fore*.

93. Photiniani de impiorum resurrectione obscure & ambigue loquuntur. Videntur autem sentire, totum hominem, quando moritur, *corpore & anima extinguunt*, impiosque vel non resuscitandos, vel suscitatos in *nihilum redigendos*.

L. de Inferno p. 223. Origeni, quod poenarum infernalium perpetuitatem negaverit, &

Sixtum *senesensum* p. 617. *Sainjore* Biblioth. crit. T. II. 504. & T. III. 461. & Io. *Piscator* Apolog. pro Bibliis herborens. 272.

Sed & *animatum*. Sebast. *Schmidt* disp. de baptismo mortuorum §. 34.

Catechismus racovienfis nihil hac de re definit; docet autem p. 337. fideles Christi similia corpori eius glorioso corpora habituros, videlicet incorruptibilia, gloriosa, potentia, spiritualia. Et *Crellius* Opp. T. IV. 513. disputat, eundem esse hominem, licet materia eius prior alteretur aut absumatur.

Non sunt singulis imputanda, quae non nulli statuunt. *Ruarum* Epp. P. I. 218. Nec bonostantum, sed & *malis hominibus resurgere* ad iudicium, *annihilationem autem nec Scripturam asserere, nec rationem evincere ullam*, docet Io. *Crellius* T. IV. Opp. Vnitariorum p. 533. Et *Slichting* in Vindiciis conf. christianae 210. nomine omnium scribit: Credimus, & spem habemus in Deo, resurrectionem futuram non iustorum tantum, sed etiam *injustorum*, ut quisque factis operibusque suis congrua reportet.

Ex iis, quae hodie exstant, Originis scriptis, opinio ea *casso colligi non potest*. Georg. *Callixtus*

plurimi Patres tribuunt, & ex *litteris* de Bono perfecte sum-
malis alius *scriptis* colligi posse | mo p. 63.
 videtur.

XXVI.

Augusti VARENII Commentarius in Isaiam. Rostochii & Lipsiæ 1708. Editio secunda, cum Præfatione Io. *Fechti* de vita, fama, & scriptis *Varenii*. Præmittuntur duæ Dedicationes, quarum altera sermo sit de præstantia prophetæ Isaiæ, altera de academii, eo illas sine esse conditas, ut doctrinæ cælestis, omniumque ingenuarum scientiarum & virtutum sint theatra, honorum templa, ecclesiæ & reip. seminaria. In Commentario autem institutum auctoris hoc est, ut sensum litteralem ex consilio fontium ostendat & vindicet, quid quid illius veritati obest confutet, deque variis argumentis theologicæ & critice contra Iudæos, hæreticos, & exorbitantes críticos differat.

Aug. *Varenium*, natus Hitzigeri ad Albim in Ducatu Iuneburgensi, Georg. *Krui*, Mich. *Walburi*, Io. *Mülleri* & Ger. *Grani* discipulus, confecto in Prussiam, ubi etiam *Bebminum*, *Mislenam* & *Calovium* audit, & Poloniam itinere, primus hebrææ linguæ, deinde theologiæ in academia rostochiensis professor & doctor, nec non Consistorii meklenburgici provincialis adfessor, non tantum præclarus interpres, sed etiam insignis orator, & felix poëta, annotationibus suis alios etiam libros illustravit, ut, *Mosis Pentateuchum*, *Danielem*, *Hagg. Zachar. Malach. epist. ad Rom.* & quadam *Davidis* ac *Salomonis*, præterea dedit *Breviarium theologicum*, *Rationarium theologicum de scriptoribus ecclesiasticis sæculi I. & II.* item *Antipapismum*, *Anticalvinismum* & *Antisocinianismum orthodoxum*, & multas disputationes, & consummato per XLII. annos academicorum, aliorumque laborum cursu, dicere, scribere, ac laborare desit A. 1684. ætatis 64. In *Programmate funebri*, nomine *Senatus academici rostochiensis* scripto, & in *Witsii* *Memoriis theologorum* p. 278. exstante, vocatur ecclesiarum meklenburgicarum decus & præsidium, ac vir, si quis alius, dignus, quem nemo nisi invidus & ingratus subtriceat, nemo nisi a fide orthodoxa alienus ex SS. diptychis & publica ecclesiarum commemoratione expungat; atque a *Ioanne Fechtio* in *Memoria Schomeriana* (quæ inter theologorum *Pippingianas* exhibetur) p. 488. immortalis memoriz

moriz theologus: & in præfat. in Commentarium Iesaiæ p. 3. vir, cuius labores, præcipue exegetici, ita sint comparati, ut in simili scriptorum genere nihil nunquam conferri eum iis poterit, & ne quidem suo (Fechtii) tempore, ubi seculum acutius longe subtiliusque factum esse sibi videatur, possit ullo modo comparari. Idque ut probet, hæc subiungit: Primus omnium fuit, qui libros V. T. biblicos ex ipsa intima hebraicæ linguæ indole, & accentuum præcipue dispositione, quorum naturam, nexum, & distinguendi munus ita imbiberat, ut universam eorum æconomiam quasi in numerato haberet, & vix inspecto textu de singularum vocum ordine, virtute, coherencia, nullo negotio, expeditissime iudicaret, interpretaretur. Crenius autem in Exercit. SS. priora Moïsis tractantibus p. 174. censet, Varenii Commentarios, si tam perspicue scripti essent, quam erudite, plures habituros lectores, maiore cum emolumento. Vide Carolum Arndium Continuat. Biblioth. bibl. Mayer. p. 38.

XXVII.

Sebastiani SCHMIDTII Annotationes in Genesin. Argentorati 1697. Editæ a Io. Vllmann, pastore Illkirchenfi, qui in Dedicat. testatur, auctorem hoc in libro rationem voluisse reddere versionis suæ. Faciendum autem est discrimen inter libros ab ipso Schmidtio typis traditos, & eos, quorum curam alii in se receperunt, prout recte monetur in Tomo III. des Neuen Bücher-Saale p. 627. Hic & reliqui Commentarii auctoris nostri tanti æstimantur a plurimis nostratum, ut ceteris omnibus præferantur: hinc Fechtius eum scribit præ ceteris nostratum omnibus eminere; Io. Bened. Carpzovius, commentarios eius esse accuratissimos; G. H. Gatzium, omnibus ferme scripturæ S. interpretibus videri palmam reddere dubiam; Io. Ioach. Zentgrafius, sacrarum litterarum sensum profunde esse meditatam, & quasi alterum Hieronymum ad salutare hoc opus omni ex parte instructum fuisse; & Io. Henr. Hartschmidt solidum profundumque istum interpretem ipsam etiam invidiam admiratam esse. Vide Car. Arndium l. c. p. 43.

In Gen. II, 17. p. 31. *Arborem* seu *lignum scientiæ boni & mali* h. l. Deus vocat, non quod hic primum ipse sic vocaverit, sed

Postea a serpente sic vocata fuit, Cap. 3, 5.

quod a serpente paulo ante sic vocata, hoc nomine iam nota homini esset.

In cap. 30, 20. p. 452. Dotavit me Deus; *meum* (enim) est dos bona.

Cap. 31, 32. p. 490. (Sed) cum quo inveneris deos tuos, *non vires coram fratribus nostris*: (id est, *iudicio fratrum nostrorum*, si illis ita visum fuerit, me non repugnante occidatur) *lustra* (itaque) tibi, quicquid (fuerit tecum.)

Cap. 32, 23. p. 516. Surrexit tamen in nocte *ipse* (Iacobus.)

In caput 47, 12. p. 747. Pane *etiam* eo, qui ori infantis est, seu convenit.

In caput 48, 22. Quam accepit manu Emorzi, (*quasi*) gladio meo & arcu meo.

Dotavit me Deus, *me*, inquam, dote bona. Henr. Bened. Starch in Notis selectior. in loca dubia ac difficil. scripturæ sacræ p. 51.

Apud quem invenies deos tuos, non vivet; coram fratribus nostris (ut arbitris) *fac cognoscere* (lassi erkennen) *tibi* (deiner wegen, dir zu gut) quid sit penes me (de tuo) *Idem* p. 53.

Et surrexit in nocte *ipse*. c. 30, 19. *Idem* p. 516.

Repetatur verbum *sustentavit*, hoc modo: *Sustentavit, inquam, eos pane usque ad os ipsorum parvulorum*, i. e. a maximo ad minimum. *Idem* p. 60.

Quam *recepit* seu *recuperavit* proprio Marte. *Idem* p. 61.

Seb. SCHMIDTII Commentarius in Iesaiam, eiusdemque Annotationes in IIX. priora capita Iosuz. Hamburgi 1695. Editio secunda. Esaias quidem ab auctore in collegio privato fuit expositus. In libro autem Iosuz quamvis in IIX. tantum priora capita dederit annotationes, eas tamen uberrimas & longe doctissimas confecit, in quibus tum coherentiam unius versiculi cum altero, tum omnium sensum accurato studio explicaret, ac difficultates textuales, quales in libris historicis V. T. innumerae habentur, examinatis præcipuorum interpretum, ut *Masi*, *Serarii*, *Abulenſis*, *Deodati* sententiis, dexterrime enodaret. *Alia eruditior.*

A. 1693. 493.

Part IV. In 4.

I

XXIX

XXIX.

Seb. SCHMIDTII in libros Regum Annotationes. Argentorati 1697. Editæ a Io. V. Linnano.

EIVSDEM in prophetam Hoseam commentarius. Francofurti ad Moenum 1687. In Præfatione prophetam hunc dicit, ob stilum partim & phrasin, partim ob res, de quibus suo tempore posteritati longæ prophetaverit, semper eruditis difficilem visum esse; se se autem eius expositionem aggressum rogatu discipulorum, neque sibi de labore hoc quidquam in publicum edendi animum fuisse, nisi amicorum & fautorum precibus parendum esse iudicasset. *Hoseas*, aiunt Collectores *Altorum erudit.* ad A. 1687. p. 430. *Stilo adeo conciso ardua mysteriisque repleta vaticinia eloquuntur, ut meras parabolas aut anigmata narrasse videri queat, quale quid Ezechielii obiectum fuisse, ipsemet testis est. At multam et lucem Schmidium nostrum affudisse nemo diffitebitur, qui vel levi oculo perstrinxerit versionem litteralem, analyfin logicam, annotationes locupletissimas, locosque communes quam plurimos, sed paucissimis verbis enunciatos; quæ universa ad singula capita reperias. Modeste ac candidè dissensum suum ab interpretibus iudei christianisque sapientibus indicat, ac ad singulos penè versus aliqua monet, quæ tot clarissimos viros fugisse merito mirerè.*

Michaëlis BECKII Disquisitiones hermeneuticæ, sive Vindiciæ versionis Lutheri a censura M. A. H. F. auctoris Observationum biblicarum, cum Stricturis ad promachum halensem, M. I. H. M. & Zachariæ Græpii Dissertatione inaugurali, pro baccalareatu in theologia, de controversiis quibusdam recentioribus. Vlmæ 1700. M. A. H. F. auctor Observationum biblicarum est M. Aug. Herm. Francke, celeberrimus professor ac pastor halensis; promachus autem halensis, M. Io. Henr. Michaëlis, tunc temporis Facultatis philos. adiunctus, postea & adhuc professor & doctor halensis, fama meritisque clarus. Vtriusque partis scripta iam sunt in medio posita, de quibus eruditus & candidus lector iudicet. *Beckius*, uti in Præfatione declarat, Lutheri versionem pro rostris sacris parcius vult & cautius carpi, eosque qui nudum litterarum ebraicum sonum exponunt, non accedere sensui litterali propius, nec Lutherum interpretem iure merito carpere autumat; sed in hisce nec *Franckium*, nec eius promachum habebit contrarios, dicturos potius, se se libertate interpretandi, non in versionis receptæ

præ detrimentum, sed in fontium honorem usos, nec sibi ingratum fore, si quis sua sic reiiciat, ut adducat meliora, modo id placide fiat & amice, ac sine acerbitate & conviciis. Notabis etiam, *anonymum*, qui scripsit *Untersuchung etlicher Oerter des N. T. cuiusque* In Præfat. mentionem facit *Beckium*, esse Casp. Ern. *Trillerum*, & *Kraftium* in Emendat. Hist. version. bibl. germ. Mayerianæ p. 38. scribere, *Franchium* nimis duriter a non nullis traduci. De *Beckii* autem hoc labore vide *Schulzigen* Synops. controvers. p. 41. & *Siderasti* Sendschreiben p. 15.

1. Reg. 21, 20. p. 150. Nunquid invenisti me (ut) inimicum meum?

Num invenisti me (salem, tantæ ultione dignum?) *intimesse mi*. Henr. Bened. *Starch* in selectior. p. 158.

2. Reg. 8, 16. p. 164. B. Lutherus verba initialia huius capituli, Et *Iosaphat rex Iudæ*, noluit ad litteram reddere, ne *scrupulus chronologicus inde oriretur*.

Hoc non sufficit: non enim integrum est interpreti, ob hunc alterumve scrupulum verba fontium omittere aut reformare. *Idem* p. 167.

Ps. 113, 27. p. 261. Saubertus latinam paraphrastæ versionem ex opere anglicano, non inspecto textu, oscitanter descripsit, quæ hæc est: Ligatæ *puerum* ad sacrificium solennitatis catenis. Quasi scilicet *Molochi sacra* in his Davidis commendarentur.

Satis patet, intelligi animal ad sacrificium aptum, nimirum *agnum masculinum senectum*. *Buxtorf*: Lex mai. y. 170 p. 374.

Mich. *Beckius*, in summo Vlmensium templo ecclesiastes, & S. linguæ in eorum Gymnasio professor publicus, utraque de cathedra præclare optimeque meritus est.

XXIX.

Seb. SCHMIDTII in Iobum Commentarius. Argentorati 1670, atque iterum editus A. 1690. Dorotheus *Sicarnus*, five Thomas *Crentius* de Prud. theolog. p. 48. Commentarium istum vocat solidissimum, & Exercit. I. de libris script. opt. p. 31. maximum studium & diligentiam in eum contulisse ait. In Dedicatione ostendit *Schmidtum* ex apostoli *Iacobi* dicto cap. 5, 11. Iobi historiam esse verissi-

nam, librumque eius commendari, tanquam lectu & auditu non indignum, immo in ipsum sacrae scripturae canonem referri, & sancti viri patientiam, tanquam insignem plane & admirabilem, dilaudari. Ad Iobi explicationem in primis facit usus linguae arabicae, testibus Sam. Bocharto, Lud. Capello, Lud. de Dieu, Hottingero, & C. Cellario: bene igitur fecerunt Io. Abr. Kramayer, & Alb. Schultens, quorum ille dedit Filiam matri obstetricantem, qua agitur de usu linguae arabicae in addiscenda hebraea & explicanda scriptura S. cum applicatione ad librum Iobi, hic Animadversiones philologicas in Iobum, in quibus utitur adminiculo linguae arabicae & affinium.

XXX.

Seb. SCHMIDTII Resolutio brevis ac Notae in psalmos propheticos de Christo. Argentorati 1688. Sunt autem illi 2. 8. 19. 23. 29. 31. 35. 40. 41. 45. 47. 48. 50. 67. 68. 69. 70. 72. 78. 87. 88. 89. 93. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 102. 109. 110. 117. 118. 126. & in Appendice, 14. 53. 16. 18. 20. 21. 22. 24. 132. Vide *Acta erudit.* A. 1688. 1897. Commentarius in Ecclesiasten. 1691. In quo saepe a trita via multum recedit. *Acta erudit.* A. 1691. 378. in Epistolam ad Galatas. Kilonii 1690. Vide *Acta erudit.* A. 1690. 491. Fasciculus disputationum super Epistolam Iacobi, Epistolam Pauli ad Ephesios, Concionem Christi Matth. V. VI. VII. & Canticum Zachariae Luc. I. Argentorati 1685. Commentatio in Epistolam ad Colossenses, cum Paraphrasi capitis VII. IIX. IX. & XI. epistolae ad Romanos, prioris ad Corinthios, duarum ad Thessalonicenses, prioris ad Timotheum, epistolae ad Philemonem, & Cantici Mariae. Hamburgi 1696. De qua rursus *Acta erudit.* A. 1691. 90.

XXXI.

EIVSDEM Collegium biblicum prius & posterius. Argentorati 1689. Editio tertia, In illo auctor L. XLVI. dicta scripturae V. T. in hoc XLVI. N. Tti iuxta seriem Locorum theologicorum explicat; & sicut in illius Praefatione ex Martino Chemnitio ostendit, Locorum theologicorum scripta ecclesiae Christi summe necessaria, in iis autem haec duo praecipua esse, 1. ut orthodoxa thesis nervose proponatur, 2. ut Scripturae loci probe notentur, sensusque & usus eorum in fundanda thesi cognoscatur, falsus

falsus pariter, se a receptis veterum recentiorumque expositorum interpretationibus, vel in totum, vel in tantum dissentire, sed tamen sine novitatis culpa; ita in huius Praefatione morem laudat veterum Ebræorum, liberos suos in primis teneræ ætatis annis ad Scripturarum notitiam deducendum, eorumque exemplum christianis commendat parentibus, & dictum apostoli 2. ad Timothei 3, 15. explicat.

EIVSDEM Resolutio brevis cum paraphrasi verborum euangelii Iohannis apostoli. Argentorati 1685. Animus quidem erat auctori fingendi amphoram, hoc est, iustum Commentarium adornare; sed cum opus hoc nimis ei amplum, suisque forte viribus præarduum videretur, urceum elaboravit, seu Resolutionem brevem, persuasus tamen, breviores eiusmodi resolutiones & paraphrases textuum scripturæ sacræ, tanquam compendia, commentariorum vicem explentia, & quædam laborum lectionisque breviaria, doctissimis etiam acutissimisque viris magnopere commendari.

EIVSDEM in primam Ioannis epistolam Commentarius. Francofurti & Lipsiæ 1687. In Praefatione fatetur quidem auctor, commentatione ista ecclesiam non tantopere indiguisse; si quis tamen aliquid ad meliorem verborum intellectum, & ampliorem in Ecclesia usum utilitatemque conferre conetur, aut conferre possit, eum, si id faciat, adeo reprehendendum non esse, ut laudandum saltem conatum docti existimaturi sint. Ceterum ostendit, interpretes huius epistolæ non omnes eadem incedere via: non nullos enim omnem fere negligere coheræntiam, alios vero omnia, quæ in ea continentur, & res & verba, conati ita connectere, ut inter se optime cohæreant, eoque ipso coheræntiam facere coactiorem atque incommodam. Vide *Acta stud. A. 1687.*

XXXII.

Philippi ZEISOLDI Logica sacra, cum præfatione isagogica & augmento Aug. Pfeifferi. Francofurti & Lipsiæ 1689: ac postea Ienæ, 1704. volumina II. Logicam sacram inter inchoata Sal. Glasii opera numerat Facultas theologica ienenfis in Rescripto eiusdem Philologiæ sacræ præfixo, estque illa recentiori eius editioni, uti Parte III. 349. recensuimus, subiuncta; sed cum

non nisi levis sit majoris operis delineatio, eam provinciam in se suscepit auctor noster, ita quidem, ut Io. Christfridi *Sagittarii* instinctu operi, quod incendio perierat, secundam admoveret manum, nec prius, quam absolutum esset, eam retraheret. Dispositur autem in III. Partes, e quibus Prima continet Observationes selectiores XIII. de subiecto, predicato, copula, & non nullis signis, sub logici & theologi considerationem cadentibus; Secunda Observationes XXXIX. de orationibus & enunciationibus sacris, praesertim novi testamenti; Tertia Observationes XVI. de particulis rationalibus & syllogismis, quos eadem formandos notant, *Occasione illarum Observationum* (sunt verba *Pfeifferi* in Praefatione) *vir diligentissimus* loca quam plurima, & ferme innumera Scripturae egregie illustravit, verbis interpretum formalibus in medium productis, ut adeo sacrarum litterarum scrutatorum haec Zeisfeldi, *Logica sacra*, non minus, quam *Glassii Grammatica & Rhetorica sacra* mirum in modum sublevari queant. Nec minus *Crenius* utilitatem huius operis commendat, quando *Animadvers.* P. I. 109. scribit: *Sane qui Thesaurum Linguae Sanctae Hebraeae cum Lexico Iohannis Buxtorffii, Philologiam Samaritanam Sal. Glassii, Logicam Sacram in N. T. comprehensam Phil. Zeisfeldi, cum Grammatica & Lexico N. T. Pasoris diligenter cognovit, addiditque Christiani Noldii Concordantiam Particularum Ebraeo-Chaldaicarum, non facile disti alicuius in Biblico sensu indagando haerebit, minimeque de intelligendo sacris in Scripturis Spiritum ambiget.* Ceterum in Praefatione *Pfeifferum* id agit, ut Logicae usum in explicatione sacrarum litterarum praedicet, & aliquot indicet viros claros, qui de concinnanda Logica sacra cogitarunt, aut opellae quid ad eam contulerunt. Argumentum vero eius consistit in Canonibus Logicae sacrae XX. olim in collegio hermeneutico sub manu ipsi natis. Ipsi autem operi duae subiunguntur eiusdem Zeisfeldi disputationes: prior de Christi cum Sadduczae disputatione, *Matth. 22, 23.* posterior de syllogismo Salvatoris, *Io. 8, 47.*

Phil. Zeisfeldus, altenburgensis, Ioannis frater, pastor golnizensis prope Altenburgum, scripsit etiam tractatum de Solvendis Sophismatibus, claruitque medio saeculo XVII.

XXXIII.

Io. Henr. MAII *Oeconomia temporum* V. T. Francofurti ad

ad Mœnum 1706. Qua exhibetur gubernatio Dei inde a mundo condito usque ad Messia adventum, per omnes antiqui hebraei codicis libros, secundum seriem seculorum & similitudinem rerum; adeoque hic liber est quasi commentarius in totum V. T. Docetur enim in eo de creatione, protoplastorum innocentia & lapsu, de fœdere gratiæ, deque ecclesia sub Patriarchis, in Aegypto & deserto, sub ludicibus, sub Regibus, in captivitate babylonica, sub Monarchia medo-perfica, & sub Monarchia græca. A. 1708. secuta etiam est Oeconomia temporum N. T. Præsenti operi, quod Collectores *Narrat. innocent.* ad A. 1706. 314. vocant valde laudabile & doctum, & D. *lager* Præfat. in tract. de Fœdere gratiæ, pulchrum, auctor gravem, piam, omnique tempore necessariam præfixit Præfationem, qua studii biblici tractationem, præcipue in academiis faciendam, non tantum commendat, sed exigit ac postulat, monstrans, theologiam exegeticam primas sibi præcipuasque partes vindicare, & *Franzii* consilio, admonendos esse futuros animarum pastores, ut statim a primo ingressu in academiam, sacrarum paginarum explicationes, una cum artium liberalium declarationibus, audiant, & sic diversis horis toto academicæ vitæ curriculo in utriusque proficiant.

Io. Henr. *Mainu*, Pforzhemio-durlacensis, Capnionis sive *Renchlini* civis, *Focktii*, *Schwarzfeldschii*, *Szolbergii*, *Calovii*, *Esdra Edzardi*, *Wandalini* & *Wisslebi* (nam & in Daniæ excurrit) item Seb. *Schubdii* & *Behelii* discipulus, primum ser. Principis Palatino-veldentiani a concionibus aulicis, deinde præco sacrarum & professor Durlaci, tandem theol. D. & professor in academia gieffena, pariterque ecclesiarum superintendens generalis, Consistorii principalis assessor, stipendiariorum ephorus, & pædagogiarcha, pluribus est scriptis celebris, eorumque catalogus datur in Tomo I. des *Neuen Bücher-Saals* p. 153. Nos tantum aliquorum faciemus mentionem. Eius nimirum sunt Synopsis theologiæ moralis, Vita *Renchlini*, Theologia prophetica, quæ prius sub titulo Dissertationum sacrarum prodierat, Examen Historiæ N. T. *Simonæ*, Præfatio isagogica in *Poli* Synopsin Criticorum, Dialogus de fide, additus Dialogus Seb. *Casselliani*, Notæ in Hier. *Walleri* Methodum concionandi, Animadversiones & Supplementa ad *Cocceii* Lexicon, Epistola ad D. Io. Fr. *Mayerum*, qua calumniæ crimen sibi imputatum abstergit, & *Lu-*

sheri Theologia. In primis notandum, eum discendo & docendo, ore scriptisque nervos omnes intendisse, ut se atque alios, ut urbem & orbem viva fide & Christi cognitione bearet, ut nullum non studiorum vitæque genus ad voluntatem & honorem Dei componeret, ut denique viam cunctis monstraret, Deo puro corde, salva conscientia, minimeque fucata fide serviendi. Hanc bene vivendi artem excepit ars bene moriendi: pie enim placideque animam e vinculis suis dimisit A. 1619, postquam vivendo annos 66. & dimidium explevisset. Vide *Acta erud.* A. 1688. 14. *Bibliothecarium* nulli parti additum T. I. 656. *Parrhasiana* T. I. 369. 374. Iren. *Philalæthen* (id est, Rhenferdium) im Ersten orsprung der Broedertwisten p. 99. & *Programma* in eius funere publicatum A. 1719, die 6. Septembris.

XXXIV.

Io. Henr. MAII Examen Criticæ N. T. Rich. *Simonii*. Gissæ 1694. In quo pressio pede Simonium sequitur, singulisque capitibus epicrisin suam vel censuram addit. Præliminaris autem Dissertatio generalius de Critica sacra agit, usum eius, regulas & cautelas in emendando S. codice suscipiendas proponit, & celebriores aliquot, cum antiquos, tum recentiores huius studii cultores commemorat. Accesserunt Appendices, videlicet Dissertatio de inspiratione librorum sacrorum, quæ quidem dudum iam publicata fuerat, quaque pertendit, Spiritum S. amanuenses suos non tantum interiore impulsu atque afflatu ad scribendum instigasse, sed eisdem & res & verba & litteras suggestisse; altera Thomæ *Smithi* de loco 1. Ioh. 5, 7. eiusque Defensio, qua integritas illius loci a suppositionis nota vindicatur. Quid autem circa priorem *Parrhasiana* notent, in iplis legi potest P. I. 369. Interim opus hoc a Collectoribus *Acter. erudit.* ad A. 1695. 343. vocatur limatissimum.

Io. Conr. DANNHAVERI Politica biblica, & duæ Orationes pentecostales de Spiritu sancti poësi, & pictura. Helmstadii 1701. Edidit I. A. S. D. id est Io. Andr. *Schmidt* D. Et auctor quidem proponit nobis Politiam antediluvianam, anteexodicam hebræam, antebasilicam, basilicam, Hebræorum senio infirmam, captivam, & servam sub quadruplo iugo, chaldæo videlicet, persico, græco, romano.

Io. Conr.

Io. Conr. -*Dannhauser*, natus Kindringæ Brisgoiorum, oriundus Argentina, poëta laureatus, & philosophiæ magister non statim se se theologiæ dedit; sed philologiæ per triennium, in hebraicis usus privata informatione Mennonis *Hannekenii*, postea theol. doctoris, & superintendentis lubecensis, operam navavit. Varias salutavit academias Germaniæ, & præceptores sibi elegit in argentinenfī *Wogelinum*, Io. *Schmidium*, in marburgensī *Winckelmanum*, *Menzernum*, *Feserbornium*, *Seuberum*, in altorfina Georg. *Kauium*, in ienenfī Io. *Maiorem* & Io. *Gerhardum*. Argentinam reversus factus est inspector Collegii prædicatorum, & mox professor eloquentiæ, postea autem, sumtis honoribus doctoralibus, theologiam docuit: cui muneri accessit etiam pastoratus in summo, ut vocant, templo. Neque intra hæc permansit functiones, sed etiam constitutus est præses Conventus ecclesiastici, & Capituli thomani decanus. Ubivis autem ita se præstitit, ut cunctis muneribus par esset, magnoque & decori & commodo: unde factum, ut a pluribus aliis Magistratibus expeteretur; sed ille sorte sua contentus, omnes illas vocationes modeste deprecatus est, maluitque eo in loco, quem doctrina & scriptis animaverat, vitam ponere, idque factum anno 1666. ætatis 69. Mortuum laudarunt Iac. *Schaller*, (in *Witsii* *Memoriis* theologor. p. 1538.) & D. Balth. *Bohelius*. Vide etiam *Spizelii* Templum honor. referat. p. 284. *Reiserum* in Epist. illi annexa p. 413. *Spenerum* Præfat. in *Tabb. hodosophicas* i 3. qui famam doctoris in nostra ecclesia illis ait innotuisse meritis, ut ne hostes quidem elogium viri doctissimi, & ingeniosissimi, atque disputatoris incomparabilis denegare ei potuerint. Hoc tamen in eo notatur, quod obscuriore usus sit stilo, & in sacris poëtarum more scripserit. De quo *Bolnburgius* in litteris ad *Pruschenarium* (Tomo I. Fascie V. Actor. litterar. *Siruvii* p. 28.) & *Bibliotheca Schrader*, P. I. F. 7. Vide tamen *Crenium* de Singularib. scriptor. p. 105. qui cum *Schallero* obscuritati illi aliam induit faciem, scribens, *Dannhauserum* non aures permulsiſſe blandiori sono, sed stilum eius habere suæ maiestatis pondus, & plus indigitaſſe, quam dicebat. Quod autem ad scripta viri attinet, eorum catalogi exstant apud *Witsium* & *Spizelium*, interque ea eminent Idea boni interpretis & malitiosi calumniatoris, Idea boni interpretis & malitiosi sophistæ, Oratio panegyrica de GVSTA-

VI ADOLPHI Suec. Regis victoria ad Lipsiam, Christeis, Hodosophia christiana, Gorgias leontinus sophista in Valeriano *Magno* redivivus, Onirocritarum batavorum (Hadriani & Petri de *Walenburch*) Deliquia, cum Barth. *Nihusi* Anoëtica, Hodomoria spiritus papæi, Hodomoria spiritus calviniani, Vale triumphale Melch. *Cornae* dictum, Hyazna freiburgica ab ovili Christi depulsa, seu Irenici catholici Thomæ *Henrici* elenchus, Nuntius nuntio britannico Io. *Duræ* missus, & Lac catecheticum: quod tamen non fuit absolutum.

G. CALIXTI Exegetica recensio psalmi I. cum Præfatione & Postscripto Christoph. Henr. *Rümmeri*. Helmstadii 1713.

Christoph. Henr. *Rümmer*, helmstadiensis, primum græcæ linguæ, deinde theologiæ, summa eius laurea professor in academia Iulia, emisit Disputationes de Armatura spirituali, Analyti apostolo desiderata, Nominibus divinis stilo Scripturæ rem amplificantibus, Signo frontis bonorum Israëlitarum, Quotidiana christianorum morte & resurrectione, Orationes de reconcilianda græca LXX, interpretum versione cum fonte hebræo, de palingenesia studii philologici, de recto studii theologiæ scopo, de bono academici, item Gerh. *Titi* Animadversiones exegeticas ad scripturæ S. loca insigniora, & Conringiana epistolica, sive excerpta ex ineditis *Conringii* epistolis, animamque efflavit A. 1719. cum vixisset annos 48. cum dimidio. Vide *Programma* funebre, positum d. 4. Augusti anni prædicti, auctore D. Iusto Christ. *Bachmeyer*.

Io. Frid. HOMBURGII Parerga sacra, sive Observationes ad N. T. Traiecti ad Rhenum 1712. In quibus ea præcipue in medium adducuntur, quæ ex græcæ linguæ usu, vel ex ipsius contextus serie, ad intellectum quorundam locorum quid conferre posse videbantur, atque ita auctor media incedit via inter rejectionem usus scriptorum ethnicorum sive profanorum, & opinionem de hebraismorum in N. T. dominio perpetuo. Recensentur in *Actis erudit.* A. 1712. 385. *Nova biblioth.* T IV. 360. & dans le *Journal des Savans* A. 1713. 243.

Io. Frid. *Homburg* zu Vach, natus Marburgi Cattorum A. 1673. Ictus & philologus, uti auctores *Actis. erudit.* loquuntur, consummatissimus, magno cum adplausu docet in academia patria, eamque & doctrina & scriptis condecorare studet. Et scripta quidem

dem eius sunt Hypomnemata iuris naturæ in usum Collegiorum, Compendium iuris publici, Nova versio Novellarum IVSTIANI Imp. omnium cum Notis, Tractatus curiosus de iure naturæ, & Disputationes de iure hominis in res creatas, de iure quod ex iniuria oritur, de principio iuris naturæ, ac de veritate iuris naturæ.

XXXV.

Renati Andr. KORTVMII Versio & paraphrasis libri Iob. Lipsiæ 1708. Germanice. Et in Paraphrasi quasi id dedit operam, ut non tantum verum monstraret sensum litteralem, & allegoricas locutiones enodaret, sed & emphasin cuiusvis locutionis, ac nervum argumenti ostenderet. Quæ omnia pluribus indicavit in Præfatione. Ipsi autem operi singulare præmittit scrutinium loci cap. 19, 25. 26. 27. qui vulgo de resurrectione corporis explicatur; auctor vero ostendere satagit, eum loqui de restitutione Iobi in pristinam sanitatem, adeoque esse testimonium de constantia ac spe firma Iobi, qua ille credat, Deum se defensurum contra hostes suos, eiusque auxilium oculis se suis procedente tempore visurum: interim articulum de resurrectione mortuorum firmo stare tallo, nec vim aut detrimentum pati, etiamsi hic locus eum proponere negetur.

Renatus Andr. Kortum, pastor antehac ascherslebiensis sive ascaniensis, nunc hattingensis in Marchia Westphalia, versione & expositione hac incidit in adversarium, qui sibi eam deberi contendebat, deinde in alium, videlicet M. Thomam Haverum, pastorem dortmundanum, qui eius conscripsit ediditque refutationem. Vide *Relat. innoc.* A. 1716. 553. Neque D. Zeltner Dissert. de novis Biblior. versionibus german. p. 128. hæc opera videtur immunis esse ab oppositionibus & suspicionibus, saltem ab aliis movendis, quamvis non proletariam litteraturæ hebraicæ notitiam in auctore laudandam esse, plane & expressis verbis fateatur.

EIVSDEM Versio & paraphrasis vaticiniorum Iesaiæ. Lipsiæ 1704. Cum brevibus Annotationibus, & Tabula nova Palæstinae. Itidem germanice. Subiungitur Appendix, in qua hominum, urbium, provinciarum, montium & fluviorum nomina peregrina explicantur. Præfatio autem est ampla, varique argumenti, ut, de præstantia libri Iesaiæ, de utilitate paraphraseos continuæ, e-

iusque a commentariis discrimine, de duplici sensu Scripturæ, literalis videlicet & mystico, eorumque usu in interpretatione, de requisitis ad recte faciendam explicationem prophetarum, & certis regulis, ad quas interpret subinde oculos suos dirigere obligatus sit: denique negat, se in hoc opere respectus humanos habuisse, rationem autem habuisse celebrandæ gloriæ nominis divini, & promovendæ sanctæ veritatis.

XXXVI.

I. L. (id est, Iobi LVDOLFI, teste *Placcio* de Anonymis p. 131.) מֶדֶקַּךְ יְהוּדָה אֲיִכָּנו Dux Iudæorum sublatuſ. Gen. XLIX, 10. Ienæ 1674. Examinatis & reiectis aliis interpretationibus auctor hanc adfert c. V. §. 13. p. 29. *Non decedet (auferetur) sceptrum (principatus) de Iuda, neque dux belli de (inter, e medio) vexillis eius, inter quæ scilicet versari solet, donec venerit Schiloh.* Vel affirmative: *Manebit principatus penes Iudam, & dux militaris inter vexilla eius, seu ordines militares Iudæorum, donec venerit Schiloh, h. e. Tribus Iuda tamdiu habebit suos Principes ac Duces, sive iura pacis & belli, donec venerit Messias.* Hæc interpretatio inde nata est viro doctissimo, quod in codice hebræo samaritanis litteris descripto, cum quo & alii Samaritanorum codices conspirant, loco רגליו legitur רגליו id est, vexilla eius. Præterea notandum esse ait, non hic annum vel diem designari, quo finis sit futurus imperii & potestatis Iudæ, sed tantum dici, futurum ante Messie adventum. Perpulchra a *Wagenſilio* in Confut. Carmimis lipmaniani p. 274. vocatur hæc Dissertatio, etiamsi eam non per omnia adprobet.

Iobus *Ludolf*, erfurtenſis, primum medico, deinde iurium, potissimum autem linguarum, cum omnium in Europa, tum orientalium & æthiopicæ studio operam dedit, Barthol. *Elſner*, Constantinii I^r *Empereur*, Iac. *Golli*, *Nathanielis* hieromonachi, *Maletti*, *Hierothet*, *Gregorii* abbatis, *Bocharti* (quem tamen ipse vicissim, ut & *Hottingerum*, informabat in æthiopicis) discipulus, & quamvis peragrata Germania, Hollandia, Gallia, Italia, Britannia, Dania & Suecia, (ubi innotescere & æstimari cœpit magnis nominibus, *Puteanus*, *Sarravio*, *Drelincourtio*, *Capello*, *Vostio*, *Schurmannia*, *CHRISTINAE* reginæ, Card. *Maxerino*, *Fretinsbomio*, Nic. *Heinsio*, Is. *Vossio*, *Bæslero*, *Bartholino*, *Scavenio*, *Wormio*, Comiti a *Windischgratz*,

gratz, Herm. Nunnese legato Regis Lusitaniz, Magno de la Gardie, Sam. Pufendorffo, Esdra Edzardt, Gisb. Cuper, Mar. Meibomio, Io. Georg. Gravio, Boylio, Castello, Iustello, Evremontio, Thomæ Hyde, Ed. Bernardo, Pocockio, Blondello, Vailhantio, Sirio, Petro Allix, Lud. Piquet, Mahillonio, Huetio, abbati Renaudot, Comiti a Villa Major, itidem Legato lusitanico, & pluribus aliis) variis admotus esset muneribus, (fuit enim gubernator Principum iuventutis serenissimi Ernesti Pii, inde consiliarius eiusdem aulicus, postea sub Friderico successore director Cameræ principatus altenburgensis, tandem consiliarius cæsareus, & Ducum Saxoniz a consiliis intimis, nec non retribus Electorum palatinorum præfectus) continuo tamen & impigre linguis excolendis, cum primis abissinicz vacabat, multo magis autem in otio francofurtensi ad Mœnum, quod dimissione clementissima impetrata, in nobili illo mercium ac literarum emporio sibi elegit, ubi etiam post exantlatos labores quievit A. 1704. ætatis fere 80. Scripta eius semper victura sunt sequentia: Schola latinæ usui pædagogico in gymnasio gothano accommodata, Historia æthiopica cum commentario, Epistola æthiopice scripta ad universam Habessinorum gentem, Versio & notæ ad epistolam Sichemitarum ipsi transmissam, Dissertatio de locustis, Grammatica & Lexicon cum æthiopica, tum amharicæ linguæ, quæ Habessinorum est vernacula, Versio latina psalterii Davidis æthiopici, & Theatrum historicum rerum sæculo XVII. per omnem Europam gestarum. Plura videantur apud Christianum Iunckerum in Vita Ludolfi, eique iunge *Bibliothecam novam* T. I. 302. *Acta erud.* A. 1710. p. 263. A. 1713. 101. & *Sagittarium* Introduct. in Hist. eccles. 392. In Epitaphio marmoreo, quod Francofurti in æde S. Catharinæ spectatur, audit fama immortalis, & qui literis atque historiæ Habessinorum tantum lucis attulerit, quantum in Europa nemo; apud *Colomesium* p. 236. non Germanorum modo, sed & Europæorum omnium æthiopica in lingua longe eruditissimus; in *Felleri* Monumentis variis ineditis, iudice abbate de *Langue rûe*, solus in Europa homo, qui perfecte calleat linguam æthopicam. Ne dicam de *Albu erudit.* A. 1682. 64. *Wagenseilio* l. c. & p. 264. *Bosmanno* Observat. SS. §. 36. & *Bocharto* Præfat. in Hierozoicon.

Notitia Karæorum, sive Tractatus MARDOCHAEI, cum versione latina & notis Ioannis Christoph. *Wolfii*, & Iacobi *Triglandii* de Karæis dissertatione. Hamburgi 1714. Per *Karæos* intelliguntur illi inter Iudæos, qui, spretis Patrum sive Rabbanitarum traditionibus, Scripturæ sacræ unice adhærent, eiusque simplicem sensum litteralem sequuntur & admittunt. Eorum historiam & fata enarrat CL. V. Io. Christoph. *Wolfius* in longa & erudita Præfatione, qua tres Karæismi epochas constituit, dicens, etsi non Karæorum nomen, rem tamen ipsam sive homines, qui Karæi appellari possent, omni tempore fuisse, quo non nulli legem scriptam sive libros sacros veteris pacti, tanquam unicam & fidei & vitæ normam, acceptaverint: & primam quidem, seu exiliorem & adolescentem epocham poni posse in traditionum pharisaicarum initio, h. e. in termino 150. annorum ante natum Christum; secundam, eamque robustiorem & firmiorem, in sæculo IIX. usque ad XV. tertiam, quam languidam & senescentem vocat, inde a sæculo XV. quo tempore Karæi sive Schammæani a Rabbanitis seu Hillelianis, traditionum patronis, afflicti, suppressi, ac pæne ad incitas redacti sint. Ceterum dicit de scriptis Karæorum, sive editis, sive manu exaratis, de scriptoribus, qui vel tralatitia, vel maiore opera Karæorum res persecuti sunt, deque præsentis instituto editionis, nimirum interpretationem latinam, quoad fieri potuit, se se hebræo textui accommodasse, Notas ad illustrandum aut confirmandum textum adornasse, & triglandianæ dissertationi Indicem subiunxisse. Recensetur hoc opus non tantum in *Actis eruditiorum* A. 1714. p. 398. sed etiam in *Narrat. innoç.* ad eundem annum p. 841. in *Nova biblioth.* T. IV. 912. & in *Conclavi libror. nov.* T. IV. 613. Et triglandiana quidem Dissertatio, iudice *Wolfio* in Præfat. p. 18. eo, quod multa antiquitatis sacræ capita nunc in transcurso tangit, nunc fustius persequitur, commendari suo quasi iure debet.

R. *Mordachai* ben Nisan, iudæus polonus, vivens in Crofni Ostro, haud procul Lemberga, excitatus a Triglandio tractatum hunc scripsit, atque ad eum transmisit anno Christi 1699. ita ut, antequam ad scribendum accederet, non tantum præcipuos suæ sectæ doctores consuluerit, sed libros etiam maiorum suorum diligenter evolverit. Periisset autem, cel certe in obscuro latuisset, egre-

egregius tractatus hic, nisi ex bibliotheca triglandiana sub hasta divendita ad manus pervenisset litteratissimi viri Io. Frid. *Wackleri*, nunc ad S. Nicolai apud Hamburgerenses pastoris vigilantissimi, ab eoque in usum borti publici communicatus fuisset cum celeberrimo VVolfio.

Io. Christoph. *Wolff*, in lucem editus VVernigeroda A. 1683. *Anckelmanni*, *Edzardorum*, Io. Alb. *Fabricii*, Io. Frid. *Mayeri*, *Lassberi*, *Neumannii*, *Wernsdorfii*, *Schurzleischii*, *Wichmannshausii* discipulus, primum corrector lycei flensburgensis, & confectis itineribus in Belgium, Angliam & Daniam professor philosophiæ extraordinarius in academia vitembergensi, inde orientalium linguarum in hamburgensi gymnasio professor, & nunc pastor ad S. Catharinæ ibidem primarius, multis præclaris ingenii monumentis perquam est celebris. Sunt autem illa: Index scriptorum, ab *Enstathio* in commentariis ad Homerum citatorum, Dispp. II. de mythica Moralia tradendi ratione nov-antiqua, Historia lexicorum hebraicorum, Philosophumena quæ sub Origenis nomine circumferuntur, Visio crucis CONSTANTINO M. in cælo oblata, adversus recentiores quosdam vindicata, Vsus talmudicæ rabbinicæque lectionis elencticus assertus contra *Gussetum*, *Spenceri* de Zabiiis hypothesis excussa & reiecta, Manichæismus ante Manichæos & in christianismo redivivus, Oratio de præcocibus eruditis, Absurda *ballensis*, Notæ ad *Phædri* fabulas, Programma de scepticismo, eiusque causis, Carcer eruditorum museum, Vindiciæ atheismi falso suspectorum, Casauboniana, Dissertatio epistolica qua *Hieroclii* commentarius partim illustratur, partim emendatur, Dissertatio de apparatu Philistæorum bellico, ut vindicetur locus 1. Sam. 13, 5. Dissertatio de iuvencis labiorum Hof. 14, 3. *Libanii* Sophistæ epistolarum ineditarum Centuria selecta, Stricturæ in *Gregoris* Naz. Carmina a Muratorio edita, Historia Bogomilorum, Dissertatio de Catenis Patrum græcorum, Dissertatio qua phrasis, *Dionysii*, veræ suæ notioni vindicatur, Dissertatio qua methodus hebraismi nova, ab erudito gallo nuper proposita, examinatur. Vide Io. Henrici *Vn Seelen* Commentationem de *Wolff* nostri vita, scriptis & meritis in rep. litterariam, qui & p. 48. & seqq. aliquot præconia adfert a viris doctis ei tributa. Quibus nos addimus egregium illud celeberrimi Severini *Lintrupii*, Præfat. in *Borrichii* Dissert.

Dissertationes pag. II. quo eum vocat virum ingenii, eruditionis atque industriæ singularis gloria florentissimum, sibi que amicissimum.

Iacobus *Triglandius*, Iacobi filius, Iacobi nepos, eorumque, si præcellentem (verba sunt eorum, qui *Alia eruditorum* colligunt, ad A. 1703. p. 63.) spectare eruditionem velis, heres ex asse, in academia Lugduno-batava S. theol. D. & antiquitatum hebraicarum professor, primus omnium ex scriptoribus christianis, certiora de Karzorum conditione attulit, atque ita celebre gentis suæ nomen adhuc reddidit celebrius.

Pentaphyllum rabbinicum, seu Commentiones V. præcipuorum Rabbiorum, nempe *Raschi*, *Abben Ezra*, *Baal Haturim*, *Chaukuni* & *Raschbam* in caput 49. Geneseos, in latinum conversæ sermonem a Io Frid. LOSCANO. Francofurti ad Viadrum 1710. *Chaukuni*, sive, ut alii, *Chaufecuni*, quod idem est ac Confortate me, est commentarius litteralis & mysticus in Pentateuchum, collectus ex Rabboth, Mechilta, Siphra & aliis libris, eo consilio, ut supplementi loco esset in commentarium Raschi, habetque auctorem *Chaukiam* filium Manoach. Vide *Place*. de anon. p. 692. & *Wolfs* Bibl. hebr. 364. *Raschbam* autem est R. *Schlomo ben Melech*, qui scripsit *Michlal Iophi*, id est, perpetuum & litteralem in totam scripturam sacram commentarium ex præstantissimis Iudæorum interpretibus, præcipue autem Commentario, Grammatica & Lexico R. Davidis *Kimchii*. De quo plura apud CL. *Wolffium* l. c. p. 1075.

Io. Frid. *Loscanus*, natus Custrini in Nova Marchia A. 1696. tunc, cum ista verteret, adolescens, nunc philos. & opt. artium magister, ea excultus est linguarum ac scientiarum peritia, ut utilem sive academice sive ecclesiasticæ cathedræ operam præstare valeat, in præsentem autem bene meretur de nova editione sacri codicis ebraici, quæ Halæ Saxonum paratur.

Gustavi Georgii ZELTNERI Dissertatio de novis Bibliorum versionibus germanicis non temere vulgandis, contra C. E. *Trillerum* & I. H. *Reizium*. Altorfii, anno, qui quidem non adscriptus est, 1711. Editio altera, (prior enim exhibuit disputationem inauguralem, habitam A. 1707. die 12. Aprilis) cui accessere Io. *Wigandi* Oratio de causis, cur Catechismus Lutheri in ecclesia sit retinendus, & supposititii fugiendi, & Abr. *Calovii* Iudicium de
Versione

Versione nova Bibliorum helmstädiensi. At quænam hæc? Nimirum est versio illa, quam iussu serenissimi sapientissimique Brunsvicens. ac Luneburg. Ducis Augusti auspiciatus est Io. *Saubertius*, tunc temporis professor orientalium linguarum in academia Iulia; sed quis locus impressionis in fronte libri nominandus fuisset, incertum est, quia de rubro operis, non nisi ad XVII. caput prioris libri Samuelis perducti, ne cogitatum quidem illo fuit tempore. Perscriptum fuit iudicium isthoc ad principem tunc temporis theologorum electoralium saxoniorum, D. Mart. *Geierum*, in eoque dissuadetur publicatio novellæ versionis. Recensionem autem Zeltnerianæ huius Dissertationis vide, si placet, in Tomo V. *Supplement. Alter. erudit.* p. 395.

G. G. *Zeltner*, natus Hilpoltsteinii in ditione noribergensi A. 1627. S. theol. D. eiusque & græcæ linguæ professor, ecclesiæque antistes, præclaris disputationibus & tractatibus magnum sibi eruditionis nomen acquisivit ac tueretur, quarum illæ sunt de Cruce Pauli 2. Cor. 12, 7. Eloquentia hæresium obstetrice, Vita & fati Leonh. *Culmanni*, de Schilo Gen. 49, 10. Initiis baptismi initiationis Iudæorum, *Alexandra* Iudæorum regina, Euangelio tetragrammato e N. Tto exulante, Dei præceptis non bonis Ezech. 20, 25. 26. de Imagine diaboli loco divinæ Gen. 3, 22-24. de Munimento capitis feminei contra angelos, de Gad & Meri Iudæorum hodiernorum diis Esa. 65, 11. Subiectione Iesu Christi gloriosa 1. Cor. 15, 23. 28. Chiliasmo præsentis Apoc. 20, 4. de erudita Virgine iudæa per transfennam docente, Genuino coniugiorum prohibitorum fundamento, Iustificatione particulari, Periodeutis veteris ecclesiæ restituendis, *Rebecca* polonica, & Typo polygamie in N. Tto abolito; ex hisce, Schediasma de Pauli *Laurenjackii* fati & placitis, ac Breviarium controversiarum cum Remonstrantibus.

Abr. *Calovius*, Marunga - prussus, S. theol. D. & in academia vitembergensi professor publ. primarius, Electoratus saxon. superintendens generalis, Ordinis theologicæ & Consistorii ecclesiastici senior, interfuit Colloquio caritativo thoruniensi, & multa ac perpetua bella gessit contra varios dissentientes, (consignavit enim Examen ætiologiæ Io. *Kircheri*, Matæologiam papisticam, Examen novæ, ut vocat, theologiæ G. *Calixti*, Io. *Behmi*, Christiani *Dreieri*, & Io. *Latermannii*, Syncretismum calixtinum, Summariam

confutationem pseudostereomatis *Bergiani* de verbis institutionis sacrae coenae, Praemonitionem de scripto calumnioso Ioannis *Böttcheri*, Vindicias arminianismi Henrico *Nicolai* oppositas, Examen publicae *Reformatorum*, & *syncretismi* in articulo de persona Christi doctrinae, *Δοκιμασιαν* spiritus syncretistici contra Dissertationem Io. *Hoornbeeckii* de consociatione Reformatorum & Aug. confessioni addictorum, Syntagma *antisyncretisticum*, Historiam *syncretisticam*, Discussionem infallibilitatis novae chronologiae biblicae Christiani *Ravii*, Considerationem *Arminianismi*, Biblia V. T. illustrata adversus corruptelas *Indaeorum*, *Haereticorum*, maxime modernorum, & depravationes *Grotianae*, Dissensum theologorum *ienensium* ab orthodoxis electoralibus, *Scripta antisocietaria*, in quibus & *Anticrellum*, in unum corpus collecta) atque in sexto coniugio expiravit, anno Christi 1686. aetatis 74. comparatus a D. Io. Frid. *Mayero* in sollemni panegyri cum S. Athanasio, *τῷ πολυαθλῷ*, omnibusque Patribus, uti *Baronius* ad A. 407. n. 35. iudicat, sine invidia praefereudo: si nempe, ut idem ad A. 372. n. 65. se se explicat, acerbiora diuturnioraque, quae subiit, proelia lubeat respicere. Vide *Pippingii* Memorias theologor. p. 108. C. S. *Schwarzfleischii* Orat. in eius funere habitam, *Wittium* Diar. biograph. Yyyy 3. *Corporeum* ad Schickardi Ius regium p. 44. *Schwarzfleischium* apud *Gottwald* in Defensione *Buddei* contra Seb. *Edzardum*, *Boineburgium* Epp. ad Dietericum p. 318. Bibliothecam *Schradarianam* P. I. E. 8. & *Crenium* Praefat. in Fascem V. & Exercitatione III. delibris scriptor. optimis p. 20.

Jonae Conradi SCHRAMMII Synopsis corporis doctrinae Iulii, cum Praefatione de primis Corporis doctrinae Iulii initiis, & Timoth. KIRCHNERI libello de disciplina ecclesiastica. Helmstädii 1712.

Urbani Godofredi SIBERI Tractatus de aquae benedictae potu brutis non denegando. Lipsiae 1712. Occasio huius tractatus scribendi data est auctori, uti ferebatur, a facto, quo hircus in celebritate versans, ad sacellum quoddam accessit, foetidumque os suum in vasculum aquae benedictae immisit, atque inde bibit, quantum ad sitim levandam satis erat. Inquit igitur ille in antiquitatem aquae benedictae, atque suspicatur, originem ducere ex eo tempore, quo caerimoniae fuerunt multiplicatae, consecrationem autem saeculo demum IX. esse imperatam.

EIVS-

EIVSDEM Ostensio, canem e templis esse exterminandum, iuxta leges ecclesiasticas. Lipsiæ 1712. Canem docet omnium animantium & laudatissimum & vilissimum esse, e sacristam ludæorum, quam Christianorum fuisse profligatum, probabiliter autem abactum per ostiarios, sicut nostris in ecclesiis propellitur a loricariis; qui tamen pluribus in locis vel non conducantur, vel desides suo se præbeant in officio.

Urban. Godofr. *Siberus*, A. 1669. natus Scandæ ad Albim, *Schurtzflaischii*, Seb. *Edwards*, Christ. *Kortholii*, *Deutschmanni*, *Laescheri*, *Neumannii* & *Hannekenii* discipulus, primum scholæ schneebergensis rector, deinde eiusdem urbis ecclesiastes, iam S. theologiæ licentiatum, Antiquitatum sacrarum in academia lipsiensi professor, atque ad S. Thomæ sacerdos, variæ atque æmænæ vir doctrinæ, condidit varios & elegantes tractatus ac dissertationes, nimirum in academia vitembergensi de *σκληροκαρδία*, de Ananias ad Plauti Rudentem: Schneebergæ de Moly *Hermæ* herba, Duce-nariis, Statua *Memnonis*, Die cinerum, Collaribus clericorum tubulatis & planis, atque illustribus *Alemanni*; Lipsiæ de Martyribus, testibus divinitatis Christi, Prolegomena ad Historiam *Melodorum* græcorum, de Sanctis columnaribus, Albatis, Moris & salis propter Christum, S. *Spyridione* episcopo trimithuntino, qui vixit sæculo III. & IV. vir non stupidus, sed sanctæ simplicitatis, de Episcopis gazensibus, *Godeschalciis*, & Templorum dedicationibus; atque ad prelum parata habet *Cyriacum* confectum a R. Pontifice, *Vitas Macariorum*, Historiam *Melodorum* græcorum & latinorum, Dissertationem de usu florum in ecclesia, Historiam episcoporum antiochenis, Supplementum hæresium & hæreticorum, Historiam *Danielis* Stylitæ ex MSS. græcis lipsiensibus, ad supplendum scriptores Historiæ byzantinæ, *Vitas episcoporum cæsariensis*, & Supplementum ad *Gallonium* de cruciatibus martyrum.

XXXVII.

Io. Wilh. PETERSENI Explicatio psalmorum Davidis. Francofurti & Lipsiæ, 1719. Germanice. Plenus titulus ita sonat: Psalmi Davidis, secundum mensuram datæ a Christo gratiæ, in prædivite sensu prophetico, clave Davidis referati atque aperti per D. Io. Wilh. *Petersen*. Rationem instituti sui indicat auctor in

Præfatione, scribens: Sacrorum bibliorum quasi epitomen esse librum psalmodum, complectentem omnes articulos fidei, multa etiam vaticinia nec dum impleta, ut Ps. 8, 22. 45. 72. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 110. curandum tibi aurem, ut sacrum hunc librum cum utilitate legas; idque fieri posse, si viis istis, quibus theologus fieri dicitur, utaris, nimirum, ut 1. ores Deum pro erudiendo per Spiritum sanctum intellectu tuo, 2. ut rem ipsam in psalmis propositam sancta meditatione & consideratione in te sentias, 3. ut cruce & calamitate pressus, sanctos illos, qui psalmos composuerunt, imiteris, atque ex fonte solatia petas, iisque animum afflictum erigas atque reficias, cetera vero in summa erga Deum reverentia constanter persistas, omnemque ei gloriam tribuas in sæcula sæculorum.

EIVSDEM Mystica domus piæ Chloës corinthiæ. Francofurti & Lipsiæ 1719. Etiam germanice. Est explicatio 1. Cor. 1, 10-13. qua describitur christianismus a sectis alienus; in pudificationem eorum, qui sectis delectantur, perque tristes divisiones se se a fratribus separant, aut fratres a se, quantum in ipsis est, expulsum eunt. Præfatio accessit Christiani *Anonymi*, id est, D. Io. Phil. *Odelemti*, qua propositum auctoris laudat, animumque suum a schismatibus alienum declarat, cum illustri Christiano *Thomasio* sentiens, neque pietatem, neque sapientiam sectæ studiosam esse.

XXXVIII.

Io. Henr. ALSTEDII Trifolium propheticum, seu Explicatio Cantici canticorum, Danielis & Apocalypseos Ioannis. Herbornæ 1640. Explicatio hæc ita instituitur, ut series textus & series temporis prophetici e regione positæ lucem menti, & consolationem cordi ingerant. Et *tres hæc prophetia*, (uti auctor in Præfatione loquitur, pro certo assumens, tres illos libros esse prophetiarum de Christo & Ecclesia quoddam brevium) *iisdem prorsus vestigiis insistant*. Communibus enim temporibus eisdem prædicant eventus, & omnes sibi finem in eadem æta statuunt: *initia tantum distant, quantum Salomon Daniel, & Daniel Ioannem æta præcedit*. Itaque Salomon a Davide patre suo, Daniel a Nebucadnezare, Ioannes a Christo incipit, & inde statum Ecclesiæ usque ad finem mundi, suis quique intervallis & periodis, depingunt. Secutus est auctor commentarios Io. *Brigmanni*, & in serie Apocalypseos prophetica *Graferum* filium. Ale-

Alexandri MORI *Causa Dei*, seu de scriptura sacra Exercitationes. Medioburgi 1653. Sunt primitiæ auctoris genevenses, five prælectiones de Scripturæ auctoritate, canone ac integritate, & perfectione, non ab ipsomet scriptæ, sed a Fran. Turretino, auditore tunc maximæ spei, postea spem istam non modo implente, sed etiam superante, ac præstantissimo theologo, calamo exceptæ, eidemque postea, ut rivus ad fontem suum reduceretur, donatæ, cum hac petitione, ne auctor eas publico invideret, sed aliquando typis committeret. Huic igitur desiderio ut responderet auctor, pariterque typographo roganti, num quid imprimendum haberet, suamque ad id operam offerenti, satisfaceret, Dissertationes hæc publicandas curavit, neque in iis quidquam nisi, fervente prelo, paucula quædam correxit, addidit, aut mutavit.

Pag. 148. Dirarum consuetudo non erat apud Græcos Romanosque, nisi cum extrema incidant, usitata.

Etiā aliis temporibus: nam & libris apponi sunt solitæ, non modo a Iudæis, eorumque exemplo a Christianis, sed & a Romanis, Græcis & Barbaris. I. A. Fabricius Biblioth. gr. l. 5. c. I. p. 75.

Alexander Morus, natus in Castro, Occitanix oppido, primum apud Genevenses professor græcæ linguæ, quam, tanquam lauream, inter plures candidatos legitimo in certamine, (laudabili certe exemplo, quod omnes omnino Magistratus, ne fungi irreperent, sequi deberent) quum eius peritissimus omnium iudicaretur, reportavit, deinde Friderico Spanhemio Leydam vocato in cathedra tam academica, quam ecclesiastica successor datus, inde utroque illo munere functus Middelburgi, postea, loco Vossii, historiæ professor apud Amstelædamenses, (unde tamen sine Magistratus præscitu & consensu iter suscepit, in Italiam, parumque absuit, ne moreretur Florentiæ) denique, quum multorum criminum accusatus esset, & suggestus ei ecclesiasticus præclusus in Hollandia, ecclesiastes parisiensis, sed mox, productis variis turpissimæ accusationis capitibus, ab officio hoc remotus, ibidem animam exhalavit ann 1670. ætatis 54. Dicitur quidem superbus & mulierosus fuisse, qui tamen perpetuo cælebs mansit, atque a Rich. Simonio l. 3. Crit. V. T. c. 19. taxatur, quod rabbinicæ intellexisse

lexisse videri velit, & *Caletanum* peritis hebrææ linguæ, cuius tamen ille ex propria confessione imperitus erat, accenseat, notatque ex Colomesio *Grenius* Dissert. I. de furib. librar. p. 107. eum p. 50. tacite Origenem exscripsisse; (ubi certè inspectione & collatione S. patris opus est) negari autem nequit, virum fuisse varia & magna eruditione præstantem, nec male a *Calomesio* p. 638. appellari ignei virum ingenii. Atque ut tandem de scriptis eius dicamus, sciendum, scripsisse eum de Gratia & libero arbitrio contra *Potavium*, Fidem publicam contra *Milronum*, Commentarium in cap. 53. Esaiæ, Notas in loca quædam N. T. Orationes ac Poëmata latina, & alia, *Witte* Diar. biograph. E e e e. *Lexic. univ. histor.* T. III. 564. I. A. *Fabricius* præfat. in *Observationes select.* in varia loca N. T. *Chevræum* in *Opusculis miscellan.* p. 49. (*Acta erud. A.* 235.) & *Sarravium* in *Epp.* p. 208. 212.

Sixtini A M A M A Antibarbarus biblicus, libro IV. auctus. Franequeræ 1656. Nam prior editio, quæ Amstelodami prodierat A. 1628. 8. tribus duntaxat constabat libris. I. libro (cui præmittitur auctoris Oratio de barbarie, Speculum SS. ministerii candidatorum, qui minus digne euangelio vivunt, Oratio altera de barbarie morum, Programma academiciæ *rinthelienfis* contra vitia iuventutis academicæ, Excerpta *alstediana* contra eadem, & Commentariolus de decimis) proponit VII. errores generales, quasi totidem omnis, quæ superioribus sæculis sacras litteras fœdavit, barbariei fontes: 1. Græcam interpretationem V. T. quæ LXX. interpretibus adscribitur, esse *ῥαπτευσον*. 2. Vulgatam versionem latinam, quæ vulgo B. *Hieronymo* tribuitur, mentem Spiritus S. ubique examussim expressisse, eamque esse authenticam, & nullo prætextu a Christianis reiici posse ac debere. 3. Fontes seu originariam Scripturam Hæreticorum & Iudæorum malitia ita esse corruptam, ut non amplius norma christianorum dogmatum esse possit. Hoc igitur loco auctor defendit hebraicam & græcam veritatem, detegitque bonam scilicet fidem, infallibilitatem & concordiam romanorum Pontificum circa Vulgatam editionem; communicat quoque superbam SIXTI V. Bullam, qua suæ editionis auctoritatem constabilire molitus est, eique subnectit modestius Breve, quod CLEMENS IX. biennio post suæ editioni præmisit, nec non Præfationem in CLEMENTIS illius Biblia. 4. Linguarum istarum

rum, hebræa puta & græcæ, totiusque adeo politioris litteraturæ studia hodie esse supervacanea. Hic tertiam suam exhibet, eamque auctiorem Parænesin, qua omnes euangelicarum ecclesiarum Synodos, Episcopos & Superintendentes ad excitanda SS. linguarum studia hortatur. 5. Versiones latinas, e. g. *Pagnini, Iunii, Erasmi, Beza*, nec non germanicam *Lutheri*, & quæ ex ea expressa est, *belgicam* ubique mentem Spiritus sancti ita expressisse, nullius ut correctionis amplius indigæ sint. 6. Bibliorum lectionem theologiæ studioso non esse admodum necessariam. 7. Omni Scripturæ textui, singulisque locis, aut saltem plerisque, duplicem inesse sensum, litteralem & mysticum: quin & uno loco plures posse dari sensus litterales. Libris II. & III. varia V. T. loca ad Prophetas usque, contra aliorum errores, explicantur, eisque insperguntur 1) Responsio ad excursus Marini *Marsenni*, quibus censuram Vulgatæ versionis ad VI. priora capita Geneseos suam defendere ausus est. 2) Commentatio de nomine tetragrammato contra Nic. *Fullerum*, qui vulgatam lectionem *lebova* adstruere laborat. 3) Dissertationes de fundamentis allegoricæ interpretationis, qua omnia ista, quæ Iobi capite 40. de Behemoth & Leviathan dicuntur, ad diabolum vulgo transferunt: de Keri & Ketibh: de crassioribus quibusdam interpretum erroribus, in quos vel per librorum sphalmata, vel vocum ambiguitate, dum ad originalem non recurrerunt textum, delati sunt: de Prov. 8, 22. *κρυπτός*, ubi explicatur & vindicatur sententia Io. *Drusii*. IV. libro loca quædam ex Esaia & Ieremia, eiusque Threnis explicantur. Animus quoque erat auctori, V. & VI. tum subiungere, iisque loca quædam ex reliquis Prophetarum & N. T. libris, adversus aliorum interpretum corruptelas, interpretari; sed hoc consilium effectu caruit. Sicut autem illa, quæ recensuimus, iuvenibus scripsit, ita primarius eius scopus fuit *Sixti* senensis exemplo ostendere, quantos errores linguarum originalium ignorantia beatissimis Patribus & acutissimis Scholasticis attulerit in scripturarum interpretatione, atque ut illi sibi caveant, ne illotis eam manibus aggreantur. Vide *ipsosmet* in Epistola & Præfat. ad Comment. *Drusii* in Prophetas minores (in Præmissis T. I. Criticor. sacror. f. 4.) Egregiam huic operi laudem tribuit Abr. *Sauvages* in Dedicat. Exercitat. suarum euangelicarum, dum ait, propositum suum fuisse studiosos

studiosos deducere ad scrutationem biblicam, sed Deum excitasse alios, qui id ipsum longe melius eruditiusque præstiterint, viros clarissimos, Sixtinum *Amama* & Io. *Tarnovium*, quorum ille ante annos animumque gerens curasque viriles non solum Censuram vulgatæ versionis V. librorum Moïsis eruditam ediderit, sed etiam universi V. T. versionem belgicam stupendo labore cum textu authentico, pluribusque aliis translationibus contulerit.

P. 36. 37. Non immerito quæsi-
erit aliquis, quæ causæ Con-
cilium tridentinum impule-
rint, ut vulgatam versionem,
deturbato de solito textu originali,
ecclesiæ Dei tanquam authen-
ticas tabulos obtruserint.

174. *Primus omnium* Petrus *Lom-
bardus* lib. I. Sentent. distinct.
2. ex nominis pluralis cum
verbo singulari constructione
(ut *אֱלֹהִים בָּרָא* creavit
Dii) pro personarum in div.
essentia pluralitate argumen-
tum extruxit.

303. Nomen *Iehovah tantum a
sacerdotibus*, in benedictione illa
solenni, de qua Num. 6. versi-
bus ultimis, & quidem cum il-
lam in ipso templo recitabant,
pronuntiabatur. Confer p. 305.

305. *Sealiger* in Notis ad Frag-
menta selecta p. 34. scribit:
Quomodo efferendum erat,
(nomen *יהוה*) nemini lice-
bat concipere, *præterquam Pon-
tifici maximo*, idque *decima
Thisri*, & quidem *ex aryois*.

Pag. 319. *Galatinus* primus vocem
Iehova usurpasse putatur.

Authentica, id est, valida fuit de-
clarata, non *respectu* textus ori-
ginalis, sed *aliarum editionum
sem versionum latinarum*. Matth.
Pettedidier Dissert. hist. p. 86.

Ante eum *Theodoretus* Quæst. xix.
in Genes. caput I. com. 26.
Crenius in Not. ad Epistolam
Hottingeri (in Falsce I. p. 232.)

Etiā ab aliis, ad iurandum, in
maledictionibus, & in lauda-
tionibus. *Hackspan* in Levit.
24, 16. *Lundius* 656.

Quotidie pronuntiatum fuit, non
tantum a Pontifice max., sed
etiam a sacerdotibus gregariis,
immo & extra sacra ab aliis,
ut modo dictum. *Lund.* l. c.
At falso tamen. *Lundius* p. 656.

10. VORSTII Facilis & expedita S.S. apostolorum Pauli & Iacobi de iustificatione conciliandorum ratio. Colonia: brandenburgica 1666. Qua proponuntur atque excutiuntur variae, cum veterum tum recentium doctorum, de conciliandis apostolis sententiae, & auctoris sententia simul in medium profertur atque exponitur. Ea vero hæc est: 1. Verbum *δικαιωθαι* æque S. Iacobo ac S. Paulo significare, iustum reputari, seu pro iusto haberi. 2. ad verba utriusque apostoli subaudiendum *υπο Θεου, & Deo*. 3. Per opera legis intelligi opera legis moralis. 4. Fidem in Christum ad iustitiam perfectam imputari, non merito atque ex debito, sed mera gratia. 5. Notionem *δικαιωσις* *in fide*, quam verbum *δικαιωθαι* involvit, utrique non esse eandem, nimirum Paulo quidem esse, perfecte iustum reputari, at Iacobo, certo modo iustum reputari; adeoque Paulum velle, ex operibus hominem non reputari a Deo perfecte iustum; Iacobum autem, ex operibus hominem reputari a Deo pium & probum. Non igitur eos prorsus idem negare de eodem ac affirmare; sed unum eorum negare, ex operibus hominem perfecte iustum reputari, alterum affirmare, ex operibus hominem reputari pium ac probum: & quod ad fidem attinet, ex qua homo dicitur iustificari, id est, iustus reputari, id neutrum illorum negare, sed utrumque affirmare; neque tamen neutrumque idem dicere, sed Paulum quidem velle, Ex fide hominem perfecte iustum reputari, omniaque ei peccata condonari, Iacobum vero profiteri, Ex fide hominem pium ac probum christianum censeri. In Dedicatione ad perillustrem Christoph. Casp. Lib. Baronem a Blumenthal, *Aurelium Augustinum* ait, ut varias sacrarum litterarum conciliationes aggressum; ita etiam Paulum & Iacobum super doctrina de iustificatione conciliare conatum esse, sed a recta tamen via non parum discessisse; si vero ipse rem acu minus tetigisse videatur, saltem nihil alienum a fide christiana prodidisse censendum esse.

Io: Vorstius, Wesselsburgio-dithmarsus, initio scholæ flensburgensis, deinde, cum ad sacra Reformatorem transisset, berolinensis gymnasii rector, & electorali bibliothecæ præfectus, philologus *πολυμαθης*, *πολυγραφος*, deque sacris & profanis scriptoribus egregie meritis, (dedit enim Exercitationes academicas, Dissertationes sacras, Libros de latinitate falso & merito suspecta, E-

pistolas ad *Freundium*, *Titium*, *Chemnitium*, & *Reinorum*, Dissertationem de divinar gratiar in hominibus convertendis & in fide conservandis efficacia, Indicem in Corn. *Nepotem*, & germanice Animadversiones in D. Christiani *Dreseri* Conciones de S. cena, atque obdormivit A. 1676. ætatis 53. *Witte* Diar. biograph. Mmm, Io. *Moller* Hypomnem. ad Bartholini librum de Scriptis Danorum p. 318. *Cœnius* Animadvers. P. I. 104, P. II. 235, P. XIV. 45. & *Kriegk* Constit. rei scholast. ilfeld. 131.

XXXIX.

II Danielis HEINSII Exercitationes sacre ad Novum testamentum; Cantabrigiæ 1640. Editio secunda, priore, quæ Lugduni Batavorum cum eiusdem Aristarcho sacro A. 1639. in fol. prodierat, non parum emendatior, græco in super Indice locupletata. In illis contextus sacer illustratur, SS. Patrum, aliorumque sententiarum examinantur, interpretationes denique antiquæ, aliæque ad eum expenduntur. Epistola dedicatoria ad illustrissimos potentissimosque Hollandiæ & Westfrisiæ Ordines, quorum laudes cantata a belli rebus ac pacis, gravis pariter est atque elegans. In ipso autem opere auctor sæpius excitat, notatque *Recentiores*, id est, Theod. *Bezam*, inque Prolegomenis de conservanda contextus novi Fœderis integritate, de SS. Patrum auctoritate, quantumque in eo adducendo aut citando sibi permiserint, de instituto denique auctoris, aliisque agitur. Quæ autem fata expertum est hoc opus, & quamnam eruditorum de eo sunt iudicia? Io. *Crelius* ad examen revocavit in SS. Observationibus in N. T. quibus innumera auctoris *σφαλματὰ* animadvertisse, & *Bezam* defendisse sibi visus est; sed *Calvii* (fatentis pariter, *Heinsium* in criticis minutis, iisque haud raro inutilibus hæsisse) iudicio apud *Crœnium* P. XII. Animadvers. p. 46. magis procaciter, quam feliciter id præstitit; immo *Carrovæghium* Præfat. in Annot. in Genes. (T. VII. criticor. sacr. d 2) *Heinsio* illum se nimis iniquum præbuisse ait. Deinde & *Salmasium*, quem toties perstrinxerat atque laceraverat, nactus est antagonistam, quippe qui scribere cœpit Annotationes in N. T. easque magnam partem absolvit, comprobaturus inter cetera, *nihil Heinsio dictum boni, quod aliis fuerit indictum, & quid quid de suo attulerit, esse falsum, sæpe etiam ridiculum*. Vide *Vossii* Epistolas p. 293.

275. Epp. præstant. viror. p. 800. 801. 813. & Sarrauii Epp. p. 16. 18. Ruarii Cent. I. Epp. p. 243. Græci Annotationes Heinſianis quidem longe præfert, non tamen eas plane contemnit reiicitque, p. 250. ſcribens: *Heinſium quidem eo (Grotio) longe videmus inferiorē, non tamen inutilem: & ingratos dixerim, qui ſtipem quantulamcumque ſibi erogaſſent manu grata non accipiant. Ego vel obolum in Dei templum allatum, a quocunque tandem, ut theſaurum excipio. Et Roſſhornius in Epp. p. 106. opus hoc vocat ingens & eruditum.* Notandum etiam, *Heinſium* Croſio Apologiam oppoſuiſſe.

In 1. Cor. xi. 10. p. 369. Mulier in ſuo capite (nempe viro) non in ſe, poteſtatem ſuam habeat & gerat,

In Eph. V. 3. *πλεονεξία ἐſτὶν vengreā libido ac impuritas.* Nemo dicitur poteſtatem habere in alio, qui alienæ ſubiectus eſt poteſtati. Ad. Roſenberg Exercitat. in N. T. p. 85. Immo ſignificat auaritiā. Io. Clericum Tomo II. de la Biblioth. ancienne & mod. p. 47.

In 2. Pet. I. 21. *ἰδίας ἐπιλυσις.* Apoſtolum ἐπιλυσις ſcripſiſſe quis exiſtimet, ut proprium inſinctus innuatur. Sensus eſt: Prophetia ex ſe & ſua natura, aut pro cuiusque rei reſpectu non eſt eliminanda ac dilectanda. Herm. Von der Harde in Nodo Petri ſoluto, ſive Præfat. in Nervosum Lutheri in totam ſcripturam S. commentarium p. 69.

XL.

Thomæ CARTWRIGHTI Commentarius in Proverbia Salomonis. Amſtelodami 1638. Cum Præſatione Io. Polyandri de commentariorum utilitate, huiusque præſtantia, de auctoris muneribus & perverſa ſtudioſorum theologia, qui illo tempore Lugduni vivebant, ratione tractandi ſtudia. Indici operis ſubiungitur Tabula duplex, mutuam relationem inter Decalogum & Proverbia Salomonis indicans. Commentarium hunc Polyander dilucidum vocat & ſuccinctum, in quo auctor admirabili artificio veram methodum exhibeat verbum Dei recte ſecandi, atque ad uſum omnis generis hominum apte applicandi; 1. enim, una cum capitum & verſuum analyſi, verba & formam loquendi Spiritui S. familiarem, ubi latet aliquis obſcuritas, accurate exponit. 2. ſacri

textus summam & scopum auctoris lectori singulis in locis ob oculos ponit. 3. dubia, quæ rerum propositarum respectu in non nullis locis occurrunt, oblata occasione diligenter expendit. 4. porrius dogmatica, hortativa & consolatoria, quæ ex contextu rite colligi possunt, optimo ordine recenset.

EIVSDEM Paraphrasis & Homiliæ libri, qui dicitur Ecclesiastes, Amstelodami 1632. Illa brevior, hæ longiores sunt.

Thomas Cartwright, Warwico-anglus, ab anglis mercatoribus, cum Antverpiæ, tum Middelburgi negotiantibus ad munus pastoris vocatus, abunde utrisque satis fecit; sed & in academiam cantabrigiensem ad professionem theologicam capeendam se se transfulisset, nisi hoc pastorem vinculo, ut ipse in Epist. dedicatoria ad IACOBVM, quem Regem vocat nobilissimum, narrat, constrictus & impeditus fuisset postea in Angliam reversus, Gargesenienſi præfuit ecclesiæ, tandemque senio & incubationibus confectus, impetrata prius a Gargesenienſibus venia, Warwicum repetiit, ut reliquam vitæ suæ particulam fidei civium suorum institutioni consecraret, & ossa terræ patriæ condenda traderet: id quod factum A. 1603. Scripsit præterea Harmoniam euangelicam, & Commentaria practica in totam historiam euangelicam, anglie autem Commentarium in epistolam ad Colossenses, Confutationem Remensis translationis N. Tti, Replicas II. contra *Whitgiftum*, Apologiam contra *Saugliffium*, Admonitionem ad populum anglicanum, & Papas letaliter vulneratos, atque a Io. Pearsonio in Vindiciis Epp. Ignatii c. 2. p. 249. Schismaticorum anglicanorum vocatur coryphæus. Polyander in prædicta Præfat. & Hyde in Catal. biblioth. Bodlei. P. I. 143.

Io. Polyander, metensis, ex patricia Gandavensium familia Vanden Kerckhoven, *Pezellii*, Dan. *Tassantii*, *Iunckii*, *Sebauii*, Fort. *Crellii*, *Bezae*, *Fabii*, & *Sadeollii* discipulus, Leidæ & Dordraci munere pastoralis functus, tandemque theologiæ in academia leidenſi, cuius regimen octies gessit, professor, & hostis Remonstrantium egregius, dedit Harmoniam locorum S. scripturæ prima fronte invicem pugnantium, Responsionem ad interpolata Anastasii *Cocbelotii*, doctoris forbonici ac monachi camelite, sophismata, Syntagma exercitationum theologicarum, & cum *Rivero*, *Waleo*, *Thyſio* tam Synopsin disputationum theologicarum, quam Censuram Confessionis

feſſionis Remonſtrantium belgicorum, obiitque A. 1646. ætatis 78. Mortuo parentavit Frid. *Spanhemius*, ſicut ipſe Ludovico *de Dien* idem antea officium præſtiterat. *Kanig* 652. *Academia Leidenſis* 65. *Witte* Diar. biograph. Vn. *Sorberiana* 169. *Episcopius* T. II. 6. 19.

Io. COCHII Coheleth, five Eccleſiaſtes Salomonis. Bremæ 1636. Divinum hunc librum auctor, illo tempore profeſſor bre-
menſis, poſteaſque uſus nomine *Coccei*, harmonica diſpoſitione,
& brevi verborum ac rerum expoſitione, ad faciliorem textus in-
telligentiam, ac feliciorem meditationem, firmioremque ſenten-
tiæ memoriam illuſtravit, atque ſic diſcentibus prodeſſe ſtudit.
In Præfatione autem diſſerit de duobus genuini ſenſus reperiendi
inſtrumentis, de concinnitate analyſeos, de notis ſuis Analyſi in-
tertextis, deque nova ſua verſione.

XLI.

Amandi POLANI Commentarius in Ezechielem, Baſileæ 1608. In eo logica analyſi & theologica ~~exegere~~ tradita, totius libri
genuinus ſenſus, & multiplex uſus ostenditur. In Præfatione au-
tem ſermo eſt de cauſis efficientibus, difficultate, & ſumma ac par-
titione libri huius prophetici.

XLII.

Ioannis BRAVNII Commentarius in Epistolam ad He-
bræos, Amſtelædami 1705. Quem L. Salomon *Deſſingius* Obſervat.
ſacrar. P. I. 432. luculentum vocat & eruditum. In ſine addita eſt
Appendix de Aeterna generatione filii Dei, quam Collectores
Relationum innociarum A. 1705. 669. *Deſſingio* aliſque crypto-
ſocinianis oppoſitam eſſe affirmant. Fatetur quidem auctor, pau-
cos eſſe Scripturæ fibros, in quos ſtilum magis exercuerint inter-
pretes, quam in Epistolam ad Hebræos; quia tamen illa totam
continet veteris & novi teſtamenti theologiam, & materiam præ-
bet exponendi antiquitates, ritus, mores, obſervationes atque ca-
rimonias ſacras, non deeſſe ſibi campum putavit, in quo ſua etiam
decurreret induſtria: & ſicut omnes illas partes obſervare, ita in
primis hexum inter veritates revelatas enodare & ostendere ſtu-
duit. In Dedicatione ad illuſtres & potentes Omlandiæ Ordines,
(contra quam calamus ſtringunt D. Thom. *Arigius* in Præfatione

Dissertationis de Synodi carentonensis a reformatis in Gallia ecclesiis A. 1631. celebratae indulgentia erga Lutheranos, & auctor *Novorum de rebus politicis atque eruditus* A. 1716. 157.) id agit, ut commendet Lutheranorum cum Reformatis conciliationem, quandoquidem sint fratres, consentientes in doctrinis fundamentalibus, quin unam eandemque fidem tenentes; neque hanc concordiam impediri debere dissensu opinionum quarundam, quum nulla sit religio, in qua ille non reperiatur. Expositioni epistolae praemittit Prolegomena, in quibus docet, eam iure haberi pro canonica, auctorem agnoscere *Paulum*, a quo scripta sit, cum Romae sub imperio NERONIS captivus detineretur, ad Iudaeos in dispersione, atque in scopum scriptoris inquirens, eum esse contendit avocationem Hebraeorum ab observantia legis mosaicae, & adductionem eorundem ad Christum servatorem. *Acta eruditior.* A. 1705. 360. & *Relat. innoc.* A. 1705. 668.

In Dedicat. **2. Celsissimus *Electus Saxoniae*, ut ab ipsis fratribus Lutheranis audiui, antea non multos annos, aliquot *centena ex magni Cocceii operibus coemmi* inquit *exempla*, ut quolibet Ecclesia suum haberet.

In c. 2. 4. p. 501. Cum Vrba & Virga tam prope fuerint ad latus arcae, nemini mirum videbitur, si dicantur in arca fuisse: Ev namque saepe significat *prope*, ad.

P. 508. *Mo refutari* a Io. Nicolai, quod docuerim, *summum Pascha* non nisi unico die per annum intrasse in sanctum sancto, nempe X. mensis Tisri, quo peragendum fuit mini-

illi ei falsa narrarunt. Thom. Itigim in Praefat. supra dicta,

Sed nego, ac pernego, particulam *Ev hoc in loco per iuxta*, ad, prope exponi posse: nam Vrba & Virga iunguntur cum Tabulis legis, et vere eodemque sensu dicuntur fuisse in arca, qua Tabulae in ea illae fuerunt. *Deyling* Observat. sacr. P. II. 438.

In puncto rei Nicolaus cum Braunio consentit: nam Braunius loquitur de introitu ad suffragium faciendum coram Domino, & inferendum sanguinem iuveni & hirci, & expiationem

sterium solennis expiationis;

nem faciendam; Nicolaus de casu extraordinario, & necessitatis. *Auctor Praefationis* in librum Io. Schefferi de antiquorum torquibus.

In Addendis ait iuvenis, quem Braunius doctissimum vocat, se observasse in Io. Nicolai Cunzio, *illum integras paginas* ex Braunii opere de Vestitu sacerdotum hebr. *exscripsisse*.

Sed & *Braunius* neminavit. *Idem* ibidem.

Io. *Braunius*, palatinus, vir parvus statura, sed magnus eruditione, ac fama, primum verbi divini minister apud Neomageneses, deinde doctor & professor theologiae & linguae hebraeae in academia groningana, cartesiana & cocceiana scholae addictus, atque ideo adversarium nactus Ioannem a *Mark*, collegam suum, stilo usus est simplici atque a terminis scholasticis remoto, multumque nominis sibi acquisivit libris, quos scripsit, doctissimis, videlicet Apologia pro Religione praepotentium, Ordinum generalium provinciarum unitarum contra *Scoupium* & *Tavernerium*, Systemate theologico, Selectis sacris, & opere de Vestitu sacerdotum hebraeorum; ne quid dicam de Disputationibus & Orationibus, quae commemorantur in *Beuthemii* Statu eccles. & scholar. holland. P. II. 278. *Lundius* Praefat. in Antiqq. iudaicas n. 39. opus eius de vestitu sacerdotum ebraeor. magno effert encomio, atque auctorem laude mactat doctissimi & in scriptis iudaicis versatissimi viri. Sed nec mors laudati viri praetereunda est silentio: hac enim, quae nemini parcat, abripuit eum anno Christi 1709.

XLIII.

Iohannis LIGHTFOOTI Horae hebraicae & talmudicae in IV. evangelistas. Lipsiae 1684. Cum Tractatibus chorographiis, quos *Hottingerus* Bibliothecarii p. 173. laboriosos appellat, singulis suo evangelistae praemissis. Est haec secunda editio, qua Horae istae, quae Londini per partes editae fuerant, in Germania innotum prodierunt, & quidem e museo D. Io. Bened. *Carpzovii*. Scopus auctoris unicus est, evangelistarum, & in his commemorata Christi

sti verba e vastis Talmudistarum pandectis, & difficillimis Rabinorum monumentis illustrare. In immensum hoc pelagus se demittens, omnia curate legit, diligenter excerpfit, ingeniose digessit, erudite ad Christi & SS. euangelistarum verba applicuit; & quamvis humani quid passus sit, dum lectione Talmudis, cui se totum immerserat, abreptus, ea Christum hinc mutuatum statuit, quæ Rabbini Christo surripuerint, dumque in Calvinî schola eruditus, ad præceptoris mentem Scripturæ sensum accommodavit, laudare tamen, (ait Carpzovius in Epist. dedicatoria) *quin & mirari satis nequeo hac eruditissimi Lightfooti lucubrationes, in quibus plus eruditionis, doctrina, ingenii, diligentia observo, quam in prograndibus non nullorum voluminibus, sine pondere, sine fundamento, sine linguarum cognitione, in historiam evangelicam, solo scripturientis calami, genitque luxuriantie, & prodeuntium hinc scholasticarum dicam? an barbararum questionum, cum scandalo sapius motorum decifarumque, atque similium nullius fructus materiarum adminiculo compilatis.* Omnia eius opera anglice Londini emissa sunt A. 1684. II. voluminibus in fol. & latine Roterodami anno 1686. de quibus vide *Acta erud.* illius & huius anni, p. 120. 281. & Rich. *Simonium* lib. III. Hist. crit. N. T. c. 53. p. 797. Quibus autem debeatur versio latina, non liquet; nisi quod varii fuerint viri eruditi, interque eos Ios. Hill, & Richard. Kitter. Nec cessavit industria clarissimi Io. Strypii, quin postea etiam colligeret imperfectos & mutilos *Lightfooti* tractatus, qui quidem prodierunt Vltraiekti A. 1699. in fol. & recensentur in *Actis erudit.* ad illum ipsum annum p. 104. Ceterum notabis, *Lightfootum*, iudicio Rich. *Simonis* l. c. p. 793. in Commentario in Matthæum & accuratiorem, & verbosio rem esse, quam in reliquis; verbis autem Carpzovii, quæ in eius Epistola dedicatoria b 3. leguntur, *Supprimant, quantum possunt, qui famam amantur, suam cum aliorum contemptu gloriam querunt, & conscientia licet obloquente, nugarum tamen convicio irrideant egregia aliorum scripta, e. r. pungi & confodi D. Io. Ad. Schætzorum, indice Spencero in Append. der Vbereinstimmung mit der Augsp. confess. §. 11.*

Centur. chorogr. in Matth. c. 22. p. 46. Nos Sionem ab Aquilone (urbis hierosolymitanæ) statuimus.

In australi parte. Herm. *Witsius* Dissert. acad. X. §. 15. *Spanhem.* Geograph. S. p. 90. *Rolandus* Palæst. 626.

-Dua

Cap. 34. p. 67. Altare fuit quatuorversum 32. cubitorum: deinde coarctabatur pluribus vicibus, ita ut modo esset 30. modo 28. modo 26. tandem 24. cubitorum.

Cap. 54. p. 99. 100. Cum emitterent hircum Azazel, die expiationis, *versus Bethhoronem*, erecta erant antea tentoria decem, milliari uno a se invicem distantia. *Egressi cum eo ex Hierosolyma sunt generosiores, comitatusque sunt ad tentorium primum.* E rupe פֶּרַץ Tsok descendebar hircus, qui medium præcipitii vix attingens, *in frusta collisus & dissectus est.*

In Matth. 2, 1. p. 202. Magi, id est, *venefici, vel malis artibus dediti.*

In caput 4, 23, p. 243. Ex X. otiosis *træ magistratum gesserunt, & vocabantur שָׂרֵי שָׁלוֹם* Confessus triumviralis; quartus erat *publicus ecclesie minister*, qui oravit publice, & curavit lectionem legis, legentique adstitit, inde שְׂרֵי שָׁלוֹם *angelus ecclesie*, item שְׂרֵי שָׁלוֹם *episcopus seu inspector dictus*: tres quoque erant *diaconi* sive eleemosynarii, quorum duo priores eleemosynam exigebant, tertius distribuebat; octavus ex hoc ordine erat

Part IV. In 4.

Dua tantum in altari fuerunt prominentiæ. Cramer de Ara exteriori templi.

Hæc omnia sunt *fabula rabbinica.* Io. Philip. *Heinius* Observat. sacr. lib. 2, c. 3. (in Conlect. libror. rar. T. II. Fasc. II. p. 44.)

Eruditi, sapientes quidam. Christ. Arnold Spicileg. ad I. H. *Præsi Zoroastrem* 47. *Crenius* Animadv. P. X. 255.

X. Otiosi nullam apud Hebræos dignitatem præfecturamve gesserunt, sed quotidie in Synagoga præsentem erant, ut quicumque, etiam singuli, illam ingrederentur ad precandum, semper שְׂרֵי שָׁלוֹם i. e. numerum, sive legitimum cœtum denarium invenirent, cum quo preces suas ad Deum funderent. Iac. *Rbenford* Dissert. de X. otiosis p. 5. & in Specim. animadversion. *Wagenföhl* de Noribergæ reb. notabilib. 132.

N

Inter

תרגמן *interpre*, qui prælecta vernacule reddebat; nonus & decimus, *scholarcha theologicus*, eiusque *interpre*. Conf. p. 332.

In Matth. 5, 31. p. 274. Dixit schola Sammarana: Non dimittenda est uxor, nisi ob turpitudinem (hoc est, *adulterium*) solum. Confer p. 400.

In cap. 15, 36. p. 373. Tres, qui convalescunt, debent iunctim gratias *agere*, hoc est, unus pro reliquis gratias egit.

In cap. 16, 19. p. 381. אסור ומורר Ligare & Solvere adhibentur in doctrina & iudiciis de rebus licitis, aut non licitis in lege. Ligare igitur idem hic est ac *prohibere*, sive prohibitum declarare; & solvere idem, ac *permittere*, seu declarare licitum.

In cap. 23, 2. p. 414. De *cathedrale-giulstua* hoc intelligendum potius, quam de mere doctrinali.

In cap. 26, 3. p. 455. Iudicia de rebus capitalibus 40. annis ante excidium templi, adeoque paullo ante mortem Christi ablata sunt ab Israël. Confer p. 1123.

In Chorograph. Marco præmissa c. VII. p. 564. 565. Vrbes decapolitanae, Scythopoli excepta, omnes trans Iordanem.

Inter sententias de divortiorum iure tunc temporis varias nulla habebatur, ob adulterium tantum illud admitti debere. Io. Seldenus de Vxore ebr. lib. 3. cap. 23. p. 350.

Gratias *indicare*; uti redditum vult *Guissem* P. I. Mischnæ p. 25. At *Lightfoot* tamen defenditur ibidem a *Surenhusio*.

Hæc interpretatio & scopo Christi, & communi sententia Doctorum, & *Apologia ang.* conf. artic. VI. de confess. p. 199. est adversa. *Scherzer* & *Calovius* apud *Spenerum* in Append. ad Consonantiam cum Aug. conf. §. II. p. 8. *Grapius* disp. de Controvers. exoter. H. & G. *Olearius* Observat. in Matth. p. 454.

Sententiam illam contextus manifeste refutat. Laur. *Otholius* in Synagoga bifronte p. 47.

Immo eo tempore, quo Iudæa in formam provincie redacta. I. C. *Wagenseil* in Confut. Carm. Lipmann, 318.

Pars eorum etiam cù Iordanem. Fr. *Spanhemius* Geograph. S. 78.

In Marci cap. 13, 32. p. 644. Præscientia futurorum in Christo, quum esset in statu exinationis, inter ea numeranda est, quæ ab unctiōe Spiritus sancti fluxerunt, atque ab unctiōe media regatione.

In Chdrographia Luca præmissa cap. 1. Sect. III. p. 684. *Batanaa* vel *Basan*. Et p. 686. Tota ista regio uno & generali nomine *Basan* audiebat: quæ vox in *Babylon* vel *Bataniam* transiit.

Cap. 2. Sect. II. p. 693. Si coniecturæ sit locus nostræ, quæsi- verim ego *Sepharad* in *Idumæa* potius, quam in Hispania.

Cap. 1. p. 490. Ab ortu (templi erat platea orientalis, cuius porta erat Porta aquarum.

Pag. 542. Situs fontis Siloam erat post murum urbis occidentalem.

EIVSDEM Horæ hebraicæ & talmudicæ in Acta Apostolorum, partem aliquam Epistolæ ad Romanos, & priorem ad Corinthios. Lipsiæ 1679. Etiam e museo Io. Bened. Carpovii: quum antea singulæ partes seorsum prodissent, & Annotationes quidem in Acta apost. Londini, anno 1645.

In Acta Apostol. c. 13, 3. Quod imponunt manus, recedunt a mare nigrato. Hoc probat ex Maimonide, qui Sanhedr. c. 4. scribat, ordinationem presbyterorum non fieri, ut imponant manum super caput presbyteri,

Ab hypostatica naturarum unione. G. G. Goez in Sylloge Observat. contra Lightfootum §. 2.

Basan erat regio *Emmerum*, & aque fertilis; *Batanza Arabia*, & sterilis. *Hilfer* Onomastici sacri p. 761.

Aut potius in *Babylonia*. Herm. Von der Harde de Sippbara Babylonie p. 29.

Non videtur probabile, nam Iosephus nullam ponit plateam inter templum & portam aquarum. *Lundius* Iud. heilighum. c. 28, p. 372.

Ad austrum. *Spanham* Geograph. S. 108.

At verba Maimonidis ita sunt reddenda: Non tantum ut imponant manus, sed etiam ut vocent eum Rabbi. *Campeg. Vitringa* de Synagog. 836.

sed ut vident eum Rabbi.

In prioris ad Corinth. 1, 12. p. 157. *Pars gentilitia* forte Pauli nomen afferebat, & Apollo: *iudaica* Cepha & Christi.

Hoc facilius scribitur, quam probatur. I. W. *Petersen* in *Domo Chloës mystica* p. 17.

Io. Lightfoot, anglicus, e comitatu Staffordiensi, primum informator iuventutis apud Raptonienses, deinde emulatione illustris equitis Rolandi Cottoni, hospitis ac benefactoris sui, in ebraicis & rabbinicis exercitissimis, studiis hisce noctes diesque deditus, tantos in iis, plurimum sine magistro, fecit profectus, ut & patrono & aliis esset admirationi. Inde cogitationem suscepit itineris ad externos instituendi, atque illam exsecutus esset, nisi vocatio ad pastorem stoniensem in Comitatu Staffordiensi remoram inieciisset. Post hac, assumptis doctoris theologiae honoribus, praefecturam Collegii S. Catharinae, in cantabrigiensi academia, omni fide ac diligentia administravit, aliquando etiam vicecancellarii munus in praedicta academia sustinuit, neque tamen vocationi ad verbum Dei Mundoniae docendum dubitavit pariter morem gerere, ac tandem eliensis in civitate, ubi canonici dignitate gaudebat, in Domino exspiravit, anno 1675. aetatis 73. Interfuit etiam conventui Clericorum westmonasteriensi, tanta cum auctoritate, ut multa ad eius sententiam, quae & paedobaptismum propugnavit, & sacram eucharistiam promiscue omnibus, etiam impiis, iudicavit porrigendam esse, definita fuerint. In lectione Talmudis & Rabbinorum id operam dedit, ut observaret ea, quae ad intelligendas phrasas & historiam N. T. atque ad notitiam urbium Palaestinae, & historiae iudaicae facere videbantur. Vide eius *Vitam*, Operibus ipsius praemissam, *Wittium* Diar. biograph. LIII. *Acta erudit.* A. 1686. 121, *Lexicon antiq. histor.* T. III. 324. I. F. *Mayer*, Biblioth. bibl. 112. *Pope-Blount* p. 1041. & *Bibliothecar.* nulli parti addictum 280. 451. Praeter illa autem encomia, quibus apud *Pope-Blountium* ornatur, & alia virorum huius artis ac scientiae peritissimorum suppetunt. Nam *Wagenfilius* in Confutat. libri Toldos Ieschu p. 22. eum vocat virum insignem, quique primus ostenderit, quantum utilitatis Talmud praebet, si quis eo recte uti sciat, & Praefat. in Tela ignea satanae p. 66. hebraicae literaturae callentissimum; I. F. *Mayerum* Biblioth. bibl. virum consummatissimae in

in litteratura rabbinica & talmudica eruditionis; Io. *Saunders* Praefat. in R. Iehudam Leonem de Templo hierosolymitano b 2. virum in lectione Talmudis versatissimum, ut vix alii illa ætate hac in re comparari possit; I. B. *Carpovius* in Dedicat. Horarum *Lightfooti* in IV. euangelistas 2a (2. virum reconditæ eruditionis, & exquisiti non minus ingenii, quam infinitæ in talmudicis rabbinicisque lectionis; atque in altera dedicat. Quæ Commentario in Acta apostol. & 1. ad Corinth. præmissa est, virum in hoc genere studiorum sine pari; & præstantissimi *Astorum eruditorum* editores ad A. 1686. p. 120. celeberrimum auctorem, cuius opera tanto magis merito sint æstimanda, quo pauciores, in talmudica maxime ac rabbinica literatura, qua hæc passim scateant, sibi habuerit æquales. Quid? Io. Lud. *Fabricius*, vir sapiens, scripta eius, teste Heideggero in eius Vita p. 138. summis laudibus extulit. Neque tamen ita perfectus fuit, ut non hæc & illa notarent in eo, atque desiderarent alii viri eruditi, ut *Crenius* Animadvers. P. II. 102. P. III. 131. P. XV. 102. *Kettner* in Relig. ecclæst. 31. Auctores der *Matthæisch, Väterred.* de A. 1689. p. 645. *Guisius* in Ordinis primi Zeraim titulos VII. (in Actis erud. A. 1691. 23.) G. H. *Geszius* in Disp. seu Sylloge Observat. theol. *Lightfooti* oppositarum, Io. *Edwardus* (*Edwardus*) in Free discourse (Act. erudit. A. 1701. 404.) Rich. *Simon* lib. III. Hist. crit. N. T. c. 3. p. 795. Io. *Clericus* Crit. P. III. 217. & *Calovius*, Seb. *Schmidius*, atque Aug. *Pfeiffer* apud Bibliothecar. nulli parti addictum p. 282.

XLIV.

Ioannis CLERICI Harmonia euangelica. Lugdani, seu potius Altorfii, A. 1700. Quæ prodierat primum Amstelodami A. 1699. f. Subiuncta est Historia Iesu Christi ex IV. euangeliiis concinnata: & accesserunt III. Dissertationes, I. de Annis vitæ Christi; qua auctor statuit quatuor paschata, in tempore ministerii Christi numeranda, & Christum ait pascha ultimum suo celebrasse tempore, una cum ceteris Iudæis, mortuumque anno æræ vulgaris 29. auctore *Extracti Ephemeridum* lectionem vocis *Clementis alex. martyriodotæ*, de qua p. 14. vel secundum veteres numeros 512. sermo est, approbante: II. de Canonibus harmonicis, quos in concinnanda Harmonia ipse secutus est: III. de conditoribus euangeliorum,

deque consilio, quo scripta, & tempore, quo edita sunt ac lecta in ecclesiis christianis. Denique subiiciuntur Notulæ in aliquot loca Harmoniæ euangelicæ. Præfatio, de qua Io. Frid. *Mayer* in *Dehortat.* a prof. *Franckii* *Observat. biblicis* p. 34. est D. Io. Mich. *Langii*, agitque de potioribus scriptoribus Harmoniarum euangelicarum: qui quidem sunt, *Taitanus*, *Ammonius alexandrinus*, *Eusebium cæsariensis*, *Epiphanius*, *Augustinus*, *Victor* episcopus capuanus, *Marianus fuldensis*, *Petrus comestor*, *Thomas aquinas*, *Zacharias chryfopolitanus*, *Landolphus*, Io. *Gerson*, *Bugenhagius*, Paul. *Cressius*, Andr. *Ofander*, Io. *Calvins*, Car. *Molinaus*, Laur. *Codmannus*, Corn. *Iansenius* episcopus gandavenfis, (cuius lucubrationes altera vice A. 1577. Venetiis, tertia Lugduni A. 1582. editæ sunt) Henr. *Buntingius*, (qui non duas tantum, sed, teste *Lenckfeldio* in eius *Vita Bii*, tres operis partes confecit) Mart. *Gheminius* cum Polyc. *Lyfere* & Io. *Gerharde*, Seb. *Barradius*, Andr. *Selwatterus*, Georg. *Calixtus*, Io. *Cluvernus*, Christoph. *Alshofarnus*, Abr. *Calovius*, Casp. Herm. *Sandhagen*, anonymus anglus germanice editus Halæ, (qui quidem, indice *Struvio* in *Actis litterar.* Fasc. VII. p. 79. est Christianus *Knorr de Rosenroth*) Thom. *Cartwright*, Io. *Lightfoot*, Paul. *Pezron*, Bernh. *Lamy*, Ger. Io. *Vossius*, Florentinus *de Bruin*, & Io. *Clericus*. Quibus addendus est Abr. *Cover du Vivier*, cuius Harmonia euangelica primum gallice, deinde germanice prodiit, & reliquis omnibus præfertur in *Fama erudita* Tomo I. 424. *Clerici* præfens opus laudatur a *Lockio* in *ipsius Reliquiis*, quæ recensentur Tomo VI. *Supplement. Actor, erudit.* p. 345. sed collectores eorundem *Actorum* ad A. 1699. p. 273. auctores *Relation. innoc.* A. 1701. p. 164. quorum verba adducit *Bibliothecarius* nulli parti addictus p. 1456. plura in eo putant esse emendanda.

Antonii GRELLOTII Prodrômus in Ioannis Apocalypsin. Lugduni Batavorum 1675. In eo adhuc minus bene intellecta explicantur, dum opus integrum paratur. Et quidem ex Hebræorum libris maximam verborum, phrasium & rerum partem auctor eruit, sicut ipse indicat Præfat. p. 87. Ceterum in hac Præfatione agit de Apocalypseo scriptore, sublimitate, sensu mystico, difficultate, hieroglyphicis, variis lectionibus, facilitate, interpretibus, harmonia cum V. Tti prophetis, allusionibus ad V. Tti sacra, lingua in qua illa exarata, cabbalismi, talmudismi, chaldæismi, rabbi-

rabbīnismis, arabismis, philosophicis, (ut physica, metaphysica, mathematica, arithmetica, geometria, architectonica, astrologia, chronologia, geographia) scopo, impletis & implendis, & singulis denique capitibus, quorum non modo argumenta dantur, sed & ratio elucidationum, tam in presenti datarum, quam olim in pleniori commentario dandarum. Hoc specimen interpretationis Apocalypseo, uti auctor Præfat. p. 28. & 76. sine iactantia se ait dicere, est novum.

Antonius Grellotus, pastor ecclesiæ reformatæ, florens anno 76. sæculi XVII. in Præfat. præsentis libri promittit Babyloniam & Hierosolimam p. 39. nec non Latinam translationem commentariorum aliquot rabbīnicorum p. 63. sed fortassis eandem circa eas fortunam expertus esset, quā in edendo maiori Commentario in Apocalypsin Ioannis, ubi, quod Spenerus testatur Iudicior. latinor. P. III. 128. nemo inventus est Francofurti ad Mœnum, qui in librum mole maiorem excudendum sumtus faceret. Interim egregio auctorem elogio ornat ab adulatione ac falsitate alienissimus vir, Spenerus, loco dicto & p. 137. scribens, eruditissimum hominem, quod nullum commentatorem apocalypticum tentasse constet, præstitisse, cum sancta illa vaticinia, eorumque symbola ex iudaicis, talmudicis atque cabbalisticis scriptis elegantissime illustraverit, & quibus hypothesin suæ religionis hominibus frequenter usitatam de regno Christi glorioso in his terris sequatur, ostendisse, pleraque, quæ Iudæi de suo Messia fabulosa produnt, aliquid veritatis habere; & ex veris maiorum traditionibus hausta esse, sed quæ excecata gens hodie non intelligat, dum primum eius adventum sitiunt, qui alia ratione, & alio adventus genere expectari debeat. Eundem D. Io. Guil. Petersen in Nube testium veritatis, lib. III. p. 146. vocat virum in veterum Hebræorum scriptis versatissimum. His adde Siruvii Acta literaria Tom. I. Fascic. VII. 78. & Monatliche Vorträge A. 1689. 647.

XLV.

Io. Henr. HOTTINGERI Thesaurus philologicus, seu Clavis Scripturæ. Tiguri 1659. Editio secunda; novissima autem prodit anno 1696. Clave ista, quid quid fere Orientalium, Hebræorum maxime, & Arabum, habent monumenta de religione, eiusque

inque variis speciebus, iudaismo, samaritanismo, christiani-
 smo, muhammedismo, gentilismo: de theologia & theologis,
 verbo Dei scripto & non-scripto, variis Bibliorum exemplari-
 bus, fontium hebræorum integritate, scripturæ accidentibus,
 partibus, distinctionibus, sensu & commentariis: de Targumim
 seu paraphrasibus chaldaicis, syriacis, arabicis, persicis, samaritanis,
 græcis & latinis: de Masora & Kabbala: de singulorum V. T. li-
 brorum, canonicorum & apocryphorum, auctoritate in genere, &
 de lege, prophetis & prophetiis in specie, ita referatur & aperit-
 tur, ut multiplex inde ad philologiæ & theologiæ studiosos fru-
 ctus redundare possit. In Dedicatione differit auctor de resuscita-
 tione linguarum orientalium, facta in Synodo Gallia viennensi
 circa annum Christi 1312, in qua decretum, hebraicam, syriacam,
 chaldæam & arabicam in scholis publicis docendam, & sacra Bi-
 blia in easdem convertenda esse, quo Saraceni, qui nullis belli
 machinis domari possint, lectione sacrarum litterarum ad viam
 salutis vocati Christo lucrifacerent. Sed non observasse Patres illos,
 cum linguarum orientalium ignorantia ipsius quoque purioris
 doctrinæ paulatim factam esse iacturam: immo variis monacho-
 rum technis linguarum studium in scholis publicis sufflaminatum:
 per Gregor. *Tipbernatem* sæculo declinante XV, quamquam ægre,
 invecam in academiam parisiensem linguæ græcæ professionem;
 nihilominus barbariem mansisse inter monachos, eosque contra
 studiosos linguarum usque adeo desævivisse, ut græce nosse su-
 spectum fuerit, ebraice prope hæreticum; cum tamen trita hæc
 apophthegmata sint verissima: Homine grammaticæ hebrææ peri-
 to doctius nihil est; Optimus grammaticus hebræus, optimus the-
 ologus; Scriptura non potest intelligi theologicè, nisi prius intel-
 ligatur grammaticè. Et hac occasione laudat Wolfg. *Musculum*,
 & Corn. *Bertramum*, qui cum græca & hebræa lingua arabicæ stu-
 diis operam dederint; Hierosolymamque & Arabiam in Helvetiæ
 meditullium invexerint. In Præfatione autem promittit Lexicon
 theologicum, quod 1. varias vocum significationes aperiat. 2. origi-
 nes, historiarum, rituum, cærimoniarum, dogmatum & contro-
 versiarum tradat. 3. usum ostendat in theologia vel dogmaticum,
 vel exegeticum, vel elencticum, vel historicum. Huic optat ab
 aliis adiungi duo alia, videlicet Lexicon biblicum, & Lexicon col-
 lationis

lationis variarum, præsertim orientalium, versionum, pariterque usum practicum; horumque Lexicorum specimen aliquod statim subiicit. In altera Præfatione laudat typographos, qui nobilissimam artem suam ad exprimendas etiam linguas orientales, magno eruditionis emolumento, transfulerunt. Ceterum de Iudæorum חקקו sive argumentandi modis, quos promittit, sed sine loci indicio, hoc ipso in libro agit p. 160.

Pag. 532. חקקו ורדו Liber seu scheda zelotypiæ, quam sacerdos | Abinebat aqua illius poculi. *Wagenseil* in Sota 424.
coniciebat in poculum redargu-
tionis fœminæ de adulterio |
suspectæ.

EIVSDEM Historia orientalis. Tiguri 1660. Editio posterior & auctior, cum prior in lucem exiisset anno 1651. Historia hæc, ex variis Orientalium monumentis collecta, agit de Muhammedismo, eiusque causis, cum procreantibus, tum conservantibus; in primis de *Muhamedo* ortu, pseudoprophetia, æmulis, dogmatibus, hegira, proeliis, successoribus, morte. 2) de saracenisimo, seu religione veterum Arabum. 3) de chaldaismo, seu superstitione Chaldæorum, Nabatæorum, e. r. 4) de statu Christianorum & Iudæorum tempore orti & nati muhammedismi. 5) de variis inter ipsos Muhammedanos circa religionis dogmata & administrationem sententiis, schismatis & hæresibus excitatis. Quibus 6) accedit Illustratio *Taurich Beni Adam*, qua ex ipsis Arabum scriptis vita & res gestæ Prophetarum, Patriarcharum, quorundam & Apostolorum, Regum Persiæ, aliorumque ab Adamo ad Muhammedis usque natales in orbe degentium & regentium, explicantur. Historia hæc orientali, & Smegmate orientali, omnia saracenica abunde explicari posse, *Vossius* confidit Dispp. select. Tomo II. 683.

Io. Henr. Hottinger, tigurinus, *Spanhemii*, *Altingii*, Matth. *Pasorii*, & *Gollii* discipulus, confectis ad externos itineribus theologiæ & linguar. oriental. professor primum in academia patria, deinde permissu inclyti Magistratus sui, & impetratis prius honoribus doctoralibus, in heidelbergensi, ac deinde in patria, retinens tamen dignitatem consilarii ecclesiastici electoralis, sæpe in rebus magni momenti a superioribus suis ad Principes & Respublicas ablegatus, tandem vero ad professionem leydensensem vocatus & dimissus

missus, dum prædium cui suum locaturus Limago fluvio se committēbat, cum uxore & tribus liberis naufragium passus est; e quo licet ipse artificio natandi liberatus esset, atque in vado confisteret, tamen, cum uxorem & tres liberos in periculo versari cerneret, eosque inde extracturus undas repeteret, illis quidem salutem, sibimet autem ipsi interitum attulit: dolosis enim aquis merfus misere periit anno 1667, ætatis 47. Inter præcipua eius scripta sunt Historiæ ecclesiasticæ N. T. Tomi IX. Iuris Hebræorum leges, Smegma orientale, Cippi hebraici, Primitiæ heidelbergenses, Exercitationes contra *Merinum* de pentateucho samaritano, & Dissertationes miscellanæ. Io. Henr. *Heidegger* in eius Vita, *Witte* Diar. biograph. Z z z. *Lexicon nullo*, hist. Tom. III. 129. & *Sagittarius* Introduct. p. 347. Ceterum *Richardus* quidem *Simon* Hist. Crit. V. T. lib. 3. c. 19. accusat eum, quod modum in suis operibus non servaverit, minutius inhaerit, partium studio indulserit, nimisque præcipitanter libros suos composuerit; sed benignius de eo iudicant alii viri docti apud *Magnum* 464. & *Pape-Blaue* 1055. Quibus adde *Conringium* Epist. gratulator. ad Ducem Augustum p. 59. *Boineburgium* in Epp. ad Dietericum p. 261. *Morhofium* Polyhist. T. I. 204. Io. Frid. *Mayerum* Biblioth. bibl. 33. *Crenium* Animadvers. P. VI. 143. & *L'Empereur* in Epp. celeberrimorum virorum Brantianis p. 164. quorum primus eum vocat meritis in rem omnem sacram profanamque celeberrimum; secundus virum universo cæni erudito longe charissimum, doctissimum, orientalium doctrinarum, & præcipue arabicarum litterarum callentissimum interpretem, cuius funus securum mox funus sit eruditionis intimioris, certe in Helvetia cum ipso sepultum iri arabissimum; tertius theologum Reformatorum πολυμαθιστον quartus litteraturæ omnis, præcipue orientalis, callentissimum; & quintus, ipse orientalium linguarum magister excellentissimus, iuvenem ita in orientalibus, in primis in arabicis, versatum, ut sæpius ad ipsius sermones obstupuerit. Et sane de eo memoratur, tantam in linguis illis facultatem adeptum esse, ut non hebraice modo, sed & chaldaice, syriace, arabice, coptice, turcice & persice loqueretur.

XLVI.

Io. BVXTORFII filii Dissertationes philologico-theologicæ.
Cum

Cum Dissertationibus aliquot R. Isaaci *Abarbenelis*. Basileæ 1662. Buxtorfianarum sunt IIX. 1) de linguæ hebrææ origine & antiquitate. 2) de eius confusione, & plurium linguarum origine. 3) de illius conservatione & propagatione. 4) de litterarum hebraicarum genuina antiquitate. 5) de nominibus Dei hebraicis. 6) de cœnæ dominicæ primæ ritibus & forma. 7) Vindiciæ præcedentis dissertationis contra Ludov. *Capellum*. 8) de lotionē manuum iudaicæ, ante & post cibum. *Abarbenelis* etiam sunt totidem, in latinum versæ ab editore: 1) de longævitate primorum patrum. 2) de statu & iure regio. 3) de Iudicum & Regum in V. T. convenientiis & differentiis. 4) de miraculosa statione solis, tempore Iosue. 5) de peccato DAVIDIS numerantis populum. 6) de nomine *Mosis*. 7) de idololatriæ speciebus, quarum in SS. litteris mentio. 8) de librorum biblicorum divisione. In Dedicatione *Buxtorfius* scopum editionis ait esse eum, ut antiquitates hebræas h. e. sacras e tenebris producat; deinde de necessitate studii hebræo-philologici disserit, ostendens, illud ad verbi Dei per utrumque testamentum illustrationem perquam esse necessarium: res Hebræorum patrias non aliunde, quam ex Hebræorum dictis scriptisque repetendas, & aurum in sterquilinio rabbinicorum scriptorum colligendum.

Io. Henr. HOTTINGERI Enneas Dissertationum philologico-theologicarum heidelbergensium. Tiguri 1662. 1) de libris V. T. supposititiis; prophetia præsertim *Enochi*, & Samaritanorum libro *Iosue*, indeque deducto Compendio theologiæ samariticæ. 2) de probatione *Abramæ*, ex Gen. 22. 3) de paradiso. 4) de ministerii ecclesiastici necessitate. 5) de baptismo. 6) de *Melchisedeo*: annexa brevi Apologia contra *Labbeum* iesuitam. 7) de causis cœnæ dominicæ. Cui subiungitur Specimen analyseos sacre de sensu verborum: *Hoc est corpus meum*. 8) de Leone *Allatio*, nimis temeritatis convicto, & perpetuo Ecclesiarum latinæ & græcæ dissensu. 9) Compendium theologiæ iudaicæ. Quibus accedunt varia Programmata & Carmina, ab eodem vel rectore vel decano Facultatis theologiæ conscripta.

R. MOSIS Ben Maiemon Tractatus de ieiuniis Hebræorum, cum interpretatione latina Ioan. Benedicti *Corpzevii*. Lipsiæ 1662.

XLVII.

ALCORANVM mahummedanum, germanice, cum refutatione. Noribergæ, 1664. Præmittitur narratio de Mahummedis adventu, doctrina, eiusque propagatione, & subiungitur alia de statu & religione hodiernorum Christianorum in Græcia. Hæc autem posterior Narratio translata est ex Christophoro *Angelo*, a Georgio *Fehlavio* latine verso; id quod hic ipse indicat in Epistola dedicatoria, Annotatis præfixa, a 3. Sed & idem ægre fert, quod translator germanicus ne verbulo quidem meminerit five auctoris, five interpretis, Fehlaviana mutilate proposuerit, dedicatariam omiserit, sæpe in versione aberraverit, nec raro mala in vertendis Annotationibus fide processerit.

XLVIII.

GREGORII neocæsariensis Opera omnia, interprete & scholiaste Gerardo *Vossio*. Moguntiz 1604. Hanc editionem melius pleniusque expresserunt Parisienses A. 1622. in folio; latine autem prodierunt Venetiis A. 1574. in 8. Et *Vossius* quidem præmittit 1. Dedicatorem ad B. Mariam virginem & Gregorium neocæsariensem. 2. Præfationem, in qua editionis ratio redditur, & contenta describuntur. 3. SS. antiquorum Patrum de Gregorio Thaumaturgo elogia & testimonia. Ipsa autem opera, ex *Vossii* sententia, hæc sunt: 1) Expositio fidei, quam per revelationem a S. Ioanne euangelista, mediante B. Maria virgine, accepit. 2) Alia Expositio fidei, quæ η κατὰ μέγεθος appellata est. Tantum latine, ex interpretatione Fran. *Torrensis* seu *Turriani*. 3) Capita XII. de fide, seu Anathematismi, contra hæreticos & Iudæos, cum addita singulis hermenia. Quibus subiungitur *Vossii* Probatio, quod Expositio fidei κατὰ μέγεθος, secundum partem, & XII. Capita de fide sint *Gregorii* thaumaturgi. 4) Sermones III. in Annunciationem B. Mariæ. 5) Sermo in sancta Theophania, sive de Christi baptismo. Sed omnia hæc scripta aliis aut spuria videntur, aut dubia. *Placcius* de pseudon. 323. *Rivetus* Crit. S. l. 2. c. 16. *Cave* 68. *Olearius* T. I. 296. *Beharus* de scriptor. eccles. p. 45. *Labbe* T. I. 373. 6) Epistola canonica de iis, qui in barbarorum incurfione idolothyta comederunt, aut qui in captivitate idolis sacrificaverunt, interprete Gentiano *Herveto*; cumque commentariis Theodori *Balsa-*

Balsamonis. Continet XI. canones; quorum tamen ultimum plerique reiciunt, & Gregorio nostro abiudicant. 7) Disputatio de anima: an existat; substantia ne sit, an accidens; corporea, an incorporea; simplex, an composita; mortalis, an immortalis. Sed *Cava* p. 68. eam annumerat suppositis. Et *Bellarminum* p. 46. non audet quidquam certi in alterutram partem pronunciare. 8) Metaphrasis in Ecclesiasten Salomonis, interprete Iacobo *Billio*. Quæ versio sine textu græco hic exhibetur; cum censura tamen *Vossii*, quod Metaphrasis illa non sit alterius, quam Gregorii thaumaturgi. Vide etiam *Hetæsum* Aristarchi p. 235. 9) Prosphonetica & panegyrica in Origenem oratio, Cæsareæ Palæstinæ, cum in patriam reditum pararet, grati pro informatione animi testandi causa dicta, interprete Iac. *Struendo*, ut *Labbe* indicat. 10) Vita S. Gregorii thaumaturgi, a *Gregorio Nysseno* conscripta. Atque hæc opuscula fere omnia Notis *Vossii* illustrantur. Post ea sequuntur Miscellanea SS. aliquot Patrum græcorum & latinorum antehac non edita, videlicet 1) *Ioannis* chrysoctomi de Ascensione Domini Sermones IX. 2) Homilia, quod Deus sit unus & trinus, & de mysterio incarnationis Domini. 3) *Basilii* M. Epistola de frequenti communione. 4) *Eiusdem* Encomium in SS. XL. martyres. 5) Passio SS. XL. martyrum. 6) *Samone* de veritate sacramenti eucharistiæ Dialogus. Habitus cum Achmed saraceno, quem ille fidem christianam docere nititur. 7) *Nicolai* de eadem Assertio. 8) *Anthonii* abbatis Sermo de vanitate mundi, & resurrectione mortuorum. 9) Monita *Pachomii* abbatis. Brevicula quidem, sed, iudice *Cavio*, vere aurea. 10) Interrogationes cuiusdam fratris ad abbatem Pastorem. 11) de muliere, quæ peccata sua in charta perscripserat, & pro venia suorum peccatorum ad S. Basilium & ad S. Ephrazam recurrebat. 12) Passio S. Thomæ cantuariensis. 13) Epistola *Leonis* magni, pontif. romani, ad Flavianum. 14) *Eiusdem* ad LEONEM Imp. augustum Epistola: in qua & Symbolum nicenum continetur. 15) Testimonia catholicorum Patrum de Iesu Christo, quod verus Deus sit, & verus homo, excerpta a papa LEONE I. 16) *Petri chrysologi* Epistola contra Eutychem. 17) Tractatus LEONIS papæ adversus errores Eutyichis & aliorum hæreticorum, nunc primum editus. 18) *Eiusdem* Edictum five decretum de bonis ecclesiæ non alienandis. 19) *Eiusdem* Epistola de auctoritate

Concilii niceæni, & non ambiendis pluribus ecclesiis. 20) Sermo incerti auctoris de SS. martyribus. Qui, indice *Vossio* nostro, non est Leonis Papæ, sed alicuius fortasse monachi, si non Augustini; sicut etiam inter Sermones eius de Sanctis reperitur. 21) Alius sermo de Absalone, patrem suum Davidem persequente. De quo ambigit *Vossius*, an Petro Chrysologo adscribendus sit, interea falsus, pulchrum esse & lectu dignissimum. 22) *Patricii* Legatio, sive Epistola, qua refert, se in Hiberniam missum fuisse a Papa CAELESTINO, atque inde in Britanniam reversum, vitam eremiticam regalibus prætulisse curiis, ac visionem habuisse domini Jesu, dicentis: *Patrici, serus meus, scias, me elegisse locum istum* (erat videlicet oratorium in cacumine montis antiquum, ac fere dirutum) *ad honorem nominis mei, & Adichæli archangeli mei; & hoc tibi signum: Brachium tuum sinistram arescet, donec, qua vidisti, annu- ciaveris fratribus tuis, & deinde huc redieris.* Sed nos mittamus so- riantem, eiusque Epistolam spuriam, & pergamus in recensione, ut eam absolvamus: immo iam finem attingimus. 23) Cantua- rienfium archiepiscoporum omnium Catalogus, ab Augustino us- que ad Reginaldum cardinalem Polum, per Marianum *Victorium*, ex tabulis atque scripturis Ecclesiæ cantuariensis collectus.

Gregorius, alias *Theodorus*, nobilibus & opulentis parentibus na- tus Neocæsareæ Ponti, per quinquennium, si non amplius, Orige- nis discipulus, sed non ingratus, (memorando enim exemplo in- laudem optimi doctoris panegyricum scripsit Cæsareæ Palæstinæ, ibidemque ante, quam discederet, eo præsentem coram erudita ci- vilitatis multitudine recitavit) neque solum in philosophia, sed etiam in fide christiana ab eo informatus, a *Phadimo* autem, episcopo amaseno, absens, ad episcopatum neocæsariensem, cum vix XVII. essent in urbe christiani, tanto cum fructu spartæ demandatæ præ- fuit, ut moriens vix XVII. ibi relinqueret ethnicos, tantaque mira- culorum gloria fulsit, ut *Theumaturgi* nomen ferret, sicut a virtute & doctrinæ præstantia magnus appellabatur. Eundem ut marty- rem celebrant Martyrologia & Menologia; sed non nisi late acce- pto vocabulo. Anno Christi 265. cum fratre *Athenodoro* inter- fuit Synodo antiochenæ contra Paulum samosatenum, vitæque ex- cessit imperante AVRELIANO, hoc est, non ante annum 270. Vitam eius descripserunt inter recentiores Nicol. Maria *Pallavicini*,

um, & Io. Lud. Baye, ille Romæ 1649. hic Ienæ 1709. Plura autem de eodem dabant Io. Alb. Fabricius Biblioth. gr. lib. V. c. 1. p. 247. Cave 67. Olearius T. I. 296. Bellarminus de scriptor. eccles. p. 44. Labbe T. I. 371. Ondinum 21. Magirus 402. Pope-Blonni 204. & Lexicon univ. hifor. T. I. 295.

Samonas archiepiscopus Gazzæ, floruit sæculo XI. circa annum 1072. Olearius T. II. 150. Cave p. 432. & Ger. Vossius in Notis p. 119.

Nicolaus, metropolita siq. episcopus methonenfis, claruisse videtur properante ad finem sæculo XI. quamquam alii eum referant ad exitum sæculi XII. scripsitque Tractatus III. de processione Spiritus S. contra Latinos, (de tertio tamen dubitat Leo Allatius, an non iuniori alicui Nicolao methonensi tribuendus sit) & quæ manu scripta in bibliotheca Electoris Bavarici asservetur, Discussionem theologicæ institutionis *Procli*, platonici philosophi, ne quis probabilitate deceptus a fide deficiat. Cave 437. Olearius P. II. 24. Ondinum 468.

Antonius, Comæ, qui vicus est iuxta Heracleam Aegypti, claro atque splendido genere ortus, primus eremi incola, mansuetus tamen & humanus, prudens ac fortis, atque in conversatione suavis & jucundus, contentionis patientissimus, & in defendendis iis, qui iniuria affecti essent, quorumque causâ sæpius ad urbes veniebat, diligentissimus, litterarum fere rudis, quippe quibus bonam mentem, litteris antiquiorem, longe præferebat, in Thebaide obiit A. 357. ætatis 105. Tribuuntur tamen ei Epistolæ XX. Regula ad monachos, Adhortatio ad monachos, Sermones XX. ad monachos, Admonitiones & documenta varia ad monachos, Sententiarum quarundam expositio, atque ad varia interrogata Responsiones: quæ omnia Abr. Eschellensis ex arabico in latinum idioma convertit. *Abbasasius* in eius vita, I. A. Fabricius Biblioth. gr. lib. IIX. 345. Cave P. I. 107. Olearius T. I. 83.

Parbenasius, Thebaide in Aegypto parentibus gentilibus natus, sed christianam religionem amplexus, in Tabbenesim, Thebaidis vicum secessit, ibique tabbenesensium monachorum auctor & abbas factus, monachos sui ordinis late propagari, immo suo monasterio 1400. contineri non sine voluptate vidit. Claruit sub CONSTANTINO M. obiitque medio sæculi IV. Eius sunt Epistolæ V. ad collegas præposituræ suæ scriptæ, & Regula monachorum,

chorum, eaque brevis: quæ a successoribus fortasse aucta & locupletata fuit. *Staton* metaphrastes in eius Vita, *Cave* P. I. 112. *Olearius* T. II. 51.

Patricius, nomine baptismali *Saccas*, natus in oppido Britanniae Nemthur, hodie Kirckpatrick dicto, inter fretum Dunbrittonæ & urbem Glasguensem sito, a Germano antiochodorense Romam missus, ibique a CÆLESTINO papa Hibernorum apostolus & archiepiscopus constitutus est. In patriam reversus ad Hiberniam convertendam se accinxit, omnesque fere insulæ regulos ad fidem Christi conversos sacro baptismo lustravit. Religionem christianam longe lateque disseminavit, ecclesias seu sacras domos condidit, sedes episcopales instituit, synodos celebravit, miracula, ut aiunt, patravit, tandemque dierum, laborum ac gloriæ satur mortis legibus paruit A. C. 499. ætatis 122. Jac. *Warum* opera eius collegit, & cum notis edidit Londini A. 1656. 8. e quibus pro genuinis agnoscuntur Confessio in epistola ad Hibernos explicata, Epistola ad Coroticum, regulum Cambro-britannicum, Synodus Patricii canones XXXI. complectens, Synodus episcoporum hibernicorum Auxilii & Acernini, canones XXXIV. comprehendens, Canones alii aliquot, & Proverbia non nulla. *Cave* P. I. 236. *Olearius* T. II. 58.

XLIX.

THEODORI Libellus adversus hæreses, quibus iam olim hypostatica duarum in Christo naturarum unio oppugnata est. Genevæ 1576. Hæreses, puta, *Manetis*, *Apollinarti*, *Theodori* mopsuesteni, *Nestorii*, *Eusebii*, *Iuliani* haliarnassei, *Severi* & aliorum. Libellus nunc primum græce editus, & latinus factus est a Theodoro *Beza*, prius autem latinitate donatus a Gothofrido *Tillemanno*, Carthusiæ parisiensis monacho. Exstat etiam inter *Beza* opera volumine III. item ad calcem *Galassi* cycizeni, græce & latine editi Parisiis A. 1599. 8. & in Auct. *Ducanæ* Tomo I. Eundem cum *Turriani* versione reperies in I. Tomo Additionum ad Bibliothecam SS. Patrum.

Theodorus, presbyter monasterii, non rhatensis, quasi in Rhætia, sed rathuensis, vixit tempore S. Maximi, quo familiariter utebatur, circa annum Christi 646. *Baronius* ad A. C. 657. n. 34. *Labbe*

Tabbe de Scriptor. eccles. T. II. 400. Du Pin T. VI. 28. Olacum Biblioth. scriptor. ecclesiast. T. II. 197. Cave 324. Adler de Homon. 521.

S. Cæcili CYPRIANI Epistolæ 83. seorsum editæ studio Lucæ Friderici Reinharti. Altdorfii 1681. Ordine Pameliano locatæ, ex editione Goulartiana in sectiones divisæ, & cum S. Augustini ad Cypriani argumenta de baptismo hæreticorum responsionibus suo loco subiunctis, Variis etiam Pamelii, Rigaltii aliorumque lectionibus & coniecturis, ut & Gratiani in Decreto, Lombardi in libris Sententiarum, ac Thomæ aquinatis in Summa theologiæ allegationibus in margine notatis, & aliquot denique Indicibus. Quam editionem *Du Pinus* quidem Tom. I. Biblioth. eccles. p. 175. negat magni quid continere præter magnam MSS. copiam, (in quo tamen errat bonus vir, cum Reinhartum, ut ipse in Præfat. fatetur, nulla habuerit MSS. fortasse autem dicere voluit, *Variarum lectionum*) ad quæ fuerit revisa & correctæ; at *Grenius*, laudis certe neutiquam prodigus, Animadvers. Parte XVI. 293. eam laudat, dicitque esse optimam.

Lucas Frid. Reinhart, noribergensis, G. Calixti, quem ad Colloquium toruniense euntem, iussu Superiorum suorum secutus est, ut, quæ ibi agerentur, in patriam perscriberet, Conr. Horneti & Io. Musæi discipulus, Altdorfii docuit tam in ambone ecclesiastico, quam in cathedra academica, per plures annos, ea facilitate, exacta, assiduitate ac religione, ut satis laudari nequeat; præluxit etiam auditoribus suis tanta vitæ sanctitate ac temperantia, tanta caritate item, mansuetudine, & comitate, ut omnes eum non modo amarent, sed & maximo venerarentur opere. Ego quoque eum habui olim magistrum, deinde autem X. annos collegam suavissimum, donec atrophiam scorbuticam laborare inciperet, & febre marasmode exstingueretur anno Christi 1688. in festo ascensionis Domini, cum annum ætatis ageret sextum & sexagesimum. Inter scripta eius sunt Synopsis theologiæ christianæ dogmaticæ, Primitivæ ecclesiæ arma victricia, Monita evangelica & epistolica, & Gemulæ theologiæ iuris canonici. Vide *Programma*, quod ipse composui, in funere eius ab Academiæ altorfinae rectore positum, & *Wittium* Diar. biograph. T. II. 172. Neque ignotus fuit præstantissimo doctori regiomontano, Mart. Silvestro Gratio, qui in Appendice apologet. ad Regii Formulas caute loquendi p. 150. elogio

P

Part IV. in 4. cum

eum ornat theologi altdorfini famigeratissimi. Et Comr. *Heruic* in litteris ad Dan. Wülferum, Helmstadii A. 1649. prid. Kal. Maii exaratis, hunc in modum scribit: M. Reinhartum *hic plane ratentur oratione; iamque et oblain erat in oppido. provincia Göttingensis locus; sed cum magnifico & nobilissimum Senatui vester eum dimittere nollet, in patriam redit. Hunc ne vobis commendem, non est opus: notum enim est. Id tantum dico, dignum esse pra ceteris, ut ratio eius accurata habeatur: bonum enim doctrina, virtus & pietas eius insignis meretur.*

Aurelii A. V. G. V. S. T. I. N. I de Doctrina christiana libri IV. eiusdemque de Fide & Symbolo liber I. & VINCENTII lerinenfis Commonitorium. Helmestadii 1655. iterum recensente atque edente Georgio Calixto. Prior enim editio prodierat A. 1629. in 8. Si vero Praefationi oxoniensis editionis Vincentii A. 1631. in 12. credimus, puriorem ea & emendatiorem non licebit reperire. Cui tamen non cedit, si non praevalet, *Baluziana*, quae Parisiis lucem adspexit A. 1669. in 8. & Cantabrigiae 1687. 12. Et *Crenius* quidem P. I. Animadvers. p. 113. coniunctionem istam *Vincentii* cum *Augustino*, a Calixto factam, minus aptam eo putat, quod ille semipelagianismi suspectus sit; sed P. IV. 208. faventior scribit, libros Augustini de Doctrina christiana aliquoties in usum ecclesiae a magnis viris seorsum recensitos & editos esse, olim quidem a D. Sal. Gesnero, postea a D. Georg. Calixto, qui & librum de Fide & Symbolo eiusdem Aurelii addiderit, & *prolixa praefatione adauxerit, in qua summam horum librorum nervose proponat, & de Traditione ecclesiastica, occasione Vincentii Lerinenfis simul editi, disserat.* Eodem in prooemio, (quod ad Papae romani usurpatam in spiritualibus ac temporalibus potestatem, nec non omnes pontificias novitates, superstitiones & errores evertendos, ut in Refutatione Buscheri P. II. 26. dicitur, praecipue tendit) *Calixtus* etiam loquitur de ambobus istis ecclesiae doctoribus, *Augustino & Vincentio*, atque his eorum scriptis, Admonitionem subiungens, in qua de occasione agit editi a se Commonitorii, & Symbolo apostolico, tanquam summa fidei christianae. P. 271. duo adfert Excerpta ex *Pactami* Epistolis, ut pateat, & quanti genuinam antiquitatem prisca doctores fecerint, & quod in rebus fidei genuinam non putaverint, quae posterioribus temporibus cepit, & ad Christum atque Apostolos referri nequit. In Dedicatione autem ad D. Petrum *Tuckermannum*, Aulæ & ditionis brunsvic, protecclesiasten & abbatem

tem riddageshusianum de necessitate consensus inter theologos aulicos & academicos, nec non de discrimine studiosorum theologiae pie & graviter differit. Ceterum de libris Doctrinae christianae vide *Hildebrandum* de Precib. veterum Christianor. p. 71. *Tuinn* Offenb. summar. 28. & *Freihauptum* Program. IIX. 101. De Traditione autem ecclesiae catholicae, quam Vincentius, ad fidei munimen contra haeticorum fraudes, divinae legis seu scripturarum auctoritati adiungit, sciendum, eum illam sumere significatu speciali, videlicet pro testimonio ecclesiae, quod de doctrina ab Apostolis & primis eius praecibus & mystis accepta perhibet.

Vincentius, Tulli Leucorum natus, ex milite monachus, & quidem presbyter, in monasterio insulae Lerinae, ad litus inter Liguriam & Massiliam in Italiae & Galliae confinio sita, unde & Lerinensis appellatus, neque confundendus cum Vincenzio Galliarum praefecto, vixit saeculo V. Aet. Augustino aliqua parte aequalis, obiitque ante annum 450. & scripsit nitido satis, uti *Gennadius* iudicat, & aperto sermone Commonitorium suum, sub nomine *Bevirgatus* latitans, (quod eius modestiae tribuendum) tertio, ut ipse ait, post Concilium ephefinum anno, aet. videlicet christianae 434. hoc est, quarto post obitum Augustini. Duo equidem composuit Commonitoria; sed cum posterius maximam partem interciderit, quid opus est eius rationem habere? Hoc potius notamus, sicut Io. *Cosorius* & Barthol. *Petrus* Lintrensis, nec non Steph. *Baluzius* breves in eum Notas scripserunt, ita Dominicum *Gravina* commentario eundem illustrasse, & Seraph. *Piccinardum* studuisse, pelagianismi maculam ab eo ut abstergeret, denique sub iudice litem esse, an Obiectiones adversus Augustini scripta, & doctrinam de Praedestinatione ac libero arbitrio nostri sint Vincentii, Praedestinati vero auctorem esse *Vincetium Villorem*, cui libros IV. de origine animae Augustinus opposuit. Vide *G. Calixtum* in Proem. p. 20. qui & pag. 24. subiungit veterum & recentiorum de Vincentio, eiusque scripto testimonia & iudicia, *Magnum* 795. *Pope - Blount* p. 298. *Placcium* de pseudon. 490. *Mollorum* de homon. 640. *Norissum* in Dissert. hist. III. *Sainjere* Biblioth. crit. T. III. 474. *Baluzium* in Dedicat. Salviani & Vincentii nostri ad illustriss. abbatem Iac. Nicol. Colbertum, *Räseveltium* Delineat. cathol. eccl. 24. F.V. *Calixtum* disp. de Univerf. primitivae eccles. au-

Etiorit. §. 2. 23 *Cavium* 239. *Olearium* P. II. 229. *Crenium* Animadv. P. XIX. 47. & *Bergorum* Differt. acad. 400.

Pacianus, hispanus, episcopus barcinonensis, castigatę elorquentię, & tam vita, quam sermone clarus, scripsit varia opuscula, videlicet contra Novatianos Epistolas III. (quas librum contra Novatianos vocat Hieronymus) Paræneticum ad pœnitentiam, libellum de baptismo, & κεϑορ, Cervum five Cervulum, i. e. librum contra ludicri cuiusdam genus, quod apud Paganos & Christianos in Gallia, forsitan & in Hispania, usitatum erat, (qui quidem liber interiit) subque THEODOSIO Imp. admodum senex est mortuus præter propter anno Christi 389. Paciani editio omnium optima, romana est, a Petro Galefius & Paulo Mannio curata. Neque hoc prætereundum, Fl. Dextrum eius fuisse filium. Hieronymus de scriptorib. eccles. c. 106. *Cave* 132. *Colomesius* 705. *Olearius* P. II. 52.

Ioachim Iusti BREITHAVPTII Institutio hermeneutico-homiletica. Kilonii 1685. Hoc in opusculo præcepta interpretandi Scripturam sacram & concionandi ex *Augustini* de doctrina christiana libris IV. conquiruntur, illustrantur, atque ad usum accommodantur. Et in Præfatione loquitur auctor de præstantia & scopo illorum sancti patris librorum, ostendens, nihil ei aliud propositum fuisse, quam monstrare viam & adminicula scripturam sacram tractandi, intelligendi videlicet ac docendi doctrinam christianam, id est, hermeneuticę sacre & homileticę fontes aperire, ut antea nemo fecerit; non igitur res ipsas, sed modum inveniendi eas atque eloquendi præcipue tradere: se autem, ne discentes tanto thesauro carerent, libros illos, verbis auctoris plerumque retentis, in nucleum quasi contraxisse. Iam hæc Institutio hermeneutico-homiletica, sed sine Dedicatione ad *Christianum Albertum*, heredem Norvagię, postulatam coadiutorem episcopatus lubecensis, Ducem Slesvici & Holsatię, est appendix Institutionum eius theologicarum, ut discentes compendium haberent theologię non modo dogmaticę & moralis, sed etiam homileticę. Vide *Alta erudit.* A. 1695. 82.

Ioachim Iustus *Breithaupt*, northemus, natus anno 1657. primo corrector scholę wolffenbuttelenfis, deinde homileticus in academia kiloniensi professor, postea ecclesiastes aulicus meiningensis, mox assumtis Doctoris honoribus, professor ac Ministerii evangelici

gelici senior in civitate erfurtenſi, nunc autem princeps in academia halenſi theologus, pariterque ſuperintendens generalis eccleſiarum in Ducatu magdeburgenſi, conſiliarius conſiſtorialis, abbas bergeniſis magdeburgicus, & Seminarii theologiſ ſacrorumque hildeslebienſium director, pietatis ſtudio, eximia doctrina, elegantiorum litterarum ac poſſeos cultu, & præclaris ſcriptis, quorum catalogus typis impreſſus exſtat, inſclutus, ſicut ipſe ſtilo uſus eſt contra unum & alterum, ita adverſarios expertus eſt Io. Frid. *Meyerum*, Seb. *Edzardum*, Io. *Fachinum*, Val. Ern. *Loſcherum*, directorem Relationum, ut vocantur, innocuarum, & Io. Chriſtoph. *Wolſium*. Scripta autem eius abſolvuntur Syſtematicis, Homileticis, Diſputationibus, Programmatibus, Præſationibus, Apologiis, Episto-
lis, Orationibus & Carminibus.

L.

Aurelii AVGVSTINI & aliorum quorundam ad ipſum ſcriptæ Epistolæ CCLXXIIIX. cura Lucæ Frid. *Reinhartii* ſeorſum editæ. Altdorſii 1668. Alii illi ſunt *Vetulaſianus*, *Marcellinus*, *Hieronymus*, *Longinianus*, *Paulinus*, *Severus*, *Maximus*, *Adacadanus*, *Dioſcorus*, Clerici Hippone catholici, *Nebriſidius*, *Heſychius*, *Pater Concilii carthagi-
nenſis*. (tempore Innocentii I. Papæ) INNOCENTIVS, *Enodius*, *Andax*, *Publicola*, *Paſcentius*, *Boniſacius*, *Conſentius*, *Alipius*, *Therapiſa*, *Neſtarius*, *Valentius*, *Theodorus*. In Præſatione loquitur auctor. de modestia Auguſtini, qua ſua ſcripta aliorum cenſuræ exponit, de præſtantia Epistolarum Auguſtini, utpote de quibus *Eraſmus* in Præſat. ſcribat, non alio in opere magis eluſcere ſanctiſſimi viri pietatem, caritatem, ſtudium erodendi gregis, amorem concordia, & zelum domini Dei. Paucis: ex altis Auguſtini libris perſpicere licere, qualis fuerit adhuc infans in Chriſto; ex aliis, qualis fuerit iuvenis, qualis ſenex; ex hoc uno volumine ſemel totum Auguſtinum ſe cogniturum. His rationibus ſe impulſum ait *Reinhartius*, opus hoc ut ſeorſum, in gratiam ſtudioſæ iuventutis, prodire iuberet; neque tantum dediſſe Epistolæ ab *Eraſmo* olim editas, ſed & eas, quæ ex vaticana bibliotheca acceſſerunt, & alias, a nemine adhuc inter Auguſtini epistolæ relatas, in ceteris tamen operum eius Tomis, pro rerum ſimilitudine, relictas. Ea, quæ in margine conſpiciuntur, continent allegationes S. ſcripturæ, iuris canonici, Lombardi, Codicis

Theodosiani, & Thomae aquinatis, quibus alii multas implerent paginas. Denique sub finem voluminis exhibentur IV. Indices, quorum ultimus ita est theologicus, ut Historico-gnomologici titulo simul dignum facile sis deprehensurus. Ad Epistolam XC. quae est Patrum concilii carthagenensis, & ad Epistolam KCII. quae est Augustini & ceterorum episcoporum Concilii milvitani, legenda est Henrici de Norw. Censura in Notas Garnerii ad Epistolas synodales.

Ep. XIX. p. 68. Solis eis Scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam --- alios autem ita lego, ut, quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel *probabili* ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt.

Ep. XLIX. p. 171. Putas, neminem debere cogi ad iustitiam, cum legas (Luc. 14, 23) patrem familias dixisse servis, Quoscunque inveneritis, *cogite* intrare? Et p. 177. Vides iam, ut opinor, non esse considerandum, quod quisque cogitur; sed quale sit illud, quo cogitur, utrum bonum, an malum. --- Mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogen-

Per probabilem rationem S. pater *probat & firmat* seu *validam* intelligit; sicut explicant F. V. Calixtus in Append. responsion. ad Theses antisyncretisticas Y, & Grabe ad Regii Formam, caute loq. 149.

Cogite, non vi, sed *per civilitatem, precibus, ac rationibus* ad persuadendum idoneis. *Le Gave dans le Projet d'une nouvelle version Française de la Bible* 94.

dum; sed hæc opinio mea;
non contradicentium verbis;
sed demonstrantium superabundat
exemplis.

Ep. LVII. p. 279. & p. 452. Non
facile alicui scripturarum inter-
rorum nomen possum inve-
niri in bono.

Immo Gen. 37. 35. Ps. 6. 9. 16. 20.
Act. 2. 27. Græc. Append.
apol. ad Regii Form. c. 1. p. 39.

LI.

Aurelii AUGUSTINI libri II. de adulterinis coniugiis ad Pollentium, cum notis celeberrimi I. Cri. Ienæ 1698. Ictus hic dicitur esse Io. Schillerus. Controversia autem inter Augustinum & Pollentium, quæ hic tractatur, reduci potest ad duo capita, quorum prius est de iure diuortiorum, alterum de iure iterum nubendi post diuortium. In priori, Augustinus negat ius diuortiorum, regulariter, excepta causa adulterii: Pollentius affirmat, regulariter. In posteriori, Augustinus ius iterum nubendi, vivente altera parte, nullo modo admittit, neque in causa adulterii: Pollentius vero in hac causa admittit. Denique sicut Augustinus in priori quaestione facundia disputandi, quippe in causa meliori, optime utitur; ita Pollentii scripta in posteriori quaestione non immerito desiderantur.

Io. Schiller, Pegavio-Saxo, Ictus, primum sex: Ducis Saxonie Bernhardi a consiliis aulicis & consistorialibus Ienæ, dein consiliarius Reip. argentoratensis, & professor honorarius, in Praefatione huius tractatus encomio viri celeberrimi, & divinarum litterarum, omnisque iuris & humanioris doctrinae cultu excellentis honoratus, secundum Conradum Sincorum, sive Io. Georg. Kulpius in Dissertat. epistol. de German. legum veterum, ac rom. iuris in Rep. nostra origine autoritateque præsentis p. 122. singulari elogio appellandus, & iudice Schürzflöschle Epp. selectar. p. 171. ordinis sui & Aulae (saxonicae) ornamentum, immo summus vir, & omni cura pro republica, & amplificandis bonis litteris nitens, edidit Institutiones Iuris canonici, Responsionem ad Dissertationem Conradi Sincori, de quo iam diximus, Praxin iuris romani in foro germanico, Institutiones iuris ex principiis iuris naturæ, gentium

tium & civilis, Commentarium in Hierennii *Modestus* Fragmenta libri περί συρηματικῶν sive de cautelis, Introductionem ad ius feudale utrumque, germanicum & langobardicum, Codicem iuris alemannici feudalis cum commentario & dissertationibus, Observationes historicas in Chronicon Iacobi *de Konigsbosen*, Elementa iurisprudentiæ totius, tam romanæ quam germanicæ privatæ, Librum de pace religiosa, Tractatum variorum de renunciatione cum præfatione & notis, Institutiones iuris publici romano-germanici, ΕΠΙΘΗΚΗ rhythmico teutonico LUDOVICO regi acclamatum, cum versione latina & commentatione historica, Diatriben de S. R. I. Comitum prærogativa ac iure inter ipsos & Ordinem equestrem immediatum controverso, Notas ad G. A. *Sirnovii* Syntagma iuris feudalis, & plura, quæ recensentur in Tomo II. Novæ bibliothecæ p. 868. laboribusque hisce ac pluribus aliis defunctus eo abiit, ubi quies atque otium est ab omni labore, idque contigit A. 1705. quum annum ætatis ageret 73. Vide etiam *de Conduto* der correspond. Rycks-Vorsten p. 30. G. W. *Weddium* in fun. Georgii Schubarti, A. 3. *Schurzstelschium* Epp. select. p. 175. 607. B. G. *Sirnovium* Disp. de Synodo francica p. 39. & Io. Guil. *Bergerum* Program. A. 1715. Non Mart. p. 22.

Aurelii AVGVSTINI liber de Hæresibus, emendatus & commentariis illustratus a Lamberto *Danau*, Helmstadii 1673. edente Gebh. Theod. *Meiere*, sed vitiose admodum. Prior editio est genevensis A. 1576. cui pii cuiusdam viri tractatus de Ecclesia erat additus. In præsentī opere adiunxit *Danau* hæreses ab Augustino omissas, usque ad institutum papismum & mahumedinum: arborem etiam confecit hæreseon, ex qua, quo modo aliz ex aliis natæ ac propagatæ sint, perspicue licet perspicere.

Lamb. *Danau*, aurelianensis, viso tristi spectaculo, quo Anna *Burgini*, Ictus doctissimus & senator sanctissimus, præceptor ipsius, Lutetiæ propter euangelii doctrinam strangulatus cremabatur, ita commotus est, ut in veritatem illius doctrinæ quam diligentissime sibi inquirendum iudicaret: quo facto nullus dubitavit, sicut studium iuris theologico, ita patriam religionem reformatam permutare. Calvinum igitur & Bezam audit, seque totum sacris litteris tradens, summa industria, nocturna diurnaue auctororum lectione, & stupenda memoria id consecutus est, ut theologorum

logorum sui temporis præstantissimis accenseretur, variaque loca eius doctrina gaudere & illustrari possent: docuit enim Geneva, Lugduni Batavorum, Gandavi, atque Orthesii in regno navarremo: quo ultimo in loco, vel potius in eius vicinia, finem vivendi in his terris fecit anno 1596, ætatis 66. postquam non minus calamo, quam ore magnam sibi famam acquisiverat: multa enim scripsit ediditque, videlicet Elenchum hæreticorum, Ethicam, Politicam & Physicam christianam, Aphorismos politicos, Geographiam poëticam, de Amicitia christiana, ludo alex., & veneficis, Explicationem orationis dominicæ, in Salomonis Proverbia & Ecclesiasten, in euangelium Matthæi, Marci, & Ioannis, in I. ad Timotheum, epistolam ad Philemonem, atque in epistolam Iudæ, Polemica denique adversus Guilielm. Genezardum, Martin. Chemnitium, quem vindicavit Frid. Petri, Iac. Andreæ, Luc. Ofsandrum, Stephan. Gerlachium, Nicol. Selneckerum, ac Robert. Bellarminum, defensum quidem ab Andrea Endaemon - Ioanne. Vide, si lubet, *Academiæ leidsenæ*, p. 13. Melch. Adamum in Vitis theologor. exteror. p. 177. Koenig. 235. & Crenium P. XI. Animadv. p. 93. 101. ac P. XIX. 101. A Thurno ad A. 1596. vocatur magnæ eruditionis inter Protestantes theologus.

Christoph. PELARGI Epitome universæ theologiæ, five explicatio IV. librorum *Damasceni* de orthodoxa fide. Francofurti ad Viadrum 1607. Io. Christ. Besmannus in Notitia Vniversit. francofurt. p. 126. Explicationem hanc vocat egregiam, Crenius Exercitat. III. de Libris scriptor. optimis p. 37. optimam, & Wittebergæ ea a D. Frid. Baldwino defensa est per Castigationem Censuræ calvinisticæ, A. 1612. 8. sicut ipse auctor in præfatione huius operis se & locutiones ab ipso adhibitas tuetur contra anonymum quendam calvinisticum.

Christoph. Pelargus, germanice Storch, (quidam enim ex eius maioribus, vir magnæ staturæ, & in cuius domus cacumine quotannis ciconia nidificabat, der lange Storch i. e. Procerus cicogna fuit dictus) in academia francofurtana primum Organi aristotelici, deinde græcæ linguæ, ac postea, quum honores doctorales consecutus esset, theologiæ professor, præterea generalis superintendens marchicarum ecclesiarum, nec non pastor francofurtanus & specialis inspector illius dioeceseos, in hoc honorum culmine, quamvis

à multis variisque Principibus & Magistratibus expeteretur, totos XXXVII. annos ad finem usque vitæ stetit; nec tamen fuit sine fastidiis & adversis, atque calamitatibus, præsertim; quum ad partes Reformatorum, quos non amplius condemnare audebat, transiisset, iccirco passim proclamatus apostata, ut qui fidem Christi abnegasset. Vidit etiam luctuosum illum diem, quo urbs Francofurtum expugnata in manus hostis incidit, & supellex ipsi a milite rapta; hoc tamen beneficii a præpotente accepit victore, ut bibliothecæ suæ, quæ postea Vniuersitati cessit, custodes adderentur, atque ita hic thesaurus ab interitu liberaretur. Scripsit bene multa, Exegetica videlicet, (in Pentateuchum, Matthæum & Iohannem) Didactica, e quibus est Compendium theologiæ A. 1616. Polemica contra Catholicos, Lutheranos, (ut Conr. *Schlüsselfburgium*, Dan. *Cramerum*, qui & sub nomine Dan. *Candidi* latuerit, & Frid. *Baldunum*) & Arianos, denique Particularia, in quibus sunt Orationes, Conciones, Poëmata, & Bibliotheca theologica, laborumque & vitæ finem, quum rediisset a visitatione scholæ Vallis iohachimicæ, fecit anno 1633. ætatis 68. Laurus ei, tanquam insigni poterat, domum missa est; sed ille, quæ erat modestia, honorem istum recusavit, gratulationibus pariter missis ex tempore subscribens:

Non ego vel fatui, vel vati nomen habeo,

Nec laudem cygni posco, Pelargius ero.

Idem in domo sua adscriptum habuit:

Hæsitium brevis quoque domus: peregrinus in illa

Quisque est. Cælum qui tenet, in patria est.

Plura de eo tradunt Io. Christoph. *Becmannus* Notitiæ Vniuersit. francofurt. p. 56. 122. & in Catalogo libror. biblioth. francofurt. 220. atque *Koenigius* p. 616. Vide etiam *Müllerus* in Atheismo p. 39. & *Bibliothecam Schrader* P. I. A 2.

LII.

Hugonis GROTII de Iure belli ac pacis libri III. Cum Annotatis auctoris & Excerptis annotationum variorum virorum insignium in totum opus, edente illud Io. Christoph. *Becmanno*. Francofurti ad Viadrum. 1691. Editio hæc denuo impressa fuit A. 1699. & prima ipsius *Grotii* Parisiis A. 1625. postquam summus vir *Peirescius* doctissimum *Grotium* ad opus hoc scribendum excitaverat

rat. etque expugnauerat, de bono publico hac ratione immortaliter meritus. Viri autem illi insignes, unde *Beermannus* excerpta sua petit, sunt Io. Ad. *Osfander*, Casp. *Zieglerus*, Io. Henr. *Beclerus*, Io. Frid. *Gronovius*, Io. Georg. *Simon*, Henricus *Hennigus*: cernimus namque, ait ille in Praefatione, in *Gronovio* elegantem periphrasin verborum auctoris, & adiuncta ex aliis scriptoribus verba & facta parallela; in *Osfandro* sacrorum sedulum examen, variorumque, quae circa quaestiones motas disputari possint, collectanea; in *Beclero* altiore ex iure naturae & factis veterum doctrinae & exemplorum *Grotii* indaginem, cautelasque ad id necessarias; in *Zieglero* ex iure civili pariter ac iure naturae rationum augmenta; in *Simone*, praeter stricturas ex iure civili & publico, diligentem locorum Scripturae collationem; in *Hennigo* conatum cum aliis principibus confirmandi, saepe & defendendi *Grotium*. Neque intermisit, *versionem gallicam* (Antonii *Courtini*) in subsidium vocare, & quaedam ex ea inferere, quoniam enixo studio accurata verborum auctoris paraphrasi mentem eius exprimendi commendare se se videbatur; suorum autem aliqua ut adiungeret, religioni sibi duxit. Hunc igitur clarissimi viri laborem, ut egregium & utilem, laudat exquisiti iudicii candidique animi philosophus ac theologus, Io. Fran. *Budden* in *Selectis iuris naturae & gentium* p. 59. Quamquam CL. *Servetus* *Biblioth. philosoph.* c. 2. §. 1. haud dubitet scribere, eum in contrahendis excerptandisque aliorum notis hand æquum ubique iudicium exhibuisse: *Eundem* in eadem pagina iudicio, inter commodiores ac meliores editiones habenda est *Gronovii*, quae prodit A. 1682. idemque de hagenfi A. 1680. sentit *Cronius* *Dissert. I. de libris scriptorum optimis* p. 54. Perillustri Lib. Bar. a *Lyneker* in *Felleri Monum. var. ineditis* p. 447. optima videtur esse Io. *Tesmar*, excusa Francofurti A. 1696. f. sed ei palmam reddere dubiam videtur nova illa, quam curavit Io. *Banbyrus*, notasque suas addens publicavit hoc ipso anno (1720.) Amstelodami in 2. maiori, proxime etiam in lucem producturus versionem suam *Grotiani* operis gallicam, quae superaturus est, ut aiunt, *Curtinianam*. Sunt & alii, praeter supra dictos, commentatores, nominatim Io. Georg. *Kulpisius*, Vlnicus *Obrocht*, Gerhardus *Van der Meulen*, Io. Wolfg. *Lager*, & ipse etiam Sam. *Pufendorf*, quippe qui in suo opere *Grotianum* illustrat & supplet; minime vero

Conringius, ut ipse fatetur in *Conringianis* p. 64. atque ad epitomatores pertinent *Iac. Thomassius* & *Io. Phil. Müllerus*, qui doctrinam *Grotii* in tabulas redegerunt, & *Ianus Kleuckius*, *Io. Georg. Simon*, *Io. Henr. Sincerus*, *Phil. Reinh. Virriarius*, quorum duopriores auctorem nostrum per quaestiones contraxerunt. Atque ut nihil est, quod omnibus placeat, ita nec *Grotiani* libri sine adversariis fuerunt, sed nec sine defensoribus etiam; & ante paucos annos, videlicet A. 1712. *Io. Arndius* dantiscanus Rostochii emisit Specimen, tanquam prodromum maioris tractatus, de *Hugone Grotio*, a commentatoribus Iuris belli & pacis, aliisque immerito vapulante. Immo observatum est a viris sagacibus, *Grotium* a turba commentatorum non tam illustratum, quam obscuratum esse; neque continere se potuit celeberrimus in Batavia Ictus, atque in scriptis grotianis versatissimus, *Virriarius*, quin grotiani nominis cultori ac vindici, *Io. Arndio*, prout hic fatetur in Specimine suo p. II. libere atque ingenue diceret: *Commentatorum sive interpretum Grotium non recte intellexisse, scriptosque ab eis esse commentarios non in, sed circa Grotium, ab eoque errore ne Boecherum quidem, quem aliquando ut praecptorem venerat, immunes esse. Pusendorium suo opere palmam omnibus praecptorum fuisse, nisi ob rationes saepe infirmas a Grotio dissentisset. Commentatorem igitur in Grotium non habere nos ipso Grotio meliorum. Id quod clarissimus Beumannius in praesente praefatione timidum expressit his verbis: Forsan & sufficiens a Grotio dissentienti causa non semper existit: fortassis idem Grotius cum parte adversa saepe sensit, sed non facile ab eo expressum, vel ab aliis quaesitum. Ne dicam, multum differre, in Grotium scribere, & occasione eiusdem scribere; multa quoque in theoria disputari, quae in praxi vitae humanae locum non inveniunt. Interim apud solide eruditos, aequos ac prudentes semper constabit operi huic Grotiano, quod inter omnes eius libros caput effert, quod & consultissimus Schützianus germanica versione servatum ixit, suum pretium, nec nisi cum fine mundi desinet esse admirandum atque incomparabile. Vide, si lubet, *Acta eruditiorum* A. 1692. 456. & A. 1707. 34. I. G. Bergerum Dissert. acad. 151. *Bibliob. Sebrader*, P. I. K. 3. I. C. Boechmerum Program. A. 1709. A 2. *Boecherum Bibliograph. crit.* 225. 352. 6. 9. 772. 898. *Botenburius* Epp. ad Dietericum p. 126. *Bosium* de compar. prudentia civili §. 105. *Clericum* T. IX. de la Bibliothèque choisie 388. *Gloppenburg*, de Vfuris p. 48.*

p. 48. *Colemsium* 459. *Courtingiana* 61. 347. *Grenium* de libris scriptor. opt. p. 53. Dissert. I. de furib. librar. 78. & Dissert. II. 27. nec non T. II. Methodorum 345. 399. 459. ipsum etiam *Grotium* Epp. præst. viror. p. 764. *Pufendorf*. præf. in libb. suos, Car. Ott. *Richenberg* Program. A. 1701. *Schurzflüschium* Epp. select. p. 564. & Epp. arcan. P. I. 58. 464. 614. P. II. 344. *Sorberiana* 132. *Siruvium* Hist. philosoph. 187. & Christian. *Thomasium* in Scriptis parvi german. 398. Et quod ad stilum celeberrimi auctoris nostri, quo usus est hoc opere, atinet, de eo peritissimus artifex, *Boeckerus*, in *Crenii* Methodorum. Tomo I. 382. scribit, esse gravem, & maiestati rerum convenientem: optandumque esset, ut falsas sive erroneas Rabbiorum allegationes, quas se in *Grotio* animadvertisse asseverabat *Wagenfeldius*, tam longo tempore, quo professioni iuris & orientalium linguarum præfuit, correxisset, indicasset, ac fidem olim datam vindicasset, aut omnino tacuisset: ad quid enim nobis tam diu salivam movit? Sed missis aliis, agendum, eamus propius ad elegantissimum corpus, & naves, quos in eo viri docti sibi observasse videntur, spectemus atque annotemus.

In Prolegomenis §. 8. p. 9. *Societas custodia* humani intellectui conveniens, fons est iuris naturæ.

Dei voluntas est iuris naturalis causa, quam efficientem, itemque principium essendi in scholis barbæ vocare solent. *Buddew* Select. I. N. & G. 66. *Kestner* de I. N. & G. 8. Vide tamen etiam I. W. *Lägerum* Comment. in *Grotium*.

Lib. I. c. 1. §. 10. pag. 69. Ius naturale est diffusum rationis.

Hæc sententia maxime dubium & suspectum reddit ius naturæ, cum non constet, cui præ altero rectior sit ratio. *Kestner* 21.

§. 12. p. 77. A posteriori, iuris naturalis esse colligitur id, quod apud omnes gentes, aut moratior omnes, tale esse creditur.

Principum hoc est valde labricum & incertum. Alia gens alia est moratior; sed quid sit bene moratum esse, in eo non conveniant. *Courtingiana* 325.

Cap. 3. §. 20. p. 222. Reges hebraei quin in rebus plerisque summo iure imperaverint, dubitari nefas arbitror.

Pag. 223. Video, *consensisse Hebraeos, Regi in eas leges, quæ de officio Regis scriptæ exstabant, peccanti inflicta verbera.*

In Annotat. ad libri I. c. 3. §. 8. p. 240: A Carolo Quinto Imperatore Augusta civitas petiit, ne Senatus urbis suæ placita valerent, nisi assensissent curiarum magistri.

Cap. IV. p. 248. de *Bello subditorum in superiora.*

Lib. II. c. I. §. 12. p. 324. Mihi legum conditores videntur hoc voluisse potius, *directe rerum causa interfici neminem debere,*

§. 17. p. 332. Illud *minime ferendum est*, quod quidam tradiderunt, iure gentium arma recte sumi ad imminuendam potentiam crescentem, quæ nimium aucta nocere posset.

Cap. IV. §. I. p. 442. *Generatione parentibus ius acquiritur in liberos,*

Cap. V. §. 29. p. 486. In servi-

In rebus *omnibus*; ut patet ex Ecclesiastæ cap. 8. 2. *Wagenseil* Confutat. Carminis Lipman. 278.

Minime omnium id factum; neq. Hebraei consensunt. Wagenseil l. c.

A Carolo Quarto id petiit *Argentina* civitas, *Wagenseil* de Notabilib. civit. Noriberg. c. 23. p. 179.

Caput 5. & 6. libri de *Antiq. Reip. batavica* videntur istis adversari. *Crentius Animadv. P. V. 204.*

Nos id ex istis legibus perspicere non possumus, quæ *defunctis leguntur, qui, ut clanculum subducant, in adu irrepunt. Pufendorf* de lib. N. & G. I. 2. c. 5. §. 18.

Contrarium defendere nititur celeberrimus *Gundlingius*, *Gundlingianorum* Tomo I. 382.

Negatur, quia parentes domini viscerum esse nequeunt: quin nemo sui ipsius dominus est: dominium hominibus non in homines, sed in res datum. *Kestner* de I. N. & G. 63.

Illud Iuris romani principium, *recte*

his conditionis hominibus par-
tus matrem sequitur; quod
tamen *iuri naturali non satis con-*
gruit, ubi pater aliqua ratione
sufficiente cognosci potest.

In Annot. ad c. VII. §. 1. p. 564.

Quid in mentem venit *Bodino*,
ut talia (bona naufragorum,
fisco esse addicenda) *defende-*
ret?

C. IX. §. II. p. 609. *Approbatio* populi
rom. circa electum Germaniæ
regem, per Episcopum (roma-
num) edici & solemniter testa-
ta fieri peculiari *coronatione* sole-
bat. Ex approbatione vero po-
puli romani fit idem Rex aut
Imperator romanus, aut, ut hi-
storici sæpe loquuntur, *rex re-*
gni Italie. Iure *Episcopus roma-*
nus, vacante imperio, investiturus
tributis fœderum Rom. Imperii.

Cap. XI. §. 7. p. 644. 645. Seposita
lege civili, is, qui *metu promissis a-*
liquid, obligatur. Alter autem
tenetur ad liberandum promissa-
rem, si promissor velit,

Cap. XV. §. 12. p. 750. *Fœdus* (uni-
versale) *inter Christianos incatur*
contra impium hostem.

Cap. XVI. §. 12. p. 765. 766. *In favo-*
rabilioribus verba laxius sunt su-
menda. In odiosis vero sermo signi-
ficatus aliquantulum admittitur.

rectæ rationi maxime confor-
me, *consensum Grotii non mere-*
tur. D. Augustinus *Leyser*, IC.
academiæ Iuliz, Meditation.
ad Pandectas, Specim. XLIX.
p. 182.

At Bodinum non defendere, sed
acriter reprehendere, eius verba
docent. *Crenius Animadv. P. V.*
p. 205.

Tra hic *magni erroris* commit-
tuntur. *Couring* de Germano-
norum Imperio romano, c. 12.
§. 10. & c. 13. §. 15. 16.

Non obligatur, quia omnis obliga-
tio oritur ex voluntate Dei.
Quis autem dicat, Deum vim
facienti tribuere ius in alte-
rum? C. *Thomasius* Introduct.
ad doctrinam moralem p. 221.
Pium quidem, omnique laude
plenum hoc est consili-
um, sed *etiam impletio vix speran-*
da. *Kestner* de I. N. & G. 19.

Hæc regula, ut *nasustereus, qua-*
qua versum fuit & torqueri potest.
C. *Thomasius* in *Ausübung der*
Vernunft-lehre p. 211.

Potius

Cap. XVII. §. 21. p. 798. Vt mancipium, aut animal, quod damnum aut pauperiem fecit, noxx dedatur, *ut idem ex iure civili est.*

Cap. XIX. §. 4. p. 805. Censeo, placuisse gentibus, ut communis mos, qui quemvis in alieno territorio existentem eius loci territorio subiicit, *exceptionem patretur in legatio.*

Cap. XX. §. 1. p. 832. Poena generali significato est malum passionis, quod infligitur ob malum *afficientis.*

Cap. XXV. §. 8. p. 1024. *Si manifesta sit iniuria (erga subditos alienos) si quis Busris, Phalaris, Thrax Diomedes ea in subditos exerceat, quae a quo nulli probentur, non ideo praclusum eris ius humanae societatis, sed poterit contra eum bellum suscipi ab alio imperante.*

Cap. XXVI. §. 4. n. 2. Et illud Taciti: Principi summum rerum imperium Dii dederunt, *subditis obsequii gloria relicta est.*

Lib. III. c. 2. §. 2. p. 1071. (Repressalia) *iure gentium voluntario induci potuerunt.*

Potius *ex iure naturali.* Gottl. Gerhard *Titius* Observat. 169. in Pufendorfium de Officio hom. & civis p. 234.

Putamus nos, *legatum in loco, ubi deliquit, & conveniri & puniri posse ex omni causa.* H. E. Kestner de I. N. & G. 187.

Definitio ista *definitio suo est angustior.* F. V. Calixtus Tract. de haeresi p. 249. At illustris Thomasius Institut. Iurisprud. div. l. 3. c. 7. n. 29. facilem ad id putat esse responsionem, & omne dubium tolli, si dicatur, poenam esse dolorem, illatum ob *delictum.*

Verba illa *ex infami Amphitheatro* Car. Scribanii desumpta esse, scribit Andr. Rivetus. Sed Grotius, diligentissimus indagator, negat se reperisse. Dissert. II. de furiis. librar. §. 93.

Taciti *Annal.* VI. 8. 6. nobis obsequii gloria relicta est. C. Cellarius Antibarbar. p. 202.

Eas exercendi facultas *naturaliter* competit, modo iusta causa, a parte iis utentium, subsit. G. G. Titius, Observ. 697. in Pufendorf.

Cap. IV. §. II. p. 1102. *Augustinus* laudans Gothos, qui supplicibus, & in templa perfugientibus pepercerunt: *Quod belli iure fieri licuisset*, ait, *illicium sibi esse indicaverunt.*

dorf. de Offic. hom. & civis, p. 610.

Verba illa exstant libro II. de Civitate Dei cap. 2. *Cronius* Animadv. P. V. 201.

LIII.

IO. SELDENI de Iure naturali & gentium, iuxta disciplinam Ebraeorum, libri VII. Lipsiæ & Francofurti. 1699. Prodigierant quoque Argentorati A. 1665. Libro primo agitur de ebraicæ philologiæ dignitate, & iure naturali, eiusque ortu ac sedibus; secundo de interdictis Noachidarum, & speciatim de idololatria & blasphemia, item proselytis & libertinis; tertio de cultu divino, ad quem alligati erant proselyti domicilii, seu gentiles, & sabbato; quarto de homicidio, excommunicatione, iure asyli, & vindictæ sanguinis; quinto de concubitu, adeoque matrimonio, concubinato & divortio; sexto de furto, acquisitione & translatione dominii, rerum occupatione, iure egenorum, servitute, usuris, bonis alea lucrifactis, iure bellico, numismate, & captivis; septimo de membro animalis viventis, carnis & sanguinis esu, honore parentum, iudiciis, & an vestigia præceptorum VII. noachicorum insint non tantum in sacra Iobi historia, verum etiam in synodo apostolorum hierosolymitana. Præfixa etiam est *Bæclæri* ad Io. *Capellannum* epistola dedicatoria, in qua, præterquam quod ostendit, sublato divini iudicii metu & remota reverentia iuris naturalis, ipsa reip. munimenta ac præsidia everti, in laudem & LVDOVICI XIV. Gall. regis, *Colberti* & *Capellani*, nec non *Seldeni*. Hoc opere *Seldenus Grotius* de I. B. ac P. æmulari studuit, sed ordinis & perspicuitatis negligens, & digressiones captivæ adeo remotæ, atque interdum iusto longiores, sæpe non parum tædii lectoribus creat, ut præter alios *Budden* in Selectis iuris nat. & gentium p. 32. bene observavit. Plura de *Seldeno* huiusque opere tradunt *Morhof Polyhist.* T. III. 74. *Struve Biblioth. philosoph.* 191. *Colemesius* 494. 814. *Reinshus* Var. lect. 209. *Bæclæri* in Epist. dedicat. huius Operi *Paris IV.* in 4o

præfixa, *Beimburg*. Epp. p. 126. *Spizellus* Infel. literati p. 910. Collectores *Afler*. *crud.* A. 1707. 34. auctor *Præfat.* in Laur. Odhelii Synag. bifront. p. 4. Iust. Christoph. *Böhmer* Progr. A. 1709. d. 4. Mail A 3. & *Feller* Monum. ined. T. I. 571.

10. SELDENI Vxor ebraica, item de Successionibus, ad leges Ebraeorum, in bona defunctorum liber, & de Successione in pontificatum Ebraeorum, libri II. Francofurti ad Oderam 1695. Prius editi fuerant libri isti Londini A. 1646. 4. In libris Vxoris ebraicæ ex iure divino & talmudico tractat auctor de nuptiis & divortiis. In Prolegomenis autem in librum de Successione de opusculi utilitate de verbi iuramento per Anchialum, apud *Martiale* lib. XI. epigr. 95. de Talmudis utriusque auctoritate, partibus, compositione, ævo, deque scholarum legi publice Hierosolymis prælegendæ ante excidium sub *Vespasiano* frequentia. *Sehartzfleischius* in Biblioth. Schrader. P. J. K. 6. hæc habet: *Seldeni Vxor ebraica, liber eruditioris & antiquitatis plenissimus. Ad fontes biblicos & rabbinicos maxime spectat. In antiquitate enim & Ebraeorum historia cum tot Seldenus, & in eis versatissimus est.* De libro autem Successionum in bona defunctorum *Claricus* in Comment. in Num. 27, 11. Seldenum Iurisprudentiam talmudicam, hisce de rebus, iudicat copiose tradere. Et nota, *virum summum*, qui notatur p. 61. quod *Epiphanius* de nuptiis Iosephi & Mariæ virginis non recte verterit, esse II. *Gasaubonium*, Exercit. I. sect. XIII.

Pag. 292. Sacerdos mulieri ob adulterium suspectæ partem ephæ farinæ hordeaceæ, ex mariti apothecis petitam tradidit.

Non sacerdos, sed *maritus*. I. C. *Wagenseil* in Sota p. 419.

Lib. II. c. 9. de Success. in pontif. p. 244. Ex interdicto divino Ex. 30. 33. *veses fuit obnox aliud præter illud ipsum*, quod tum ex præscripto conficiebatur, *con-*
gener.

Non omnis simpliciter confectio, si prior defecerit, prohibetur, sed ea duntaxat, quæ in privatum & profanum fit usum, *Carrivright* in Electis targum. rabbin. in l. c.

LIV.

Samuelis PUFENDORFII de Iure naturæ & gentium libri

libri IIX. Francofurti ad Moenum. 1684. Editio secunda, auctior multo & emendatior, post primam, quæ emissâ fuit Lundini Scandinorum A. 1672. 4. Primo libro agit auctor de origine & varietate entium moralium, certitudine disciplinarum, quæ circa moralia versantur, intellectu & voluntate hominis, prout concurrunt ad rationes morales, actionibus moralibus in genere, earumque norma, qualitatibus, quantitate, imputatione: secundo, hominis naturæ non congruere, ut vivat exlex, de statu hominum naturali, lege naturali in genere, præstationibus hominis adversus se ipsum, defensione sui, & iure ac favore necessitatis: tertio de vitanda læsione alterius, omnium hominum æqualitate, officiis humanitatis, servanda fide, promissis & pactis: quarto, de sermone, eumque comitante obligatione, iureiurando, facultate humani generis, dominio, occupatione, testamentis, successionibus ab intestato, usucapione, & obligatione, quæ ex dominio rerum per se oritur: quinto, de pretio, contractibus, interpretatione, & modo litigandi libertate naturali: sexto, de matrimonio, & potestate patria, atque herili: septimo, de civitate & imperio: octavo, de potestate imperantium, modis, quibus quis desinat esse civis, deque mutatione & interitu civitatum. In Præfatione primæ editionis narrat occasionem suscepti huius operis, iudicium profert de *Grotii*, *Hobbesii* & *Seldeni* similibus laboribus, gratulatur sibi de adprobatione Regiæ Maiestatis Suedicæ, eamque omnibus aliorum censuris anteponit; denique causam aperit, ob quam fundamentum universi iuris naturalis posuerit socialitatem hominis, atque ea, quæ sententiæ huic opponuntur, solvere ac diluere studet. Nimirum, ut verbis utar doctissimorum virorum, quibus *Alia eruditiorum* debemus, & quidem ad A. 1707. p. 35. illustris hic auctor, litterarum humaniorum, & philosophiæ, ac in primis matheseos singulari scientia, iudicio solido, exquisito, & a præiudiciis aliorum libero, sedula optimorum auctorum lectione, eruditiorumque suæ ætatis familiari opera adiutus, inclita in primis *Grotii* vestigia sequi, & quæ imperfecta in iuris naturæ ac gentium doctrina videbat, heroico conatu, successu felicissimo, frendentibus licet plurimis, tantique gloriam operis ipsi invidentibus, supplere ac perficere cœpit. Adversarios autem na-

ctus est Iosuaam Scherzarium & Nicol. Baumannum, qui heterodoxiz labem ei affricare conati sunt; contra quos tamen seque & liberos suos defendit. Secuti hosce sunt Scherzernus, Lyser, Veltsem, Gofentius, Warenbergius, Alberti, Strimphus, Zentgravius, quibus ille in Dissertationibus academicis, Specimine controversiarum, & Eride scandica ita respondit, ut Apollo fayeret, & plurimi eruditorum adprobationem suam adferrent. Quin & in varias linguas translatum fuit hoc opus, a Kenneto quidem in anglicam, a Io. Barbeyraeo in gallicam, cuius editio altera, quæ A. 1712. prodiit, priori de A. 1706. longe præferenda est, atque a Webbero, professore giessensi, in germanicam, cum notis Io. Nic. Hertli, Barbeyraei & aliorum. Datur etiam Pufendorfsius contractus, & aphorismis illustratus, Marpurgi 1698. 8. immo liber eius de Officio hominis & civis nihil aliud est, quam compendium magni operis de Iure naturæ & gentium. Et iuvat coniungere cum illo excellentissimi Thomasis Fundamenta iuris naturæ & gentium, edita Halæ A. 1705. in quibus, depositis præiudiciis, quibus & Grotius & Pufendorfsius hic & illic laborarunt, altius atque accuratius doctrinam huc pertinentem consideravit, perpendit, candideque elocutus est. Nec reticendum, fuisse virum illustrem, miraculum sui temporis, ecui ignotum? qui, ut clari nominis Iust. Christoph. Bachernus in Program. A. 1709. m. Maii A. 4. refert, Pufendorfsium hoc in opere nec finem obiectumque, nec causam efficientem iuris naturæ recte constituisse adfirmavit. Phura iudicia de auctore nostro, eiusque præsentis labore qui desiderat, consulat *Alta erudit.* A. 1707. 35. *Bœclerum* Bibliogr. crit. 894. 900. *Rechmerum* l. c. *Buddenum* in *Selectis iuris nat. & gent.* p. 32. 53. & in *Elementis philos. instrument.* 92. *Clericum* T. IX. de la Biblioth. choisie 387. *Schwarzfleischium* Epp. Select. p. 234. C. *Thomafium* Dissert. præem. in *Institutiones Iurisprud. div.* p. 18.

Lib. VI. cap. 2. §. 4. p. 908. Parentum imperium, ipsorum quoque liberorum præsumto consensu, adeoque pacto tacito niti videtur.

Sententia illa ex falso hoc principio resultat, quod bellum omnium in omnes detur. *Kestner* de I. N. & G. 63.

§. II. p. 919. Pater in familia segrege ius visa & necis habet in liberos.

Contrarium verius mihi videtur. *Idem* 66.

Doctrina

Lib. VII. c. 7. §. II. p. 1088. ubi agitur de Successione in regno.

Doctrina illa non satis plene & distincte hic traditur. Idem disput. de Successione sororis præ filio sororis defunctæ.

Sam. Pufendorf, Flöha-misnicus, Erh. *Wolgelt*, celebris mathematici ienenfis discipulus, primum in academia heidelbergensi, deinde in Iundienfi Scanorum professor, tum regius Holmiæ secretarius & historiographus, tandem Electoris brandenburgici consiliarius intimus, pariterque historiographus, atque in Baronum ordinem evectus, vir tam illustris per totam Europam nominis, ut satius sit de eo filere, quam pauca dicere. Felicis ingenii sui dotes explicuit præstantissimis, ac per omnem ætatem victuris scriptis, quæ sunt, Elementa iurisprudentiæ universalis, (cui multa inserta sunt ex *Wolgelti* Ethica euclidea) Liber de statu Reip. germanicæ sub ficto Severini de *Mouzambano* nomine, Eris scandica, Specimen controversiarum ipsi circa ius naturale motorum, Historia de rebus suecicis sub GVSTAVO ADOLPHO usque ad abdicationem CHRISTINAE, de Rebus a CAROLO GVSTAVO gestis, Ius feciale divinum, Introductio in historiam & Liber de habitu religionis christianæ ad rempublicam, atque ex improvida subsecutione unguis in pede, quæp. infecta est inflammatio, immaturam, si fas ita loqui, mortem obiit Berolini anno 1694. ætatis 63. *Buddens* in Selectis iur. nat. A 3. *Lexicon univers. hister.* T. IV. 241. Io. *Moller* Hypomnem. ad Schefferi Sueciam litteratam 468. *Magirus* 699. *Titius* præfat. in Pufendorffium de Officio hom. & civis, ac *Bibliothecarius nulli parti additus* 514.

LV.

Theodori REINKINGKII Tractatus de regimine seculari & ecclesiastico S. Imperii romano-germanici. Augustæ Vindelicorum, 1717. Septima editio. Ter enim typis Hampelianis Giffæ ac Marpurgi, & semel Genathianis Basileæ prodit: tertia autem illarum editionum sine auctoris præscitu & consensu, sub fallace auctoris titulo, A. 1641. in publicum protrusa, typis mutilatis, charta immunda, innumerisque vitiis neutiquam se commendat. In quo de prædicti Imperii agitur maiestate & potentia, de Imperatoris, Electorum, Principum & Magistratuum iure & superioritate

ritate, de Imperii fundamentis, constitutionibus & legibus pragmaticis, de potestate ecclesiastica: & quidquid scitu dignum & necessarium est ad pleniorum eiusdem status cognitionem & instructionem, adducitur. Accedunt non nulla, quæ durantibus belli motibus circa publicum Imperii statum, ac per novam Pacis monasterio-osnabrugenſis compositionem innovata, vel confirmata fuerunt, solide ac ſuſe ex antiquis recentioribusque Historicis, Politicis, Iurisconſultis, aliisque verſatiſſimis ſimul & probatiſſimis auctoribus proponuntur. In Præſatione de prioribus editionibus loquitur, longamque & gravem diſputationem contra Hippolytum *Lapide* inſtituit, non ſuum ipſius duntaxat, ſed auguſti. etiam Imperatoris, Electorum & Principum S. R. Imperii adverſarium, & hoſtem maledicum. Interim *Conringius* de Negot. convent. Imper. th. 65. non dubitat ſcribere, eum ſtrenuum, forte nimium cæſareæ poteſtatis aſſertorem fuiſſe; *Bilderbeckius* autem in Bibliotheca Iuris publ. german. p. 33. apertius rem eloquitur, dicens, confundere ius privatum cum publico, ſententiam de pure monarchica Imperii romano-germanici forma non ſatis firmis probare argumentis, & denique ignorantiam politiciſ atque hiftoriæ germanicæ prodere. Quibus adde *Zſchackwitzium* Prolegom. in ius publ. p. 42. D. Auguſtinum *Leysrum* diſp. de Aſſentat. ICtorum §. 37. & D. *Rinckium* Program. Orationi auſpicali præmiſſo X 2.

LVI.

CAROLI IV. Rom. Imperatoris Aurea bulla, ex autographo francofurtano deſcripta, & edita ab Henr. Gunthero *Thulomario*. Francofurti & Lipſiæ 1706. Conſecta fuit ab ipſis Procerum Germaniæ miniſtris, & quidem XXII. priora capita Norimbergæ IV. Idus Ianuarii A. 1356. in ædibus ad inſigne aurei clypei, reliqua eodem anno in curia Metenſi, & promulgata ipſo ſacri natalis feſto; latino autem uſi ſunt idiomate, ut Romano pontifici aliisque germanicæ linguæ ignaris poſſet innotefcere. Sed & variæ eius dantur verſiones atque editiones germanicæ; inter quas antiquiſſima eſt illa, quam WENCESLAUS Imp. faciendam curavit, quæque in hodiernum diem in Bibliotheca cæſarea oſtenditur. Plura de his, & aliis huc pertinentibus, vide apud *Thulomarium* in Tractatione de Bulla aurea, edita Heidelbergæ A. 1683.

4. & recensita in *Actis eruditiorum* eiusdem anni p. 332. & nota; Cap-
pula ex editione moguntina, quæ ibi. francofurtano exemplari
desiderantur, adiecta esse.

Henr. Guntherus *Thulemarus*, I. V. & Philos. doctor, & Aca-
demia heidelbergensis professor publicus ordinarius, scripsit Tra-
ctationem de Bullis, & speciatim de Aurea bulla CAROLI VI.
Imperatoris, Heidelbergæ 1682. aliamque de Octoviaru, ibidem
1684. laudatus ab egregiis viris, Henr. *Mihomio* Rerum german.
T. I. 466. *Wagenseilio* de Noribergæ Rebus notabilibus p. 233. &
Thomanno in Struvii Actorum litterariorum T. I. 91.

Heinrici VFFELMANNI Liber de iure, quo homo ho-
mini in sermone obligatur. Helmstadii 1676. In quo præter quam
plurima alia, Iesuitarum novorumque Casuistarum portentosa de
æquivocationibus, amphiboliis, & mentalibus reservationibus do-
ctrina refellitur. *Conringius* in Epistola ad auctorem, quæ huic
Libro præmissa est, laudat eum cum ob præstantiam huius opus-
culi & plenam argumenti tractationem, tum ob candorem atque
integritatem, quæ ingenue monuerit, nec primis aut solis Iesuitis
hanc artem deberi, nec etiam illorum omnibus, etsi quam plures;
ipsique adeo summæ illius fodalitii, foede hic sese gesserint. I-
demque scriptum laudatur a *Strimasto* in Examine responsionis
Casp. *Calvoerii* p. 4. & Christ. *Thomasio* Dissertat. prooemiali in
Institutiones iurisprud. divinæ p. 21. Capita operis sunt XIII. quo-
rum 1. agit de homine sociali. 2. de sono, voce, & sermone. 3.
de obligatione. 4. de iuribus sermonis, & insignite de veracitate.
5. de veracitate iudiciaria. 6. de fide. 7. de fide latroni, hosti &
hæretico data. 8. de iureiurando. 9. de mendacio. 10. de perfu-
dia, prodicione & periurio. 11. de maledicentia. 12. de retorsio-
nibus iniuriarum verbalium. 13. de æquivocationibus & menta-
libus reservationibus.

Henricus Pffelman, vohrdensis, *Haberkornii*, *Misleri*, *Siveltii*
& *Ebellii* discipulus, in academia Iulia tradidit publice doctrinam
moralium, & extra ordinem per breve tempus theologiam, dein-
de autem ad pastorem & professionem theologiæ luneburgen-
sem vocatus, eo quidem ivit, sed hisce muneribus diu præesse non
potuit; degenerante enim tussi & sanguinis profluvio in febrem
hecticam, anno 1680. extinctus est, quum in flore ætatis esset; h. e.

vir annorum 40. Habemus ab eo varias Disputationes, de principiis actionum moralium, de iure talionis, de homagio, de mensura pretii rerum, de sanctimonia Principum, de legatis, de duellis, de imperfecta perfectione fidelium in hac vita, de centitudine gratiae & remissionis peccatorum, Orationem adversus exercitationes paradoxas Petri *Gassendi*, & alia. Vide Io. Georg. *Bertrami* Lüneburgum euangel. P. I. 476.

Casp. ZIEGLERI Diatriba canonica de dote ecclesiarum, eiusque iuribus & privilegiis. Wittebergæ 1676. In qua tractatur 1. de vocabulo *ecclesia*, & eius usu 2. initio nascentis ecclesiarum templa Christianis nulla fuisse. 3. ignotam fuisse primis Christianis dotationem ecclesiarum. 4. de sententia *Canonistarum*, necessaria ecclesias dotari debere statuentium. 5. de extensione dotationis usque ad oratoria, & singula altaria. 6. cui incumbat onus dotandi ecclesias. 7. de quantitate dotis. 8. in quibus rebus constitui debeat dos ecclesiarum. 9. de familia ecclesiastica. 10. de forma & modo constituendi dotem ecclesiarum. 11. de fine dotis ecclesiasticæ. 12. de eius privilegiis. 13. de eorundem violatione & ademptione.

Casp. Ziegler, Lipsiensis, iis descendens maioribus, qui nobilitate & egregiis facinoribus non tantum in Europa, verum etiam in Asia, Persiarumque regno gentem nomenque suum extulerunt, postquam patris voto morem gerens sacris studiis sub *Hoopsnero*, *Halsmanno*, *Carpzovio* operam dedisset, iura didicit patre duce, comitibusque Polyc. *Wirsbio* & Amadeo *Eccelto*, tanto cum successu, ut post triennium cum applausu lauream in academia salana acciperet, & mox professioni iurium in academia wittebergensi, admoveretur. Hæc videns Eusebie, non poterat amplius moleste ferre *Ziegleri* apostasiam, eiusque nomine Themidi invidere: eventus enim docebat, non potuisse illum ad summa pervenire, nisi utramque coluisset. Ceterum sicut ille singularem in docendo industriam, felicissimam in respondendo de iure promittitudinem, in tuenda asserendaque iustitia incorruptum studium, in consiliis dexteritatem haud vulgarem demonstrans, omnium in se ora oculosque convertibat, ita honores ac dignitates, una post alteram, virum optime merentem excipiebant; mox enim factus est Facultatis suæ, ut vocant, ordinarius sive præses, & summo Saxonie

Saxoniz tribunali, quod Dresdæ est, adscriptus. In omnibus autem rebus ita se gessit, ut non tantum doctus, non tantum prudens, sed etiam bonus & videretur, & esset, atque nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam referret, recteque facti, non ex populi sermone, sed ex ipso facto peteret mercedem; si tamen mercedem is petere dicendus est, cui propitius Deus, & bona conscientia erant instar omnium. Fatales optimo ICTo nostro, qui ~~ma-~~neris ratione tot casus resolvere debuit, resolvitque, fuere casus: puer enim ex lapsu cranium fregit, et senex tibiam cum fibula dextri cruris. Sed hic alter casus mortis erat præambulo: nam ex somno quasi experrectis calculis, exquisitissima tormenta patiebatur, cumque etiam letalis febris accederet, defecit anno 1690. cum absolvisset, ut putant, ætatem hominum, videlicet annos 70. D. Casp. Henr. *Hornius* in Oratione parentali, apud Pippingium in Append. Memoriar. theologor. p. 1042. *Witte* Diar. biograph. T. II. 178. Apud eosdem videri potest, quid scripserit. Nos hic tantum observamus, scripsisse Dicasticen, Regicidium Anglorum, Tractatum de iuribus maiestatis, Rabulisticam, multas Disputationes, & germanice Libellum de conficiendo carmine, quod Madrigale vocatur: in quo ille Germanis primus faciem prætulit. Hic ille est *Zieglerus*, quem *Schurz-fleischman* Epp. arcan. T. II. 6. decus patriæ; Christianus *Thomasius* Dissert. prooemiali in Institut. iurisprud. divinæ p. 3. ICTum divinarum pariter & humanarum rerum scientia instructissimum; & Io. Guil. *Bergerus* Dissertationum academicar. p. 320. gravissimum iuris antistitem, interque cetera severioris doctrinæ ornamenta, elegantissimum omnis leporis magistrum, ac plane Gratiarum manibus factum appellat.

Io. SCHILTERI Dissertatio de condominio circa sacra, Argentorati 1704. In qua docetur, condominium circa sacra fundari in condominio territoriali pro indiviso, atque nihil aliud esse, quam ius circa sacra inter duos vel plures dominos territoriales: Statusque Imperii, etiam post Concordata nationis germanicæ, & tempore pacis religiosæ ac westphalicæ, gavisos esse iure superioritatis territorialis; huius autem naturam, velut analogam maiestatem, in primis consistere in iure etiam circa sacra & ecclesiastica intra territorium. Quare si Status reformantes iure suo usi, vindicias egerint iuris circa sacra adversus Sedem romanam,

invito forte etiam ab initio Imperatore & Edicto wormatiensi, postea tamen, re penitus considerata, Imperatorem & Imperium, atque in primis Episcopos etiam, vindicias istas, saltem respectu occupatae possessionis per Pacem religiosam, ratas habuisse, & ut partem superioritatis territorialis agnovisse, & confirmasse.

Ioachimi MEIERI Dissertatio gamica de iure connubii cum sponsa extranea, Gottingæ 1703. Absolvitur V. capitibus, quorum 1. tractatur de iure sponсарum extranearum antiquo apud Iudæos, Græcos & alios. 2. de iure sponсарum antiquo apud Romanos. 3. de iure sponсарum extranearum antiquo apud Germanos. 4. de iure sponсарum extranearum hodierno in detractione. 5. de sponсарum extranearum hodierno reliquo in contractibus vel quasi, & delictis. Et dicata est nuptiis summe reverendi Phil. Lud. Boehmeri, ecclesiarum Principatus & urbis gœtingensis superintendentis generalis, professoris theologiæ in Gymnasio primarii, & protecclesiastæ ad S. Ioannis, cum Catharina Elisabetha Stillenia.

Io. Wilh. ENGELBRECHTII Commentatio iuris gentium de militantium officio in expeditionibus bellicis, vulgo in Feldzugen und bataillen. Helmstadii 1705. In qua delineantur officia, quibus supremi bellorum duces inferioribus, & inferiores vicissim milites illis obstricti sunt, eo potissimum tempore, quo cum hoste confligendum, aut eius aggressus expectandus est.

Io. Wilh. Engelbrecht, natus Hanoveræ anno 1674. d. 15. Ianuarii, primum causarum patronus in urbe patria, deinde in academia Iulia professor moralium, porro D. & professor iuris, & nunc Ordinis sui princeps ac senior, nec infelix poëta, quod viri severioribus studiis addicti singulare decus est, varias partim scripsit, partim moderatus est Disputationes, ut, de iusto naturali ludorum in pecuniam, de iure poenarum capitalium in homicidio doloso, de legitima, per quam separantur liberi, de iure peregrinantium, de casibus quibusdam practicis, de renovatione investituræ, universitatis nomine regulariter non in casu mortis unius ex pluribus feudi curatoribus, sed demum cunctis iis deficientibus, petenda, de casibus aliquot iuris selectioribus, de advocato electorali saxonico.

Adami CORTREII Repraesentatio iuris primariarum precum,

eum, sacratissimis Imperatoribus romano-germanicis sine prævio Pontificum assensu competentis. Magdeburgi 1716. Postea primo eius Tomo Corporis iuris publici annexa. Qua 1) exhibentur Litteræ papalis internuncii colonienfis, Archiepiscopi rhodiensis, & tenor velaminis papalis. 2) Responso *Contrit.* 3) FERDINANDI III. & LEOPOLDI Diplomata: e quibus patet, preces primarias ultra longissimum tempus præscriptum, absque requisitione & indulto Pontificis esse impertitas. 4) Imperatorem in orbe christiano esse caput omnium supremum, nullaque obedientia Pontifici subiectum.

Adamus *Contritum*, syndicus provincialis magdeburgicus, vir consultissimus, qui per plurima lustra illustrandæ iurisprudentiæ publicæ non minore gloria, quam labore, incubuit, aliis etiam scriptis studuit prodesse, nimirum Observatis ad articulum IV. Pacificationis ryswicensis, & Corpore iuris publici, cuius IV. iam prodierunt Tomi, & II. alii expectantur. Rebus autem humanis ereptus est clarissimus vir annno 1707. ætatis fere 70. *Acta eruditum* A. 1706. 348. & 30. A. 1708. 23. A. 1710. 511.

Henr. Ern. KESTNERI Conspectus prudentiæ legislatoriæ. Rinteli 1710. In quo vera iurisprudentiæ principia ex nativis suis fontibus deducuntur. Prohibitionem autem Creatoris, fundamentum iuris naturæ esse docetur, cuius voluntas aut verbis declaretur, aut factis: si illud fiat, vocari ius divinum revelatum; si hoc, naturale. Ad facta autem pertinere motus & instinctus a natura hominibus infitos & implantatos, itemque actiones ipsius Creatoris, rerum videlicet creationem & conservationem: actionum quoque finem, tum necessarium, tum probabilem: nec non medii necessitatem: & denique naturam ipsius sanctissimi Creatoris, qui perfectissimus sit, & nihil frustra fecisse intelligatur, huc pertinere. *Acta erudit.* A. 1698. 485.

Henr. Ern. *Kestner*, natus Detmoldiæ in Comitatu lippiaco A. 1671. in academia rinteliensi Ictus & professor publicus, serenissimique Hassiæ Landgravii consiliarius, non tantum publice privatimque docendo, verum etiam plurimis scriptis, quorum catalogus exstat, industriam, ingeniique sui foecunditatem comprobavit, eaque in sententiis promendis libertate utitur, ut fateri necesse sit, eum veritatem sectari, non autem aliorum auctoritatis mancipium esse.

SCABINATUS IENENSIS Vockerodtischer unfug, Indecentia Vockerodtiana, five Apologia contra maledicum Godofredi Vockerodtii libellum. Jenæ 1710. Illustre illud Collegium dederat ad præcedentem requisitionem responsum in causa discipuli contra prædictum Gymnasii rectorem in puncto excessivæ castigationis: quod ille acerbo, & contumelioso excepit scripto. Contra hoc igitur consultissimus ordo se tuetur, ostendens, se secundum acta & probata iudicasse, citra cuiusquam favorem aut odium, statumque controversiæ in hoc versari: An deceat ludi moderatorem sævitia uti erga discipulum delinquentem, eumque infamem reddere, atque execrari ac diris devovere? Alias certe notum est, *Vockerodtium* eruditione atque informandi dexteritate præstantissimum, sed & pietate ornatissimum fuisse scholæ Gothanæ rectorem: quem quidem valde commendant *Siruvius* Introduct. in notit. rei litterar. c. 10. p. 484. & D. Ioach. *Langius* Antibarb. P. I. 646. P. II. 53. 508.

LVII.

Christiani THOMASII Dissertationes iuridicæ varii argumenti. Lipsiæ & Halæ 1695. Sunt disputationes, habitæ ab auctore in academia lipsiensi, & tractant de sequentibus materiis, 1) de iniusto *Pontii Pilati* iudicio. Cum Io. *Stellero* Pilato defenso. 2) de vagabundo. 3) de obligationibus & actionibus. Cum appendice Vindiciarum pro dominio contra servitutem. Additur Christfr. *Wachtleri* Dissertatio de iure in re, comparata ad Io. Ferd. *Behambi* Argutias iuris civilis, eiusdemque *Wachtleri* Epistola de numero iurium in re. 4) de iure circa colores. 5) de prioritate ac posterioritate temporis dubia atque incerta. 6) de sponsione Romanorum caudina. Confer *Siruvii* Biblioth. philos. p. 190. 7) de crimine bigamiæ. 8) de præscriptione bigamiæ. 9) de actione fideiussoris adversus debitorem, antequam solvit. 10) de filio sub conditione, si se filium probaverit, herede instituto. 11) de iure circa somnum & somnia. 12) de feudis oblati. 13) de abigatu. 14) de sponsione Romanorum numantina. 15) de servitute stillicidii. 16) de iure asyli, Legatorum ædibus competente. 17. de validitate coniugii, invitis Parentibus contracti, & per benedictionem sacerdotis depositi consummati. Cum IV. Responsis ad hanc disputationem pertinentibus, Jctorum videlicet *Rostochiensium*, *Kiloniensium*, & *Lipsiensium*.

Christi-

Christianus Thomafius, lipfienfis, Iacobi polyhifloris filius, in lucem editus A. 1655. primus fuit, qui Halæ magdeburgicæ philofophiam & ius doceret, ac fundamentum Academia Fridericianæ, iam florentiffimæ, poneret; eamque gloriam, quam initio comparavit fibi, incredibili ftudio atque induftria & confervavit, & mirum in modum auxit atque amplificavit, ita ut auguftiffimus Rex, meritorum eius rationem habens, fummis, quæ in virum academicum cadere poffunt, dignitatibus, non fine invidorum ac malevolorum ægritudine, eum ornaverit, atque in numerum confiliariorum intimorum receperit, & Vniverfatis fuæ directorem conftituerit, qui præterea, ordine fic poſcente, primarius eſt antecelfor, & Facultatis iuridicæ ordinarius. Scripta eius, neque tamen omnia, fed potiora tantum, recensentur in *Nemen Bücher-faal*, T. IV. 178. omnia vero in *Catalogo* ſcriptorum Thomafianorum, ſæpius typis excuſo. Adverſarios, uti fit inter eruditos, præſertim ſi a vulgaribus Doctorum ſententiis diſcedas, atque ulcera five errores & vitia aliorum tangas, naſtus eſt plurimos, quos nominare ſuperfluum foret; tantumque abeſt, ut famam celeberrimi viri offuſcarint illi, ut clariorem reddiderint. Juvat potius, ex multis encomiis aliqua adferre: nam Iuſtus Chriſtoph. *Bæbmer* in Program. Diſputationibus XII. Puſendorſianis A. 1709. d. 4. Maii præmiſſo A 3. vocat excellentis virum eruditionis, & acerrimi ingenii, Fridericianæ academiciæ gloriam; *Bilderbeckius* Biblioth. Iuris publ. germ. p. 8. acutiffimum, & propter excellentem iudicandi facultatem magni æſtimandum; *Zſchackwitzius* Prolegom. in Ius publ. p. 45. virum, cuius eruditio ac merita non ſatis poſſunt laudari; *Buddem* in Selectis I. N. & G. p. 53. virum ingenii acutiffimi; & auctor *Nova Bibliotheca* T. VI. 317. reſtauratore ſanioris philoſophiæ in Germania noſtra, & virum incomparabilem. Nec minus de eo adhuc juvene optime ſperabat Conr. Sam. *Schwarzſchischius* Epp. arcan. T. I. 619. eiusque ſtudioſorum rationem habendam putabat. *Ingenio ſolerti, doctriſinaque eleganti*, (ſic ille pergit) *& vita conſuetudine delectatus eſt Grævius, vir clariffimus, qui de eo apud Batavos retinendo cogitabas. Sed patria amor eum ad ornandam Saxoniam reduxit, ut tanto magis eius cauſam ſuſcipiendam eſſe exiſtemem, quanto propius animum moraque perſpexi.*

EIVSDEM Navorum iuriſprudentiæ romanæ antiquiſtianiæ libri II. Halæ 1695. Accedunt 1) Diſputatio academica de

nævis iurisprudentiæ romanæ sub Regibus ad tempora Legis XII. tabularum. 2) Programma de causis inutilium doctrinarum in studio iurisprudentiæ. 3) Vindiciæ Corollarii de exiguo Pandectarum usu in foris Germaniæ, adversus Programma wittebergense. Præfatio autem indicat summam nævorum iurisprudentiæ iustinianæ, & hodiernæ romano-germanicæ.

EIVSDEM Quæstiones promiscuæ historico-philosophico-iuridicæ. Halæ 1693. Sunt numero XII. & 1. quidem ostendit, non dari iustam substantiæ definitionem. 2. WENCESLAVM Imp. non esse legaliter depositum. 3. iam tempore Socratis sutores fuisse philosophos, adeoque eos, qui *Babmism* impugnant, parum apte argumentum inde sumere, quod sutor fuerit. 4. tentat definire actionem vanam, & monstrare, quo differat modo a turpi. 5. quæstiones paradoxas publice proponere, nec illicitum esse, nec sine nota iniustitiæ prohibendum. 6. Doctrinam Iuris romani de servis non magnum habere usum in servis nostris, a Turcis captis. 7. Respondetur obiectionibus *Placcii*, dimicantis pro Regula interpretationis hac: Favorabilia extendenda, & Odiosa restringenda esse. 8. an detur manumissio Turcarum captorum, per baptismum? 9. WENCESLAVM Imp. prope inter martyres referendum esse. 10. dispositionem FRIDERICI III. Imp. de anno 1441. contra Doctores iuris & Ius romanum, non ita iniquam esse. Contra *Conringium*. 11. *Philosophiam* vulgarem *peripateticam*, & *cartesianam* esse plusquam scepticas. 12. refutat communem definitionem accidentis prædicamentalis, & inquirat in definitiones Modi & Attributi *Cartesianorum*. In Programmate hisce Disputationibus præmissis perstringit auctor vitia, quæ in disputationes publicas, ipsorum potissimum Doctorum ambitione, avaritia, & adulatione irrepserunt. Post hæc iam dicerem de illustribus auctoris Institutionibus iurisprudentiæ divinæ, nisi compactæ essent cum aliquot eius disputationibus. Disputationum autem volumina, quorum multa habeo ad IV. Facultates academicas pertinentia, iam nunc excutere non vacat.

LIIX.

Christiani THOMASII Notæ ad singulos Institutionum & Pandectarum titulos. Halæ magdeburgicæ 1713. Complectuntur
varias

varias Iuris romani antiquitates, atque in primis usum eorum hodiernum in foris Germaniæ ostendunt. Præmissa est Præfatio de cautelis circa emendationem administrationis iustitiæ adhibendis, & de officio professorum ad eum finem obtinendum: nam ut prolationes litium ex academiis, tanquam fonte, derivatæ sunt, ita, ut malo obviam eatur, professoribus incumbere docet, iuris iustiniæi naves ingenue ut ostendant, & quam illud patriis constitutionibus minime anteferendum sit, inculcent, detegant etiam fucos iuris canonici, larvamque ei sanctitatis & utilitatis falso creditæ detrahant. In fine annectitur Conradi SINCERI (id est, Io. Georgii Kulpæsi, de quo vide Placcium de pseudon. p. 569.) de germanicarum legum veterum, ac romani iuris in rep. nostra origine auctoritateque præsentis Dissertatio epistolaris. Quæ separatim prodiit Lipsiæ A. 1682. 12. postea Kulpisianarum dissertationum collectioni inserta a doctissimo Schiltero. Præsens autem editio id præcipui habet, quod in paragraphos distincta, & summariis, quibus antea carebat, instructa, notisque *Thomasianis*, quibus ea, quæ Schilterus sententiæ Kulpisianæ opponit, diluuntur, illustrata est. *Alia erudit.* A. 1682. 366. & A. 1714. 157.

Io. Georgius de Kulpæ, Vlrici Obrachti discipulus, postea Ictus, primumque professor, modo gieffensis, modo argentoratensis, deinde serenissimi Ducis wurtembergici a consiliis sanctioribus, atque ad pacificationem rysvicensem legatus, optime quidem de iuris studiis, & patria meritis est, sed brevem lucis huius usuram habuit, extinctus anno 1698. ætatis 46. Scripsit Collegium Grotianum super jure belli & pacis, de quo *Alia erudit.* A. 1683. 187. atque a *Thomasio* in Notis in Monzambanum p. 5. commendatur a rariore iudicio, rerum germanicarum notitia, & libera modestia. Cui adde *Bilderbeckium* Biblioth. iuris publ. germanici p. 39.

Christiani THOMASII Cautelæ circa præcognita iurisprudentiæ. Halæ magdeburgicæ 1709. Comprehenduntur XIX. capitibus, quorum 1. traduntur cautelæ circa conceptum veræ eruditionis & sapientiæ in genere. 2. circa media perveniendi ad sapientiam. 3. circa conceptum iurisprudentiæ in specie. 4. circa doctrinam de officio doctoris iurisprudentiæ. 5. de historia & philosophia in genere. 6. circa studium historiæ philosophicæ. 7-19. circa studium grammaticum, poëticum, rhetoricum, logicum, mathematicum.

themathicum, methaphysicum, physicum, ethicum, decori, politicum, oeconomicum, medicum & theologicum.

EIVSDEM Cautela circa præcognita iuris prudentiæ ecclesiasticæ. 1712. In quibus differitur de iurisprudentia ecclesiastica in genere, historiæ ecclesiasticæ neglectu, usu, & scopo peculiari studiosi iuris circa illud studium, de cautelis circa historiam ecclesiasticam cum generalibus, tum specialibus a tempore creationis usque ad nostram ætatem, de origine, progressu, auctoritate & utilitate iuris canonici. Vterque liber utilissimus est non tantum iuris, sed etiam theologiæ studiosis, ut sapere, & præiudicia deponere discant.

LIX.

Henr. Ernesti KESTNERI Ius naturæ & gentium. Rintellii 1705. Editio hæc altera illa, quæ ante sexennium comparuit, est auctior & emendatior, Derivatum autem est illud ex ipsis fontibus, ad ductum *Grotii*, *Pufendorffii* & *Cocceii*, atque in usum studiosæ iuventutis in compendium redactum. Accedunt etiam Positiones illustri viri, Henr. *Cocceii*. Tractatio constat XIII. capitibus, & 1. agit de principio iuris naturalis. 2. de eo, quod humano generi competit. 3. de cultura corporis. 4. de iure connubiali. 5. de contractibus. 6. de iuramentis, interpretatione, & damnis. 7. de summa potestate. 8. de contractibus summarum potestatum. 9. de iure belli. 10. de processu belli. 11. de pace. 12. de poenis. 13. de interitu facultatum. Præmittuntur iudicia quædam, de hoc opusculo lata, ut, excellentissimi L. Baronis *Fuchsii*, *Lipsiensium*, qui Acta eruditorum edunt, & auctoris *Relationum francofurtensium*. Vide *Buddenum* Selectis I. N. & G. p. 64.

Augustini LEYSERI Meditationes ad Pandectas. Lipsiæ & Guelpherbyti 1717. Sunt numero LXVI. quibus præcipua iuris capita ex antiquitate explicantur, cum iuribus recentioribus conferuntur, atque variis celebrium Collegiorum responsis & rebus iudicatis illustrantur. Et in hoc argumento pergit auctor doctissimus, ita ut post aliquod temporis spatium novum volumen habituri simus.

Aug. *Leyserus*, Vitembergæ A. 1683. natus, antehac in academia patria professor iuris extraordinarius, nunc in alma Iulia Iureconsultus ordinarius, & in tribunali wolffenbuttelano assessor, politioris vir litteraturæ, nec minus facundiæ dotibus, quam stili elegantia

gantia præstans; edidit Disputationes de variationibus & retractationibus Ictorum, de logomachiis in iure, collationem prisca iuris saxonici cum iure romano & moribus hodiernis, de liberalitate necessaria, de iniusta in homicidas indulgentia, de iuribus singularibus Equitum saxoniorum, de iuribus singularibus prædiorum Nobilium, de falsis quæ vulgus ignorat, de morte absentis probanda, de veris & falsis delictis Ministrorum Principis, de contemptu iurisprudentiæ & Ictorum apud Romanos, de iure litigandi sumtibus alienis, de immoderato peregrinandi studio.

LX.

Henr. Ernesti KESTNERI Dissertationes de defectibus Iuris communis in Rep. germanica, Rinteli 1708. Continetur iis prodromus conclusionum, ad reformandam Iurisprudentiam, & accedit Phil. Burchardi de hodiernæ iurisprudentiæ nævis & remediis Discursus. p. 169. Cum Iudiciis & elogiis summorum virorum de hoc Burchardi opere p. 217. Speciatim vero in Dissertationibus illis agitur 1. de reformanda iurisprudentia. 2. ostenditur, Ius romanum, deficiente Iure statutorio aut provinciali, non esse attendendum in casibus, ubi aut rationi, aut æquitati repugnat. 3. de auctoritate Speculi saxonici & suevici. 4. de auctoritate & receptione Iuris romani. 5. Controversias summorum Imperii Principum non ex Iure romano, sed ex legibus naturæ, divinis, & observantia Imperii esse decidendas. 6. Brocardicum hoc, *Bonus iustitista, bonus iurista*, non prorsus verum esse. 7. Omne ius esse reale. 8. de mysteriis quibusdam Iuris-romani. 9. de eius nævis quibusdam circa materiam testamentariam. 10. de mysteriis quibusdam circa materiam de delictis, & de processu. *Acta eruditior.* A. 1709. 13.

EIVSDEM Discursus præliminaris de principiis Iurisprudentiæ modernæ in paucula capita redigendis, Rinteli 1710. Scopus auctoris est, leviculum duntaxat indicem & generalissimam sciagraphiam tradere, quomodo amplissimus iurisprudentiæ campus, multaque iuris placita contrahi, atque in compendium redigi possint: & hunc in finem docet 1. de norma agendorum. 2. de diversis hominum, in Rep. viventium, iuribus. 3. de iuribus in rem competentibus. 4. de testamentis & successionibus. 5. de contractibus. 6. de Iure ecclesiastico. 7. de varietate iurium in Rep. oc-

currentium. Annektitur 1) anonymi *ICI* Gerichts- und Processordnung, seu Constitutio iudiciorum & processuum, in qua ostenditur, quomodo actus iustitiæ formari, & singuli processus tam in prima, quam in secunda instantia, intra spatium unius anni, finiri queant. 2) G.G. *Leibnizii* Epistola similis argumenti de reformando ordine processus. Recensio huius Discursus sit Tomo V. *Supplementorum Actor. erudit.* p. 270.

EIVSDEM Discursus de iurisprudencia papizante. Rintelii 1711. Qui IV. capitibus absolvitur, quorum 1. agitur de generali iurisprudentiæ papizantis conceptu. 2. de iurisprudencia papizante circa iura personarum. 3. de iurisprudencia papizante circa ius in re, & ad rem. 4. de iurisprudencia papizante circa materiam de delictis. Vide Tomum V. *Supplement.* Actor. erudit. p. 271.

LXI.

Georgii ENGELBRECHTI Compendium iurisprudentiæ. Helmst. 1697. Ex genuinis Iuris naturæ ethices ac politices principiis, Pandectarum, Codicis, Novellarum, Iuris canonici, Recessuum Imperii, Constitutionum tum criminalium, tum provincialium textibus, secundum ordinem Digestorum concinnatum, hodierno usui ac decidendis controversiis, tum publicis, tum privatis inserviens. Eundem videlicet scopum auctor in Compendio hoc concinnando sibi præfixit, quem in simili commentandi genere *Echylus*, *Leinsbachius* & *Servius* observarunt. Et Collectores *Altorum eruditior.* ad A. 1698. p. 103, istud singulare in eo advertendum indicant, quod ea, quæ Iure provinciali per Ducatus Brunsvico-luneburgenses specialiter sancita sunt, sedula cura sub tabulis congruis notata reperiantur.

Georg. Engelbrecht, hildesienfis, Arnoldi, hereditarii in Volldagfen, Gronau & Riedeburg, & sereniss. Georgii Ducis Brunsvic. & Luneburg. consilarii intjmi atque cancellarii filius, Henr. Teller, Schradari, Eschellii, Conringii, Hahnii, Wærneri & Glæseri discipulus, confecto itinere gallico & belgico, & impetratis honoribus doctoralibus constitutus in academia Julia professor, suo in ordine eo usque ascendit, ut tandem fieret Codicis professor, antecessor primarius, ac totius Academiæ senior, præterque ea a serenissimo Duce Georgio Wilhelmo dignitate consilarii mactaretur. In Programmate funebri, quod Academia in honorem eius posuit, vocatur

catur iureconsultus magnus, senator cordatus, & multo usu pol-
lens, professor dexterrimus, virque bonus, pacis amans, gravis ne-
mini, omnibus carus acceptusque, cui insignem Iulia gloriæ con-
servatæ partem se debere grata semper professura sit. Non mul-
ta & operosa emisit volumina, ea tamen, quæ scripsit, aut corre-
xit, præmorfoſos sapiunt unguës, multaque cum diligentia compo-
ſita ſunt. Tandem tumore in pedibus, & calculi doloribus ve-
hementiſſime afflictuſ, debito ad mortem ſe modo præparavit, pla-
cidiffimeque acquievit anno 1705, ætatis 67, cum dimidio fere.

EIVSDEM Exercitatio iuridica de Principum in diſpen-
ſando poteſtate, Helmſtadii A. 1695. Auctor tamen eius eſt Herm.
Dieter. *Atribonius*, natus Helmſtadii A. 1671, poſtea Hiſtoriarum
profefſor in academia Iulia, nunc ſereniſſimi Ducis Brunſvic. ac
Luneburg. conſiliarius aulicuſ & conſiſtorialiſ.

EIVSDEM alia de Conſulibus. Helmſtadii 1699. auctore,
uti rubrum iudicat, Leonhardo *Von Daſſel*.

EVSDEM Collatio Iuris communis & brunſvico-lunebur-
gici. Helmſtadii 1703. auctore Henr. Dieterico *Conradtſio*.

LXII.

« Melchioris *ab OSSE* Teſtamentum: cum Chriſtiani *Thomaſii*
annotationibus, præſatione, & appendice recentium Annalium,
adſtaſum aulicuſ & academiæ illius temporis delineandum.
Germanice. Hæſtæ Magdeburgicæ 1777. Vocatur *Teſtamentum*, quo-
niam auctor hoc iudicio teſtamentum quaſi ſuum condere vo-
luit; idque ad potentiſſimum Saxoniz Electorem, eiſque Con-
ſiliarios & Provinciales directum; & nunc demum integrum eſt
editum. In eo auctor tractat de pia, ſapiente, prudente & legi-
tima gubernatione, & adminiſtratione iuſtiæ, acque in primis,
deſiderio Electoris ut ſatiſſaceret, iudicium ſuum exponit de
corrigendis proceſſuum abuſibus; & Chriſtophorus *Carlſch* iu-
dicat, eſſe bonum & utiliſſimũ librũ.

Melchior *ab Oſſe*, *Rantzſio* dictus *ab Oſſe*, hereditariuſ in Frau-
enſels, iuriuſ doctor, & anteſſor-ſipſienſis, præcipuam qui-
dem ſectionem iuris habuit caſarei, ſed pro more illius ſæculi
exiguo ſtipendio contentum ipſum eſſe oportuit. Serviit præter
ea conſiliuſ, Cancellariæ directione atque in legationibus, V. Prin-

cipibus Saxoniz, videlicet Duci *Georgio*, Duci *Henrico*, & Electoribus IOANNI FRIDERICO, MAVRITIO & AVGVSTO, cumque huic Testamentum suum anno 1556. inscripserit, eoque iam tempore senex fuerit, inde haud vane colligitur, eum non multo post ad plures abiisse. Vide Præfationem *Thomasi*.

LXIII

Christoph. Philippi RICHTERI Expositio Authenticæ Cod. *No filius pro patre*. Jenæ 1655. Editio altera, multis in locis aucta. In qua de statu, iure ac privilegiis litteratorum agitur, & variaz quæstiones atque materiæ illustrantur.

Christoph. Phil. Richter, Eisfeldæ-francus, I. V. doctor, Comes palatinus cæsareus, consiliarius saxonicus, Decretalium in alma ienensi professor, Facultatis iuridicæ ordinarius, Curizque provincialis & Scabinatus primarius assessor, atque Academiæ senior, concinnavit Commentarium de significatione adverbiorum in Iuræ civili & canonico usitatorum, Commentarium ad legem ultimam Codicis *de Edicto Adriani tollendo*, Librum de transactionibus & erroribus calculi, Volumen velitationum academicarum, Expositionem omnium Authenticarum Codici insertarum, Centuriam variarum iuris decisionum, Tomos II. consiliorum, Tractatum de successione ab intestato, aliosque de contractibus, de pactis, de iure & privilegiis creditorum, de testamentis, ne quid de Disputationibus ab ipso scriptis habitisque dicam, naturæque debitum solvit anno 1673. cum vixisset annos 71. *Witte* Diar. biograph. H h h h 3.

Io. STRAVCHII Dissertationes theorico-practicæ ad universum Ius iustinianeum privatum. Francofurti ad Viadrum 1682. Sunt dissertationes XXIX. prioribus longe auctiores, summoque studio revisæ, & in ienensi academia iterum publice ventilatæ a Io. Iac. *Autano*. Consilium auctoris in scribendo hoc opere fuit, ut in qualibet materia haberent discæntes in promptu certas indubitatasque definitiones seu regulas, adeoque Epitomen iuris iustiniani. Non secutus est ordinem Pandectarum, postea tamen ei animus erat vestigia illius legere. Et hoc scriptum primum est e Strauchianis, atque olim dictatum discipulis in academia lipsiensi.

Jo. Serach, Coldicio-misnensis, præter inopiam al-
 fidus coluit philosophiam & humaniora, atque adeo factus est
 ICtus elegantissimus. Saepè mutavit sedem: nam Lipsiæ post im-
 petratum magisterii honorem fuit professor eloquentiæ & histo-
 riarum; inde iura docuit lenæ, & quidem bis, (postquam interea
 Syndici munus gesserat Brunsvigæ) ac tandem Gissæ, ubi rebus
 humanis ac mutabilibus eximius est anno 1679. ætatis 67. Nec de-
 recant egregiæ dignitates, quibus præter professoris spartam orna-
 retur: nam lenæ cooptatus est in numerum consiliariorum inti-
 morum saxonitum, & assessorum in Iudicio aulico, & Gissæ
 constitutus procancellarius. Quid quid scripsit, pereruditum erat
 magnoque in pretio positum, sicut adhuc ponitur, apud erudi-
 tos. Eius autem sunt sequentia: Dissertationes ad tit. *de diversis
 regali, laici antiqui*, Disputatio inauguralis de accessionum qui-
 busdam maxime controversiis speciebus, Dissertatio de imperio ma-
 ris, & alia de hostenditiis, *synonyma* non errans, Exercitationes in
 L. Decisiones, (modo eas potuisset ad finem perducere) Oratio de
 Beryto, sede studii iuridici, Kalendæ Januariæ, sive annotationes
 in titulum utriusque Codicis, theodosiani & iustiniani, *de obla-
 tione votorum*; Lexicon particularum iuris, Amœnitates iuris ca-
 nonici, & Gratianus conciliator. Unde & magnam nominis cele-
 britatem, & insignia plane elogia consecutus est: nam a *Coxingio*
 c. 20. de Orig. Iuris germ. salutatur ICtus nemini hodie secundus;
 ab *Eybenio*, de tit. Nob. §. 12. philologus non minus, quam ICtus
 doctissimus; a *Sebastaeseis* Epp. select. p. 121. summus vir & o-
 mni cura pro Rep. & amplificandis bonis litteris nigena. Vide *No-
 nam bibliothecam* Tomo IV. 700. Neque tamen sine adversario fu-
 it: Dominicus enim *Bassus* haud ita pridem adversus Exercitatio-
 nes eius in L. decisiones, quas imperfectum esse scriptum dixi-
 mus, calumniam stringere ausus est.

Dan. K E Y S E R I Historia iuris civilis, feudalæ, canonici, &
 novissimi sive publici, cum regulis XXXVI. theoretico-practiciæ,
 Coburgi 1663.

Dan. Keyser, I.V. doctor, Coburgi fuit professor publicus, &
 advocatus aulicus, florens medio sæculo XVII. & ultra.

Methodica tractatus de iure Imperii germanici S. Cæsareæ
 Maiestati, Electoribus, Principibusque viris singulari, & hoc ma-
 xime

hunc saeculo controverso, exhibita in acad. Julia: & de nro (uti-
liam emendat) edita ab Henr. *Albino*. Helmstadii 1660. Sunt in-
significantes sectiones, ad disputandum propositae ab Antonio CQ-
LERO A. 1671, die 29. Iulii, praeside D. Eberhardo *Speckhau*.

Ant. Colerus, lubecensis, Antonii, qui *Alberti* I. Borussiae Ducis
consiliarius & vicecancellarius fuit, postea autem, cum Andrea *Of-*
ab sententiam de iustificatione, in Principis sui gratiam probare
nollet, relicta aulae lubricis, Lubeca privatus vixit, filius, Lubeca
Off. Gualperii, in academia Julia *Caselli*, Corn. *Martini*, Henr. *Mal-*
bomdi, atque in Salena Io. *Savoi*, *Hovlederi* & Andr. *Gerhardi* disci-
pulus, primum Capituli brunsvicensis canonicus, deinde L. V.
doctor & Canoniconum cathedralis ecclesiae halberstadiensis, Au-
gustinae confessionis doctorum, consiliarius intimus, & supremi
Dilectissimi assessor, inde *Augusti* Saxoniae Ducis consiliarius, praeses
Senatus & Iudicii raceburgensis, & mox vicecancellarius, immo
etiam, ne quid honorum praetermitteretur, supremus in aula mi-
nister, tandemque senator, sed et eadem hora consul lubecen-
sis, per omnem vitam, atque apud omnes Heroes suos praclarissi-
me meritis, gestisque in gravissimis negotiis XXX. ad Imperato-
rem, Reges ac Principes legationibus, ab augustissimo Imp. FER-
DINANDO III. proprio motu, cum suis liberis ac posteris, in
numerus Nobilium S. R. Imperii susceptus & adscriptus, inge-
nii monumenta praestantissima reliquit, videlicet Catalogum fam-
iliorum Pontificum a reditu ex Babylone usque ad Hierosolymo-
rum excidium, Genealogiam Iesu Christi ex utriusque foederis
libris, & suppreffo quidem nomine, scriptum de conservandis Ca-
nonicorum collegiis: ceterum theologos, Icos, politicos, histo-
ricos diurna nocturnaue versavit manu, & qui omni vita di-
scendi ardore flagraverat, ne ultimis quidem aetatis annis deside-
rium discendi explere potuit, atque ita inter curas publicas con-
sensit, & inter studia mortuus est anno 1658. aetatis 79. Ioanne *Stra-*
cho in Epistola Commentationi de *Colero*. nostro *Bangerstina* praefixa
iudicante, in summo hoc viro alterum Pomponium Atticum,
in Bangerio alterum Nepotem exhiberi. Io. Henr. von Seelen P. I.
Athen. lubecens. p. 142. & *Wise* Diet. biograph. LII.

Ioacobi RAEVARDI ad Lege XII. tabularum liber sin-
gularis, de nro editus ab Henr. *Albino*. Helmstadii 1662. Antea

Venetis

Venetis 1584. Auctoris intentio, ut in fine scribitur, fuit, leges aliquot depravatas restituere, & restitutas, aliasque ab interpretibus non recte intellectas, brevi quadam & perspicua interpretatione illustrare; non autem, quæ ab aliis accurate & erudite tradita sunt, iterum hic inculcare, & singula XII. Tabb. verba, quæ sine aliqua legis sententia passim apud auctores obvia sunt, explicare.

Iac. *Ravardus*, in duacena academia iura professus, reliquit V. libros Variozum, librum I. de Auctoritate prudentum, II. Protribunalium, & de præiudiciis, Commentarium de regulis iuris, obitusque an. 1568 a *Lipso* magni Belgicæ Papiniani titulo cohonestatus. Opera eius omnia impressa sunt Lugduni, A. 1623. 8. *Koenig. p. 675. Hyde Catal. Biblioth. Bodlei. P. II. 94.*

Barnabæ BRISSONII Selectæ ex iure antiquitates, denuo editæ ab Henr. *Hahnio*, Helmstadii 1663. Cum Vita, obitu, & elogiis auctoris. De ipsis illius Antiquitatibus iam diximus P. III. 313. Vita autem, quæ hic describitur, contexta est ex *Thuanii* Historia, Rud. *Besari* opere historico-politico, *Sampershami*, Elogiis Gallorum doctrina illustrium, & *Telli* Appendice ad Io. Pierii Valeriani librum de Literariorum infelicitate.

Marquardi F. R. E. H. E. R. I Decisiones areopagiticæ. Francofurti ad Viadrum, 1672. In quæ controversiarum apud veteres præinexplicabilibus habiturarum resolutiones nova ratione tentantur. Editio secunda, priore correctior & auctior. Cui accedit eiusdem auctoris Oratio de constitutionum principalium excellentia.

Consalvi Briuntis M. E. N. A. N. D. R. I. I. Discursus juridico-politicus de servitute in rep. romana iterum introducenda. Francofurti 1626. Nimirum auctor suadet, ut validi mandicantes servituti mancipentur, atque ex otiosis & resp. onerosis laborantes, reique publicæ utiles reddantur. Quis autem sub fictis istis nominibus lateat, fateor me ignorare, neque ab aliis, ad quorum forum hæc pertinent, resciscere potui.

Io. E. I. C. H. E. L. I. I. liber de iure, quo naturaliter liberi & parentes sibi invitem sunt obstricti. Helmstadii 1655. In quo illud ex sacro codice, consensu cultiorum gentium, rationibus veterum sapientum, & sanctionibus variorum populorum, deprimatur atque ostenditur. In Dedicatione docet, certitudinem & evidentiam

tiām, sicut omnium scientiarum, quas quidem humana mens capere potest, præcipue sunt dotes, ita in legum disciplina præcipue requiri, & iuris naturalis cognitionem, eamque paullo accuratorem, iuris prudenti & utilem & necessariam esse. Quo nomine etiam hic liber laudatur a *Serravio* Biblioth. philosoph. p. 127. & *Boeckero* in Comment. ad Grotii lib. II. de I. B. & P. c. 5. §. 10. n. 1.

Io Etchel, Heldburgo - francus, nobilis de Rautenkron, hereditarius in Netliz; Bornum, & Hoensleben, Ducum Brunsvico - lunenburgensium, & Ducis Saxoniae inferioris sive lauenburgici a consiliis sanctioribus, & huius, concedentibus id illis ex ratione politica, vicecancellarius, in academia Iulia Iurium antecessor primarius, Facultatis iuridicae senior, Dicastarii wolfsbuttelensis assessor, ac senior, nec non Capituli walbeciani canonicus, qui in atheno helmstadiensi theologicis olim, ac philosophicas & iuridicas lectiones sedulo audivit, inque omnibus masculis se se exercuit, dedit nobis Animadversiones in *Procopii* Arcanam historiam, Commentarium in regulas iuris, & præter alias Disputationem de interpretatione legum, & cardialgia oppressus obdormivit anno 1688. cum annos vixisset fere 67. Vir fuit, cuius virtutem & doctrinam nostra, ut prior, ætas reveretur, posterius admirabuntur, deque eo videtur usurpari posse *Tullianum* illud de Sulpitio: *Semper illius gravitatem, constantiam, fidem, præstantiam, in Rep. tuenda curam atque prudentiam omnium mort. lium fama celebrabit. Nec vero silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & pene divina cum in legibus interpretandis, & æquitate explicanda scientia.* Vide Programm. Acad. Iulia in eius funere positum, & *Magis* p. 304.

LXIV.

Iacobi Friderici LUDOVICI Einleitung, Introductio ad civilem processum. Halæ 1714. In qua dilucide monstratur, quomodo accusator in causæ suæ initio & progressu, accusatus in defensione sui, & iudex in decretis & aliis iustitiæ actibus se se gerere debeat: in quovis etiam capite saxonicus & communis, nec non singularis in multis provinciis procedendi modus inter se conferuntur; additurque appendix de modo formandi Acta & registraturas, ut & eadem excerpti ac referendi; cum instructione iustitiarum, sive actuarii iudicii in pago. Laudatur ab excellentissimo *Christ. Thomaso* in Relatione de bienni cursu iuris p. 48.

Iac,

Iac. Frid. Ludovici, germanice *Ludwig*, pomeranus, I. V. Doctor & prof. in academia Fridericiana ordinarius, Regisque Borussiae confiliarius aulicus, Historiam iuris scripsit, Compendium Pandectarum, ac Disputationes de Præsumptione bonitatis, Conditionibus sponsaliorum impossibilibus, & Genuino intellectu brocardici vulgaris, *Omne iuramentum servandum esse, quod salva salute aeterna servari potest*, clarissimumque, quod inter eruditos obtinuit, nomen cum maiore in dies laude tuetur. Vide Christ. Thomafium in epistola, disputationi inaugurali de Præsumptione bonitatis, subiuncta.

EIVSDEM Introductio ad Processum criminalem. Halæ 1714. Editio IV. eaque emendatio. Docetur in ea, quid iudex in inquisitione, & inquisitus, eiusque defensor in defensione observare debeat. Præterea collatio fit inter Processum saxonicum & communem, modusque ostenditur, quo Acta & registraturæ criminalibus in rebus sint instituenda, nec non excerptenda, atque in iudiciis referenda. Commendatur & hoc scriptum a laudato Thomasio l. c. p. 59.

EIVSDEM Introductio ad processum concursus. Halæ 1713. Qua ostenditur, quo modo creditor in liquidatione debiti, debitor aut curator bonorum in examine partium debiti, & exceptionibus suis, nec minus iudex in decretis faciendis progredi debeat. Cum collatione processus saxonici, communis, atque in multis provinciis singularis. Huius introductionis Dedicatio est commendatio auctoris ad perillustrem Thomafium, cuius sibi collata beneficia prædicat, nec satis digne prædicare posse fatetur.

EIVSDEM Introductio ad processum cambii. Halæ 1713. secunda editio. Agitur in ea de illis casibus, in quibus, vi iuris cambiatorii potest accusatio institui, &, qui processus cambii a modo procedendi aliis in rebus usitato differat, perspicue ostenditur, ipsaque verba variarum Constitutionum cambiatariorum adducuntur.

EIVSDEM Introductio ad processum consistorialem. Halæ 1713. Qua etiam demonstratur, processum hunc a modo procedendi alias usitato recedere, ac præterea de origine sic dictæ ecclesiasticæ iurisdictionis apud Evangelicos, eiusque constitutione differitur.

EIVSDEM Introductio ad processum militare. Halæ 1715. In qua tractatur de iurisdictione militari, & cui illa competat, de personis & rebus ad eam pertinentibus, de iudiciis superioribus & inferioribus, de processu in civilibus & criminalibus in prima & secunda instantia, deque poenis militaribus. Cui, instar appendicis, accedunt Articuli bellici novissimi, a Regia Maiestate borussica præscripti militibus gregariis, & officialibus inferioribus, nec non Formulæ variz, auditori sive syndico militari cognitu necessariz.

LXV.

Io. SYLVERII. Germani Teutscher Reichsstaat, Germanicus status Imperii, revisus, auctus, & annotationibus illustratus a Christoph. Laur. Bilderbeckio. Lipsiæ & Frankfurti 1709. Tomi II. Est accurata descriptio S. R. Imperii Nationis germanicæ, secundum eius originem, ætatem ac præsentem conditionem & oeconomiam, anteriores ac hodiernæ nationes, earumque mores & naturale; porro secundum eius Caput supremum, atque illustrissima Membra, horumque ortum, incrementum, præsentem celsitudinem, & conventus sollemnes, Imperii leges fundamentales, & excelsa iudicia, item decrementum, defectus & nævos, religionem, universitates, & reliqua. Præmittitur Bilderbeckii Bibliotheca iuris publici germanici, sive instructio & sermo de scriptoribus & libris ad ius publicum pertinentibus, & Tomo II. eundem Præfatio, qua Sylvesium defendit contra Burch. Gotth. Sternii Bibliothecam iuris, editionis novissimæ. Præterea Tomo II. subiunguntur Additiones ab eodem Bilderbeckio, quibus varia in isto Tomo breviter allata puncta latius explicantur, multæque ad ius publicum spectantes controversiæ accurate describuntur. Nota etiam, in Tomo I. columnas post p. 473. usque ad 480. incuria typographi esse transpositas.

Io. Sylvester Germanus est nomen fictum, sub quo latet Christianus Henricus Krebs, supremi appellationum in Electoratu brunsvico-luneburgico Iudicii secretarius.

Christoph. Laurentius Bilderbeck, ICtus, eruditione & dexteritate sua in consecutus est, ut Ordinum provincialium luneburgensium Syndicus, atque in Dicasterio Ducatus saxo-luneburgici

burgici raceburgensi adfessor fieret, utroque munere præclare magnaue cum laude meritis.

LXVI.

Io. Henr. HERTII Tractatio synoptica, de iactitata vulgo Ordinis cisterciensis libertate & exemptione a superioritate territoriali, & advocatia. Francof. & Lipsiæ 1718. Olim ad disputandum proposita in academia gissenfi: quæ & in IV. volumine Opusculorum Hertianorum reperitur. Tertia autem hæc nostra editio & emendatio est, & auctior. Opposita est Rob. Kolbit, abbatis arnsburgensis Certanti & triumphanti aquilæ, in qua ille, corrasis undique, quæ sibi proficua intelligebat, veterum Scholasticorum, & iuris, maxime canonici, interpretum de ecclesiastica libertate testimoniis, civilis autem iurisprudentiæ & iuris publici solidiori doctrina, ut & historiarum monumentis, quæ hic utramque paginam facere debebant, insuper habitis, id solum egit, ut Ordinis sui prærogativam & immunitates ad cælum usque eveheret, iura vero territorialia Statutum Imperii in monasteriis fundata, & ab ipsa eorum origine in exercitium deducta, legumque præterea sacratissimarum robore ac fulcro sustentata, quantum in se est, deprimeret, ac pro nihilo reputaret. Iusto igitur zelo inflammatus illustris noster ICtus, in fundamenta iactatæ libertatis curatius inquirere, & veritatem suppressam e puris ac limpidis publicarum legum fontibus, formulis item pragmaticis veterum chartarum, haurire ac proponere, ipsiusque huius Ordinis scriptoribus melioribus & veri studiosioribus illustrare constituit: cum vero negotiorum mole obrutus, propositum suum exsequi non posset, spartam hanc uni ex auditoribus suis commisit, eique modum & ordinem tractationis delineans, subsidia librorum diplomatumque satis ampla suppeditavit.

Io. Nicol. Hertius, in alma Ludoviciana, quæ Gissa est, professor primarius, ac postea serenissimi Landgravi cancellarius, de studiis iurisprudentiæ optime meritis, edidit Specimen prudentiæ civilis, Dissertationes de collisione legum & matrimonio putativo, ac Praefationem in Erici Mauricii Dissertationes & opuscula, mortaliumque oculis se subduxit paucis abhinc annis.

Christoph. Frid. PLATHNERI Quæstionum centuriæ III. Goslariz 1711. 1713. 1718. In quibus variz iuridico-politicæ, nec non ioco-seriz ad praxin accommodatz materiæ mediæ pertractantur, atque ad usum quotidianum decisionibus & observationibus non nullis, non passim obviis, decenter illustrantur. De duabus prioribus Centuriis vide auctores *Athorum eruditorem* A. 1711. 520. & A. 1713. 554. qui ICrum nostrum unum ex iis esse autumant, qui utile dulci miscere, adeoque prodesse & delectare sciunt. Contra primam tamen quæstionem de imperio mariti in uxorem natus est adversarium D. Io. Phil. *Odelem*, ICrum & advocatum ordinarium brunsvicensem: cui ille in Præfat. in III. Centuriam modestè respondet, seque dissentientes facile tolerare posse adfirmat.

EIVSDEM Oeconomia iuris consistorialis. Goslariz 1715. Ex sanæ philosophiæ & iurisprudentiæ universalis, non minus romanæ ac germanicæ, principiis, pro idea consistorii formanda, derivata. Vide *Acta erudit.* A. 1715. 367. Adiuncta est Decas quæstionum de officio pastoris, occasione litis cum Andr. *Frölingio*, pastore antehac goslariensi.

EIVSDEM Der verkappte und ertappte pharisäische bussprediger, Larvatus ac deprehensus pharisaicus pœnitentiæ præco. A. 1711. Contra eundem *Frölingium*, eiusque scriptum, cui rubrum imposuit, Schuldige amtspflicht an das ruchlose Goslar.

LXVII.

Io. Pauli LANCELOTTI Institutiones iuris canonici, cum notis variorum. Halæ magdeburgicæ A. 1717. Partes IV. volumina III. Ziegleri Lancelottus prodiit Vitembergæ A. 1669. & Io. Henr. *Bergeri*, tunc ICTi vitembergensis, iam illustri dignitate conspici, Annotationes A. 1710. Præmittuntur 1) Casp. *Ziegleri* Dissertatio de origine & incrementis iuris canonici. 2) *Lancelotti* Commentarium iuris canonici, quo 1. refertur historia impedimento- rum, cur hætenus Institutiones suas edere non potuerit. 2. exhibetur Epitome Institutionum & ratio methodi. 3. respondetur objectionibus adversariorum. 3) Dedicatio operis. 4) Proœmium *Lancelotti* ad studiosos, cum notis *Ziegleri*. 5) Index titulorum. Et Præfatio auctorem habet illustrem virum, Christianum *Thomafium*, qui

qui in ea occasionem & scopum Notarum praesentium aperit, curque *Lancelotti* Institutiones praeter illis, quae *Duareni*, *Cacchi* & *Coryini* sunt, elegerit; praeterea auctores nominat, quorum sententiae, vel integri etiam tractatus in suis notis adferuntur; exhibet etiam indicem observationum contra Pontificios, in notis suis contentarum; negat se esse osorem iurisdictionis episcopalis & ordinis hierarchici, aut sacri ministerii; causas amoris odii humani se procul habuisse, quin venerari Pontificem, ut magnum Italiae Principem, nec non Episcopos & Abbates romanae religioni addictos, atque universo Clero ad omnia iustitiae & humanitatis officia obstrictum esse; credere etiam, si non omnes, plerisque tamen, bona fide errare; rogare igitur, idem ut de se, si alicubi erraverit, sibi persuasum habeant; nec plus se dicere adversus Papam & Clerum romanum, quam quod dixerit *Casp. Zieglerum*, & ante eum *Petrus de Ferrariis*, Ictus catholicus, & anno 1413. florens; terminis quidem dominatum, tyrannidum, hypocrisis, pharisaismi, ambitionis, avaritiae, luxuriae, libidinis, gula, invidia & antichristi se uti, sed molliore sensu, ac sine intentione convicia iis faciendi, atque iniurias inferendi; denique *Zieglerum* primum fuisse inter Ictos protestantes, qui antiquitates historiae ecclesiasticae cum studio iuris diligentius coniunxerit, & cum explicatione iuris canonici examen eiusdem ad regulas principiorum politicorum. Sed cum dictum sit, variorum hic Notas exhiberi ad *Lancelottum*, eorum quoque nomina a nobis sunt exprimenda: sunt vero *Casp. Zieglerum*, *Io. Brunnumannum*, *Sam. Sirychium*, *Sam. Adersium*, *Iustus Henning Boebnerum*, & *Thomasium* ipse. Notabis etiam, *Lancelotti* Institutiones, etsi a Pontifice non fuerint confirmatae, eius tamen iussu a praestantibus commissariis examinatas, maximamque partem approbatas, postea etiam in scholis expositas, & glossis adornatas, tandemque Corpori canonico, non sine praescitu summi Praefuli romani, adiunctas esse. Denique, si varia de *Lancelotti* & *Ziegleri* hoc labora iudicia nosse cupis, adi. sis, perillustrem & excellentissimum *L. B. de Lyncker* (in *Felleri Monumentis ineditis* p. 450. *Giornale de Letter. d' Italia* T. IIX. 428. *I. A. Fabricium Biblioth. lat.* 847. *C. Thomasium* in *Parvis scriptis german.* p. 265. & in *Cautelis circa praecogn. iurisprud. eccles.* p. 302. *Titium* Praefat. in *Ius ecclesiast.* p. 2. & *Theodor. Cressum* Annot. ad *Sarcknasii* iudicia p. 16.

In *Ziegleri* Dissertatione de orig. & inderem, iuris canonici, §. 67. p. 66. Prævalent in plerisque Germaniæ provinciis speciales circa processum a Principibus promulgatæ ordinationes, quæ tam perfectæ hodiè & absolute, in Saxonia imprimis nostra, inveniuntur, ut ex Decretalibus istum nunc addiscere nulla amplius cogat necessitas.

At illæ etiam Ordinationes processuales, si non totæ, saltem maximam partem desumptæ at derivatæ sunt ex iure canonico, eas vè incrustatæ. Christ. Thomafius Cautel. circa præcognita iurisprud. ecclesiast. c. 23. §. 4. p. 299.

LXIX.

Ioannis BRUNNEMANNI Tractatus de Iure ecclesiastico, cum Supplementis Sam. Strykii. Francofurti ad Viadrum 1686. Iterumque prodiit Vitembergæ A. 1699. Constat III. libris, quorum primo agitur de iure personarum ecclesiasticarum, secundo de iure rerum ecclesiasticarum, tertio de processu consistoriali. Sub finem adduntur eiusdem Brunnemannii ad Regulas iuris canonici Prælectiones publicæ, anno 1669. & 1670. habitæ; quarum utilitatem insignem ipsa inspectio, uti Strykii indicat; ad oculum demonstrabit. Præfatio est Strykii, qui auctoris in scribendo hoc Tractatu intentionem exponit, seque a moribundo, ut eum publici iuris faceret, rogatum esse ait, & primo quidem ipsi textui suas inferere Additiones voluisse, quod & in prioribus capitibus factum; deinde vero mutasse consilium, & separatim eas cuiusvis capiti subiunxisse. Iac. Gabriel Wolfius Institutiones iurisprudentiæ ecclesiasticæ edidit Lipsiæ A. 1713. in usum huius Tractatus Brunnemanniani, & Iac. Brunnemannius Castigationem Trutinæ doctrinarum Io. Brunnemannii, quibus a Bened. Carpzovio dissentit; cui Schmidius aliud scriptum Ienæ opposuit. Hoc opus Brunnemannii laudatur in *Actis eruditiorum* A. 1682. p. 254. a C. Thomafio in *Parvis scriptis germanicis* p. 264. in *Program. de duobus collegiis* A. 1701. p. 13. & in *Cautelis circa præcognita iurisprudent. ecclesiast.* p. 302. a *Sernvio* in *Biblioth. iur.* c. 13. §. 24. &c. 16. §. 20. a perillustri L. B. Von Lyncker in *Felleri Monum. var. ineditis* p. 450. & Ger. Von Mastricht in *Catal. biblioth.* p. 296. qui Brunnemannum hac in materia statuit esse ex optimis.

Pag.

Pag. 185. Contemptor S. coenae, sive qui per longum temporis spatium, quamvis admonitus, ab eius usu abstinet, a sacro coenae, sive ab honestis conventibus excludendus est.

Verum & in hac exclusione conscientiam offendet; omnis autem coactio, papalis & iniusta est; nihilque aliud ministro ecclesiae hic agendum, quam ut diligenter morosum advertatur, eventum autem Deo relinquat. Koster Jurisprud. papiz. 53. Titzius German. iurisprud. ecclesiast. 451.

785. Theologi etiam praeficiendi sunt Consistoriis, quoniam ad illa etiam casus conscientiae explendi pertinent.

Hæc ratio non est sufficiens, quia, omnes res in iudicio occurrentes, ad forum conscientiae pertinent, quas tamen Politici dirimere valent. Interim bene agunt. Magistratus, si in Consistoriis, more antiquo Theologos Politicos adiungunt. Iac. Frid. Ludovici Introduct. in processum consistor. c. 3. p. 31.

Io. Brunnemannus, natus Colonia ad Spream, a theologiae studiis, ob vocis & pectoris imbecillitatem, quam in conceptionibus habendis expertus erat, ad cultum iurisprudentiae transgressus, in academia viadrina primum fuit Logices, deinde Iurium professor, immo & Ordinarius constitutus, potentissimique Electoris consiliarius, edidit Enchiridion logicum, tanti ab eruditis æstimatum, ut non nemo iudicaverit, vidisse Brunnemannum in logicâ, quod multi balbentibus ignoraverint, Tractatum de pace politica & alium de cessatione actionum, Commentarium in Codicem, Tractatum de processu inquisitionis, Repetitionem Paratitlorum Wesenbecii, Commentarium ad leges præcipuas Digestorum, Iudicium de exemptione clericorum euangelicorum, (quod tamen non ipse, sed alius, cum quo illud communicaverat, ipso inscio in lucem emisit) Sacras meditationes in euangelia dominicalia, latinas partim, partim germanicas, quas præter alia exercitia quotidiana sedulo exposuit familiae suæ, & Commentarium in Pandectas, in quo recognoscendo cum pervenisset ad titulum de Mortuo inferendo, vivis

vivis exemptus, atque in statum mortuorum translatus est anno 1672. post exactos in his terris annos 64. menses 8. totidemque dies. A puero pietatis exercitio fuit deditus, a mundi strepitu & fumorum venditione alienus, nemini molestus, erga omnes facilis & humanus, iniuriarum patiens, & hostis retorsionum æque ac processuum in foro sine causa, perque meram rabularum malitiam, iudicumque conniventiam, prolatorum, atque æternorum, ubique conscientia habens rationem, ac verus iustitiæ sacerdos, iccirco passim dictus, perpetuoque dicendus Ictus religiosus. *Becmannus* in Notitia Univerſit. francofurt. p. 213. *Pipping* Memor. theol. p. 1031. *Lexicon univ. hister.* T. I. 456. *Magirus* 150. *Bibliothecarius nulli parti additus* 876. *Christ. Thomafius* Program. de 2. Collegiis A. 1701. p. 14.

Samuel Strykius, vitam ingressus in arce Lenzensi, cuius oppidum in Prignitia Marchia situm, animo quidem excolendi studia theologica in academiam vitembergensem se contulit, sed amicorum suavis postea eum mutavit, & iurisprudentiam didicit sub *Zieglero*, *Wilh. Lyſero*, & *Brunnemann*, atque e Belgio & Anglia redux professionem Novellarum extraordinariam obtinuit in academia viadrina, donec summo doctoris gradu ad docendas ordinariæ Institutiones, Pandectas & Codicem successive vocaretur. Neque quidquam erat dignitatis, quod non consequeretur: constitutus namque est etiam ordinarius Ordinis iuridici præses, consiliarius electoralis; & augustissimi Imperatoris gratia Comes palatinus. Wittebergam dimissus quidem fuit in locum Brunnemanni, sed ea lege, ut, si Regia Maiestas prussica ipsum revocaret, obediens se sisteret; & hinc, ne penitus atque omnino dimissus videretur, ipso in habitu consiliarii aulici axioma non minus constrictus, quam cohonestatus fuit. Neque conditio illa non fuit impleta: nam cum potentissimus Rex consilium de erigenda Halæ academia suscepisset, Strykiumque suum a ser. Saxonie Electore Io. GEORGIO IV. repeteret, neque hic potuit obstare, neque ille abnuere. Et Halæ quidem in maiore, quam unquam, vixit splendore, creatus a Regia Maiestate consiliarius intimus, & director academix, præterquam quod esset ordinarius Facultatis iuridicæ. Quantum applausum habuerint eius lectiones ac disputationes inter studiosos, quantique æstimata sint eius scripta apud eruditos,

creditos, non opus est verbis exprimere, cum instituta ablati-
 que virtute, eumpas præstantium noyis. Eminent autem, inde
 eius lucubrationes; Dissertationum volumina, Commentationes de
 inre sensuum, successioneibus ab intestato, & cautella circa contra-
 ctus, ultimas voluntates & legamenta adhibenda, de consensu
 sponsalicio, & usu Pandectarum, Cotpendiumquib; Scholæ legum.
 Tandem mortuus est anno 1710. cum vixisset annos 70. *Boem-
 erus* Notit. universit. viadrinæ p. 224. Cn. *Schubert* in Epist. dedi-
 cat. Diatribes isagog. I. A. Bosii de Prudentia & eloq. civili, *Pep-
 ping* Memor. theol. 1697. & *Ala-crbedr.* A. 1711. 129. in quibus vo-
 catur I Crus non Germaniæ solum nostræ, sed totius Europæ præ-
 stantissimis accensendus.

LXIX.

Christoph. Io. Conr. ENGELBRECHTI de Servi-
 tibus iuris publici Commentatio. Helmstadii 1715. In qua agitur
 de iuribus, præcipue in Imperio romano-germanico, Imperanti in
 alterius territorio competentibus, ex genuinis Iuris publici atque
 privati, quin & historię germanicę fontibus petita.

Christophorus Ioannes Conradus *Engelbrecht*, Georgii I Cæ-
 silius, natus Helmstadii A. 1690. in academia patriæ per aliquod
 temporis spatium extra ordinem ius docuit, nuper autem, ut quæ
 paternam famam conservare, si non ægere valeset, ordinaris
 antecessoribus adscriptus, in lucem publicam produxit Program-
 mata de causis impediri hæctenus felicit successus tenent; in Ger-
 mania emendationis administrationis iustitiæ, deque satis iuri-
 prudentiæ, iustitiæque administrationis, in Germania, ac Dispu-
 tationes de genuinis decisionum iuris fontibus in terris brunsvi-
 co-luneburgicis, deque iniusta asytorum, immunitatisque ecclē-
 siarum ad crimina dolosa extensio, & potestate Principis vel ab-
 usum asytorum tollendi, vel asyla plane abolendi.

LXX.

Iusti Henningi BOEHMERI Ius ecclesiasticum Protestan-
 tium. Halæ 1714. Vsum modernum Iuris canonici iuxta seriem
 Decretalium ostendens. Opus insigne, multaque laude dignum.
 Sunt II. Partes, totidemque volumina, quæ III. libros Decretalium
 illustrant, non tamen integrum librum tertium: completus enim

Part IV. in 4.

X

est au.

est auctor subsistere ad Titulum eius XXXum: XXIX. vero, qui agit de parochiis & alienis parochianis, levi tantum brachio attingit, quia materiam illam fusa & ex professo tractavit in libro de iure parochiali, quem ideo Parti II. suadet addi, sive cum ea compingi. Sicut autem in prima de legibus & personis ecclesiasticis, deque processu in foro ecclesiastico usitato, ita in secunda præcipue recensentur iura capitulorum. Multa quidem emendarunt in iure ecclesiastico celeberrimi viri: *Brunnemannus*, *Ziegler*, *Io. Stranheim* & *G. G. Titius*, sed non pauca doctissimi auctoris nostri studio atque industriz relicta sunt: sicut præsens opus demonstrat. De quo vide *Acta erudit. A. 1715. III. Germanitor. Acta erudit. Tomum III. 404. Bücheraal*, sive: *Museum novum T. IV. 256. & Novam Bibliothec. T. VII. p. 232.* in qua opus appellatur bene elaboratum.

Iustus Henningus *Behmer*, natus Hanoveræ anno 1674. ICtus halensis, Comes palatinus cæsareus, & augustissimi Regis Prussiz a consiliis aulicis, ea inter eruditos est celebritate, ut supervacaneum esset, multis eius merita verbis describere. Iuvat potius commemorare scripta eius, quæ sunt: Tractatus de iure parochiali, Manu ductio ad methodum disputandi, & conscribendi dispp. iuridicas, Introductio ad ius digestorum, Annotationes ad *Petri de Marca* Concordiam sacerdotii & imperii, Introductio in Ius publicum universale, Delineatio doctrinarum de actionibus, gradibus matrimonialibus, & successione ab intestato, *Schikerus* illustratus sive Emendationes & additamenta ad *Schikeri* Ius canonicum, Tractatus de iniquitate & iniustitia actionum iniuriarum, & multæ Disputationes: quarum bonus numerus exhibetur in Musei novi Tomo IV. p. 258.

EIVSDEM Ius parochiale. Hæc magdeburgicæ 1714. Editio secunda, auctior & emendatior. Prior in lucem emissæ fuit annor 1701. sed & in manus incidit infelicitis correctoris. Ipsum autem Ius parochiale ad fundamenta genuina ab auctore revocatur, a spuris principiis repurgatur, atque ita adornatur, ut Ius ecclesiasticum Protestantium illustrare, & usum modernum libri III. Decretalium, secundum præcipuas materias, ostendere queat. Et constat IIX. Sectionibus, quarum prima agitur de fundamentis genuinis Iuris parochialis, secunda de eius natura & origine, tertia de

tia de parochis, parochianis, ut & parochia, quarta de iure parochiali circa administrationem sacrorum, quinta de bonis parochialibus, sexta de administratoribus bonorum parochialium, septimo de commodis & oneribus parochialibus, octava de ecclesia parochiali vacante. Ei autem præmittuntur 1) Dedicatio ad excellentissimum Paulum L. B. *de Fuch.*, cuius spem in disertissima oratione de incremento novæ Academiæ Fridericiæ factam, latissime, ait, & in dies magis impleri. 2) Sam. *Stryckii* ad auctorem Epistola, qui non tantum adprobat eius propositum, verum etiam de vitiis prætensi iuris episcopalis, & officio pastoris graviter disputat. 3) Præfatio auctoris, primæ editioni præmissa. In qua verba facit de principiis iuris civilis, cum privati, tum feudalis, de principiis iuris ecclesiastici, prout in terris Protestantium id ipsum observatur, de tribus veritatis in hac materia criteriis, quæ sint S. Scriptura, Historia ecclesiastica & sana Ratio, de Benedicto *Carpzele*, Io. *Braunstaune*, & Sam. *Stryckio*, quod hi duumviri plures veritates, quas ille, alioqui magnus laudatissimusque Ictus, non vidit, vindicant, aliisque faciem præstulerint, de consilio & scopo suo in præsentem tractatum, de scriptoribus & pontificiis, & protestantibus, qui hac de materia, aut circa eam scripto quid consignarunt; fatetur autem, neminem fuisse, qui integro iuri parochiali formando, atque edendo operam impenderit. Iure igitur meritoque ei adplaudit celeberrimus *Stryckius*, sribens, delictum ipsum thema aggressum, sed utile pariter ac scitu, necessarium, adeoque de ecclesia bene meruisse, qui in originem, fundamentum, ac legitimum usum iuris parochialis docte inquiverit, abusum modestè reprehenderit, usum autem genuinum, qui merito in ecclesia retinendus, demonstraverit: ipsum quidem non effugiturum iniquorum censuras, sed nec defuturos æque rerum æstimatores, qui veritate convicti, remoto præiudicio, defectus huius iuris agniti, operamque impensuri sint, ut non amplius ob lucrum temporale scindatur vinea Christi, sed, coniuncta ministrantium opera, salus auditorum omnium, in unitate Spiritus sancti promoveatur.

LXXI.

(Sam. STRYKII) Tractatus iuridicus de dardanariis, von Korninden, ad L. Annonam VI. ff. de extraordin. criminib. Li.

psiz 1772. Est disputatio, olim sub praesidio Io. Braunwaldii habita Francofurti ad Viadrum, quam *Braunwaldius* in Noctis universit. francofurt. p. 225. elegantem vocat, qua primum se Universitati maxime commendaverit. Absolvitur HX. capitibus, quorum primo agitur de dardanariorum origine & descriptione, itemque annona; secundo de dardanariorum generibus; tertio de dardanarii ad vendendum coactione; quarto de his, qui dardanariatum non incurrant; quinto de poena dardanariorum iure civili statuta; sexto de poena propolarum ex iure novissimo; septimo de dardanariatu, qui circa stateras & mensuras adulterinas committitur; octavo de dardanariorum, circa pondera ac mensuras delinquentium, poena.

Casp. ZIEGLERI de Diaconis & diaconissa veteris ecclesiae liber commentarius. Wittebergae 1678. In quo capitibus XIX. docetur de distinctione clericorum & laicorum, & distinctione clericorum inter se, eorumque ordinibus, de nomine *diaconus*, & vocabuli eius usu, de diaconorum origine & primo eorum officio, de eorum electione, numero, ordinatione, aetate ad diaconatum apta, officio ac ministerio, & statu in conciliis & synodis, observantia & aliis officiis, quae Episcopis & presbyteris debuerunt, de officio erga parochianos & alios, vestitu, statu domestico & vita privata, coniugio, vitiis & delictis, ac foro competente, de archidiacono, subdiaconis, & diaconissa. In Praefatione disputat auctor contra Arnoldum Covelium, distinguendum a patre Io. Arnoldo, atque ostendit, hierarchiam ecclesiasticam, quae per multam saecula obtinet in ecclesia tam graeca, quam latina, originem suam trahere, non a iure divino, sed instituto humano.

EIVSDEM Superintendens. Vitembergae 1712. Editio secunda. In quo auctor XXXI. capitibus tractat de ministerii ecclesiastici necessitate, hierarchia & ordine ministrorum ecclesiae, nomine *Superintendens*, de Superintendentis auctoritate, locis, ad quae eius se extendit inspectio, difficultate muneris Superintendentis, reverentia ipsi debita, de eius potestate ecclesiastica, munere praecipuo, potestate administrandi sacramenta, admittendi ad concionem *dominicum*, auditum & adprobatum a patrono praesentandi, ordinandi & investiendi, de potestate iurisdictionis & clavium, non autem propria auctoritate excommunicandi, deprecationem

cationem publicam vel iniungendi, vel remittendi, nec in causis matrimonialibus contra matrimonium quidquam faciendi, aut dispensandi circa leges ecclesiasticas, de aliis partibus officii eius, videlicet visitatione ecclesiarum, scholarum inspectione, cura adium parochialium, hospitalium & aliorum locorum piorum, viduarum & orphanorum, reddituum, & ararii ecclesiastici, iurium & privilegiorum pastorum, & cogendæ synodi ex pastoribus subiectis, (non quidem propria auctoritate, sed si præscriptum ipsi sit a Superiore) deque officio eius, si pastor aliquis sit defunctus, aut morbo vel senectute confectus, de fructibus & redditibus inter pastorem novum & defuncti heredes iuste dispartendis denique de emolumentis, quibus fruatur Superintendentis vidua anno gratiæ dimidio. Atque hæc omnia sic docet auctor ad normam Constitutionum ecclesiasticarum in Electoratu Saxoniz. In Præfatione autem vocabulum *Ecclesia* evolvit, ac præterea ostendit, bono consilio & maximo cum ecclesiæ commodo in ipso ministerio ecclesiastico diversos esse ordines constitutos, ut alii videlicet regerent, alii regerentur, & sicut hi interdum cornua sumunt, & præpositis suis, male quidem, resistunt; ita ex illis quosdam vel calide nimis, & extra sphaeram quandoque suam, vel oscitanter ac languide officio suo fungi; abstinere igitur se non potuisse, quia ea, quæ ad munus Superintendentis laudabiliter gerendum pertinent, uno quasi contextu delinearet, & quæ sparsim leguntur, ad certa capita redigeret; simul tamen ad antiquioris ecclesiæ placita revocaret. Ex Dedicazione autem patet, eam hæc scripsisse senem, atque eo tempore, quo sensim deficiebant & corporis & animi vires, & bonus vir calculo vesicæ, ut olim in pueritia contusione cranii, & ante quadriennium luxatione ligamentorum in pede dextro, misere affligebatur.

Lo. Menr. BERGERI de matrimoniis comprivignerum Disquisitio, Lipsiæ 1708. IV. recitat diversas sententias Theologorum & Iurum: alii enim tale matrimonium iure divino aiunt esse prohibitum, ut Daniel Cramer, Wolfg. Franzius, & Ant. Mathai, alii negant: alii eo tantum casu interdictum statuunt, si infans natus sit ex novo parentum coniugio, qui comprivignos utrosque sanguinis cognitione coniungat, ut Sam. Bohlius, Io. Fabricius minister verbi divini dantiscanus, & Aug. Vucanini: alii

denique existimant, tale matrimonium non quidem conceptis verbis & speciatim sacris in paginis vetitum esse, pertinere tamen, si quidem parentum partus adfit, ad nuptias, quas Deus generalli lege summam interdixit, quando amplissimis sancivit verbis, ne quis ad proximam carnem accedere ullo modo audeat. Tres hæc posteriores sententias, missa prima, earumque argumenta, & quæ ad singula excipiuntur, fideliter adfert atque enumerat vir consultissimus, ita tamen, ut litem non decidat, sed eius arbitrium lectori modeste ac prudenter relinquat.

Io. Henr. de Berger, Gera-variscus, ICrus, primumque potentissimi Regis Polon. in summo Appellationum Senatu consiliarius, atque ordinarius in academia vitembergenſi, nunc in Aula S.R. Imperii consiliarius, non iurium tantum, sed humaniorum etiam & sapientiæ studiorum magnum decus, plurimis felicis ingenii monumentis conspicuum se reddidit in orbe litterato. Eius enim, ut præcipua nominemus, sunt Philocalia fori, seu Miscellanea iuris, Commentatio ad ius transilvanicum, alia de iure fisci, Resolutiones LL. obstantium, quæ in Compendio iuris *Lanterbachiano* allegantur, quarum editio novissima est de anno 1716. Oeconomia iuris, Responsa iuris, Dissertationes iurisprudentiæ criminalis, Commentatio de usu actionum, Electa disceptationum forensium ad ordinem processus saxonici, cum supplementis, volumina III. Disquisitio de surdis ac mutis, an feudorum sint capaces? Annotationes ad *Lancelottum*, Disquisitio de utilitate usucapionis in probando dominio, Annotationes ad *Brannemannii* Repetitionem Paratitlorum *Wesembesii*, Electa processus executivi, possessorii, provocatorii, & matrimonialis, cum supplementis: & Consilia sub prelo iam gemunt, proxime in lucem proditura. Vide de aliquibus istorum scriptorum *Alta eruditorem* ad A. 1692. 219. A. 1696. 518. & A. 1705. 433. Laudes viri, cum iuvenis adhuc esset, immo etiam, cum primum & secundum dignitatis gradum teneret, cantavit *Schwarzschelshius* Epp. arcan. T. I. 365. 403. quid iam facturus esset, si eum videret tot meritis ornatum, tantoque splendore circumdatum?

ACADEMIAE IULIAE Constitutio de eo, quod agendum, si forte incendium in urbe ortum sit. Helmſtadii 1711. Altera editio: prior autem lucem vidit A. 1668.

LXXII.

Casp. ZIEGLERI de Episcopis, eorumque iuribus, privilegiis, & vivendi ratione liber commentarius. Norimbergæ 1686. Constat IV. libris, quorum primo tractatur de vocabuli *Episcopus* origine, episcopalis officii institutione, differentia inter episcopos & presbyteros, distinctione dioecesium & provinciarum, patriarchis in genere, & primatu romani Pontificis; secundo de electione, confirmatione & consecratione episcoporum; tertio de iuribus episcopalibus; quarto de vita & moribus episcoporum, quales ipsos esse decet, & non decet: ac postremo episcopatus in terrarum orbe sub Papa romano existentes quasi in tabula exhibet. Præmittitur 1) longa Præfatio, in qua loquitur de miro christianæ religionis incremento, de paucitate Christianorum, si eos compares cum Muhammedanis, & Paganis idololatriæ, de romani & constantinopolitani episcopi arrogantia, & inde secuto schismate, deque occasione scribendi hunc commentarium. 2) Elogia, quæ auctori nostro canunt D. Io. Frider. Mayer, & Conr. Sam. Schurzschleisch, ille quidem carmine, hic epistola, eaque nec mentiente, nec adulante. Celebrissimi collectores *Artium eruditiorum* commentarium hunc vocant opus diu votis expetitum, & a multis etiam doctrina & usu peritis flagitatum, A. 1686. 168. & opus egregium, A. 1687. 199. atque illustris *Thomasius* in Scriptis parvis germanicis p. 265. hunc tractatum satis ait cum aliis prodidisse, haud facile reperiri quempiam, qui excellentior sit in hoc genere iuris prudentiæ.

Lib. III. c. 30. p. 815. Sed qui notionem habet, non propterea etiam habet iurisdictionem.

Notio tamen, palliata est iurisdictione, quia Magistratus civilis sententiam episcopi exsequi debet. C. *Thomasius* in Annotat. ad *Pufendorfii* Monarchiam spirituales p. 72.

LXXIII.

Henrici LINCKII Commentarius in Decretales. Norimbergæ 1697. Quo universum fere ius canonicum, & quidquid eius maxime in usu, foroque tam Pontificiorum, quam Protestantium obtinet, secundum titulorum seriem explicatur, & novissimo luri

ri canonico romano-germanico sive publico applicatur. Præmittitur Vita auctoris, a M. D. *Omelio* descripta.

Henr. *Lincelius*, natus Sorbigæ in Misnia, *Weigeli*, & *Zepfi* philosophorum, nec non *Sernui*, *Schræteri*, *Strauchii*, *Bochmanni*, *Kiebtzeri*, Ictorum ienensium, ac præcipue Io. Christoph. *Falkneri* discipulus, iurium doctor, ac primum advocatus ienensis, deinde Ictus altorfinus, & serenissimi Comitis palatini solisbacensis, in-elytz Reip. noribergensis consiliarius, obiit A. 1696. ætatis 41. vir longiore lucis usura, si Deo placuisset, dignissimus, deque iuventute studiosa & iurisprudentiæ sacris optime meritus; sed qui adhuc vivit in memoria eruditorum, & scriptis suis: inter quæ sunt Tractatus de iuribus templorum, de rubro, nigro & albo, deque iure episcopali, & variz Dissertationes seu disputationes. De quibus vide *Omelium* in eius Vita.

EIVSDEM Tractatus de iure episcopali. Francofurti & Lipsiæ 1697. Ab auctore ante obitum revisus, multis in locis auctus, & altera iam vice (prima anno 1694. prodit) editus. Quo iuris episcopalis diversæ functiones ex genuinis divini pariter ac canonici iuris principiis, cum perpetua ad Protestantium ecclesias applicatione considerantur, novissimisque Imperii germanici sanctionibus declarantur, & potiores iuris canonici atque ecclesiastici materiæ, in gratiam praxi consistoriali operam navantium, proponuntur. Habuit quidem auctor præeuntem in hac semita doctissimum *Zieglerum*; sed quia nonnullæ suarum dissertationum illius tractatum antecesserunt, ille etiam non omnia & singula episcoporum iura in specie evolvit, ideo non dubitavit coepa persequi, nec desinere, donec ad umbilicum perduxisset. Vide interim de eo C. *Thomasium* in Cautelis circa præcogn. iurisprud. eccles. 302. & L. B. *de Lyncker* in Felleri monumentis var. ined. 450.

In Proœmio p. 1. Proposuiquæ
iuris canonici vim & valorem in
foro Protestantium.

Satius esset, ut omnino tolleretur
apud Protestantes ius canon-
icum. G. G. *Titi* Probe des
deutschen geistl. Rechtes p.
52. & *Ludovici* Introduct. ad
processum consistor. c. 7, p. 114.
Etiam *Gratianus* fuit mancipium
Aulæ pontificiæ. *Titi* 45.

2. Ius pontificium distinctum a Iure canonico.

Ante

Cap. XIV. p. 412. Tituli & insignia episcopi varia supponunt iura & privilegia. Sunt autem fere hæc: *liberatio a patria potestatis vinculo.* &c.

Ante omnia *proedria* præ sæcularibus Principibus protestantibus. *Boschmer* Iuris ecclesiast. p. 772.

LXXIV.

MANVALE parochorum, & aliorum curam animarum habentium, pro Provincia salisburgensi. Ingolstadii 1682. Ex bibliotheca Georgii Calixti. Complectitur omnium sacramentorum rationem, naturam, & administrationem, cum instructione temporibus illis conveniente, ac pluraque alia christianis hominibus necessaria, ex sacris canonibus deprompta, & ad Concilii tridentini decreta diligenter accommodata. Auctor eius est P. Felicianus Ninguarda: huic enim hoc onus impositum fuit a reverendissimo atque illustrissimo archiepiscopo, Ioanne Iacobo. Et huius quidem operis altera pars, Enchiridium inscripta, agit de censuris & irregularitate, ac seorsum edita est, ne liber in nimiam molem excresceret, & molestus esset parochis; anteambulo autem eius erat Agendarium, ex pluribus Agendis ab eodem doctore collectum. In præfente Manuali commendatur Mart. Eysengreinii Confessionale. p. 175. patrini monentur, ut, si parentes, vel consanguinei, aut tutores hoc ipsum facere neglexerint, operam ac diligentiam adhibeant, quo baptizatus in catechesi erudiat, atque omni virtutum genere, vitæque christianæ officiis informetur, p. 80. Forma hæc absolutionis, *Dominus noster Iesus Christus te absolvas; & ego auctoritate ipsius te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti, Amen:* dicitur fieri ad significandum, peccatorum absolutionem a Deo solo propria potestate præcipue fieri, & a confessario, tanquam Christi vicario ac ministro, proximam a Christo auctoritatem habente, secundario loco. p. 106. Si res cogat, nec sacerdos confessarius in promptu esse queat, fidei laico permittitur moribundi confessionem audire, & deprecatoria hac uti forma: *Miseretur tui omnipotens Deus.* p. 110. Moribundus iubetur in primis ad merita servatoris sui Iesu Christi confugere, in hoc benignissimo ac misericorde Deo omnem spem ac fiduciam suam collocare, in ipsius clementia magno & erecto animo esse. p. 330. Credere, quod non propriis meritis, sed pas-

fionis domini Iesu Christi virtute ac merito ad gloriam perveniat; item quod Iesus Christus pro salute nostra mortuus sit, & quod ex propriis meritis, vel alio modo nullus salvari possit, nisi in merito passionis eius. p. 333. Et dicere: Domine Deus, ego pono mortem domini Iesu Christi inter me & iudicium tuum; & quamvis æternam mortem meruerim propter peccata mea, interpono tamen meritum passionis eiusdem loco meriti, quod ego miser habere deberem, & non habeo. p. 334.

Felicianus *Ninguarda*, doctor theologus salisburgensis, fertur & scripsisse contra fidem & falsum martyrium *Ana* burgensis, Venetiis A. 1563. & floruit medio sæculo XVI.

LXXV.

COLLECTARIUM Benedictino-monastricum. Neuhausii 1709. Concinnatum est iuxta Breviarium romano-monastricum, PAVLI V. Pontif. max. auctoritate recognitum, auspiciis reverendissimi ac celsissimi Principis *Florantii*, liberæ & imperialis ecclesiæ corbeiensis Abbatis, a duobus idoneis Religiosis, non solum in Unionis bursfeldensis, verum etiam in totius sacri Benedictinorum Ordinis usum & commoditatem. In eo soli Deo tribuitur honor & gloria. P. I. p. 1. Christus agnoscitur redemptor. p. 36. & P. II. 42. 184. Auxilium a Domino petitur. p. 87. 92. Remissio peccatorum a Deo rogatur. p. 3. 77. 79. 85. 91. P. II. 42. 43. Illuminatio & illustratio principaliter a Deo. p. 86. 87. 143. Impletio boni operis a Domino. p. 90. Non confidendum in nostra actione. p. 75. sed in sola spe gratiæ cælestis innitendum. p. 72. Alenda fiducia impetrandæ remissionis. p. 90. Lætitia in Dei benedictione ponenda. p. 91. 143. Mereri, pro consequi. p. 62. Ieiunium devote celebrandum. p. 81. 87. 91. 92. Protectio Sancti est sub protectione Christi. p. 63. 73. sitque intercessione seu deprecatione. p. 202.

LXXVI.

CHRISTIANI Constitutio ecclesiastica pro ecclesiis brunsvico-luneburgicis Cellensis & Grubenhagensis partis. Cellis 1619. Germanice. XX. absolvitur capitibus, in quibus agitur de norma five corpore doctrinæ, vocatione & ordinatione, atque officio pastorum, synodo annua, consistorio & visitatione, concionibus & praxi

praxi catechetica, sacramentis, visitatione ægrotorum, sepultura, censura ecclesiastica, scholis, præceptoribus, & ædituis, auditoribus, sustentatione pastorum & ædituorum, bonis ecclesiasticis, hospitalibus, ædibus sacris, & ærario pauperum, rebus matrimonialibus, cærimoniis & ordine: quibus accedunt Agenda, & Constitutio cænobialis.

Christianus, cognomine Senior, *Wilhelmi* & *Dorothea* Principis danicæ filius, electus Episcopus mindensis, Dux brunsvic, ac lüneburgensis, in regimine fratri suo natu maiori successit, Grubenhagensem principatum secundum Imperatoris sententiam obtinuit, eiusque partes cum *Friderico* Duce Holsatiæ solus ex Circulo Saxoniz inferioris contra Regem Daniæ secutus est, & inito cum Suecis post prælium lipsiense pacto, cælebs naturæ debitum solvit A. 1633. ætatis 67. eique successit frater *Georgius*, a quo surculi Cellensis & Hanoveranus inclytæ Familiz brunsvico-lüneburgensis originem trahunt. *Lexicon univ. histor.* T. I. 648.

E I V S D E M Policey-Ordnung, sive Constitutio politicæ. Cellis 1618. Ad quam occasio fuit data in variis conventibus Ordinum provincialium Cellensis & Grubenhagensis partis, in eaque sermo fit de cultu divino, ædium sacrarum, & præceptorum scholasticorum conservatione, blasphemii, periurio, & aliis vitiis, eorumque pœnis, de pauperibus ac mendicis extraneis, de accusationibus a præfecturis non temere ad Aulam transferendis, de modo in processibus tenendo, viis publicis, incendiis, fraudibus quæ mensura & pondere committuntur, annonæ flagellatione, mercatibus hebdomadalibus, & variis generibus, quibus subditorum facultates imminuuntur, denique qui silvæ sint colendæ & conservandæ.

LXXVII.

Civitatis brunsvicensis Constitutio ecclesiastica, per Io. BVGENHAGIVM. 1531. Ab eodem formata idiomate Saxoniz inferioris anno 1528. postque ea, iussu inclyti Senatus in germanicum conversa, atque ab eodem 1563. reverendo Ministerio & civibus commendata. Nimirum hic habes 1) ipsam Civitatis constitutionem ecclesiasticam. 2) Augustanam confessionem 3) Apologiam augustanæ confessionis, translatam in germanicum per Iustum *Ionam*. 4) Articulos smalcaldicos. 5) *Saxoniorum theologorum*

logorum Explicationem doctrinæ, propositam in conventu luneburgensi A. 1561. quæ tres potissimum articulos respicit, 1. de Corpore doctrinæ, cui constanter inhærere cogitant. 2. de condemnatione erronearum doctrinarum, punctorum & sectarum. Quo referunt Osiandristas, Maioristas, Sacramentarios, Adiaphoristas, & Synergistas, eorumque doctrinas, ut horribiles, periculosas, & exitiales agnoscunt, ita easdem improbant & condemnant. 3. de iurisdictione papali. Quam erga se & ecclesias suas neutiquam concedentes, vocationi eius ad Concilium morem gerere detrectant; comparituros autem affirmant, si concilium institueretur christianum & liberum in Natione germanica; quin profiteri nulli dubitant, eum esse antichristum. Hæc etiam recenset magnæ vir industriæ, Phi. Iul. *Rehmeier* Hist. eccles. brunsvic. P. III. 67. 153. & venerabilis abbas *Schmidius* de Ordin. ecclesiast. brunsvicens. guelpherbyt. a reformatione ad præsens tempus, B 2. Adde *Secundorffii* Historiam luther. versam a Frickio, ad A. 1543. p. 2241.

LXXIIX.

PHILIPPI Ordinatio ecclesiastica. 1537. In qua præscribitur de Superintendentibus, eorumque officio, & alimentatione in visitationibus ecclesiarum, de vocatione & remotione pastorum, de eorum sustentatione, de agris & bonis ecclesiasticis, de disciplina ecclesiastica, annuis synodis, scholis, altaristis, ærariis publicis, hospitalibus & domibus leproforum.

Philippus, Landgravius Hassiæ, natus A. 1504. regimen ab Imperatore adeptus, cum ageret annum ætatis quartum & decimum, cognominatusque Magnanimus, rusticis rebellibus restitit, coenobia in scholas & hospitalia transformavit, colloquium Marburgi inter theologos instituit, in numero eorum fuit, qui *Protestantes* appellati sunt, Augustanæ confessioni subscripsit, academiam marburgensem condidit, Electoris saxonici auxilio Ducem brunsvicensem *Henricum* e terris suis expulit; sed cum eodem socia arma contra Cæsarem ferens in eum redactus est statum, ut deprecari, & quinquennium in carcere transigere cogeretur. Libertati autem restitutus quiete vixit, & vivente uxore, quæ decem ipsi liberos pepererat, certas ob causas, consentientibus pastoribus, nobilem virginem *Margaretham de Sala*, quæ sorori suæ serviverat, matri-

matrimonio ad lævam sibi copulavit, sex liberos ex ea tulit, vitæque & gestoram finem fecit anno 1567. cum mundi inconstantiam expertus esset per annos 62. & menses 4. Vide iterum *Lexicon univers. bistor.* T. IV. 187.

EIVSDEM alia & amplior ordinatio ecclesiastica. Marpurgi 1566. Constat III. partibus, quarum prima agit de ministris ecclesiæ, secunda de eorum officio, & doctrina, tertia de sacramentis. Pagina quidem 2. promittitur & quarta pars, eaque de omni eo, quod ad conservationem ministerii ecclesiastici, sanam doctrinam & rectam sacramentorum dispositionem facit, tractare debebat; verum hic deest.

Ordinatio ecclesiastica OLDENBURGENSIS. Ienæ 1773. Quid observandum in doctrina, sacramentis, christianis cærimoniis, rebus ad Ministerium ecclesiasticum pertinentibus, atque in scholis. In multis sobrie ac moderate iudicat, e. g. de propositione hac, *Bona opera sunt necessaria ad salutem*: dicens, eos quidem, qui illa usi sunt contra epicureos, non propterea erroris accusandos esse, bene tamen fieri, si ab ea abstineas, quia seminarium videatur esse scandalorum sive offensionum & litium.

Ordinatio ecclesiastica PALATINA. Heidelbergæ 1685. Observanda tam in principali, quam electorali Palatinatu. In ea tractatur de doctrina & concionibus, baptismo, (& huic loco inferitur catechismus ipse, tam maior, quam minor) officio diversorum statuum, S. cœna, precibus ecclesiasticis, copulatione coniugum, visitatione ægrotorum, & sepultura.

Ordinatio Consistorii IENENSIS, 1574. Iussu & auspiciis trium S. R. Imperii Electorum, FRIDERICI palatini AVGVSTI saxonici, IO. GEORGII brandenburgici, qui tutores erant Pupillorum principalium saxoniorum, conscripta. Qui in Prefatione occasionem & scopum huius scripti exponunt, dicentes, propter suspensiones, lites & condemnationes, quibus se mutuo ac præter meritum lacebant onerentque theologi protestantes, se se visitationem ecclesiarum instituisse, atque nunc velle, ut ea, quæ ibi notata sunt, a Consistorio observentur; ideoque novam hanc Ordinationem, cum pristina non satis apta videatur, condendam curasse, cui assessores & subditi, quantum ipsos tangit, morem in omnibus gerere debeant.

LXXIX.

Agenda MINDENSIA. Lipsiæ, characteribus vetustis, quibus monachi uti solebant. 1522. Ex bibliotheca G. Calixti. Præscribitur exorcismus salis & aquæ, introductio sponsæ & puerperæ, ordo baptizandi infantes & pueros, (qui fol. 14. *trina mersio* in modum crucis fieri iubetur) modus absolvendi, ratio sacræ unctionis, (in qua fol. 23. dicitur: Tunc ora Sanctos hos, ut orent, quatenus merearis digne suscipere, *in absolutionem omnium peccatorum tuorum*. Fol. 30. *Accipe sanitatem; surge & ambula in pace.* --- *Fiatque et olei sacri perunctio morbi præsentis expulsio*. Fol. 34. *Credis, quod propter te mortuus est Christus, & quod saluari non poteris, nisi per meritum passionis domini nostri Iesu Christi, qui se pro nobis obtulit in cruce Deo patri?* ---- Resiste tentationibus fortiter, *recurrendo in corde tuo ad crucem & vulnera Christi, in nullo alio fiduciam habens*) ordo sepeliendi, benedictio cereorum, palmarum, ramorum, florum & frondium, ignis novi, fontis, herbarum, salis & aquæ, novorum fructuum, avenæ, vini, panis, turis & myrrhæ, domorum, aræ, granarii, camini, putei, novique & vini & panis.

Viti DIETERICI Agenda pro pastoribus in pagis. Noribergæ 1545. Cui hic labor commendatus & impositus fuit ab illustri Senatu noribergensi. In præfatione explicat dictum *Pauli* 1. Tim. 3, 1. *Si quis episcopatum desiderat, præclarum opus desiderat*, ostendens, pastorem animorum, etiamsi a mundanis hominibus vili pendatur, in præclaro tamen munere versari, Deoque, proximo & sibi met ipsi servire, atque in eorum gratiam, qui vel libris vel prudentia carent, se se hunc ait concinnasse librum, ut certam de doctrina & officio suo instructionem ex eo haurire, atque in usum suum transferre possent. Hic ergo proponuntur causa, cur abrogata sit missa pontificia, ordinatio missæ, ubi scholæ sunt, vel non sunt, ratio cultus divini cum in diebus dominicis ac festis, tum in aliis, quid agendum, si infans ab alio quam ministro ecclesiæ baptizatus est, modus porrigendi sacramentum ægrotis, eosque erigendi, cura moribundorum, de excommunicatione, sepultura, & confessione, quomodo agendum cum maleficis atque ad mortem damnatis, copulatio coniugum, de feriis extra dies dominicas, & potiora doctrinæ christianæ capita, in quibus ministros ecclesiæ probe instructos esse oportet.

Agenda

Agenda HALENSIA in Suevia. Halæ suevicæ 1543. Verba hæc orationis baptismo præmitti solitæ, *Vnd er selb d. r. z. u. gestan hat, Et que ipse addidit*, scilicet peccata, p. 9. parenthesi sunt inclusa, eum in finem, ne baptizator iis utatur, nisi apud adultos. Pag. 14. inseritur catechismus: p. 20. est concio sive admonitio, absolutioni publicæ præmittenda; ad quam nihil aliud requiritur, quam ut accessuri ad S. cœnam pœnitentiam agant, desideriumque suum pastoribus prius indicent, & sicubi opus est, informationem ab ipsis petant, atque acceptent.

HENRICI Ducis Saxoniz Ordinatio ecclesiastica. Wirtenbergæ 1539. Est brevis, at in ea tamen agitur de baptismo, etiam de eo, qui a laico in casu necessitatis administratus est, de confessione peccatorum & absolutione, visitatione infirmorum, ratione cultus divini in civitatibus & pagis, litania, copulatione coniugum, & sepultura. Quibus adiunguntur Collectæ. Ordinationem hanc, iussu serenissimi Ducis statim post reformationem conscripserunt Iustus Ionas, Georg. Spalatinus, Casp. Gruniger, Frid. Myconius, Iustus Menius, & Io. Weller, iidemque auctores sunt Præfationis, in qua sermo est de præstantia muneris pastoralis: pontificii autem sacerdotes, qui quidem ignavi & impii sunt, reprehenduntur.

Henricus, cognomine Pius, Alberti Animosi filius, Dux Saxoniz, confecto itinere in terram sanctam Vice-gubernator Frisiz, sed a rebellibus Frisiis captus, magnæ & valida catena, nisi pater ipsius illico advolasset, ac rebelles forti manu fudisset, suspendendus, (pro quo beneficio ut gratum se exhiberet, Compustellam abiit, sanctoque Iacobo dona obtulit: erat enim adhuc superstitione obvolutus) A. 1525, renuntiavit romano-catholicæ religioni, & fratri Georgio A. 1539. 17. Aprilis ab intestato mortuo succedens, eodem, uti supra indicavimus, anno reformationem religionis in terris suis instituit, atque his peractis e scena mundi discessit anno 1541. ætatis 68. Seckendorf Histor. lutheran. l. 2. p. 740. *Lexicon univ. histor.* T. III. 64. I. W. Imhof Notit. S. rom. germ. Imperii Procerum lib. IV. c. 2. §. 8. p. 136.

OTTONIS HENRICI, Electoris palatini, Ordinatio ecclesiastica. Neuburgi ad Danubium 1556. In qua præscribitur modus baptizandi, (p. 6. omissus in eo est exorcismus. p. 7. marginale

ginale hoc additur: Nota, si homo rationis compos baptizatur, hæc verba, *Et quæ ipse addidit*, addenda sunt) catechizandi, confessionis, S. cœnæ, communium precum & litaniarum, festorum, copulationis, visitationis ægrotorum, & sepulturæ. Subiungitur Christiana informatio ministrorum ecclesiæ, Instructio de rebus matrimonialibus, & Ordinatio scholarum. Hæc ordinatio doctrinam, sacramenta, & cærimonias spectans, priori plenior, iussu serenissimi Electoris a theologis & consiliariis quibusdam, ex variis aliorum Principum, præcipue Ducis wurtembergici *Christophori* Constitutionibus ecclesiasticis collecta & condita fuit. Eorum, quæ in Catechismi heidelbergensis Quæstione LXXX. exstant, semina hic sparguntur p. 92. 93.

Otto Henricus, cognomine Magnanimus, filius Ruperti probi, post reditum ex Terra sancta, A. 1542. religioni se addixit evangelicæ, & fœderi smalcaldico subscripsit, sed tanto cum damno, ut mox iacturam faceret provinciæ suæ, nec nisi auxilio MAVRITII Electoris saxonici A. 1552. restitueretur. *Melanchthonis* consilio academiam heidelbergensem in meliorem redegit statum, bibliothecæ, postea celeberrimæ, fundamenta iecit, & sine prole (cuius in socerum suum, Albertum IV. bavaricum, qui suo etiam calculo innocentis Hufi supplicium promovisset, contulit) defunctus est A. 1559. *Seckendorf* p. 1341. 2105. & *Lexicon univers. histor.* T. IV. 90.

Articuli der Vergleichung, ARTICVLI CONVENTIONIS sive pacti inter tres Status regni Bohemiæ, pro inferiori Consistorio pragensi, constitutione ecclesiastica, & exercitio religionis: item instructio, ad cuius normam deputati defensores in erigenda & conservanda academia, apud consistorium & alibi se se gerere debent. A. 1610. Tres illi Status, *Sub utraque* dicti, erant Viri illustres, Nobiles & Cives, qui ab augustissimo Imperatore RVDOLPHO II. libertatem religionis, & constituendi peculiare consistorium, ad ipsorum supplices preces, & Potentium quorundam commendationes, impetraverant.

Ordinatio ecclesiastica ROTHENBURGENSIS. Francofurti ad Mœnum 1611. Multa huc derivata sunt ex Constitutione ecclesiastica palatina Electoris OTTONIS HENRICI, de qua supra diximus. Pag. 42. præscribitur, ne plures uno patrini ad bapti-

baptismus unius hominis vocentur, item ne plura quam duo nomina baptizando imponantur: p. 46. in margine dicitur, verba hæc exorcismi, *Exi impure spiritus, & locus da Spiritui sancto*, etiam omitti posse; quippe qui mox sequatur post orationem. Item, præteriri posse signum crucis, cum magis in consuetudine, quam in SS. literis fundatum sit: p. 48. verba, *Es qua ipse addidit*, orationi sine parenthesi inserta sunt.

LXXX.

ANTONII VLRICI, Ducis brunsvic. ac luneburg. Renovata ordinatio ecclesiastica. Brunsvigæ. 1709. Parte I. pag. 10. iubetur, ut Corpori doctrinæ Iulio sive libris normalibus subscribatur non quatenus, sed quia consentiunt Scripturæ sacre. Quo ipso sacre scripturæ auctoritatem neutiquam imminutum eunt, illive libros normales æquare student: est enim ac manet in æternum infinita divinos inter atque humanos libros differentia, ita ut ne quidem antiquissimorum Conciliorum decreta, aut SS. Patrum scripta pari cum illa passu incedere queant. De illis ait theologicus Ictus Casp. Zieglerus in Annotat. ad Prolegomena librorum H. Grotij de I.B. ac P. §. 51. *Neque recipiendi aliter sunt canonici canonique concilii, nisi quatenus sacra scriptura non fuerint adversi.* De hisce Patrum latinorum acutissimus iuxta & religiosissimus Augustinus, in epistola XIX. ad doctissimum Hieronymum: *Ego facer charitati tuae, solis eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honorisque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam, ac, si aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assensum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam: alios autem ita lego, ut, quantalibet sanctitatis doctrinaque propelleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per illos auctores canonicos, vel probabili (id est, * proba ac firma) ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere poterant. Nec te, mi frater, sentire aliud existimo: prorsus, inquam, non te arbitror sis legi tuos libros velle, tanquam prophetarum vel apostolorum; de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare, ne-*
Pars IV. In 4. Z forium

* F. V. Calixtus in Append. Responson. ad Theses antisyncretist. Y. & Græb in Annotat. ad Regii Formæ, caute loq. p. 107.

farium est. --- Porro si quæras vel recolas, quid hinc senserit nostrus Ambrosius, quid noster itidem Cyprianus; inventis fortasse, nec nobis defuisse, quos in eo quod asserimus sequeremur: quanquam, sicut paulo ante dixi, tantummodo scripturis canonicis hanc ingenuam debeam servitutem, quæ eas solas ita sequar, ut conscriptores earum nihil in eis omnino errasse, nihil fallaciter posuisse, non dubitem. Et ipsum Corpus doctrinae Iulium in Præfatione §. Vnd seizon. ita profitetur: Ponimus quæ fundamenti loco, & tanquam solidum lapidem angularem sacram propheticam & apostolicam scripturam veteris & novi testamenti, quæ sola est unica vera forma & norma, typus, regula & amussim sana doctrina, e qua, veluti ex puro & limbo Iherusalem fonte, sincera & sana doctrina haurienda, & ad quam omnes doctores & doctrinae iudicandi sunt: atque itcirco vocatur scriptura canonica. Neque etiam voluerunt contradicere, aut improbare, reicere & condemnare ea, quæ pii maiores nostri, (1) Calixti, (2) Horneum, & tota (3) Academia Iulia, aliique (4) doctores orthodoxi hac de re sincere & cordate docuerunt. Pag. 34. sermo est de confirmatione, a Superintendentibus generalibus & specialibus olim fieri solita. Huic conformia sunt, quæ leguntur apud *Erasmum* præfat. in Paraphrasin ** 3. *Bentheimium* de Statu eccles. & scholar. anglic. 159. & I. H. *Behmerum* ad *Plinium Secundum*. & *Tertull.* dissert. X. p. 484. Cum eo, quod p. 77. de non copulanda denuo vidua ante absolutum annum viduitatis integrum, si conferetur observatio *Gundlingii* *Gundlingianorum* Tomo II. 229. deprehendes, annum viduitatis, secundum Iuris civilis supputationem, non XII. sed X. tantum mensium esse. Decretum, cuius p. 78. mentio fit, inferius in fasciculo sive appendice Decretorum non reperitur. Parte II. p. 39. in medio, pro *Vnd dabey*, legendum: *Vnd Davids*. Pag. 148. Collecta,

- (1) *Georg. Calixtus* in Refutat. Welleri Dd. F. V. *Calixtus* Demonstrat. liquidiss. p. 326. Respons. ad Theses antisyncretist. 20. & in Addendis 7.
 (2) In Pietate academ. Iul. p. 30. (3) In Pietate sua p. 28. (4) *Formula Concord.* in Epit. articulo. p. 570. *Apologia Form. concord.* c. 8. p. 163. Auctores der *Hauptvertheidigung des evangel. augapfels* c. 8. p. 27. *Mylius* Prolegom. in Aug. confess. p. 7. *Hutterus* Irenici p. 116. & Prolegom. in librum Concordiæ, c. 3. p. 15. Io. Val. *Andrea Menippi* p. 31. *Glassius* in Struvii Actis literar. Fascic. V. p. 39. *Grabe* Append. apologet. ad Regii Form. c. 1. 112. Io. *Musæus* de Syncretismo & Script. S. p. 342. & *Spernerus* Præfat. in *Kœpkenii* Theologiam mystic. d. 1. Aufrecht. übereinstim. 91. in Consiliis & iudic. theol. latinis P. I. 331. P. III. 704.

lecta, *Allmächtiger ewiger Gott*, præponenda est antecedenti de passione Christi.

Antonius Vlricum, Augusti filius, Rudolphi Augusti frater germanus, Dux brunsvicensis ac luneburgensis, natus A. 1633. d. 4. Octobris, Princeps augustæ formæ, sapiens, prudens, litteratus ac litteratos æstimans, magnanimus, pacis & concordiaæ amans, barbarum vero & contentionum osor, magnificus, gravitatem humanitate & clementia temperans, subditorum amor ac delicia, sanctissimisque moribus præditus: quid multis? in tantum laudandus, quantum Musarum & virtutum chori æstimari possunt. Verum hoc ego aliis relinquo, qui me sunt disertiores, & tantum hoc dico, nos optime meriti Principis discessum insolabiliter defleruros fuisse, nisi optimum reliquisset successorem, suarum & avitarum virtutum heredem felicissimum. Obiit autem supremum diem A. 1714. 27. Martii, cum annos vixisset 81. XIII. liberorum Principum factus pater. In illustrissimo Ordine palmato frugiferæ societatis, cognomen habuit *Victoriosi*, eoque se dignum exhibuit præstantissimis, atque ad ultimam ætatem victuris libris, qui sunt, Christiani principis psalterium, & fabulæ Aramenæ atque Octaviæ, dolendumque, ultimam huic manum ipsum non potuisse imponere. Interim iustis eos laudibus efferunt religiosi *Athenæi* eruditores ad A. 1706. p. 334. Ecquid illi, alique insignes, atque ab adulatione remoti auctores de hoc Principum Apolline? quæ nam de eo iudicia ferunt? *Prædicti* in eadem pagina, vocant ingeniosissimum & optimum Principem: *Heckelium* Annotat. ad Cluverii Geograph. p. 224. Ducem & heroa, ipsius Apollinis atque Musarum Charitumque mansuetiorum genio eminenter præditum atque exornatum: Christian. Gottl. *Schubarzius* in Genethliaco ad Antonium Vlricum, perillustri viro, Christoph. Furero ab Haimendorf, hereditario Wolckersdorffii, A. 1713. natum, & a Serenissimo nostro, qui tunc Noribergæ erat, ex sacro fonte levatum: Scilicet Antoni Vlrici venerabile nomen *Mente tua flammæ nutries usque novæ. O quantus Princeps! Guelphorum gloria gentis, Imperii Nestor, Teutoniarumq; decus*: Herman. *Conringius* de Antiquiss. statu Helmstadii p. 10. Augusti Ducis ut filium, ita & virtutum æmulum, insignium rerum cogendarum studio præditum, & Φιλοκαλον (elegantia atque honesti studiosum:)

Deckerus de Scriptis adespotis p. 248. Ducem ter inclutum: Iustus Henning. *Babmer* Epist. dedicator. Schiltero illustrato præmissa, Principem ad immortalem gloriam natum: Christianus *Thomafius* Annotat. ad Monzambanum p. 195. Principem clementissimum: & Iac. Guil. *Imhof* in Notitia Procerum S. R. Imperii lib. IV. cap. 4. §. 24. Principem non huius tantum seculi, sed omnis ævi optimum, vita innocentissimum, ingenio florentissimum, proposito sanctissimum, arte regnandi maximum, comitate atque oris suavitate præstantissimum, tantis denique adornatum virtutibus, quantas perfecta & natura & industria, & mortalis conditio recipit. Ne quid dicam de variis Orationibus Iusti Christoph. *Babmeri*, & Io. Wilh. *Petersenii*, excellentissimique * *Favari* carminibus, quibus divinum Principem laudare studuerunt; neque tamen eius laudes exhaustisse sibi videntur, etiamsi ille bonus sit orator, hi poetæ felicissimi.

LXXXI.

Michaëlis (SIDONII, sive potius HELDINGI) Explicatio canonis Missæ, cum declaratione carimoniarum, & ad populum exhortatione, inter ipsum sacrum habenda. Augustæ Vindelicorum, (anno ut in Epitome Bibliothecæ gesnerianæ p. 609. indicatur) 1542. Ex bibliotheca G. *Calixti*. Et hæc versa sunt in latium a Laurentio *Surio*. In Exhortatione ad populum L iij occurrit phrasis, Deo Patri Filii passionem pro nobis toleratam, & fusum pro nobis sanguinem *ingerere*: quæ idem significat, ac in memoriam illa Patri revocare, seu, ut in germanico legimus, *Seines unschuldigen Sohnes erinnern*.

In Explicat. canonis Missæ, E iij.

Cum Ioanne) Qui *supra Apostoli & Evangelista dignitatem*, etiam virginitatis privilegio præfulgens, iam *denuo* merito castitatis protomartyri connumeratur.

Verior mihi videtur *Walafridi* sententia c. 22. qui Ioannem, qui hoc loco nominatur, non evangelistam, sed baptistam esse dicit; qui martyr etiam Domini fuit, & aliquo modo apostolus. *Beitarminus* lib. II. de Missa c. 26. Michaël

* Qui in lessio numisma condidit, effigiem defuncti Ducis exhibens, in altera parte eundem ameno in colle sedentem, & glorificatum, cum inscriptione: *Musarum, terra, & cali Princeps*. Exteriori autem ponde-
dum curavit: *Stebiliu occidit, nulli stebilius, quam mihi, Horatius*.

Michael Helding, Eelingae-fuevus, vinitoris filius, per multos gradus ad honores ascendit: fuit enim successive Iudi magister & ecclesiastes moguntinus, doctor theologiae, suffraganeus moguntinus, episcopus fidonius titularis, ecclesiae augustanae cathedralis a sacratissimo Imperatore CAROLO V. constitutus concionator, episcopus merseburgensis, ac tandem Iudicii cameralis S. Rom. Imperii assessor, idemque unus fuit ex collocutoribus in Colloquio wormatiensi A. 1550. habito, atque ita praefuit episcopatu merseburgensi, ut Protestantes nullo modo premeret atque affligeret, sed ut illi moderationem, aequitatem & clementiam eius singularibus laudibus extollere necesse haberent. Atque hic etiam ille est, qui Formulam doctrinae, caerimoniarum, atque emendationis ecclesiasticae, *Interim* dictam, cum Iulio Pflugio episcopo naumburgensi, & Io. Agricola, Electoris brandenburgici concionatore aulico, quum A. 1548. Principes Imperii, confecto bello germanico, religionis causam Caesari victori commississent, iussu & auspiciis CAROLI V. procudit. Scripsit quoque Catechismum, Postillam dominicalium euangeliorum, & Commentarium germanicum in Proverbia Salomonis, postque tot & tam varios casus & labores mortuus est anno 1561. aetatis 55. ossaque eius sepulta iacent Viennae Austriae, in aede S. Stephani. *Lexicon univ. histor.* T. III. 41. Melch. Adamus in Vitis theol. p. 380. 410. Chytraeus Saxon, p. 591. *Habn* Append. ad Brotuffii Chronicon merseburg. & Seckendorff. Lutheran. Elogia eius exspectas? Sufficit unum hoc integerrimi, magnoque praediti iudicio, G. Cassandri in Consultat. art. XXIII. (Operum p. 992.) qui eum vocat insignis virum eruditionis.

EIVSDEM XV. Predige von der heil. Messe, XV. Conciones de S. missa. Cui accessit una de S. eucharistia, in 1. Cor. X. 16. 17. Ingolstadii 1548. Conciones hae habitae sunt Augustae Vindelicorum eodem anno, quum auctor adhuc esset episcopus fidonius, & suffraganeus moguntinus, atque ab Imperatore iussus docere in ecclesia cathedrali augustana, a Laurentio autem *Serio*, sicut G. Calixtus suo adscripsit exemplari, latine versae, editaeque Coloniae A. 1552. Atque hae conciones non tantum laudantur a G. Cassandro in loco antea allegato, & Mich. Buchingero de Sacrificio missae p. 207. sed etiam a nostratibus a Dav. Chytraeo, qui lib. XVII.

Saxoniz p. 497. magna eum cum doctrina, eloquentiz & moderationis laude de missa conciones habuisse scribit: sicut hoc ex illo bene observavit diligentissimus scriptorum scrutator Crenius Exercit. V. de Libris scriptor. optimis p. 48. Nec poenituit P. Dionysium werlensem, quendam exinde excerpere, suoque Missæ doctori (quem vocat den Meßberichter) p. 33. inferere, e. g. *Incrementum sacrificium in Ecclesia peragimus, non ea mente, quod sacrificio illo quotidiano remissionem peccatorum & redemptionem nostram de novo acquirere debeamus, sed ut eo memoriam cruenti, atque in cruce peracti sacrificii, quo nobis remissio peccatorum & salus procurata est, recolamus.* Si vero speciatim nosse velis contenta harum concionum, cum non sint vulgares, sed habitæ in celeberrimis S. Rom. Imperii comitiis, coram augustissimo Imperatore & Rege Romanorum, illustrissimisque Electoribus, Principibus & Statibus, dicam, agi in illis 1. de necessitate salutis per Christum partæ. 2. de celebratione missæ, Apostolis usitata. 3. In ecclesia christiana dari peculiare sacerdotium, & externum sacrificium. 4. Christum in cœna corpus & sanguinem suum obtulisse sive sacrificasse Patri. 5. Christum in missa non offerri cruento, nec per eam imminui meritum passionis eius. 6. de significatione cærimoniarum missæ. 7. de introitu. 8. de diversitate officii mediatorii in Christo & actionis sacerdotis, atque intercessionis cuiusvis christiani pro altero. 9. de epistola, & quæ sequuntur in missa usque ad *Sanctus*. 10. de canone, & deprecationibus. 11. de consecratione & sacrificio corporis & sanguinis Christi. 12. de oratione pro defunctis. 13. de oratione sacerdotis pro se & cooperantibus, atque adstantibus. 14. de causis contemptus missæ, eiusque usu. 15. de officio christiani in celebratione missæ. Refutatur tamen sunt a Bernhardo Zieglero, & Matthia Flacto.

Francisci SONNII Demonstrationum religionis christianæ ex verbo Dei libri II. Lovanii 1555. In priori disserit auctor de verbo Dei & traditionibus, de iure præscriptionis adversus contentiosos utendo; de impotentia argumenti negativi ab auctoritate Scripturarum: in posteriori de diversis mensuris fidei, de IV. symbolis fidei christianæ, de significatione verbi *Credo*, de differentia inter *Credo Deo*, *Credo Deum*, & *Credo in Deum*, deque unitate & potentia Dei. In Præfatione pie docet auctor, quo propius doctrinam

Strinati salutis ex suo fonte imbiberis, qui est verbum Dei nativum, purum, integrum, eo magis afficere eam, magisque rapere in amorem Numinis; sed nec diffitetur, ab annis plus minus ducen- tis plerosque rerum sacrarum tractatores proposuisse domi- nico gregi partim libris, partim vivis concionibus, aquam procul nimis a fonte suo haustam, nimiumque respersam alieno succo; æt naturalis philosophiæ, aut humanæ inventionis, aut inanum ac sine pondere & nervis narrationum.

Fran. *Sennius*, brabantus, primum parochus ad S. Iacobi in urbe Lovaniensium, deinde doctor theologiæ & canonicus ul- traiectinus, sicut a Ruaro *Tappero* suggestum CAROLO V. Casari consilium perfecit, & episcopos plures per Belgicam pro- vinciam constituendi auctor exstitit, ita ipse primus Antverpien- sium episcopali dignitate coruscavit, eo quidem dignior, quo ma- iori doctrina, & præstantiore sacrarum rerum scientia, & inusi- tata erat præditus eloquentia: celebris enim nominis orator fu- it, quique suavi quadam & ornata, eademque gravi orationis co- pia; & ad movendum in primis apta, non modo vulgus & rudem plebeculam teneret, atque expugnaret, sed doctissimorum quo- que aures mirifice impleret, raperetque. Tandem vero naturæ concessit anno 1576. Aub. *Mirans* Elog. belg. p. 5. qui & Demonstrat- iones eius religionis christianæ vocat aureas, quibus nihil eo ge- nere doctius aut perfectius ætas sua viderit.

Fabiani FIOGHI Dialogo della fede frà il catecumeno & il Padre catechizante, Dialogus de fide inter catechumenum & Pa- trem catechizantem. Romæ 1601. Editio altera. Isto in Dialogo, si rubro credimus, resolvuntur multa dubia Ebræorum rationibus efficacissimis per sanctos Prophetas & doctos Rabbinos. Verum *Wagenseil* tamen in Telis Ign. Satana & quidem Refut. Carmi- nis R. Lipmanni p. 413. observat, Fioghium esse ex numero eo- rum, qui tam sint audaces, ut humani ingenii curta brevique decempeđa, divina ac sublimia mysteria metiri sustineant, atque id ludæis persuadere satagant, rerum creaturarum ordini conveni- ens omnino fuisse, ut aliquando virgo partum ederet, & prolis fi- ne marito fieret parens: atque has nugæ reperiri apud nostrum c. 42. p. 231.

Fabianus

Fabianus de *Flogbi*; italice *Flogbi*, a Monte S. Savino, fuit conversus iudæus, laicus aretinenfis dioceseos, & lector sive professor linguarum ebræarum in Collegio neophytorum romano, claruitque initio sæculi XVII. laudatus a D. Mich. *Giblerio* in libri huius principio.

LXXXII.

WESSELI Tractatus de oratione, & modo orandi, cum dominicarum orationis explanatione. E bibliotheca G. *Calixti*. Videtur impressus esse Basileæ: locus enim impressionis non est adscriptus. Opera vero eius prodierunt Groningæ A. 1614. 4. & Marpurgi A. 1617. studio Theodori *Straskii*.

Ioannes, cognomine *Hermannii* a patre, *Wesselus* sive *Basilius* ab avo, & *Gansfortius* sive *Gansfortius* a gente seu familia sua, quæ Gansforto vico Westphaliæ oriunda erat, natus Groningæ, & distinguendus a *Ioanne de Vefalia*, in pueritia parentibus orbatus, & extrema paupertate pressus, admirabilem Dei providentiam sensit, dum mulier quædam eius miserta, una cum filiolo suo educandum assumpsit, atque in scholam postea *swollensem* utrumque misit, ubi noster vitia corporis (erat enim strabo, & uno pede claudicans) ingenii præstantia & discendi alacritate ostendit se se compensare & quasi corrigere posse: tantum namque brevi tempore in litteris profecit, ut pueros & adolescentes ipse informare sustineret. Deinde, cum hic adversarios nactus esset, ita ut cogeretur Apologiam edere, Coloniam Vbiorum se recepit, atque in Collegio, quod *Bursa Laurentii* vocatur, studia sua persecutus est, ita ut cognitis theologiæ scholasticæ nugis, & ineptiis aristotelicis, totum se traderet philosophiæ platoniciæ, & assiduis bonorum librorum, atque in primis eorum, qui auctorem habebant *Ruperti* abbatem trutiensem, immo & sacrorum biblicorum, Patrumque ecclesiæ lectioni, ac discendis linguis græcæ & ebræicæ. Quibus subsidiis instructus agere cum laude potuisset professorem theologiæ. Neque ad hoc deerat occasio: nam PHILIPPVS, Elector palatinus, Heidelbergam eum vocavit ad docendam theologiam, Sed theologi illius loci resistebant eo, quod Wesselus careret gradu Doctoris, atque ad præstanda se se offerenti, magistraliter scilicet, respondebant, honores doctorales non esse pro laico. Sic ergo ille a theologis dominantibus exclusus, non nisi lectiones philosophicas

sophicas habere potuit. Relicta autem Heidelberg abiit Lovanium, ac Lutetiam Parisiorum, atque auditis utroque in loco præstantioribus doctoribus, cum Generali Fratrum Minorum, *Francisco a Ruvere*, qui postea Papa factus, SIXTI IV. nomen assumpsit, ad Concilium missus est basileense, in eoque eruditionis ac prudentiæ suæ merces ita explicuit, ut Patribus conscriptis admirationi esset. SIXTVS IV. episcopatum, aliudve egregium ei destinaverat beneficium, ideoque præsentī aliquando dixit: *Fili, iam a nobis pete, quod vis; nihil tibi negabimus, quod & nostram estimationem, & tuam conditionem decebit. Tum ille hortatus est Papam, ita administraret magnam suam functionem, quæ, cum venerit magnus ovium Pastor, dicere posset: Euge, serve bona & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Reponente autem Pontifice: *Hæc nobis cura erunt, tu pro te aliquid pete:* nihil aliud rogavit, quam ut sibi ex bibliotheca vaticana darentur Biblia ebraica & græca. Quæ & facile impetravit. Sic ille binos istos codices lautissimis & amplissimis beneficiis ac dignitatibus, raro, immo rarissimo exemplo, longe anteposuit. Erat & osor superstitionum atque corruptelarum, & quasi præambulo ac propheta reformationis ecclesiæ atque academiarum, vindex autem & propagator purioris doctrinæ, & sine qua illa sordet, sanctæ studiosus vitæ. Summa igitur eruditione, zelo spiritus, nobilissimisque virtutibus quum corusicaret, mirum non est, *Lucem mundi* appellatum esse. Sed lux hæc, si præsentem respicias vitam, non fuit, nec esse potuit perpetua, quippe quæ extincta est in patria anno 1489. ætatis præter propter 70. Scripta eius, adhuc exstantia, sunt fere illa, quæ hunc iam sequentur Tractatum, atque a nobis recensebuntur: cetera enim disparuere, aut a Monachis mendicantibus combusta sunt. In libro ecclesiastico monasterii spiritualium virginum civitatis Groningensis, ubi exuviæ eius depositæ sunt, hæc leguntur: *Anno Domini 1489. oblit venerabilis magister Wesselus Hermanni, egregius doctor sacra theologia, & in latina, & græca & hebraea lingua multum eruditus, & in tota philosophia quasi universalis.* Idem a *Luthero* Præfat. in eius Epistolas vocatur vir admirabilis ingenii, rari & magni spiritus, quem & ipsum appareat esse vere theodidactum, quales prophetaverit fore Christianos *Elaias*, & ab Vbb. *Emmio* lib. 30. *Rer. frif.* primus Germanorum, qui ex litteris excellens

nomen usque ad admirationem & invidiam ceterarum gentium adeptus sit. *Olearium* Biblioth. scriptor. ecclesiast. T. II. 241. *Bentham* de Statu eccles. & scholar. holland. P. II. 175. *Lexic. univ. histor.* T. IV. 675. *Placc.* de pseudon. 616. *Io. Moller* de homon. 881. *Narrat. innoe.* A. 1707. 213. *Mart. Beer* Fortpflanzung der euangelischen wahrheit 68. *Magirus* 793.

Io. WESSELI, & aliorum ad ipsum Epistolæ. Cum Præfatione Mart. *Lutheri*, qui de eo ac se ipso testatur, utriusque spiritum adeo conspirare in unum, ut, si antea sibi fuisset lectus, hostibus suis videri potuisset, se se omnia ex illo hausisse. In illis autem Epistolis multa disputat contra vulgarem de indulgentiis & purgatorio sententiam, docens, Indulgentias esse pias fraudes, quibus populus in officio contineatur: Clavem perfectæ caritatis esse ministerium, non imperium: Solum christum dare indulgentias a pœna & culpa: Ministrum Christi solvere & ligare soluta & ligata in cælis: Purgationem animarum optimam, esse pietatem ad omnia valentem; Revelationes, Spirituumque apparitiones, nisi grano salis temperentur, periculosas & illusorias esse: Salubre esse pro mortuis orare, si tamen in gratia decesserint; Missam nihil aliud esse, nisi commemorationem passionis Christi, & commemorantis compassionem, &, sive celebretur, sive non, animas in purgatorio, quanto compatiendo profecerint, tanto citius eniti ad regnum illud cœleste, ac beatum: denique de Magistro Ioanne de *Vesalia* ait, sæpe se veritum, ne periculum incurreret temeraria sua locutione, quæ, licet scholasticæ subtilitatis, & fortassis etiam catholicæ quid veritatis haberet, ad vulgus tamen indoctum & plebem incapacem, non sine scandalo proferri potuerit. Neque prætereundum nobis est, quod *Lutheri* Præfationi subiungitur, vaticinium *Wesseli*, quo M. Ioanni *Ostendorpio*, canonico templi S. Lebuini dauentriensis, ipsum ad illum victurum diem, quo doctrina recentiorum & contentiosorum istorum theologorum, *Thoma* & *Bonaventura*, & aliorum eiusdem farina, ab omnibus vere Christianis explodenda sit.

EIVSDEM Farrago. In qua tractatur 1) de Dei providentis. 2) de causis, mysteriis & effectibus dominicæ incarnationis. 3) de dignitate & potestate ecclesiastica. 4) de sacramento pœni-

pœnitentiæ, ac potestate ligandi & solvendi. 5) de vera communione sanctorum, thesauro ecclesiæ, fraternitatibus, meritis alienis, foundationibus missarum, aureolis; & potestate Papæ in remissione culpæ & pœnæ. 6) de purgatorio. In omnibus fere hisce capitibus purior & exactior eius est doctrina, quam quæ publice in scholis & ecclesiis sonabat.

IDEM de Sacramento eucharistiæ & audienda missa. In hoc tractatu docet, dum Missa celebratur, neque legendum tibi neque orandum quid aliud, sed commemorationem faciendam mortis Domini: etiam calicem Domini iuberi nos accipere commemoratione, magnumque ex commemoratione fructum oriri: corpus & sanguinem Christi, si corporaliter tantum sumantur, occidere; spiritualiter autem accepta, vivificare; fide etiam accepta spirituales vitam operari: omnem sapientiam nostram, iustificationem, redemptionem, in passione Domini, neque hæc, nisi digne percipiendo, nos consequi, non autem digne percipi, nisi commemorando, conservando, conferendo, diiudicando, ruminando, atque amando: nullis nostris iustitiis nos dignos effici tanto sacramento, & tamen iuberi manducare: vere probare se ipsum, & corpus dominicum diiudicare, qui imbecillitatem & insipientiam suam agnoscens, remedii impetrandi causa accedit, & hunc fructus reddi participem. Hisce subiunguntur 1) Collectanea quædam ex SS. litteris de magnitudine passionis domini Iesu Christi. 2) Tractatio de incarnatione Verbi. Præmittitur autem Epistola ad Sororem sanctimoniam, in qua scribit: ne putet, sua se munditie posse mundam inveniri in conspectu Dei: neminem suis meritis, neminem sua iustitia salvari: si cum pia intentione recogitet amatorem & sponsum suum, pro ipsa servanda traditum, non iam præsentem complexuram, sed inhabitantem in triclinio cordis, immo manducare & bibere carnem & sanguinem eius: non hic proelio & certamine, non exacto ieiunio aut horrido cilicio, non corporali labore opus esse ad fructus passionis ac mortis Domini sibi adplicandos, sed quieto desiderio, dulcibus lacrimis, fidis osculis, placida affectione ad pedes Iesu; & sedulo pietatis exercitio, in quo etiam dignus pœnitentiæ fructus consistat.

HERMANNI. Einfeltigs bedencken von der Reformation, Simplex iudicium de reformatione ecclesiarum Electoratus coloniensis. Marpurgi 1545. In principio quidem libri legitur annus 1544. sed in fine alter ille, quo liber prelo exiit, expressus est. Prima editio in lucem prodiiit Busschovii, secunda Bonnæ A. 1543. tertia ibidem A. 1544. latina eius translatio etiam Bonnæ A. 1545. Sed germanica tamen clarior est, & amplior. In præfatione narrat reverendissimus Archiepiscopus, se se cum conscientiz ratione, atque ut Ecclesiis succurreret suis, tum ex obedientia erga sacratissimum Imperatorem, qui cum Nuntio apostolico in nuperis Comitibus ratsbonensibus omnes Episcopos christianam & ecclesiis salutarem reformationem iusserit suscipere, item consentientibus & approbantibus, immo flagitantibus terrarum suarum Statibus, adhibitis etiam in consilium & subsidium viris quibusdam piis, prudentibus & doctis, (qui erant Mart. Bucerus, Phil. Melancthon, & Io. Pistorius,) utilissimum ac necessarium reformationis opus aggressum esse, ac præsentem librum (factum autem hoc per Bucerum) conscribendum curasse. Sed ille displicuit Canonicis templi cathedralis coloniensis, qui ei per Ioannem Gropperum, ut aiunt, opposuere Antididagma, (eine Gegenberichtung) in cuius præfatione, post magnam vim conviciorum in Lutheranos, claris verbis affirmant, sub imperio Turcarum malle se se vivere, quam sub Magistratu, qui Reformationem illam sequatur, atque defendat; multo magis autem Papæ romano, qui non cessavit fulmina sua vibrare contra pium Electorem, cuius auspiciis partus ille erat editus. Neque etiam approbationem invenit sive *Electoris saxonici*, sive *Lauberti*: ille enim putabat, doctrinam non plane puram hic fluere, multasque caerimonias, quæ tamen minime tolerandæ, speciose incrustari; hic autem, eius auctores nimis molliter, præcipue in articulo de S. cæna, ubi non satis clare exposuissent realem Christi præsentiam, & oralem manducationem, incedere. Quod vero ad contenta huius Reformationis attinet, sciendum, in ea differi de doctrina, usu sacramentorum, & caerimoniarum, cura animarum, & cultu divino, usque ad Concilium liberum & christianum, vel emendationem Ordinum S. Imperii romano-germanici. Vide *Sacken-*
dorffii Lutheranismum germanice redditum p. 2208.

Herman-

Hermannus, Comes de *Wida*, Archiepiscopus colonienfis, S. R. I. per Italiam Archicancellarius, & Elector, Westphaliae & Angriae Dux, Episcopus paderbornensis, vir, uti *Tiburnus* lib. XI. 224. testatur, miti ingenio, ad haec pius & verbi divini sedulus lector, & devotus pro divina illuminatione invocator, a Pontifice tamen propter coeptum reformationis opus excommunicatus, suorum periculo potius, quam rei familiaris ad dignitatis dispendio territus, ultro colonienfi archiepiscopatu, eique adhaerentibus honoribus cessit anno 1547. & privatam vixit vitam usque ad annum 1552. quo aetate gravis Biverini, pago dioeceseos colonienfis, obiit, Melch. Adam. in Vitis theol. 217. Seckendorf Lutheran. 2201. Sleidanus p. 471. 503. 556. 785. Sarpinus Hist. concil. trid. 202. 441. Luther, Colloq. mensal. 613. Melanchthon Epp. P. I. 271. & in Consiliis theol. latin. 335. Chytræ Hist. aug. conf. 333. Du Pin T. XIII. de la biblioth. ecclesiast. 194. G. Arnold Hist. eccles. & haeret. P. II. 324. Pfanner Hist. pac. westphal. II. P. Dionysius werlenfis Mesiabericht, P. II. 34. *Alta erudit.* A. 1684. 65.

Ludovici Ellies DV PIN Dissertationes historicae de antiqua ecclesiae disciplina. Coloniae Agrippinae (si non Parisiis, aut Amstelredami) 1691. Antea prodierant Parisiis anno 1686. & recensentur in Tomo I. *Suppl. Act. erudit.* p. 25. Agitur in iis de forma & distributione ecclesiarum, forma iudiciorum ecclesiasticorum, excommunicationis antiqua ratione, & primatu romani Pontificis. Et in I. quidem Dissertatione docet, Metropolitaram aut Patriarcharum dignitatem nec a Christo, nec ab Apostolis institutam, sed ex sola Imperii distributione & urbium ipsarum prerogativa repetendam esse. In II. contra Christianum Lupum, a Metropolitanis & Synodi provinciae iudicio provocationem ad rom. Pontificem, nec canonibus veteris ecclesiae congruere, nec exemplis in hanc rem adduci solitis stabiliri posse. In III. Primis ecclesiae saeculis non solos Episcopos, sed cum eis Presbyteros, accedente non nunquam fidelium laicorum consensu, excommunicationis iudicium in noxios exercuisse; postea vero obtinuisse morem, ut Episcopus & Clerus soli, sine consilio plebis, excommunicationis sententiam ferrent; Episcopum autem vix unquam sine Clero ab ecclesiae communione aliquem exclusisse; laicum vel clericum peccantem ad proprii episcopi tribunal deferri oportuisse:

tuisse: laicum vel clericum recursum habuisse ad Synodum provinciarum, ratamque esse habitam talis Synodi sententiam: non consultum esse, Reges, etiam si queant excommunicari, ecclesiarum communione privare, nec regna integra, provincias, urbes, ob Regis aut Magistratus peccatum, sacris officiis interdici licere; in mortuos autem analogam tantum & impropriam excommunicationem cadere. In IV. B. Petri primatum non posse ex dictis *Matth.* 16, 18. 19. & *Jo.* 21, 15. colligi, ecclesiarum autem romanarum primatum supra ceteras orbis ecclesias traditione niti. In V. Pontifices romanos non esse in iudicando infallibiles. In VI. Potestatis ecclesiasticæ immediatum subiectum esse universam ecclesiam: ipsos Pontifices ultro concilia convocasse, tanquam ad dirimendas controversias necessaria: concilia pisanum, constantiense & basileense, a tribus legitimis Pontificibus approbata, definivisse, Papam Conciliis generalibus inferiorem esse, & contraria *Schielstratii* argumenta vim ac valorem habere nullum. In VII. Pontificem aut Ecclesiam nullam habere in Reges, eorumque bona auctoritatem directam, vel indirectam: nec posse Reges ab ipsis ullo deponi modo, aut eorum subditos a fide & obedientia eximi.

LXXXIII.

Conradi TREV Von Friedesleben de Bonis ecclesiasticis. Freybergæ 1540. Germanice. Exponitur hoc libro, 1) cuius eorum sit possessio & dominium; 2) quis illa spoliaret, aut recte administraret. 3) Quo modo ad vere christianam, omnibusque Statibus utilem possessionem & usumfructum reduci queant.

Conr. Trev Von Friedesleben (sive hoc nomen sit verum, sive fictum) floruit A. 1540. quo librum istum scripsit Delmenhorstii, sicut ex epistola patet dedicatoria, in qua defendit Protestantes, aitque, animos eorum a seditione esse alienos, pronos autem ad pacem & concordiam, multumque iniusti variis passos modis. Ut adeo hinc constet, & ipsum ab eorum fuisse partibus.

Georgii WICELII Dialogorum de rebus religionis libri tres. Lipsiæ 1639. Etiam germanice. Colloquuntur *Tento*, civis evangelicus, *Coro*, pastor evangelicus, *Aufonium*, defensor ecclesiarum romanarum, *Orthodoxum*, neutri parti addictus, pacis autem & concilia-

conciliationis cupidus, & *Palemon*, quasi iudex, eorumque, quæ orthodoxe dicta sunt, confirmator. Atque in Præfatione, monstratis pacis ecclesiasticæ commodis, contentionum autem & iurarum damnis, auctor censet, utramque partem aliquid cedere debere; & huc ipsa etiam colloquia directæ sunt. Ad faciendam autem concordiam, tria putat deliberanda esse, 1. de missæ sacrificio. 2. de distributione sacre cene, sub una ne, an sub duabus speciebus. 3. de multitudine missarum, quæ quotidie in ecclesiis & privatis locis celebrantur.

Ioannis FISHERI, episcopi roffenfis, Refutatio articulorum XLI. Lutheri, in linguam teutonicam translata a Casp. *Mckenorio*. Lipsiæ 1536. Articuli illi agunt de effectu sacramentorum, peccato originis, metu moribundi, pœnitentia, confessione peccatorum, absolutione, communione sub una, indulgentiis, excommunicatione, potestate Papæ, auctoritate Conciliorum, condemnatione Io. *Hussi*, bonis operibus, hæreticorum supplicio, bello contra Turcas, libero arbitrio, purgatorio, & ordine Mendicantium.

Io. *Fischer*, qui anglice *Fisher* scribitur, anglus, ex diœcesi eboracensi, primum doctor & cancellarius universitatis cantabrigiensis, deinde episcopus roffenfis & informator Principis regii, qui rex factus nomen adeptus est HENRICI IIX. magna eius floruit gratia: sed & eadem excidit, quum expulsionem reginæ CATHARINAE, & abrogationem auctoritatis pontificiæ adprobare nollet. Atque odium & ira Regis vires acquisiverunt, cum PAVLVS III. papa pileum captivo cardinalitum misisset; hinc enim commotior Rex factus est, magisque exstimulatus ad propositum suum exsequendum, ita ut A. 1535. securi eum percutiendum curaret. Quod supplicium patiente tulit animo, nec imprecatus est persecutori suo. Trium fuit linguarum peritus, vigilans in episcopatu, ita ut quotannis omnes sibi commissas ecclesias visiteret, in iisque sermones ad populum ederet, admirabili vitæ sanctitate ornatus, summeque beneficus & liberalis erga pauperes & egenos, non quod tam opimum haberet episcopatum, sed quia frugaliter vivebat, geniumque defraudabat suum, ut haberet, quo miseriorum egestati atque inopiæ succurreret. Sed & ingenii monumenta, quæ reliquit, commemoranda nobis sunt. Scripsit enim

enim Assertionis *Lutheri* de variis doctrinis papisticis Confutationem, Defensionem Assertionis HENRICI IIX. Regis Angliæ de VII. sacramentis contra *Lutheri* Captivitatem babylonicam, Librum de veritate corporis & sanguinis christi in eucharistia contra *Oecolampadium*, & alium de unica Magdalena contra Iod. *Glickeovum*, & Iac. *Februm* stapulensem; omniaque eius opera edita sunt Wirceburgi A. 1595. *Kantlg* 306. *Bellarminum* de scriptoribus ecclesiast. 252. *Saussy* 17. *Mickeler* in Præfatione, *Lexicon univers. histor.* T. II. 126. *Hyde* Catal. Biblioth. bodlei. T. I. 253. *De Pin* T. XIV. Biblioth. eccles. 145. Val. *Alberti* Exam. profess. fidei tridentinæ 475. *Kortholt* de Variis scripturæ sacræ editionibus 371.

LXXXIV.

S. CAES. MAIESTATIS Declaratio, quid religionis ratione in S. Imperio, donec in generali concilio concordia ineatur, observandum sit, publicata A. 1548. d. 15. Maii. Francofurti ad Viadrum, apud Nicol. *Wolrabium*; sed sine anni expressione. Germanice. Atque hæc Declaratio vocatur *Interim*, quam multæ secutæ sunt dissensiones ac turbæ; eiusque auctores fuerunt Iulius *Pflugius* episcopus naumburgicus, Michaël *Sidonius* suffraganeus moguntinus ac postea episcopus merseburgensis, & Io. *Agriola* islebius.

Frid. FORNERI Historia colloquii wormatiensis. Ingolstadii 1624. Colloquium isthoc habitum est A. 1557. inter Romano-catholicos, & Confessioni augustanæ addictos, in quorum numero ab utraque parte principes erant Pet. *Canisius* & Phil. *Melancthon*. Auctor historiam istam vocat hætenus sepultam, a se autem ex MSto ait integra fide transcriptam, notisque exegeticis tam præcedaneis, quam marginalibus esse illustratam. Præfatio agit de origine & scopo huius Colloquii.

Fridericus *Fornerus*, episcopus hebronensis, suffraganeus bambergensis, S. theol. doctor, claruit anno 24. sæculi XVII. & plura edidit, nominatim Panopliam armaturæ Dei adversus omnem exantationem, magorumque & sagarum insidias, Sermones de custodia angelorum, Rosam pentaphyllatam, seu devotionem augustissimorum vulnerum domini Iesu, IV. libros de malo temulentie, Palmam miraculorum ecclesiæ catholicæ, & in primis
B. Ma-

B. Mariæ virginis, ac Sermones de eiusdem beato transitu, assumptione, & cultu.

Ioan. B V S A E I Apologeticus disputationis theologicæ de persona Christi, in moguntina academia adversus *Vbiquitarios* editæ, oppositus Steph. Gerlachio. Moguntiz 1588.

Io. Busam, noviomagus, Societatis Iesu theologus, dedit Instructionem de modo recte meditandi divina, Paralipomena *Petri* blesensis, Io. Trithemii aliorumque nuper in typographeo moguntino editorum, Enchiridion piarum meditationum in omnes dominicas, Sanctorum festa, Christi passionem &c. Viridarium christianarum virtutum ex S. scripturæ Patrumque sententiis constructum, Paradoxa *Schevvenckfeldii*, & Panarium adversus animi morbos, mundoque valedixit anno 1611. cum vixisset annos 64. *Alegambe* Hist. scriptor. Soc. Iesu p. 374. & *White* Diar. biograph. H 4.

Nicolai VIGNERII Dissertatio de Venetorum excommunicatione, adversus Cæsar. *Baronium*, E. R. Cardinalem. Francofurti 1617. In qua vera excommunicationis ratio, tum ex S. scriptura, tum ex antiquis Ecclesiæ christianæ monumentis breviter & dilucide demonstratur. Cui propter affinitatem argumenti adiuncta est Christianorum Reip. venetæ civium & amicorum ad antichristianam Card. *Baronii* Parænesin Responsio. In utroque scripto fortissime negatur, Pontifici romano competere iurisdictionem in Summas potestates.

Nicol. *Vignerius*, gallice *Vignier*, natus Barro ad Sequanam in Campania, familia non quidem obscura, attritis tamen opibus, ob bella civilia solum vertere coactus, in Germaniæ Principum aulis aliquandiu medicinam fecit, donec ab HENRICO IV. honorifico stipendio invitatus Lutetiam venit. Inter philosophiæ & medicinæ studia magnam quoque historiæ omnis & temporum sibi acquisivit cognitionem, unde enata Commentarius de fastis, Opus chronologicum, Chronicon burgundicarum rerum, & Historia ecclesiastica; cui tamen ultimam ipse manum non potuit adhibere: ei enim immortuus est anno 1596. ætatis 66. *Thuanus* lib. 117. p. 771. *Zeillerus* P. II. de histor. p. 238. *Bæcler* Bibliograph. crit. 377.

Aurea monita SOCIETATIS IESV, edita a Theophilo

Paris IV. in 4.

Bb

Enla.

Eutalis. Placentiæ, sine anni expressione. Quæ in tractationis initio vocantur *Monita privata* Societatis Iesu, & eum in finem scripta sunt, ut Societas ista conservetur, & augeatur. In Præfatione continetur quasi panegyricus, in laudem Iesuitarum; Sed, quæ adduntur, Itatorum & Polonorum quorundam de Iesuitis Testimonia, & Prosa in eorum laudem, minime promouent eorum laudem & gloriam, sed artes & vitia ipsorum detegunt; Placet autem mihi, immo perplacet *Placcius* æquitas & modestia, qua in libro de Scriptoribus anonymis, cum Iesuitica & Antiiesuitica recensuisset, p. 370. probe distinguit inter Ordinem & singula eius Membra, dicens, si aliqui, aut multi, plurimive, in illo ordine exorbitant, id tamen toti Societati non temere tribuendum; sed pietatem, virtutem, industriam, aliasque insignes dotes; & de Rep. christiana ac litteraria contracta merita, quibus Societas illa fulget, grato animo agnoscenda, debitisque laudibus celebranda esse, cum nullus sit ordo, qui non suos habeat fucos, suæque carcinomata; propterea autem totos Ordines non esse culpandos, damnandos, ac reiiciendos.

Iesuitica per unitas Belgii Provincias negotiatio. Ex Frækerano exemplari recusa A. 1616. Videbis hic, ait auctor Præfatiunculae, quibus artibus, quantoque studio, ex R. P. Bernardi *Olivieris*, provincialis S. I. per Belgium, præscripto, suam, quam vocant negotiationem in unitis Provinciis Iesuitæ exercent, id est, pontificiam religionem cum dominatione Iesuitica, in Ecclesiæ & Reip. reformatæ perniciem, propagare conentur.

Petrus *Snauius* Polanus, contra Sfortiam *Pallavicinum*, & Scipionem *Henrici* defensus ab AMELOTIO de la Houssaie. Curia Narischorum 1686. Amelotius, sive larvatus *De la Mothe Jasseval*, versioni suæ gallicanæ Historiæ Concilii tridentini Sarpianæ Præfationem præmisit, in qua ad pleraque *Pallavicini* & *Henrici* argumenta, contra Sarpium allata, respondet. Atque hanc Præfationem in latinum convertit Io. Christoph. *Layritz*, eamque hic exhibet.

Amelot de la Houssaie, gallus, Regis christianissimi in amplissima ad sereniss. Remp. venetam legatione secretarius, floruit medio sæculo XVII. & ultra, scripsitque etiam idiomate suo, h. e. gallicano, Tiberium, sive Discursus politicos super Tacitum. *Attradit.* A. 1684. 60. & *Placcius* de pseudon. p. 455.

Io. Christoph.

Io. Christoph. Layritz, Ioannis Georgii, antistitis quondam vi-
nariensis, ut videtur, frater, postea pastor & superintendens won-
sidiensis, iam anno 1686, ingenii sui monumentum erigere,
studiique literarum fructum edere valuit.

PAULI IOSEPHI Scala vera Ierusalem. Viennæ 1626.
ac prius, ut *Wolffius* Biblioth. hebr. p. 964. indicat, 1612. 8. Qua
ex veteri & novo testamento, præcipue autem ex revelatione
Ioannis & Danielis monstratur, V. T. esse sublatum, & quo mo-
do vera fides christiana sit cognoscenda. Speciatim tractatur de
Messia, ecclesia Dei, *Mahommedo*, antichristo *Dan. 2.* Apocalypsi Io-
hannis, revelatione IV. libri Esdræ, divinitate Christi, divinitate
Spiritus sancti, & Trinitate. In præfatione, sive dedicatione ad
FERDINANDVM II. Imp. extollit Ecclesiam romanam;
Lutherum & *Calvinum* ut hæreticos traducit, narratque, se Nori-
bergæ audivisse Io. Saubertum (quem *Sauparibum* appellat) Ioan-
nis Apocalypsin pro concione explicantem, & aliquot dies, in
præsentia Senatorum scholarcharum, collocutum esse cum Pasto-
ribus aliquibus, atque etiam tum, sicut nunc, cum scriberet ede-
retque hunc tractatum, fuisse cæcum, in eoque se exponere caus-
sam, cur romanam sibi delegerit ecclesiam.

Paulus Ioseph, rabbi antehac posnaniensis, conversus & ba-
ptizatus iudeus, vixit initio atque in adolescentia sæculi XVII. &
scripsit, indicante id *Wolffio* Biblioth. hebr. p. 964. æt. V. T. & *Tal-
mude*, Christum esse verum Messiam, A. 1612. 8. Nisi forte. huius
liber idem est, qui prior.

LXXXV.

Scripta variis de necessitate reformationis Ecclesiæ romanæ;
& Trident. concilii iniquitate, ab Herm. CONRINGIO colle-
cta. Helmstadii 1650. Atque illa sunt: 1) Georgii WICELII
Via regia, sive de controversiis religionis capitibus conciliandis
sententia, iussu FERDINANDI I. Cæsaris A. 1564. ab aucto-
re iam sene conscripta. Percurrit auctor omnes Articulos Augu-
stanz confessionis, atque de iis candide ac libere iudicat, suo-
tumque, ubi opus est, ulcus etiam tangit. Non enim tunc;
cum hæc scriberet, lutheranus erat, sed romano-catholicus, neque
affectibus indulsit, aut simulatorem egit, sed ex animi sententia
locutus est. Atque ideo p. xi. his utitur verbis: *Dagma utriusque*

parit novum ac falsum neque probamus, neque propugnandum suscipimus, quicquid garriant male suspicaces Magistri. Stamus immoti in profunde Ecclesie Dei, quam catholicam & apostolicam credimus, nec diffidimus a scriptis didacticis, qua nostro nomine divulgavunt typographi, nisi solidiora doceamur, primum e Scripturis sanctis, deinde ex Patribus ecclesie vetustissimis, postremo argumentis probabilibus, non sophisticis, nec hereticis. Et de eius (in dogmatibus Ecclesie romane) orthodoxia testatur *Sainjore Biblioth.* crit. T. II. 257. 263. De Regia vero hac via vide *Luc. Osandrum Hist. eccl. cent. XVI. 203. lo. Frid. Mayerum in Sylloge scriptor. de Roma reconcil. 63. Boineburg. Epp. p. 123; & in Struvii Actis liter. T. I. fasc. III. 14. Sainjore Biblioth. crit. T. II. 242. & Courtigium in Dedicat. epistola presentis scripti, qui in eadem pluribus differit de corruptione morum & doctrinae in Ecclesia romana, adeoque necessaria eius reformatione, ab Imperatore, Regibus & Principibus expetita, sed a Concilio tridentino non, ut fas erat, instituta; hinc CAROLVM V. Caesarem, etiam post definitionum tridentinarum de peccato, iustificatione, sacramentis in genere, baptismo & confirmatione publicationem, in suo Interim, improbatis illis, alia, nec leviter diversa sancivisse; eius autem fratrem FERDINANDVM, huiusque filium, Bohemiae tum regem, *Maximilianum*, iam finita & conclusa omni illa tridentina Synodo, de reconciliandis religionis dissidiis alia plane consilia agitalle, *G. Caspandri & G. Wicelli, doctrinae & moderationis laude* celebrium ea tempestate hominum, sententiis exquisitis: nihil minuisse Ecclesiae romanae mala per tridentinum Concilium, sed in universum potius aucta, nec eius reformationem sperandam, nisi pia Regum cura intercedat; nostrum autem esse, bono exemplo emendationem istam provocare, sopitis intestinis nostris dissidiis, omnemque dare operam, nostra ut moderatio innotescat omnibus, nec promiscue omnia illius membra, quorum simplicitati de indulgentia Domini venia concedi potest, condemnare. In Praefatione idem *Courtigium* agit de *Wicellii* & binis hisce eius scriptis, eaque genuina esse, contra *Brabantum* obiectiones evincit, hoc etiam addens, non illa in id scripta esse, ut vulgarentur, sed pro scriniis caesareis, ideoque nunquam edita, nisi inter Centurias lectionum memorabilium *Ioan. Wolfii*; esse autem libellorum horum eam dignitatem, eamque erudi-*

eruditionem & pietatem, ut omnino debeant a quam plurimis legi, quibus Ecclesiae & Rei publicae salus cordi sit. 2) Appendix de abusibus ac incommodis quibusdam Ecclesiae romanae, in causa propria deprehensis. Et post eam ostendit, superbum fastidium concordiae quaerendae in causa fuisse, cur opera inanis sumpta sit in Colloquio wormatiensi, & cur Concilium quoque tridentinum citra bonam frugem dissolutum sit. 3) EIVSDEM Elenchus abusus, corruptelarum, deformitatum, vitiorum & delictorum praecipuorum in Ecclesia romana. Scriptus ad MAXIMILIANVM II. Imperatorem romanum, anno, quo auctor iam septuagenarius vita decessit, 1573. 4) EIVSDEM Via pacis inter discordias ecclesiae. Iudices inter utramque partem esse debere Patres ecclesiae, tam graecos, quam latinos. 5) G. CASSANDRI Epistola ad Wicelium. Scripta A. 1565. in eaque continetur laus *Wicelii*, ut viri eruditi, & pacificandae ecclesiae idonei, & promissio Consultationis ab ipso scriptae. 6) Pars ultima libri Desiderii ERASMI de amabili Ecclesiae concordia. Scripta A. 1555. ad Psalmum 83. *Conringii* iudicio libellus hic est dignissimus lectu, elegans nimirum, doctus, disertus, uno verbo, totus erasmianus. 7) Consilium de emendanda Ecclesia romana, iussu PAVLI III. Papae conscriptus. A quibus? A quatuor Cardinalibus, duobus Archiepiscopis, uno Episcopo, uno Abbate, & uno Magistro S. palatii, videlicet Casp. Contareno, Io. Petro Carafa, Iac. Sadoleto, Reginaldo Polo; Frid. Frigoso; Hieron. Alexandro; Matthaeo Giberto; Greg. Corteso, & Thoma Badio. Qui sane aperte & candide abusus tollendos indicarunt. Vide Gerbardum Confess. cathol. p. 44. *Keigium* in Dedicat. Histoe. Synod. nation. inter Reformatos in Gallia, t. & *Alia erudit.* A. 1691. 157. 8) CAROLI V. Imperat. Epistola ad Collegium Cardinalium, ut, negante seu differente Pontifice generalis Concilii indictionem, ipsi indicant. Scripta A. 1526. eo tempore, quo Imperator propter duo aculeata & acerba Brevia iratus erat Papae, CLEMENTI VII. nominisque pontificii auctoritatem per omnem Hispaniam aboluerat. Et *Goldasius* eam primo Constitutionum imperialium volumini inseruit. 9) EIVSDEM Protestatio adversus Concilium Tridento frivolo praetextu Bononiam translatum, per Iac. *Mendozaem* Romae instituta. Altera Protestatio, Bononiae instituta, eadem parte atque.

hæc est. 10) Fragmentum epistolæ ecclesiasticorum Germaniæ Principum ad PAVLVM III. Papam in conventu augustano scriptæ A. 1543. Qua petunt, Concilium in pristinum locum & statum ut restituat, eademque opera efficiat, ut expulsis errorum tenebris, omnique dissidio procul ab ecclesiastica doctrina, atque animis hominum profligato, reddatur lux pristina Ecclesiis Germaniæ. 11) Petitiones Oratorum FERDINANDI Cæsaris, Legatis pontificiis in Concilio tridentino anno 1562. 7. Iunii exhibitæ. Sed non erant ad palatum Papæ, sicut nec paria Regis Galliarum Postulata; ideoque obtineri non potuit, ut in deliberationem Patribus proponerentur. 12) Augustini BAVMGARTNERI Oratio, nomine *Alberti* Bavaricæ Ducis habita in Concilio tridentino, 27. Iunii A. 1562. Qua petit, ut turpes Cleri mores repurgentur, coniugium clericis permittatur, & prohibitio tollatur utriusque speciei. 13) Scriptum FERDINANDI Cæsaris Oratorum, Tridentini Concilii Legatis A. 1562. d. 27. Iunii exhibitum. Quo petunt calicis benedicti usum non tantum pro Bohemis, sed etiam pro incolis aliorum regnorum & provinciarum Imperatoris: plurimos enim esse, qui illum sibi postulent; rogant etiam, Archiepiscopo pragensi ut liceat sacerdotes ordinare Calixtinorum: eos enim illi, & Papæ romano submittere se velle. 14) Andr. DVDITHII oratiuncula, habita Tridenti A. 1562. eadem de calicis restitutione. 15) Admonitio Oratorum gallicorum ad Legatos pontificios, exhibitæ 3. Iulii 1562. Et ipsi urgent, calicis distributionem, commemorantes pariter, Galliarum Reges inde iam a M. amplius annis eo die, quo coronantur & consecrantur, eucharistiam sub utraque accipere, similiter etiam monachos non conficientes statim quibusdam anni diebus. 16) FERDINANDI Cæsaris Epistola ad PIVM IV. pont. max. de *reclina* instituendo Concilio tridentino. Qua vitia, quibus laborabat Synodus, haud pauca attinguntur: eiusque meminit non tantum Pet. *Smerio*, sed etiam *Thuanus* lib. 35. 17) Alia *eiusdem* ad PIVM IV. de calicis communione, & connubio sacerdotum. Illam quidem Papa concessit, hos denegavit. 18) ALBERTI, Bavaricæ Ducis, Epistola ad Pium IV. Qua rogat, ut saltem illis indulgeatur sacri calicis usus, qui ita persuasi aliam sanio rem admonitionem non admittunt. 19) Considerationes super matrimonio

monio sacerdotum, Romæ exhibitæ. 20) PII IV. Breve ad *Henricum* iuniorem, Ducem brunsvicensem. Scriptum 1. Septemb. A. 1564. & narrans, ipsum, ad instantiam Imperatoris, consilio delectorum aliquot Cardinalium & aliorum piorum virorum, maioris mali declinandi causa, Prælatorum quorundam Germaniæ arbitrio commisisse, ut, si ita visum esset, facultatem sacerdotibus darent communionis sub utraque faciendæ, ita tamen, ut sumentes sint contriti & confessi, catholicam religionem ac fidem teneant, atque Ecclesiam romanam, sub una celebrantem, profiteantur nec errasse, nec errare, denique admoneantur, Christum integrum tam sub una, quam sub utraque specie sumi. Huc refer Litteras secretiores FERDINANDI I. Rom. Imp. pro obtinenda eucharistia sub utraque, in gratiam MAXIMILIANI II. Boh. Regis, A. 1560. missas, atque a venerabili Abbate Io. Andr. *Schmidto* editas Helmstadii A. 1719. 4. 21) EIVSDEM Breve ad Ludolum *Halverium*, Henrici iunioris Ducis cancellarium. Anno & die eodem. Et huic significat Papa, se se Heri ipsius desiderio satisfacere, sui que de sacri calicis concessione consilii certiorum facere voluisse, ut sciret, quemadmodum ea res se se habeat, & quod Romæ actum fuit, non sine gravissima causa, & maturo admodum, pioque consilio actum fuisse intelligeret. 22) G. CASSANDRI ad Guil. *Kettelarium* Epistola, scripta anno 1565. In qua refertur, Pontificem summum non tantum FERDINANDI Imper. hereditariis ditionibus ius utendi dominici calicis in communionem laicorum permisisse, sed etiam ad Electores ecclesiasticos litteras misisse, quibus facultas data, eligendi & deputandi catholicos sacerdotes, qui sacram cœnam tam sub utraque, quam sub una, dispensarent; FERDINANDVM doctos & prudentes viros convocasse, qui deliberarent, quo modo ex Pontificis præscripto quam decèntissime sacrum epulum administraretur, eiusque deliberationis formam ad Archiepiscopos Electores transmississe, ut eam expenderent, & si quid addendum videretur, libere candideque adderent: atque ita factum, ut & ipse rogatus sententiam suam ad illam deliberationem adiunxerit; sed nescire se, cur hoc negotium huc usque quasi suppressum & occultum lateat. 23) FERDINANDI I. Edictum, per Episcopum gurcensem Viennæ in templo S. Stephani 29. Iul. A. 1564. promul-

promulgatum. Huius argumenti: Pontificem summum ex singulari & paterno affectu, ad petitionem & instantiam Cæsareæ Maiestatis, concessisse, ut in posterum cœna domini sub utraque celebraretur atque exhiberetur specie. 24) MAXIMILIANI II. Imp. Epistola ad PIVM IV. de connubio sacerdotum. Rogat Pontificem, ut refarciendæ pacis & concordiz causâ, ac ne amplius Ecclesiæ sacerdotibus destituantur, illud indulgeat. 25) CAROLI, Archiducis Austriæ, ad PIVM IV. Epistola. Eiusdem est argumenti, atque remedium isthoc ocissime adhibendum esse monet. 26) MAXIMILIANI II. Epistola ad Lazarum & Schwendi. Scripta A. 1574. 22. Febr. Quæ improbat atque exsecratur factum lanienæ parisiensis, resque pietatis gladio diuidendas aut tractandas esse negat. Ex *Conringio* p. 276. fatetur, nihil se causæ habere, cur dubitet, num illa Cæsaris manu sit exarata, multo minus, num sit ab illo profecta: notum enim esse, Monarcham illum mediam emendationis viam tota vita consecratum, nullumque peccatum gravius duxisse, quam (o sanctam summi Imperantium cogitationem!) conscientius velle dominari. 27) Valentini (a TETELEN) Episcopi hildesheimensis Instrumentum publicum de sententia papali, per CAROLVM V. Cæsarem contempta. Quoniam hæc quidem res non pertinebat ad forum Pontificis, cum *Ioannibus*, tanquam perduellis & proscripti, bona pleraque, auctoritate Cæsaris, Brunsvic. Duces *Henricus* atque *Erius* occupassent. 28) FRANCISCI Regis Gall. de Protestantium placitis sententia, per oratorem Guil. *Bellainum* Langæum exposita. Quæ quidem descripta est a Io. *Slidano* lib. IX. Commentar. Cui adiunguntur eiusdem FRANCISCI ad Phil. *Melanchthonem* Epistola, & huius Responsio, (quæ etiam existant in Melanchth. operum Parte IV. 823.) nec non *Langæi* ad *Melanchthonem*, huiusque ad Iacobum *Sturmiu*m Epistola. In illa rogat Episcopus parisiensis, occasionem rei gerendæ inter mortales omnium pulcherrimæ (h. e. pacificationis) ne differat; in hac scribit *Melanchthon*, summam se contentionem adhibuisse, ut sereniss. Herus suus concederet in Galliam ad colloquium abeundi potestatem, verum impetrare non potuisse eo, quod metuant præiudicia, seque putent aliquanto minus vehementem, minusque perti-
& ne-

& necessariis rebus, nec se velle tueri omnes *αμφιβολίας & ψυχρολογίας*: nunc autem esse democratiam aut tyrannidem indoctorum in utraque parte, qui rixentur de nonnullis leviculis rebus, & interdum suis affectibus serviant; nec dissimulare, evectos etiam nostros interdum *υπερ τα ισχυόμενα*: magno in periculo propter hanc moderationem se versari, ut soleant in civilibus discordiis moderati cives utrinque male accipi, planeque sibi fatum Theramenis impendere vereri. 29) CATHARINÆ Mediceæ Epistola ad Papam PIVM IV. de Protestantium placitis. Deprompta est ex *Thuan* lib. XXIX. in eaque illa æque, ut Protestantes, multos abusus in Ecclesia tollendos esse iudicat. 30) Postulata (CAROLI IX.) Regis Galliarum, in Concilio tridentino pridie Non. Ianuarii A. 1562. oblata. Comprehenſa sunt capitibus XXXIV. inter quæ in primis urgetur usus calicis & integræ cœnæ restitutio: iisque cæsareorum Oratorum mandata quoque consentiebant. Quem vero ad modum sint a Papa & aliis accepta & discussa, Petrus *Σταυρί* refert Histor. libro VII. p. 1006. 31) CAROLI, Card. Iotharingii, Oratio, habita in Concilio trident. 23. Nov. 1562. Qua petit, ut nova dissidia per novas & infructuosas quæstiones vitentur, atque ut de reformatione & morum, & ecclesiasticæ disciplinæ omnino decernatur, 32) Arn. FERRERII, CAROLI IX. R. Galliarum legati, Oratio, habita eodem tempore Tridenti. Qui confirmat Cardinalis Iotharingii dicta, & postulata Regis contineri ait aut SS. Bibliis, aut vetustis ecclesiæ catholicæ Conciliis, aut antiquis Pontificum & Patrum Constitutionibus, decretis & canonibus, eorumque restitutionem in integrum Regem omnino petere. 33) Protestatio CAROLI IX. regis Galliarum, oratorum (*Ferrerii & Fabri*) contra PIVM IV. Papam, in Concilio trident. A. 1562. mense Septembri. In causa præcedentiæ, quam ille Hispanicis oratoribus præ Gallicanis concesserat. Quamvis autem hæc res ceterorum Oratorum intervenitu fuerit composita, ac dubium sit, utrum hæc Oratio a *Ferrero* conscripta, in Synodo sit recitata; docet tamen illa, quid de tridentinis negotiis viri longe prudentissimi & summæ auctoritatis tum iudicaverint, nempe *non Tridenti, sed Roma illa geri, ac decreta in publicum missa magis PII IV. quam Concilio tridentini esse, in Concilio nullo libertatis antiquorum Conciliorum vestigio, nullo legibus loco relicto.* 34) Eiusdem FERRERII Oratio,

Pars IV. In 4.

Cc

habita

habita in Concilio trident. 10. Kal. Octobr. 1563. In qua contentum est, ne quid contra maiorum Regis leges, contra eius auctoritatem, gallicanæque ecclesiæ libertatem decernant; si contra fecerint, se se eorum decretis *intercedere*. Hoc ultimum verbum cum quidam ex episcopis, qui aderant, non intelligerent, a proxime sedentibus quærebant, quisnam ille esset, pro quo Rex intercederet christianissimus. Ad quod Ferrerius, eos exauctorandos esse, respondit, sicuti olim factum ab HONORIO III. qui episcopum calviniensem propterea tantum, quod Grammaticam non didicisset, dignitate privaverit. 35) PHILIPPI IV. Hispan. regis oratorum Replica, VRBANO IIX. A. 1635. Romæ data, contra ea, quæ Ministri eiusdem Capitibus reformationis, ex parte Regis catholici oblatis, responderunt. Est quidem hic libellus in fine mutilus, minusque elegans, nobilissimi tamen argumenti, quippe qui testatur, potentissimum Hispaniæ Regem serio tunc egisse, ut in ordinem cogeretur romanæ Curia tyrannis immensa. Refertur etiam de episcopo bracarenfi, Fr. Bartholomæo *de Martyribus*, eum in ipso concilio trident. dixisse, pestiferum hoc verbum esse, *Papam esse dominum, & non dispensatorem beneficiorum*. 36) Pars Instructionis, quam HADRIANVS VI. Papa commisit Fran. Cheregate, suo ad norimbergensia Comititia nuncio, A. 1522. mense Novembri. In qua optimus Papa confitetur, Deum hanc persecutionem ecclesiæ suæ inferri permisisse, propter hominum peccata, Sacerdotum maxime ac Prælatorum, a quorum peccatis peccata populi deriventur, atque ideo Curiam papalem, unde hoc malum processerit, primum reformandam esse. 37) S. Rom. Imperii PRINCIPVM ac PROCERVVM C. Gravamina, quæ adversus Sedem romanam ac totum ecclesiasticum Ordinem, Nuncio apostolico in Comitibus noribergensibus proposuerunt.

Herm. *Conringius*, natus Nordæ, Frisiorum urbe, hereditarius in maiori Twulbstett & Sirbeck, Medicinæ D. eiusque & Politices professor in academia Iulia, Regum Sueciæ & Daniæ, Principumque diversorum consiliarius, atque a LVDOVICO Magno, propter doctrinæ claritatem, usque ad initia belli contra Belgas suscepti, annuo stipendio mactatus, vir statura vix mediocri, sed vastissimo ingenio, memoria fidiissima, & iudicio limpidissimo, immo luris naturalis, gentium, publici, ac philosophiæ omnis peritissimus,

tissimus, præterea philologus insignis, orator, poëta, historicus, theologus, editis multis scriptis præstantissimis, iisque theologicis, medicis, physicis & philosophicis, item historicis, politicis, & iuris publici, nec non philologicis & varii argumenti, quorum omnium catalogus eius Epistolis præfixus est, pie placidissimeque acquievit A. 1681. ætatis 75. Vide beati viri Vitam, quæ Catalogum scriptorum præcedit, Epp. clarorum virorum, editas a Io. Brant, & quidem Ep. 55. *Bailletum* in Anti T. II. 124. *Fellerum* Monum. inedit. p. 404. *Magium* 233. atque doctorum virorum de ipso iudicia & testimonia, quæ prædicto Catalogo subiunguntur. *Boinburgius* in Epp. p. 294. eum vocat totum suum; *Gravius* Epp. p. 202. plurimis in omni doctrinarum genere scriptis nemini paullo humaniori ignotum; *Schurzleischius* Epp. select. p. 60. virum admirandi ingenii, iudicii singularis, & immensæ lectionis. Quid? usque adeo illum solum ait in historia germanica excellere, & nostris perinde, atque ceteris, lumen accendere, dignum, cui posteritas statuatur illustratæ Germaniæ monumentum. Quin & hoc addit: Mihi satis erit sequi vestigia viri, & agnoscere merita, ac referre posteris magnum nomen; & disp. de Henrico Leone (quæ est XXXII.) p. 9. virum sua laude maiorem; denique Io. *Brunnemannus* Præfat. in Comment. de episcopis p. 21. virum æterna laude dignum, & unicum seculi sui ornamentum. Notatur tamen a *Sarckmasio* (qui ipse est *Schurzleischius*) in Actis *Sarckmasii* p. 4. *Morhofio* Polyh. II. II. 175. *Linsrupio* Præfat. in *Borrichii* Dissertationes, & Dan. Guil. *Mollero* disp. de *Pamvinio* p. 23. Sed sciendum, Dissertationis illius, quam *Mollerum* tangit, respondentem, non ipsum *Conringium*, auctorem fuisse. Et cur a scriptis theologicis condendis atque edendis non abstinuerit, ipse prodit in *Conringianis* p. 137. Latitavit etiam sub larva modo *Irenæi Eubuli*, modo *Cyraci Thrasymachi*. Adversarii, quos vel ipse oppugnavit, vel qui eum oppugnarunt, sunt sequentes: Io. *Mulmannus*, *Valerianus Magnus*, *Christophorus Hannold*, *Vitus Erbermannus*, Fratres *Walenburchii*, *Dionysius Werlenfis*, Aeg. *Strauchius*, Io. Otto *Tabor*, Ol. *Borrichius*, *Coloniensis* quidam, sive *Anticonringii* auctor, & *Matthias Wasmuth*.

Herm. CONRINGII de purgatorio Animadversiones in Io. *Mulmannum*, & Programmata sacra, circa dies festos publice

proposita. Cum ipsius *Mulmanni* Assertionibus de purgatorio Helmstadii 1651.

Ioannes (an Hieronymus?) *Mulmannus*, Lipsia-misenensis, ex lutherano factus iesuita, in Collegio ordinis sui monasteriensi philosophiæ & theologiæ lector, huiusque licentiatus, & Principis hadamariensis a confessionibus, scripsit de Missis privatis, Calice eucharistico, & Purgatorio contra G. *Calixtum*, de libris Macabæorum contra Christoph. *Sebeiblerum*, & ex hispanico latine vertit Didaci *Saavedra* Ideam Principis christiano-politici, denatus A. 1651, ætatis 51. *Witte* Diar. biograph. B b b. & Henr. Iul. *Blume* apud Crenium de Furib. librar. p. 277. qui ei obprobrat, omnis de Missis solitariis totidem verbis ex Pet. *Cottoni* Institutione catholica, & singula propemodum verba ex *Belarmino* transcripisse.

COMMENTARII historici de electione VRBANI IIX, & INNOCENTII X. Pontificum, cum Proœmio Herm. *Conringii*. Helmstadii 1651. Subiunguntur 1) GREGORII XV. Bulla de electione Pontificis, in qua ille sedulam curandis eiusmodi electionum morbis operam impendit. 2) Io. Fran. *Lottini* Dissertatio de Sacris Cardinalium comitiis, sive de Conclavi. Edita primum italice cum aliis Dissertationibus politicis, in volumine, cui Tesoro politico est nomen; a Casp. *Ens* autem latine reddita. Ex hac, iudice *Conringio* in Præfatione, legi cum primis meretur, quoniam breviter, etsi non nihil confusus, & cum quadam obscuritate, omnes omnino artes sacri Conclavis nos docet, idque post multa facta experimenta. 3) Dissertatio *Anonymi* de creatione Pontificum. Scripta est circiter annum 1585. & partim illa confirmat, quæ a *Lottino* sunt dicta, partim & alia habet non contemnenda: quamquam & non nulla post mutaverint, ut quod de Gallorum circa electionem Papæ studiis narrat. 4) Excerpta ex Onuphrii *Panvini* Notis ad Platina GREGORIVM X. & CLEMEN-TEM V. 5) PII IV. & GREGORII XV. Bullæ de Conclavi, eiusque cærimoniis. In Proœmio *Conringius* pluribus disputat contra nimiam potestatem in spiritualibus & civilibus, quam Curia romana eiusque gnathones tribuunt Papæ, ostenditque, quo modo vetus illa & genuina Pontificis electio inde iam a multis temporibus degeneraverit; in Præfatione autem de singulis fere scriptis verba facit, suumque indicat propositum, quod sit, clarissimi

mis documentis ostendere, Conclave Cardinalium antiquis moribus & morbis hodieque agitari, quantumlibet illis curandis post alios GREGORIVS XV. medicam adhibere manum sustinuerit. At nec fidem omnium tamen, quæ in hisce scriptis dicuntur, præstare audeat.

Herm. CONRINGII Defensio ecclesiæ Protestantium adversum duo Pontificiorum argumenta, petita a successione episcoporum ac presbyterorum ab Apostolis usque derivata. 1654. Primum argumentum hoc est: Vbicunque datur successio perpetua episcoporum ab Apostolis usque, ibi est vera & catholica Ecclesia. Atqui Romæ datur talis successio. Ergo. Secundum: Vbicunque non reperiuntur episcopi & presbyteri, ordinati ab iis, quibus, perpetua ab Apostolis legitime facta successione, ius est ordinandi, ibi non est vera ecclesia. Atqui apud Protestantes non reperiuntur eiusmodi episcopi & presbyteri. Ergo.

Pag. 58. 59. Ecclesia Alexandrina episcopos suos per Presbyteros ordinari & consecrari fecit, teste Hieronymo ep. ad Euagrium: Alexandriæ a Marco euangelista, usque ad Heraclam & Dionysium episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum in excelsiore gradu collocatum Episcopum nominabant.

Addenda etiam sunt, quæ ibidem sequuntur: Quid enim facit *excepta ordinatione* episcopus, quod non faciat presbyter? Christ. Helvich de Ordinat. presbyter. 176.

EISVDEM Fundamentorum fidei pontificiæ Discussio. 1654. Summa huius disputationis in eo versatur: nec Papam nec romanæ ecclesiæ Episcopos, qui in conciliis, quæ œcumenica vocantur, sedent, divinis indubitatæ fidei tabellis posse ostendere, se eos esse, quos volunt se credi, & quales a vulgo misere decepto creduntur, sanctissimi videlicet Numinis in hisce terris circa fidem & mores infallibiles vicarios.

EIVSDEM Responsio ad Valerianum Magnum pro sua Concussione Fundamentorum fidei: Cum *Valeriani Magni* libello, quem vocat Concussionem examinatam & retortam in A catholicos. Helmstadii 1654.

Valerianus *Magnus*, ex nobili Mediolanensium familia, nomen *Valeriani* assumpsit, cum in ordinem intraret Capucinatorum, fuitque apud eos philosophiæ & theologiæ lector, postea a Papa VRBANO IX. factus missionarius per totam Germaniam, Poloniam, Bohemiam & Vngariam. Et quamvis parum abesset a Cardinalis dignitate, præsentem tamen vitæ statum, & labores missionis ei præferendos duxit. *Peripateticus* eo invisus erat, quod plures Aristotelis errores indicasset. Neque tantum cum *Conringio* pugnavit, sed etiam cum *Haberkornio*, Georg. *Calixto*, & aliis. Tandem post varios casus, post tot discrimina rerum, (nam ut novitatum sectator accusatus, atque in terribilem coniectus est carcerem, donec suo cum honore, & singulari gratia sacratissimi Rom. Imp. FERDINANDI III. inde liberaretur) recepit se Salisburgum, ibique diem suum obiit, cum annos ætatis explevisset 75. *König* 495. 827. & *Baillet* in *Anti T. I.* 259.

Herm. CONRINGII Animadversiones in Christoph. *Hannoldi* libellum Concussioni fundamentorum fidei pontificiæ oppositorum. 1654. Adiectus est sub finem libellus ipse, hoc titulo: Pro infallibilitate ecclesiæ romanæ Notæ responsoriæ.

P. Christoph. *Hannold*, e Societate Iesu, theol. D. & professor in Vniuersitate ingolstadiensi, floruit anno 1654. & laudatur a *Conringio* in Epist. sive Præfatione ad ipsum scripta, quod disputatoris officio rectius functus sit, atque *Valerianum*.

Herm. CONRINGII Examen libelli, a Vito *Erbermanno* Concussioni fundamentorum fidei pontificiæ oppositi. Helmstadii 1654. Sub finem additus est libellus ipse, quem auctor inscribit: Interrogationes apologetiæ ad Herm. *Conringium*. In Epistola sive Præfatione ad *Erbermannum* conqueritur *Conringius* de eius conviciis, mendaciis & sycophantiis, neque a medico alienum ostendit esse, etiam sacra tractare, atque in campum excurrere controversiarum theologiarum.

Vitus *Erbermann*, francus, Societatis Iesu, primum humaniorum, deinde philosophiæ, tandem theologiæ professor, & Seminarii suldensis per septennium superior sive rector, publicavit Vindicias pro *Bellarmino* contra *Amesium*, Parallela veræ & falsæ ecclesiæ, Antarticum contra Mart. *Berrium*, vitamque terrenam clausit A. 1675. ætatis 45. *König* 278, *Baillet* d' *Anti T. II.* 46.

Herm.

Herm. CONRINGII Responsio altera pro sua Concus-
sione fundamentorum fidei pontificiæ, ad *Valeriani Magni* Episto-
lam nuperrimam: quæ calci opusculi subiungitur. Helmsta-
dii 1655.

EIVSDEM Epistola de electione ALEXANDRI VII.
Papæ. Helmstadii 1655. Opponitur illa Appendici Examinis *Er-
bermanni*: & ipsa huius Appendix accessit.

Petitiones CARDINALIVM XXXIII. principalium pro
obtinendo pontificatu ad Christum dominum, cum Domini re-
sponsione ad singulos. Iuxta exemplar romanum. 1655.

Archiepiscopi mechliniensis (Iacobi BOONEN) Rationes;
ob quas a promulgatione Bullæ, qua proscribitur Cornel. *Iansenii*
Augustinus, abstinuit. 1649. Rationes illæ ex mandato regio fue-
runt ab auctore congestæ, Catholicæque Maiestati exhibitæ; &
hic quidem e gallico in latinum translatae comparent. Per Bullam
autem intelligitur VRBANI IIX. Bulla, non prior A. 1641. ipsis
Kal. Aug. sed posterior A. 1642. pridie Nonas Martii edita. Vide
Casp. *Sagittarii* Introduct. in Histor. ecclesiast. T. I. 996. & l' Hi-
stoire du Iansenisme, Tome I. 203. 269. Tome II. 88. 178. 247.

LXXXVI.

Michaëlis VEHE Assertio sacrorum quorundam axiom-
tum, quæ a quibusdam sæculi nostri pseudoprophetis (sic Prote-
stantes vocat) in periculofam rapiuntur controversiam. Lipsiæ
1535. Ex bibliotheca G. *Galizzi*. Occasionem librum hunc scriben-
di dedit auctori eius frater, rogans, ut sibi aliquid componeret e
penu scripturæ divinæ, quo posset uti, si quando opus foret, ad-
versus pietatis temeratores. Differit igitur de ecclesia, concilio,
magistratus ecclesiastici potestate, & humanarum legum utilitate,
atque obligatione: de lege cœlibatus clericalis, communione sub
una, confessione auriculari, necessitate satisfactionis, iugi ecclesiæ
sacrificio, vera & substantiali præsentia corporis & sanguinis Chri-
sti in altaris sacramento, Sanctorum invocatione, veneratione &
cultu, eorumque beatitudinis acceleratione, baptismo parvulo-
rum, exorcismo earum rerum, quæ passim in usum hominis ve-
niunt, votis monasticis, fide & operibus, ac iustitia christiana.

Michaël

Michaël *Vebæ*, dominicanus, theol. doctor, atque halensi in Saxonia ecclesiæ præpositus, vixit anno 1535. & scripsit librum pro Missa contra Lutheranos, & condemnatorum sacrilegii Vindicationem de novo Bugenhagico patibulo. *Frisius* Epit. Bibliothec. Gesner. p. 610. Et laudanda est auctoris modestia, qua utitur in præsentē libro, rem ipsam tractans, sine enormibus conviciis.

Arnaldi ALBERTINI Tractatus de agnoscendis assertionibus catholicis & hæreticis. Venetiis 1571. Ita iam emendatus, ut, si priori comparatur editioni, e tenebris in lucem prodiiſſe videatur. Quæſtiones tractantur XXXVI. ad locum de hæresi & hæreticis spectantes, ut, quis dicatur propriissime hæreticus, quid sit pertinacia, de veritate catholica, de intentione scriptorum dicentium, se non intendere aliquid dicere contra fidem, an sit hæreticum, proponere aliquid contra sententiam ecclesiæ Patrum, vel dicere, virginem Mariam in peccato conceptam esse originali, nec subiisse mortem temporalem: infantes sine baptismo in uteris decedentes precibus, fide & benedictione parentum expiari: Historiam alicuius sancti ab ecclesia receptam maioris esse auctoritatis, quam dicta Evangelistarum: strigos strigasve, nec non lamios lamiasve rapi a dæmone corporaliter, & deduci in certa loca: de confessione mulieris, quæ ait, se infantem suffocasse, de iuramento per membra (si ita loqui fas est) Dei, de libris hæreticis, de christiano ex iudæis descendente, & vesperam sextæ feriæ, non tamen sabbatum celebrante. Atque hæ Quæſtiones sunt reliquæ Speculi inquisitorum, e naufragio servatæ: cum enim illud adferretur impressoribus tradendum, triremes autem naufragium paterentur, totusque pæne tractatus fluctibus marinis abreptus esset, pauca chartarum folia salva manserunt; unde postea, ne labor auctoris penitus periret, Quæſtiones illæ, quæ hic exhibentur, collectæ, & in publicum productæ sunt. Nec reticendum, Tractatum ab *Albertino* indigestum relictum, a *Bartholomæo* autem *Sebastiano*, illius in episcopatu & inquisitione hæreticæ pravitatis successore, revisum, emendatum & expolitum: septimam & decimam quæſtionem, quæ agit de B. Maria virgine, an in peccato concepta sit originali, de mandato Superiorum fuisse correctam & moderatam, & iuxta illorum correctionem & moderationem impressam, p. 54. per SIXTI IV. Extravagantem, quæ incipit *Grave nimis*, non censeri hæreticos, qui Mariam

Mariam cum peccato originali conceptam esse statunt, sed silentium imponi prædicatoribus, qui se se invicem hærescos accusaverint. p. 55. Hæresin esse opinionem vel assertionem, seu dogma falsum catholicæ veritatis contrarium, in eo, qui christianam fidem professus est. p. 3. Mirum, quod in lectionibus maturini officii de assumptione virginis Mariæ legatur hodie sermo B. Hieronymi, cum tamen ille de ea dubitet: & ideo convenientiorem esse Sermonem B. Augustini, qui hanc sententiam teneat ac defendat. p. 57. Paucos hodie apparere Episcopos, qui curam legendi libros hæreticorum, ad eorum confutationem habeant, partim ob defectum scientiæ, partim ob multiplices occupationes. p. 177. Barthol. Sebastianus, episcopus pactensis, in Præfatione, quam ipse composuit, opus hoc vocat aureum, & Damianus Zenarus, eius editor, in Dedicatione ait, se innectenda curasse eiusdem argumenti (Ioannis) Calderini librum, & Formam procedendi contra hæreticos, ex Rochi Casanei instructissima bibliotheca depromptam; sed illa in hoc codice non adsunt.

Arnoldus Albertinus, maioricensis, utriusque censuræ doctor, episcopus pactensis, atque in Sicilia citeriore inquisitor olim apostolicus, floruit medio sæculi XVI, atque inter eos, qui de Assertionibus catholicis & hæreticis scripserunt, Zenaro iudice, excelluit, primasque sibi vindicavit, & iuriconsultus fuit celeberrimus. Apud Frisum in Epitome Biblioth. Gesner. p. 80. legimus, invenire se, eundem scripsisse super Sextum Decretalium, de hæreticis; sed statim addit, arbitrari, eundem esse librum, atque nostrum, quem paullo ante recensuimus.

Ioannis PISTORII Epistolæ III. ad Io. Pappum. Coloniz 1594. In prima hortatur Pappum ad studiosius servandum suum iusiurandum, Emetingæ factum, cum se ostensurum promitteret, S. Augustinum cum omnibus Augustinæ confessionis articulis consentire; in secunda refutat Parallela Pappi, & in primis Præfationem in illa ipsa: in tertia demonstrare prætendit, neminem mortalium per sæcula XV. catholicum vel orthodoxum, virum vel feminam, senem vel iuvenem sensisse de fide Christi, ac credidisse æquit, & Lætherum. Quibus adduntur Parallela nova de Hassi & Leibéri in omnibus controversiis dissensione.

Pars IV. In 4.

D d

E e

Ep. III.

Ep. III. cap. 3. p. 193. Recentiores

Græci *disident a nobis in articulo sex: processione Spiritus sancti; usurpatione fermentationis panis in S. cœna; medio consecrationis in Missa; primatu rom. ecclesiæ; usu veteris, & ante sacerdotium initi matrimonii in clericis; & exhibitione duarum specierum in sacramento altaris. In reliquis omnibus sentiunt nobiscum.*

Græci non celebrant Missam sine communicantibus, Hæc verba suo adscripsit Calixtus exemplari, iam meo.

Io. Pistorius, niddanus haffus, primum medicus, deinde Ictus & consiliarius Marchionis badensis, postea secessu a Lutheranis facto, & perducto in suas partes serenissimo Marchione Iacobo, theol. doctor, protonotarius apostolicus, canonicus constantiensis, & Austriæ ac Baviaræ Principum consiliarius, ad extremum Cæsareæ Maiestatis RVDOLPHI II. a consiliis & confessionibus, & cathedralis ecclesiæ wratislaviensis præpositus, ubi tamen invidiam ac repugnantiam Canonicorum expertus est, publicavit Librum de vera curandæ pestis ratione, Tomos illustrium veterum scriptorum de rebus germanicis, qui commendantur a Morhofio Polyhist. Tom. III. 109. Chronicon rerum belgicarum, Tractatum de arte cabbalistica, Anatomiam Lutheri, Analyfin Thesum Iac. Heerbrandi de visibili ecclesia & iustificatione, de Scriptura, an sola sit norma fidei, nec non de sacramentis, contra Iac. Grynanum, Historiam colloquii inter Theod. Buscum & Io. Pistorium ab una, & Iac. Andrea atque Iac. Heerbrandum ab altera parte, Retorsionem contra Osiandri calumnias, Falsitates Aeg. Hunni, & Deductionem, quod ecclesia lutherano-calviniana non sit vera ecclesia, vitæque excessit Friburgi in Brisgovia A. 1607. ætatis 63. Baillet in Antiq. ac Witte in Append. Diarii biograph. ad annum 1607.

LXXXVII.

Henrici MARCELLII Sapientia pacifica filiorum Dei, Colonia Agrippinæ 1661. Constat III. libris, quorum primus agit de mediis exaltandæ Ecclesiæ (romano-) catholicæ, adversarios

rios reconciliandi, & hoc pacto unionem stabiliendi universalem, eique accedunt Considerationes pacificæ, & Canones benignæ cum Catholicis reconciliationis adversariorum omnium, qui christiano nomine gloriantur; secundus de arte interpretandi scripturas divinas, & canonibus eas interpretandi; tertius de regno Christi glorioso, hoc est, eminentia, infallibilitate, ac firmitate perpetua ecclesiæ & religionis christianæ, ceterisque illustribus utriusque prærogativis. In Præfat. in I. Partem. nec non Epist. dedicat. III. Partis p. 187. de hæreticis differit, distinguens inter simpliciter errantes ac pertinaces, & contestans, se se id non de errantibus & incautis, sed de formalibus sive proprie acceptis hæreticis intellectum velle, & hac de causa semper, quoad fieri potuerit. vim disputationis omnem in ipsum hæreseos vitium, quod detestari se faretur, non in personas Christi sanguine redemptas, quas eo quo par est amore prosequatur, convertere studuisse. Quis vero huius operis scopus sit, exponit auctor in epistola ad Spindlerum, professorem coburgensem, in lucem producta ab auctoribus *Relationum. innoc. A. 1712. p. 366.* videlicet hic, ut Deus pacis & concordie, qui summa sapientia est, animos uniat, & reducat omnes, qui christiano censentur nomine, ad eam fidei & religionis unitatem, quam Christus magister noster tam graviter nobis, quam frequenter inculcaverit. Medium autem ei videtur præstantissimum, si procedatur secundum considerationes pacificas, & canones benignæ reconciliationis his Partibus propositos, si videlicet, remoto omni contentionis studio, modesta collatio utriusque partis humanitate benevolentiaque sublevetur; si veritati inquirendæ, sublatis interpellationibus, candide, placide, constanter ad plenam usque satisfactionem insistatur, proposita ut sine gloria Dei, & concordia ac salute ecclesiæ; si propositiones congruo ordine, cardinales præsertim & principales, ad divinæ scripturæ libram, iuxta communes interpretandi leges, expendantur; si denique progressus non fiat ad posteriora, nisi prioribus rite ponderatis.

P. II. p. 293. Editio (Bibliorum) *hebraea corrigenda est ex latina potius, quam contra: hæc enim authenticæ & infallibilis fidei est non*

Concilium trident. *Sess. 4.* neutrum dicit, sed hoc duntaxat, *Vulgatam ex omnibus latinis editionibus* pro authentica habendam
E e 2

solum quoad dogmata & mores, verum etiam quoad rerum gestarum historiam, ut recte *Tridentinum Sess. 24.* de editione Bibliorum.

P. III. 261. 267. Vel hodierni novatores (*Protestantes*) *heretici sunt*, vel nullus unquam sub christiani nominis professione fuit hereticus. Perspicuum fit, Sectarios huius ævi omnes *vere esse & propriè dictos confendos hereticos.*

bendam esse, in *publicis lectionibus, disputationibus, predicationibus, & expositionibus.* Vide *Canones Locor. theol. lib. II. c. 13. p. 58.*

Sed *mitius iudicat* p. 276. Io. Conn. *Dürrius* disputat. de Hereticis p. 44.

Henr. *Marcellinus* sive *Marcelli*, Sommorii in diœcesi silvæduncensi natus, Soc. Iesu, Moguntiz docuit philosophiam & mathematica, Rhemis autem, Molshemii & Bambergæ, ubi mitram doctoralem accepit, theologiam, in publicum emisit Protestationem christianam & æternæ salutis in sola religione catholica asservationem, Dissertationem de augustissimo corporis & sanguinis dominici sacramento, Artem bene vivendi, & Commentarium in librum Iosue, obiitque anno 1664. ætatis 71. *Baillet* in *Anti* p. 213. Theologus coburgensis, D. Io. Christoph. *Seldius* opposuit ei *Anti-Marcellium*, seu Refutationem Protestationis christianæ & salutaris, Exercitationes de iustificatione, Theologiæ marcellianæ & hereticæ parallelismum geminum. Interim a *Walenburgio* T. III, Operum p. 135. vocatur doctus theologus, & ipsorum amicus, atque a *Durris* disp. de Heret. laudatur ob modestiam & candorem, tam ex colloquiis aliquando cum eo habitis, quam ex scriptis perspectum.

Adolphi Godefridi VOLVSII *Aurora pacis religiosæ, divinæ veritati amica.* Moguntiz 1665. Hoc scriptum auctori videtur esse diciturque demonstratio evidens & solida, quod Cœtum invariata confessionem augustanam sincere amplectentium reconciliatio & unio cum S. catholica Ecclesia romana, salvis eorundem Protestantium hypothefibus, & illæsa veritate divina, nec sit impossibilis, nec inconsulta; opposita disputationibus, quas in contrarium habuere Sam. *Marofius*, Fran. *Torretianus*, Sebast. *Carrinus*,
Ger.

Ger. *Titius*, & Meno *Hannekins*, aliique recentiores. Atque in Epistola dedicatoria putat, nihil magis huic pacificationi accom-
modum, quam si Protestantibus fidei catholicæ doctrina sincere
proponatur, & quam inique a multis doctores hæreseos in do-
ctrina, idolomania in cultu, tyrannidis in ecclesiastico postule-
tur regimine, in spiritu mansuetudinis ad oculum demonstratur,
& hunc ad scopum suam credit collineare scriptionem. In Præ-
fatione autem, postquam factus erat, plerisque exosum esse reli-
giolæ pacificationis consilium, atque ideo multos bonos viros in-
de retrahi, suadet, intemperantiores tam catholicæ, quam Prote-
stantium communionis zelotas, Imperatoris, Regum ac Principum
auctoritate in ordinem redigendos, pios autem, doctos & pru-
dentes viros, qui amice inter se conferant, congregandos esse, ut
pacem atque concordiam ineant.

Pag. 63. Audet (Ger. *Titius* O-
stenf. summar. p. 89.) verba
adscribere eximii theologi,
Matthæi Galeni, (quasi post
tridentinum Concilium novi-
tatem & difficultatem sacrificii
Missa veri ac proprii pervide-
rit & prodiderit) quorum ne
quidem apex in tota illa *Catechesi*
143. apparet.

Vt mihi persuadere nequeam, D. *Titium* hunc *Galenum* legisse.

Editio (Galenii illius) mea, qua
utor, anno 1593. Lugduni a-
pud Thomam *Severum* impres-
sa est.

77. In oppido austriaco *Steinach*
ad Danubium.

Exstant in *Catechesi* 134.

Legit in eodem, quod habuit G.
Calixtus, quodque ego iam pos-
fideo, exemplo.

Apud Thomam *Soubren*.

Stein, latine *Steina*.

Adolphus Godefridus *Volufus*, S. theol. doctor, summæ ædis
moguntinæ pastor & ecclesiastes, Electoris & Archiepiscopi mo-
guntini sigillifer maior, ecclesiæque collegiatæ B. Mariæ virginis,
in gradibus decanus, qui vitam & miracula S. *Willigisi* literis com-
plexus

plexus est, hisce pacis cogitationibus hostes sibi excitavit Io. *Nifanium*, Wilh. *Verpoortanium*, & Sam. *Marsum*, cui quidem Defensionem Auroræ opposuit, floruitque anno 1665.

LXXXIIX.

Augustini GIBBON de Burgo Luther-Calvinismus, schismaticus quidem, sed reconciliabilis. Erfurti 1663. Absolvitur IV. Disputationibus, quarum prima de necessitate agit unius veræ ecclesiæ amplectendæ; secunda de veræ ecclesiæ visibilitate & indefectibilitate; tertia de iniusta ac insufficienti causa schismatis adversariorum; quarta, eaque irenica, de Luther-Calvinismi reconciliabilitate: ubi conditiones pacis, a Georg. *Calixio* propositæ, expenduntur. Iosephum quidem *Hallum*, ait in Præfatione, Romam scripsisse irreconciliabilem, & Io. *Hülsemannum* Calvinismum irreconciliabilem; sed aliam sibi sedere mentem.

Aug. *Gibbon* de Burgo, hibernus, ordinis Eremit. Augustini, theol. doctör, in academia erfurtenfi professor, in plerisque *Erbermannum* securus, in Primam Secundæ *Thoma* commentatus est, nec vidit quenquam, qui suo se opposeret libro irenico. Ecce vero? quia, ut I. F. *Mayero* in Syllabo scriptor. præcipuorum, qui Romam reconciliabilem voluerunt, p. 26. placuit ludere, canis ovium dixerit, dentes suos lupo esse servandos: latratus enim ac vellicationes caniculorum parum sibi damni afferre posse. Cui adde *Relat. innoc.* A. 1704. 338. Sed alii melius de eo iudicant: & *censura* quidam opus eius vocant doctè, modeste & solide conscriptum, *Quir. Kuckelins* Lillii inter spinas p. 402. exquisitum, ac præstantissimum; sicut idem auctorem salutat doctissimum, & Io. Lud. *Fabricius* Operum p. 430. subtilissimum & candidum.

F. DIONYSII Werlenfis Via pacis inter homines per Germaniam in fide dissidentes. Hildesii Saxonum 1686. Est, uti auctor in rubro interpretatur, tractatus irenicus, in quo, auspice Deo, pacis principe, gravissima religionis (Romano-catholicos inter, & Protestantes) dissidia, rempublicam christianam, & cum primis germanicam, affigentia, pacifice componuntur. *Neque enim*: sunt verba prioris Præfationis, *via pacis est, præferre & temere de rebus fidei controversis disputare; clamitare & scriptitare; sed cum cura, & iustitiam apud Germanos candore disquirere, utrum illa,*
qua

qua in adversariis impugnas, quaque in tua duntaxat partis scriptoribus legisti, absurda re vera deceat pars adversa. Hoc si observetur, in pluribus, haellenus zelo amaro controversis, eo ipso composita lis est, & pax amica resurget. Erroris autem corrigantur in spiritu lenitatis. In altera Praefatione dolet auctor, multa tribui parti suae aliena, sed nec inter Catholicos fatetur deesse, qui simili modo peccent, & sinistra fallaque persuasione decepti clament, Lutheranos docere, fidem solidariam iustificare atque salvare; bona opera nec esse meritoria, nec necessaria: iustificatos non habere veram, intrinsecam & inhærentem iustitiam, sed tantum extrinsecam & imputatam; aliaque huius modi plura. Operam igitur dat, ut utramque partem finitris ac falsis, quas in materia de fide & iustitia fidei de se invicem conceperint, opinionibus liberet, atque ostendat, praëiudiciis amputatis non esse, quod amplius de sequentibus, omnium gravissimis, fidei controversiis litigent, nimirum de Fide iustificante, Iustificatione, Iustitia imputata & inhærente, Possibilitate legis implendae, Peccato veniali, Bonorum operum necessitate & merito, ac Fiducia in iis locanda. Atque hoc opus ita tractat, ut multa doctorum utriusque partis dicta ac testimonia in medium afferat, iisque propositiones suas probet ac confirmet. Liber certe non est lectu indignus.

EIVSDEM Catholicischer Ehrenretter, id est, Vindex honoris Catholicorum. Hildeshemii 1698. In quo, productis per XXII. capita imputationibus, ostenditur, catholicam & publicam doctrinam nunquam fuisse aliam, quam de pretioso Christi merito, per quod homines iustificentur, neque ab hac doctrina maiores unquam recessisse, adeoque nec iure condemnandos, & orco addicendos esse. Suorum igitur testimonia, quibus unicus salvator Iesus Christus agnoscitur, magno numero adducit; & quia illi libri, unde excerpta deprompta sunt, in paucissimorum sunt manibus, immo paucissimorum oculis usurpati, ideo compendium hoc iis legendum est, qui veritatis & æquitatis rationem habent, atque ab iniuriis abstinere volunt. Neque tamen offendantur, si quando vident, auctorem interdum commotiorem esse, & accusationes, quas ipse pro falsis habet, acriori, quam par est, sale excipere: in hoc enim humani quid passus est.

P. Dionysius, a loco nativitatis Werlenfis, dictus, Provinciae colonien-

colonienſis capucinus, & concionator ædis monaſterii ſui ordinis in civitate hildeſienſi, vir pius, & multæ lectionis, paciſque & concordia perquam ſtudioſus, edidit Pſeudopœnitentem correctum, Libellum de IV. noviffimis, Doctorem miſſæ, & Tractatum de unico mediatore ac redemptore Ieſu Chriſto, pro tali ſemper a Catholicis agnito, curſumque vitæ ſuæ conſummavit Hildeſiæ A. 1709. ætatis 70.

Dan. LOSSII Apologia veritatis, contra M. Vlrici *Hardingi* Anti-Loffium. Germanice. Hildeshemii 1697. Tribus conſtat Partibus, quarum prima auctor Teſtimonium veritatis ſuum pro fide romano-catholica vindicare præſendit: in ſecunda S. *Vincenzii* Ierinenſis doctrina & honor defenditur: in tertia *Hardingi* dogmata ex fundamento, uti ſcriptor loquitur, conſutantur.

Dan. *Löffius*, natus Stada, Epifcopi hildeſienſis, & S. R. Imperii Principis a conſiliis aulicis & regiminis, obiit valde ſenex, & oculis captus, A. 1718. Eiuſdem ſunt ſequentia ſcripta: Authenticum pro fide romano-catholica veritatis teſtimonium SS. Patrum, qui primis IV. aut V. vixerunt ſæculis, 1690. Victoria & triumphus contra Vlrici *Hardingi* Anti-Loffium, 1698. Confirmatio victoria & triumphus, 1699. &, ſub ficto nomine Pacifici *Lugenſindii*, Diſcuſſio Exercitationis Sam. *Pufendorſii* de conſenſu & diſſenſu Proteſtantium, 1696.

LXXXIX.

Gerardi HAGEMANNI Deſenſio Profeſſionis fidei catholicæ, & Expoſitionis eiufdem doctrinae Iacobi Benigni *Boffueti*, contra D. Valentinum *Alberti*. Neuhufii 1695. D. Valentinus *Alberti*, profeſſor lipſienſis, ediderat Examen Profeſſionis fidei tridentinae, nec non Expoſitionis doctrinae catholicæ Iac. Ben. *Boffueti*, Lipſiæ 1692. 12. Contra hoc Examen & Profeſſionem fidei catholicæ, & Expoſitionem *Boffueti* defendere nititur Hagemannus, cumque illæ ſint ſimplices, probationibusque deſtitutæ, ipſe probationibus & argumentis conquirendis atque adducendis operam navat. Adiecit auctor 1) Præſationem, in qua id agit, ut oſtendat, capita Profeſſionis ſuæ eccleſiæ non abhorreſcere a placitis veteris eccleſiæ, nec vel *Boffuetum* tridentino fucum concilio alleviſſe, quoniam erubeſcat ſuper doctrinis maiorum ſuorum, vel hoc eſſe

esse Romano-catholicorum principium: *Papa dixit*: 2) Dissertationem de infallibili fidei traditione, p. 1. 3) Additiunculam de Programmata D. Io. *Simonis* adversus Programma Albertinam. p. 274. 4) Responsum ad *Alberti* scriptum, & quidem ad eius paragraphum secundum. p. 284. Nimirum cum nondum edita esset *Hagemanni* Defensio, placuit Doctori *Alberti* eam excipere tractatulo germanico, inscripto, Bescheidentliche Abschüttelung der Zuckerröselgen, h. e. Modesta Decussio rosularum, quæ saccharo condiuntur, eumque accusat calumniæ, qua *Conringium* oneraverit, commissi erroris de Io. Christoph. *Becmanno*, quem Lutheranis adscripserit, nimis longæ tractationis doctrinæ de animæ origine, calumniarum, conviciorum atque impertinentium, quæ ex eius Defensione præsumantur. Quæ omnia *Hagemannus* a se removet, & de *Becmanno* ignorantiam fatetur suam. Editæ autem Defensioni idem *Alberti* opposuit Epistolam apologeticam A. 1696. 4. de qua vide vener. abbatis I. A. *Schmidii* Tomum II, Introduct. Sagittar. p. 14. 49.

Pag. 285. Fuit Dn. *Conringius* mire doctus, & decus illustri-
atque insignioris academici
Iulici, *Iuris publici* ac politici
professor excellens,

Fuit Prof. *Medicinae*, & *Prudentiæ* *civilis*, sive politiciæ. Sub qua quidem, secundum Statuta academica, etiam Ius publ. comprehenditur. Vide *Vitam* eius.

Gerardus *Hagemann*, natus Horstmarie in diocesi monasteriensi, ordinis Benedicti, imperialiumque, liberorum & exemptorum werthinensis & helmstadiensis Monasteriorum professor, scripsit etiam de Omnigena hominis nobilitate libros IV. & mortem cum vita commutavit A. 1702. ætatis 63. *Maurus*, illustris abbas Lamspringensis, Defensionem eius catholico putat spiritu scriptam esse, & Mart. *Stiefken*, Prior werdinerensis, multa in ea inveniri, quæ sint aptissima ad fidem catholicam in fidelibus augendam & confirmandam.

Iacobi GRETSERI de Cruce Christi Tomi III. Ingolstadii 1608. Volumina II. In quibus, quidquid de ipsa Cruce Christi, eiusque signo dici potest, solícite congeritur & adponitur. Editio tertia, eaque auctior, ac melior illa in folio, teste *Cronio Animadvers.* P. XV. 36. Primo Tomo accesserunt: 1) Iacobi de *Vatriaco* liber III. Historiæ orientalis, seu de expeditionibus cruciatis.

Part. IV. In 4,

F f

2) Ora-

2) Oratio *Calisti* in exaltationem S. crucis. 3) Oratio *Georgii* mitylenæ in salutiferam Christi passionem. In secundo Tomo, præter laborem tot & tam diversos auctores colligendi, Latioque donandi, nihil est auctoris: qui tamen fatetur, se se hac in opera præclare adiutum fuisse ab illustri & eruditissimo viro, Marco *Velfero*: hic enim apparent de Inventionem S. crucis, *Alexander* monachus, *Georgius* hamartolus, S. *Ambrosius*, S. *Paulinus*, *Sulpitius Severus*, *Rufinus*, *Theodoretus*, *Socrates*, *Sozomenus*, *Nicephorus*, LEO Imperator, Petrus *Damiani*; de Exaltatione S. crucis, Typicum S. *Saba*, *Curopolata*, *Sophronius* patriarcha hierosolymitanus, *Andreas* archiepiscopus cretenſis, *Iosephus* archiepisc. theſſalonicenſis, *Theophanus* Cerameus archiep. Tauromeniz in Sicilia, LEO Imperator, *Pantaleon* presbyter, *Germanus* patriarcha CPTanus, duo incerti auctores, *Macarius* archiep. philadelphienſis: de Adoratione S. crucis, ex Typico S. *Saba*, ex Triodio *Gracorum*, *Curopolata*, S. *Chrysostomus*, *Sophronius*, *Theodorus* Studites, *Germanus*, Ioannes *Xiphilinus* patriarcha CPTanus, *Philothens*, incertus auctor, *Theophylactus*: de Feste S. crucis, ex Typico S. *Saba*, *Timotheus* presbyter antiochenus: de Parasceve, *Gregorius* M. *Athanasius*, *Chrysostomus*: In crucem absolute, S. *Ephram*, *Chrysostomus*, *Methodius*, *Damasenus*, *Severianus* Gabalorum episcopus: de Apparitionibus S. crucis, *Gelasius*, *Cyrillus*, *Procopius*, *Theophylactus Simocatus*, Pet. *Damiani*; & Oratio *Germani* de restitutione imaginum. Tertius Tomus V. libris comprehenditur, quorum primus est de nummis crucigeris, secundus de cruciatis expeditionibus, cum apologia pro iisdem contra *Dresserum* & *Reineccium*, tertius de usu & cultu crucis contra *Danum* & *Marbachium*, quartus hymnos & encomia, quibus Græci pariter ac Latini S. crucem celebrarunt, & quintus Paralipomena ad Tomum I. continet. Appendix huius operis, si *De Pinium* Tomo XVII. Biblioth. scriptor. eccles. audimus, agit de potu duplici, Christo in extremis propinato, de lotionem pedum, de peregrinationibus, de processionibus, disciplina flagellorum, festis christianorum, funere, & iure prohibendi libros noxios. Mich. Frid. *Lochnerus*, archiater cæsareus, de Nerio p. 92. opus hoc vocat aureum. Notabiles quoque sunt Præfationes *Gretſeri* tres: nam in prima, quæ primo præfigitur Tomo, indicat auctores, qui de prima cruce, item de imagine & signo crucis scripserunt; produ-

producit inſignia Lutheri & Melanchthonis, in quibus ſignum crucis conſpiciatur; & exponit proverbialia germanica, *Scarben ſine crux, & ſine lux*, item, *Zum Crenz kriechen*: in ſecunda loquitur de ſua interpretatione, quam certo conſilio adiunxerit magis fidam & verbis adſtriſtam, quam liberam & laxam; de diſtributione huius in Tomo II. contenti operis, facta in VII. partes; de additione relationum quarundam de inventione S. crucis, ſed fabulis adſperſarum, quæ ſi non ſint illæ, ſeu relationes, ſeu revelationes, de inventione S. crucis, quas GELASIVS Pontifex damnavit, certe iis non ſint abſimiles; quamvis in codice reip. Auguſtanæ, in quo cælitum quorundam res geſtæ deſcribuntur, longe adhuc exſtet fabuloſior in tertia eundem ſibi ait eſſe finem, qui in Tomis præcedentibus, gloriam nimirum Crucis, eiſque ab adverſariorum calumniis, criminationibus & ludibriis vindicationem; ſecutum ſe potiſſimum veterum annales, quorum conditores vel pares ætate, vel ſuppares expeditionibus cruciatibus fuerint: non itaque mirum videri debere, ſi forte a recentiorum narrationibus diſcrepet; AN- DREAM Regem Hungariæ tres duntaxat menſes in Palæſtina manſiſſe; LADISLAO Regi oblatum a cruce ſignatis Principibus fuiſſe imperium & principatum in univerſas copias Hieroſolymam proſecturas, ſed ſalutare eiſ conſilium turbaffe poſtea exortos motus bohemicos, COLOMANNO autem, ad quem deinde nuncii miſſi, longe aliam mentem fuiſſe, quam LADISLAO; denique præcipuam ſibi in ſcribendo curam fuiſſe, ſenſum animi quam apertiffime exprimere, vitatis ſententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & reconditorum verborum fœtoribus. Antecedit & librum I. Præfatio, in qua cauſſam ſcrutatur, cur antiqui numiſmati ab una parte ſani biſfrontis imaginem, ab altera navem aut puppim impreſſerint: indeque tranſit ad numos crucigeros, & *Antiquarios* reprehendit, quod, cum ad ethnica ventum eſt, vix quidquam intactum relinquant, cum vero chriſtiana & Crucis tropæo inſignita occurrunt, paucis rem tranſigant, aut etiam totam ſilentio contegant, atque prætervolent. Per *Amandum* autem, doctorem baſilienſem, cuius mentionem facit, intelligendus eſt Amandus *Polanus* a Polandsdorf.

XC.

Georgii Chriſtophori Ferdinandi a RAESEWIZ Abdan-
ckung
F f 2

ckung, Sermo in funere generosissimi Henrici IV. Comitis Rutheni, senioris lineæ, Comitis & Domini in Plauen, dictus anno 1675.

Georg. Christoph. *a Rasovitz*, alias *Passel*, natus Wratislaviæ A. 1643. d. 18. Dec. primum ephorus filiorum illustrissimi Comitis rutheni prædicti, deinde præfectus aulæ *Io. Henrici* ab Hohberg, Dynastæ in Furstenstein, postea *Io. Alberti* Comitis a Ronow & Bieberstein, mox *Henrici* Comitis & Domini in Plauen, ac denique *Henrici* XII. Comitis & Domini in Plauen consiliarius aulicus, & consistorialis in Graiz. In hac tamen statione per novennium permansit, quamvis ex lectione *Thoma* aquinatis, *Suarezii*, *Bellarmini* & *Becani*, nec non SS. *Patrum*, animum mutasset, atque a nostra transiisset ad ecclesiam romano-catholicam. Non obstante autem hac mutatione, res consistoriales ita moderatus est, & suum cuique tam fideliter tribuit, ut Protestantes alium sibi directorem iudicemque ne cogitarent quidem, nedum optarent. Ipse vero, ut suæ religionis sacris posset esse vicinior, iustamque iis operam dare, dimissionem tandem petiit, eaque impetrata Mogelhofi in Landgraviatu leuchtenbergenfi Circuli bavarici sedem fixit, factusque ita est Hereditarius in Mogelhof, donec mortem obiret anno hoc 1720. die 24. Aprilis, inter horam IX. & X. antemeridianam, cum in horto, animi recreandi causa, deambulet. Neque vero illa inopinato venit: iam diu enim vir pius ad eam se paraverat; atque ideo, missis omnibus reliquis libris, quorum magnam & selectam habebat copiam, sola sibi seravit SS. biblia cum duobus opusculis devotionem excitantibus atque alentibus. Scilicet ei, qui per omnem vitam litteris, & variorum lectioni librorum immersus erat, tandem, ubi de æternitate cogitandum, & hinc migrandum esse prævidebat, omnia illa sordebant, quæ cum vanitate coniuncta sunt; neque dulcius solatium, sapidiusve pabulum erat animæ excessuræ, quam verbum Domini, quod manet in æternum. Vir erat multæ eruditionis, magnæque in iure, politicis, humanioribus, philosophicis & theologicis notitiæ, recti & iusti amans, candidus & sine fraude, corruptelarum ac vitiorum osor & taxator, antiqua virtute ac fide, luxuriæ & ambitionis inimicus, amator autem & cultor pietatis, probitatis & honestatis, & singulari prudentiæ laude conspicuus. Has dotes cum in eo cerneret serenissimus ac perspicacissimus Dux brunsvicensis & lu-

& luneburgensis ANTONIVS VLRICVS, mirum non est, dignum ab ipso iudicatum esse, quem sibi consiliarium faceret, & cui, inito litterarum commercio, unum & alterum scriptum componendum iniungeret. Quemadmodum autem clementissimus Princeps Rasewizio suo delectabatur, ita hic maximo sibi honori duxit, placere & servire tanto Principi, cuius divinas dotes nemo nisi livor & invidia, aut falsitas & calumnia atterere & contemnere poterat. Quod ad opera eius, sive ingenii monumenta attinet, in eo iam sumus, ut ea, quæ edita sunt, recenseamus; inedita autem sunt sequentia: Antiquo-christianarum cogitationum Pars secunda, Dorotheus, seu de persona Christi, & Cælestes aspectus æternitatis.

EIVSDEM Lebenslauff, Descriptio vitæ illustis matronæ, Mariæ Sophiæ, ipsius dulcissimæ coniugis, natæ nobilis a Planiz, A. 1680. defunctæ.

(EIVSDEM) Gründliche vorstellung, Solida offensio, tentatum in electorali Bavaria contra S. Cæsaream Maiestatem, eiusque terrarum bavaricarum Administrationem tumultum atque rebellionem, illegitimum, conscientiæ adversum, gravissimaque pœna vindicandum esse. 1706. Eaque VII. capitibus absolvitur. 1. An in certis, & in quibus casibus liceat parentibus contra legitimum Magistratum suum insurgere? 2. S. Cæs. Maiestatem subditorum in terris bavaricis legitimum iam esse dominum. 3. Bavaros non habere, quod credant, bellum contra Dominum suum illegitime geri, illum autem iure suo niti, ipsosque ideo, in eius favorem, Cæsari resistere posse. 4. Non esse putandum, cæcam fortunam, non vero Deum opt. max. victoriam Imperatori largitam esse. 5. Neque etiam vel belli contra priorem Dominum continuationem favere ipsorum rebellionem. 6. Vel quorundam clerico suggestionem & tribunicios clamores, 7. Vel infractionem privilegiorum, & exactiones gravissimas. Ceterum accurate hic firmissimisque rationibus docetur, quid requiratur ad hæreticum, Protestantes non esse, neque dicendos hæreticos, confæderationem cum Principibus diversæ religionis esse licitam, & a quibus rebus clerici abstinere debeant. Est exiguus libellus, sed ita scriptus, ut bonam eo causam præclarissime defensam agnoscere, summamque auctoris eruditionem, pietatem singularem, prudentiam

exquisitam, & moderationem summopere laudandam admirari cogaris. Neque etiam propria scriptus fuit auctoritate, sed iussu & auspiciis eius, cui terras bavaricas augustissimus Cæsar illo tempore gubernandas tradiderat.

EIVSDEM, sub nomine ZEPHYRINI DE PACE, Altkristliche Gedancken (sic enim titulum per omnes paginas formavit, cui libri editio fuit commissa) sive potius Necessaria restitutio primævæ ecclesiæ christianæ, representata per antiquo-christianas cogitationes super Propositionibus, ante multos annos in scripto circumlatis, tandemque A. 1700. per typos evulgatis de conciliatione catholicæ & protestanticæ religionis facienda. Brunsvigæ 1709 Pars I. Nam altera nondum est impressa. In qua ante omnia ostenditur, improbabile esse, quod hæc instructio ab eminentissimo profecta sit Electore moguntino: ceterum disseritur de qualitatibus personarum, quibus concordiæ negotium tractandum iniungeretur; de formulis loquendi in S. scriptura non exstantibus; de examine Augustanæ confessionis & Breviarii; de lectione missæ, eiusque sacrificio; de futura Evangelicorum denominatione; de Papa, & pro quo sit agnoscendus; de intermissione scriptorum & conviciorum contra partes dissentientes; de administratione S. cænæ sub utraque; de confessione auriculari; de cultu Sanctorum; & purgatorio. Immo etiam sermo interspergitur de titulorum vanitate. p. 487. de ieiunio. p. 532. de Patrum argumentis. p. 551. de merito ex gratia Dei. 586. & peregrinationibus. p. 695.

XCI.

EIVSDEM Vorstellung, Manifestatio considerationum & motivorum, quibus serenissimus Princeps A. V. a Protestantium ad romano-catholicam discessit ecclesiam. 1710. Quarum nam; amabo? Harum scilicet: quia 1. Romano-catholica ecclesia inde ab Apostolorum tempore ad hoc præsens duraverit, atque adeo fundamentum salutis penes eam permanserit. 2. in ea veri sint sacerdotes, a quibus peccatorum absolutio peti possit. 3. in christiana ecclesia visibile debeat esse caput, quod unitatem conservet. 4. a principio mundi omnibus in religionibus fuerit sacrificium. 5. insigniores corruptelæ & abusus, occasionem suppeditante reformatione, sint sublata. 6. quod in Concilio continetur tridentino,

tino, id per allegata in margine, five ex SS. litteris, five ex Conciliis, five ex ecclesiæ Patribus probetur. 7. in religione rom. catholica plus sit devotionis, plusque probationis, veram in ea dari ecclesiam, & modum Deo serviendi amplissimum. 8. cuius liceat, Sanctorum, si velit, deprecationem petere, aut recta ad Deum accedere, eumque in angustiis invocare. Hæc auctor postea pluribus persequitur & exponit, statimque præoccupat obiectionem, quæ fieri possit, dicens, etiamsi talia sæpius a Protestantibus sint refutata, se tamen & religionis suæ socios non agnoscere, quod illa probo innitantur fundamento, suæque ecclesia non sit vera & catholica, in cuius fide nequeant salvari æternum. Inter libros recentes similis præsentis est L'heresie des Protestans & la verité de l'Eglise catholique mises en evidence, à Lyon, par Claude *Andri*. 1714. 12. cui Sam. *Pistetus* duo magna opposuit volumina, quæ *Andrius* brevi Replica, si id nondum factum, excepturus est; prout legitur dans le *Journal des Sçavans* A. 1715. P. I. 192. & P. II. 359. De causis vero mutationis religionis Principum agit *Christ. Thomafius* in Annotat. ad Pufendorffii Monarchiam spirituales, p. 325.

EIVSDEM Aufrichtiger Abriss, Ingenua delineatio veræ & totius ecclesiæ catholicæ. Coloniz 1714. Qua & ecclesiam romano-catholicam tueri, & probare nititur, haud imprudenter sum agere, qui ab alia ad eam transeat. Ceterum hic liber constat Prologo, in quo scripti huius occasionem exponit, (videlicet diras & condemnationes, quibus illi graventur, qui e cœtu Protestantium se se recipiunt in societatem Romanensium) & VII. capitibus, quorum primo agitur de catholicæ ecclesiæ plantatione, distributione, & regimine: secundo de fide catholicæ ecclesiæ: tertio de ingressu in eam, cuius prudenti & salutis suæ cupido plane necessario: quarto, quod ingressus ille fere non aliter, quam per ianuam in ecclesiam romano-catholicam fieri queat: quinto de Curia romana, eiusque variis modis regiminis & iurisdictionis: sexto de Papa romano, quod ei, ut capiti non tantum occidentalibus, sed etiam certo modo totius catholicæ ecclesiæ, competat, immo certa ratione necesse sit, statum suum splendore aliquo ornare, adque sui defensionem milites scribere & alere: septimo de odio & conviciis, quibus lutherani præcipue doctores insectentur

tur ecclesiam romanam. Ceterum refutat D. *Kuhnii* Discretum catholicum autocatacritum p. 751. D. *Iageri* Tractatum de ecclesia, p. 595. *Schvuerdeneri* scriptum de mutatione religionis. p. 670. D. *Guntheri* Apostasiam ecclesiæ romanæ, 795. tangitque D. *Læschers* Arcana Dei iudicia, p. 854. & *Frickii* atque *Montgalli* ultima scripta contra Pontificios. p. 855. Vide *Narrat. innoc.* A. 1714. 997. Huic libro opposuit studiosus quidam, præfide D. Io. Fran. *Buddeo*, disputationem de iudicio Lutheri de ecclesia romana, Ienæ 1717. 4.

Pag. 610. Cum autore (probabiliter, celeberrimo *Antonio Arnaldo*) libri *La Defense de l'Eglise contre le liure de Mons. Claude*.

Non Antonio *Arnaldo*, sed d' *Antecourt*. Vide *Acta erudit.* A. 1692. 249.

756. D. *Ioh. Valentin Læscher*.

D. *Valentinus Ernestus Læscher*.

EIVSDEM Bericht, Narratio de occasione scribendi Antiquo-christianas cogitationes, deque correctione & emendatione Primæ earum Partis. Brunsvigæ 1713. In qua memorat, eo tempore, cum consilium de faciendâ inter ecclesiam Protestantium & Romano-catholicam concordia spargeretur, vixisse ANSELMVM CASIMIRVM Electorem moguntinum, & AVGVSTVM Ducem Brunsvic. ac Luneb. cumque ab hoc illi negotium conciliationis quam maxime commendatum, neque ille ab eo alienus fuerit, inde vulgo tunc creditum, eminentissimum Electorem illius auctorem esse, idque romano Pontifici proponendum curasse. Fuisse & alios, qui id perillustri tribuerent Baroni a *Boineburg*, quæ ea ætate ad Romanensium castra transiverat; sed & hos a vero aberrasse. Auctorem videri esse catholicum; qui tamen non semper observet modos loquendi, Romano-catholicis usitatos. Quicumque vero tandem ille fuerit, ipsum (Ræfewitzium) eius propositiones commentario illustrare voluisse, ut amicis moderati animi & sedatorum affectuum ostenderet, conciliationem isthanc, si Deus adspirare velit, sibi met non videri esse ex iis, quæ fieri nequeant. Ceterum de vitiosa libri impressione, quæ ipso absente facta est, gravissime conqueritur.

XCII.

Andree KVHNII Discretus catholicus autocatacritus. (Ienæ) 1680. In quo id agitur, ut demonstretur, auctorem, qui se *Verum Sincerrum*, item *Discretum catholicum* vocat, (qui quidem est serenissimus *Ernestus*, Hassiæ Landgravius) in suo A. 1666. edito Tractatu sive Discursu de hodierno religionis statu, nec non in eius A. 1673. insecuto Extracto, non tam sincere, uti se iactet, esse pontificio-catholicum, sed Romanæ ecclesiæ multis in articulis præiudicare. Capita autem, de quibus hic tractatur, sunt XXXVII. nimirum de ecclesia, romano Pontifice, Conciliis, concilio tridentino, schismate, Scriptura sacra, invocatione sanctorum, reliquiis, imaginibus earumque cultu, purgatorio, indulgentiis, peregrinationibus, processionibus, flagellationibus, Deo & Christo, peccato, baptismo, confirmatione, eucharistia, penitentia & confessione, sacramento ordinis, extrema unctione, celibatu, ieiuniis, festis, cultu externo, ministerio verbi, catechismo, miraculis, monachis & religiosis, clericis & episcopis, Magistratu politico, bonis ecclesiasticis, disciplina ecclesiastica, pontificia religione in genere, Pace religionis, & reformatione. Post hæc XIII. auctor Motiva expendit, ob quæ *Discretus catholicus* neminem ait pium ac prudentem sive ad aliquam religionem Protestantium se recipere, sive in ea permanere posse. Ecquænam illa? quia sint 1. schismatica. 2. sibi invicem contraria in rebus fidei, dogmatum & cultus divini. 3. repugnantes antiquæ illi ecclesiæ, quæ ab ascensione Christi per quinque floruit secula. 4. principia religionis sibi elegerint infirma & inania. 5. inter se discordes & irreconciliabiles. 6. careant vocatione ministrorum ecclesiæ. 7. testimoniis suis quædam Rom. ecclesiæ dogmata confirmant. 8. totam visibilem ecclesiam inde ab eius principio usque ad hodierna tempora, factamque ab ea ethnicorum conversionem ludibrio exponant. 9. afflictæ a rom. ecclesia, par pari retulerint, & violentia erga eius socios usæ sint. 10. primi reformationis auctores non ita se gesserint, ut pro apostolicis, atque ad tantum opus divinitus electis viris sint agnoscendi. 11. non sint conformes uni, sanctæ & œcumenicæ ecclesiæ, sed, moribus præcipue, diffformes. 12. nihil singulare divinum & spirituale habeant. 13. atque ab una & œcumenicæ ecclesiæ prorsus dissentiant. Bene autem se

Part IV. In 4. G g habet,

habet, quod hic non tantum refutatio Discreti catholici, sed etiam excerpta libri, quem scripsit, omni tempore rarissimi, cum paucis duntaxat exemplaria impressa sint, exhibeantur. Notabis etiam, Serenissimum Principem Discretum suum catholicum, sub titulo Extracti, in compendium redegis- se, atque, ut diximus, anno 1673, publicasse. *Placcius* de anon. 420.

Andreas Kühn, S. theol. D. & superintendens annabergensis, scripsit etiam Vindicias contra Ch. Frid. *Crellium*, & Refutationem Defensionis Discreti catholici, deque eo relatum est Petro de *Waltenburch*, episcopo mysiensi, & suffraganeo moguntino, moderatius ipsum de rebus cum ecclesia catholica controversis sentire. Unde non dubitavit epistolam, quæ hic p. 249. legitur, ad eum scribere, ut, quantum in ipso erat, ostenderet, ecclesiam lutheranam esse schismaticam, nec Lutherum causam habuisse discedendi ab ecclesia romano-catholica. *Rasovizius* autem, uti iam iam audimus, varia in eo taxanda esse autumat.

Pag. 4. Io. Musæus in Præfat. ad Ser. Ernestum, Hass. Landgravium: *Quanta enim Serenit. vestra de religionis controversiis peritia --- quod ex animo desidero & opto.*

Truncata allegatio. Rasovizii Declinat. 747.

240. Non potest vere nomen gerere Sinceri romano-catholici, si- ve veri papiste.

Non statim est papista, qui romano-catholicus.

250. Excitat auctorem anglicanum in Germania inauditum, & nusquam parabilem, nomine *Brerleum*.

Est Io. Breasley, qui edidit Apologiam Protestantium pro ecclesia romana, anno 1608.

EIVSDEM Tractatus germanicus de appropinquatione Discreti catholici ad Catholicum lutheranum, ut & Cuneus contra cuneum. 1679. In eo respondet auctor ad obiectiones, contra Discretum catholicum autocatacritum allatas. Quis autem Kühnii refutator sit, Princeps ne ipse, ut fere apud *Placcium* de anon. p. 420. suspicatur *Dieckmannus*, an alius, non liquet.

M. I. F. M. A. S. M. (Vertunftslose Schlusskunst) Irrationalis logica D. Io. Frid. Meyeri, Glacii 1700. In qua pluribus

ostendit.

ostenditur, *Mayerum* non esse bonum logicum. Atque hoc scriptum oppositum est illius libro, Hamburgi edito A. 1696. & inscripto, Pontificia irrationalis logica novæ iesuiticæ & blasphemæ Academiæ (sic enim appellat Academiam amoris wratislaviensem) in Silesia: in quo probare nitebatur, Romano-catholicos scriptores miseros esse logicos.

ANONYMI Evangelica doctrina de bonis operibus. Wratislaviæ 1700. Est schediasma hominis romano-catholici, qui probandum sibi sumit, doctrinam Romanensium de merito bonorum operum non obscurare meritum Christi, sed fundari in gratuita Dei promissione, & infinito Christi domini nostri merito, ita ut opera hominum bona non aliunde, quam ex hoc ipso, vim, valorem ac pretium suum petant, atque habeant.

Io. Dieter. Godofr. SONNEMANNI Discussio Examiniæ Ianocentii Deodati *Sinceri*. Hildesæ 1708. Sincerus hic erat D. Io. David *Schuerdiner*, superintendens pirnensis, qui Examen emiserat professionis tridentinæ, & regiam Sponsam, Professionem illam edentem, maximique Principem nominis irreligiose atque insolentius tractaverat: quos tamen excessus postea, potentissimi Heri sui insu, agnovit, pœnitentiam egit, conceptis verbis deprecatus est, offensique Principis veniam & gratiam humillime imploravit. In Discussione autem Examiniæ ipsa excutitur Professio fidei romano-catholicæ, prout in Concilio tridentino præscripta est, idque secundum sensum Ecclesiæ romanæ, & multa, quæ a dissentientibus sinistre intelliguntur, dextre & moderate, nec tamen subdole, & contra rei veritatem, evolvuntur atque explicantur.

Pag. 42. Chemnitius in Examine Concilii trid. eiusque Decreto de Invocat. & veneratione Sanctorum, transiit hæc verba: Per filium eius lesu Christum dominum nostrum, qui solus noster redemptor & salvator est.

In meo quidem exemplari, quod prodit Francofurti anno 1609. in folio, illa leguntur. p. 573.

Io. Dietericus Godofredus *Sonnemann*, ecclesiæ ad S. Andreæ in urbe hildesienfi canonicus & sacerdos, nec non theologiæ iur-

riumque D. & consil. laudatus a *Raschovitzio* in *Delineat.* p. 729. & 361. duo etiam alia scripta publicavit, videlicet Apologiam veritatis catholicæ contra I. R. & Depulsionem imputati sibi ab illo syncretismi: quæ hic statim sequuntur.

EIVSDEM Apologia veritatis catholicæ. Hildefiæ 1708. In qua articulos fidei romano-catholicæ ordine recitat & exponit, falsasque imputationes removere studet. Commendatur a *Raschovitzio* *Delineat. eccles. cathol.* p. 666.

EIVSDEM Kurze und beständige Ablehnung, Brevis & perpetua depulsio imputati sibi a I. R. syncretismi: cum Iudicio de denegata a binis ecclesiæ ministris a Principe, ipsorum hero, præscripta gratiarum actione propter feliciter finitum longinquum & periculosum iter augustæ Sponsæ. Hildefiæ 1709. Argumentum eius est ostendere, quid in ecclesia romana de merito doceatur bonorum operum, etiam a Cardinale *de Lago*, *Bellarmino* & *Adamo Burghabero*, quodque, præter meritum de condigno & congruo, non doceatur, sive a prædictis, sive ab aliis doctoribus, meritum puræ conditionis.

XCIII.

Loci communes doctrinæ ac fidei christianæ, ex *Lutheri* operibus excerpti a Io. CORVINO. Germanice. Vrsellis 1564. Sunt autem loci sequentes: De verbo Dei, Deo & S. Trinitate, peccato, libero arbitrio, lege, differentia legis & evangelii, vera fide christiana, pœnitentia, fidem solam salvare sine operibus, de bonis operibus, oratione, certitudine fidei, falsis doctoribus, (quod acerbè sint redarguendi) reliquis peccati in christiano hærentibus, officio pastorum in taxandis vitiis, cruce, mundo evangelii inimico, scandalo & discordia in ecclesia, æterna prædestinatione, cognominatione *Lutherani*, de ecclesia, excommunicatione, adia-phoris sive cærimoniis, obedientia erga Magistratum, Principes lutheranos non esse seditiosos, & denique de coniugio. Tales libri quoque sunt *Lutheri Schatz und gulden Kleinod*, sive *Aurea dicta ex Luthero excerpta per Andr. Musculum*, denuo edita & aucta a Ioach. *Morgenvueck*, *Erasmi Gruberi Lutherus redivivus*, & D. *Eliz Vielli Grundlicher Vnterricht*, seu *Fundamentalis doctrina de christiana religione, in devotis meditationibus, e scriptis Lutheri petita.* Vide *Acta erudit.* A. 1701. 143.

Io. *Corvinus*, philof. magifter, & facro numeri addictus, Ag-
ciani dogmatis de peccato originis amicus, hãstis autem theolo-
logiæ philofophicæ, & acer Lutheri vindex, eique plane deditus,
vixit medio ſæculi XVI. & ultra.

XCIIL.

Conradi PORTAE *Pastorale Lutheri*. Lipſiæ 1615. Eſt utri-
uſq; & neceſſaria inſtructio de potioribus ſacri miniſterii partibus,
collecta ex S. litteris, & *Lutheri* operibus. Editio altera, multis
in locis aucta & emendata. Prior autem exiit A. 1582. Et hic
quidem tractatur de dignitate ſacri miniſterii, vocatione mi-
niſtrorum, eorumque ſtudiis, & modo docendi, de doctrina,
reprehenſione, conſolatione, adhortatione & dehortatione, preci-
bus, coniugio clericorum, & regimine eorum familiæ, de baptiſmũ
& ſacræ cœnæ adminiſtratione, de melancholicis, tentatis & ob-
ſeſſis, de ægrotis & maleficis, de ſepultura, ſalaris & eruce mini-
ſtrorum eccleſiæ. Hoc opus *Micralius Syntagm.* hiſt. eccleſiaſt.
p. 777. vocat egregium, & Hieron. *Mencelius* in Præfat. veteri li-
brum utilem & neceſſarium: cetera vero encomia, videlicet Mich.
Neandri, Petri *Sirenberi*, & Noæ *Freudenanti* legi poſſunt in eiuf-
dem Præfatione nova.

Conradus *Porta*, iſlebienſis, verbi divini in patria miniſter,
vir excellentibus & præclaris dotibus præditus, boni iudicii, & in-
deſeſſi ſtudiis in legendo, ſcribendo, concionando, aliſque labori-
bus, quos munus ſacrum imponit ac poſtulat; nec inflatus, am-
bitioſus & ſuperbus, ſed humanus, modeſtus, atque ad officia
paratiſſimus, & ideo omnibus carus & gratus, plura etiam germa-
nice ſcripſit & vulgavit, Libellum, puta, de utilitate ſcholarum,
Orationem adhortatoriam ad aſſiduam lectionem ſcriptorum D.
Mart. *Lutheri*, Quæſtiones de utilitate catechiſmi, & Speculum
virginum ſecundum ordinem Decalogi, mundoque valedixit an-
no 1585. *Mencelius* in prædicta Præfatione, *Prifius* in Epit. Biblioth.
Geſner. 171. & *Micralius* l. c.

XCV.

Philippi MELANCHTHONIS Hauptartickel chriſtli-
cher lehre, live Loci communes theologiæ a Iusto IONA in lin-
guam

quam germanicam conversi, atque a *Melanchthone* A. 1555. revissi. Noribergæ 1559. Cum dedicatione ipsius *Melanchthonis* ad Annam, Ioach. Camerarii uxorem, qua docet, omnibus Christianis: quotidie meditandam esse divinam revelationem & doctrinam, sacris litteris & symbolis comprehensam, multitudinem autem librorum ac litium ortam ex diversa explicatione verborum & phrasium S. scripturæ, quatenus in fontibus suis legitur; officium igitur esse doctorum & pastorum ecclesiæ, prælectionibus illorum subiungere Grammaticam, h. e. verum sensum linguarum fundamentalium proponere atque ostendere; eumque in finem, atque ut constat, quæ nam doctrina sit Ecclesiarum protestantium, se se composuisse Locos istos theologicos, & quamvis nactus sit multos adversarios, in primis *Cochlaum*, *Alphonsum*, *Perionium*, *Osiandrum*, se ipsum tamen & libros suos subiicere iudicio ecclesiarum & academiarum verbum Dei recte intelligentium.

Iustus (sive, ut alii efferunt, etiam Erasmus, Iodocus) *Ionas*, nordhusanus, initio se dedit studio iuris, deinde autem theologiæ, eiusque doctor renunciatus, ac præpositus ecclesiæ omnium Sanctorum Wittebergæ constitutus, sacra ibi utraque in cathedra magnum adplausu docuit: erat enim vir doctrina, eloquentia, animi magnitudine ac prudentia excellens, magnique æstimatus non tantum a *Luthero* & *Melanchthone*, sed ab *Erasmio* etiam, ut qui eum in Epist. 431. p. 447. agnoscit pro organo quodam Dei electo ad illustrandam filii sui Iesu gloriam, atque ideo adhibitus, ad opus reformationis in Comitibus augustanis, quando Confessio Protestantium edebatur, ad Colloquium marpurgense, atque ad reformandas ecclesias in Misnia & Thuringiâ. Non tamen per omnem vitam Wittebergæ sedem habuit, verum Halam Saxoniæ abiit ad Inspectionem ecclesiarum obeundam, indeque exul concessit Ienam, perque aliquod temporis spatium professione functus est, ac denique hoc etiam loco relicto Superintendentiam eisleldiensem in Principatu cöburgensi sibi passus est imponi, ibique vitæ suæ curriculum, non sine tentationibus, absolvit anno 1555. quum nondum absolvisset annum climactericum 63. Semel atque iterum singulari Dei providentia servatus fuit in vita, nimirum quando cepe, quod parens eius peste infectus modo ab abscessu revulsus in scampo deposuerat, imperitus puerulus a-

vide

vide abripuit atque devoravit, & cum centurio, cui domus ipsius Halæ magdeburgicæ pro hospitio assignata erat, in mandatis haberet eum occidendi, ingenue fassus, se se non posse id exsequi, cum videat, virum esse probum, multaque virtute præditum. Sic Deus suos scit fervare. Sed & scripta eius ad extremum sunt indicanda. Nimirum, præter Versionem quorundam *Lutheri* scriptorum germanicam, ab eo habemus Defensionem pro coniugio sacerdotali, adversus Io. *Fabrum*, Annotationes in Acta apostolorum, & Narrationem de morte *Lutheri*, cui ipse adfuit, contra Georg. *Wicelium*, Melch. *Adamus* in Vitis theol. p. 258. *Kindervater* in Nordhusa illustri p. 119. *Sieckendorf* Lutheranismi p. 344. & seqq.

Idem Loci communes, ex versione Iusti IONAE. Noribergæ 1601. Iterum ad antiquum exemplar, quod anno 1536. prodit Wittebergæ, editi: cum dedicatione *Iona* ad Sereniss. Electorem Saxoniz IO. FRIDERICVM, qua summe necessarium & utile ait esse, ut exstet clara & perspicua summa. articulorum fidei, atque ideo hunc librum a *Melanchthone* scriptum, eumque oppido utilem esse ad recte intelligendas S. litteras in præcipuis dogmatibus fidei. De aliorum elogiis, quibus hos Locos prosequuntur, vide *Bibliothecarium* nulli parti addictum T. I. p. 37.

XCVI.

CHARITATIS, abbatissæ monasterii noribergensis S. Claræ, Missive seu Epistola ad D. Hieron. *Emserum*. Wittebergæ 1523. Ipsa Epistola scripta fuit anno 1522. d. vi. Iunii, qua gubernatrix illa, pro superstitione sua, dolet, totam civitatem hæreticis erroribus esse infectam, laudat vero libellos *Emseri*, eumque elogio mactat strenui defensoris christianæ fidei & columnæ ecclesiæ. Additæ sunt annotationes seu refutationes marginales, sæpe autem sarcasticæ.

Hieron. EMSER An den stier zu Wittenberg, Ad taurum wittebergensem. Sine die & consule. Conqueritur de Epistola aliisque *Lutheri* contra se editis scriptis, quod acerbissime scripserit, seque & stultum & asinum vocaverit, negat se invidia odiove contra *Lutherum* laborare, libellive Thomæ *Radini* auctorem esse, adversarium hortatur, ut desistat ab impugnatione fidei romanæ,

manæ, auxiliumque suum in extirpandis abulibus, qui in clerum cum Romæ, tum in Germania se se insinuarunt, pollicetur.

Hieron. *Emser*, suevus, licentiatus Iuris canonici, & professor lipsiensis, nec non sereniss. *Georgii* Ducis Saxoniz secretarius & consiliarius, primum amicus, deinde hostis Lutheri, (qui & acerbis contra eum scripsit, & Aegoceratem sive Capricornum, ob insignia, in quibus caper exsiliens representatur, vocavit) in publicum emisit Responzionem ad Epistolam Lutheri, Annotationes in illius versionem biblicam, Novam versionem germanicam N. T. Historiam de vita & miraculis Bennonis, & subito mortuus est anno 1527. die 3. Novembris. *Olearius* Biblioth. scriptor. ecclesiast. T. I. 220. & *Lexicon univ. histor.* T. II. 32.

EIVSDEM Antwort Responsum ad Dehortationem sive libellum famosum, insulsis rhythmis, sine nomine auctoris editum. Sunt etiam rhythmus, illis, quos vocat insulsos, oppositi, quibus exprobrat antagonista, quod ex rebus fidei faciat Bacchanalia; seque non sitire ait sanguinem Lutheri, sed pacis & concordiz esse cupidum, & Patrum traditioni addictum.

Andr. OSIANDRI Verantwortung, Defensio Catechismi noribergensis, contra Io. *Eckium*. Noribergæ 1539. Io. *Mayr*, alias *Eckius*, in fine sui de X. præceptis libri confutavit Catechismum noribergensem, præcipue IX. & X. præcepti explicationem; adeoque hic disputatur de concupiscentia, observatione præceptorum divinorum, peccato originis infantum, & pravis cogitationibus, quas consensus non excipit.

Andreas *Osiander* germanice *Hofmann*, unde & pater eius *Hofen-Osanderle* dictus, Gunzenhusa-francus, ob ingenii acrimoniam ac studium, industriam & facundiam carus eruditis, præcipue *Bilbaldo Pirckheimer*, quem tamen postea moribus suis agrestibus & fastuosis, sicut & alios, offendit, lector fuit ebrææ linguæ, postque ea pastor ædis Laurentianæ in urbe noribergensi, sed ob librum *Interim* sedem mutavit, & Regiomontum in Boëmiam ad Albertum Marchionem brandenburgicum, suum catechumenum, abiit, ab eoque constitutus est primarius in nova academia professor theologiæ, pastor veteris oppidi, & post obitum *Georgii a Polentis* episcopus sambienfis. Mox autem, cum doceret,

ceret, iustitiam nostram coram Deo esse ipsam essentialem iustitiam Dei, communem Patri, Filio & Spiritui sancto, in magnas incidit turbas, sibi que plurimos adtraxit adversarios, & inter eos *Scaphylum, Morlinum, Melanchthonem*; *Funccius* tamen eum defendere nixitur in Commentario in suam Chronologiam lib. X. Miram secutus est dictam: nam studiis operam dabat circa horam noctis nonam, eaque continuabat ad primam vel secundam usque. Mane surgebat, quando cibus ad mensam ferebatur; & tunc hilariter prandebat ac bibebat. Postea ibat deambulatum unam vel alteram horam: tertia vel quarta hora legebat aut scribebat aliquid, postea cenabat, & circa horam noctis nonam iterum ad studia redibat. Et huic consuetudini tribuitur, quod factus est hydropicus. Memoratur etiam, auream eum catenam collo gestasse, ne lepra inficeretur: sed mortem illa non poterat avertere, quippe quæ secuta est anno 1552. cum annum ætatis ageret 54. Melch. *Adamus* in Vitis theologor. 226. *Camerarius* in Vita Melanchthonis 300. *Thuanus* lib. XI. p. 224. *Seckendorf* in Lutheran. Rich. *Simon*. Hist. crit. N. T. Parte III. c. 48. & *Lexicon, univers. histor.* T. IV. 83.

Iac. ANDREAE Klare und helle antvort, Clarum & perspicuum responsum ad Frid. *Scaphylum*, eiusque Gegenbericht. Tubingæ 1561. In quo agitur 1. de vero sensu verbi divini. 2. de versione SS. bibliorum germanica. 3. de concordia pastorum seu prædicatorum lutheranorum. Estque hoc tertium Responsum contra eundem.

EIVSDEM Bericht, Relatio de christiana concordia theologorum & pastorum Saxoniae superioris & inferioris, nec non suevicarum & aliarum ecclesiarum superioris Germaniae. Wolschbüttelii 1570. Concordia hæc mutuo declarata fuit Servestæ in Synodo per aliquot Electorum, Principum, Civitatum legatos A. 1570. die 10. Maii. Multa hic ad historiam illius ætatis pertinentia inferuntur, atque in fine adfert Victorini *Strigolii* Declaratio de articulo de Libero arbitrio; neque etiam nihil de eius sententia de definitione evangelii, propositione, *Bona opera sunt necessaria ad salutem*, & adiaphoris.

EIVSDEM Abfertigung, Refutatio Responsionis Henr. Bullingeri, & pastorum tigurinorum, contra Defensionem Testamenti
Part II. in 4. H h *menti*

menti Io. *Brentii*. Tubingæ 1575. Qua rudioribus, quos laicos vocat, indicatur, cum Zvinglianis non esse amplius disputandum de S. cœna, sed eos iudicio Dei relinquendos.

Iac. ANDREAE Gewisheit, Certitudo christianæ doctrinæ, & omnium sincerorum theologorum atque ecclesiastarum Augustanæ confessionis de peccato originis, contra Flacianos. Tubingæ 1581. Status præsentis controversiæ, ut ipse quidem auctor refert, in hoc consistit, An natura humana sine ullo discrimine sit peccatum originis, ita ut inter naturam corruptam, & corruptionem, atque adeo inter hominem corruptum, &, quod eum ita corrumpit, peccatum originis nulla sit differentia? Negare id Flacianos, se autem cum aliis affirmare.

EIVSDEM Abfertigung des Vortrags, Confutatio anteaambulonis Io. *Sturmi*. Tubingæ 1581. Tractatur in ea de ubiquitate corporis Christi, præsentia Christi essentiali in S. coena, Phil. *Melanchthonis* variatione, & *Sturmium* vocatur matæologus, rerum theologicarum imperitus, & hæreticus.

EIVSDEM Kurze antwort, Breve responsum ad Io. *Sturmi* Antipappum quantum. Dresdæ 1581. Breve illud vocat, quia tantum ea excutit, quæ ipsum tangunt, reliquis illius libri argumentis D. Lucæ *Ossandro* & D. Io. *Pappo* relictis. Ac præter alia *Sturmium* ait hanc litem movere ex odio Formulæ concordiæ, in qua Calvinianorum dogmata damnantur, quamvis ipse fateatur, se illum librum nondum legisse. Sub finem syllabum exhibet ingentium errorum Calvinistarum, nec ullum eorum ab illis negari posse existimat.

EIVSDEM Gründlicher bericht, Fundamentalis Deductio contra Io. *Sturmi* Brevem apologiam, Tubingæ 1581. In qua pluribus agitur de Formula concordiæ, & rebus ad eam pertinentibus, atque ita accusationes *Sturmi*, quibus auctorem petit, refelluntur, & p. 104. 105. convicia, quibus ille eum prosciderit, censentur.

EIVSDEM Kurze erinnerung, Brevis admonitio de aliquibus scriptis & libris, qui partim Ambrosii *Walsi*, & Christophori *Hesandri*, partim sine nomine in publicum emissi sunt. Tubingæ 1584. Sed cur, ut quidam ad exemplar annotavit meum, præteritur Germanus *Beyer*? Nam sub huius etiam nomine Christoph.

Herde-

Herdesianus se occultavit. Hoc itaque scriptum oppositum est Christoph. *Herdesiano*, inelyti Senatus noribergensis lcto principi, reformatæ addicto religioni, eiusque defensori valde industrio, cui & Consensus orthodoxus S. scripturæ & Veteris ecclesiæ, de sententia & veritate verborum S. cœnæ attribuitur. Multas hic reperies invectivas in Zwinglianos & Calvinistas, & auctor illos increpat, qui, cum theologo non sint, ut *Herdesianus*, theologica tamen tractare, & scribere, ac diiudicare audeant.

Iac. ANDREAE Kurzer begriff, Brevis epitome Colloquii montbelgardenfis, inter Iacobum *Andrea* & Theodorum *Bezam*. Tubingæ 1588. Qua Christi Ecclesia fideliter commonefit, ut sibi caveat ab horrendis erroribus Calvinistarum, quos teneant & propagatum eant in articulis de cœna Domini, persona Christi, S. baptismo, christiana libertate in reformatione templorum seu ædium sacrarum, de prædestinatione, promissionibus euangelii, & merito Christi. Cum Refutatione Responsi *Bezæ* ad Acta prædicti Colloquii. Ceterum hoc in scripto de 4. capitibus tractatur: 1. quis antea & causam suppeditaverit ad hoc colloquium. 2. de Præfatione Comitum wirttembergensium *Fridorici*. 3. de refutatione annotationum marginalium *Bezianæ*. 4. de castratis *Lutheri* testimoniis de prædestinatione.

EIVSDEM Christliche, treuherzige erinnerung, vermahnung und warnung, Christiana & fidelis Admonitio ac dehortatio a *Lutheri* Biblii Neopoli Nemetum, sive Neustadii ad Hartam editis, corruptis, & calvinistica blasphema doctrina (hæc enim sunt verba rubri) contaminatis. Tubingæ 1588. Errores autem, uti auctor scribit in Præfatione, intrusi sunt de baptismo, de Dei arcano & inevitabili consilio contra homines, de certitudine beatitudinis, de gratiæ, fidei, & Spiritus sancti inamissibilitate, de potestate Christi, de omnipotentia Dei, de adoratione & passione Christi, & promissionibus euangelii.

EIVSDEM Spiegel, Speculum manifestorum & impudentium mendaciorum calvinisticorum contra orthodoxos doctores Augustanæ confessionis, & execrandarum blasphemiarum contra divinam maiestatem hominis Iesu Christi. Tubingæ 1588. Illorum numerantur XXXII. & pag. III. adduntur XIII. ex *Anhaltinorum*

scriptis, ut vocat, conviciosis & iniuriosis. In Præfatione seu Dedicatione ad illustrem Senatum noribergensem declamat contra Christoph. Herdesianum, ac denuo recitat errores Calvinianis adscriptos, atque in Præfatione Dehortationis a Bibliis Lutheri neustadianis, ut paullo ante audivimus, adductos. Ad finem autem huius libri non nemo hæc adscripsit: *Hoc Speculum misit D. Iacobus cum epistola ad illustrem Senatum noribergensem, eoque obtulit consuli N. Volckheimero & Bar. Behaimlo per M. Georgium Othonem, Behaimii stipendiatum, die VII. Octobris A. 1588. Epistola accepta fuit, sed liber perlatores redditus.*

Io. PAPPUS Bericht und warnung, Instructio & Dehortatio ad Civitatem argentoratensem de Confessione argentinenfi & Formula concordia. Tubingæ 1581. Qua ad Io. Scurmii præfationem & Postscripta Commonestationis breviter respondetur. Scriptum hoc est trium tantum philyrarum cum dimidia, & tradit historiam litis & contentions *Scurmii* inter & *Pappum*, dehortaturque ab illius libris & scriptis, ut conviciorum copia turgidis.

Io. Pappus, lindaviensis, Mast. Bremii & Io. Marbachii discipulus, philos. & theol. doctor, primum ecclesiæ Reichovillanæ præfectus, deinde apud Argentinos modo hebrææ linguæ, modo historiarum, ac tandem theologiæ professor, & pastor summi templi, ecclesiasticique conventus præses, eam nominis celebritatem adeptus est, ut ad colloquium cum Pontificiis Emmendingæ habendum, & Augustani Vindelicorum ad componenda dissidia vocaretur. Scripta edidit plurima, tam didactica, quam polemica, ut Scholas propheticas, Synodicum libellum, Synopsis biblicam, Hypotyposin doctrinæ christianæ, Epitomen hist. ecclesiasticæ, tamque felici poluit memoria, ut quamvis pagellam, etsi longiusculam, ter vel a se lectam, vel ab alio prælectam, posset ad verbum recitare memoriter, & post multos labores, plurimæque tam ore, quam stilo gesta bella ac prælia vitam clausit anno 1610. (quem ipse hoc versu sibi in inscriptionibus familiari expressit: *ad finem si qvls se parat, ILLe sapit*) ætatis 61. Melch. Adamus in Vitis theologor. 803. *Mieralins* Syntagm. hist. eccles. 774. *Sagittarius* Introduct. in Hist. eccles. 325. *Witte* Diar. biograph. H. & *Serpilins* in Epitaph. theologor. suavor. 115. qui etiam multa eius elogia congest.

XCVII.

Io. FVNCKII Conciones VI. in psalmum IX. Cum Præ-
tatione christianæ ecclesiæ in præsentè miseria, ex psalmo illo
pie formata. Regiomonti 1551. In Præfatione Confessio brevis tra-
ditur de nostri iustificatione coram Deo. De auctore autem di-
ximus *Partis* II. p. 512.

EIVSDEM Wahrhaftiger und gründlicher bericht, Vera
& solida demonstratio, quo modo infelix dissidium de iustitia fi-
dei in Borussia ortum traxerit, & quid proprie de iustificatione
secundum SS. litteras, & doctores antiquos atque recentiores sen-
tiendum sit. Regiomonti 1553. Multa hic inseruntur de *Staphylo*
auctore liris, & *Motlino*, qui ex pacificatore mutatus fuerit in ho-
stem fœvissimum.

VIT DIETERICI Grundlicher unterricht, Fundamen-
talis instructio de sacramento altaris. Noribergæ 1543. Non ali-
ter, quam sub utraque specie dandum esse ac sumendum. Con-
tra II. conciones pontificias (D. *Pauli* & *Widmanni*) in templo ca-
thedrali & parochiali, ad eadem cathedralem pertinente, Ratis-
bonæ habitas. De hoc Dieterico vide *Partem* I. p. 29.

PASTORVM NORIBERGENSIVM Gut unter-
richt und getreuer rathschlag, Bona instructio & fidele consilium,
quomodo hisce in dissidiis, ratione christiana doctrina, quis se
gerere debeat. Regiomonti 1553. Quæ est altera editio. Et hoc
consilium perscriptum est a tribus pastoribus, Dominico *Sleuphero*
Sebaldino, Andrea *Osfandro* laurentiano, & Thoma *Venatorio* xeno-
dochiano, A. 1524. Quod quidem illi, uti *Osfander* in Præfatione
ediderit, non eo scripserunt animo, ut typis imprimeretur, impi-
mendum tamen iudicarunt, postquam nonnulli, in quorum ma-
nus pervenit, publicam eius editionem, quæ fortassis hiulca & corru-
pta futura fuisset, cominati sunt. Tractatur autem in eo, & quidem in
priori parte, de verbo Dei, lege & evangelio, fide ac spe; in po-
steriore, de traditionibus sive doctrinis humanis, & antichristo.

SENATVS NORIBERGENSIS Handlung, Col-
latio cum ipsius Prædicantibus, A. 1527. Regiomonti 1553. Nimi-
rum audiunt Prædicantes utriusque partis, & pontificii & euan-
gelici

gelici, super XII. Articulis, videlicet, de peccato eiusque pœna, lege, iustificatione, euangelio, baptismo, mortificatione veteris Adami, sacramento altaris, bonis operibus, traditionibus humanis, Magistratu politico, scandalo, & coniugio sacerdotum.

• Andreæ OSIANDRI Sermo sive concio in precationem dominicam *Matth. 6, 9-13.* Regiomonti 1552.

EIVSDEM Concio de telonio solvendo, *Matth. 17, 24-27.* Regiomonti 1553. Habita autem est Noribergæ anno 1525. in eaque tractatur de obedientia erga Magistratum politicum, usu christianæ & politicæ libertatis, & divina providentia.

EIVSDEM II. Conciones in initio passionis habitæ, in epistolam ad *Philippenses* cap. 2, 5-10. Regiomonti 1553. Habitæ autem sunt anno 1552.

EIVSDEM Concio in *Rom. VI, 3-4.* Regiomonti 1533. Habita die 28. Decembris, anno 1551.

Superintendentium & Pastorum civitatum LVBECAE, HAMBURGI, LVNEBURGI &c. Confessio & Declaratio ad Interim. Magdeburgi 1549. In qua agitur de homine antè & post lapsum, redemptione per Christum, iustificatione, caritate & bonis operibus, spe remissionis peccatorum, ecclesia, eiusque ministris, & summo Pontifice, sacramentis, sacrificio missæ, memoria Sanctorum & defunctorum, communione, carimoniis, canticis & festis, imaginibus, ieiunio, coniugio sacerdotum, & communione sub utraque.

Iac. RVNGII Concio de iustificatione, quod videlicet homo in conversione ad Deum hac in vita coram Deo iustificetur propter obedientiam Mediatoris per fidem, non per essentialem iustitiam. Wittebergæ 1555. Scripta eodem anno Noribergæ a Pastoribus, inter quos & abavus meus, Diaconis & aliis, qui tunc erant Noribergæ, item ab Alex. *Alesio*, *Melanchthone*, & Ioach. *Camerario*. Subiungitur Offensio ex *Rom. 3.* quo modo homo in conversione coram Deo iustificetur, & Adhortatio ad eos, qui docent in ecclesia noribergensi.

Iac. Rungius, Stargardiensis, superintendens Pomeraniæ citerioris, & theologiæ professor gryphuswaldensis, Andreæ Osiandri acerbus antagonista, scripsit Confessionem ecclesiarum Pomeraniæ de

de vera praesentia corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi in sacramento S. cœnæ, editam Vitembergæ, obiitque A. 1595. ætatis 78. professionis 47. *Simlerus* in Epitome Biblioth. Gesner. 338. & *Micralius* Syntagm. histor. eccles. lib. III. 779.

Dialogus miseri peccatoris cum Mose & Christo, de iustificatione fidei, per Matthæum VOGELIUM, 1557. Cum eiusdem Iudicio de dissidio in hoc articulo, & Responsione ad D. Ioach. Martini impetuosam Epistolam. Atque in hac iudicat, D. Martinum maiori cum consilio & modestia hoc in negotio agere debuisse: quamvis enim recte docuerit, Christi passionem & resurrectionem cum remissione peccatorum, quam fide accipimus, nostram esse iustitiam coram Deo, non tamen essentiali iustitiam, quam *Osiander* docuit, sine ullo discrimine reiicere & condemnare debuisse, cum *Osiander* illam divino iudicio non prætulerit, sed docuerit tantum, quod, accepta propter Christi obedientiam remissione peccatorum, hæc etiam essentialis iustitia, id est, Deus ipse per fidem, ex gratia, in cordibus nostris habitet, atque ita in nobis habitans iustitia sit nostra, non quæ demum nos Deo reconciliet & gratos reddat, sed quæ reconciliatos gratosque redditos ulterius excitet, moveat & instiget ad recte faciendum, & pie coram Deo tam benigno vivendum. Et hoc sensu (ut *Vogelio* videtur) essentiali iustitiam tolerari posse, quoniam ea nihil aliud doceatur, quam quod Deus in nobis, sicut apostolus Paulus ad Philip. 2. 13. scribit, efficiat ipsum velle & ipsum agere, pro gratuita sua benevolentia. Neque etiam Philip. *Melauchthonem* essentiali iustitiam simpliciter improbasse. Confer cum hisce, quæ de Philippo Melchior refert *Adamus* in Vita Osiandri pag. 239. 240.

Matth. Vogel, noribergensis, in urbe patria ad D. Jacobi munere concionatoris functus est; sed ob librum Interim ea relicta in Borussia abiit, & Regiomonti docuit. Inde ob dissidia osiandrica eiectus, & in Ducatu wurtembergico abbas albërsbachensis factus, Thesaurum theologicum, opus prægrande, septemque tomis constans absolvit; & mundi inconstantia valedixit anno 1591. *Micralius* p. 778. *Kœnig* 854.

Deri Barfüßer-münche, Franciscanorum Eulenspiegel & Alcorantis. Wittebergæ 1542. Prodiit etiam sequente anno, in 8. & latine Daventriæ, in 12. Cum Præfatione *Lutheri*, qui testatur, fabulas hic contentas etiam in suggestum ecclesiasticum allatas, & vulgo creditas esse, seque possidere Librum conformitatum, e quo maximam partem sint hausit, & diligenter illum affervaturum, ut, si forte relationes istas adversa pars negatura esset, ex eo convinci possit. Gratias igitur abs te agendas esse Deo, qui ex densis istis tenebris te eripuerit, eumque orandum, ut in luce te sua conservet: mirari se, *Franciscum* & *Benedictum*, viros tam sanctos, ustiones sensisse carnales, quas tamen honesto coniugio potius, quam nive & spinis restringere potuerint: interim eos Christum, eiusque regnum fabulis & ineptiis suis obscurasse, nec nobis desperandum, si illi, de quo non dubitet, ad salutem pervenerint. Huic Præfationi additur alia, & quidem *Erasmi A L B E R I*, qui Librum conformitatum reperit in Conventu Franciscanorum, & præsentis narrationes ex *Legendis*, ac præcipue ex libro illo prædicto collegit, lucique exposuit publicæ, singulis narrationibus annotationes seu documentum aliquod subiungens.

Erasmus Alberus, variscus, pastor magdeburgensis, poësi sacra & profana clarus, atque ab *Erasmo* roterodamo in Hyperaspis diatribe adversus Lutherum de servo arbitrio, Tomo IX. pag. 1255. e schola Lutheri *Dididaxtos* vocatus, plures tractatus pro religione edidit contra *Carolsbadii* & *Osandri* errores, nec non Harmoniam euangeliorum, & Iudicium de Spongia *Erasmi*, tandemque Novi Brandenburgi in terra meklenburgensi pie obdormivit, hoc epicedio a *Nathane Erybræ* condecoratus:

Hic fuit Alberus, magni collega Lutheri

Qui fuit, & verbi buccina clara sacri, Misericors p. 733.

XCVIII.

Erasmi SARCERII Dialogus de Synodis. A. 1539. Inter pastorem & superintendentem institutus. In quo evincitur, 1. neque *Gastielanum*, Comitem nassoviensem, neque ipsum (*Sarcorium*) in restauranda Synodo & Visitatione quidquam, aut contra S. scripturam, aut contra veteris ecclesiæ decreta peccasse. 2. Principi

cipi ex officio convenisse, Synodum una cum Visitatione reparare, 3. eundem egregie atque pie fecisse, qui ad veterum Caesarum, Regum, Principum & Heroum exempla, rerum ecclesiasticarum, pro subditorum suorum salute, curam gesserit. Et sic tandem ea, quæ circa instaurationem & synodi & visitationis, item quæ in synodo & visitatione acta & gesta sunt, perspicue ac fideliter proponit. Examen autem Superintendentis cum singulis pastoribus institutum fuit super articulis de Deo, Trinitate, angelis tam bonis, quam malis, creatione hominis & eius lapsu, libero arbitrio, promissione, ecclesia, lege & eius speciebus, euangelio & eius revelatione, fide, iustificatione & vita æterna, bonis operibus, cruce, sacramentis, oratione, magistratu, & ministris ecclesiæ. Est liber utilis Superintendentibus, quorum officium est synodos celebrare, & visitationes ecclesiarum obire: immo & suo modo pastoribus ipsis, ut inde cognoscant, quò instructi debeant esse modo, si ad examina forte ipsos accedere oporteat.

EIVSDEM Loci theologici. Francofurti 1578. Amico responso, ad Præsulis cuiusdam romano-catholici orationem, in gratiam amici, pro aperienda & tuenda veritate methodice explicati. Sunt autem sequentes: de iustificatione, bonis operibus, sacramentis, preparatione ad sacramenta, missa euangelica seu publica, missa privata, utraque & una specie, poenitentia, confessione auriculari, satisfactione, indulgentiis, humanis traditionibus in ecclesia, matrimonio, delectu ciborum, memoria mortuorum, votis, invocatione Sanctorum, & eorum imaginibus. Cum Præsule, ait auctor in Præfatione, nihil sibi esse negotii, quem nec de nomine, nec de facie noverit; se accepisse orationem eius scriptam, & ad illam respondisse ab amico rogatum, exemplar amico missum ad multorum manus venisse, seque iam illud edere voluisse, ne forte ab alio corrupte publicetur.

10. WIGANDI contra Neministas & neministica scripta Commonefactio. Regiomonti 1576. Per *Neministas* autem intelligit tales scriptores, qui libros in causis religionis, vel soli, vel cum aliis edunt, idque in fraudem. Hinc facile est intelligere, quid hoc loco *Neministica scripta* appellet. Et XII. argumenta adfert, cur eiusmodi scripta edere sit peccatum. In numerum

autem eorum refert *Consensum orthodoxum* de sententia verborum cœnæ Domini, eique insertam *Cantionem germanicam*, *Exegesein sacramentariam*, *Scholasticorum* Responſionem ſive Apologiam, & Car-men *Bullingeri* contra Iacobum Andream, libro additum.

EIVSDEM IV. Scripta. Regiomonti 1578. Videlicet 1. de abstracto theologico Methodus. 2. Collatio de nova controversia. 3. Synodus hac de re prutenica. 4. Causæ, cur locutiones & doctrinæ D. Tilem. *Heshusii*, cui & priora opposita sunt, sint scandalosæ & falsæ per se. In Præfatione profert auctor X. causas editionis suæ.

Iacobi ANDREAE usus calicis in synaxi Defensio, contra Barthol. Latomum. Tubingæ 1560. Scripserat Latomus adversus Bucorum: Cum adhuc rudis esset prima ecclesia, ritum a Christo traditum religiose tenuit, donec docta a Patribus intellexit, utramque speciem convenire sacerdotibus, laicos solo pane contentos esse posse. Hic ergo iam inter Latomum & Iac. Andream controversitur: an primitiva ecclesia, per Christum & Apostolos instituta, rudis adhuc in eo fuerit, quod utraque parte sacramenti usa est; an vero illa, quæ longe post per Patres docta, quod calix sacerdotibus conveniat, laicos autem solo pane posse contentos esse?

Martini ROLANDI Testimonia SS. Patrum de malis & indignis, quod & ipsi accipiant verum corpus & sanguinem Christi in eucharistia. Tubingæ 1561. Patrum autem nomine veniunt ei sequentes: *Andronicus* abbas, *Augustinus*, *Bernhardus*, *Basilius*, *Casparus*, *Cyprianus*, *Cyriacus*, *Chrysostomus*, *Damasceus*, *Euthymius*, *Gratianus*, *Gregorius*, *Hieronimus*, *Hilarius*, *Isidorus*, *Lanfrancus*, *Lombardus*, *Origenes*, *Paulus* apostolus, & *Serenus* abbas. Et illis additur 1. Confutatio argumentorum, quibus ad suos defendendos errores utuntur dissidentes. 2. Formula precandi ad eucharistiam accedentium, collecta ex *Hieronymo*, *Ambrosio* & *Augustino*.

Nic. MENII Confessio de vera præsentia utriusque in Christo naturæ apud ecclesiam. Berolini 1582. Opposita iis, qui eam portentosæ ubiquitatis titulo oppugnant. Et in fine additur Theologicæ facultatis academix francofordianæ de præmissa Confessione Censura, qua ipsum de tota hac doctrina recte sentire, docere & scribere profitentur, non dubitantes, libellum istum

istum, cum in amicorum manus venerit, multis gratum & utilem fore.

Nicolaus *Menius* pastor primum grunebergensis, deinde custrinensis, obiit anno 1611. septuagenarius. *Micralius* Syntagm. hist. eccles. lib. III. 769. & *Witte* Diar. biograph. I 2.

Cyr. SPANGENBERGII Historia Manichæorum. Vr-fellis 1578. In qua de sectæ huius origine & propagatione, doctõ-ribus, discipulis & propugnatoribus, eorumque actis & scriptis, vita & doctrinâ, flagitiis & erroribus, varietate & inconstantia agitur, eum quidem in finem, ut auctor imputationem seu culpam manichæi a se avertat. Librum dicavit dedicavitque non tantum Regi Danicæ, sed etiam V. Electoribus, & XVII. Principibus S. R. Imperii, Protestantium religioni addictis.

ΦιλοΦιλικων seu *Melanchthonis* AMICORVM Defensio Phil. *Melanchthonis*. Hanoviz 1601. Contra *Wittebergensium theologorum* Refutationem historici tractatus D. *Ponceri* de Phil. *Melanchthonis* sententia in controversia cœnæ Domini. Negant, *Melanchthonem* varium, inconstantem & versipellem fuisse, nec rem, sed verba duntaxat in aliquibus locis Augustanæ confessionis mutasse, & opusculum inscribunt Ioachimo *a Berge*, nobili filefio, *Melanchthonis* olim discipulo, deinde amico non e multis, ut qui de eius fide, constantia, sinceritate & innocentia præ aliis testari possit: & hac occasione *Academia vitembergensis* & *Melanchthonis* Testimonia de eruditione & virtute Bergii illius lata, nec non scriptam ad eundem *Melanchthonis* de turbis ab hostibus contra se excitatis Epistolam in medium adferunt.

XCIX.

Victorini STRIGELII Loci theologici, quibus Loci communes Phil. *Melanchthonis* illustrantur, & velut corpus doctrinæ christianæ integrum proponitur. Neapoli Nemetum 1581. II. volumina. Non tamen ipse eos auctor edidit, sed Christophorus *Pezellius*, qui Commentariolos hosce, partim in ienensi academia ex ore ipsius exceptos, partim ab amicis, qui prælectionibus eius lipsiensibus interfuere, acceptos collegit & contexuit, nec minus Dedicationem præfixit, in qua encomia Locorum Philippi

depromit, eundemque contra hostium accusationes defendere nititur. Post Dedicationem sequitur 1) Præfatio seu Programma *Strigelii*, quo studiosos ad audiendas prælectiones suas Lipsiæ invitât, & Locos Philippi, non tantum *Lutberi*, sed etiam Io. *Stigebii* encomiis, quam potest, maxime commendat. 2) Oratio de studiis doctrinæ christianæ.

Victorinus *Strigelius*, Kaufbeira-suevus, *Lutberi* & *Melanchthonis* discipulus, professor ienenfis, lipsiensis, & heidelbergensis, cum *Menio* Iſenaci, cumque *Flacio* Vinariz collocutus, variisque adversis & calamitatibus expositus, quæ quidem ipsi *Melanchthon* ex themate genethliaco prædixerat, (nam Ienæ, quod non veller subscribere Vinariensium libro contra Wittebergenses, in carcerem fuit aliquandiu coniectus, & Lipsiæ, cum in explicatione Locorum theologicorum usque ad doctrinam de cœna Domini pervenisset, Rectoris academici mandato, & instinctu theologi cuiusdam, videlicet *Pfessingeri*, lectionem habituro clausum fuit auditorium in collegio Petrino) eo mortis genere, quod sæpe in votis habuerat, (dicens, *Ach Herr, gib mir einen reuterischen tod*) cito videlicet & placido, extinctus est Heidelbergæ anno 1669. cum vixisset annos 44. cum dimidio. Fuit theologus & philosophus, excellens & facundus, atque ad docendam iuventutem a natura ipsa fictus factusque, & felicissimus *Melanchthonis* in docendo & scribendo imitator. Habemus autem ab eo scripta & philologica, & philosophica, & theologica, atque in hisce primæ debentur Hypomnematis in utriusque Testamenti libros: Melch. *Adamus* in Vitis theol. p. 417. *Zenmer* in Vitis professor, ienens. p. 16. *König* 781. *Luc. Osiander* Hist. eccl. Cent. XVI. 814. *Micralius* 785. *Arnoldus* T. II. 362. *Spener* Consil. theol. lat. P. III. 187. *Serpilius* Epitaph. theol. suevor. 107. & *Gataker* in *Cronii* Methodor. Tomo III. 189. *Pezelius* in Epist. dedicatoriâ b 2: eum vocat *Philippi* discipulum, virum clarissimum, quem multi meminerint excellentibus donis ingenii, doctrinæ & eloquentiæ divinitus ornatum fuisse, & ultra annos XXIV. pluribus in locis, magna cum laude sua & fructu discipulorum, erudivisse iuventutem scholasticam.

Christoph. *Pezelius*, plauensis, theol. doctor, & prof. witteberg: deinde, cum dogma de ubiquitate adprobare non posset, bromensis, pariterque ecclesiæ antistes, vir disertissimus, (uti laudatur

datur in Epitome Bibliothecæ Gesner. p. 147) qui quotidie docte aliquid meditetur & scribat. Eius autem sunt Oratio de generatione hominis, Argumenta & obiectiones de præcipuis articulis doctrinæ christianæ cum Responsionibus Phil. *Melanchthonis*, Apologia doctrinæ de definitione Euangelii, opposita thraſonicis præſigiis Io. *Wigandi*, Instructio de emendatis exemplaribus Aug. confessionis, & scripta polemica contra Aeg. *Hunnius*, Nic. *Selneckerum*, Dan. *Hofmannum* & Iac. *Fabrum*, ubiquitarium; idemque Opera *Georgii*, Principis anhaltini, e germanico in latinum verit, & exspiravit anno 1604 ætatis 65. *Witte* Diar. biograph. C 3. *Frisius* in Epit. Biblioth. Gesner. 146. & I. C. *Becmannus* in Exception-Schrift auf die Allerunterthanigste Adresse p. 26.

C.

THEOLOGORVM LIPSIENSIVM & WITTEBERGENSIVM, nec non superintendentium in territorio electorali saxonico Endlicher Bericht und Erklärung, Finalis narratio & Declaratio de doctrina, quam Augustanæ confessioni, inde ab eusi initio, conformiter proposuerunt, ac proposituri sunt. Wittebergæ 1570. Scriptum hoc epositum est *Flacio* eiusque sequacibus, qui usque ad præsens in articulis quibusdam turbas excitant, iisque Dei ecclesias in Germania maximopere contristant & concusserint. Et potest dispesci in III. Partes, quarum prima agitur de origine Reformationis, Augustana confessione eiusque Apologia, scriptis *Lutheri*, Locis *Melanchthonis*, libro Interim, actionibus *Flacii*, & Colloquio wormatiensi, libro confutationum *Flaciano*, & Colloquio aldenburgensi: secunda proponitur confessio Electoralium de iustificatione, libero arbitrio & adiaphoris, & responderetur ad obiectiones lenensium, cum indicio multorum peccatorum *Flacii*: tertia afferuntur querelæ contra *Staphylum* & *Flacium*, huiusque monstrantur errores de peccato originis, conversione hominis & aliis articulis; declamatur contra *Anseldicos* theologos, quorum caput tunc erat M. Cyr. *Spangenberg*; disquiritur, an Filius Dei dicendus sit Patri similis, agiturque de communicatione idiomatum, definitione euangelii; prædestinatione, & *Nordhausen*, quod sint antinomi.

Theologorum MANSFELDICORVM Antwort und gegenberichte, Responso & Refutatio ad Lipsiensium & Wittenbergensium Finale narrationem & declarationem: cum Cyr. SPANGENBERGII singulari Responione ad illorum theologorum de se latum finale iudicium. Islebiæ 1570. Qua satis modeste se purgant ab imputatis erroribus, sicut & *Spangenbergius* facit peculiari-ter, & in fine additur explicatio vocis *Similis*.

WITTEBERGENSIVM theologorum Grundvest, Solidum fundamentum veræ christianæ ecclesiæ contra novos Marcionitas, Samosatenianos, Sabellianos, Arianos, Nestorianos, Euty-chianos & Monothelitas in cœtu *Flaciano*, Wittebergæ 1571. Sunt eius quasi III. Partes, quarum prima traditur confessio veræ doctrinæ de persona & incarnatione Christi, cum dictis Scripturæ probantibus, & testimoniis veteris ecclesiæ christianæ: secunda proponitur doctrina contraria, veterum videlicet hæreticorum, & recentium, item errores *Schwenckfeldti*, Io. *Wigandi*, (sic enim illi pergunt) in libro de Communicat. idiomatum, Mart. *Chemnitzii* in libro de II. naturis Christi; nec non Iac. *Andree*, Wilh. *Bidenbachii*, & *Mærlini*: tertia defenditur Catechismus latinus wittebergensis adversus Sebast. *Börium*, & Mart. *Chemnitzium*, ac physica seu essentialis communicatio idiomatum in Christo reiiicitur.

WITTEBERGENSIVM theologorum Christliche fragmente, Christianæ quæstiones de discrimine duorum Symboli apostolici articulorum, videlicet de ascensione Christi in cælum, & sessione ad dextram Dei patris omnipotentis. 1571. Contra novas falsitates, quæ sub specie scriptorum *Lutheri* & *Corporis doctrina* a nonnullis sparguntur.

Repetitio & brevis & simplex orthodoxæ confessionis ECCLESIAE, quæ sub ditione sunt Ducis ELECTORIS SAXONIAE, de cœna Domini, deque horum temporum controversis articulis, videlicet de persona & incarnatione Christi, eiusque maiestate, ascensione & sessione ad dextram Dei. Wittebergæ 1572. Conscrip-ta in Synodo dresdensi, die 10. Octobris A. 1571. comprobata unanimi consensu Academicarum lipsien-sis & vitembergensis, trium Consistoriorum, & Superintendentium universorum & singulorum, atque ex germanico conversa
in lati-

in latinum sermonem. Et hic etiam ipsum sequitur *Originale germanicum*, A. 1572. itidem editum.

Pastorum FRANCOFVRTENSIVM Kurze und christliche prob, Breve & christianum examen dicti Sacramentarium, qui iactant, se plane consentire cum Confessione præcedente Saxonicarum ecclesiarum electoralium, 1571. Francofurtenses autem hic intelliguntur, qui ad Mœnum habitant.

Petri DATHENI Beständige antwort, Constans responsio ad non nullas quæstiones, quas Pastores francofurtenses super Confessione Saxoniorum electoralium, speciminis sive examinis instar, nuper ediderunt. Heidelbergæ 1572. Nimirum ostendere satagit, se & peregrinos Christianos Francofurti degentes, qui per calumniam Sacramentarii vocentur, idem illud tenere, credere, confiteri & docere, quod Electorales theologi saxonici in ipsorum Repetitione confessionis, aliisque eorundem scriptis doceant atque confiteantur. Et quia Francofurtenses pastores Confessionem Saxoniorum misere corrumpant ac mutilent, ideo & ipse illis quæstiones quasdam proponit, ut appareat, an & ipsi consonent cum Saxonis, aut novam atque inauditam doctrinam adferant.

Petrus Dasbennus in ecclesia docuit primum Francofurti ad Mœnum, deinde Heidelbergæ, postquam a Magistratu francofurtano honorifice dimissus fuerat, & scripsit A. 1563. Depulsiorem Narrationis contrariæ Francofurtensium pastorum, itemque ad *Latomi* criminationes & maledicta duas Responsiones, floruitque anno 1572.

CI.

Iodoci Kinthifii FREINSHEIMERI Miscellanea, & vera delineatio liturgiæ sive missæ Romanæ ecclesiæ. Francofurti ad Mœnum 1545. Describitur hic Missa secundum III. suas partes, Introitum videlicet, Canonem & Complendam, & istarum partes explicantur, atque ostenditur, singulas diversis temporibus ortas, atque in unum tandem corpus compactas: sed melius esse, si S. cœnam, missis operosis cærimoniis, ad formam institutionis Christi peragamus.

Iodocus

Iodocus Kintbifius *Freinsheimer* scripsit etiam Collectanea in epistolam S. Pauli ad Philippenfes, & floruit anno 1545.

Ioach. MOERLINI Refutatio contra impudens mendacium Theologor. heidelbergenf. Islebiæ 1565. Hoc scriptum exstat etiam in Historia de Auguftana confeffione contra Ambr. *Wolffium* p. 504. Mendacium vero ait hoc effe, quod in fua de maulbrunnensi colloquio Wirtenbergenfibus oppofita Relatione, quaternione I ii, fcribere non vereantur, *Lutherum* ante obitum fuum, & quidem cum accinctus effet ad ultimum iter islebienfe fufcipiendum, in fententiam Reformatorum de S. cœna abiviffe. Contrarium autem probat 1) inde, quod ille, confecto itinere islebienfi, ad mentfam dixerit, tria fe ante decessum fuum peracturum, videlicet fcripturum contra Lovanienfes, contra Iuriftas, qui lites ferant inter Principes, & contra Sacramentarios: 2) ex epiftola eius, A. 1546. die 17. Ianuarii ad Iacobum præpofitum bremenfem fcripta, qua hifce utatur verbis: *Mibi fatis eft infœliciffimo omnium hominum ifta beatitudo pfalms: Beatus vir, qui non abiit in confilio Sacramentarium, nec fteit in via Cinglianorum, nec fedet in cathedra Tigrinorum.* Vide *Rebmeyer*. Hiftor. ecclef. urbis Brunfvic. P. III. 255.

Ioach. *Moerlinus*, vitembergenfis, professoris philof. filius, ad figulinum opificium a confanguineis & tutoribus deftinatus, fed divina providentia ftudiis litterarum admotus, Lutheri auditor, deinde & eiusdem capellanus, S. theol. in iuventute creatus doctor, ecclef. præfuit Arnftadii, Gottingæ, Regiomonti, & Brunsvigæ, fed revocatus in Boruffiam, atque in fede epifcopali fambienfi collocatus, per triennium duntaxat hoc fruitus eft honore: nam calculi doloribus, aliisque morbis & calamitatibus confectus atque attritus, cum fectionem fruftra paffus effet, (nam loco calculi reperta eft materia fpiffa, lenta, & mordax) expiravit anno 1571. cum vixiffet annos 57. & 7. hebdomadas. Dives fuit fpiritu, fortis & constans in periculis, vigilans in officio, liberalis erga pauperes, zelo religionis ardens, & difputator vehemens contra *Maio riftas*, *Oftandriftas*, *Synergiftas*, *Calviniftas*, Henning. *Clodium*, Matth. *Vogelium*, iuvenesque concionatores, qui munus facrum aggre diuntur, folitus eft hunc in modum adhortari: *Arbeite redlich, weyne & erenlich, und bete fleißig, fo gibt Gott feinen fegen reichlich, i. e. Labora strenue, ferve fideliter, & ora afidue: fit benedictionem Dei fentias*

aberrantiam. Scripta eius sunt Psalmorum Davidis enarratio, Catechismus germanicus, Postilla euangeliorum dominicalium, de Vocatione ministrorum, & quatenus Magistratui fas sit ab officio remove, Defensio adversus accusationem novorum Wittebergenſium theologorum in libro, qui inscribitur ΣΤΑΘΕΩΜΑ, de Peccato originis contra Manichæorum deliria, & Epistola ad Oſiandrum. M. *Adamus* in Vitis theologor. p. 455. *Rehtmeyer* Hist. eccl. brunſvic. P. III. c. 7. p. 207. *Lexicon univers. histor.* T. III. 563. *König* 555. *Micralius* 771.

Tilem. HESHVSII Kurze und einfaltige anleitung, Brevis & simplex Inſtructio, quomodo vera præſentia corporis & sanguinis Chriſti in S. cœna, ex irrefragabili fundamento verbi divini probanda ſit. Ratisbonæ 1778. Hæ autem eius ſunt probationes: quia 1. Chriſtus de pane benedicto dixerit, eum eſſe ſuum corpus, quod in mortem tradatur, & 2. de vino benedicto, eſſe ſuum ſanguinem, qui effundatur pro peccatis hominum. 3. panis, qui frangitur, dicatur communicatio ſive communio corporis Chriſti, qua videlicet corpus Chriſti commune reddatur tam impiis, quam piis ac fidelibus. 4. etiam impii & impœnitentes corpus & ſanguinem Domini, ſecundum apoſtoli Pauli 1. Cor. II, 27. doctrinam, accipiant. Hiſce ſubiungit refutationem argumentorum, quæ in contrarium proferuntur: in Præſatione autem ad Paſtores eccleſiarum euangelicarum exponit verba Davidis in *Psalmo* 17, 4. In libri huius fronte conſpicitur manus ipſius auctoris.

Tilemannus Heshusius, veſalienſis, præcociſ ingenii, abſoluto itinere per Galliam, Angliam, Daniæ, & Germaniam, & ſumto gradu magiſteri in academia wittebergenſi, habitisque ex permiſſione theologorum eius loci pluribus collegiis privatis, creatus Wittebergæ, cum nondum expleviſſet annum ætatis ſextum & viceſimum, doctör theologiæ, mira expertus eſt fata ratione munerum, quibus admovebatur: fuit enim Goſlarie paſtor primarius & ſuperintendens, Roſtochii paſtor ad S. Iacobi & profeſſor theologiæ, Heidelbergæ ſuperintendens generalis, profeſſor theologiæ princeps, & director Senatus eccleſiaſtici, Magdeburgi paſtor ædis S. Ioannis & ſuperintendens, Neuburgi concionator aulicus, Ienæ profeſſor theologiæ, in Borussia epiſcopus

pus sambiensis, & Helmstadii professor theologiæ primarius, philosophus (ut in epitaphio dicitur) & theologus excellentissimus, cum zelo, constantia & eloquentia sui temporis theologos superasset, militante ecclesia, in qua multa bella contra Pontificios, Calvinianos, Manichæos, Pelagianos, Synergistas, & nominatim *Melanchthonem*, *Flacium*, *Scurmum*, *Klobitium*, *Hardenbergium* & *Pezelium* gesserat, variosque commentarios in scripturam utriusque testamenti, cum aliis pluribus libris, reliquerat, excessit anno 1588, ætatis 61. Melch. *Adamus* p. 621. *Leuckfeld* in *Historia Hahnsii*, qui & omnia eius scripta p. 231. fideliter recenset, *Kanig* 399. *Lexicon univ. hist.* T. III. 88. *Hutter*. Concord. concord. 230. *Höi* Hauptvertheidigung 507. *Acta erudit.* A. 1716. 535. *Aepinus* disp. de Meritis Westphalorum p. 16. *Eberus* in Epist. dedicat. Explicationi epistolæ ad Corinth. in IV. Parte operum *Philippi* præfixa, p. 215. *Wigandus* in Epist. dedicat. libri de Communicatione idiomatum, & Gottfr. *Arnoldus* Hist. hæret. & eccles. lib. XVI. c. 30. §. 15.

IDEM Vom vermeynten freyen willen, De prætenso libero arbitrio, contra Synergistas. Magdeburgi 1562. Constat IV. Partibus, quarum prima agit de splendido nomine Liberi arbitrii, & statu huius controversiæ, conversione, regeneratione, & renovatione; secunda, quod liberum arbitrium nihil agat, aut cooperetur ad hominis conversionem; tertia de falsis in hoc articulo, a quibus tibi cavere debeas; quarta respondetur ad obiectiones Synergistarum. Negat vero auctor, hominem suis ipsius viribus ad conversionem concurrere: id quod ne Synergestis quidem adversum fuerit.

IOANNIS FRIDERICI mediæ, IOANNIS WILHELMII, & IO. FRIDERICI iunioris, Ducum Saxonie Confessio fidei. Ienæ 1563. Scripta a Statibus provincialibus, pastoribus & subditis, cum augustissimus Imperator denuo postulasset, ut prædicti Principes librum Interim reciperent. Hoc igitur libro omnes catechismi partes evolvuntur atque explicantur.

Petri PATIENTIS Warnung, Dehortatio a pontificio iubilæo & indulgentia. Francofurti ad Mœnum 1576. Docet igitur, iubilæum illud esse traditionem humanam, nec nos obstringere. 2. non præceptum a Deo, atque ideo negligendum. 3. non necessariam

cellariam indulgentiam papalem: nec magis 4. necessarium iubilaeum. 5. de tempore. 6. de loco iubilaei. 7. de peregrinationibus, iubilaei & indulgentiarum causa institutis. 8. de lucro, quod Papa ex iubilaeo & indulgentiis facit. 9. de falsationibus aliquot articulorum, quae fiunt per indulgentias & iubilaeum pontificium.

Petrus *Pasius*, superintendens in Palatinatu, scripsit etiam Resolutionem aliquot locorum S. scripturae, vitamque finiit anno 1580. *Micralini* Syntagm. histor. eccles. 775.

Nicolai SELNECCERI Kurze erinnerung, Brevis commonefactio de christiano Libro concordiae. Lipsiae 1581. Recitata coram ecclesia eodem anno. Dicit autem, librum nullam aliam ob causam fuisse meditatum, scriptum, censuris subiectum, tandemque publici factum iuris, quam ut Magistratus & subditi, docentes ac discentes, patres familias eorumque liberi verbo Dei & bibliis parvis h. e. catechismo minori inhaerent.

EIVSDEM Provocatio ad Germanum *Beyernum*, & Ieremiae VIETORIS Bedencken, Iudicium de intempestivis novationibus, quas aliquot vicini Zwingliani & importuni concionatores, magna cum offensione, circa fractionem panis in S. coena, in ecclesias augustanae confessionis invexerunt. Lipsiae 1583. Provocat autem *Selnecerus Beyernum*, quem se non nosse simulat, & tamen nomen eius indicat sub litteris C. H. easque interpretatur per *Christi hostem*, ad colloquium Heidelbergae, Lipsiae, Wittenbergae, Francofurti ad Viadrum, Tubingae, Rostochii, Gryphiswaldae, Regiomonti in Borussia, Ienae, Helmstadii, aut alia in urbe, quaecunque adversario placuerit, instituendum; interim vero in Examine theologico eius se argumenta ait excussurum, atque ex verbo Dei responsurum esse. Ecquid *Victor* adfert? Is disserit de necessariis sive essentialibus S. coenae, specie sive forma panis, fractione panis, abrogatione altarium, baptisterii & calicis, everfione imaginum & picturarum, intermissione pericoparum euangelicarum & epistolicarum, quae singulis dominicis explicari solent, & genuflexionis aut apertionis capitis ad pronuntiationem nominis Iesu.

Ieremias *Victor*, marpurgensis, theol. D. ac primum in patria, deinde gissenfis professor & superintendens darmstadianus, for-

mavit orationem de vita & obitu M. Io. *Angeli*, Probationem, quod Calviniani non sint augustinæ confessionis socii, item quod Papa non sit caput ecclesiæ, nec Petri successor, Homilias de precatatione, Articulum de providentia Dei & æterna prædestinatione, Concioniones in Apocalypsin Ioannis, & aliæ, obiitque annò 1609. ætatis 53. *Witte* Diar. biograph. G 3.

Treue warnung, Fidelis dehortatio a libello, cui titulus, Brevi & solida declaratio, quibus in punctis D. Lutherus & sic dicti Calviniani, in doctrina de S. cœna conveniant, & discrepent, ex Lutheri scriptis excerpta. Anno 1577. Et quia auctor libelli hunc ordinem tenet, ut 1. triplices enumeret cærimonias, in quibus Lutherus cum Calvinianis conveniat, 2. VII. capita doctrinæ, in quibus itidem consentiat, 3. duo puncta doctrinæ, de quibus adhuc controvertatur, 4. tres indicet causas, propter quas Calviniani non possint cedere; ideo & refutator noster eum sequitur, ut idiotæ de omnibus punctis sive capitibus eo melius informari possint.

Casp. MELISSANDRI Klarer bericht, Perspicua instructio de peccato originis, substantia ne sit, an accidens, & qualenam proprie accidens. Wittebergæ 1581. Eum in finem scripta, ut rudes fundamentum controversiæ cognoscere, & devia tam pelagiani & synergistici accidentis, quam manichææ blasphemæ substantiæ evitare, & in regia via secundum Dei verbum ambulare possent.

Casp. *Melissander*, germanice *Bienemann*, noribergensis, Sim. *Musæi* & Matth. *Flacii* discipulus, eam sibi theologiæ, & linguarum, ac præcipue græcæ notitiam comparavit, ut fama eius ad summum in orbe imperantium perveniret, ita ut hic, qui tunc erat MAXIMILIANVS, eum in Græciam interpretem ablegaret. Réversus in Germaniam non usque adeo propitiam sensit fortunam, donec, impetratis honoribus doctoralibus, ecclesiis Ducatus altenburgensis præsul sive superintendens daretur: in qua functione decessit anno 1591. Vide *Gottorfi* Elogia altenburgensium p. 13. Scripsit libellum Communionis, & alium de Coniugio, de quo memorabile quid narratur in *Bibliotheca Schræderiana* P. I. O 4. & *Potterus* testatur, scripta eius adeo placuisse *Gérhardo*, *Glasio* & *Dilberro*, ut Precationes eius suas pæne fecerint, & cetera amaverint, lauda-

laudaverint, aliisque commendaverint. Hisce addatur *Wigandus* Orat. in promotione III. Doctorum, E 2.

Aegidii HVNNII Wolgegrundete widerlegung, Bene fundata refutatio Praefationis Sam. *Huberi* in Responfionem ad Io. *Pistorii* VII. diabolos. Francofurti ad Mœnum 1596. In qua ille Wittenbergenses theologos easdem ait tibias inflare cum calvinianis, *Grynæo*, *Kimedonsio* & *Pareo*, in doctrina de Prædestinatione, cumque suæ (*Huberi*) doctrinæ suppressione eversum ire salutarem Christi passionem & mortem, immo & fundamentum regenerationis; eorundemque doctrinam per se gignere absolutum detretum, & quod Deus ex mero beneplacito, sine ulla alia causa, thesaurum suæ gratiæ erga paucos homines in Christo aperuerit. In fine additur eorundem WITTENBERGENSIUM THEOLOGORVM Confessio de Christi descensu ad inferos; ut ostendatur, eos non, ut *Huberus* criminabatur, recessisse hoc in articulo a Formula concordiæ.

Lucæ OSIANDI Gründlicher bericht, Fundamentalis narratio contra Sam. *Huberi* Necessariam relationem, in qua ex ipso (*Osiandro*) calvinistam vult facere. Cum eiusdem Concione in *Genes.* 25, 23. de prædestinatione, qua *Huberus* calumniam suam probare audet. Tubingæ 1596. In hoc, & priore *Hunnii* scripto multa referuntur, præcipue in initio, quæ ad historiam *huberianam* faciunt. Pag. 79. annectitur doctrina de æterna Dei prædestinatione & electione, prout illa in libro Concordiæ continetur. Lucas ille *Osiander* est senior, Andreæ senioris filius, tunc temporis ecclesiastes ædis cathedralis in urbe stutgartensi.

CII.

ELECTORIS SAXONICI ECCLESiarVM Wiederholung, Repetitio confessionis de S. cæna, nec non de persona & incarnatione, maiestate, ascensione & sessione Christi ad dextram Dei patris. Dresdæ 1571. Prout illa edita est in Conventu dresdensi. Refutatio autem eius, per theologos ienenses facta, inferius sequetur.

Aliquot theologorum iudicia, consilia, & monita de novo samaritano Interim D. Iacobi *Andreæ*, & quomodo ad christianam ac perpetuam concordiam, in ecclesiis evangelicis, per Dei

gratiam perveniri queat. Ienæ 1578. Per samariticum Interim intelligunt Librum concordiæ, quem D. *Andrea* formaverat & commendabat. Præfatio sive dedicatio est M. Marci *Volmari*, directæ contra Iacobum *Andrea*: eum enim lectoribus persuadere conari, contentiones & controversias post Lutheri obitum inter Evangelicos ortas non tanti esse momenti, nec fundamentum fidei attingere, sed esse logomachias, & *Osiandrum*, *Maiorem*, *Strigelium*, & reliquos omnes, qui dissentire videantur, rectum tenere, modo dextre intelligantur; *Andrea* autem propositum cum suo libro ecclesiæ non esse salutare, sed perniciosum, atque a diabolo inspiratum. Traduntur autem hic 1) *Theologorum ienensium* Iudicium, consilium & monita contra D. Iac. *Andrea* conciliationem in controversiis religionis. A. 1569. Vbi agunt de recta & falsa conciliatione theologiarum controversiarum; deinde exponunt, quid in genere de viri illius molimine iudicent; denique in specie librum eius examinant, & particulatim monstrant, quid ipsis falsum & reiectaneum videatur. 2) Excerptum ex Iudicio theologorum saxoniorum, quod in Præfatione Colloquii altenburgici continetur, contra D. Iac. *Andrea* propositum. 3) Tilem. *Habnisi* de cruce ac passione Christi, eiusque dilectorum christianorum, & quod cum errantibus ac defensoribus corruptelarum non possit pax iniri vera ac perpetua. 4) Nic. *Galli* Iudicium de Iac. *Andrea*. 5) Christoph. *Irenæi* Dehortatio & causæ, cur non sit admittenda amnestia & silentium circa errores & corruptelas, neque intrandum in ordinem novorum Fratrum iacobiticorum. 1569. 6) Marci *Volmari* Propositiones contra Iac. *Andrea*. 7) Epistolæ quædam & scripta de conciliationibus iacobandricis.

Mercklich partickel, Sensibilis particula diu quæsitæ Formulæ concordiæ, & conciliationis D. Iac. *Andrea* in rebus religionis, & quid de illo, secundum suum de se ipso latum iudicium, iudicandum sit. 1580. Auctor huius scripti est flacianus, pertendens, peccatum originis non esse accidens, sed ipsam hominis substantiam. Quid multis? M. Christoph. IRENAEVS, exul Christi; sicut in fine legimus.

Christoph. *Irenæus* Vinariz concionator aulicus, propter flacianismum dimissus ab Hero suo, diu in exilio oberravit, & fabricavit Speculum æternæ vitæ atque inferni, & Tractatum de apostasia.

Wieder-

Wiederholte erzählung, Repetita narratio, quid actum sit de remotis Wittebergensibus theologis A. 1574. cum eorum adversarii novos articulos torgavienses de S. cœna condidissent. Bremæ 1589. Ex Christoph. *Pezelii* Apologia contra Herm. *Hamelmannum*: nunc autem de novo edita adversus D. Dan. *Hofmanni*, aliorumque ipsi similium convicia & calumnias. In fine tabella aperitur & porrigitur de vero & salutari usu S. cœnæ.

Christophori PEZELII Wahrhaftiger bericht, Vera narratio de correcto exemplari Augustanæ confessionis, & quis sit status controversiæ de S. cœna, & quod Phil. *Melanchthoni* iniuria fiat, si dicatur, eum post mortem *Lutheri* novam de S. cœna doctrinam invexisse. Bremæ 1591. Opposita D. Nic. *Selnecceri* Ultimæ confessioni & testamento.

Christoph. PELARGI Nothwendige Verantwortung, Necessaria Apologia ad Conr. *Schlusselfurgii* horribilem calumniam, Rostochium nuper emissam. Francofurti ad Viadrum 1616. Nimirum ab hoc vocatus fuerat apostata, ecebolista, hypocrita, calvinista, sacramentarius, qui carimonias in S. cœnâ mutaverit, & veram negaverit præsentiam corporis & sanguinis Christi in S. cœna. Sed hæc omnia esse falsa ait ille, & meras atque impudentes calumnias, summasque iniurias.

THEOLOGORVM LIPSIENSIVM & WITTEBERGENSIVM Wahrhaftiger bericht, Vera narratio & brevis dehortatio ab Actis Colloquii altenburgensis, nuper Ienæ editis, 1570. Aiunt enim vero, Ienenses, quos Flacianos appellant theologos, temere Acta edidisse, quædam truncasse, alia addidisse, venenatam præfixisse præfationem, collocutores falsis accusationibus onerasse, eorumque Acta calumniose interpretatos esse.

THEOLOGORVM IENENSIVM Erinnerung und warnung, Admonitio & dehortatio a laqueis dolosis aliquot Sacramentariorum wittenbergensium, in ipsorum Confessione de S. cœna occultatis, ad corrumperendum mundum. Ienæ 1572. Confessio illa prodiit Dresdæ anno 1571. atque a nobis supra recensita fuit. Si autem scire desideras, qui nam sint laquei dolosi, sic habeto: eos 1. doctrinam de sacra cœna non iuste proponere, 2. in specie-

ciem tantum excitare Lutherum. 3. non ingenie provocare ad ſcripta ſive libros aliquos. 4. luſum facere cum reiectione aliquot ſacramentariorum. 5. fraudulentè allegare Patres. 6. ordinem rerum invertere. 7. falſo iactare unam doctrinæ formam. Et huius ſcripti, ſicut ex ſubſcriptione patet, auctores erant Io. WIGANDVS, Tilem. HESHVSIVS, Timoth. KIRCHNFRVS, theol. doctores ac profeſſores.

ECCLESIARVM SAXONICO-ELECTORALI-VM Kurz bekentnis, Brevis confefſio de S. cœna, tradita in comitiis torgavienſibus. Wittebergæ 1574. Comprehenſa articulis affirmantibus & negantibus, & oppoſita Cryptocalvinianis. Adduntur etiam articuli de S. cœna, quos acceptare, & ſuo chirographo confirmare debebant Stipendiati.

Ioannis WIGANDI Chriſtl. erinnerung, Chriſtiana commonefactio de Confefſione theologorum miſnenſium nuper edita de S. cœnæ. Regiomonti 1574. Huic Commonefactioni ſubſcripſerunt, ut in fine legitur, Tilem. *Hübſius*, Bened. *Morgenſtern*, Phil. *Caſar*, Hieron. *Marlinus*, & Io. *Wedman*. Improbatur autem Confefſio illa Miſnenſium, quod 1. doctrinam de S. cœna ex libris non tantum Scripturæ ſacræ & *Lutheri*, verum etiam Philippi *Melauchthonis*, qui tamen Sacramentariorum ſententiam ſuam fecerit, tradi velit. 2. D. Pauli *Eberi* librum de S. cœna pro orthodoxo alleget. 3. ubiquitatem carnis Chriſti, ſine neceſſaria explicatione, a ſe removeat. 4. Corpus doctrinæ Philippi Sacramentariorum errores refutaſſe fingat. 5. *Repetitionem drefdenſem* laudat & adprobet. 6. fundamenta Sacramentariorum non evertere ſtudeat.

EIVSDEM Erinnerung und Bericht, Commonefactio & inſtructio, an novi Wittebergenſes perpetuo ad præſens uſque tempus conformiter veteribus docuerint, & num *Lutheri* & Philippi ſcripta per omnia conſonent. Regiomonti 1575. Negat utrumque. Per novos autem Wittebergenſes intelligit, & ipſe indicat, Caſp. *Crucigerum* iuniorem, Henr. *Mollerum*, Chriſtoph. *Poneltum*, & Frid. *Wildebrandum*.

THEOLOGORVM LIPSIENSIVM, WITTEBERGENSIVM & IENENSIVM Fragtücke und Antwort,

wort, Quaestiones & responsiones, sive declaratio de Wittebergensium Stereomate, Novo catechismo, Exegesi, Consensu dresdensi, cum aliis eius modi scriptis sacramentariis. Dresdæ 1581. Ex Lipsiensibus, qui subscripsere, erant Zach. Schilsar, Wolfg. Harder, Nic. Selnecker: ex Wittebergensibus, Paul. Crell, Io. Bungenhagius, Mart. Oberndorfer: ex Ienenfibus Dav. Vögt, & Balthaf. Sartorius.

THEOLOGORVM WVRTEMBERGENSIUM
Bericht, Informatio de controversia super S. cœna, & persona Christi, Orthodoxas ecclesias inter & Sacramentarios. Tübingæ 1575. Hic monstratur, in quo nam istæ controversiæ consistant, in quantum partes convenient ac distent, quam perniciosus sit Sacramentorum error, & quid pius christianus de duobus illis articulis in simplicitate credere ac iudicare debeat.

CONSVLIS & SENATVS AMBERGENSIS
Währhafter bericht, Vera narratio, in ipsius ecclesia & schola christianam & puram doctrinam, secundum amassim Verbi divini & Augustanæ confessionis proponi, & sacramenta porrigi, omnesque alios actus ecclesiasticos peragi: contra frivolam accusationem Dan. Tossani. Lipsiæ 1576. Liber Tossani ita inscribitur: Christliche erinnerung, seu Admonitio ad Senatum populumque ambergensem de nuper instituta actione, propagandæ & conservandæ in ecclesia & schola piæ concordie causa.

Nicolai **CANCERINI** Rettung, Vindicie augustanæ confessionis, contra falsam interpretationem Dan. Tossani, qua eam in peregrinum & zwinglianum sensum pervertere ausus est. Tübingæ 1579. Liber autem Tossani est Trostschrift, sive Consolatorius ad omnes pios Christianos, qui propter puram atque a fermento pontificio repurgatam doctrinam de sacramentis, atque in primis de S. cœna, affliguntur.

Nic. **Cancerinum**, superintendens ecclesiarum in Comitatu harburgensi, & ditione Reichenweiler, vixit inclinante sæculo XVI. ediditque Concionem germanicam de antiqua fide & iustificatione hominis.

Ioannis **MAGIRI** Grundliche widerlegung, Solida refutatio libri zwingliani, quem M. Ambros. *Wolfin* sub titulo Historiæ augustanæ confessionis edidit. Tübingæ 1580. Recusa anno

1582. additis aliquot Epistolis *Buceri*, *Capitonis* & *Musculi* antea ineditis. In qua agitur 1. de origine litis *Lutherum* inter & *Carol. Stadium*. 2. de marpurgensi colloquio. 3. de X. articulo Augustanæ confessionis: eum non ita formatum anno 1530. fuisse, ut postea emendandus fuerit. 4. de Confessione IV. civitatum. 5. de actis ab anno 1535. usque ad sequentem. 6. de Concordia wittebergensi anni 1536. quæ & ipsa adfertur. 7. de actis inter *Lutherum* & *Helvetios* post illam Concordiam. 8. de dissolutione concordie inter *Lutherum* & *Helvetios*. 9. de argumentis *Wolfit*, quibus probare conatur, Lutheranos a prima Confessione augustana recessisse, correctam vero secundum *zwinglianum* sensum recepisse & adprobasse.

Ioannes *Magirus*, philos. magister, & præpositus stuttgartianus, mira providentiæ divinæ beneficia expertus, obiit A. 1614. ætatis 77. *Serpilius* Epitaph. theol. suev. 46.

Sam. HVBERTI Gegenfaz, Antithesis doctrinæ lutheranæ & calvinianæ seu zwinglianæ in aliquot controversiis articulis. Tübingæ 1591. Et illi quidem sunt de Deo, persona & officio Christi, homine, verbo Dei & ministerio ecclesiastico, sacramentis, & speciatim baptismo & S. cœna.

Sam. *Huber*, Berna-helvetius, primum pastor burgdorfiensis prope Bernam, deinde derendingensis haud procul a Tubinga, post hæc doctor theologiæ & professor wittebergensis, sed propter sententiam de universali hominum electione ab æterno a Deo facta remotus, in exilio vagatus est, usque dum tandem Ostervicum ad generum se conferret suum, ibique anno 1624. ætatis 77. obdormisceret. Vide *Acta Huberiana*, *Lexicon univ. histor.* Tomo III. 135. *Sagittarium* Introduct. in histor. eccles. T. I. 981. & vener. abbatem *Schmidium* disput. de Sam. Huberi vita, fatis & doctrina. Scripta eius sunt Compendium thesium de universali redemptione, Invieta veritas de facta in Christo prædestinatione universi generis humani ad salutem, Declaratio propositionis, *Deum omnes in Christo elegisse*, Continuatio Explicationis Iobi *Schneepfiana*, Commentarius in Apocalypsin, Tractatus contra Iac. *Kimedoncium*, Responsio ad Io. *Pistorii* convicia & calumnias contra Lutherum, *Antibellarminus*, & alia: adversarii autem ac refutatores eius, Aeg. *Hunnius*, Polyc. *Eysler*, Sam. *Gesner*, Steph. *Gerlach*, Phil. *Nicolai*, & *Hœ.*

CIII.

MANSFELDICORVM theologorum Abfertigung, Refutatio erroris *Spangenbergii* de peccato originis. Halæ magdeburgicæ 1576. Cum vero intra unius anni spatium X. libelli a Cyr. *Spangenbergio*, eiusque sociis editi sint, in præsentī tamen refutatur duntaxat eius de peccato originis Catechesis: simul etiam narratur, quo modo hæc lis in Comitatum irrepserit mansfeldicum: præterea vindicantur dicta *Lutheri*: & denique pastores mansfeldici brevem & claram edunt confessionem de peccato originis. In Dedicatione ad duos Electores, & tres Principes exponunt verba Cantici *Salomonis* c.2, 15. *Prebendite nobis vulpes, vulpeculas corrumpentes vineas*, idque adplicant ad *Spangenbergium* eiusque socios, atque ad eorum exceptionem, vim sibi fieri, & inauditos condemnari, respondent, dicentes, 1. Multa eorum scripta, tam germanica, quam latina, edita, atque in medio posita esse. 2. Illustrissimum Comitem, finito Islebiæ colloquio, utriusque partis tractatus ad vicinas transmississe ecclesias, earumque sententiam requisivisse, quæ hæc fuerit: *Spangenbergium* a veritate aberrasse, monendumque, ut errorem missum faceret. 3. Eundem Comitem, præsentibus visinis pastoribus, *Spangenbergium*, quamvis frustra, admonuisse, ne ecclesias perturbare pergeret; sed illos ei contemptui fuisse, neque voluisse eos audire. 4. Publicam quoque & sollemnem audientiam in arce islebiensi datam, & utramque partem admonitam, ut paci & concordie darent operam; cumque *Spangenbergius* renueret, ei & assēclis eius ex abundanti indultum hoc beneficium, ut, si putent se iudicii exterorum gravatos esse, neque suam sententiam illis satis cognitam ac perspectam, eam clarius exponerent; atque tunc utraque scripta ad illas ecclesias, quæ utrique placerent parti, transmittenda, earumque iudicium expectandum esse: sed nec hanc eos conditionem acceptasse.

Aliquot **ECCLESIARVM**, Augustanæ confessioni addictarum, Censuræ de lite inter Pastores mansfeldicos, circa peccatum originis. Halæ 1577. Sunt enim vero theologi halenses, magdeburgenses, brunsvicenses, rostockienses, grubenhagenses, eimbecenses, & anhaltini: cum Comitum mansfeldicorum litteris petitoriis ad eorum Principes, horumque responsoriis, videli-

cet *Ioachimi Friderici* Marchionis brandenburgici & postulati Administratores primatus & archiepiscopatus magdeburgici, *Julii Ducis* brunsvic. & luneburg. *Ioannis Albersi* & *Vlrici*, fratrum, Ducum mecklenburgicorum, *Wolfgangi Ducis* brunsvic. & luneburgensis, & *Ioachimi Ernesti* Principis anhaltini.

D. Mart. LVTHERI Klare und helle zeugnissen, Clara & perspicua testimonia de peccato originis, quod non sit substantia hominis, collecta per Tilemannum HESHVSIVM. Ienæ 1572. Opposita illis Testimoniis, quæ *Spangenbergius* pro sua sententia ex illo, sed perverse, collegerat, & paullo ante ediderat. Iubet autem *Habusius* in illis attendere ad hæc puncta, quod *Lutherus* clare testetur, peccatum originis 1. intime hære in natura hominis. 2. vocare malum, impuritatem, vulnus, corruptionem, luem, sordem, lepram, & venenum, quod satanas immiserit in naturam. 3. expurgandum atque eiiciendum esse ex natura, ab eaque separandum, hominem vero a peccatis abluendum, & mundandum. 4. naturam & creaturam Dei distinguendam esse a sorde, & immunditie eius, quæ originem suam trahat a diabolo,

Iacobi ANDREAE Sendbrief, Epistola ad Matthiam *Flacium* de peccato originis. Tubingæ 1574. In qua tota controversia clare proponitur, & in gratiam idiotarum explicatur, pariterque via ostenditur, qua illa sine dispendio veritatis divinæ sopiri queat. Via autem hæc est, ut *Flacius* publice profiteatur, se se in explicando peccato originis *Lutherum* esse secutum, qui illud vocavit *peccatum natura* & *peccatum persona*, non quod peccatum hoc sit essentia, sed quod hæreat in natura & essentia hominis.

De *Flacii* eiusque sectæ dimissione ex universitate ienenfi. 1561. Quas ob causas? Quia 1. non permanferint in pura explicatione verbi divini secundum *Lutheri* doctrinam, ad quam præcipue fuerint vocati, sed Dei causam suam fecerint, sectas formarint, novumque papatum erexerint, cum arbitraria excommunicatione & exclusionem certorum hominum, qui ab ipsis dissentiebant, a baptismo & sacramento altaris. 2. Non tantum in scriptis

scriptis suis polemicis, sed etiam in lectionibus scholasticis sophistice docuerint, & multa præclari solatii dicta sacra perverterint, atque ad suum adplicaverint propositum, spargentes interim varios libellos famosos, plenosque conviciorum contra superiores & inferiores Status, quibus amicitia inter eos solveretur, conscientiarum turbarentur, pax publica læderetur, nec parva ad turbas & seditiones causa porrigeretur. 3. Christianis ac necessariis Principum suorum constitutionibus, per Consistorium & Ministerium ecclesiasticum ienense promulgatis, restiterint, easque iniqua notaverint censura. 4. Superintendentem ienensem calumniati sint, atque ecclesiam hanc, a sophistica ipsorum tyrannide liberatam, de novo contristaverint, gravarint, & sine causa corrumpere conati sint. 5. Principum suorum mandata & edicta de non edendis sine prævia censura scriptis, ex mera inobedientia sæpius contempserint, temereque violaverint. Hisce ex ore Commissariorum principalium, in præsentia professorum & trium oppidi ienensis senatorum auditis, *Flavius* eiusque complices acceptarunt dimissionem, seque (hoc erat verbum eorum) Deo commendarunt.

CIIII.

THEOLOGORVM WITTEBERGENSIUM Refutatio Tractatus historici *Casp. Penceri* de Phil. Melanchthonis sententia de controversia cœnæ Domini. Wittebergæ 1597. Hæc Refutatio constat exordio & IIX. capitibus, in quorum illo afferuntur rationes, cur *Pencero* contra *Lutherum*, eiusque doctrinam & fideles *ωρασατας* nulla omnino fides tribuenda sit; in hisce autem dicitur 1. de divina *Lutheri* excitatione & vocatione ad opus refutationis. 2. de iniqua *Lutheri* & *Philippi* comparatione. 3. de *Philippi* clandestina mutatione, *Luthero* ignota. 4. de sententia *Philippi* in negotio sacre cœnæ, quam publicis scriptis & monumentis edidit. 5. de *Philippi* clancularia ad partes Sacramentarium defectione. 6. de inconstantia & varietate *Philippi* tempore Interim. 7. de calumniis, quæ *Luthero* eiusque sociis, in primis *Pirckheimero*, *Amstorfio*, *Westphale*, *Brentio*, suevis doctoribus & *Crellio* illinuntur. 8. de polypragmosyne calvinianorum medicorum.

Petri E B E R T Z II. Synopsis analytica Syngrammatis anticin-
gliani. Ienæ 1603. Hæc Synopsis, ut in fronte libri dicitur, debet
esse epitome & anteambulo secuturæ theologicæ, iuridicæ & hi-
storicæ Deductionis & demonstrationis, tam in possessorio, quam
in petitorio, Zvinglianos & Calvinistas Augustanæ confessioni
nunquam addictos fuisse, neque in pace religionis comprehensos,
sed eam haud ita pridem per sub- & obreptionem falso & imme-
rito sibi arrogasse. In Præliminari Admonitione sive Præloquio,
quod verbum & instar libri est, multis disputat contra Refor-
matorum sententiam de sacra cœna, ubique autem singularem
prodit zelum erga suæ sententias ecclesiæ, & e contrario implaca-
bile odium erga dissentientes.

Petrus Ebertz, Iurium doctor, & Camera imperialis, quæ
Spiræ erat, advocatus ordinarius, vixit & pugnavit in sæculi XVII.
principio, sed & ira atque impetu suo persecutionem adversario-
rum, de qua ipse in fine libri testatur, sibi contraxit.

CV.

DODECAS scriptorum theologicorum, tum veterum, tum re-
centium, recensita pro studiosa iuventute & candidatis Ministerii.
Noribergæ 1646. Ecquænam ista? 1) Tria symbola oecumenica,
apostolicum, nicænum, idque auctum, & *Athanasii*. 2) *Lutheri*
Catechismus, maior & minor, germanice. Ex tomo V. *Lutheri*
operum ienensium germanicorum. 3) Augustana confessio, la-
tine & germanice. Et germanica quidem ex tomo VI. operum Lu-
theri germanicorum ienensium. De latina autem vide *Chytraum*
Hist. august. confess. 77. 4) Apologia Augustanæ confessionis.
5) Articuli smalcaldici, germanice. Vide *Hauptvertheidigung* 740.
Gerhardum Confess. cathol. 792. & *Arnoldum* Hist. eccles. & hæret.
P. II. 213. Hæc V. scripta continentur etiam in Form. concordiæ.
6) Repetitio augustanæ confessionis, seu Confessio doctrinæ sa-
xonicarum ecclesiarum, scripta A. 1551. ut Concilio tridentino ex-
hiberetur. Vide *Hauptvertheidigung* 269. *Historiam august. confess.*
oppositam Ambrosio *Welfio* 463. & *Calvinum* Crit. sacri p. 155. 7)
Loci communes Phil. *Melanchthonis*. Ex editione argenteratensi
A. 1523. 8. Vide *Hutterum* L.L. theol. p. 9. & in Concordia con-
corde p. 95. 2. *Eiusdem* Examen theologicum. Secundum edi-
ditionem

ditionem wittebergensem A. 1556. Vide *Pezellum* Explicat. Examinis huius P. I. 4., & *Husterum* Concord. concord. 95. 9) Definitiones theologicæ. 10) Responsio ad Articulos bavaricos. 11) Responsio de controversiis *Stancarl.* 12) Constitutio ecclesiastica noribergensis, & Conciones catecheticae. Germanice. Vide *Hilseriam nostra bibliotheca* P. II. 342. De auctoritate librorum normalium legi possunt *Lutherus* in Postilla ecclesiastica, dominica IIX, post Trinitatis p. 434. & in Colloquiis mensal. 476. I. B. *Carpezzius* Isag. in libros symbol. p. 2. G. *Calixtus* in Refutat. Welleri Dd David *Chytræ* ad Iacobum Andreæ, Epp. p. 1132. Io. Val. *Andreas* in Menippo 31. *Academia Julia* Schüzrede 68. *Spener* Præfat. in Koepenii Theologiam mysticam d 3. Aufrichtig. übereinstimmung 91. & Iudicior. theolog. latin. P. III. 276. 277. Io. Georg. *Neumann* de auctoritate librorum symbolicorum, *Saubergium* Operum posthum. p. 153. *Schützium* ad Chytræi Orationem de studio theol. 33. *Widburg* Program. de auctoritate librorum symbolicorum A. 1708. *Formula concordia* 570. eiusque *Apologia* c. IIX, 163. *Husterum* Irenici p. 126. *Glasius* in Struvii Actis litterariis, Fasc. V, 39. F. V. *Calixtus* Respons. ad *Calovii* Theses antisyncretist. p. 29. auctor *Lutheri reliqui* 135. 156. S. *Hieronymus* epist. 3. *Grabe* Append. ad Regii Formulas caute loq. 12. Io. *Massey* de Syncretismo & Scriptura S. 342. *Casp. Ziegler* ad *Grosii* Prolegom. in libros de I. B. ac P. 6. 51. *Christian. Thomassius* in Programme, Halæ A. 1697. d. X. Decembr. publicato, Io. Mich. *Lang* Adresse contra *Storrium* 34 *Calovius*, Rit. ecclesiast. P. II. 458. Io. Frid. *Walliser* in Vindiciis libror. ecclesiæ luther. symbolicorum, *Freylinghausen* Entdeckung der falschen theologie 41. 611. 275. *Anonymus* in II. Vnterredungen zwischen einem Politico und Theologo vom zustand der kirchen p. 19. *aliquæ* in Clerici Bibliothecæ choisie T. VII; 402. *Bibliothecarius* nulli parti addictus 458. *Pætersen* Præfat. in T. I. P. II. Mysterii restitut. omnium p. 3. in Tomum II. n. 30. & in *Apologia contra Feshium*, 14. 24. Polyc. Iac. *Baur* Resp. ad Qq. 120. C. A. *Rommeling* Herausführung aus Babel 96. 135. 136. 144. auctor des *Bedevkens* von der Freyheit des glaubens Bv 113. & si diversæ religionis homines audire placet, *Palatini* in Christiana admonitione de Formula concordia 195. Io. *Bergius* in Dedicat. Regulæ apostol. *Strimelius* Inquisit. in Armenianissimum 96. *Roëll* de generat. Filii Dei 12.

Comenius

Geometius in Vno necessario 59. 63. *Remonstrantis* Præfat. in Confess. eiusque Apologiam, *Præstantium virorum* Epistolæ p. 221. *Episcopus* Operum P. I. 2. *Poeslenburgh* Præfat. in II. Partem illorum operum 3. & in Epistolis præstant. virorum 250. b. *Curcellan* 34. *Hadr. Saravata* in Epp. præstant. viror. 295. quæ Epistola etiam legitur in *Gesseltii* Hist. N. Tri P. II. 561. De omnibus autem *Dodecadis* huius scriptis lectu digna est Io. Conr. *Dürrii* Commentatio, quam *Isagogen* vocat in libros normales seu symbolicos Ecclesiæ noribergensis.

CVI.

Ioannis Benedicti CARPZOVII *Isagoge* in libros symbolicos ecclesiarum lutheranarum, cum Continuatione Io. *Olearii* in Partem Formulæ concordiæ. p. 1191. Lipsiæ 1699. Editio tertia & correctior. Ac sciendum, Io. *Benedictum*, theologum itidem lipsiensem, *Oleario* ad Continuationem suppetias tulisse, & non neminem, cuius mentio sit p. 916. esse Georg. *Calixtum* commentantem in 2. ad Thessalon. 2, 8. *Facultas theologica lipsiensis* in Præfatione scriptum hoc valde commendat, idque inæstimabilis in studio theologico utilitatis esse perhibet, & a studiosa iuventute diligenter vult lectitari, deque *Oleario* testatur, eum Venerem illam, a *Carpzovio* cœptam, pari dexteritate ad finem perduxisse, & in Ecclesiæ proscenio stitisse nitidissimam. Vide *Relat. innoe*, A. 1703. 286.

Pag. 44. *Descendite ad inferna.*

122. Syntagma Confession. calvinianis. publice mentitur, (Præfat. in Aug. confess.) in Conventu Naumburg. A. 1561. *Confessionem* A. 1540. a *Philippo recognitam fuisse? subscriptam a Statibus*, & *Ferdinando Cæsari* exhibitam.

Abiit ad inferna. *Historia Symboli apostol.* 180.

Verba Syntagmatis in Præfat. in Augustan. confessionem §. 1. hæc sunt: Recognita, rursus exhibita fuit FERDINANDO Imperatori, in Comitibus Imperii, anno 1558. & anno 1561. Illa vero editio, quæ *Wittembergæ* edita fuit anno 1540. hic (nempe in Syntagmate) exhibetur.

A No-

Pag. 378. Novatiani dicti a No-
vato.

409. Recentiores (Pontificii) re-
vera ab efficientia sacramen-
torum, devotionem mentis ex-
cludunt.

557. Becanus in libr. de Invocat.
Sanctorum p. 113. (1229.) in-
certum esse scribit, an re ipsa
Christophorus fuerit.

792. In gratiam Pontificiorum,
præter propitiatorium sacrifi-
cium & eucharisticum, non po-
test concedi tertium aliquod,
commemorandum: quemad-
modum Calixtus Apol. contra
Buscher. P. II. 248. & in Ex-
ercit. de missa th. 47. & seqq.
disputavit.

1174. Epilogus (orationis domini-
cæ,) nempe hic, *οτι ου εστιν η βα-
σιλεια, και η δυναμις και η δοξα
εις τας αμυνας, apud Matthæum*
(c. 6, 13.) in omnibus græcis ex-
emplaribus constanter legitur.

1079. In Orationis dominicæ ex-
ordio recte dicitur *Vater unser*
pro *Vater Vater*.

A Novatiano. Io. Fabricius System.
theol. §44.

Non tamen simpliciter, & a salu-
tari usu sacramentorum, sicut
Bellarminus explicat in verbis
ibi adductis. Cassander 934. 950.
991. Kunkelius §69. Estius in
librum IV. Sentent. distinct. I.
T. IV. p. 7.

An re ipsa ingigantea mole Chri-
stophorus fuerit.

Sed ita, præter Ecclesiæ patres Chry-
sostomum, Augustinum, The-
ophylactum, docuerunt nostratos
Regius, Chemnitius, Hieron.
Kromayer, Iod. Schlaff, & ipse
Lutherus. F. V. Calixtus De-
monstrat. liquidiss. contra Ca-
lovii Consensum repetitum
307.

Deest in quibusdam exemplaribus,
uti testantur Curcellæus in Va-
riis lectionib. & illustrib. Ger.
a Mastricht in editione N. T.
græci Wettsteniana A. 1711.

Brentius Concionum catechet. p.
174. præfert alterum, non re-
spectu Dei, qui etiam corrup-
tam intelligat linguam, sed
idiomatis germanici. Quem
sequitur Timoth. Friedleben,
i. e. Iustus Gesenius, in Erært.
der Frage P. I. 35. 61. 82. 104. &c.
& G. Ristero Dispp. catechet.
Mm p. 230.

Pag. 1085. Quod H. Grotius in Voto pro pace p. 37. scribit, *proprie per βαπτισμὸν immersionem significari*, ab Ecclesia autem aspersionem fuisse ordinatam, *id absque fundamento est.*

1140. Apologia Aug. confess. a Statibus *antea* approbata fuit.

1737. Ambrosii Wolfii verum nomen est *Cyriacus* Herdefianus.

p. 230. periinde est, utrovis dicitur modo.

Luciberus in Sermone de baptismo eiusdem est sententiae, baptismum videlicet *significare immersionem*; eiusque verba adducuntur p. 1125. huius libri.

Etiam post, in Conventu naumburgensi.

Christophorus Herdefianus. *König* 399. *Zelner* in Vita Helingi.

Io. Bened. *Carpzovius*, natus in arce Rochlitzensi, quum pater ipse, Benedictus Carpzovius, Ictus consummatissimus, propter pestis contagium eo se contulisset, lac. *Martini*, Io. *Scharff*, Er. *Schmidtii*, *Baldmini*, *Roberi*, *Wilh. Lyseri*, *Höpfneri* & *Hülsmanni* sedulus auditor, primum diaconus lipsiensis in æde Thomana, porro S. theol. D. & ibidem professor, Consistorii ecclesiastici designatus assessor, electus canonicus cizensis, præter disputationes quasdam, & conciones funebres, atque emblemata natalitia edidit Tractatum germanicum de clavis solventis apostolico-lutherae sinceritate contra Hieron. *Müllmannum*, Systema theologicum, Specimen theologiae chemnitianae, Partem I. Collegii antipapistici, Vindicias doctrinae de Sacramentis adversus *Concilium tridentinum* ac *Bellarminum*, & sicut per naturam constitutionis fuit infirmioris, atque ideo ægritudinum insultus ex spleneticis præsertim doloribus frequenter sensit, ita ante, quam occumberet, catarrho & tussi enormi, tum & *κοφάλαγγα* auriumque tinnitu laborare cepit, cumque vim mortis ex vehementi calore hectico, sensim carnes & viscera depascente, satis animadverteret, nihil aliud, quam cælum se desiderare, cælum meditari professus, atque ita eius particeps redditus est anno 1657. ætatis 50. *Witte* Memor. theol. 1247. & *Diar. biograph. LII, Spizelius* Templ. honor. refer. 227. *Iac. Thomafii* Præfationum p. 130. A *Spizelio* laudatur ut concionator rarissimis donis instructus, & Deum vere, non plausum popularis auræ quærens; non opes, sed opus, non dignationem, sed rationem,

nem, non solum, sed polum in consilio habens, probeque intelligens, non ad pompam & dignitates se assumptum esse, sed ad gravissimas curas, ad maximam sollicitudinem, ad molestam, plenamque periculis functionem.

CVII.

Willh. BIDENBACHII & Lucae OSIANDRI ad Iesuitarum dillingensium Assertiones Responso. Tubingæ 1566. Theses illæ, quibus totum papatum stabilire conati sunt, ex priori ad Timotheum epistola depromptæ, insertæ sunt refutationi. In Præfatione Refutatores enumerant corruptelas, quas Iesuitæ in formandis scriptoris Thesibus commiserint, nam 1. ubi argumentum epistolæ recitant, ne minimam quidem Christi & beneficiorum eius mentionem facere. 2. totam Epistolam, quæ decenti ordine conscripta est, sæde ac misere discerpere & lacerare. 3. interpretationem eorum longe a veritate discedere. 4. ad margines suarum Positionum non Scripturæ modo testimonia, sed sexcentas etiam Patrum auctoritates allinere. 5. etiam in his locis, ubi nulla sit inter partes controversia, ingentem acervum ex Patribus citare, quæ ad rem prorsus nihil faciant. Denique monent, Scripturis utendum esse, ut iudicibus; Patribus, tanquam consiliariis.

Willh. *Bidenbachius*, theol. D. Ducisque wurtembergici consiliarius, & pastor stutgardiensis, Felicis pater, sed qui filium vix septennem deseruit, medio floruit sæculo XVI. atque *Vielandio* in Wittii Memoriis theologor. p. 845. vir dicitur dignitate ecclesiastica & eruditione varia inclutus.

Alphonfi DE VARGAS Relatio de Strategematis & sophismatis politicis Societatis Iesu, ad monarchiam orbis terrarum sibi consiciendam. (Helmstädtii) A. 1665. & antea 1641. In qua, uti præ se fert titulus, Iesuitarum erga Reges ac populos optime de ipsis meritis infidelitas, ergaque ipsum Pontificem perfidia, contumacia, & in fidei rebus novandi libido illustribus documentis comprobatur. Verus autem huius scripti auctor creditur esse Caspar *Scoppius*, teste *Placcio* de pseudon. 601, quamquam *Comringius* in Defensione ecclesiæ Protestantium adhuc fluctuet. p. 20.

Additur Lucii CORNELII Monarchia Solipforum, five Iesuitarum, iuxta exemplar venetum (anni videlicet 1645. 12.) A. 1665. Sæpius etiam recula est, atque in germanicam linguam translata; & Iesuitarum artes, mores, & studia, totiusque Societatis arcana & statum recludit; & in hac præsentē editione, cuilibet fere nomini occulto significatio in parenthesi additur. Vulgo, & hic quidem ipso in rubro traditur, auctorem eius esse Casp. Scioppium; sunt tamen, qui Melchiori, alii, qui Nic. Inckhofero eam adscribunt, alii N. Contareno, Nobili veneto, atque inter Iesuitas theologiam docenti, sed postea ob duriores erga superiores sermones degradato. Vide Placcium de pseudon. p. 199. Bosium de Compar. prud. civili n. 82. Deckherrum de scriptis adespotis p. 18. I. G. Eccardum Extract. mensr. A. 1700. m. Mart. p. 5.

Io. Bapt. DE LA BARRE ad Sam. Bochartum de Negotio unionis cum Lutheranis Epistola. 1667. E gallico sermone in latinum translata. Cum Reformati in Synodo carentonienſi Lutheranos, non obstante eorum fide de corporali præſentia Christi in S. cœna, & orali corporis & sanguinis benedicti sumtionæ, receperint ad suam communionem, IV. ei proponit quæſtiones, totidemque consequentias. Quæſtiones sunt sequentes: 1. an non admittat, Vincenſium pastorem rupellatum, & Meſtrezatiū parisiensem, præſides, ad petitionem, a provincia Burgundica factam, consensu omnium ecclesiarum in Gallia reformatarum, A. 1631. suscepisse Lutheranos in communionem, ita ut cum ipsis participant de S. cœna, contrahant matrimonia, & infantes tollant de sacro fonte? 2. an non ad hoc, ut quis sit in ecclesia, necesse sit habere veram fidem? 3. an ignoret, quod Lutherani credant realem I. Christi præſentiam in pane & vino S. cœnæ; & oralem manducationem? 4. an credat, fidem, quam Ecclesia romana docet, alienam esse ab illa sententia Lutheranorum. Et hinc putat sequi, 1. fidem de corporali præſentia Christi in S. cœna, & reali manducatione ipsius carnis non tantopere labefactare cultum diuinum, ut fides, caritas & gloria æterna tollatur. 2. I. Christum posse simul realiter præſentem esse tam ad dextram Patris, quam in symbolis S. cœnæ, adeoque eodem tempore in duobus locis distinctis. 3. Reformatos mutasse suam religionem, atque id concedere,

cedere, quod alias maxime horrendum summeque execrabile iudicaverint. 4. non debuisse cogere concilia, & postulare civitates obsides contra fidem, qua creditur realitas corporis I. Christi, & oralis manducatio in sacramento altaris.

Georgii HOENII munimentum sacrum pro licito Sacerdotum coniugio. Altorfii 1649. Propositum eius est, ex scripturis disputare, atque illa loca, quæ contra Sacerdotum coniugium produci solent, vindicare.

Georg. *Han.* noribergensis, philosoph. magister, ac primum collega ludi lauffensis, deinde pastor endenbergensis, medio floruit sæculo XVII. eiusque hoc schediasma adprobationem tulit Io. Mich. *Dilherr*, ita ut perbene opus suum egisse dicatur.

Pauli ALBVTII Ad Societatem Iesu, Epistola. 1611. In qua de rebus gravissimis, & lectu dignissimis agitur, videlicet de nimia potestate pontificia, & coniugio clericorum: & initio laudantur Iesuitæ ab opera, quam præstant in reducendis studiis literarum, & pietate ac bonis moribus in aliorum mentibus implantandis. Quicunque autem sit *Albutius*, satis ex lectione patet, eum esse unum e Lutheranis

Historia IO ANNIS VIII. romani Pontificis, virum primum simulantis, postea, sexum suum parvi in publica via edito prodeutis, a Iesuitarum in primis technis vindicata. Helmstadii 1662. Continet hæc Historia testimonia scriptorum quorundam, factum illud commemorantium, interque eos primi sunt *Radulphus* flaviacensis, *Marianus* scotus, *Sigbertus* & *Martinus* polonus, fuitque iterum edita a Io. *Sauberio*, cum adhuc doceret in academia Iulia. Adduntur viri clarissimi *M. B.* historici ac critici perquam celebres, in eandem materiam Collectanea, quippe quæ etiam constant collectione testium, pro veritate huius historiæ scribentium. Cum quibus confer, quæ leguntur in *Berneggeri* (atque hic est ille M. B.) Demolit. idoli lauretani p. 48.

GLOSSA ordinaria ad litteras circulares ALEXANDRI papæ VII. 1655. Quæ pacis inter catholicos Principes procurandæ prætextu, ad Patriarchas, Archiepiscopos, cleros, religiosos viros, & omnes ecclesiæ catholicæ fideles scriptæ fuerant.

Io. THOMAE Confessio fidei orthodoxa, Confessioni P. Iacobi Masenii opposita. Ratisbonæ 1666. Et hæc a latere illius ponitur, ut una cum altera conferri possit. P. Arnoldi *Engels* sive *Angeli* Gut euangelisch-catholisches glaubensbekenntnis nihil est aliud, quam translatio huius Confessionis Masenianæ in linguam germanicam. *Placcius* de scriptorib. anonymis p. 422.

Iacobus *Masenius*, Societatis Iesu sacerdos, obiit versus finem sæculi XVI. & varios in theologicis & humanioribus libros edidit. Exstant enim eius Concionator, sive conciones in dominicis, ac festis diebus habitæ, Meditata concordia Protestantium cum Catholicis in una confessione, Praxis orthodoxæ fidei intra octidui exercitationem sacram discernendæ & amplectendæ, *Grosferus* reviviscens contra Aurea monita Societatis Iesu, S. *Augustinus* controversiarum fidei ex sola S. scriptura decisor. optimus, Dux viæ ad vitam piam per exercitia spiritualia, Palæstra rhetorica, Palæstra stili, Palæstra eloquentiæ ligatæ. Vide *Morbofium* Polyh. T. I. lib. V. 228. lib. VI. 248. 295.

Io. *Thoma*, lipsiensis, Iacobi Thomæ sive Thomæii frater, I. V. Doctor, & primum antecessor ienensis, deinde seren. Ducis Saxo-altenburgici consiliarius aulicus, legatus ad Comitum Imperii ratisbonensia, tandemque consiliarius intimus & cancellarius, maximorum vir meritorum, qui & Principibus ac Monarchis placuit, condidit tractatum de Noxa animalium, & varias Disputationes, defunctus anno 1679. ætatis 48. Casp. *Sagittarius* eius Vita, *Witte* Diar. biograph. Pp p p. *Gottor* in Elogiis Altenburgensium p. 54. *Zenmer* in Viris ICTorum ienens. 154. *Placcius* de Anonymis p. 422. Ab Augusto *Pfeiffero* Præfat. in Lutheranismum ante Lutherum p. 48. vocatur doctus & vere theologicus ICTus.

Matthiæ BERNEGGERI Idolum lauretanum, everfis *Baronii*, *Conisii*, *Turviani* ac *Tursellini* fulcimentis deiectum. Argentorati 1619. Occasionem ad scribendum hunc librum dedit *Petr. Rastius* iesuita molsheimensis Pseudoiubilæo, quod edidit contra celebratum a Lutheranis primum reformationis iubilæum, eumque secutus *anonymus* cum Ignitabulo, qui Berneggerum ob habitam in Iubilæo orationem de fraudibus ac tyrannide regni pontificii, totum a calumniis mendaciisque confutum dixit. Histe igitur

igitur ex infinito latifundio papisticarum fraudum opponere voluit unam, velut in antecessum, lauretanam fabulam, magnis autoribus asseveratam, & summorum Pontificum Bullis confirmatam, ostendens, translationem illius camerae B. Mariae virginis vere ac dilucide probari non posse. Nec tamen cessavit *Rastius*, quin Apologiam contra Berneggerum emitteret pro deiparae Virginis camera & historia, Augustae Trevirorum A. 1625. Legendam similem de transportata adicula nazarethana reperies apud *Lightfootum* in Io. 1, 45. p. 917. Memorabile est, quod legitur apud *CL. Bentheimium* in Statu holland. eccles. & scholar. P. II. 404. eruditissimum & integerrimum *Sirmondum*, fidem illius historiae data aliquando opera examinantem observasse, adiculam lauretanam non ad formam orientalium domorum exstructam, sed forma & materia vicinis in lauretano territorio domibus respondere, lapidesque e vicina lapicidina translatos esse, idque mox *Baronio* amico suo narrasse: & hunc quidem promississe, se fabulam ex Annalibus suis expuncturum, sed promissis non sterisse.

Matth. *Bernegger*, natus Halis austriacis, eos in humaniorum litterarum & eloquentiae studiis progressus fecit, ut rectissime ei professio historiarum in academia demandaretur argentoratensi, nec minus feliciter mathematica excoluit, immo & pro religione pugnavit: non enim tantum *Tacitum* & *Iustinum* emendatissime, & cum selectissimis annotationibus, magnoque studio confectis indicibus edidit, sed etiam Observationes historico-politicas, Versionem latinam Systematis *copernicani*, Tubam pacis contra *Solepplid* Classicum sacrum sub nomine Theodosii *Berenici*, & alia, artem bene vivendi solícite observans, & livoris venenatos morfus pietatis, mansuetudinis & patientiae christianae antidoto superans, neque unquam a candore & integritate recedens. Vitam igitur laudabilem degens, nec minus calamo, quam ore, scriptis & consiliis cuivis prodesse studens, non potuit non piis atque eruditis magnum dolorem inferre, quando res humanas reliquit, atque in beatam se recepit quietem: id quod factum anno 1640. ipso eius natali octavo & quinquagesimo. *Baeler* in Orat. funebri, quae exstat in Wittii Memor. philosophor. P. I. 486. *Spizelius* Templ. honor. refer. 350. *Magirus* 121. A *Ruperto* in Observat. in Synopsin *Besoldi* minorem p. 668. magno elogio mactatur, dum vir vocatur omnis historiae peritissimus.

CIIX.

Io. SCHROEDERI Thronus regalis Christi, five de sessione Iesu Christi ad dextram Dei patris. Cum Præfatione theologicæ Facultatis gissensis. Gissæ 1615. Germanice. Constat V. Partibus, quarum prima in medium adducuntur atque explicantur præcipua dicta V. & N. Tti, in quibus continetur articulus de sessione ad dextram Dei: secunda docetur de dextra Dei patris omnipotentis: tertia de sessione Christi ad dextram Dei: quarta de natura, secundum quam Christus collocatus fuit ad dextram Dei: quinta adferuntur & solvuntur potiora adversæ partis argumenta. D. Balth. *Mentzerus* senior in exegesi Augustanæ confess. art. III. num. V. §. 4. librum hunc adpellat nervosissimum Schroederi scriptum, Theologi *gissenses* laudant eum a summa diligentia & anxiosâ, qua fuerit compositus, & D. Abr. *Calovius* eius lectionem *Crenio*, prout hic in Dissertat. I. de Libris scriptorum optimis p. 28. testatur, quam maxime commendavit.

Io. *Schroeder*, natus Silicæ in ditione fuldensi, Aeg. *Hunnii* discipulus, primum lauterbacensis ecclesiastes, inde superintendens svinfurtensis, tandemque pastor noribergensis ad S. Laurentii, vir doctus & disputator strenuus, tantique, cum studiorum causa Wittebergæ degeret, æstimatus a theologis illius academix, ut ei non modo permitterent collegia aperire, & iuventutem in theologicis privatim docere, sed etiam honores doctorales, quos tamen modeste deprecatus est, ultro offerrent, condidit Aphorismos e Compendio theologico Iac. *Heurbrandi*, Tractatum de principio theologiæ, Animadversiones in disputationem primam M. Dan. *Crameri* de præcipuis Logicæ aristotelicæ partibus, Tractatum de nestorianismo & eutychiismo contra Io. *Grabium*, Sceptrum regale Christi five defensionem Throni regalis Christi, Enchiridion theologicum, Solidam declarationem de sensu verborum S. cænæ contra Iodocum *Naum*, Refutationem XXIV. mendaciorum fugitivi alicuius papistæ, Antithesin doctrinæ Augustanæ confessionis & erratici spiritus *Schevenschfeldii* ac *Weigeli*, Iudicium de confessione M. Barthol. *Meyeri*, & alia, fatisque cessit anno 1619. ætatis 49. Mortuo parentavit D. Christianus *Matthia*: quæ oratio etiam existat apud *Whitium* in Memor. theologor. p. 353. Eruditionem

nem eius laudant Io. *Gerhardus* L. de Deo p. 51. *Glasius* Philol. S. p. 582. & Ger. *Titus* Disp. de principio fidei §. 5.

CIX.

THEOLOGORVM SAXONICORVM Nothwendige Vertheidigung des evangelischen augapffels, Necessaria defensio pupillæ evangelicæ. Lipsiæ 1628. Per Pupillam evangelicam intelligitur Confessio augustana, adeoque probatur, neque Electores, Principes, ceterosque status evangelicos, neque eorum theologos ab augustana confessione recessisse, nulloque modo pacis religionis ius amisisse. Ad hunc librum scribendum Iesuitæ, ut in Præfatione refertur, ansam dederunt, dicentes, Imperium romano-germanicum non posse reduci ad pacem & concordiam, nisi euerfione pacis religionis; hoc autem remedium in promptu esse, postquam Euangelici ab antiqua & invariata confessione recesserint, & plane novam doctrinam sequantur; atque hinc iure illius pacis ipsos excidisse. Accusationibus hisce opposita est præfens Defensio, ad quam quidem si non symbolas, tamen consilia sua contulerunt, auspiciis & iussu Electoris saxonici, theologi dresdenses, lipsienses, wittebergenses, ienenses, & alii, Matthias autem HOE, testibus *Placcio* de anonymis p. 439. & de pseudon. 559. *Lexico univ. histor.* T. III. 102. *Pippiugio* Exercit. acad. 513. & D. *Löffcher* in Narrat. innoc. A. 1704. 512. verus est eius auctor. Hic etiam p. 24. ipsa Confessio augustana latine & germanice inferitur, & Instrumentum pacis religiosæ p. 272. Neque tamen defuit, qui Defensionem elidere conaretur: Laurentius enim *Forer*, Societatis Iesu, Dillingæ eopse anno emisit scriptum, cum inscriptione: Wer hat das kalb ins aug geschlagen, Quis vituli percussit oculum? Eiusdem sunt Cataplasma pro lassa, atque a Prædicatoribus evangelicis male sanata pupilla: Id moveat vaccæ risum: Nihil conducit oculis: Ex nihilo nihil fit: Oleum nihili, Nostrates autem reposuerunt Medicum vitulorum dillinganum, & Novum oculistam, medicumque vitulorum. Pag. 310. proponuntur VII. obiectiones, ad quas deinde ordine & graviter respondetur.

Io. SAVBERTI Miracula augustanæ confessionis. Noribergæ 1631. Tabula illustrissimi illius confessus repræsentatur, re-
Part. 17. in 4. N n fertur.

ferturque, quomodo ab euangelicis Electoribus, Principibus & Statibus Confessio ipsorum coram Cæsarea ac Regia Maiestate fuerit prælecta & tradita, narrantur etiam præcipuæ, quæ contigerunt, circumstantiæ, & miracula. Miracula autem sunt ista: 1. CAROLVM Imp. articulo augustanæ confessionis de iustificatione immortuum. 2. Imp. FERDINANDVM, contra fraudes aduersariorum, pacem sectatum ad finem usque vitæ. 3. *Hermannum* Electorem coloniensem euangelicam instituisse reformationem, eiusque gratia toto archiepiscopatu cessisse. 4. Electorem Saxoniz tam constantem fuisse in consitenda puriore doctrina. 5. *Fridericum* Comitem palatinum ad Rhenum, qui quasi os & cor erat Imp. CAROLI, postea ad euangelicam transiisse religionem. 6. *Ostotum Henricum* Comitem palatinum ad Rhenum, prælecta Euangelicorum confessione, non tantum mitiorem esse redditum, sed & ipsum illi accessisse. 7. *Wilhelmum* Ducem Bavariz, audita confessione, humaniorem erga Protestantes se se exhibuisse. 8. *Georgium* Marchionem brandenburgicum obtulisse se ad defendendam, vel cum capitis periculo, puritatem doctrinæ. 9. *Henricum* Ducem brunsvicensis, audita confessione, rigorem suum deposuisse. 10. *Henricum* Ducem mecklenburgensem libere fassum esse, se religionem Protestantium pro vera habere. 11. *Ioachimum* Marchionem brandenburgicum ex prælecta confessione aliquot scintillas cognitionis puræ doctrinæ hausisse: unde factum, ut postea ecclesias sui territorii reformaverit.

EIVSDEM Cassander euangelicus. Noribergæ 1631. Quo excerpta e Cassandri Consultatione sive iudicio de Augustana confessione, exhibentur, quæ etiam germanice reddita sunt, ut pateat, egregium hunc doctorem in multis Augustanam confessionem adprobasse. Sed & adiungitur Cassander romano-catholicus, ut ostendatur, quænam illa sint, in quibus idem Ecclesiam romanam excusati. Ex eodem p. 4. afferuntur XII. notæ seu remedia, ad concordiam resarciendam utilia.

Io. Saubertius, altorfius, fabri lignarii filius, in adolescentia ob facultatum inopiam per semestre ad molendinum hagenhusanum in Palatinatu superiore protrusus, mox autem Ioannis *Beringeri* patrini sui aliorumque favore & patrocínio inde retractus, & studiis consecratus, sub *Senaro*, *Piccarto*, *Queccio* & *Prætorio* Altorfii, sub-

si, subque præclaris doctoribus tubingensibus, giessensibus ac ienensibus in litteratura profana æque ac sacra tantum profecit, ut in utraque alios postea quam optime informare, & spartas sibi iniunctas cum honore sustinere valeret: in patria enim constitutus fuit alumnorum Reip. noribergensis inspector, deinde catechista, mox diaconus Ecclesiæ, & theologiæ in gymnasio professor. Inde vocatus illustrem in urbem, quæ inter liberas S. rom. Imperii civitates caput effert, quantum lenta solent inter viburna cupressi, per diaconatum ægidianum, & pastoratus marianum atque laurentianum ascendit ad primarium, qui est ædis Sebalдинæ, pariterque curam suscepit bibliothecæ publicæ. Ipse vero bibliotheca erat viva & obambulans, multisque ingenii monumentis reconditoria librorum auxit & locupletavit: eius enim sunt *Antismalcians*, sive Vindiciæ pro Thesibus D. Iacobi *Schopperi* de SS. unitate divinæ essentia, & personarum trinitate, *Prodromus philologiæ sacrae*, Epistola sub nomine Iusti *Barrai* ad Abr. *Scultetus* de maiestate omnipræsentia, carni Christi communicata, *Historia bibliothecæ Reip. noribergensis*, II. orationibus expressa, *Schola crucis*, Amica & solida declaratio atque defensio *Vinariæ* transmissæ, atque a Bartholdo *Nibusso* impugnata schedæ, *Præservativum spirituale*, *Libellus disciplinæ ecclesiæ evangelicæ*, *Psychopharmacum*, *Iudicium de recto usu librorum Io. Hebburgii & Bernhardi* (qui unus idemque est) *Baumanni*, atque alia, quæ legi possunt in *Wittii* *Memoriis theologorum* p. 2156. Sicuti autem multa egit bona, ita & multa passus est, cum ab adversariis, clam palamque ei obstantibus, tum in primis a quotidiano tortore, tandemque truculento occifore, calculo X. unciarum: eo enim inter exquisitissimos dolores, sed & Christo fatus, roboratus & armatus, occubuit anno 1646 ætatis fere 55 vir dilectus, magnique æstimatus non tantum a litteratis sui temporis, & viris illustribus, sed a serenissimis etiam ac piis Principibus, *Ernesto* saxonico, & *Augusto* brunsvicensi. Io. Val. *Andrea* in *Vmbra Sauberti*, apud *Wittium* *Memor. theologor.* 629. *Konig* 726. *Magirus* 728. & *Christ. Adam, Ruperius* *Orat. histor.* p. 1112.

CX.

Pauli TARNOVII de SS. trinitate liber unus, oppositus

Nn 2

Refuta-

Refutationi libelli Iacobi *Wicki* de Divinitate Filii Dei & Spiritus sancti. Rostochii 1625. Auctor Refutationis illius est Faustus *Socinus*, ipsaque Refutatio illa hic interseritur: In quo facto auctor, sicut in Praefatione scribit, exempla antiquitatis suique temporis secutus est. Ne autem contenta huius operis tibi lateant, scito, scriptorem nostrum, quantum in se est, defendere capite I. ea, quæ *Wiekus* in sua Praefatione antagonistis obiicit. 2. ea, quæ in IV. prioribus capitibus a *Wieke* sunt scripta. 3. argumenta pro divinitate Filii Dei & Spiritus S. ex V. & N. Tto ducta. 4. argumenta ex solo V. T. 5. argumenta ex solo N. T. 6. argumenta ex nominibus veri Dei, Christo tributis. 7. argumenta ex proprietatibus sive attributis Dei. 8. argumenta ex divinis operibus. 9. argumenta ab auctoritate Patrum, Doctorum & Conciliorum, testimoniis Sibyllarum, & visionibus ac miraculis divinis. 10. argumenta pro personali Spiritus sancti divinitate.

Paulus *Tarnovius*, natus Grevismolz in Ducatu mecklenburgico, Alb. *Loniceri*, Lucae *Lossii*, Dav. *Chytrai* & Lucae *Backmeisleri* discipulus, primum rector scholæ in diœcesi parchimensi, deinde theol. D. & professor in academia rostochiensis, hoc in munere non tantum legendo, sed etiam scribendo prodesse voluit, atque ideo edidit Libros de coniugio, Orationem de vita & obitu D. Lucae *Backmeisleri*, Praelectionum de Sacramentis *apocrypharum* contra Bened. *Aretium*, Commonefactionem de S. ministerio, Libros III. de eodem, &, ut Disputationes, inter quas excellit illa de Novo evangelio, silentio præteream, Commentarium in S. *Ioannis* evangelium, obiitque A. 1633. cum vixisset annos 71. vir solers ac bene meritus, cuiusque vita & mores professioni respondebant. *Wuss* Memor. rheologor. p. 361. *Von Seelen* Arhen. lube. P. II. 357. & *Spernerus* Praefat. in Io. *Henrici* Vindicias dicti Salvatoris nostri *Luc.* 18, 8. qui eum theologis pietatis promovendæ studiosis eximia cum laude adnumerat.

CXL

Io. WIGANDI Oratio de doctrinâ & præcipuis certaminibus Lutheri. Ienz 1571. Ex bibliotheca Io. Kaufmanni. Habita in academia ienensi, in promotione trium doctorum theologiae, *Timothei Kirshneri*, Ier. *Homburgeri*, & Casp. *Melissandri*: quorum

quorum primus enodavit quæstionem, Qualisnam res sit fidei iustitia, quæ peccatori in conspectu Dei imputatur, & qua iustus apud Deum habetur; alter dictum *Iacobi* c. 2, 17, interpretatus est; & tertius gratias egit, atque colophonem actui huic imposuit.

EIVSDEM Oratio de causis, cur Catechismus *Lutheri* in scholis & ecclesiis christianis fideliter sit retinendus ac tradendus, suppositicii autem atque impuri catechismi fugiendi. Ienæ 1571. Per hosce autem intelligit Catecheses Sacramentariorum, ut vocat, & Wittebergensem.

Disputatio grammatica de interpretatione græcorum verborum Act. 3, 21. (ἡσθὲν χρεῖσθαι) οὐ δεῖ ἡμῶν δεξασθαι, complectens *ηθολογίαν* Responsionis, qua Collegium theologicum academix wittebergensis uti posset ad Chartam de his verbis, superioribus diebus editam, cui nomen est præscriptum D. Nicolai *Selnecceri*, Wittebergæ 1571. Est & alia editio in 8. cum Refutatione *Selnecceri*. In Catechesi doctrinæ christianæ, edita Vitembergæ, probatur Christi ascensio etiam ex dicto *Actor*, 3, 21. *Oportet Christum cælo capi*. Hanc versionem adversarius carpit, atque sic reddendum ait: *Christus ut cælum exciperet oportet*. Sed contra eum versionem priorem ex grammatica defendit noster, isque, testibus *Melch. Adamo* in *Vitis philosophor.* p. 372. & *Placcio* de anonymis detectis p. 17. 109. est *Esromus RVDINGER*.

Esromus Rudinger, pabepergensis, philosophiæ magister, præfuit ludo cygnano, nec non portensi, postque ea physicen docuit in academia vitembergensi, vir pietate vera, virtute insigni & eruditione rara: quibus etiam promeruit, ut *Ioach. Camerarius* filiam ei suam elocaret. Sed cum non vellet probare dogmata de carnis Christi omnipræsentia, de corpore in & sub pane latente, de manducatione indignorum, & alia, fieri aliter nequibat, quin cedere deberet, atque ita in exilio vixit apud Fratres in Moravia; neque tamen apud eos mortuus est, sed Norimbergæ, anno 1591. cum vixisset annos 68. Transtulit Hypotyposin astronomicarum positionum *Procli*, & *Synesi* cyrenæi Aegyptium, seu de providentia disputationem, cum eiusdem ad Orum Epistola, adnotationibus suis illustrata, ediditque foci sui *Camerarii* *ηθολογίαν ηθικην*, & paullo ante finem vitæ suæ *Commentationem* mortis condidit, editam sub titulo *Tunicæ funebis* ex tela paradisi. *Melch. Adamo*

mus in Vitis philos. 372. G. Ludovici Hist. schol. P. III. 163. *Kanig* 706. *Schurzstisch* de meritis Germanor. in græc. litteras §. 5. *Crenius* Animadvers. P. II. 195.

Nicolai SELNECCERI Epistola ad Theologos academix witenbergensis 1571. Missa Io. Kaufmanno a *Melissandro*, sicut eius testatur manus. In qua suam erga illam academiam, ac præcipue ordinem theologicum, amicitiam & venerationem testatur, versionem autem loci Act. 3, 21. passivam, nec non Catechesin wittenbergensem, & IIX. Positiones improbat. Atque ut curiositati tuæ, Lector, satisfaciam, non pigrabor eas huc transcribere: 1. Humana natura in Christo non potest esse, nisi tantum visibilis & comprehensibilis. 2. Exaltatio non de humana Christi natura, sed de tota persona est accipienda. 3. Ascensio Christi ad cælos de corporali tantum locatione est intelligenda. 4. Christum cælo capi oportet. 6. Humana Christi natura sive corpus Christi est & manet corporaliter in cælo, & alibi nusquam esse potest. 7. Christi corpus non est alia qualitate ornatum, quam quali nostra corpora, in resurrectione, ipsius glorioso corpori conformia futura sunt. 8. Christus totus est in cæna, sed non totum.

Ministrorum ecclesiæ HALLENSIS Index cinglianorum quorundam errorum in Catechesi wittenbergensi nova comprehensorum. 1571. Nimirum in articulis de Christo, baptismo, & cæna Domini.

Matth. FLACII Vera explicatio ascensionis Christi, & sententiæ Petri *Act. 3, 21.* Vrsellis 1572. Opposita ei, qui hac in materia scripsit contra Nicol. Selneccerum; in eaque statuitur, verba illa Petri significare, quod *Christum oportuerit gloriose occupare & possidere caeleste regnum*, non autem contra, easpi aut contineri a cælo: contrariæ solvuntur rationes: atque ad 3. accusationes, quas auctor calumnias vocat, respondetur.

Ioach. MORLINI Disputatio de communicatione idiomatum, 1571. Cui adiuncta sunt de eadem communicatione illustra Testimonia S. scripturæ, collecta per Ioachimum WESTPHALVM.

Ioach. *Westphalus*, hamburgensis, distinguendus a tribus cognominibus, (quorum unus erat islebiensis, & pastor sangerhusanus,

fanus, alter superintendens rostockiensis, tertius, si *Koenig* p. 867. credendum, conditor Sylloges iuris feudalis) in patria urbe conrector fuit scholæ iohannæ, deinde pastor ad S. Catharinæ, tandem superintendens, obiitque anno 1574. ætatis 64. Scripta eius fere sunt hæc: Epistolæ de religionis perniciosis mutationibus, Recta fides de cœna Domini, Farrago confusaneorum & inter se dissidentium opinionum de cœna Domini, Collectanea sententiarum D. Aurelii *Augustini* de cœna Domini, Defensio adversus cuiusdam sacramentarii criminationem, Epistola, qua respondetur conviciis *Calvini*, Confutatio mendaciorum eiusdem, Apologia ad ultimam eiusdem Admonitionem, Responsio ad scriptum Ioannis a *Lasco*, & iusta defensio adversus eundem, Explicatio verborum *Ioannis* cap. I, II. Argumenta de operibus, & Tractatus, cur in ecclesiis Dei ritus processionum & circuitus abrogatus sit. Vnde patet, multa eum bella gessisse, nec invitum disputasse: flagrabat enim zelo, atque in præliis æstuabat, & magna utebatur vehementia. Alii, præeunte Ioach. *Vagetio* in *Præcidaneis* de orbe habitabili p. 263. observant, celebrem quidem fuisse theologum, sed famam per magni nominis adversarios, quos scriptis provocabat, adeptum. *Lexicon univers. histor.* T. IV. 678. *Frisius* Epit. Biblioth. Gesner 397. *Wigandus* in Dedicatione Iudicii de propositione, *Bona opera retinent salutem*, Io. *Moller* Isag. ad Histor. cherfon. cimbr. P. II. 579. & de scriptorib. homon. 730. ac *Micralius* Syntagm. histor. eccles. 790. qui eum vocat animosis scriptis contra Zvinglianos celeberrimum.

Christoph. PEZELII Apologia veræ doctrinæ de definitione Evangelii, opposita thrasonicis præstigiis & indignis theologo lusibus Ioannis *Wigandi*. Witebergæ 1571. *Wigandus* ediderat Collationem veteris & novæ antinomix, & Commonefactionem, Spongiæ D. Pauli *Crellii* oppositam, in qua Evangelio negat tribui prædicationem pœnitentiæ. Hoc autem iam defendere nititur Pezelius, seque pariter ipsum contra calumnias, ut vocat, quibus fuerit oneratus.

Tilem. HESHVSII Propositiones de iustificatione hominis peccatoris coram Deo: de quibus, pro consequendo gradu Doctorum in facultate theologica, responderunt M. Timoth. *Kirchner*, M. Ierem.

M. Ierem. *Hombberger*, & M. Casp. *Melissander*. Ienæ 1571. Hic etiam est inscriptio, a Melissandro ad Io. Kaufmannum facta.

Io. WIGANDI Iudicium de propositione, *Bona opera retinent salutem*. Ienæ 1571. Eam vero improbat ac damnat, utpote falsam & interimisticam: nam in libro *Interim* procufas esse istas propositiones, Bona opera sunt ad salutem necessaria, Impossibile est absque bonis operibus iustificari aut salvari, Nemo absque bonis operibus salvatus, aut iustificatus est unquam; atque ex hisce tandem natam esse præsentem, cum *Lutherus* docuerit, fide accipi & retineri salutem, ex gratia & potentia Dei: fidem autem fructus proferre, iisque Deum celebrare, & proximo prodesse.

Matth. FLACII Evidentissimæ demonstrationes, controversiam de essentia originalis peccati determinantes 1571. Vtèrius etiam hoc legitur in fronte huius Dissertationis: Demonstratio invicta. Vera primariaque radix, fons aut origo in homine omnium pravorum motuum, cupiditatum, & omnino peccatorum actualium est ille vetus Adam, caro concupiscens contra spiritum, mens depravatissima, aut cor perversissimum, lapideumque, thesaurus omnis mali, teste Christo, & tota Scriptura. Peccatum originale est vera & primaria, scaturigo, radix & origo omnium cupiditatum, motuum & omnino peccatorum actualium. *Rom.* 6, 7. Igitur peccatum originale est ipsemet ille vetus Adam, caro concupiscens, mens depravatissima, aut cor, pessimus thesaurus omnis mali.

Clara & perspicua testimonia *Augustini*, hippo. episcopi, quod peccatum originis non sit substantia, nec natura, sed accidens malum, collecta per Tilem. HESHVSIVM. Ienæ 1771. Inde & vult probare, Manichæos idem cum Flacio sensisse.

Matth. FLACIUS de Augustini & Manichæorum sententia in controversia peccati. 1572. Hoc scriptum oppositum est priori, & auctor cum manichæo furore quidquam se commune habere negat, siquidem neque duos creatores statuatur, bonum & malum, neque dicat, malum creatorem condidisse peccatum originale, ita ut illud ante, quam naturæ humanæ tanquam venenum infunderet, fuerit quædam propria substantia, habens propriam materiam, & per se existens. Hæc talia recte ab Augustino improbari; cetera vero ipsum Augustinum a suis stare partibus. De quo

quo tamen observat, eum 1. in descriptione originalis peccati multum omnino urfisse defectum boni, parum vero positionem contrarii mali. 2. loqui in genere seu in abstracto de peccato, non de solo originali, vel, quatenus est in ipso homine, considerato. 3. oppugnantem Manichæorum errorem respexisse in illorum verba & sententias, qui omnia peccata, etiam actualia, esse substantias contendebant. 4. non more Scripturæ, sed more vulgi vocabulum *peccatum* accepisse.

Spiritus sancti figuræ five typi, originale peccatum depingentes, & Refutatio pelagianorum spectrorum, per Matth. F L A - CIVM. 1572. In prioris scripti initio solícite format statum controversiæ, deinde vero typos five figuras XXXI. ex veteri partim, partim ex novo testamento enumerat & exponit, quibus Spiritus S. voluerit humano generi horrendam istam ruinam, lætamque restorationem & vivificationem depingere. In Confutatione autem Spectrorum pelagianorum idem se defendit contra Io. Wigandum, qui VII. spectrorum Manichæorum recentium Discussionem formaverat atque emiserat. Et huic Confutationi annectitur eiusdem Flacii Brevis censura de libro, qui inscribitur Vnterricht, five Instructio.

Themata, quibus vera ac simplex doctrina de peccato originali & actuali perspicue exponitur & demonstratur. Islebiæ 1572. Ex Præfatiuncula Cyr. Spangenbergii cognoscere licet, Propositiones istas collectas esse ab Henrico PETREO, neque eo invito iam edi in publicum, ne sæpius descriptæ errores, uti sit, contraherent. Traditur autem in illis, ad mentem Flacii & Spangenbergii, doctrina de peccato originali.

Henr. Petreus, heredesianus, scripsit librum de vita aulica & privata, edidit Fran. Baldvini Commentarios in libros IV. Institutionum cum Præfatione sua, in qua editionis huius ratio exponitur, atque adhuc in vivis fuit anno 1582. Vide *Frisium* Epit. Biblioth. Gesner p. 331

Casp. MELISSANDRI Confessio de peccato originali, Ienæ 1572. Est oratio, recitata in academia ienensi, cum D. Wigandus de hac quæstione, *Sit ne peccatum originale substantia, an vero accidens vitium?* iussu Ducis Saxoniz, publicam, anni 1572, mense Martio

tio, inftituiſſet diſputationem. Quæ fuerit ſollemnis illa de peccato originis contra Manichæos, reſpondente Conrado *Schluffelburgio*. Conſitetur autem, ſibi non amplius placere Flacii ſententiam, utpote novam, & perplexam, verum toto ſe corde amplecti eam doctrinam, quæ in Propositionibus Wigandi præſentibus comprehendatur atque explicetur.

Tilem. HESHVSII Defenſio veræ & piæ ſententiæ Aurelij *Auguſtini*, quod peccatum originis non ſit ſubſtantia, ſed accidens vitium. Ienæ 1572. Conſtat hic tractatus II. Partibus, in quarum priore pertendit probare, Auguſtinum recte opponi Flacio; poſteriore, Flacium eſſe manichæum. Meo exemplari, quod e bibliotheca Io. Kaufmanni ad Io. Saubertum, atque ab hoc ad me pervenit, quidam, qui imbutus erat ſententia Flacii, annotavit: *Non eſt verum. Calumnia, Mendacium: & alia.*

Sim. M V S A E I Sententia de peccato originali. Ienæ 1572. Quod non ſit ſubſtantia, ſed extrema eius corruptio, tam iuxta materiam, quam formam: ut non minus pelagianismus, atque manichæismus excludatur & damnetur. Tilemannus *Habufius* miſit hoc exemplar Ioanni Pontano, Ioannis Wilhelmi Saxoniz Ducis medico, ſicut ex propria eius inſcriptione patet.

Simon *Musaus*, alias *Meuſſel*, Veiſcha pago non procul ab urbe Cotwiz in Marchia oriundus, S. theol. D. & Io. *Muſei* doctoris ienenſis proavus, pluribus in locis, ſed in nullo ultra triennium docens, paſtorem egit Furſtenwaldiæ & Groſſenæ, antiſtitem Wraſlaviæ, Gothæ & Eiſfeldiæ, & profefſorem theologum Ienæ. Poſtea concionatus eſt Bremæ, Sverini, Geræ, Thorunii, Suſati, & Mansfeldiæ, ubi animam Deo reddidit A. 1576. ætatis 55. decemplici exilio nobilitatus dicam? an exercitus & afflictus. Quod ad ſcripta eius attinet, ſciendum, edidiſſe Conciones de S. cœna, Poſtillam euangeliorum & epiſtolarum, Diabolum melancholicum, Examen catecheticum, & Tractatum contra Iconomaehos. *Zeumer* in Vitis theologorum ienenſ. p. 40. & *Kindervater* Nordhuſæ illuſtris p. 29, 293.

CXII.

Alberti GRAVERI Anti-Lubinus, seu Refutatio Phosphori, hoc est, libri Eilhardi *Lubini* de prima causa & natura mali, eiusdemque Apologetici. Magdeburgi 1607. In eo occupatur auctor, ut ostendat, Lubinum, theologiae in academia rostockiensis professorem, in scriptis suis calviniani dogmatis semina sparsisse, & paradoxa attulisse. Et ne solus ita sentire videatur, post Catalogum paradoxorum Lubini, testimonia producit aliorum theologorum, *Mylis*, *Hutteri*, *Schlusselfburgii*, Pet. *Piscatoris*, Io. *Maioris*, Pauli *Wolfis*, & Nic. *Petræ*. Litis huius meminit etiam *Arnoldus* Hist. eccles. & hæret. P. II. 490.

Alb. *Grauerus*, natus Mesecoviz in Marchia brandenburgica, rectorem scholæ egit primum Scephusii, postea Cassoviz, demum Islebix. Inde Mansfeldiam ad Decanatum pervenit, mox in salana academia doctore & professor theologiae audiit, tandemque Vinariæ ephorus & superattendens generalis constitutus, accuratè theologi, & acuti philosophi nomen adeptus est. Obiit A. 1617. ætatis 43. cum ex suggestu imbecillus domum deductus esset. *Witte* Memor. theol. 849. *Spizelius* Templ. hon. refer. 39. *Zenmer* in Vitis theolog. ienens. p. 113. *König* 361. Multa eius exstant scripta, præcipue polemica, ut, Colloquium cum Wolsf. *Amelingo*, Dissertationes de satisfactione Christi contra Christ. *Ostrodum*, & Faustum *Socinum*, Dispp. anti-*isfuitica*, Illustres quæstiones de Deo & eius attributis adversus Conr. *Vorstium*, Examen sophisticationum Fr. *Davidis*, Fran. *Blandrata*, & Fausti *Socini*, Expositio prophetæ Micheæ, & Prælectiones in Augustanam confessionem: de quibus tamen vide iudicium *Spizelii* l. c. p. 42. *Wendelinus* Christ. theol. lib. I. c. 6. p. 179. conqueritur, quod portentosum dogma de Deo peccati auctore Ecclesiis reformatis impingat, & XV. illis argumenta, quibus utantur, affingat.

EIVSDEM Harmonia præcipuorum Calvinianorum & Photinianorum. Ienz 1613. Propositum ipsi est in hoc scripto demonstrare, recentiores Photinianos, salvis multis C. *Vorstii* & aliorum Calvinianorum hypothefibus & S. Scripturæ interpretationibus, solide & sufficienter refutari non posse.

GRAVERI Antiparaxum propugnaculum. Ienæ 1611. Est defensio argumentorum de proprio sensu verborum S. cœnæ, contra metonymiam Dav. *Paræ*, quam ille iis tribuit in Libris V. de litera & sententia verborum Domini in S. eucharistia.

EIVSDEM Absurda absurdorum absurdissima calvinistica absurda. Ienæ 1618. Editio tertia. Sunt autem 1) Demonstratio logica & theologica horrendorum, ut auctor vocat, paradoxorum *calviniani* dogmatis in articulis de Persona Christi, Cœna Domini, Baptismo, & Prædestinatione. 2) Bellum *Calvini* & Christi. 3) Analysis quæstionum theologico-physicarum de localitate & illocalitate corporis Christi, adversus Barthol. *Kockermanum*.

EIVSDEM Libellus de unica veritate. Ienæ 1619. Editio nova, eaque emaculatio & auctior. Accesserunt enim 1) Epistola Corn. *Martini* ad Henricum Iulium, Ducem brunsvic. ac lunenburg. 2) Eiusdem *Martini* Refutatio scripti Io. Mulleri de statibus controversiæ primis & accessoriis. 3) Excerptum ex epistola Duncani *Liddellii* scoti, Med. doctoris. 4) Declaratio D. Dan. *Hofmanni*, ex decreto Principis publice facta, qua errorem agnoscit suum, & abusum philosophiæ duntaxat, non usum in theologia, improbat & condemnat. De modo autem disputandi illis temporibus, quibus auctor & alii eius similes vivebant, usitato Regi meretur egregius & moderatio theologus, D. Christ. Matth. *Pfaff* Theol. dogmat. & mor. p. 394.

CXIII.

Io. HIMMELII Collegium antienthusiasticum. Ienæ 1627. Quo mætaologia enthusiastica X. disputationibus ex scripturis Enthusiastarum singulari studio (sunt verba auctoris) collecta proponitur, & succincte refutatur. Enthusiastas dividit in veteres & recentiores: e veteribus nominat Thomam *de Kempis*, Io. *Taulerum*, auctorem *Theologia germanica*, *Anabaptistas*, eorumque choragum Thomam *Munzerum*, Casp. *Schevonenfeldium*, Philippum Theophrastum *Paracelsum*, dictum Bombast ab Hohenheim, quibus etiam non nulli adnumerant D. Andr. *Osiandrum* seniore; e recentioribus Valentinum *Weigelinum*, Ezech. *Moth*, Fratres *Rosea ermei*, & *Elia Strifelinum*.

Io. *Himmelinus*, Stolpa-pomeranus, *Hunnii*, *Gesneri*, *Rungii*, *Hutteri* in academia leucorea, *Rendunii*, & Pet. *Piscatoris* in salana, ac *Menizeri* patris in gieffena discipulus, primum Gymnasii durlacenſis, deinde ſpirenſis rector, tum ibidem, impetratis prius Gieſſæ honoribus doctoralibus, eccleſiaſtes primarius, denique theologiae profeſſor in Lyceo ienenſi, diſputator acer ac perpetuus, ſuperavit quidem, beneficio optimorum medicamentorum, catarrhum ſuffocativum; ſed cum paralyſis inferiorum partium, & maraſmus eum infeſtarent, viresque omnes plane proſtratae eſſent, id, quod ſibi prædixit verbis ad filii præceptorem emiſſis, placido obitu conſecutus eſt, abiitque, & non excluſus eſt, anno 1642. ætatis 60. *Witte* Memor. theologor. p. 1462. *Spizelius* Templ. honor. referat. 140. *Zenmer* in Vitis theolog. ienenſ. 134. *Micralius* Syntagm. hiſtor. eccleſ. p. 778. Multa ei ſcripta debentur tam biblica, quam eriſtica, videlicet Oratio de fabula donationis CONSTANTINI M. Collegium auguſtanum theologicum, Memoriale biblicum, Paſſionale academicum, Poſtilla academica, Tractatus de ſcriptura ſacra, IV. trigæ in prophetas minores, *leſuiſta* phariſaizans, Tractatus de natura invocationis contra *Photinianos*, *Calvinianos*, *Pontificios*, & ſpecialim adverſus Barth. *Nibuſium*, Anti-Maierus, ſive Diſpp. contra Chriſtoph. *Maierum*, Concordia concors papæo-calvinifica, oppoſita Io. Andr. *Coppenſchemio*, *Calvino-papiſmus*, Collegium anti-*photinianum*, Solutio argumentorum pontificiorum, quibus Helfricus Vhricus *Hunnus* involutus fuit, Anti-*Alſedius*, Apologia contra Io. *Bergium*. Laudatur ille a noſtratibus ob zelum, quo flagravît in Diſputationibus ac refutationibus ſuis; ſed Guil. *Forbeſius* in Conſiderat. controverſ. nimii eum rigoris accuſat. p. 14. 82. 128.

EIVSDEM Collegium irenicum ſeu pacificatorium-
lenæ 1634. Quo contra Ioan. *Davaum* legitimus oſtenditur lutheranam cum eccleſia calviniana conciliandi modus, in eo conſiſtens, ut orthodoxiam ab ipſis agnitam nobiſcum retineant, & heterodoxiam, paſſim ab iſſdem publice diſſeminatam, reiiciant. Et in hunc finem omnes percurrit Locos theologicos, ac primo theſin orthodoxam proponit, deinde *avroſion* heterodoxam ſubiungit, denique epanorthotiſin ſive heterodoxiaz refutationem ſubiungit.

Salomonis GLASSII Opuscula, iterum edita a Thoma *Crenio*. Lugduni Batavorum 1700. Sunt autem illa, 1) Christologia mosaica, e prioribus Geneseos capitibus. 2) Christologia davidica, e psalmo 110. conscripta. 3) Onomatologia Messiae prophetica, qua nomina, Messiae tributa, explicantur. 4) Explicatio capitis 63. *Esaie*. 5) Explicatio capitis 17. *Iohannis*. p. 649. 6) Dissertatio de scriptura S. p. 834. 7) Oratiuncula valedictoria, quum Iena Gotham migraret, p. 185. 8) Anniversaria D. Io. Gerhardi Memoria. p. 869. Quibus accedunt 9) D. Mich. *Waltheri* Threnologia de ortu, vita, studiis, scriptis, aliisque rebus gestis & obitu Glaſii. In Prolegomenis p. 28. 10) Wolfg. *Franz*i Oratio de Immanuele. p. 511. 11) Matthiae *Martini* Oratio de nomine Iesu. p. 555. 12) Cœlestini *Milenta* Programma de Happoretz e Mich. 2, 13. p. 542. 13) Christoph. *Cellarii* Programma (quod est n. XXI. eorum, quæ Lipsiæ prodierunt anno 1689. in 8. p. 128.) de nomine *Filii hominis*. p. 588. 14) D. Wilh. *Lyſeri* Christi patientis *Esa. 63.* descriptio. p. 621. *Crenius* toti operi Præfationem satis longam præfixit, in qua, occasione dicti *Io. 5, 39.* argumentum tractat de Christo ex omnibus libris V. Tti cognoscibili.

Cœlestinus *Milenta*, e nobili Polonorum genere, natus in vico Cutteno districtus angerburgensis, S. theol. doctor, atque, ut in Epitaphio dicitur, defensor orthodoxias acerrimus, theol. & hebr. linguæ professor, septies in academia regiomontana rector magnificus, assessor sambiensis Consistorii, & pastor cathedrales ecclesiæ, obiit A. 1653. ætatis 65. Mortuum laudarunt D. Abr. *Calovius*, & M. Christ. *Colbicus*. Vide præterea Henn. *Wittium* in Memor. theologor. p. 1057. Præter multas disputationes, cum Regiomonti tum alibi locorum habitas, scripsit contra *Rashmannum*, *Movium*, *Bergium*, & Mich. *Behmium*, item Discussionem Disquisitionis M. Caroli *Sachsi* de communicatione idiomatum, Defensionem Demonstrationis de communicatione hypostaseos, naturæ & idiomatum, Dissertationem de statu religionis in Prussia, & Explicationem Manualis prutenici.

Wilh. *Lyſer*, brunsvicensis, Polycarpi filius, *Mentzeri*, *Finckii*, *Osiandri*, atque in primis Io. *Gerhardi* discipulus, ingenio, iudicio, & theologica eruditione iuxta atque prudentia ut paucos habuit

buit pares, sic de ecclesia & academicis studiis, paternæ avitæque gloriæ vestigiis insistent, non sine efficacissimæ industriæ exemplo illustri, optime clarissimeque meritis est. Annorum 18. adolescens, philosophiæ magister creatus, pleraque Germaniæ academias adiit, præcipuas infedit. Hinc Belgio, Gallia, Britanniaque lustratis, cum nondum 30. annorum esset, summo theologiæ gradu ornatus, simulque torgensi ecclesiæ datus est antistes. Ex ea provincia sexto post anno in academiam wittebergensem venit, interque professores adscriptus 25. annis sacras litteras cum magna laude docuit publice, ecclesiæ misenenfi ingenuæ inter Canonicos annum 1. decanus præfuit, diemque suum obiit A. 1649. ætatis 57. *Witte Memor. theologor. 794. G. Calixt. in Refutat. Welleri, §. 2. 13.* Inter scripta eius, ne quid de aliis dicamus, sunt Disputationum catholico-postillarium decas prima, Depulsio accusationum *Iesuitarum* contra Augustanam confessionem, Disquisitio de prædestinatione, Summarium locorum theologicorum, Aphorismi ex *epistola ad Hebraeos*, Dispp. exegeticæ in *evangelium Iohannis*, & Trifolium veræ religionis V. Tri, adamiticæ, abrahamiticæ & israheliticæ, iuxta unifolium religionis lutheranæ consideratum.

Thomas *Crenius*, marchicus, qui & *Dorotheum Sicurum* aliquando se vocavit, post munus ecclesiasticum, quod gesserat, Gymnasii eperiensis in Hungaria superiore rector, iam vero diu sine sparta, sed non sine incredibili diligentia & studio iuvandi bonas litteras vivens, (quis enim inter eruditos merita viri ignorat?) dedit Animadversionum philologicarum & historicarum Partes XIX. Libellum de prudentia theologica, Exercitationes IV. de libris scriptorum optimis, Dissertationem epistolicam de singularibus scriptorum, Dissertationes III. de furibus librariis, & Considerationes passionis Christi. De aliorum scriptis, quorum bene multa edidit, variisque illustravit anotationibus ac præfationibus ornavit, ne quid dicam. Io. Conr. *Zeltner* de Correctoribus eruditis p. 137. Laudatur passim ab auctoribus *Actorum eruditorum*, atque in *Narrationibus innocuis*. Quibus adde G. H. *Goetzium* disp. inaugurali de *Cornelio a Lapide* commentariis p. 16. & *Informatio-nem* de Ephemeridibus p. 14.

CXIV

Cornelii MARTINI Theologiae Compendium, cum Henr. Iul. SCHEURLII Theologia naturali. Welferbyti 1650. Non quidem ad finem perductum est isthoc Compendium, ita tamen se habet, indice *Scheurlia*, ut eo res theologicæ non admodum paucae ex solidissimis fundamentis, egregia methodo, facundia vero in hoc genere propemodum inusitata explicentur. Et editor hunc scripto titulum destinaverat, *Corn. Martini Epitomes theologia quantum exstat, aut haberi potuit*; sed chalcographus, non explorata prius editoris voluntate, eum, qui iam in fronte libri cernitur, formavit & confecit. Subiungitur p. 310. gravis & elegans *Martini* Epistola de usuris, qua docet, licitum esse, ut ultra sortem aliquid accipias, si alter pecuniam tuam suum verterit in commodum; sed si publicis privatisve calamitatibus afflictus sit, pietatem & humanitatem in consilium adhibendam esse, illudque identidem tibi cogitandum: Si ego ea essem conditione, qua hic est, quid mihi fieri vellem? Ita fore, ut ab uno & altero, qui miser redditus est, urgendo abstineas, eique non tantum usuram, sed etiam debitum gratis remittas.

P. 92. Spiritus S. *corporali specie columba* descendit in Christum baptizatum,

Sicut columbae celeri volatu ex alto descendunt, ita & ille ignis, in quo erat Spiritus sanctus, qui que corpoream exhibebat speciem, *celeriter descendit*. Matth. 3, 16. Luc. 3, 22. *Amelius* Eroerterung P. I. 100.

P. 155. Ne hoc quidem ratione assequemur, animam nos habere rationalem, quia eius id effectus in nobis arguat, cum asina Bileam non tantum locuta sit, verum etiam *sylogismum* fecerit.

Hoc sibi persuadere non potest illustris Politicus, & eruditorum suo tempore facile princeps, qui auctor est dissertatiunculae, quae, inscribitur Histoire de Bileam. Quam vide p. II.

205. Potest efficere Deus, ut ex anima parentum emanet alia, qua

Animae humanae creantur, non autem producantur per emanationem ex animabus parentum.

iisdem sit qualitatibus cum parentis anima.
 Pag. 255. Quia (peccantes in Spiritum S.) diabolice peccant, diabolice quoque perseverare solent, neque ad poenitentiam, nisi infrugiferam, Iudæ instar aut Caini desperationem videlicet, perveniunt.

tum. Melch. Zeidler tract. de Orig. animæ rationalis p. 168, Nisi Cain magnitudinem tantum, atque atrocitatem peccati sui indicare voluit. I. C. Orslob disp. de Caino non desperante, et iusque Defens.

Corn. Martini, antverpiensis, philos. & theol. doctor, at Logices in academia Iulia professor ordinarius, interfuit, a ser. Duce Iulio missus, colloquio ratisbonensi, A. 1601. atque Gretsero, ægre philosophi præsentiam ferenti, dicentique, *Quid Saul inter prophetas?* promte respondit: *Quærit asinum patris sui.* Quæ historia recte hic narratur a Scheurlio p. 309. Neque vero ad summam senectutem vixit; sed editis præclari ingenii monumentis hisce, Analyti logica, Commentario logico contra Ramissæ, Commentario in librum *πρὸς ἑρμηνείας*, Doctrina morali, Metaphysica, Responsio ad Io. Olæarium, Malleo impietatis Hofmannianæ, Responsio ad vexatam quæstionem Balch. Meisneri, Scriptoque de statibus controversis inter D. Dan. Hofmannum & IV. Philosophos helmstädienses, ad plures abiit A. 1621. ætatis 54. Kœnig 514. Wisse Diar. biograph. R 2. Ioach. Hildbrand Histor. concilior. 338. & vener. abbas I. A. Schmidius disp. de proverbio, *Quid Saul inter prophetas?* p. 20. A Georg. Calixto laudatur in Apparatu theol. p. 57. quod cum Io. Caselio fuerit optimarum litterarum & disciplinarum decus & columen, atque ornamentum non huius modo academix, sed universæ Germaniæ; & in Iterata ad colon. Academiam compellat. p. 351. salutatur vir summus, animi ingentis & planè heroici, cui præ studio pietatis, virtutis & eruditionis virilia fuerint, quæ splendore suo plerorumque oculos solent perstringere. Adde *Magistrum* p. 571. *Couringiana* 101. & *Carpevianum* Theol. exeget. 57. 60.

Henr. Iul. Scheurl, latine Scheurlinus, five, ut alii scribunt, *Scheurlinus*, helmstädiensis, theol. D. ac professoris, itemque Superintendentis generalis filius, Moralium professor in academia Iulia, philosophorum acutissimus, atque πολλὰν ἀντιλήψιν ἄλλων, &
 Pars IV. In 4, P p G. C.

G. Calixto disertus ille Scheurlus, prudentiæ fidus magister, & peritus abdita Stozæ & Lycei interpretari dogmata, dictus, præter Statuam mercurialem, ac Philosophiam & Bibliographiam moralem, variasque Disputationes, reliquit Dissertationum politicarum decadem, & supremum vitæ diem clausit A. 1651. cum Servatori in terrestri militia, plenus fidei & amoris, 52. annis servisset. *Witte* Memor. philos. T. II. 106, 109.

Henrici WIDEBURGII Systema theologiæ positivæ. Helmstedtii. 1698. In quo universa christianæ fidei doctrina, certis thesibus proposita, ita pertractatur, ut singulis thesibus perspicua veræ doctrinæ explicatio, & solida eiusdem probatio subiiciatur. Opus post auctoris mortem editum ab eius fratre & successore, D. Christoph. Tobia Wideburgio: cuius etiam est Præfatio, quæ dicitur, præfens opus non in doctorem, sed auditorum gratiam, & methodo quidem mathematica scriptum esse, ut perspicue & accurate res traderentur. *Alta erudit.* A. 1698. 509.

Pag. 155. Filius & Spiritus S. Deum Patrem non agnoscunt, *tanquam veram causam,*

In quantum causa propriè dicit influxum in aliud, nempe in effectum, & esse peculiare producit, idque alteri largitur. Alias *Græci*, vocabulum causæ *latine* sumentes, non dubitarunt Patrem vocare *αἰτία* sive *αἴτιον*, Filium autem, & Spiritum S. *αἰτιατός*. *Id. Fabricius* System. theol. 131. *Curcellæus* 838.

196. Quamvis hæc verba, *Filius*, non extant in Symbolo Nicæno, extant tamen in *Constantinopolitano*.

Hoc non fuit additum in Concilio constantinopolitano; sed sequentibus temporibus, & quidem *multa post sæcula* in Ecclesia latina Symbolo illi fuit insertum. *Corppæus* Mag. in libro Symbol. 64.

Ibid. Athanasius in Symbolo.

Idem summa, tan ipse Athanasius

ius Symbolum hoc adorna-
verit, *Carpzov.* l. c. p. 73.

Henr. *Widburgius*, goslariensis, primum Logices, deinde S. theol. D. & professor in academia Iulia, vir valde industrius, & in quo nihil fuci, nihil fellis, plurimum autem candoris, multas scripsit disputationes & philosophicas & theologicas, interque has de Lumine salutifero omnibus hominibus congenito, de Imperfecta renatorum & iustificatorum in hac vita perfectione, de Non renatis quoque & impiis Scripturam S. legentibus verum eiusdem sensum assequentibus, atque inter plurima Programmata unum de Præcipuis fanaticorum characteribus ex historia sæculi superioris, alterum de Methodo disputandi cum fanaticis, & subitanea morte, quam pectoris angustia generabat, extinctus est anno 1696. ætatis 55. cum dimidio. *Pipping Memor. theolog.* 646. & D. Io. Andr. *Schmidius* Program. altero de Primitivæ ecclesiæ lectoribus illustribus.

Christoph. Tob. *Widburg*, halberstadiensis, a Mathefeos professione, quam in alma Iulia per plures annos sustinuit, doctor renunciatus transivit ad theologiam, eamque cum honore gessit usque ad annum 1717, quo improvisa, ut frater eius, non tamen immatura morte abreptus est, cum vixisset annos 70. & menses 4. Non laboravit multis famam scriptis extendere, ea tamen, quæ elucubravît, probæ sunt notæ, videlicet Disputationes de Observatione solis in passione dominica, & de Lumine lunari, de Tribus partibus hominis, corpore, anima & spiritu, de Peccato in Spiritum S. de Prægustu vitæ æternæ, & binæ de Obligatione votorum monasticorum. Vide *Programma* in funere eius positum A. 1717. d. 12. Decemb.

CXV.

Matthiæ Maximiliani a PARASIN Fels des heils, Petra salutis. Noribergæ 1639. Ex latino in germanicum translata. In qua disputat contra primatum Papæ, cultum sanctorum, adorationem imaginum, discrimen ciborum, cœlibatum sacerdotum, meritum bonorum operum, indulgentias papales, subtractionem calicis, & multitudinem cærimoniarum, ac probare nititur, Papam esse antichristum.

Matthias Maximilianus a *Parafu*, antehac Præſatus & Provincialis Claremontii in Polonia, a romana ad Iutheranam acceſſit eccleſiam, ac profeſſionem ſuam edidit Noribergæ anno 1638. die 4. Martii.

ERNESTI Auschreiben, *Epiftola* invitatoria ad theologos in punctis religionis diſſidentes. 1651. Commemorat dubia ſua, quæ ipſum commoverint ad cogitationes de inſtituendo inter P. Valerianum *Magnum* & theologos quosdam diverſarum religionum colloquio; refert excuſationes tam Principum, quam theologorum quorundam, ſequiturque tandem conſilium G. *Caxii*, ut collatio privatim fiat, non ore, ſed ſcriptis.

Erneſtus, Landgravius Haſſiæ, inferiorum Cattorum comitatum tenens, & Rheinſellam incolens, anno 1652. religionem romanam cum reſormata commutavit, Diſcretum catholicum ſcripſit, eiſque Extractum, nec non Tractatum de perpetua luce & viſibilitate eccleſiæ, inſignem inter eruditos Principes locum meritus, & anno 1693. obiit, ætatis 70. *Imhof* Norit. S. R. Imp. Proceſſum p. 179. & *Rafſcoviz*. Delineat. cathol. eccleſ. 745.

Io. Georgii DORSCH EI Bedencken, Iudicium de Landgravii Ernesti Invitatione ad colloquium de rebus religionis. Argentorati 1651. Eſt nihil aliud, quam reſutatio illius Invitationis. Additur etiam *Capuccinorum* Reſponſio ad quaſtiones ſereniſſimi Principis.

THEOLOGORVM RINTELIENSIVM Kurzer tractat, Brevis tractatus, quo demonſtratur, nullum chriſtianum, qui in euangelica eccleſia educatus eſt, ſalvæ conſcientia & ſine peccato tranſire poſſe ad pontificiam. Rintelii 1652. Altera editio. Conſtat II. Partibus, quarum priore ſtatus occidentalis eccleſiæ a principio chriſtianæ religionis uſque ad præſens tempus deſcribitur, atque ita inquiritur vera cauſa, ob quam maiores noſtri permoti fuerint ad reſormationem eccleſiæ ſuſpiciendam atque perficiendam; poſteriore Papistarum argumenta aliquot, in ſe quidem vetera, a D. Elia *Schillero* autem & Io. *Von der Recke* repetita & recocta, diluuntur & conſutantur.

Henrici Martini ECCARDI Grundliche widerlegung, *Solida* reſutatio vanarum obiectionum, & falſarum accuſationum, quas

quas Pet. *Winifelt* S. I. in sua Reckianorum motivorum defensione Tractatui Rinteliensium opposuit. Rintelii 1653. Traditur in ea, 1. ecclesiam lutheranam esse partem catholicæ christianæ ecclesiæ, 2. Pontificiis iugum novorum aliquot articulorum fidei impositum a Concilio tridentino.

Gerhardi TITII Prüfung, Examen hildesheimensis pontificii Lapidis lydii veræ & falsæ ecclesiæ, qui sub nomine Conradi *Hennies* haud ita pridem editus. Helmstadii 1653. Hennies ille erat M. Otto *Sonnenmann*. Negat vero auctor, ecclesiam lutheranam 1. in multis articulis fidei discrepare ab ecclesia primitiva & christiana. 2. multis adstipulari hæresibus antiquis. 3. veros non habere sacerdotes, adeoque nec veram cœnam sacram. 4. non esse partem ecclesiæ veræ catholicæ. Deinde examinantur IV. notæ, ex quibus antagonista veritatem ecclesiæ romanæ probare laborat, videlicet quod sit una, sancta, catholica, & apostolica. Additur etiam Appendix, comprehendens aliquot loca auctorum, quæ partim ad maiorem declarationem, partim ad confirmationem rerum propositarum facere possunt.

EIVSDEM Kurze heimsendung, Brevis refutatio M. Ottonis *Sonnenmanni*, Helmstadii 1654. Nimirum *Sonnenmannus* prætenderat, Titium in suo Examine multos insignes commisisse errores.

IOANNIS, Comitis nassovienfis, ad filium, qui se membrum fecit ecclesiæ romano-catholicæ, Epistola. 1654. In qua ei graviter exprobrat factum, hortaturque ut redeat ad priorem religionem, intercedens tamen, atque adfirmans, sibi neque in his, neque in prioribus litteris animum fuisse, Imperantes romanæ ecclesiæ addictos propter ipsorum religionem invadendi, traducendi, & fugillandi.

Disquisitio theologica inter M. Io. SOETEFLEISCH & P. HONORATVM de legitima vocatione & ordinatione pastorum lutheranorum. Hildesiz 1654. Quam hic negavit, ille defendit. Ex hac disputatio habita est Hildesiz anno 1646. Pag. 47. alleganti Capuccino *Optatum* milevitanum lib. I. contra Parmenianum, dicentem, Petrum *solum* accepisse claves, respondet *Soetefleisch*, se *Optatum* non habere ad manus, & tamen cupere

eius videre verba. -- Verum de *se* nihil habet Optatus, sed hæc eius sunt verba: *Bene revocasti claves ad Petrum.* Et pag. 290, exhibetur tractatus Matth. Flacii de electione Episcoporum, quod videlicet illa non ad solos ecclesiasticos, sed & ad laicos, ut vocant, pertineat.

Io. Sartorius, mundenfis, philos., magister, pastor ecclesiae S. Andreae in urbe hildesienfi, quod mortale habebat, deposuit anno 1652. *Witte* Diar. biograph. T. II. 68.

Ioannis M V S A E I Vertheidigung des unbeweglichen grundes, Defensio immobilis fundamenti, quo augustanae confessionis socii ad demonstrationem ecclesiae suae utuntur, praecipue contra Iodocum Keddium. Ienae 1654. Primarius quidem scripti huius scopus est, ostendere verum fundamentum, e quo vera probetur ecclesia, & quam sophistice Keddus agat sub postulato singularis fundamenti, & per commixtionem diversarum quaestionum; sed, postquam D. Elias Schiller varia emisit schiediasmata, & nostram de ecclesia catholica doctrinam oppugnavit, etiam hac de materia doctissimus auctor sibi agendum, ac praecipua adversariorum argumenta refutanda esse existimavit.

CXVI.

Georgii CALIXTI Epitome theologiae, cum Declaratione Gerhardi Titii. Helmstädtii 1661. Est novissima editio, prioribus, quarum prima anno prodiit 1619. longe accuratior. Praemittuntur Prolegomena, quae maximam partem conveniunt cum contentis Apparatus theologici, p. 162. ita ut tractetur de studio theologico exquisitè formando; & subiungitur Disputatio de principio theologico, demonstrans, Pontificios in probationibus suis theologicis circulum committere, & principium petere. Quam materiam etiam Kortholius proponit in Tractatu de processu disputandi papistico. *Acta erudit.* A. 1687. p. 208. Quamquam & Protestantibus circuli vitium obicere audeat Becanus in Appendice Manualis p. 812. De Epitome autem theologiae sciendum, auctorem eam nec recognovisse, nec edidisse, (vide ipsum Calixtum in Refut. Buscheri P. II. 23. in Refutat. Welleri D d. in Digress. de Arte nova §. 10. p. 130. & Titium in Declaratione p. 2. 12.) sed nec retra-

retractasse. De quo legendus Frid. Vly. *Calixtus* in Respons. ad Thefes antisyncretist. p. 97. Et quamvis Balth. *Menzerus* in epistola ad Henr. Wideburgium multorum eam errorum accuser, (de quo agunt *Narrat. innoc. A. 1708, 209.* & *Hartmannus* in Continuat. Syntagmatis Micraliani p. 278.) tamen non solum Ioach. *Heldebrandus* System. theol. p. 41. magno disceptium fructu legi posse iudicat, sed & *Hülsemannus* Methodi studii theol. p. 298. scribit, cum *Formula concordia*, *Flutteri* Compendio, & *Seberi* Hortulo biblico conferri a discentibus posse Locos *Hafenrefferi* & Epitomen *Georgii Calixti*; uti quidem legitur, ad quam I. M. *Laugius* in Dissertatione proœmiali in Clerici Concordiam euangelicam §. 22. provocat, in editione anni 1635. nam in editione quinta, Wittebergæ anno 1667. facta, ultima illa de Calixti Epitome verba nescio quo spiritu inducta sunt, & substituta hæc: *Et Epitome credendorum D. Nic. Hannii.* Ut taceam, laudari etiam a *Boineburgio* Epp. p. 184.

Pag. 138. Iohannes *Septus*.

Scorum excepit *Ertramus* temporibus CAROLI Calvi.

143. Nos, omnes Christianos, qui panem edunt, mandato teneri, ut etiam e calice bibant, asseveramus; & quoniam nostra est affirmativa, eam hoc argumento probamus: Quibus est aliquid a Christo mandatum, illi hoc facere debent. At ipsis illis, qui panem edunt, a Christo est mandatum, ut e calice bibant. Ergo ipsi illi, qui panem edunt, e calice bibere debent.

221. Omnino perinde est, quasi argumentum ita conciperetur: Quicquid rom. Pontifex defi-

Iohannes *Erigena*. *Leibnitius* Introduct. in Collect. scriptor. rerum brunsvic. 12. *Ratrampus*.

Est petitio principii apud nos; nec conclusio, quæ inferenda sumebatur, inferitur, sed præsupponitur in Minore. *Nibلس Apologetici* p. 80.

Quis tibi persuasit, perinde esse, si argumentum ita conciperetur, Sic autem, quod ad formam attinet,

nit, est infallibiliter verum. Sed roman. Pontifex definit, quod infallibiliter sit verum, quicquid rom. Pontifex definit. Ergo infallibiliter est verum, quicquid rom. Pontifex definit.

attinet, concludere debuisses: Q. a rom. Pontifice est definitum, est infallibiliter verum. Sed omne id, quod Pontifex ille definit esse infallibiliter verum, est a Rom. pontifice definitum. Ergo omne id, quod Pontifex ille definit esse infallibiliter verum, est infallibiliter verum. Quamquam, ratione materia, viliusime negax est ea argumentatio. Ceterum in altero illo argumento conclusio inferitur prorsus eadem cum Alatore. Idem l.c. p. 28.

EIVSDEM Epitome Theologiæ moralis. Cum digressionem de Arte nova, ad omnes Germaniæ academias, romano Pontifici deditas & subditas, in primis Coloniensem. Helmstadii 1662. Sed Epitome est imperfecta, differens tantum de fine, subiecto theologiæ moralis, principiis actionum hominis renati, & legibus: laudata tamen a *Conringio* de Orig. iuris german. 244. ut aureus libellus, & Lud. *Crocius* in Epp. Vossii p. 197. ut salivam movens, & spem faciens reparandæ doctrinæ, altercationibus ultimi seculi nimis labefactatæ & implicatæ. Bart. autem *Nibsius* scripserat librum hoc cum titulo: *Ars nova* dicto S. Scripturæ unico lucrandi e Pontificiis plurimos in partes Lutheranorum, detecta non nihil & suggesta Theologis helmstetenensibus, Georgio *Calixto* præsertim, & Conr. *Hornio*: qui monentur, immo etiam atque etiam rogantur, ne Compendium hoc negligant. A. 1632. in 4. Huic libro opposuit *Calixtus* anno 1634. Digressionem de Arte nova, *Digressionem* vocans, quod a Theologia morali ad refutandam Artem novam digrederetur: quam *Nibsius* excepit Apologetico pro Arte nova, Coloniz Agrippinæ (potius Amstelodami) 1640. 8. & contra eandem Digressionem scripsit *Veronius* A. 1638. in fine I. Tomi Opusculorum. De eadem Digressionem vide iudicia Lud. *Croci* in Epistolis G. I. Vossii p. 197. & Hug. *Grotii* Epp. præstant. viror. p. 788. Et quis vero unus ille, primario loco sedens, cuius

cuius mentio fit in 6, 8. Digressionis p. 127 ? Videtur esse Basilius *Sasler*, si conferes Nihufii Apologeticum p. 82. Primam Digressionis editionem inscripserat Calixtus serenissimo Brunsvic. & Luneburg. Duci Friderico Ulrico, alteram filius inclytæ Reip. francofurtensis ad Mœnum Ordini senatorio; in eaque patrem contra syncretismi, & indifferentismi notam defendit, pariterque integram illius ad celsissimum Principem epistolam dedicatorem, in qua rationes incrementi papatus ex reconditis historiarum monumentis depromuntur, inserit.

In Digress. de Arte nova p. 124. Gavendum mihi esse ab homine (*Nihufio*) quem aliquid monstri alere, & de me in vincula coniiciendo vel deportando consilia inire e non nullis eius de me in eodem scripto verbis conicerent.

227. Emergit Nova ars, per quam scilicet, qui affirmat, non teneatur orationi suæ fidem facere.

241. Summa (Veronii,) ut puto, huc redit: Protestantibus non esse permittendum, ut consequentia mutantur.

374. Per vtro mereri, (Patres tridentini) intelligunt sine dubio propriè & condigne.

381. Quæstiones ad moribundos, quæ exstabant in Sacerdotali romano, deleri iusserunt Indici. Pars IV. In 4.

Testimonium Lutheranorum, & quidem mere suspicantium, tanquam hi manum eius conspexissent. Nihufius in Scholio, Apologetico subiuncto, L 2.

De Deo ac respondente dixi id solum in libello meo; de actore autem & opponente asserui semper apertissime contrarium. Idem in Apologetici corollario p. 121.

Reiciuntur consequentia, quæ vitium laborant. Vide ipsummet hic Calixtum p. 239.

Non sunt idem, Vere mereri & Condigne mereri. Sed nec meritum digni aliud est, quam meritum ex promisso gratuito. Helvoich in Rationib. selectis p. 181.

Ob ambiguitatem verbi *Credere*: non negantes interim, nos meritis Redemptoris nostri, &

expurgatorii, romanus & hispanicus. Sic & in Refutat. Buscheri P. II. 44.

Pag. 382. Hi sunt fructus *Tridentinae Synodi*, & *Pontificia expurgationis* librorum, & *Sancti officii inquisitionis*.

399. §. CCLXII. Catalogus *credendorum* inter Pontificios. Et p. 416. *Vestra* sunt, & *vestrorum*. Sic & in Responso ad Moguntinos p. 180.

non propriis, ad gloriam pervenire. *Nibul*/Suscitabuli p. 43.

Non ut ostenderent, velle se, ut animam agentes ista & similia (se Iesu Christi, non propriis meritis salvari, neque in hisce, sed in illis fiduciam ponendam) crederent, sed ut ambiguitatem tollerent. *Idem* p. 52.

Multa eorum non sunt Ecclesiae rom. placita, sed opiniones & *doctrina Scholasticorum*, vel *Canonistarum*, aut aliorum *particularium Doctorum*, fatente ipso *Calixto* in Resp. ad Moguntinos p. 180. *Nibul*/Apologet. 93. 97. & in *Weccker* seu *Suscitabulo* p. 53. 58. 60. *De Rescivitz* Delineat. cathol. Ecclesiae 246. 251. *Andradinus* Defens. fid. trid. 400.

EIVSDEM Summa capitum religionis christianae, & Corpore doctrinae Iulio excerpta, & disputanda proposita. Helmstadii 1661. Praefatio est Frid. Vlr. *Calixti*, filii, in qua de auctore & contentis Corporis doctrinae Iulii disserit, & summam eius a parentis auditoribus in latinum translata esse comitit.

EIVSDEM Responsum, Moguntinorum pro rom. Pontificis infallibilitate, praepetoque sub una Vindictis oppositum. Helmstadii 1672. Recensitum, atque ex auctoris exemplari locupletatum a filio, F. V. *Calixto*. Et II. quidem constat Partibus, quarum prima de studio concordiae ecclesiasticae agitur, altera de infallibilitate romani Pontificis. Gerh. Io. *Vossius* Responsum hoc in Epp. p. 390. appellat doctissimum; sed *Hutenaccius* in Continuatione Syntagmatis histor. Michaeliani p. 980. Theologos in eo plures

plures refert errores notasse; immo *Erbermannus* in Præfat. Animadversion. in Titii Offensionem summariam p. 3. audet scribere: *Calixtum palmarum calumniatoria malediscensia in Catholicos alie præcipuisse.*

CXVII.

Theologorum Helmstad. Gründliche widerlegung, Solida refutatio Statii *Buscheri* Crypto-papismi novæ theologiæ helmstadiensis. Luneburgi 1641. Refutatio hæc II. absolvitur Partibus, in quarum priore tractatur de norma christianæ doctrinæ, & quomodo præcipue ex SS. litteris, deinde etiam ex consensu veteris ecclesiæ contra Pontificios & alios solide sit disputandum; in posteriore de christiana ecclesia, de potestate & superioritate Papæ romani, de iustificatione & bonis operibus, de peccato originis, de cœna Domini & sacrificio missæ pontificio, de quæstionibus annatis, videlicet Causa peccati per accidens, Christiana libertate, Prædestinatione, Necessitate bonorum operum, Partibus fidei, Descriptione peccati originis, Modo præsentis Dei apud creaturas. Auctores huius operis sunt G. CALIXTVS, & Conr. HORNEIVS, qui non consilio & sponte sua, sed iussu & auctoritate serenissimorum Principum suorum manum ei admoverunt, ita inter se pensum distribuentes, ut *Horneius* capita tria elaboraret, nempe 1. de Auctoritate & usu antiquitatis ecclesiasticæ, 2. de studio bonorum operum. 3. de studio concordie seu tolerantia inter dissidentes in ecclesia; *Calixtus* duo reliqua, videlicet 4. de Mysterio sanctissimæ Trinitatis ex V. T. sequestrata Novi auctoritate non probando, & 5. de Apparationibus Dei in V. T. De quo legi potest *Calixtus* in Refutat. Welleri Diiij. § 3. A partibus autem *Buscheri*, utut mendacis ac fugitivi, stat *Hülsemannus* in Dialysi apologetica, atque ex ea clarissimo lubuit *Crenio* dare excerptum in Animadversion. Parte XIII. p. 19. Reperies quoque in I. Parte huius Refutationis p. 80. contenta Corporis doctrinæ Iulii, p. 81. Theologorum helmstadiensium iusiurandum professorium, p. 27. rationem docendi philosophiam in academia Iulia; in Parte II. p. 22. Catalogum primorum scriptorum G. *Calixti*, p. 30. doctrinam de Iure patriarchali, p. 22. doctrinam de antichristo, p. 236. rationem tractandi studia theologica in academia Iulia.

Georgii CALIXTI Widerlegung, seu Refutatio D. Iac. *Welleri*, & Apologia adversus ea, quæ ipsi in serenissimi *Electoris Saxonie*, eiusque ecclesiæ supremi, D. *Welleri*, ad Duces Brunsvicensis litteris imputata erant. Cum Responsione ad D. Io. *Hülsemanni* Meisterliches muster, five Specimen bonorum operum Calixtinorum. Helmstadii 1651. Accessit Appendix, continens 1) Expositionem septimi & sequentium versuum capitis XXXIX. Geneseos de Iosephi continentia. 2) Catholicæ ecclesiæ & æcumenicorum conciliorum Symbola & confessiones. 3) Desiderium & studium concordiæ ecclesiasticæ. Hæc scripta insigne elogium reportarunt a *Pruschenkio* in Actis literariis Struvii, Fæscæ V. p. 49. & tertium a *Couringio* in Conringianis p. 407. *Wellerus* autem opposuit Deterfionem, Dresdæ 1652. & duplex Examen Apologiæ calixtinæ, ibidem anno eodem, & D. Io. *Scharfius* Protestationem adversus G. *Calixti* scandala, & fallacissima eius crimina, cavillationes & iniurias, Wittebergæ 1652. & Examen Epistolæ exegeticæ M. *Oswaldi Stampfit*, ad D. Io. *Scharfium* scriptæ, A. 1651. In Refutatione quidem D. *Welleri* agitur de probatione mysterii Trinitatis ex V. T. §. 44. de fide Iudæorum in V. T. 87. de probatione divinitatis Christi ex V. T. 88. de apparationibus Filii Dei in V. T. 99. de Formula concordiæ. 124. de fabula Reverfalium a Calixto datarum. 135. de dignitate abbatiæ Regiæ Luteræ. 136. Et quod ad Apologiam adversus imputationes tam Electorales quam Wellerianas attinet, scriptum hoc, sed non nullis additis, & aliquibus detractis, exstat in fine Refutationis Buscheri. In eaque defenditur *Grotius*, scribens, non omnem culpam homini adimere acceptum ius veniæ, statumque gratiæ apud Deum, sed illas tantum, quas describat S. Paulus 1. Cor. 6, 9. 10. Gal. 5, 19-21. 1. Tim. 1, 9. 10. Porro agitur de necessitate bonorum operum ad salutem, unione hominis fidelis cum Christo secundum substantiæ suæ peculiarem adproximationem. Desiderium autem & studium concordiæ ecclesiasticæ est disputatio, scripta & publice habita anno 1650. respondente M. Ioach. *Hildebrando*, additaque Consultationi de Tolerantia Reformatorum. Oppugnatum quidem fuit hoc Desiderium five Consilium a D. Io. *Hülsemanno*; sed de fundamentis eius legendus est D. Ger. *Titius* in Plenioræ representatione consilii Calixtini de reducenda concordia §. 36. laudatur.

daturque a Lud. *Le Blanc* Thesum theolog. p. 814. & *Pruskenckio* qui & germanice illud reddidit, in Actis Struvii literariis, Fascie V. 46.

In Refutatione Welleri §. LVIII.

H iij. Ego puto, verba *Danielis* 9, 26. Et Christus excindetur, & non ipsi, sic transferenda esse: *neque hoc ipsius causa*, i. e. non propter suum ipsius delictum.

§. LXXI. K iij. Non potest negari, particulam *NON* non tantum esse notam accusativi, sed etiam significare *cum*, *a*, *per*; sicut sane omnes interpretes, chaldaus Onkelos, Græci, latinus, & recentiores reddiderunt.

In Apologia §. III. Dd. In Aug. Confessione art. VI. dictum aliquod tribuitur *Ambrosii commentario in Epp. Paulinas*, qui tamen non est eius.

Hæc interpretatio nec *idiomati* hebræo, nec *Patribus* ecclesiæ, nec *aliis interpretibus* est consona. *Glasius* in Iudicio de controversi. Saxonicorum cum Helmstad. p. 136.

Contrarium patet e versione R. *Jonathan*, MStæ quadam *syra*, & interpretatione *Clarii*, *Fagii*, *Færsteri*, *Schindleri*, *Osiandri*, & Lud. de *Dieu*. Abr. *Calovius* Disp. de fide veterum in Christum §. 30. (in Crenii Fascie V. p. 215).

Tunc tamen habebatur pro Ambrosiano. Io. Georg. *Dorſcheus* Latronis theol. & Theologi latron. p. 285. Et *Mylius* Dispp. in Aug. Confession. p. 108. dictum illud Chrysostomo tribuit.

CXVIII.

EIVSDEM Apparatus theologicus, & fragmentum Historiæ ecclesiasticæ, ex auctoris MSto aucta a F. V. *Calixto*, Helmſtadii 1661. Editio altera. Apparatus ille est introductio ad studium theologicum, sed imperfecta, cum privatis curis, publicisque tumultibus, laborem operosiores subinde interrumpentibus, (ut ipse auctor ad Vossium scribit in Epp. Vossii p. 134.) finem non viderit, in eoque agitur de variis acceptionibus vocabuli *Theologia*, p. 1. de theologo proprie dicto, eiusque officio. 6. de requisitis studiosi theologiæ. 12. de litterarum & disciplinarum existimatione apud priscos Ecclesiæ Patres. 35. de famulatu Philologiæ &

Philosophiæ. 45. de diversis mundi religionibus. 58. de statu, studiis, & doctoribus ecclesiæ. 112. de theologia scholastica. 139. de partitione studiorum theologicorum. 162. de Imperatoribus romanis. 199. de Pontificibus romanis. 208. Fragmentum autem Historiæ ecclesiasticæ, de statu rerum in ecclesia occidentali sæculis IIX. IX. X. & deinceps, quando pontificius dominatus & corruptelæ invaluerunt. Atque hic tractatus historicus eo nobis gravior esse debet, quo excellentius auctoris in historia ecclesiastica & antiquitatibus studium fuisse novimus: quod etiam laudibus celebratur a *Sehwarzfleischio* Epp. selectar. p. 356. & *Kriegkio* in Constitutione rei scholast. ilfeldensis p. 254. De hoc Apparatu ludicrum quid profert *Nihusius* Suscitabuli p. 101. sed nos malumus serium isthoc petere ex *Morhofio*, qui in Polyhist. Tomo III. p. 51. scribit: Calixtus vastius argumentum animo complexus erat: nec tantum de scriptoribus theologicis agere in animo habuit, sed de omni apparatu theologico in universum. Magnam certe fecimus iacturam in huius libri defectu: paucula enim tantum attigit, sed profecto eruditissima, & profundam antiquitatis & historiæ, tam sacræ, quam civilis, cognitionem spirantia.

Pag. 133. פרשכדחת

Mosis Maimonidis in signe exstat opus, quod *Lad* vocant.

181. Nicolaus, oriundus Lira, oppido *Brabantia*.

פרשכדחת Parshandata.

Iad chafaka, Wolfius Biblioth. hebr.

839.

Oppido *Normannia*. *Sainjore* Biblioth. crit. T. IV. 252. Wolfius Biblioth. hebr. 912.

EIVSDEM de tolerantia Reformatorum circa quæstiones inter ipsos & Augustanam confessionem professos Consultatio. Helmstadii 1697. In qua differitur de discrimine errorum circa res fidei, de terminorum varia acceptione, prædestinatione, unionē personali, ubiquitate, præsentia corporis & sanguinis Christi in S. cœna, & modo tolerantia Reformatorum. Præmittitur 1) Frid. Virici *Calixti* Mutuæ Christianorum in S. romano Imperio, publico & libero religionis exercitio gaudentium, citra omnem religionum miscellam, pressior declaratio. In qua agit de statu controversiæ præsentis, (quem ait hunc esse: An stantibus erroribus, cum Pontificiorum, tum Reformatorum, fundamentum fidei non everten-

evertentibus, nostra interim non cessante contradictione, illi nihilominus, ut christiani, tolerari possint ac debeant?) de symbolo apostolico, ut fidei fundamento, de *Calixto* patre, ultra tolerantiam non progresso, de communionis virtualis ab actuali differentia, de sanctitatis necessitate, de fidei fundamento in III. symbolis cardinalibus consistente, (vide *Conringiana* 289.) de auctoritate symbolorum, de distinctione errantium five ex ignorantia & simplicitate, five ex perversitate, de coniugiis inter personas disparium religionum, & de applicatione dictorum ad Pontificios & Reformatos. 2) Catalogus operum G. *Calixti*. Consultationi autem subiungitur Desiderium & studium concordiae ecclesiasticae: de quo ante diximus.

EIVSDEM de praecipuis christianae religionis capitibus Disputationes XV. Helmstadii 1658. Et haec est tertia editio, prima autem anni 1671. quo & habitae fuerunt. Sed opus est iuvenile, fatente ipsomet *auctore* de Arte nova p. 127. 128. quidquid dicat *Nibisium* Apologet. p. 81.

Pag. 321. Eusebius *Emiffenur*.

360. IOANNE S Papa XXII, *oravit*, docens, animas beatorum non visuras Deum ante resurrectionem.

Eusebius *Emiffenur*,

Sic erraverint, quotquot cum *Luthero* & SS. Patribus docent creduntque, animas hominum a corpore separatas esse in Scheol usque ad diem resurrectionis.

Gerh. TITII Disputatio de Gratuita iustificatione hominis peccatoris coram iudicio Dei. Helmstadii 1650. Erat disputatio inauguralis, pro consequendis summis in theologia honoribus praeside G. *Calixto*.

§. XXV. in fine: Illi, qui Biblia germanice interpretati sunt, excusa Norimbergae anno 1483. hoc modo exponunt: Wir wissen, daß der mensch nicht wird gerechtfertigt aus den wercken der Ehe (legis,) nar durch den Glauben *Iesu Christi*.

Proprie sic legitur: *Nit* wird gerechtfertigt aus den Wercken der *eo*. nur durch den Glauben *Iesu Christi*.

EIVS.

EIVSDEM Annotationes & Animadversiones in Confessionem Reformatorum, Thorunii in Colloquio anno 1645. oblata. Wolferbyti 1655. Hæc editio post Batavam minus emendatam est corrector. Atque in Annotationibus & Animadversionibus hisce doctrina de peccato originis, auxiliis divinæ gratiæ & prædestinatione, ac præsentia corporis & sanguinis Christi in S. cœna, breviter quidem, sed, uti titulus promittit, nervose explicatur: capitaque ipsius *Confessionis* ad calcem adiecta sunt. De Colloquio istius apparatu agit *Gomenius* in Duplici iudicio de Regula fidei p. 604. & Hieronymus a S. *Hyacintho* dedit Ideam Colloquii thoruniensis.

SCRIPTA facientia ad Colloquium thoruniense A. 1644. indictum, deinde autem usque in annum sequentem, diemque 28. Augusti dilatum. Cum Georgii CALIXTI Consideratione & epicrisi. Helmstadii 1645. Scripta illa hæc sunt: 1) VLADISLAI IV. Regis Polon. Edictum. de Colloquio fraterno, Torunii instituendo. 2) Aliud de prorogando colloquii termino in annum sequentem, videlicet 1645. 3) Synodi provincialis Poloniæ, anno 1643. Varaviæ celebratæ, Epistola ad dissidentes in rebus fidei, ab Episcopo vilnensi, Abr. *Wojna*, viro aspero & insolente, proposita & publicata, cum Programme, quod dissidentes iniuriosum interpretabantur. 4) *Evangelicorum vilnensium* Manifestum sive Protestatio contra iniuriosum illud Programma. 5) Excerpta ex informatione de negotio colloquutionis Torunii indictæ, tradita delegatis, qui Romam missi fuere ad Pontificem. 6) Exemplum literarum, quibus *Curlandia Princeps* Regis polon. ad Colloquium caritativum invitatoriis respondet. 7) Responsoria *Regis Polon.* ad priores, 8) *Ordinum evangelicorum* ad Epistolam Synodi varlaviensis, & ad Regis Polon. Diploma Responso. 9) *Eorundem* ad invitationem Regis Polon. Ita quidem Rex serenissimus optimo, & nunquam satis laudando animo colloquium caritativum, Barthol. *Nigvini* consilio, concordiaque ecclesiasticæ sanciendæ causâ instituit; sed Pontificii (ut Lud. *Grocins* in Epistolis Vossianis p. 385. scribit) Reformatis parum caritatis, Lutheranis vero etiam minus ostenderunt; & ipse *Vossius* ibidem p. 390. ad Calixtum his utitur verbis: *Valde multis dolet, non plus effectum esse tarunienfi Colloquio. Cuius licet culpa imprimis sit penes adversarios, plus tamen sperare licisset, si ex nostris*

nebris etiam caeteri eam animi moderatissime attulissent, quam iam cum clarissimo Bergio. Vide Abbatem Schmidium Continuat. Introduct. Sagittarianæ in Hist. ecclesiast. p. 1592.

Io. HVLSEMANNI Refutatio Calvinianæ relationis de colloquio toruniensi. Germanice. Lipsiæ 1646. Relatio illa edita fuerat Lissæ, etiam germanice, A. 1645. Additur quoque evangelicorum in Polonia, Prussia & Lithuania Statuum Confessio, latine & germanice: & p. 37. annectuntur Articuli nonnulli, qui Augustinæ confessionis Ecclesiis immerito a Romano-catholicis tribuebantur atque imponebantur.

CKIX.

Georgii CALIXTI Tractatus de Pactis, quæ Deus cum hominibus iniit. Helmstadii 1654. Publice fuit ad disputandum propositus, respondente Samuele Voss, nobili mekelnburgico.

EIVSDEM Tractatus de coniugio clericorum. Francofurti, (& quidem optime, secundum *Crenatius* Exercit. I. de libris scriptor. opt. p. 31.) 1653. Prius Helmstadii A. 1631. Eo ostenditur, pontificiam legem, qua sacris ministris coniugium universum & simpliciter interdicitur, S. scripturæ, rectæ rationi, iustarumque legum naturæ, & ecclesiasticæ primariæ antiquitati prorsus adversari; in primis autem *Baronius*, *Bellarmini* & *Socinorum* sententiam (quod videlicet Apostoli eam sanciverint) absurdam novitatem esse. Sub finem agitur de hæresi Hildebrandina, & additur Appendix, qua continentur 1) B. *Valerius* augustani pro coniugio clericorum Epistola. 2. & 3) Georgii *Cassandri* & Georg. *Wicelii* de coelibatu & coniugio clericorum Sententia. 4) *Suprema Curia parisiensis* in librum *Bellarmini* (de summi Pontificis potestate in temporalibus, adversus Guil. *Barclajum*) Sententia. 5) *Facultatis theologicæ & Universitatis parisiensis* in librum *Ant. Sauterelli* iesuicæ Censura & decretum. De coniugio clericorum scripserunt etiam Andr. *Hyperius* in Parte II. Opusculorum theologicorum, & Ioan. Christoph. *Koch*, de quo *Narrat. innoç.* A. 1714. 361. Tractatum hunc Calixti, optimum eius librum esse iudicat *Crenatius* l. c. idemque Animadvers. P. I. 75. scribit, Calixtum in luculento isto tractatu, in quo fracturi potius sint dentes, quam impressari hæretici, optime *Pars IV. In 4.*

disputasti. Neque silentio pretereundum, quod *Mildebrandus* de Nuptiis veterum Christianorum B 4. gloriatur, eundem Tractatum ab adversariis quarumvis partium fere solum intactum permanisse. At tamen eum vellicant *Priorius* Annotat. in caput X. Tertulliani de Exhortatione castitatis. p. 522. & *Nibsius* in Arte nova, & Apologet. c. 19. p. 84.

Pag. 338. *Antiquissimus* sane (*Adrianus Scotus*) est scriptorum omnium, apud quem hodie quidem Papissæ mentionem invenias.

340. Anastasium *omississe*.

Antiquior est Anastasius. I. H. *Baer*. Bibliograph. crit. p. 429. *Sagittarius* Introduct. in Hist. eccles. P. I. 676.

Non ipse Anastasius omisit, sed illi, qui eum excudendum curarunt; neque in omnibus, sed in plerumque exemplaribus. *Baer* l. c.

Georgii CASSANDRI de Communione sub utraque specie Dialogus. Cum G. CALIXTI de hac ipsa controversia Disputatione, eaque recognita & aucta, & ad Academiam coloniensem iterata compellatione. Helmstadii 1642. In Epistola ad fereniss. Ducem Augustum agit *Calixtus* de Carimonii ecclesiasticis, Articulis fidei, Sacramentis, Mandatis divinis, Papæ romani ambitione, Concilio tridentino, Modis sive mediis controversias religionis componendi, Pontificiorum Arte nova, modumque tandem triplicem disputandi offert Pontificiis. Adduntur & alia, seculo XVI. scripta & acta, ad doctrinam de communionem sub utraque specie facientia: nempe 1) FERDINANDI I. Imp. Edictum. 2) Oratio Legati bavarici (Augustini *Baumgartneri*) in Synodo tridentina. 3) Relatio de Bulla PAVLI III. P. R. qua Episcopis Germaniæ concessit potestatem admittendi populum ad communionem sub utraque specie. 4) Excerptum ex *Slidano* de concessione calicis, ab *Alberio* Bavarie Duce facta. 5) Excerptum ex Petri *Savii* Polani Hist. concilii trid. 6) *Conditiones*, quibus usus calicis concedi posse videtur. 7) *Cassandri* Epistola de concessione calicis, subditis Imperatoris & Electorum ecclesiasticorum a Pontifice facta. 8) Alia *Cassandri* non trunca, ut in Operi-

Operibus, sed integris, contra communionem sub una. 9) Idem contra Missas solitarias. 10) *Wicelius* contra eandem. 11) *Fortu- la Carolina* *Interim* de communione sub utraque. 12) *Detiniones* Oratoris cæsarei ad Concilium tridentinum. 13) *Postulata* Re- gine, gubernatricis Gallie. 14) MAXIMILIANI II. Imper. litteræ ad Ducem meklenburg. de Daw, Chytrato. 15) Excerptum e *Wilhelmi Lindani* Panoplia euangelica de communionem utri- usque speciei. 16) PII-IV. litteræ ad Henricum iuniorem, Du- cem brunsv. ac lüneburgensem, pontificiarum partium tum tem- poris studiosum, de usu calicis, quem, tantopere urgente FER- DINANDO I. Imperatore, sub certis conditionibus concesserit. Confer cum hisce eas, quas maxime venerabilis abbas *Schmidius* in dias luminis auras produxit Helmstadii anno 1720. In Appen- dice ad Iteratam compellationem calamus stringitur contra *Nihusii* Triumphum Catholicorum de Georg. Calixto, aut potius contra *Sterckhoffium*, impressionis libri Nihusiani adprobatores.

CXX.

Georgii CALIXTI liber de Immortalitate animæ & resur- rectione carnis, ex autographo auctoris emendatus & auctus a *Frid. Vlr. Calixto*. Helmstadii 1662. & antea A. 1627. scriptus in honorem ac memoriam Petri *Oorbequii*, ad fratrem eius Mat- thiam, studiorum pietatis & sapientiæ cultorem & patronum exi- mium, ita, ut utraque doctrina ex Scriptura & Antiquitate illu- stretur.

EIVSDEM liber de Supremo iudicio. Helmstadii A. 1635. Consecratus memoriæ celsissimæ Dorotheæ anhaltinæ, serenissimi Ducis Brunsv. & Lüneburg. Augusti coniugis. Vide *Courin- giana* p. 204.

EIVSDEM liber de Bono perfectæ summo, seu æterna beatitudine. Helmstadii 1643. Gloriosæ memoriæ Georgii, Du- cis Brunsv. ac Lüneb. consecratus.

Pag. 60. Peracto iudicio suos Non admittit hanc expositio-
fines habebunt civitates duæ, nem evidens apud Augusti-
una Christi, altera diaboli; num voluntatis & facultatis
una bonorum, altera malo- oppositio; quæ vult, salva-

rum. --- Istis voluntas, illis facultas non poterit ulla esse peccandi. Subintellige, *ita peccandi, ut Dei gloria tenebras offundant, vel beatis noxam inferant, eorumque felicitatem & gaudia turbent aut minuant.*

tos neque velle neque posse, damnatos autem velle quidem, sed *non posse alio modo peccare.* Io. Ficht in Fasciculo Theſium selectas. P 4.

EIVSDEM Consideratio doctrinæ pontificiæ, iuxta ductum Concilii tridentini, & reformatæ, iuxta ductum Confessionis, Thorunii A. 1645. exhibitæ. Helmſtadii 1659. F. V. *Calixtus* & MSSis eruit, & edidit; eandemque denuo publicavit D. Henr. Mullus, cum Introductione. Consideratio hæc proponit summam dissensus nos inter ac Pontificios & Reformatos; ita tamen, ut, ubi conciliationi aut tolerantiz locus esse possit, ubi non possit, subinde commonstret. Quod autem ad Pontificios attinet, de conciliatione desperandum esse asserit, nisi anathemata pontificia mitigentur, aut potius aboleantur. p. 5. Notandum etiam, verba hæc p. 112. 113. *Modum autem inexplicabilem --- id est, passionis & mortis Domini,* in editione anni 1654. non legi.

Pag. 2. Schisma exortum irreconciliabile reddidit Concilium tridentinum, dum multa talia, hæctenus indifferentia, *sub anathemate* determinavit.

Nos non condemnamus, illum hominem, quicumque sit, sed doctrinæ erroneas. Immo quamvis doctrinam erroneam condemnemus, non tamen illos condemnamus, qui talem præstentes doctrinam, dum modo christiana sit, & ab homine baptizato pro vera habeatur, moriuntur. Etsi enim doctrina in se sit erronea, fieri tamen potest, ut is, qui eam tenet, ex animo credat esse veram, dum de eius falsitate non est convictus. Tales hominem propter ipsius errorem non iudicamus æternæ

nz damnationis reum, quin
potius re ipsa membrum esse
catholicæ ecclesiæ agnoscimus.
Quirin. Knebel in Lilio inter
spinas p. 897. Cui addi pot-
est *Le Protestant pacifique* p. 50.
Carpzov. Hag. in libris sym-
bol. p. 25. *Calixtus* Proem. in
August. confess. p. 44. *Valer-
ianus Magnus* (in Actis inter
feren. Ernestum & G. Calix-
tum 292.)

Pag. 6. 7. 8. Versionem latinam
veterem sive vulgatam he-
braeo textui V. T. & græco.
Novi *aquare vel præferre*: Ro-
manum Pontificem numerum
credendorum vel dogmatum
necessariorum *augere posse*:
eundemque posse Reges &
Impp. --- *dominatu privare*,
subditos *a sacramento fidelita-
tis* absolvere, & *imperium ad
alios transferre*.

25. Confessio *württembergica* Tri-
dentinæ Synode oblata.

Hæc dogmata non sunt Concilii
tridentini, sive Ecclesiæ ro-
mânæ; sed *Dolorum particu-
larium. I. C. Wagensel* Confutat.
Carminis Lipmanniani p. 127.
Auctor Compendii Regulæ fidei
catholicæ Veronianæ p. 14. 25.
17.

Confessio *württembergica*.

Acta inter serenissimum Hassiæ Landgravium ERNESTVM
& Georg. CALIXTVM. Helmstadii 1681. Ex auctoris exem-
plari recognita & aucta a Frid. Vlr. *Calisto*. Suntque 1) *seren-
Ernesti* litteræ ad theologos, D. Georg. *Calixtum*, D. Io. *Crocium*,
& D. Pet. *Haberkornium*, ut veniant ad Collationem francofur-
tensem. p. 3. 2) *Eiusdem* litteræ ad Principes, sub quibus degunt
Calixtus, Crocius & Haberkorn, ut eis ad Collationem franco-
furtensem cum P. Valeriano Magno, eiusque duobus sociis insti-
tuendam, eundi dent facultatem. p. 4. 3) *Eiusdem* Epistola lati-
na ad G. Calixtum. p. 9. 4) *Alia eiusdem* ad Calixtum, in qua se

eum omnium protestantium theologorum doctissimum moderrimumque habere constitetur. p. 21. 5) Responsio P. Valeriani Magni, eiusque sociorum, ad IV. quaestiones. p. 22. 6) G. Calixti Responsum, p. 25. eiusque Appendix duplex. p. 67. 87. 7) Ser. Ernesti litterae ad G. Calixtum, ex germanico in latinum sermonem traductae. p. 193. 8) Valeriani Magni eiusque sociorum Actio III. IV. V. VI. p. 205. 9) G. Calixti Responsum ad istas Actiones. p. 253. Haec scripta laudat Raskevicius, quamvis romano-catholicus, in Delineatione ecclesiae cathol. p. 748.

CXXI.

Conradi HORNEII Defensio disputationis suae de summa fidei, non qualis libet, sed quae per caritatem operatur, necessitate ad salutem, Helmstadii 1647. Adversus Programma, versu scriptum, eoque nec elegante, nec comito, & typis excusum ac publicatum a V. CL. in vicina academia, qui & Praelectionibus illam Disputationem oppugnavit. Vir ille clarissimus erat D. Io. Maier, theol. prof. in academia ienensi ipsumque Programma refutationi huic per partes interseritur, & adduntur Testimonia Io. Arndti ex Vero eius christianismo, itemque Io. Gerbardi ex Schola pietatis de summa necessitate christiana ac pia vitae, si quis aliquando promissam salutem aeternam per Christum & fidem in eo collocatam obtinere velit. Plura autem Gerbardi Testimonia reperies in Horneii Repetitione doctrinae de Bonorum operum necessitate ad salutem, §. 6. De Horneii instituto meretur legi Boineburgius in litteris ad Pruschenckium, quae exstant in Struvii Actis litterariis, Fasce V. p. 24. scribens, Horneium neutiquam statuisse meritis operum, institutum autem eius sanum, ac, prout hodie mores sunt, necessarium fuisse.

TESTIMONIA recentiorum ecclesiae Doctorum pro pietatis & bonorum operum necessitate ad salutem. Helmstadii 1648. Sunt autem Lutheri, Melancthonis, Mathesi, Brentii, Rhegi, auctoris Brevis simplicis & necessariae instructionis in Corpore doctrinae Iulio, qui est Mart. Chemnitzius, Selneccert, Dav. Chytrai, Iac. Andrea, Balth. Moiseri, Stegmanni, Cont. Dieterici, Hoopsuari, Franzii, Thummii, H. & Io. Schmidii.

EIVS.

EIVSDEM Refutatio Pasquilli, sub titulo: Breve extractum aliquot dictorum Lutheri, Corporis doctrinæ Iulii, & Articulorum lüneburgicorum contra Testimonia Arndii & Gerhardi, atque sub larva M. Ioannis *Loeschmanni* evulgati. Germanice. Helmstadii 1648. Iam vero auctor noster doctrinam suam probat ex dictis Scripturæ, Patrum, & recentiorum Doctorum, atque ad obiectiones, ex Luthero, Corpore doctr. Iulio, & Articulis lüneburgicis petitas, respondet.

EIVSDEM Iterata adsertio, qua fidem non qualemlibet, seu otiosam aut mortuam, sed vivam ac per caritatem operantem ad salutem necessariam esse ostenditur, adversus D. Io. *Rothmalerum*, mortuam & otiosam ad eam sufficere disputantem. Helmstadii 1648. *Rothmaleri* Disputatio de necessitate bonorum operum, non qualibet, sed quæ ad salutem esse dicitur, edita fuit Arnstadii, ac proposita in conventu Pastorum dioeceseos Rudelstadio--schwartzburgicæ ecclesiastico, A. 1648. Laudatur hoc scriptum Horneii a CL. *Strimse* in Critica concionator. p. 82. & *Voluse* in Aurora pacis relig. p. 108. ita ut hic scribat, Horneium hoc tractatu utilem operam impendisse.

EIVSDEM Repetitio doctrinæ veræ de necessitate bonorum operum seu studii pietatis, si quis salvus per Christum esse velit, & novæ eius vindiciæ. Helmstadii 1649. Quæ ad obiectiones adversariorum respondetur, & in fine producuntur testimonia Io. *Wiberi*.

Io. MVSAEI Iudicium de controversia, An bona opera sint ad salutem necessaria. Germanice. 1650. Editum quidem incio auctore; (vide Theologorum ienensium præfat. des grundlichen berichts contra Stengerum g 2.) ex eo tamen patet, *Musæum* statuisse, thesin istam non esse in se scandalosam.

Alethophili LIBERII Querela causæ moralis & conditionis sine qua non, contra aliquem, qui ex duabus unam vult facere. Etiam germanice, sed sine nomine auctoris, loci, ubi impressio facta, & anni. Auctor eius, nisi memoria me fallit in eo, quod in adolescentia audiivi, est Paulus *Stevogt*; pugnat autem ille contra D. Io. *Hülsmannum*, docens, ex Horneii sententia bonis operibus minime adscribendam esse causalitatem.

Geor.

Georgii CASSANDRI Tractatus de officio pii viri, in hoc ecclesiarum universarum, occidentalis in primis, dissidio, cum praefatione Io. Latermannii, eiusque ad Tractatum Notis. Regiomonti 1650. In Praefatione breviter ostenditur, quanti moderatum Cassandri de controversiis religionis iudicium, ac indefessum in restauranda concordia ecclesiastica studium & summi Imperatores, & magni Regum consilarii, & theologi denique, tum protestantes, tum pontificii, fecerint.

Io. LATERMANNI Declaratio apologetica. Thorunii 1648. In qua gravissimae quaestiones ventilantur 1) de conversione hominis. 2) de mitioribus modernorum Reformatorum sententiis. 3) de condemnatione Reformatorum. 4) de certitudine futuris. 5) de studio & consensu antiquitatis ecclesiasticae. 6) de necessitate bonorum operum. Latermannus lis fuit facta a D. Caelest. Mislenta ob disputationem de aeterna Dei praedestinatione sub D. Io. Behmio ante biennium ferme a Latermanno habitam. Et quamvis ille fateretur, huius Declarationem orthodoxam esse, non desit tamen de verbis contendere: ideoque monstrat Latermannus in Praefatione, non quaestionem esse se inter & antagonistas de articulo aliquo fidei, sed de phrasibus in Disputatione sua, num tales ibi occurrant, quae ad errorem sive Pelagianorum, sive Synergistarum, sive Pontificiorum, sive aliorum denique trahi possint? In Epistola vero dedicatoria loquitur de certamine Scaphyli cum Gnapheo, Wigandi cum Heshusio, Finckii cum Behmio, variorum certaminum utilitate, & Mislenta cum ipso contentione.

EIVSDEM Grundliche ablehnung, sive Solida depulsio errorum, a quibusdam pastoribus regiomontanis ex sua de praedestinatione Disputatione sibi imputatorum. Cum Iacobi Andreae Iudicio, quo modo controversia, inter Evangelicos orta, componi queant. 1648.

Io. Latermannus, Coburgo-francus, Calixti & Horneii discipulus, theol. doctor, pastor fuit derenburgensis, & superintendens in Principatu halberstadii; sed postea ob castitatis violationem datamque inde offensionem a munere isto remotus, pastorem egit militarem, & infra Vindobonam Austriae calculo extinctus est anno circiter 1662. *Cronio* Animadvers. P. XIV, p. 45. dicitur vir
forma,

forma, quam mente melior; at nobilissimus *Pruschenckius* in Struvii Actis literar. Fasciculo V. 50. doctum vocat, pium, & in mitigando religionis odio cordatum pariter ac moderatum, fidei denique fundamentalis assertorem maxime strenuum, sibi que vel propterea carum, qui magno Calixto suo carum semper caput fuerit. Vide etiam Testimonia *Theologorum* pro eius orthodoxia.

Brevis epicrisis, qua quaestiones XXIV. inter theologos evangelicos controversae, ab *anonymo* discussae, auctori eidem doctum remittuntur. Helmstadii 1680. Auctor Epicriseos est D. Frid. Vlr. CALIXTUS, anonymus autem D. Abr. *Calovius*.

Fridericus Vlricus *Calixtus*, Georgii filius, helmstadiensis, primum medicinæ, deinde sacris addictus studiis, *Tutti*, *parentis* & *Hornellii* discipulus, peragratis bona Germaniæ parte, Bohemia, Moravia, Hungariæ tractu, Carinthia, Italia, Gallia & Belgio, S. theol. D. & professor in in academia Iulia, ad hæc abbas Regiæ Luteræ, & Consistorii wolfsbuttelensis consiliarius, multis scriptis, iisque dogmaticis, polemicis contra *Calovium*, *Demofmannum*, *Stranchium*, *Fellernum*, *Hartmannium*, *Rechenbergium*, *Pacificum-Verinum*, qui H. L. *Benthamius*, *Mülmannum* & *Chiliasia*, nec non irenicis (quorum omnium ultima erant Annotata ad Pacifici *Verini* de reuniendis Protestantibus consilii considerationem, & Via ad pacem, A. 1700.) inclutus, vir humanus, affabilis, veri, moderati, rectique amantissimus, & in meditatione mortis, quam vehemens & gravissimus morbus indicabat, renuncians, ut olim fecerat Io. Contr. *Dürrius*; rixosis controversiis, ac simplicitate christiana, quæ paucis absolvitur, contentus, ad metam vitæ contendit, eamque assecutus est anno 1701. ætatis fere 79. Vide *Programma* eius funebre, & Memoriam, quam ipse condidi, quæque etiam inserta est Memoriis theologorum CL. *Pippingii* p. 381. De eo intelligendum est, quod *Spontrus* Consilior. theol. latinor. p. 775. scribit: D. *Calixtus helmstadiensis* inconsulto in *Pietissimum*, quem vocant, zelo totus ardet, & sensu sui omnia vitæ adversus illum impendere videtur. Vide hic p. 314.

CXXII.

Frid. Vlrici CALIXTI Demonstratio liquidissima contra Consensum repetitum fidei vere lutheranæ, Helmstadii 1667.

Pars IV. in 4.

§ 3

III

In ea, auctoritate publica conscripta, ostenditur, nec Consensum illum, quem D. A. *Calovius* superiore anno in vulgus sparsit, Consensus fidei vere lutheranæ nomen mereri, nec G. *Calixtum*, & *Conr. Horneium* fidei lutheranæ contraria docuisse. In Præfatione ait, parentem suum proposito concordie ecclesiasticæ, aut saltem tolerantie multos sibi hostes excitasse, eundemque nec nihil, nec omnia a G. *Cassandro* & M. Ant. *de Dominis* accepisse, ac per calumniam dici a libris ecclesiarum nostrarum symbolicis prorsus defecisse, adversarium autem technis usum esse, & symbolicorum librorum, immo etiam Præfationum & Appendicum verba nihil probantia corrasisse, iisque etiam sua (ne fraus pelluceret) eodem characterum genere insarisse. Et inclita Academia Iulia in Pietate p. 38. editionis germanicæ, laudat hoc scriptum Calixti, eo quod liquidissime evicerit contra Calovium, nec Consensum eius fidei lutheranæ consensum esse, nec bene meritos viros, *Calixtum* & *Horneium*, a consensu ecclesiarum recessisse. Cui encomio adde illud, quod adfert auctor Vindiciarum veritatis & innocentie, quæ in Speneri binis tractatibus (de libertate filiorum Dei ab auctoritate humana, & Victoria veritatis & innocentie) continetur, c. 5. §. 6. Qui autem p. 224. celeberrimus vocatur *theologus*, est D. *Wilhelmus Lyserus*.

EIVSDEM Responsiones ad D. Abr. *Calovii* Theses anti-syncretisticas. Helmstadii 1668. Theses illæ agunt de Theologia in genere, Religione, Verbo Dei, Articulis fidei, DEO, Statu integritatis, Peccato, Christo, Conversione, Prædestinatione, Iustificatione, Fide, Bohis operibus, Pactis, Sacramentis, Pœnitentia, Ecclesia, & Novissimis. Huic libro Carolus Ludovicus *Stromeyer* opposuit *Dialysin*; Academia vero Iulia in Pietate sua eum vocat bene elaboratum librum, p. 34.

EIVSDEM Pietatis officium erga optime meritum parentem suum, contra D. Abr. *Calovii* portentosum Programmata. Helmstadii 1675. Cum viri cuiusdam in scriptis calixtinis probe versati (is autem est D. Ger. *Titius*, teste F. V. *Calixto* in Refutatione Harmoniæ calovianæ p. 317. & Via ad pacem xxi. *Placcioque* de Anonymis p. 86.) Plenioris representatione Consilii calixtini de studio concordie ecclesiasticæ. Sicut iunior *Calixtus* in Præfatione,

nē, ita *Tertius* in pleniore representatione commemorat iniurias & sophisticas perversiones, quibus bonus ille vir, quem defensum eunt, ab hostibus suis oneratus fuit.

EIVSDEM Discussio nebularum, quibus *Calvinus* iniquitatis mysteria, Officio pietatis erga patrem revelata, Disputatione nupera obumbrare tentavit. Helmstadii 1676. Adcalcem p. 79. adiecta est ipsa *Calvini* Disputatio.

EIVSDEM Refutatio Harmoniz calixtino-hæreticæ *Calvianæ*, opposita Hulderico *Gottfriedo* & Vlrico *Raitern*. Helmstadii 1679. Hi unus idemque sunt *Calvinus*. Præfatio auctoris, infausti certaminis, G. *Calixtus* eiusque filium inter & Abr. *Calvianum* nati, & ultra XXX. annos agitati historiam complectitur, & confecto Hulderico *Gottfriedo* larvam detrahit. Appendix vero scurrilitatem & improbitatem libelli, quem Vlricus *Raitern* sive Abr. *Calvinus*, cum inscriptione, Fides catholica omnium temporum V. & N. Tti, in sanguine Messie iustitiam & salutem quarrens, in publicum emiserat, non nihil detegit, perstringit & reprimat. Quodsi etiam nosse cupis, de quibuscumque rebus in Refutatione præsentè agatur, eam tecum communicare congnationem, quam in usus meos ipse formavi. Agitur nimirum de Meriti Christi sufficientia. p. 1. Fiducia in Christum, cum peccatis mortalibus consistente. 31. Iustificationis causa formali & organica. 35. Necessitate bonorum operum ad salutem. 82. Naturali hominis mortalitate. 106. Corpore Christi, an fuerit natura mortale? 129. Promissionibus pacti mosaici. 146. Fine legis primario. 159. Conspiratione cum Papalibus circa transubstantiationem. 162. Formali peccati originis, An sit mera privatio? 175. Promissionibus, Patriarchis factis. 192. Significatione vocis *Dei* 202. Sensu verborum Psal. 139, 7. Quo ibo a spiritu tuo? 209. Permutato nomine *Zacharia* cum *Ieremie*, Matth. 27, 9. p. 220. Significatione verborum Moysi, Gen. 4, 26. p. 236. Beatitudine, seu fine hominis supernaturali. 241. Multivolipræsentia. 249. Identitate numerica corporum resuscitandorum, 253. Merito & satisfactione Christi. 268. Modo adversus prævaricantes procedendi sub pacto evangelico V. & N. Tti. 272. Area, tentorii, & sacrificiorum præcipuo scopo. 281. An omne, quod dicit hæreticus,

sit hæreticum? 298 de Iniuriosa inscriptione *Harmonia Calixtina-heretica*. 304. Atrocibus criminationibus Calovii. 315. Reformatos in Præfatione *Formula concordia* non condemnari hæreseos. 316. Neque Pontificios in Libris symbolicis Protestantium. 333.

CXXIII.

ACADEMIAE IVLIAE Schutzrede, Pietas, contra ipsius calumniatores, in primis D. Aegidium *Strauchium*, professorem wittebergensem. Helmstadii 1668. Qua G. *Calixti*, Conr. *Hornetii*, & F. V. *Calixti* innocentia & orthodoxia vindicatur. Auctor huius scripti est Herm. *Couringius*, interpret autem eius germanicus, Christoph. *Schrader*. Vide *Placcium* de pseudonymis p. 401.

Grundliche WIDERLEGUNG, five solida Refutatio Abominationis calixtinæ (des Calixtinischen greuels) D. Aegid. *Strauchii*. Helmstadii 1688. Auctor quondam erat discipulus theologorum helmstadiensium, ut ipse indicat. p. II. seque doctrinam apud eos longe aliam ait audivisse, quam a Strauchio describatur.

Frid. Vl. CALIXTI Ablehnung, five Depulsio aliquot noviter emissarum iniuriarum & calumniarum, cum Protestatione, se non amplius cum illo scriptis certaturum. Helmstadii 1669.

Viri in Calixtinis scriptis probe versati (D. Ger. TITII) Vorstellung des Bedenckens, Repræsentatio Consilii D. Georg. *Calixti* de concordia & tolerantia dissentientium Christianorum. Helmstadii 1677. Germanica hæc versio, docente *Placcio* de Anonymis p. 86. & 419. auctorem agnoscit Zach. *Prnschenckium*, consiliarium Saxo-vinariensem.

Timothei FRIEDLIEBII Erörterung der frage, Solutio quaestionis, cur non vis fieri romano-catholicus, ut erant maiores tui? A. 1669. Est Dialogus de hac quaestione: An evangelicus, five Augustanæ confessioni addictus, salva conscientia, atque ita, ut Deum non offendat, eiusque gratia excidat, transire possit ad Ecclesiam romanam, eiusque doctrinam & cultum acceptare, quidque eum inde retrahere debeat? Auctor, etiamsi concedat,
inter

inter Pontificios retineri fundamentum, dum V. partes habeant catechismi, respondet negando, quia talis homo contra meliorem agat scientiam. Partes huius colloquii sunt III. in quibus Professio fidei catholica, a P. IO IV. præscripta, & Concilio tridentino inserta, per singulas partes examinatur & confutatur; & speciatim quidem in Parte I. disputatio est de sensu horum verborum: *In papatu mansisse fundamentum christianismi, atque in ecclesia romana etiam dari salutem.* p. 3. de læsione conscientiarum eorum, qui ab Evangelicis transeant ad Romano-catholicos. 95. de traditionibus. 61. de sacramentis Confirmationis, Extremæ unktionis, & Ordinationis clericorum, 82. de sacramento Coniugii. 104. de sacramento Pœnitentiæ, & peccato originis. 129. de peccato originis & iustificatione peccatoris coram Deo. 133. 182. de certitudine iustificationis nostræ. 211. In Parte II. de sacrificio missæ, & transubstantiatione. p. 3. de repositione, circumgestatione, & adoratione hostiæ, item de communione sub una 25. de purgatorio 43. de invocatione Sanctorum. 64. de cultu reliquiarum, & imaginum. 80. de indulgentiis, 100. de ecclesia romana, An sit mater & magistra omnium christianarum, adeoque ecclesia catholica & universalis, extra quam non detur salus. 139. cur Romano-catholica ecclesia nostram pro vera non agnoscat? 162. de auctoritate ecclesiæ, & notis veræ ecclesiæ, ac differentia inter visibilem & invisib. eccles. 210. de eminentia ac potestate Papæ. 235. 264. 286. In III. Parte, de confuso statu ecclesiarum euangelicarum, quem P. *Sevensfern*, & P. *Kirchvogel* nostratibus obiiciunt. p. 3. de iactata concordia Doctorum in ecclesia romano catholica, item de causa schismatis, quod est inter Pontificios & Evangelicos, deque quæstione: An ex multis particularibus ecclesiis nascatur universalis & catholica ecclesia? 23. de Lutheri & Evangelicorum excommunicatione, de duplici fundamento religionis, de impedimentis christianæ religionis, & gravibus erroribus, qui iuxta fundamentalem doctrinam christianam introducti sunt. 36. de traditionibus. 65. 88. de interpretatione S. scripturæ, ecclesia visibili & invisibili, & an, si omnes ecclesiæ, quæ V. partes Catechismi assumunt, pro ecclesia verficolor? partibus catholicæ ecclesiæ reputantur, inde exsurgat item de claritate & obscuritate S. scripturæ. 127. de VII. sacramentis. 147. 160. de ordinatione clericorum, & an Evangelici

ci veros habeant sacerdotes? 160. de sacramento Matrimonii. 180. de cœlibatu clericorum. 198. 220. de pœnitentia. 242. de aqua benedicta, placentulis, quæ *Agnus Dei* appellantur, de transsubstantiatione, & num Evangelici eo, quod eam negant, recesserint ab Augustana confessione? 266. de iustificatione, observatione præceptorum Dei, ac discrimine iustificationis & renovationis. 291. de imputatione iustitiæ seu meriti Christi, & fide, quod sola iustificet. 313. de certitudine iustificationis, & bonis operibus. 333. ac tandem respondetur P. *Sevensbornis* ad V. exceptiones. p. 351. Ecquis autem latet sub larva Friedliebii? Nemo alius, nisi iustus GESENIUS, qui eo tempore hoc scriptum composuit, cum sereniss. Dux *Io. Fridericus* ad sacra Romanensium accessisset dicam? an accedere meditaretur. Observare etiam licet ex multis huius operis locis, auctorem eius non consuevisse orare Vater unser, sed *Unser Vater*,

P. I. p. 70. Omnes libros V. & N. Tri nec non traditiones ipsas (quamvis *humanas*) paripietatis affectu ac reverentia suscipit ac veneratur Concilium tridentinum Sess. IV. De creto de Canonicis scripturis, pag. 8.

P. II. 46. Purgatorium, ut aiunt, adeo vehemens tamque horribiliter ardens *ignis est*, ut ignis infernalis. Pro animabus inde liberandis non tantum orare te debere, sed etiam *celumnare*, te ipsum *flagellare*, & *alia opera facere*.

Traditiones, quæ *ipsum Christi* ore ab Apostolis acceptæ, aut *ab ipsis Apostolu*, Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt. Ibidem p. 7.

Non est de fide, verum & proprium esse ignem purgatorii; nec certam gravitatem pœnarum ibi sustinendarum; nec suffragia certa lege illis prodesse; nec remissionem, quæ sit, fieri per applicationem satisfactionum aliorum ad animas purgatorii; nec indulgentias animabus aliter prodesse, quam per modum suffragii. *Compendium Regulæ fidei catholice veroniane* p. 38. 39.

Concil.

Pag. 86. Papa PIVS IV. & Concil. tridentinum non expresse & perspicue ordinant, *quo modo* imagines Christi & Sanctorum sint venerandæ.

304. Pontificii oderunt nos, quod eorum superaddita non acceptamus; quod non credimus, *Mariam sine peccato concipiam & natam esse*; quod non credimus, *Deum nobis peccata remittere ob opera nostra iustitia*.

190. Vulgata versio *sine ulla exceptione* authentica declaratur a Concilio tridentino.

295. Cornelius Mussus, Episcopus Bipontinus.

334. Demonstravi, *nos scire posse* quod, dum sumus iustificati, sumus in Dei gratia.

Concil. tridentinum Sess. XXV. p. 507. sancit, imaginibus illis *debitum honorem & venerationem* impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa. *Wilenburchii* T. II. 255. 257. *Compendium* Reg. fidei Veron. 64. & *Rashevitz* Delineat. 718.

Neutrums est de fide. Compend. Reg. fid. cathol. Veron. p. 27. & auctor *Præfat.* illius p. 11.

Inter omnes latinæ editiones, quæ circumferuntur. Sess. IV. p. 8.

Episcopus *bisontinus*.

Non negant hoc adversarii, sed negant nos scire *certitudine fidei*, quæ nitatur sola Dei auctoritate, & excludat non solum omnem dubitationem, sed etiam formidinem & timorem de opposito, id est, in verbo Dei non esse revelatum, *tibi, tibi, illi* factam esse remissionem peccatorum. *Concil.*

*cil. trident. Sess. VI. c. 9. Bellarm.
lib. 1. de Poenit. c. 2. p. 378. P.
Snavis Hist. concilii trident-
l. 2. p. 342.*

337. Si universalis propositio a
Deo formaliter & immediate
revelata est, omnes sub ea
comprehensæ particulares *pro
virtualiter & mediate revelatis*
habendæ sunt.

*Sed certitudo fidei nititur expresso
Dei verbo. Mart. Becanus Ope-
rum p. 268.*

Iustus *Gesenius*, natus Esbeckæ in Ducatu brunsvicensi, Do-
ctorum helmstadiensium & ienensium discipulus, ecclesiastes
primum in urbe Brunsviga, deinde, cum prius via regia honores
doctores Helmstadii obtinisset, per Ducatum hanoveranum
superintendens ecclesiarum generalissimus, concionator aulicus
primarius, & consiliarius ecclesiasticus, non solum aliis & voce
& scriptis, (inter quæ, post Dissertationem de igne purgatorio, e-
minent Parva schola catechetica, Quatuor hominis novissima, Li-
bellus de resurrectione mortuorum, Praxis devotionis, Biblia par-
va, & varii generis Homiliæ) viam monstravit cœli, sed & ipse
comitem se ac ducem præbuit. Hinc in orando sedulus, vani-
tatum mundi contemtor, in prosperis moderatus, inque adversis
vere patiens existit, in vita communi luxum fugere ac super-
biam, rixas cane peius & angue evitare, egenis succurrere, te-
genda reticere, a furo abstinere, sinceritati studere, iniurias per-
ferre, cunctisque prodesse mortalium allaboravit, ac vitæ satur,
postquam personam suam in hoc mundi theatro 72. annos decen-
ter ac laudabiliter egisset, Creatori, a quo acceperat, animam tra-
didit, atque inter mortales esse desuit anno a Christi nativitate 1671.
Witte Memor. theologorum p. 1721. A Gerhardo *Tiite* vocatur vir
magnus, nullis sat loquendus vocibus, atque a *Conringio* vir ma-
gnus idem & optimus, nec non in Præfatione in Mulmannum de
Purgatorio, vir & pietate & doctrina non minus, quam dignitate
& munere sanctissimo reverendus.

CXXIII.

Frid. Virici CALIXTI Historia immaculatæ conceptionis B. Mariæ virginis. Helmstadii 1696. Accessit ALEXANDRI Papæ VII. Constitutionis Examen. Natus est hic liber ex colloquio, quod auctor habuit cum illustri viro, Ernesto Leopoldo a Bockenverde, dicto *Schungal*, canonico hildesiensi, & decano ac satrapa peinenſi, cumque ille affirmaret, Immaculatam B. Mariæ conceptionem esse articulum fidei in ecclesia romana hodiernâ, eumque a summo Pontifice iam definitum ac præscriptum, hic autem negaret; factum est, ut ille sponſione hunc provocaret, atque interim, simulata hominis pontificii persona, a Theologis colonienſis & herbipolenſis academiarum informationem peteret. Quid autem illi, quasi arbitri? Responderunt non esse articulum fidei, neque ab ALEXANDRO VII. aut ullo alio Papa definitum; sanxisse solummodo ALEXANDRVM prædictum, ne quis piam de immaculata conceptione sententiam, eiusque cultum & festum in disputationem revocet, aut contra eam quoquo modo, directe vel indirecte, aut sub quovis prætextu seu occasione, scripto vel voce, loqui, concionari, tractare, & disputare audeat, nisi in gravissimas incurrere velit censuras. Vide pag. 148. & 154. Calixtus autem hæc etiam responsa, immo ipsam quoque Constitutionem ALEXANDRI VII. in favorem sententiæ suæ interpretans; non dubitavit manum operi admove-re, atque hanc scribere Historiam, qua evincere se posse existimabat, doctrinam de immaculata B. Mariæ conceptione esse hodie articulum fidei apud Romano-catholicos, & singulos oportere eum profiteri. Vide *Acta eruditior.* A. 1698. 285. ubi liber hic recensetur. Sed errare eum, nec id, quod demonstrandum erat, attulisse, quin potius testimoniis illis theologorum academicorum, propria cæcidisse vineta dicunt Pontificii: interque eos eruditus P. Balthasar *Ass.* Societatis Iesu in Collegio hildesiensi, ut ipse in Apologia pro Beata Maria virgine pag. 161. scribit, animum habuit refutandi. In Dedicatione auctor non pacem, ait, ipsam, sed præparatoria ad pacem se promere, neque huic exitiosius quid esse, quam inconsultam hæretificationem: cum hæreticis enim Christianis non licere pacisci aut concordiam inire, tolerantiam exercere.

Pars IV. In 4. T t dein-

deinde Aulæ brandenburgicæ studium & favorem erga pacem ecclesiasticam inter Protestantes, multis effert laudibus. In Præfatione autem in Epicrisin agit de induciariis sive Interimistis, de Schismatis inter Protestantes causa efficiente, & conservante, de motivis ad agnoscendam realem in S. cœna Christi corporis præsentiam, de notis & nominibus religionum discretivis, & exercenda ad invicem, cessante actuali reconciliatione, tolerantia.

Pag. 41. In Augustini <i>libri VII.</i>	Est <i>liber I.</i> exstans in Tomo VII.
de Natura & gratia cap. 36.	operum S. Augustini.
<i>Inde enim scimus, quod ei plus</i>	<i>Inde enim scimus?</i>
gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum.	
24. <i>Duræus</i> de Ritibus ecclesiasticis.	Io. Steph. <i>Duræus</i> .

EIVSDEM Via ad pacem inter Protestantes præliminari-
ter restaurandam, cum Epicrisi editoris. Helmstadii 1700. Stra-
ta illa est per colloquia sollemnia, atque alia pacificorum scripta,
quæ hic collecta exhibentur, suntque 1) Colloquium marpur-
gense anni 1529. descriptum a Phil. *Melauchthone*. p. 2. 2) For-
mula concordiæ wittebergenfis A. 1536. p. 13. 3) Colloquium li-
psienfe A. 1631. p. 17. 4) Idem latine. 49. 5) Decretum *Ordinum*
evangelicorum in Conventu Imperii francofurtano. 73. 6) Ioan.
Matthia, Episcopi strégnefis, ad Regem Sueciæ Epistola. 78. 7)
Iudicium *Synodi Gallo-belgicæ* de Io. Duræi Irenico. 87. 8) *Timan.*
Gesslii Catalogus irenicorum scriptorum. 92. 9) Collatio G. Ca-
lixii cum Io. *Duræo*. 97. 10) Calixtini consilii de concordia ec-
clesiastica reducenda Pressior repræsentatio, auctore Ger. *Tisto*.
11) Thomæ *Smith* Henoticon. 157. 12) Bened. *Pilatii* Dissert. irenica.
191. In Epicrisi autem id agit Calixtus, ut ostendat, Pontificios æ-
que ac Reformatos non esse hæreticos, neque a Maioribus nostris
hæreseos fuisse accusatos, sed iuxta errores satis graves, hisque
non obstantibus, retinere fundamentum fidei, Symbolo apo-
stolico, aut V. partibus Catechismi christiani contentum, thesin-
que istam non modo positive adstruit, sed etiam contra dissentien-
tium argumenta mascule defendit. Et ex hoc, utpote omnium
ultimo

ultimo scripto, non autem ex Historia immaculatæ conceptionis B. Mariæ virginis, eiusque pag. 259. ubi in fervore disputationis & confuse scripsit, sententia eius de negotio irenico haurienda & indicanda est. Recensionem autem huius libri invenies in *Actis erudit.* A. 1702. 175. *Extraktis mensuris* A. 1700. 743. iudiciumque de eo in *ICri, christiani* Cogitationibus de pace ecclesiastica, §. 2.

Pag. 9. In Via ad pacem, Art. marpurg. X. Baptismus est signum & opus Dei, in quo fides nostra *requiritur*, per quam regeneramur. In quo fides nostra *excitatur*, vel *requiritur & confirmatur*. Lutherus, qui germanice illos Articulos scripsit: Die Tauffe ist ein werck Gottes, darin unser glaube *gefodert*, durch welchen wir wiedergeboren werden. *Narrat, inuoc.* A. 1707. 290.

177. Thomæ Schwich Eumenov.

Thomæ Smith.

248. Talis fuit etiam sententia Christophori *Donacensi*.

Donaceni.

In Epicrisi, p. 250. P. Athanasium *Kirgerum*.

Kircherum.

300. 301. Christophorus *Donacensis*.

Donacensis.

360. *Quare vera a negotio (irenico) more theologico arcendit profanatione Theologi?*

Non arcet eos Pictetus; certe non a consiliis: sed optandum esse ait, ut *res per Politicos potius*, quam Theologos tractaretur: nam modum tractandi melius illi, quam hi, novissent.

CXXV.

Gerhardi TITII *Ostensio summaria*. Helmstadii A. 1663. Editio secunda, priori, quæ prodiit anno 1658. correctior, & insertis passim testimoniis & argumentis auctior. Vocatur *Ostensio*, ad imitationem M. Ant. de Dominis, qui *Ostensionem* scripsit errorum Fran. Suarezii, adiiciturque vox *Summaria*, e foro petita, ut

indicetur, compendio & in brevi quasi summa hic tradi rem proponendam. Scopus eius est ostendere, quod Pontificii dogmata sua sibi peculiariter non possint unanimi Scriptorum ecclesiasticorum, e V. prioribus post natum. Servatorem seculis superstitum, consensu probare. Constat XVI. capitibus, in quibus agitur de S. scriptura, Pontifice romano, Transubstantiatione, nec non adoratione & circumgestatione hostiarum, Sacrificio missarum, Communionem sub una specie, Septenario sacramentorum numero, Sacramento confirmationis, Sacramento ordinationis, Sacramento matrimonii & coniugio clericorum, Sacramento poenitentiarum, Enumeratione delictorum in confessione privata, Satisfactione, Igne purgatorio, Indulgentiis, Cultu & invocatione sanctorum, & Meritis operum. Et in Epilogo remittit auctor ad eos scriptores, qui de Cultu imaginum, Monachatu, Immaculata conceptione B. Mariæ virginis, Iubileis, & Discrimine episcoporum ac presbyterorum egerunt. Mox autem surrexit Vitus Erbermannus, iesuita, & contra hoc scriptum edidit *Animadversionem*: ut adeo auctori onus imponeretur, Castigatione eam excipere, sicut iam sequetur.

Pag. 24. Prohibetur in Concilio tridentino (Sess. XXII. cap. 8. & can. 9.) ne passim omnibus sine discrimine concedatur eiufmodi (Biblicorum in vernaculas converforum) *lectio*, & ne in publico & communi usu ecclesiarum, scripturarum *legantur* vel *cantantur* vulgaribus linguis.

33. Nihil utique de adoratione & cultu latræ ad symbola etiam panis & vini pertinentia.

Nihil ibi de *lectione* S. scripturarum in lingua vernacula, sed de hac sermo est in *Regulis* PII IV. quæ Concilio tridentino quidem additæ, non autem eius pars sunt. Autos *Compendii* Reg. fid. cathol. Veroniarum, p. 45.

Non est de fide, imo falsum est, duas adorationes poni a Tridentino: *falsissimum est*, Catholicos adorare, vel cultu latræ, & eodem, quo ipse Christus oblitur, colere species sacramentales, seu symbo-

symbola eucharistia. *Idem*

P. 97.

Pag. 89. Matth. Galenus *Catech.*, *Catech.*, 134.

143.

EIVSDEM Castigatio Animadversionis Viti *Erbermanni* in Offensionem summariam, Cum Herm. *Cowlingii* Epistola, qua ipse ad Cassandrum Præfatio ab eiusdem *Erbermanni* obiectionibus vindicatur. Helmstadii 1660. Adiungitur ipsa *Erbermanni* Animadversio.

EIVSDEM Tractatus de Phrasibus sive locutionibus veterum ecclesiæ Doctorum, quibus pro fucandis novitatibus suis romano-pontificiæ ecclesiæ Doctores hodie abutuntur. Helmstadii 1676. *Molinaus* in Novitate papismi lib. I. c. 46. p. 173. videtur auctori occasionem dedisse scribendi hunc librum. Qui quidem agit de Traditionibus, Voce *canonicus*, Iudicis aut arbitri controversiarum fidei appellatione, Pontifice romano, Ecclesia romana, Concupiscentia, Legis impletione, Iustificatorum iustitia inherente, Iustificatione solius fidei, Bonorum operum meritis, VII. sacramentis, Transsubstantiatione, Sacrificio missæ, Enumeratione peccatorum in confessione privata, Satisfactione, Indulgentiis, Purgatorio, Precibus pro defunctis, Invocatione sanctorum, Cultu reliquiarum, & Imagine crucis, ac signo crucis. In Præfatione autem docet, schisma inter Protestantes & Romano-catholicos ortum esse ex doctrinæ corruptelis & Pontificis excommunicatione ac sævitia, multum tamen boni christiani esse sub papatu, nec ibi ecclesiam desisse: distinguendum esse inter Ecclesiam romanam & Curiam romanam: Reformationis scopum non fuisse, omne illud, quod Rom. ecclesia profitetur, procul abiicere, quasi in ea christianismus plane fuisset extinctus, sed ut errores & corruptelæ abstergerentur: examen dogmatum fieri debere ad normam verbi divini, eique adiungendum testimonium antiquæ ecclesiæ christianæ: Ecclesiam ab initio habuisse regulam fidei, & inde Symbolum fluxisse apostolicum; nec subsequuta Symbola alia ab illo esse, sed illius tantum repetitionem & declarationem: Controversias aptiore medio non posse componi, quam iusta, seria, sedata, & veritati innixa disputatione; qualis fuerit Augustana illa, anno 1530. inter partes dissidentes instituta, qua ex XXI.

Articulis exiguo tempore conciliati fuerint XV. ex reliquis III. ad Concilium generale remissi, & soli III. in manifesto dissensu relictis: denique Helmstädienses nullius sibi conscios esse novitatis.

CXXVI.

Iusti VINDICII Severiani Telum defensivum pro Vincentio *Ambrifetto*. A. 1670. Vindicius idem est, qui Ambrifettus, & sub utroque latet D. Io. Wolfg. *Textor*, qui se defendit contra Io. Ioach. *Zenografi* iteratam syncretismi detectionem & confutationem, pro defensione Disputationis Georg. Bartholdi *Schragmulleri*, sub titulo Syncretismi non neminis detecti & eneati, subque praesidio D. Seb. *Schmidii* A. 1669. Argentorati habitæ, scriptam, & ibidem evulgatam. Nimirum in disputatione illa refutatum ibant sententiam *Textoris*, in libro de Vera & varia ratione Status Germaniæ modernæ c. 21. de revocandis ad concordiam III. religionibus in Imperio romano-germanico receptis expressam.

Alicuius *Augustana Confessionis additi* super Tractatu Adriani & Petri de *Walenburch* de Articulis fidei necessariis, essentialibus seu fundamentalibus Consideratio generalis, & specialis Wolfenbytelii 1666. Horum scriptorum auctor est Andreas O V E R B E C K, & prioris refutatio exstat T. I. operum Walenburchiorum p. 618. Overbeckius autem in rubro Considerationis specialis, quæ XVII. priora examinat capita, promittit Vindicias Considerationis generalis, a Walenburchiis iam impugnata.

Andr. *Overbeck*, Boenemia-hildesiensis, philos. magister, serenissimi Brunsvic. ac Luneburg. Ducis *Augusti* a concionibus aulicis & consiliis factis, postea abbas amelunxbornensis, & superintendens in dioecesi weferana generalis, emisit Disputationem de spontaneo & invito, aliquot Conciones, & Scriptum germanicum de controversiis sui temporis, obiitque Holzmünde A. 1686. *Witte* Diar. biograph. Tomo II. S

Petri MVSÆI de fugiendo syncretismo liber I. Kilonii 1670. Agitur in eo de Syncretismi voce, significatione, definitione, fundamento, subiecto & termino, principiis, mediis, fine, proprietate, fructibus, eiusque & Syncretistarum damnatione; item distinctione;

inctionibus necessariorum ad salutem, & errorum. Non autem sponte, suoque concilio accessit auctor ad scribendum hunc librum, sed iussus a serenissimo suo Hero, quum doceret in academia kiloniensi, & invitus; nec tam disputatorem aut refutatorem vult agere, quam narratorem & recensitorem: immo, quamvis ex academia rinthelienſi in helmſtadienſem transiens, ea, quæ cum Reformatis tranſegerat Caſſellis, retractaverit, ut aiunt, vel declarationem ediderit; non potuit tamen ſive Declaratione iſta, ſive libro de fugiendo Syncretiſmo, omnem animi in heterodoxos iuſto æquioris ſuſpicionem (verba ſunt Io. Molleri Introduct. in Hiſtoriam cimbricam P. II. 199) a ſe amovere. Superſtitem ſubinde vellicarunt Mich. Sirlæius, Frid. Rappolæus, & alii ſuperioris Germaniæ theologi. Poſt exceſſum autem ipſius, librum de Syncretiſmo fugiendo cenſoria virgula notavit Ant. Reiſerus, theologus hamburgenſis, in peculiari, quam Conr. Tyburtii Rangonis Hæreticorum & Syncretiſtarum obici, ſeu ſcripto de Libro concordiaæ vernaculo A. 1683. præfixit, Epiſtola, ac de Syncretiſmo increuſtando potius inſcribi debuiſſe pronuntiavit. Hæc Molleri verba repetit Cronius Animadverſion. P. VII. 167. & inde occaſionem ſumit excurrendi in locum de retractationum paucitate, & candore in ſcriptis adhibendo. Quibus adde D. Albertum Zum Felde, in Analecſis diſquiſitionum p. 219, qui, in cathedra ſucceſſor, librum Muſæi laudat, ut doctum nitideque ſcriptum, in quo tamen ſimul moderationem ſuam abunde teſtetur, prudentia duce ac comite, ut nihil in quemquam amari, nihil in fratres duri, nihil acerbi pronuntiaverit, ſed pacis ſtudio rem ipſam duxerit illuſtrandam.

Pag. 378. Vtrique (*Pontificii & Neque omnes Pontificii, neque omnes Reformati*) de nobis perſuaſum habent, errare nos in fundamento fidei, ſi non ipſis verbis, tamen per conſequentiam. | Reformati. Boſſuet Doctr. cathol. expoſit. c. 2. Cronius l. c. p. 171.

Petrus Muſæus, cuius proavo Simoni cognomen erat *Muſſel*, Langenwieſa - ſive Longoprato - ſchwartzburgicus, Ioannis frater, *Stahl*i, *Dilberri* & *G. Calixti* diſcipulus, primum philoſophiæ, deinde & theologiæ in academia rinthelienſi profeſſor & doctor, anno 1663. in academiam Iuliam conceſſit, & poſt biennium in

in novam kiloniensem, ubi primus fuit prorektor, primarius theologus, procancellarius perpetuus, & convictorii ducalis inspector, vir multis animi ingenique dotibus ornatus: fuit enim, ut *χαρισμα* ac *πολυμαθεα* Io. Nic. *Pechlinus* in Programmate funebri apud *Wittium* in Memor. theologor. p. 1841. & 1845. eum describit, theologus consummatissimus & accuratissimus, philosophus acutissimus, disputator subtilissimus, orator disertissimus, ac polyhistor scientissimus. Vide *Wittium* l. c. *Lexicon univ. hist.* P. III. 581. & *Mollerum* de Homonymis p. 797. atque Introduct. in Hist. cimbr. P. II. 198. E scriptis eius, quorum catalogus exhibetur a *Wittio* p. 1852. eminent Institutiones metaphysicæ, Introductio in theologiam, Tractatus de persona Christi, Dissert. contra *Edoard. Herbertum*, qua nova eius methodus de investiganda veritate examinatur, Theses theologicæ in universam theologiam, & Disputat. de capite ecclesiæ, Pontificiis, & nominatim *Beano* opposita. Tandem vero, pluribus morbis, ut calculi, colicis, & podagricis defatigatus, nihilo tamen minus pridie ante letalem morbum (ut dicto suo, quo frequenter utebatur, *Professorem oportere laborantem mori*, satis faceret) duas adhuc lectiones domi peragens, mundique depravati pertæsus, non miserabili mortis genere abreptus est, sed pie placideque, inter adstantium preces, & solatiorum suggestiones, exspiravit, sanctamque Deo animam reddidit anno 1675. ætatis 55.

EIVSDEM de æterna beatitudine, damnatione, morte & resurrectione Libellus. Kilonii 1675.

Melchioris ZEIDLERI Notæ & animadversiones in Scrutatorem veritatis. Helmstadii 1689. Opus post mortem auctoris editum, in quo veritas doctrinæ Ecclesiæ protestantium contra sophisticas technas auctoris illius (qui quidem onus probandi in nos vult devolvere, videlicet ut probemus, nos esse veram Christi ecclesiam, quique, ut in fronte legimus, Tubam pacis incentivam Matthæo *Praetorio* subministrasse creditur) egregie defenditur. Postea autem Scrutatorem istum compertum est iesuitam esse Io. Fran. *Hackium*, Iod. *Keddit* Postulata leviter interpolata A. 1680. recoquentem; idemque oppositam *Scholzvigii* Detectionem veritatis, adscito sibi Lucæ *Markieviczii* nomine, virulento excepit scripto,

scripto, quod *Trutinam* vocavit, anno 1683. Ceterum in presenti nostro libro præmissa est vita *Zeidleri*, eiusque operum catalogus, & III. ad eum datæ Epistolæ, nimirum *Guern. Rolsinckii*, *Ioach. Hildebrandi*, qui inter alia ita scribit: *Garriant alii de Syncretismo, quicquid velint. Fraternaliter inter nos amicitia, sit syncretismus noster*) & *Arsenii* metropolitæ Tiberiopolis, ac XII. Scrutatoris Postulata. Quæ quidem sunt *Iod. Keddii*, interpolata a *Ioan. Fran. Hackio* iesuita. Vide *Placitum* de Anon. 153. 171.

Melch. Zeidler, prussus, *Wichelmanni* & *Lud. Volbrechti*, præstantissimorum scholæ moderatorum, discipulus, in philosophia græca nec minus in theologia solidissime doctus, ac primum philosophiæ, deinde S. theol. professor & doctor in academia regiomontana, pariterque cathedralis ecclesiæ pastor, & Consistorii sambienensis assessor, antiquitatis ecclesiasticæ post Scripturam sacram (quam hanc Mensæ aureæ, illam vero aureo Candelabro comparabat) studiosissimus, ad hæc devotus in orationibus & precibus, amore Dei & proximi flagrans, in officio solers, industrius, sedulus, schismatis inter partes christianas osor, idque pro virili tollere laborans, perpetuis lucubrationibus tabem sibi contraxit, cum multis aliis symptomatibus coniunctam, ita ut umbræ videretur similis esse, quæ tandem, pia & elegantissima anima Christo reddita, a morte facile superari ac dispelli potuit; idque factum anno 1686. quum inter mortales versatus esset annos 56. Scripta eius bene multa sunt, variâ, & probe elaborata omnia, eorumque IIX. classes numerantur, videlicet 1. adversus dissidentes a religione lutherana, 2. circa dissidia regiomontana. 3. circa agenda. 4. scholastica. 5. homiletica. 6. hermeneutica, sive explicationes dictorum Scripturæ. 7. miscellanea theologica. 8. miscellanea philosophica. Inter edita vero caput extollunt Disputatio inauguralis de Successione episcoporum, an sit nota ecclesiæ? & alia de Peccato actuali infantum, Rhetorica ecclesiastica, de definitione hæretici Exercitationes VII. *Keddii* refutatus, *Lutherni* defensus, & Refutatio Tubæ pacis. *Witte* Diar. biograph. Zzzz üj. & auctor *Programmati* in funere *Zeidleri* positi. Neque reticendæ sunt laudes, quas *Zeidlerus* noster apud eruditos obtinuit: nam a *Raschelio* ne, an *Schurzstelschio*, in Bibliothecæ *Schraderianæ* Parte II. §3. præfertur *Nunnesio*, si quis philosophiam peripa-

pateticam veterem voluerit cognoscere; ab *Helowichio* Praefat. in *Manuduct. regionontanorum theol. professorum* dicitur *Dreieri* vestigiis insistent, labore & diligentia sua id consecutus esse, ut praeceptorem in cognitione philosophiae superaret, in theologia ferè æquaret; & a D. Io. *Berens* vir appellatur eximia doctrina & pietate inter ætatis suæ theologos post Dn. *Dreierum* seniore facile princeps.

EIVSDEM Tractatus de Polygamia, & Disquisitio de matrimonio cum sorore uxoris defunctæ. Helmstädtii 1690. In illo docetur, polygamiam, qua unus vir simul habet plures uxores, non adversari iuri naturæ, nec a Deo proprie in V.T. prohibitam, prohibitam tamen esse sub novo testamento; in hac, matrimonium eiusmodi nec esse contra ius naturæ, nec contra leges divinas positivas, nos absolute obligantes, adeoque in eo, ob rationes prægnantes, dispensari posse. Et hic etiam reperitur p. 213. responsio ad III. quæstionem: An in matrimonio, cum defunctæ uxoris sorore contracto inter personas Principes, vinculoque amoris ita colligatas, ut sine gravissimo præsentissimoque periculo disiungi amplius nequeant, dispensationi locus sit, nec ne? Quæ in *Colloquio* seu *Actis oettingensibus* omissa est.

CXXVII.

Statii BVSCHERI Cryptopapismus novæ theologiæ helmstädiensis. Non additur quidem locus & annus, neque etiam nomen typographi; novimus autem, cum Francofurti ad Mœnum dissimulato auctoris nomine, famosus hic libellus hoc titulo, *Abominatio desolationis stans in loco sancto, Grouel in der Julius Vater vertrat zu Helmstedt, gesetzet an die heilige Stet der reinen evangelischen lehr*, typographum non invenisset, impressa esse Hamburgi apud Tobiam Gundermannum anno 1639. & quidem sub ficto nomine Christiani *Petri* 478. sub vero autem Buscheri, attamen sine huius præscitu & consensu, 900. exemplaria. Vide *Placcium* de pseudonymis p. 495. Pietatem *Academia Julia*, & ea, quæ præmissa sunt *Helmstädiensium* Apologiæ seu refutationi scripti Buscheriani c. Interim favent huic libro *Dorfschens*, *Hülsemanus* & alii apud Crenium *Animadversion. P. XIII. p. 198.* & *Narrationum* *innoce.* auctores ad annum 1716. p. 991. Accusat vero *Buscherus* *Helm-*

Helmstadienses novitatum, & discrepantiarum, atque errorum adversus Corpus doctrinæ Iulium, cui se iureiurando adstrinxerint, speciatim in doctrina de S. scriptura, 2. de peccato originis, 3. de iustificatione & bonis operibus, 4. de christiana ecclesia, 5. de potestate & superioritate Papæ romani. 6. de cœna Domini & sacrificio missæ. Quibus addit alias, ut vocat, corruptelas.

Stattius *Bascherus*, pastor hanoveranus ad S. Aegidii, huius libri causa vocatus bis ad Consistorium, non comparuit, sed infirmitatem corporis simulans forum illud evitavit, cumque suis clam aufugit, scriptis ad Senatum hanoveranum litteris, paratum se esse ad agendum causam suam coram iudice legitimo & incorrupto: quasi Consistorium illud principale non foret iustus, atque a Deo constitutus ipsius index, aut iam satis probatum, alteri illud parti favere, ac iustitiam violare. Quid? ne Iudicium hoc posset, vel per calumniam, iniquitatis suspensionem incurrere, non tantum ex universo Senatu aulico pariter & ecclesiastico, sed etiam ex Ordinum provincialium delectis, ipsoque adeo Hanoveræ urbis consule primario & syndico, theologis item ex terris non nullis, optimus Dux *Georgius* illud formavit. Vbi autem, & quando obierit, non habeo dicere; neque etiam opus est: hoc possum dicere, eum paullo post captam fugam obiisse. Vide Pietatem *Academia Italia* p. 3.

Christiani DREIERI Grundliche Erörterung, Solida decisio aliquot difficilium quæstionum theologiarum. Regiomonti 1651. Nimirum de Scriptura sacra, Deo & S. Trinitate, Persona Christi, Imagine Dei in homine, Peccato originis, Conversione hominis ad Deum, Iustificatione & bonis operibus, S. cœna, & Symbolo apostolico. Et huic scripto opposita est *Calovii* Harmonia Calixtino-hæretica, & Syncretismus calixtinus. In Dedicatione narrat Dreierus, quomodo per fidelem muneris sui administrationem in invidiam, atque ex hac in calumnias & persecutiones incidisset ideoque se se provocasse adversarios suos (sicut & *G. Calixtus* aliquando fecit verbis in dimidio folio, impressis) ad disputationem publicam, omnique ad eam die paratum esse, illos autem pugnam declinasse. In Præfatione ait, non se ad defensionem hanc descensurum fuisse, nisi viri graves sæpius id

monuissent, & serenissimus iussisset Herus suus: optimos enim ac præstantissimos viros, e.g. Basilium, Gregorium azzianzenum, Hieronymum, iniuriarum, & calumniarum scopum fuisse: discrimen faciendum esse inter quæstiones, neque dissensum suum vel se debere a religionis sociis, vel illos ab ipso separare: eum, qui non habet spiritum caritatis & pacis, multo minus habere spiritum veritatis, quamvis per totum diem & ubique illam crepet: Tripolitanos in Africa fuisse schismaticos: D. *Misleniam* multos errores commisisse in Manuali prutenico, & Behmio ineptiente: & iuxta veritatem, etiam pacem ecclesiasticam sectandam esse.

Pag. 40. *Necesse est* interdum adhibere terminum causæ per accidens, ad exponendas duriores locutiones sacrarum litterarum.

Scriptura adæquata norma est sacra sapientiæ, Io. Brunnenmann. Iuris eccles. l. l. c. 6. p. 272.

Christianus Dreier, Stetino-pomeranus, theol. D. & prof. in academia regiomontana primarius, concionator aulicus, & Consistorii sambiensis assessor, totius academix senior, vir foecundi ingenii, nec minus iudicii accurati, philosophus aristotelicus insignis, ac in lectione SS. Patrum egregie versatus, pacisque & concordix ecclesiasticæ studiosissimus, edidit Sapientiam sive philosophiam primam, Vindicationem sanctitatis Dei, variasque Disputationes & Conciones, ac finem laborum utriusque cathedræ, in quibus per dimidium fere seculum docuerat, fecit anno 1688. ætatis 78. *Witte* Diar. biograph. T. II. p. 155. *Helwich* Præfat. in Manuduct. regiomont. theologor. Ioach. *Hildebrand*, a quo in epist. ad Zeidlerum appellatur sæculi ornamentum, & *Beroni* Regii Evangelicor. philadelphianismi p. 94. qui egregius dotes ac merita eius extollit laudibus.

Gustavi ab ERSKHEIN Relatio de pasquillis. Germanice. 1630. Pasquillus sive famosus ille libellus erant Scholia aliquot in Præfationem Frid. Vlr. *Calixti*, Refutationi Harmonix calovianæ præfixam, sine auctoris, loci & typographi quidem nomine, anno 1679. quo & Calixti Refutatio prodiverat, ut postea patuit, Onoldi impressa, auctore D. Godofredo *Haendelio*, Plavia-varisco, Ecclesiarum

in inferiori Principatu brandenburgico superintendente generali, serenissimi Principis onoldini a consiliis ecclesiasticis & concionibus aulicis primariis, & confessionibus sacris, nec non ad S. *Gumberti* antistite. Et hæc scilicet cimelia, quod non duntaxat Calixtana iniuriis, conviciis & calumniis peterent, verum etiam *Calvinisti* quæ talibus (sic enim Reformatos conviciabantur) maxime impiis & summe blasphemias tribuerent doctrinas, eosque e numero Christianorum atque heredum regni cœlestis eiectum irent, meruerunt, ut Berolini in foro publico, sub patibulo, manu carnificis exurerentur, atque ad orcum, unde pervenerant, transmitterentur. Additur Appendix contra A. R. & mirum, ni ipse F. V. *Calixtus* huius Appendix & Relationis est auctor; immo ausim dicere, ipsissimum esse: stultus enim, commotio animi ex offensione orta, & alia, prorsus eum sapiant, & alium neminem.

CXXIIX.

Christiani & meritissimi doctoris Augustanæ confessionis Bedencken, sive Iudicium de controversiis inter Theologos electorales saxonicos & helmstadienses. 1662. Doctor ille erat Salomo GLASSIUS, tunc temporis superintendens Saxo-gothanus. testibus Placcio de Scriptoribus anonymis p. 423. & Io. Jac. *Mulero* de Vnione mystica 275. sed qui moderate de his iudicans, apud rigidiores parum gratiæ scripto hoc est promeritus. Interim scripsit, quod conscientia ipsi dictabat, in nullius gratiam, iussu serenissimi Heri sui, qui de controversiis istis, earumque momento informari cupiebat, atque id oneris *Glassio* suo imposuerat. Neque etiam ipse auctor scriptum hoc publicavit; sed post eius obitum demum fuit editum, quam forte fortuna in M. Lucæ Frid. *Reinharti*, cum amico quodam, distributis inter se partibus, apus illud describentis, atque iccirco insomnem noctem ducentis, manus incidisset. Ex Iudicio autem hoc apparet, controversias illas non fuisse capitales & fidem evertentes, sed annatas, ac de talibus agentes rebus, in quibus salva fide licet dissentire, atque in utramque partem disputare. Vide iterum *Placcium* l. c. Et sic etiam iudicavit D. *Rebhan*, superintendens isenacensis, in litteris ad Ducem aliquem Saxoniz, ut legimus in Io. Frid. *Fellero* Monumentis var. inedit. p. 376. & in *Narrationibus Inuoc. A.* 1716. 152. Ceterum de

Saxonicorum & Helmstädiensium dissidio legatur *Spanerus* in Confiliis theologicis latinis P. III. 210. 220. 309. 366. 423. 540. 594. deque compositione & præcautione earundem illustris *Prüschbeck* apud prædictum Fellerum p. 625. 627. & *Spanerus* l. c. p. 538.

Pag. 15. Vbi maneret dictum Petri Act. 15. 11. Per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus nos servatum iri, quemadmodum & illos; nempe *qui in V. T. salutem consecuti sunt?* Nos, qui ex Iudeis sumus, servatum iri, quemadmodum & illos, qui ex gentibus sunt, nempe non per observationem legis caerimonialis, sed fide in Christum. Conr. Horneius in h. l. & Glossa ordinaria.

160. Dogmata fidei sunt duplicis generis, alia thetica sive affirmantia, alia antithetica sive negantia. Multa id probatione indigent.

Henrici Mart. ECCARDI Bedencken, Iudicium de Colloquio cassellano anni 1661. Scopus auctoris est, evincere, quod per illud Colloquium neque augustanæ confessioni, neque unanimi Theologorum augustanorum consensui & doctrinæ sit præiudicatum.

Henr. Mart. *Eccardus*, S. theol. D. & professor in academia rinteliensi, postque ea in Episcopatus hildesiensis Consistorio Augustanæ confessionis assessor, & pastor alsfeldensis primarius, vicinarumque ecclesiarum superintendens, edidit etiam Refutationem vanarum obiectionum falsarumque accusationum, quas P. Pet. *Witsfeld* S. I. pro defendendis IX. Motivis Reckianis Tractatui theologico rinteliensi opposuit, ac denatus est Alsfeldæ A. 1669. ætatis 54.

Christiani CHEMNITII Grund des Glaubens und der Seligkeit, Fundamentum fidei & salutis, sive Ostensio & responsio ad H. M. *Eccardi* Iudicium. Ienæ 1664. Qua auctori animus est ostendere, Calvinianorum doctrinam iuxta illud non posse consistere, nec religionis syncretismum, illæsa veritate divina, cum illis posse iniri: nam Christum ab ipsis non ita doceri, ut ab Apostolis. Atque hæc Refutatio mandato serenissimi Ducis

cis Saxoniæ, Friderici Wilhelmi, iniuncta atque imposita fuit auctori, sicut ipse refert in Dedicatione, obscurius autem posuit in rubro.

Christianus Chrounitus, Koenigsfelda-misnicus, *Dilberri, Stablii*, Io. *Gerhardi, Hamwells & Glasfi*, discipulus, scholæ ienenfis primum rector, deinde diaconus vinariensis, porro coadiutor Io. Maioris theologi ienenfis, simul &, impetratis honoribus doctoralibus professor theologiæ, & post biennium pastor illius ecclesiæ primarius, ac vicinarum superintendens, magna fide, dexterritate & diligentia spartas suas sustinens, multisque scriptis nominis celebritatem consecutus, atque ideo ab aliis Principibus & Civitatibus, quamquam frustra, sollicitatus, ex hypochondriaci affectus symptomatis in hydropem ascitem, atque sic in manus mortis incidit A. 1666. ætatis 51. *Witte* in *Memoriis theologor.* p. 1557. qui etiam scripta eius enumerat, inter quæ sunt Oratio in memoriam Io. *Kremayeri*, pastoris & superindensis generalis vinariensis, Veritas religionis lutheranæ defensa, & duo alia germanicæ scripta contra Io. *Schefflerum*, Defensio Io. *Gerhardi* contra Io. *Vorsium*, Prælectiones in Locos theologicos *Huttero-Caudisianos*, Notæ in *Conr. Districi* Institutiones catecheticas, & Disputationes de vera & reali præsentia corporis & sanguinis Christi in S. cœna adversus *Wendelinum*, & de tentationibus spiritualibus. Apud *Crenium* in Præfat. in Fascem II. Exercitationum philologico-historicarum p. 27. hac ornatur laude, quod appellatur vir, ut indefessi laboris & studii, ita etiam sane doctissimus, &, quod capere erat, pietate nulli loci illius secundi.

Iac. TENZELII Kurzer bericht, Brevis ostensio de pace Lutheranorum ecclesiastica cum erroribus calvinianis, eorumque propugnatoribus. Wittebergæ 1665. Cum approbatione Facultatis theologicæ wittebergenfis. Etiam hoc scriptum *Eccardi* Iudicio est oppositum: idque auctor hortatu eximiorum virorum ait se composuisse; Eccardum autem accusat fundamenta sua hausisse ex Calvinianorum scriptis irenicis, aliorumque syncretisticis.

Iac. Tenzellius, natus Greussen in Thuringia, bonam indolem & stupendam memoriam adeptus, philosophiæ magister & adiunctus Facultati philosoph. wittebergenfi, primum ad *diacarias* greus-

greussensem, deinde ad adfessum Consistorii ebelebenfis, inde ad inspectionem ecclesiasticam, porro ad pastorum urbis greussensis, denique ad primarii antistitis ephorique arnstadiensis munus accitus, & doctoris theologi honoribus exornatus, scripsit etiam Apologiam Ostensionis suae contra eundem *Eccardum*, Fundamentalem defensionem, contra Licentiatum Andr. *Frommium*, Agenda schwantzburgica, variasque Disputationes, & continuis officii laboribus fractus in vitae discrimen incidit anno 1683, & quamvis prostratae corporis vires redire inciperent, nunquam tamen in integrum fuit restitutus, quin letalis eum morbus invasit, atque ex mortalium consortio abripuit anno 1685. cum annos vixisset fere 55. *Pipping* Memor. theologor. p. 63.

Abr. CALOVII Iudicium de D. Christiani *Dreieri* Oratione de syncretismo, eiusque Concione de una, visibili & afflictâ ecclesia Christi. Wittebergæ 1663, Germanice. Cum Leon. *Huteri* & Bartholdi *de Krakevitz* Iudicio hac de questione: An theologus sit *πολυπραγμων*, si vel ore, vel scripto iudicium suum de falsis proferat prophetis, idque cum exteris communicet? Et hoc negant.

Bartholdus *de Krakevitz*, nobilis rugianus, S. theol. D. & professor ac pastor gryphiswaldensis, superintendens in anteriori Pomerania & Principatu rugieni generalis, & Consistorii ecclesiastici praefectus, tanta praeditus fuit memoria, ut quotannis, solemnibus pasceves die, passionem domini nostri Iesu Christi per IV. horas coetui ecclesiastico exponeret, cetera multis inclaruit scriptis, atque in primis Tractatione de coniugio contra *Bellarminum*, Illecebris sacramentaria, Consultatione theologica, (qua Principibus & Magistratibus lutheranis ministerium consiliariorum calvinianorum dissuadetur) & Commentario in Hoseam & Ionam, vitæque & bellorum finem fecit A. 1642. ætatis 61. *Willis* Memor. theolog. 303. *Micrael* Syntagma histor. eccles. 762.

Ioach. HILDEBRAND de Variis apostolis & apostolicis traditionibus primitivæ ecclesiæ, contra Casp. *Sevensfern*, Cellis 1671. Ostenditur 1. variâ acceptio vocabuli *Apostoli*. 2. quod modis Patres quid vocarint *apostolicum*, respectu verorum XII. Apostolorum. 3. quod

3. quod modis antiqui *apostolicum* quod appellarint, respectu ecclesie christianae & apostolicæ. 4. Antiquitus id etiam dictum fuisse *apostolicum*, quod sub nomine Apostolorum venditabatur. 5. SS. Patribus etiam id esse *apostolicum*, cujus ansam & occasionem fumsere ex scriptis Apostolorum; nec immerito tale quid censeri posse apostolicum. 6. S. *Augustinum* Apostolis adscribere institutionem festorum dierum principalium, qui tamen ab illis non habeant originem. 7. Patres multis in rebus, quæ debeant esse apostolicæ, sibi nec invicem contradixisse. 8. Eisdem multa abrogasse, quæ Apostoli in scriptis suis ordinaverint. 9. Statim post Apostolorum decessum quædam conficta, & Apostolis attributa fuisse, quæ tamen nunc pro manifeste falsis agnoscantur. Equidem hæc non est, formalis & ipsa refutatio *Seventeenthii*, sed assertio & confirmatio theses Hildebrandinæ de hoc, quod SS. Patres id etiam vocarint *apostolicum*, ad quod aliquam, & sæpe parvam ex Apostolorum libris occasionem habuerint: quam ille in Continuatione colloquit sui contra *Timotheum Friedliebium* oppugnauerat, atque Hildebrandum acerbe & impudenter traduxerat.

Ioach. Hildebrand, natus in coenobio walckenriethano, *Dithleri* & *Stablii* atque *iensenium* illius temporis theologorum discipulus; theologiæ doctor & professor helmstadiensis, ac tandem superintendens ecclesiarum cellensis Ducatus generalissimus, variis scriptis, iisque potissimum ad historiam & antiquitates ecclesiasticas pertinentibus celebris, vegeta quidem sanitate per multos annos usus est; sed per sequentes lucubrationes & gravissimas defatigationes decreverunt tandem corporis & animi vires, ita ut præcordiorum angustiis & frequentissimis obstructionibus infestaretur, donec tandem hemiplexia accessit, quæ fatalem ei horam acceleravit, idque anno Christi 1691. posteaquam hic in terris degessat 68. fere annos. *Scriptis* pius eminent Theologia dogmatica, Oratio de fundatione academiciæ Iulicæ, Enchiridion de præscriptæ ecclesiæ sacris publicis, templis, & diebus festis, de Precibus veterum Christianorum, Ars bene moriendi, de Nuptiis & natalitiis veterum, & Offertorium prædefunctis. *Pipping Memor. theol.* p. 1298. *Qui adde. Tractatum* disp. de præcipuis oratoris ecclesiastici virtutibus, p. 16. & *Gratum* in Testimoniis & iudiciis de Vr-
Part IV. In 4. X x bano

bano Regio p. 40. quorum ille eum vocat doctissimum, cui multum antiqui ecclesiae ritus debeant; hic, antiquitatis ecclesiasticae scrutatorem solertissimum.

CXXIX.

Casp. Erasmi BROCHMANDI Vniuersae theologiae Systema. Hafniae 1633. II. volumina.. Prodiit etiam Lipsiae 1638. Francofurti 1658. & 1696. Vlmæ 1664. sed omnibus hisce editionibus nostra eo, quod ab ipsomet correctâ auctore, præferenda est. Ita autem omnes & singuli religionis christianae articuli pertractantur, ut 1. vera sententia afferatur, & asseratur. 2. controversiae priscæ ac recentes expediantur. 3. præcipui conscientiae casus e verbo divino decendantur. Et ne ex novis inventis laudem videretur captare, secutus est auctor præstantissimos Confessionis augustanae theologos, *Lutherum, Chemnitium, Hunnium, Mentzerum, Gerhardum, Hutterum, Baldatinum, Meisnerum, Nicol. Hunnium, Paul. Tarnovium, Quistorpium, Clauersum*, & Christianum *Matthia*. Contraxerunt hoc Systema cum auctor ipse in Epitome, tum Phil. Henr. *Friedrichius* in Medulla theologica, & Ianus *Bircherodius* in Synopsi LL. theolog.

Tomo I. pag. 307. Adamum cognitissimam habuisse omnium animalium propriæque coniugis naturam, *verbis planis traditis Scripturae*, Gen. 2, 19.

Secundum versiones; sed *an in saxæ primigeniæ*, dubitant eruditi. *Abarbanel* & *Sal. Iarchi* apud Hardtium Epist. ad Noltenium p. 30. *Luther, Chytræus, Selnecker, Polyc. Lyserus L. Ofander, Brensius, Io. Olearius* in Comment. *Hunnus* T. III. 1450. *Jacob. Frider. Retmannus* Tentam. Introduct. in Histor. literar. antediluvian. 52. *Io. Philip. Heinius* (in Tomo II. Collect. libror. rarior. 30. & in Præf. in Fasc. II. huius Tomi) *Heidegger* Comp. theolog. 230.

Integran-

Tomo II. L. de Pœnitent. p. 334. Pontificii volunt, Contritionem, Confessionem & Satisfactionem esse partes pœnitentiz *essentiales*.

L. de Bonis operib. p. 586. *Periculofum est dicere*, Bona opera ad salutem sunt necessaria.

Pag. 596. Maioritz docuerunt, opera bona esse *ad salutem efficiendam* plane necessaria.

Integrantia, seu tres actus, ad integram & perfectam peccatorum remissionem peccatorum requisitos, ut *Concilium tridentinum* loquitur Sess. XIV. can. IV. de Pœnit. p. 163.

Aliens sententia, Scripturam S. omnia continere, quæ ad salutem creditu & factu sunt necessaria, *verissima est*. Ita ipse auctor noster Tomo I. 48.

E verbis Georg. Maioris, quæ auctor attulit p. 591. id non patet, quippe qui facit bona opera *causam sine qua non* salutis, non autem causam proprie efficientem. Contr. *Hornelius* Repetit. doctr. de necessitate bonorum operum, p. 187.

Casp. Brochmand, Erasmi filius, natus Coagii apud Danos, tantos iuvenis græca in lingua fecit profectus, ut Io. *Alanus*, professor in academia hafniensi, eum in laborum societatem assumeret. Sed Brochmandus maluit studiorum gratia Lugdunum Batavorum se conferre, & philosophiæ ac theologiæ perfectius discendæ operam dare, quam immatura defungi informatione. Redux autem in patriam non academicis tantum, verum ecclesiasticis etiam ornatus est honoribus, ita ut, quamvis invitus, episcopali in Seelandia dignitate condecoraretur: in qua ita se gessit, ut vere esset illustrissimum gregi exemplum. Atque in primis hoc laudem meretur, quod redditus episcopales pauperum atque egenorum necessitatibus sublevandis consecraverit, & bonæ indolis studiosorum inopiz subsidiis ac beneficiis occurrerit. Scripsit Commentarium in epistolam Iacobi, *Λυχρον λογη προφητικη* oppositum Speculo veritatis christianæ, *Wilhelmi* March. brandenburgici, qui ad sacra ecclesiæ rom. transierat, auspiciis publicato, & Apologiæ Speculi veritatis Confutationem, Exercitationes V. de

Scriptoribus ecclesiasticis, Controversias sacras, & alia, tandemque doloribus calculi, languore stomachi, & *argæ* attritus, placida morti succubuit A. 1652. ætatis 67. *Spitzelius* Templ. honor. refer. 189. Alb. *Bartholinus* de Scriptis Danorum p. 21. & Io. *Moller* in Hypomnem. p. 177. Atque hic vir ultimus, non tamen ultimus inter eruditos, opere nos sublevar colligendi encomia Brochmandi, quippe quæ plena satura exhibet p. 179. silentio tamen præteriens eâ, quæ *Scherzerus* in eo putavit animadvertenda. Quibus hoc duntaxat addo, Io. *Sanberium* patrem in Epist. dedicat. Epitomes Examinis Philippi, laudare Systema nostrum, ut elaboratissimum,

CXXX.

Iulii Conradi OTTONIS Gali Razia, seu Occultorum detectio, h. e. monstratio dogmatum, quæ omnes Rabbini recte sentientes, ante & post Christi nativitatem, de unitate essentiae divinæ, Trinitate personarum, ac Messia posteritati reliquerunt. Noribergæ 1605. & Stetini 1613. Addita est Consignatio nominum Rabbiorum qui scriptis claruerunt, cum annotatione temporum, quibus vivere, & quid in Talmud, vel etiam extra illud quid scripserunt: quæ tamen, ut liber totus, insulsissima est.

Iul. Conr. Otto, iudæus, assumptione baptismi christianum præ se tulit, atque ut tali professio hebrææ linguæ in academia Altorfina concredita fuit; sed post triennium eam deseruit atque aufugit, conscius nempe sibi mendaciorum & fraudum in Gali Razia nequiter commissarum: quem librum non alium in finem videtur scripsisse, quam ut christianam religionem Iudæis redderet contemtissimam. Cave igitur, ne mendaciis eius fidem præbeas. Si vero intimius hoc monstrum hominis nosse cupis, lege *Wagenseilium* in Sota, qui p. 704. sic eum describit: Otto, pseudo-iudæus, pseudorabbinus, & pseudochristianus, atque sic *verus fur, & trisur, trisurcifer*. Vide etiam eundem in Telis igneis Satanæ p. 196. *Königium* 595. *Placcium* de Anonymis, 687. *Mayerum* Biblioth. bibl. 23. & *Omeisum* in Gloria academici Altorf. 12. 152.

Andræ KESLERI Logici photinianæ Examen, seu principiorum logicorum, quæ in Photinianorum scriptis occurrunt, consideratio. Wittebergæ 1624. Cui præmissus est Tractatus de illegi-

illegitimo Photinianorum disputandi modo, & legitima ratione pie philosophandi. Hic liber refutatus est a Fran. Junio.

Pag. 152. Ille respondendi modus, quo respondens ex sua thesi distinguit, (e. g. si thesis duo attributa continet, opponens vero non nisi alterum subiecto inesse pertendit; huic autem respondens reponit, distinguendum esse inter duo illa attributa) & rationi conveniens est; & in dicto casu necessarius, & in foro disputatorio usitatus.

Priora duo negantur, tertium admittitur, non quod probandum sit, sed quia per abusum sic introductum est. Daniel. Zwiicker in Appendice Speciminum infel. pugnae D. Abr. Calovii contra Crellii librum de uno Deo Patre p. 20.

Andr. Keslerus, Coburgo-francus, humili loco natus, Heideri, Stablii, Rendenii, Graueri & Ioannes Gerbardi discipulus, primumque professor in gymnasio patrio, deinde pastor eislefeldensis, post amissa omni supellectile libraria ac litteraria suinfurtensis, ac tandem superintendens coburgensis, philosophus atque theologus insignis, pariterque prudens, quem Spizelius in Templo honor. refer. p. 155. sacraei ordinis aureum florem, ocellum nostrae ecclesiae, saeculique illustre sidus appellat, A. 1642. e cathedra excessurus a poplexia correptus est; & quamvis corpore prostrato sanitas menti conservaretur, malum tamen ex imo erui fundamento non potuit: æger iccirco assiduis precibus cœlestiumque rerum meditationibus ad iter mortis se præparavit, eoque emenso ad beatas sedes pervenit, postquam annos 48. in hoc orbe exegisset. Spizelius l. c. Witte Memor. theol. 557. Nec pauca rara doctrinae reliquit monumenta, videlicet philosophica, theologica, moralia: & inter illa quidem Examen Physicæ & Metaphysicæ photiniana, Tractatum de consequentia, & Fasciculum selectarum dispp. philosophicarum, quas publice Wittebergæ habuit; inter ista Methodum convertendi hæreticos, Responsionem ad Bellum ubiquistum Foreri, & Defensionem Pupillæ evangelicæ contra eundem, item Bellum religiosum tam Petri & Papæ, quam Christi & Papæ, & Liberam vallem lutheranam contra Sim. Schreinerum; inter hæc

Casus conscientiae, nec non Prudentiam, Patientiam, Pœnitentiam, & Cautelam christianam. Atque ad commendationem Casuum conscientiae, ab ipso conscriptorum, facit elogium D. Io. Eschti, laudantis eum in Disp. de præcipuis oratoris ecclesiastici virtutibus p. 32. ut virum magno pollentem in practicis iudicio.

Pauli SLEVOGTII Pervigilium de dissidio theologi & philosophi in utriusque principii fundato. Gansanii 1623. Vbi duo pariter evolvuntur: 1. Sartis tectis perquam multis philosophiae principii, ut hodie in nostris docentur scholis, Pontificios, pro quibus ea faciunt, refutari non posse. 2. Cum veritas, plerisque opinantibus, una sit ac simplex, inter theologum autem & philosophum nunquam non detur, necessario, ipsorum saltem iudicio, vel non haberi veram theologiam, vel non veram philosophiam. Notari autem vult auctor in Peroratione p. 85. se non de philosophia simpliciter loqui, sed de ea, quæ hodie datur. Vbi & hoc addit, tutiores nos ab hoste futuros, philosophico agmine non stipatos; puriores a tenebris, philosophico lumine non illustratos; firmiores a lapsu, philosophico pedamento non suffultos. Et hoc voluisse *Laiberum*, quando puram theologiam faciem coluit; eodemque collineasse theologorum seniores, qui philosophicos arietes abegerunt, dicendo: *Est argumentum philosophicum*. tandemque concludit: Horum exemplo sic nos debere *θεολογῆν* seu de divinis disserere, ut magis simus pii, quam subtilis, magis theologi, quam philosophi. Neque vero ipse auctor hoc edidit scriptum, sed is, cum quo illud communicaverat, & in cuius gratiam composuerat.

Paulus Slevogt, natus Possendorffii, non procul a Vinaria dis-fito pago, non minus philosophiae, quam linguarum orientalium & aliarum liberalium artium excellentem cognitionem consecutus, atque ideo dignus habitus est, cui in academia ienenfi professio linguæ hebraeæ, ac postea logicæ primæque philosophiæ imponeretur. Et sicut utramque summa fide atque industria obiit, ita etiam ad theologiam cathedram vocatus fuisset, ni ipse hanc spartam pro insigni modestia sua declinasset, satis se beatum reputans, si linguarum & sobriæ philosophiæ doctrina viam auditoribus suis ad altiore sterneret disciplinam. Ceterum eas
habe-

habebat dotes, quæ plurimum ad amicitias conciliandas faciunt bonam mentem, pectus candidum, vultum gravem suavitate temperatum, sermonem gratum, mores compositos. Dum autem bene meretur de studiosa iuventute, reque litteraria & philosophica, dumque academica sua meletemata, quæ filius eius anno 1656, edidit, sub limam revocare incipit, post diutinos dolores ischiadicos insultu apoplectico correptus, fortiusque postea ab eodem oppugnatus, cedere, & vitæ, curisque & studiis colophonem imponere coactus est anno 1655, ætatis 55. *Spizelius* Templo hon. refer. 373. *Wiss* Memor. Philosophor. P. II. 244. & *Magirus* 356. Cui adungi potest Frid. Vlr. *Calixtus*, qui Demonstrat, liquidissimæ p. 62. *Slevogtium* nostrum vocat virum eruditione summâ, & academici ienensis professorem celeberrimum.

Andr. KESLERI Quadriga discursuum theologico-philosophicorum. Wittebergæ 1624. Discursus hi scripti sunt pro defendenda philosophiæ & theologi concordia in utriusque principiis, contra apparens eorum dissidium, atque adeo contra præcedens *Slevogtii* Pervigilium, circa IV. quæstiones: 1. An immortalitas hominis in statu integritatis fuerit naturalis, vel supernaturalis? 2. an fides, relate considerata, sit causa instrumentalis? 3. an aliquis de sua salute certus esse possit? 4. an Deus sit causa peccati per accidens? Disputat autem *Kalerus*, tunc temporis professor in Gymnasio casimiriano, modeste & veritatis eruendæ causa, agnoscens & laudans *Slevogtium*, ut virum doctissimum, cuius ingenium in theologicis pariter ac philosophicis versatum vel illud ipsum eius scriptum arguat, atque in fine ostendit, ipsum *Lutherum* theologiæ studiosis commendasse philosophicas disciplinas, earumque principiis contra adversarios usum, & theologum, peritum, sufficientique scientia instructum non quidem simpliciter, in cœtu plebeiorem, & antagonista pertinaci, ex abundanti tamen, coram cœtu literatorum, & in auditorio publico, antagonista moderato & veritatis amanti, ad argumentum philosophicum teneri, respondere, neque illud, *Præstare piùm esse, quam subtilem*, ita accipiendum, ut philosophicum acumen & officium disputandi a theologo removeatur: theologum enim considerandum, non tantum, ut christianum & ecclesiæ membrum, sed etiam ut doctorem & ecclesiæ mili-

militem; nec tantum in munere erga ecclesiam membra exercendo, verum etiam sub officio adversus contradicentes: presentemque questionem non esse de vita, sed de fide, adeoque de insistentia cum adversariis velitatione: cuius occasio si detur, theologum peritum ad ~~non posse~~ non posse, nec debere se subducere.

EIVSDEM Fasciculus philosophicus exercitationum selectiorum, Wittebergæ 1622. Exercitationes istæ, numero VIII. conscriptæ, atque ad disputandum ab auctore sunt propositæ, cum Facultatis philosophicæ esset adiunctus, aguntque 1. de certitudine. 2. de magnanimitate, 3. de imagine. 4. de mundo. 5. de vita & morte hominis. 6. de norma. 7. & 8. de modo: atque in prima & sexta disputat contra *Bellarminum*, ut in secunda adversus ea, quæ ex *Aristotelica* doctrina christianismum videntur impugnare.

Theodori THVMMII Impietas Wigeliana. Tubingæ 1622. Est, ut auctor in rubro exprimit, necessaria admonitio de 120. erroribus novorum prophetarum cœlestium, quos a Valentino *Wigelio* appellant Wigelianos, in qua e Scriptura S. demonstratur, hypocritas istos & religionis christianæ principia, & ipsam fidem, & tres vitæ humanæ hierarchicos Status palam evertere, obtrudere autem doctrinam, e qua nec sincere promoveri gloria Dei, nec plantari pietas, nec ullum ad afflictis conscientis accedere solidum solatium possit unquam. Atque illos errores ait hæere in doctrina Wigelii de SS. Trinitate, Deo Patre, Filio, Incarnatione, Carne Christi, Maria, Spiritu sancto, Creatione, Statu instituto, & destituto, Libero arbitrio, Statu restituto, Pœnitentia, Confessione & Absolutione privata, Sacramentis, Baptismo, S. cœna, Ecclesia, Extremo iudicio & Statu futuræ gloriæ, Scholis & universitatibus, Ministerio, Magistratu, Coniugio, & Aureo Spiritus sancti sæculo. De quibus tamen etiam consulendus est G. *Arnoldus* Hist. eccles. & hæret. T. II. 618. 638. Mirandum vero, M. Valent. *Wigelum*, qui non est confundendus cum Valent. *Wigelio* mansfeldiensi, frequenter ac fere semper, nisi quod p. i. verum nomen exprimitur, *Wigelsium* vocari.

Theodorus *Thunmii*, natus in pago agri wurttembergici, Hausen dicto, miram Dei providentiam in pueritia expertus est: nam prope vehiculum onustum præteriens delapso nihil no-
cuit, quod rota super ipsius cranio decurrerit. Liberatus a pul-
vere scholastico, cui non neminis invidia ac malevolentia eum
mancipatum ibat, primum diaconatus munere functus est in ec-
clesia stutgardiana, eo quidem tempore, quo pestis sæviebat, ita
ut bono viro standum esset coram Domino inter vivos, & morien-
tes, ac mortuos. Deinde promotus fuit ad pastorem kirche-
mensem, eodemque anno revocatus Stutgardiam, ut parochiæ
hospitalis & vicinarum inspectioni ecclesiarum præset; post qua-
driennium autem impositum ei fuit munus professionis theologi-
cæ & pastoratus in urbe tubingensi, quorum utrumque, docto-
ris honoribus condecoratus, ita administravit, ut nemo maiorem
fidem, zelum atque industriam potuerit desiderare. Excellebat
in utraque cathedra, donumque habebat profundissima mysteria
singulari verborum perspicuitate explanandi. Ceterum erat hu-
manus, misericors, liberalis erga pauperes, & vel hoc uno pecca-
bat, quod importunis vigiliis & lucubrationibus *αυγνιαι* sive in-
somnia, & inde hydropem sibi contraxisset: qua factum, ut præ-
mature ei ex hac vita abeundum esset, videlicet anno Chri-
sti 1630. quum nondum explevisset annum ætatis 44. Multa scri-
psit, & acriter disputavit contra Pontificios, Reformatos, Flacianos,
Anabaptistas, Schwepckfeldianos, Enthusiastas & Photinianos.
Hinc ab eo habemus *Μεταρθεωτικὴν calvinisticam*, *Sculietum* iconocla-
stem, Idololatriam *Lechnerianam*, Apologiam contra iniustas cri-
minationes Laur. Foreri & Casp. Lechneri, item Tractatus de bēl-
lo, de bonis ecclesiæ, de hæreticis non occidendis, sed coercendis,
de usura licita & illicita, deque iuramentis & Iesuitarum æqui-
vocationibus, Amicam admonitionem super quæstione de IV. in-
ter August. confessionis theologos controversiis capitibus de præ-
sentia Christi *Ἐσαυθεντος* ad creaturas, Repetitionem doctrinæ de
exinanitione Christi, & Annotationes exegeticas in N. Trum.
Wille Memor. theologor. p. 968. & *Mieralium* Syntagm. hist. eccl.
p. 786.

CXXXI.

Io. HVLSEMANNI Vindiciæ S. scripturæ per loca clas-
sica
Part IV. In 4. Y y fica

fica Systematis theologici, Praelectiones in Formulam concordiae, Patrologia, Annotationes ad Breviarium theologicum, Animadvers. in *Bellarminum* de Verbo Dei, & Dissertatio de necessitate coniunctionis Evangelicorum cum Papatu romano. Omnia iunctim edita a Io. Ad. Scherzere. Lipsiae 1678. Atque hic etiam praefatus est, ita, ut auctorem ab heterodoxia liberare nitatur, quae aliis videbatur commissa in sequentibus sententiis, 1. effectum renovationis formalem esse bonos morus, sive bona opera. 2. Dei essentialiter non esse individuum. 3. Deum non posse contradictoria, materialiter talia. Negat etiam, stilum esse obscurum, nisi illis, qui terminos ignorent scholasticos. Notandum vero, 1) Polyhistorum illum, cuius mentionem Scherzerus facit in Praefat. c. 2, quique Hulsemannum carpsit, esse *Reinesium*, eiusque verba legi in Epp. ad Io. Vorstium p. 24. 2) Patrologiam esse catalogum Doctorum, qui Patres vocantur, a saeculo I. usque ad Bernhardum, qui vixit saeculo XIII. 3) Animadversiones in Bellarmini Tomum I. prout hic exhibentur, carere Praefatione: id quod etiam notavit *Grenius* Animadvers. philol. P. I. 2.

In Vindiciis pag. 191. *Ex nostris* Mollerus.

Henr. ille Mollerus erat unus ex *Cryptocalvinistis*, uti vocabant. *Moller* Hag. ad Hist. chersoh. cimbr. 101.

In Patrologia p. 985. Apollinaris, laodiceus episcopus, *integræ* saeculo iunior est Apollinario, episcopo hierapolitano.

Quibus saeculis, *Idem* de Homon. 418.

Pag. 1066. Rivetus l. 2. Crit. S. c. 16. *ad annum Christi* 166. (scil. refert Gregorium thaumaturgum)

Verba illa *non leguntur* apud Rivetum. Habeo autem editionem lipsiensem A. 1690. 8.

1014. Eusebii Praeparationis evangelicae *libri* XIII. hodie supersunt.

Libri XV.

1025. & 1090. Fatetur Vigilius *Tridentinus* l. I. contra Eutychem.

Vigilius *Africanus*. Io. *Moller* de Homon. 638.

- Pag. 1036. Catecheses illuminatorum & mystagogicae, non sunt Cyrilli hierosolymitani.
1091. Bellarminus in Catal. scriptor. ecclesiast. *Remigio Antiodorensi* ad A. C. 890. tribuit *Explanationes in Epistolas Pauli*, quas lib. 2. de Euchar. c. 31. *Remigio Rhemenfi* ad A. C. 500. adscripserat.
1101. *Ado viennensis*, non *martyrologus*, qui est *Ado trevirensis*.
- Sunt, ex sententia Guil. Cuvii P. I. 115. & I. A. Fabricii Biblioth. gr. vol. VII. 544. & seq. In *Remigio antiodorensi* nihil huius legitur, sed in Haymone ad A. 850. *Möller* de Homon. 67.
- Martyrologium non est *Adonis* (seu potius *Odonis*, vel *Donis*) trevirensis, sed *Adonis viennensis*. Idem 530.

CXXXII.

Breviarium HVLSEMANNI theologicum, a *Scherzere* enucleatum atque auctum. Lipsia 1687. Ita autem illud dispositum est, ut textus in singulis capitibus atque supplementis, sanctus adhuc atque dispersus, uniatu & explicetur, dicta S. scripturae, olim excitata tantum, in formales & manifestas probationes resolvantur, & errores adversariorum, qui duntaxat nominati fuerant, expresse adducantur. Val. *Alberti* ornavit hoc opus Praefatione, qua in laudes it. *Helfmanni* & *Scherzeri*, idemque singulis capitibus Tabulas praemisit, ut ex iis contenta eorum uno quasi intuitu cognosci queant.

- Cap. XIV. §. 1. p. 904. *Substantia hominis fidelis unitor cum substantia totius SS. Trinitatis*, per iuncturam substantiae ad substantiam.
- Cap. XVII. §. 17. p. 1258. Adeo, ut ne Biblia quidem habere, *non dum* legere sit capitale.
- §. 34. p. 1319. *Cochlæus* scribit, Pontificem libros tantum Lau-
- Nova haec est doctrina*. Io. Iac. *Müller* de Vnione mystica p. 275.
- Vult dicere, capitale esse Biblia habere, aut legere.
- Virumque factum* in ista Bulla: nam & hortatus est eum, ut

theri damnasse, auctorem vero librorum *ad respiciendum paternum hortatum esse*. Quod falsum esse ipsa Bullæ inspectio docet. In ea enim ipsa *Martini persona hæreses diserte damnata & excommunicata legitur*.

Cap. XXII. §. II. p. 1743. Si *Professio fidei, in conciliabulo trident.* præscripta, confertur cum Evangelio, Epistolis apostolicis, & Symbolis œcumenicis, nusquam horum reperias, *solum rom. episcopum esse universalem iudicem omnium controversiarum fidei & morum.*

Pag. 1744. Nusquam: Etiam sanctorum *imagines adorandas esse.*

ab erroribus desisteret, conversionique terminum præfixit, & inobedientem in dicto termino hæreticum pronuntiavit. *Cherubinus* in Compendio Bullarum p. 190.

Neque etiam id legitur, vel in Professione fidei romanæ, vel in Concilio tridentino. Card. Perrovius apud Richerium in Hist. concil. lib. I. 835. *Calixtus* Epicr. in Colloq. thorun. §. 55. & *Consideratio nostra* controversiarum cum Pontificiis p. 151. 152.

Nusquam id præcipitur, sed hoc: *Eas, in templis præsertim, habendas & retinendas, eisque debitum honorem & venerationem impertiendam.* Concil. trid. Sess. XXV. p. 507. & Sess. XXIV. c. 12. de Reformat. p. 452.

Io. Adam Seherzer, egranus, *Erdiebit, Stabli, Slevagti, Frischmuthi, Io. Zeisoldi, Cundisi, Io. Musai, Io. Bened. Carpxovii, Heinrichi & Hülsemanni* discipulus, primum linguæ sanctæ, deinde theologiæ professor & doctor in academia lipsiensis primarius, Capituli ad D. Petri in urbe Budissa præpositus, Canonicorum ingenuæ misnensis, polonicæ item Nationis & Facultatis theol. senior, Synedrii electoralis & ducalis assessor, Maioris Principum collegii collegiatus, alumnorum electoralium inspector, atque academix decemvir, in publicum emisit Manuale philosophicum, scripta polemica contra *Koddium, Holtermum, Schidernum, Dörffeliunum, Schefflerum, Antibellarminum, Collegium contra Calvinianos, Volumen orationum & programmatum, & Disputationes plurimas, quantum famæ nactus est, tantum meroris sensit ex liberorum suorum*

suorum mortibus, indeque in morbum incidit, & ex morbo in manus mortis A. 1683. cum annos 55. & fere dimidium in his terris peregisset. *Witte* Memor. theol. 2127. *Baillet* P. I. d' Anti 82. *Biblioth. Schrader*. P. I. V 8. *Schurz-leisch* Epp. arcan. P. I. 136. 137. *Alberti* hic in Praefatione, qui eum vocat acrem ingenio disputatorem, iudicio validum, totum in Scripturis, inque Scholasticis, omniumque generum hæreticis versatissimum.

Valentinus *Alberti*, *Lehna-silesius*, in adolescentia paupertatem expertus, Dei providentia tamen & patronorum ope eluctatus, in litteris & scientiis sub præceptoribus, *Iac. Thomasio-Schurzaro*, *Kromayero*, *Io. Bened. Carpzovio* & *Hülsemann*, ita profecit, ut orator facundus, poëta in utraque lingua elegans, & theologus eximius fieret, & Dialecticæ atque Metaphysicæ ordinarius in lippsensi acroaterio, theologiæ autem extraordinarius prof. eligeretur. Quibus in muneribus non tantum singularem fidem & industriam adhibuit, sed etiam multis variisque inter eruditos scriptis inclamavit, e quibus, præter Disputationes tam philosophicas, quam theologicas, Orationes, & Compendium iuris naturæ, sunt sequentia: Refutatio duorum papisticorum libellorum, quorum alter est Christiani *Conscientiosus*, i. e. Scheffleri, Apologia adversus *anonymum*, qui Silesiorum orthodoxiam, fraudulenter & periculose oppugnaverat, Albertus defensus contra *calumniatorem viennensem*, Tractatus de ecclesia pressa, in quo larvatus ille *Conscientiosus* simul refutatur, Refutatio *Franzii* apostata, ut vocat, vratislaviensis, Responsio ad *Peilschmidium*, Expositio Aug. confessionis contra P. Io. *Dex*, Examen professionis fidei tridentinæ contra Iac. Benignum *Bosquetum*, *Antipusendorfiana*, Epistola apologetica contra Gerh. *Hegemannum*, Vindiciæ exegeticæ contra *Eubusistas*, eorumque visiones & prophetias, & *Spenerus* idem atque alius. Tam strenuus autem & varius bellator nec arma nec vires habuit, quibus se ab interno hoste, chiragra videlicet & podagra, defenderet, ne dum ab ea se liberaret, sed doloribus eius tam diu vexatus & excruciatuſ est, donec A. 1697. ætatis 62. succumberet, mortique herbam porrigeret. *Pipping* Memor. theol. 669. In *Programmato funebri* p. 675. vocatur magnum academix decus, & ecclesiæ fulcrum. Cui adde *Quadium* in Bibliothecarii nulli parti addicti Iudicii eruditorum p. 819.

CXXXIII.

Harmonia apostolica SS. Pauli & Iacobi de iustificatione, ab Hugonis Grotii corruptelis vindicata per Io. HVLSEMAN-NVM, Wittebergæ 1643. Est expositio verborum S. apostoli Iacobi a vers. 14. capitis II, usque ad vers. 26. in qua fere per omnia Grotium refutat. Attamen fuit vir insignis, qui titulo sive fronti huius tractatus adscripsit: *Dispersam, s. in Grotia, Mart. lib. X, epigr. XI.* Adnotavit etiam sequentia:

Pag. 20. Difficilis est quaestio, (de distinctione peccati mortalis & venialis) *non expediunda sola denominatione illorum delictorum*, quæ Apostolus commemorat I. Cor. 6, 9. 10. Gal. 5, 19-21. I. Tim. 1, 9. 10.

22. Pleraque ex iis delictis, quæ apostolus Paulus vocat mortifera, *non ipsa sui commissione*, sed commissionis modo dicuntur fieri mortifera.

23. Ista hoc saltem evincunt, --- non ipsam commissionem singulorum peccatorum illic e-numeratorum id efficere, sed spectandas esse circa delictum, & speciem & causas nodosque agendi, proæresin, habitum, durationem, *illico vel tarde sequentem penitentiam*, aliasque circumstantias, antequam

Cum Grotio consensit Menzerus, Repetitionis Chemnitianæ disp. XIX.

De ebrietate, crapula, luxu, otio, licentia, petulantia, & grassationibus nocturnis ex ebrietate ortis, docet exemplum Sodomitarum. Sunt enim *hec peccata talia, quæ gratiam Dei, fidem & Spiritum S. excutunt*, & auctores suos æternæ damnationis periculo involvunt. Gal. 5, 21. I. Cor. 6, 10. *Rungius Prælect. in XIX. caput Geneseos.* Est *plane contingens*, delictum commissum illico, vel tarde subsequuta penitentia excipi.

quis censeatur pro exeluso e regno gratiæ adoptantis.

151. Saltem hoc obtineat pro Papiſtis, *Cyprianum*, Latinum Interpreterem dictum illud ad Galatas V. Fides per charitatem operans; vertiſſe paſſive: Quæ per charitatem perficitur.

172. Neque *ισοδυναμια* sunt, Obedire, ne damneris, & Obedire, ut ſalvari poſſis, quia prius dicit ſolam *remotionem* & abſentiam obicis: poſterius dicit cauſam poſſitivam.

Tertullianum.

Prius dicit ſolam *non-poſſionem* & abſentiam obicis.

Iacobi WELLERI Gottes heiligkeit, Sanctitas Dei. Bruns-
vigæ 1644. Librum hunc donavit Wellerus G. Calixto, & quan-
ti eum tunc faceret, ſua ipſius manu teſtatur eſt: Theologo-
rum præclariffimo, optime merito, GEORGIO CA-
LIXTO, Prof. in Acad. Iuliæ celeberrimo, Viro *θεοφιλε-
ς* *ατο*, cum plur. ſal. offert Autor. Præterea in rubro dicitur, eſſe
hunc librum ſolidam demonſtrationem, quod ſic dicti Reforma-
ti in ſcriptis privatis & publicis, veteribus & recentibus, ex Deo
ſanctiſſimo (invitus commemoro) reddant non ſanctum & iniu-
ſtum, in qua ſingulatim omnia, quæ *Maſſoniani* putent in ſui de-
fenſionem afferre, eorumque inauditæ blaſphemix pro eo, ac de-
cet, confutentur. Scilicet Wellerus oppugnat abſolutum decre-
tum, & hoc vult evincere, etiamſi Reformati non dicant, Deum
eſſe auctorem peccati, eos tamen eiufmodi uti phraſibus, unde
colligi poſſit, Deum eſſe auctorem peccati.

Iacobus *Weller*, a Molsdorf, Neukirchavarifcus, ex nobili &
antiqua familia, ſed pauper, in litteris & ſacris ſtudiis tantum pro-
fecit, ut non ſolum adiunctus Facultatis philoſophicæ, & profes-
ſor S. linguæ, atque extraordinarius ſeret theologiæ in academia
wittenbergenti, verum etiam, poſt impeſtratos honores doctores
coadiutor & ſuperintendens brunſwicenſis, tandemque Electoris
Saxonix concionator aulicus ſupremus, & aſſeſſor Protoſynedrii.

Vir

Vir magnæ fuit auctoritatis apud summos, æquales & inferiores, adeo ut propter merita beneficium toparchiæ karsdorfiensis a munificentissimo Hero suo consequeretur; attamen defectus viribus atque exhaustus laboribus expiravit anno 1664. ætatis 62. Mortuum laudarunt Io. Sebast. *Mitternacht* (cuius Oratio exhibetur a *Wittio* in Memor. theol. p. 1502) Geræ in Variscia, G. C. *Kirchmayero*, Wittebergæ, & Iacobus *Thomasius* Lipsiæ. His adde *Spizellum* Templo honor. referato 276. G. *Calixtus* Refut. Welleri Zz. & Yyy 2. *Blisibecam Schraderianam* P. L. C. 4. Christoph. *Cellarium* Orat. XVI. p. 349. *Narrat. innoc.* A. 1709. 626. & *Eccardum* Extract. menstr. A. 1700. m. Mart. p. 18. E pluribus eius scriptis, quorum catalogus exstat apud *Wittium* & *Spizellum*, sunt Spicilegium quæstionum ebræo-syrarum, Disputationes de linguæ hebrææ ambiguitate contra *Huntlanum*, de vera religione adamitica primi mundi usque ad Abrahami tempora, deque ritibus lugentium apud Hebræos antiquos, & quædam contra Mart. *Becanum*, Anatomia Christoph. *Massonii* Refutatio, Tractatus de idololatria Pontificiorum, Commentatio de nominibus divinis, Psalmi L. Capituli LIII. *Esaie*, & epistolæ ad Romanos Explicatio,

Daniel. HEINRICI Christ-Lutherische lehre, Christiano-lutherana doctrina de passione Christi. Dresdæ 1644. Qua contra *Bellarminum* traditur, Christum in passione sua pœnas dedisse & privativas & positivas damnatorum, sed positivas ratione materialis tantum, non fortalis, h. e. non desperasse de gratia Dei, uti faciunt damnati in inferno. Vide pag. 26. & seqq. Contra *Bellarminum* autem disputat auctor p. 55. contra *Fenardentium* & *Gantetum* p. 70. contra Danielem a S. *Servo* p. 76. Occasionem ad scriptum hoc formandum atque edendum dedit concionator quidam pontificius, qui & in suggestu dixit, & in chartis per domos dispersis calumniatus est, Lutherum docuisse, quod Christus desperaverit.

Daniel *Heinrici*, sive *Heinrich*, Chemnitio-misnensis, theol. doctor & professor lipsiensis, canonicus cizensis, (isque primus, qui, post intervallum XXX. circiter annorum lite composita, stallum, ut loquuntur, in choro, & locum in Capitulo, Maiorum negligentia perditum, rursus obtinuit) & post misnensis, nec

nes non decantans; alumnorum electoralium inspector, & Academiæ decemvir, Facultatis theologicæ & Mithnica nationis senior, & Consistorii assessor; eius doctrinæ, quam a præceptoribus suis, *Scharfo, Sperlingio, Trostio* in wittebergenfi, *Happero* in lipsiensi, & *Io. Gerbarde, Maiore, Himmelio & Glasio* in ienensi academia hauferat, uberrimos & suavissimos fructus discipulis suis fideliter impertivit, atque in scriptis suis erga quosvis dilucide explicavit. Scripsit autem Tractatum de inspiratione verborum S. scripturæ, Christologiam orthodoxam, Synopsin doctrinæ de Messia, e solis V. Tri libris apertissime demonstratæ, Libram de vitæ humanæ termino, Christianum delineatum secundum ductum S. scripturæ, Historiæ ecclesiasticæ & Augustanæ confessionis, & non nullas Disputationes. *Witte Diar. biograph. XXX. a. & in Memorii theologorum p. 156.*

CXXXIV.

*Io. Adami SCHERZERI Collegium antifocinianum, Lipsiæ & Francofurti 1702. Editio tertia, prioribus emendatior & auctior. Sunt disputationes, in quibus agitur de ortu, progressu & nominibus hæreseos antitrinitariæ, de principio religionis socinianæ, de Deo secundum essentiam considerato, SS. Trinitate, Statu hominis ante lapsum, Lapsum primorum parentum & peccato originis, Libero arbitrio & viribus servandi legem, Lege divina, Persona & officio Christi, eiusque exinanitione & exaltatione, de Conversione, Regeneratione, Iustificatione, Electione, Bonis operibus, Pœnitentiâ, Sacramentis, Ecclesia, Ministerio, disciplina & ritibus ecclesiasticis, Magistratu politico, Coniugio, Morte, Resurrectione mortuorum, & Vita ac Morte æterna. Præmittuntur duæ Præfationes, vetus & novâ; & in hac respondetur ad dubia quadam Christophori Sandii filii. Lucubrationes hæc Collectores *Aflorum erudit. A. 1684. p. 54.* vocant elaboratissimas, pariterque laudant Collegium eius anticalvinianum, Antibellarminum, Lectiones antisyncretisticas, & Tractatum de catholico.*

Pag. 9. Mich. Servetus Genevæ | *Anno 1553.*
agnitus, & ex Calvinii consilio
captus, *anno 1557.* exustus fuit.

Part. IV. In 4.

z z

Id

Pag. 12. Ad Neo-Arianos a Calvinistis defecis Adamus Neufferus, ecclesiae heidelbergensis Pastor, postea etiam Turca factus, quodque horrendo mugitu animam evomeret, Turcis Satanae ogli, Satanae filius, dictus.

14. Petri Moscerovii Comment. in Epist. ad Thessalon.

Andreas Rouchlasi Notae in lib. Smigleicii de Vocat. ministror. Theophili Medaids.

239. Polycarpus apud Eusebium lib. IV. Hist. eccl. c. 15: iam iam cremandus inter alia precatus fuit: Te Pater benedico, te glorifico per aeternum Pontificem Iesum Christum filium tuum dilectum, per quem tibi una cum ipso & Spiritu sancto sit gloria nunc & in futuris seculorum seculis, Amen.

269. Ignatius in Epistola ad Philipenses Christum *αγαπῶν* ingenitum & *αὐτογενὸς* sine principio in oppositione ad humanam naturam appellat.

Id haustum ex *aliarum relationes* sed probatione destituta. *Reverendae Epp. P. I. p. 225.*

Petri Moscerovii.

Is est Valent. Smalcits.

Id est, Valent. Smalcits, cuius pater nomen gerebat Nicolai.

Per *παῖδρον* sive famulum & servum tuum dilectum, in Spiritu sancto. *Εν πνεύματι ἁγίῳ.* Vide editionem Henr. Valart, & Zevickeri Iren. irenicos. 30.

Αγαπῶν ingenitum docet in MS.

Et de auctoritate Epistola illius legendus est *Πρῶτος* in Annotat. (Tomi II. Patrum apostolicorum Cotelieri p. 117).

CXXXV.

Abrahami CALOVII Exegema Augustanae confessionis Wittebergae 1665. Liber hic, uti rubrum praese fert, articulos fidei succincte exponit, & adversus varios, in primis modernos errores, statu controversiae accurate constituto, cum expressis Scripturae testimoniis, tum immotis consequentiis demonstrat, eademque

ab exceptionibus petitionibus vindicat. Editio altera, additionibus diversis, maxime adversus novum *Walenburchianum* de Justificatione ac Meritis operum syncretismum locupletata.

EIVSDEM Criticus sacer biblius. Wittebergæ 1673. Altera editio. Agitur in eo de S. scripturæ autoritate, canone, lingua originali, fontium puritate, ac versionibus præcipuis, in primis vero vulgata latine, & LXX. interpretum græca. Estque prodromus quasi Bibliorum illustratorum. Si autem diversæ sunt in Critico hoc & Bibliis illustratis sententiæ, illa, quæ in hisce continetur, ut posterior, alteri est præferenda. Simile fere argumentum tractarunt *Humphredus Hodius* in libris IV. de Bibliorum textibus originalibus, versionibus græcis & latine vulgata, de quibus vide *Alia erudit.* A. 1705. 107. & Lud. El. *De Plu.* in Dissertatione præliminari in Biblia.

CXXXVI.

EIVSDEM Harmonia Calixtino-hæretica. Wittebergæ 1655. Qua, ut in fronte libri scriptum, novatores moderni, maxime D. Georg. *Calixtus*, & D. Christian. *Dreierus* perniciose in plerisque fidei articulis cum Calvinianis, Pontificiis, Arminiianis, & Societatis, adversus Scripturam sacram & Ecclesiam catholicam collusionis ac conspirationis, adeoque pessimæ defectionis a vera fide, luculenter convincuntur, atque in primis Dreieri Fundamentalis decifio (*Grundliche örterterung*) solide discutitur. At vide de horrendo hoc libro auctorem *Vindictarum* veritatis & innocentiae, in binis tractatibus Spenerianis contentæ, c. 5. §. 6. & Frid. Vlr. *Calixtus*, qui in Præfatione Calovii cum cretica Harmonia sua tertium confusi a 4. ita scribit: *Religio Gledano, quum Theologia Facultati in vicinis Wittebergensi Academia adnotus, & propinquior Calixto factus, esset Calovius, quaestio omni occasione virum valenter estigerat. Ad subvertendum autem hunc, qui prior non verbulo quidem diserat, non magis speciosum invenit calumniam, quam qua viri orthodoxiam in discrimen vocaret. Hanc sua obvianda nulli opera peperit, nihil inane, quod ad Calixtinum qui luminibus, etas obstruere videbatur, apud verum non facti pariter, designandum faceret, insuper habuit. Effugato igitur propalato Syncretismi monstro, & confusa e male comparata cum hæresibus nescio quibus, non Calixti doctrina, insulsa quadam Harmonia, atque insuper, si hæresis ad perdendum non sufficerent, effusio in scriptis, non latinis solum, sed etiam*

vernaculis, ad plebem dēvincendam aptioribus, horribili & Samaritanismo & Atheismo, rem suam agere & cōfiteri tentavit. Illi tamen omnibus ex orco accersitis terribilibus machinis, peculiare & iusta meliore-
 spensum, qua violentum invasorem repelleret, viro, nihil coram, qua mali-
 tiose ei imputabantur, sibi confito, extorqueri nullatenus valuit. Tali
 igitur, quale iste litum sator expetebat, responso quum dignatus cum nun-
 quam esset, sed, dum aliis criminatoribus occurrebat, incidenter & obiter
 duntaxat hunc quoque petulantem & prarientem assulterem acriori aceto
 quandoque perfuderit, generosus iste contemptus tam male habuit hominem,
 ut potius eum habere potuerit nihil. Interim dum existeret innocentis Calixto
 parando totius incubuit Calovius, & in his praevis conatibus infensus du-
 xit pectus, ille fuit se involvit virtutibus, atque insuper habito hoc omni
 latratu in utramque aurem dermivit securus. Tandem divinae iudicio
 relinquens desperatum conviciatorem, Christo e mortali hac vita se eva-
 cante, nihil vindicta meditantem, sed pacem ecclesia universa flaganter de-
 siderantem, aeternamque anhelantem animam in Servatoris sui manus
 placide consignavit anno aetatis LXX. saeculi LV1, die XIX, Martii.

Pag. 112. Traditionem esse prin-
 cipium non ad hominem tan-
 tum, sed etiam ad rem.

Principium, si vocabulum hoc
 sumas 1. pro sede seu domicilio, ex
 quo probationes desumimus, 2.
 pro principio cognoscendi
 complexo, siue propositione,
 ex qua aliae deducantur. Ad
 rem, interdum, F. V. Calixtus
 disp. de Univerf. primitivae
 eccles. auctoritate §. 26.

1023. & 1045. In toto illo tam
 prolixo Calixti de Pactis di-
 vinit. opere non solum quidem
 veritas facta est apprehensionis
 satisfactionis & meriti Christi,
 nedum fides ita definita, aut
 sub hac notione proposita;
 sed perpetua ut moralis qua-
 dam conditio in nova lege.

Non pugnant haec, sed consistunt
 optime. Neque ibi desunt lo-
 ca, ubi apprehensio satisfac-
 tionis Christi requiritur. I-
 dem in Respons. ad Theses
 antisyncretist. p. 106.

Ab. CALOVII Syncretismus calixtinus. Wittebergæ 1655. In quo G. *Calixtus*, Io. *Latermannus*, & Christian. *Dreierus* accusantur syncretismi cum Calvinianis & Pontificiis initi; atque ipsa pertendit, neque Symbolum apostolicum, neque reliqua Symbola & confessiones Conciliorum antiquorum, omnia continere credenda, Calvinianosque & Pontificios errare in fundamento fidei, adeoque esse hæreticos. Et in fine additur Epimetron contra F. V. *Calixtum*, Iudæos & Turcas unum Deum credentes & invocantes, idololatrias esse negantem. Horrenda autem sunt, quæ Calovius Syncretismi nomine involvit, videlicet babelismus, samaritaniſmus, arianismus, samolatenianismus, manichæismus, pelagianismus, papismus, calvinismus, & quod caput est, paganismus atque atheismus. Vide iterum F. V. *Calixtum* Præfat. in Calovium cum sua Harmonia tertium confusum b. 3.

CXXXVII.

Balthasaris MENTZERI Euangelische probe, Euangelicum examen cimelii Frisiæ orientalis Dan. Bernhadi *Eilsheimii*. Gießæ 1613. Recusum A. 1622. In quo controversiæ inter Confessionem augustanam & Calvinistas, breviter, at perspicue tamen, atque in tantum explicantur, ut pura veritas inde cognosci, & ab erroribus distingui possit. *Eilsheimii* Cimelium est catechismus, qui & ipse huic refutationi insertus est.

Balthasar *Mentzer*, Allendorffio-hassus, cum magister philosophiæ esset, atque aliis erudiendis præpositus, minime a se alienum putavit lectiones theologorum frequentare, memor illius Pliniani: *Legendi semper occasio est, audiendi non semper: præterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit*. Neque etiam tam superbos gessit spiritus, ut statim ad alta contenderet, sed vocationi ad pascendam ecclesiolam Kirdorfensem lubens & humillime paruit, omnique ei fide & industria præfuit. Nam, ut eruditio & dexteritas non solent negligi, haud multo post in lucem productus est collata ei professione theologia in academia marpurgensi, & ephonia stipendiatorum; quam, doctoris axiomate ornatus, & hic, & postea in giessena, ea vigilantia, eoque studio obivit, ut & discipulis, & celsissimis Heris suis omni ex parte satisfaceret. Non fere erat virtus, quam non exerceret: nam & laborum pa-

tiens erat, & ardens in precibus, & temperans in cibo ac potu, & liberalis erga egenos: & quamvis vitæ esset multorum bellicorum ac præliorum (sæpiissime enim pugnabat cum Pontificiis, Reformatis, & suæ religionis sociis, nominatim cum *Paderbornensibus* quodam, Io. *Pistorio*, Io. *Sturmio*, Dan. *Angeloaratore*, Georg. *Schnefeldio*, Sartorio, Io. *Croeto*, Urb. *Pierio*, Lud. *Croeto*, Paulo *Steinio*, Dav. *Parco*, Io. *Piscatore*, Io. *Appelio*, *Osandro*, *Thomasio* & *Nicolai*, mansuetus tamen fuit, & conviciorum atque iniuriarum abstiniens: sique alii conviciorum in eum plaustra inveherent, nihil is illis commotus dicere solebat: *De convitiis & maledictis constanter affirmo, scommata atque diffidia tam me non curare, quam corvorum aliarumque obscurarum avium, per medium aërem volitantium, crepitationes atque garrulitas.* Quique assidue ac fideliter docuit, tandem ostendit, quomodo munus a theologo sit deponendum: recte enim ac pie ad mortem se præparans, atque in Christo Iesu fiduciam suam ponens, academiamque & ecclesiam divinæ providentiæ ardentissime commendans, compositis membris suaviter obdormivit, spiritumque ad beatorum spirituum mansionem emisit anno 1627. ætatis 62. *Witte Memor. theolog.* 224. *Spizelius* 68. *Lexicon univ. histor.* T. III. 513. *Schwarzfleisch* in *Biblioth. Schrader.* P. I. H. 4. & *Crenius Animadvers.* P. XV. 114. quorum ille Mentzerum iudicat esse unum ex optimis theologis, atque ob vim ingenii *Chamnitio*, *Hunnio*, *Dorscheo* & *Feurbornio* parem censeri; hic eum vocat laboriosum, atque diuturnum gloriæ divinæ veræque religionis militem.

EIVSDEM Kurzes urtheil, Breve iudicium de Longa censura calviniani cuiusdam pastoris bergensis infra Hanoviam, quam ambitiose exercuit contra Christianam ostensionem seu doctrinam de S. baptismo. Gießæ 1618. Mentzerus ediderat IV. Partes christianæ religionis, de Christo, Baptismo, S. cœna, & Prædeterminatione, e quibus pastor bergensis secundam oppugnavit.

EIVSDEM Heimweisung, Informatio discipuli herbornensis. Gießæ 1617. Qui se opposuit Examine libri herbornensis, five Necessario examini & defensionis veræ naturæ humanæ Christi contra fabulam ubiquitatis. Agitur hic de questione principali & titulo, de vera Christi humana natura, de dictis Scriptu-

re præsentiam Dei probantibus, de eo, quod Christo datum in tempore, de S. baptismo, de S. cœna.

EIVSDEM Wohlgemeinte erinnerung, Benevola admonitio de Pauli *Steinitz* concione irenica, ex *Sir.* 25, 12. Conclio ista habita fuit Cassellis in Capella serenissimi Landgravii Hassiæ, atque in ea, sicuti præ se fert titulus, inter alia demonstratur, Evangelicos utriusque partis, de persona Christi, S. cœna, & Prædestinatione filiorum Dei, in fundamento salutis consentire, nec ceteras paucas controversias tanti esse ponderis, ut earum causa vinculum christianæ & fraternæ caritatis inter ipsos solvendum sit, atque dirumpendum.

CXXXIIX.

COLLEGII THEOLOG. WITTEBERGENSIS ad Rintelsensem epistolam apologeticam Antapologia. Wittenbergæ 1666. Qua, ut in fronte libri dicitur, syncretismi cassellani fœditas, Anticriticorum autocatacrisis, erroresque gravissimi deteguntur, orthodoxia S. *Augustini*, B. *Lutheri* & aliorum ecclesiæ Doctorem adseritur, Calviniani autem hæreseos in præcipuis fidei articulis convincuntur. Wittebergenses enim vero Epicrisin ediderunt super Colloquio cassellano, quam Rintelsenses Epistola germanica exceperunt ad Theologos invariata Confessionis augustanæ directâ, in qua conqueruntur de durioribus imputationibus, sibi in Præfatione Epicriseos factis: & huic iam Wittebergenses opponunt Antapologiam. Quæ quidem constat Præfatione, Præloquio, & XXI. capitibus. In Præloquio verba faciunt de necessitate Antapologiæ, & syncretismi papistici atque calviniani fœditate ac periculo, litteræque communicatoriæ Collegii theologici wittebergensis annectuntur. In Præloquio producuntur paranetica trium Collegiorum saxoniorum ad Rintelsenses, deque infelicibus Epistolæ apologeticæ Rintelsensium consequentibus disseritur, & causæ finisque Antapologiæ aperiuntur. In Capitibus vero agitur 1. de præloquio, causis, argumento, & scopo Epistolæ Rintelsensium. 2. de occasione & causa Colloqui cassellani. 3. de Colloquio cum Marpurgensibus admodum perfunctorie instituto. 4. de adpropinquatione Rintelsensium ad heterodoxiam calvinianam. 5. de erroribus Calvinianorum fundamen-

damentalibus in articulo de Prædestinatione. 6. de *Lutheri & Philippi* circa prædestinationem sententia, an ne Calvinio *αποψηφοι* fuerint? 7. *Augustinum* falso constitui patronum calviniani dogmatis de absoluto prædestinationis decreto, ut hinc suadeatur eiusdem tolerantia. 8. *Prosperum* aquitanicum, *Fulgentium*, aliosque doctores, patrocinii vel tolerantia: absoluti decreti temere postulari. 9. veterem ecclesiam damnavisse errorem de absoluto prædestinationis decreto. 10. de causa condemnati *Godeschalci*. 11. Non posse probari, toleratam in ecclesia fuisse sententiam de absoluto decreto per 1200. & amplius annos. 12. E tolerantia Doctorum veterum non posse evinci indemnitate errorum, respectu salutis æternæ. 13. *Marpurgensium* in controversiis de prædestinatione declarationem, ab hæresi minime absolvi. 14. Reformatos directe fundamentum fidei evertere. 15. de necessitate dogmatis de reali præsentia Christi in S. eucharistia. 16. de erroribus Calvinianorum fundamentalibus in articulo de persona Christi. 17. de controversiis de sacramento baptismi. 18. de admissione Calvinianorum in fraternitatem spiritualem, & articulis fundamentalibus. 19. de probatione Rintelsium, quod Reformati non sint hæretici. 20. de analogica Rintelsium fraternitate cum Calvinianis. 21. de elenchi restrictione, studio syncretismi, scandalo infirmis dato, & facto dissentientibus præiudicio.

Abrahami CALOVII *Δογματικά* spiritus syncretistici nuperæ Dissertationis lugdunensis D. Io. *Hoornbeekii* de Consociatione Reformationum & Augustanæ confessionis. Wittebergæ 1667. In qua, post Parasceven de syncretismo, agitur de convictu *Lutheri & Philippi*, Colloquio marpurgensi, Concordia wittebergenfi, Consensu sendomiriensi, Consensu bohémico, Colloquio lippsienfi A. 1631. Colloquio cassellano A. 1661. de sententia aliorum Reformationum, de Belgarum sententia, de necessitate consociationis Evangelicorum & Reformationum, erroribus Reformationum circa personam Christi, fidem & euangelium, S. cœnam, & prædestinationem, de fundamentalibus ad fidem & salutem, modo & ordine in associandis utrinque ecclesiis, deque suffragiis *Hornii*, *Lactmanni* & *Dreleri* in negotio henotico.

Pag. 129. Discussimus in. Disput. | *Feyerabendii*,
de Syncretismo non neminis. |

Andreas

Andræ K V H N I I Disquisitio de puncto atque momento discrepantiæ inter Lutheranos & Calvinianos. Budissæ 1664. Cuius hæc sunt contenta: Lutheranos & Calvinianos non convenire in fundamento salutis, nec, si hoc ita esset, consensum talem ad pacem ecclesiasticam sufficere; neque etiam convenire in doctrina de persona Christi, gratia Dei, libero arbitrio, perseverantia, S. cœna, baptismo; denique Calvinianos non esse tolerandos, neque concordiam cum illis ineundam ecclesiasticam.

Bartholomæi FRANCI Dissertatio de articulis fidei. Lipsiæ 1666. In qua eorum tum veritas, tum credendi necessitas, ut ipse ponit, succincte & solide evincuntur. Per *articulum* autem *fidei* in genere intelligit partem doctrinæ cælestis de obiecto aliquo spirituali credendo, quatenus in scriptura canonica est revelatum. Lit. D 3. suum exhibet Symbolum, quo contineri arbitratur omnes articulos fundamentales, & Lit. K 2. negat cum Calvinianis fraternitatem posse iniri spirituales, quia errores foveant fundamentales; ob quos tamen nec universum, nec simpliciter damnare velit omnes, qui sint in ipsorum ecclesia.

Bartholomæus Francus, Weida-variscus, eo tempore, quo hæc scribebat, erat studiosus sive cultor theologiæ.

CXXXIX.

THEOLOGORVM WURTEMBERGENSIUM Beständiger und gründlicher bericht, Constans & solidum iudicium de Libro staffortiano. Tübingæ 1601. Liber ille staffortianus est christianum, uti vocatur, iudicium contra Librum concordia, eique insertam Confessionem augustanam, Catechismum Lutheri maiorem, nec non Appendicem Formulæ concordia, nomine & auspiciis Ernesti Friderici, Principis & Marchionis badensis, cumque eius Confessione calviniana A. 1599. Staffortiz in lucem editum. Ei igitur opponitur volumen hoc, & quidem auctoritate & iussu Ducis wurtembergensis Friderici, in eoque id agunt theologi omnibus viribus, ut defendant Librum concordia, eique insertam Augustanam confessionem & maiorem Lutheri Catechismum, facta utriusque collatione, nec minus Appendicem illam formulæ concordia, in qua SS. Patrum testimonia adducta

Pars IV. In 4.

Aaa

sunt,

sunt, atque ut refutent adversæ partis Confessionem, eiusque errores revelent & commonstrent.

CXL.

Mart. CHEMNITII Iudicium de controversiis quibusdam, quæ superiori tempore circa quosdam Augustanæ confessionis articulos motæ & agitatæ sunt. Ienæ 1676. Editum a Io. Guil. Baiero, olim vero a Polyæ. *Lysero* Wittebergæ A. 1594. Præmissum est *Baieri* Programma, quo studiosos ad disputationes huius scripti invitat, Chemnitiumque studii veritatis & caritatis observantissimum fuisse probat. Capita autem libelli sunt ista: de certo Corpore doctrinæ, de λογος, seu, cur Filius Dei λογος dicatur, de Libero arbitrio, Externa disciplina seu iustitia carnis, Facultate liberi arbitrii non renati ad inchoandos & efficiendos motus spirituales in conversione seu renovatione, de Definitione evangelii, de Visitata definitione quod *evangelium sit prædicatio penitentia & remissionis peccatorum*, Articulo iustificationis, Bonis operibus, & Adia-phorj. Atque de hoc libello ita iudicat *Baierus*, ut dicat, eum exiguum quidem & postumum esse, sed nulli ex celebrioribus auctoris operibus postponendum; & *Lyserus* scribit, auctorem eius non conviciorum plaustris dissentientes onerare, non fictis calumniis eos in aliorum odium inducere, non subdole eos perditioni involvere conari, sed semotis personis opinionem ipsorum secundum verbum Dei examinare, & sine omni acerbitate id, quod divinis oraculis consonum est, & conforme, pronunciare solere.

Io. Adami SCHERZERI Systema theologiæ. Lipsiæ 1685. Editio secunda, auctior & correctior; cum prior A. 1680. in lucem prodiiisset. Constat autem Systema isthoc XXIV. Definitionibus, quarum singulis explicatio subiungitur. Brevitatem sectatur auctor cum perspicuitate coniunctam, & ordinem hunc tenet, ut cuilibet articulo definitionem præmittat, eamque in membra & viscera singula dissolvat, & antithesin seu errores dissentientium (sub quibus non solam hæresin, sed omnia adversa aliorum placita intelligit) subiungat.

Pag. 223. *Christus homo etiam in statu exinanitionis apud omnes creaturas, quibus ο λογος præsens erat, præsens fuit, sed sine dominio.*

241. Ioach. *Lutkemanni Dissertatio de Vero homine multis in academia rostochiensis turbas dedit.*

Ad cadaver *non solum anima discessus, sed etiam corruptio requiritur.*

695. *Error Lightfooti ad Matth. 16, 19. negantis, per Ligare ac Solvere intelligi potestatem remittendi ac retinendi peccata, alibi a Theologis ex professo refutatur.*

Hæc sententia *refellitur* a Io. Iac. *Müllero* in Dissertatione, quæ eius Tractatui de Vnione mystica accessit. De quibus vide *Narrat. inuoc. A. 1704. 499.*

Non Dissertatio ipsa, sed *auctoris antagonista*. Phil. Iul. *Rebmeyer* in Vita Lutkemanni, præmissa Dem himmlischen Liebeskuss, A. 1719.

Cadaver, ait *Hieronymus*, ab eo dicitur, quod per mortem cadat. Omne igitur corpus humanum mortuum potest cadaver appellari. Corruptio autem accedit per accidens: potest enim cadaver a corruptione præservari, aut comburi. Basil. *Faber Thes.* erudit. scholast. v. *Cado*, p. 346.

Lightfootus a Io. Bened. *Carpevio* defenditur in Ep. dedicata Horis Lightfooti hebr. & talmudic. in Evangelistas præfixa *Job 3.* Et confer auctorem *Iudicii germanici*, de quaestione, in quantum pastor erga Principem suum, qui pariter est summus Episcopus, clave ligante uti queat. A. 1706. 8.

Phil. Iac. SPENERI Tabulæ hodosophicæ. *Francofurti 1690.* Nihil aliud sunt, quam Hodosophia *Daunhaueri*, in tabulas contracta. Quod opus merito laudatur in *Actis eruditior.* A. 1690. 456. eiusque modi Tabularum confectores pauci sunt, ut iidem

clarissimi auctores adfirmant in Tomo VI. *Supplement.* illorum Aetorum p. 352. Atque hisce Tabulis accessit Præfatio de impedimenti studii theologici, (quæ pariter est fidelissima instructio ad recte utiliterque tractandum sacra studia) & Appendix aliquot epistolarum. Nota etiam, *virum doctissimum*, cuius mentionem facit d. 4. esse Christoph. *Scheiblerum*, sententiamque, quam refutat, inveniri in eius *Metaphysica*, Parte I. 21.

Phil. Iac. *Spenerus*, Rappoltswila-alsatus, a puero, quod sacra aliquando tractare deberet, probæ vitæ studiosus, & diligens scripturæ sacræ, librorumque ad pietatem ducentium lector, Argentorato, ubi doctores in primis habuerat *Dannhauerum* & *Sebast. Schmidium*, sicut postea ibidem lauream accepit doctorem, ivit Basileam, & hinc per Genevam ad urbem Lugdunensem, reversus autem Argentoratum oblatum concionandi munus humiliter suscepit. Sed mox ad sublimiora vocatus est, dum nobilissimus Senatus liberæ atque imperialis urbis francofurtensis eum constituit pastorem & seniore Ministerii: quo in munere eam sibi regulam præscripsit, ut Magistratui debitam exhiberet submissionem, Collegas non aliter tractaret, ac fratres & æquales, in sermonibus sacris, missa affectatione eruditionis, simplicitatem sectaretur, controversias parce moveret, adversarios magis humanitate, quam rigore convincere studeret, & vanam noxiamque de externo christianismo opinionem profligaret & expelleret. Vitam egit inculpatam, atque ut alios probos redderet, modis allaboravit omnibus; inque hunc finem instituit collegia pietatis, & crescente auditorum studio numeroque, cum consensu amplissimi Senatus transtulit ea in ædem sacram. Sed hoc institutum non diu fuit sine hostibus & osoribus: novitatis enim nomine traducebatur. Interea ille paruit tandem vocationi potentissimi Electoris Saxonie, & provinciam supremi concionatoris aulici in celeberrima urbe dresdensi imponi sibi passus est. Sed cum privatim examen catecheticum cum iuventute institueret, & praxin veri christianismi identidem urgeret & commendaret, eiusque consilium magistri quidam & candidati Ministerii, sub moderamine D. *Alberti*, sequentes, Lipsiæ collegia biblica aperirent, & magnus studiorum accessus ad eos fieret, ecce, nata est invidia, & hæc novum atque inauditum nomen *Pletisimæ* effinxit, eiusque culpam in vi-

rum

rum transtulit innocentem. Hoc autem telum ei non nocuisset, nisi alia fuisset caussa mutandæ ac deferendæ præsentis stationis. Vbi opportune intervenit serenissimus Elector brandenburgicus, qui fama Speneri, tanquam insignis theologi, motus, eum expectavit in præpositum & inspectorem ad D. Nicolai in inclita urbe berolinensi, itemque consiliarium consistorialem: nec difficulter obtinuit. Novis hisce muneribus præfuit vir optimus more solito, egregio videlicet exemplo, & magna cum utilitate: quamquam non sine adversis; donec exhaustis viribus, ac debilitata visione, piam animam Deo reddidit anno 1705. ætatis 70. Hæc hætenus petivimus ex *ipsis* Curriculo vitæ, quod additum est *Blanckenbergii* concioni funebri, in memoriam Speneri habitæ Berolini. Cui addere, si libet, poteris Io. Henr. *Reitzii* Historiam regentorum P. V. p. 307. Inter libros eius, quorum catalogus, cum e-logiis celebrium Doctorem, *Garpzovii*, *Alberti*, *Pfeifferi*, *Mayeri*, & *Schelwigii*, quibus Spenerum celebrarunt, subiunctus est eius Concionibus de tentationibus, eminent Evangelica doctrina fidei, Evangelica vitæ officia, Solatium fidei, Responsa theologica, tam latina, quam germanica, Conciones in Io. *Arndti* tres priores libros veri christianismi, & Genealogica atque Heraldica. Quid dicam de eius oppugnatoribus? Notiores illi sunt, quam ut opus sit nominatim recensere: neque tantum contra vivum omnem moverunt lapidem, sed & mortuo leoni insultarunt, atque insultare pergunt, ita tamen, ut non desint strenui eius defensores, & sinceræ pietatis, minime autem absurdi atque nefandi pietismi, fortes & imperterriti vindices. Alia etiam præstantis viri encomia desideras? A Sever. Walth. *Slutero* in Dedicat. Catechismo præmissa p. 9. vocatur sincera pietate & magna eruditione passim celebris; a *Schurzleischio* Epp. arcan. T. I. 490. vir moderatus, & p. 498. is, qui Wittebergæ & in aula (dresdensi) summopere colitur, & cuius conciones quasi oracula æstimantur, passimque describuntur; a *Calovio* in Consilior. theolog. latinor. P. II. 171. nihil a Scriptura vel libris symbolicis alienum in scriptis suis habens; a *Tollio* Epp. itinerar. p. 68. vir admiranda eruditione pariter ac pietate excellens; atque a Collectoribus *Actorum eruditior*, A. 1685. 328. vir Dei; & A. 1690. 450. polyhistor æque, ac theologus consummatissimus. Quibus adiungi possunt *antior des abgefertigtem*

fertigten Antispeneri, Breithaupt Präfat. Institut. theolog. *Acta hamburgensis* T. I. 314. C. Schüz Infel. laq. diab. 22. *Farriseh* de statu controuv. circa notit. in irregen. 140. Nec prætereundum, quod *Schnurzfleischius*, nec heterodoxus, nec impius, scribit in Epp. arcanis T. II. 61. *Speneri pietas nova secta nomen fecit. In circulo* (ita ille pergit) *Pietistas vocant homines, ut mihi affirmant, non rixosos, malos, sed doctrina meliorumque litterarum osoros.* Videamus autem hac occasione, quo alii Pietistas modo definiant. Nimirum D. I. F. *Mayero* in Disp. de pietista per Status euangelicos accusato & damnato, A. 1700. Hamburgi habita, pietista dicitur homo in externa ecclesia lutharana communione degens, fanaticis favens erroribus, pietatem callide simulans, illam autem per pharisaicum aliorum contemptum, & odium internecinum erga diversa sentientes exercens, atque libellis famosis pietatem suam vel defendens, vel, ut ita defendatur, cum impedire possit, permittens: in Präf. in Prämonitionem (Warnung) contra M. Franckii Observationes biblicas): (4 est fanaticus, qui sub specie pietatis animas seducit, aut se ipsum patitur seduci: & in Narratione (Bericht) de pietistis (etiam apud *Dippelium* p. 1057.) est fanaticus, qui sub pietatis schemate puram ac veram religionem christianam persequitur, sanctissimum eius fundamentum, & inde derivatas doctrinas, nec non laudabiles, verbo divino conformes, summeque necessariae constitutiones subvertit, in ecclesia cunctis haeticis foras pandit, eorum partes suscipit ac defensionem agit, cuius libertatem quidvis sentiendi permittit, sua autem hypocrisis pauperes animas incantat, ut in conspectu apertorum falsorum & fraudum, ad instar idolorum ethniorum, oculos habeant, nec tamen videant, auresque habeant, nec tamen audiant, seductorum autem suorum vestigia accurate premant, cum iisque ad aeternam damnationem celeri pede properent: D. Io. Fechtio Präfat. in Dorschei Comment. §. XII. est talis, qui pietatem per media, fanaticis hominibus propria, spratis theologorum antiquiorum & orthodoxorum curis & laboribus, promovere satagit: D. F. V. Calixto in Declar. libro paterno de Toler. Reform. præmissa, §. 62. ille, qui pacem in fronte, & pietatem in ore gerit, qui extra quidem hominibus apparet iustus, intus autem plenus est hypocrisis & iniquitate: D. Io. Henr. Fenskingio Präfat. in Narrationem Ministerii tripolitani, cum qua & D. Christoph. Sonntagius facit de Fanaticismo p. 14. & Coroll. IV. Disputationis de illicita librorum symbolicorum abrogatione, est sectarius, qui pro se fert institutionem prolapsi christianismi, & promotionem

tionem pietatis, & tamen omnis generis carolladicæ, anabaptisticæ, schuvenckfeldicæ, & vveigelianas doctrinæ invadit, libertinismo viam sternit, & totam religionem christianam penitus evertit. Iam si hæc pietistæ definitiones ad doctissimum religiosissimumque Spenerum velis transferre, eique adplicare, quid aliud, quæso, ageres, quam

Humano capiti cervicem pictor equinam.

Iungere si velit, & varias inducere plumas,

Vndique collatis membris, ut turpiter atrum

Desinat in piscem mulier formosa superne?

Ac bene habet, quod D. Io. Fechtius l. c. addit: *Non omnes Pietistæ sunt, qui hoc nomine traducuntur, nec omnes Fanatici, quibus fanatica obiectantur opiniones. Vera neminiquam pietas isthocnominis probro convellitur, & iubetur ire in exilium.* Si qui sunt pietistæ improbi atque absurdi, Spenerus certe talis non fuit, Henricus Lysius autem, S. theol. D. & professor regionontanus, in Proœmio Synopsæ controversiarum p. 29. qui pag. 1. Spenero laudem tribuerat magni ecclesiæ Christi theologi, cuius & cineres unusquisque ymior lutheranus veneretur, quasi telum retorquens, hanc format definitionem: *Pietismus est nomen, quo homines improbi his temporibus studium sacrarum literarum & vera pietatis, hominibus incantis & credulis suspectum reddunt, eosque sub sua auctoritate, tanquam novo papatu, captivos retinent.* Vel etiam hæc ratione: *Pietismus est monstrum horrendum, informe, ingens, quod in phantasia hominum, vanam orthodoxia gloriam captans, veram autem pietatem contemni & odio habentium, oberrat, eosque ita infatuat, ut, quamprimum quidquam solidi de illuminatione, regeneratione, sanctificatione, conservatione in gratia divina, abnegatione sui, nova obedientia, &c. vel audiunt, vel legunt, mox furibundorum instar exclamitent de hæresi, quam somniantes prævidere se credunt.* Sed nos quidem hanc disputationem non facimus nostram, atque instituti nostri ratione habita in recensendo pergitur.

CXLI.

Phil. Iac. SPENERI Aufrichtige Vbereinstimmung, Ingenuus consensus cum Augustana confessione. Francofurti ad Mœnum 1695. Quo se, sinceramque doctrinam suam defendit contra

contra vitembergenſium Doctorem, Io. *Deſchmanni*, Caſp. *Laſchberi*, Phil. Lud. *Hannekeni*, & Io. *Neumanni* Chriſtiano-lutheranam oſtenſionem, quam vocant Chriſt-lutheriſche vorſtellung, conſenſum cum omnibus articulis Auguſtanæ confeſſionis ſuum oſtendit, atque in Præliminaribus de theologia in genere, auctore aliisque cauſis veræ theologiæ, de eccleſia eiſque doctõribus & methodis docendi, de ſcriptura ſacra, de libris ſymbolicis, atque in primis Aug. confeſſione, deque ſuis ipſius ſcriptis tractat. In Præfatione percurrit auctor Præfationem adverſariorum ſuorum, ad capita accuſationis reſpondet, propoſitum ſuum indicat, & de hoſtium iniquitate conqueritur. Conſenſui ſubiungitur Appendix contra D. Io. Bened. *Carpzovium*, lipsienſem, & D. Io. Frid. *Mayerum*, hamburgenſem theologum, qua reſpondet ad illius ultima Programmata feſtalia, atque ad huius Antiſpenerum.

AMICI Spenerianæ innocentia (Eines freundes der Speneriſchen unſchuld) refutatus Antiſpenerus. Francofurti 1695. In quo eadem argumenta, quæ Spenerus in Appendice prædicta ſolverat, excutuntur, ac præterea adduntur præſtantium theologorum pro Spenero teſtimonia, videlicet ipſius Io. Bened. *Carpzovii*, Valent. *Alberti*, Aug. *Pfeifferi*, Io. Frid. *Meyeri*, & Samuel. *Schelwigii*.

Phil. Iac. SPENERI Freudiges gewiſſen, Læta conſcientia contra D. Sam. *Schelwigii* iniquas aggreſſiones. Berolini 1695. Expo- nit verba prophetæ Ieremiæ c. 15, 10. eaque, ſicut & illa c. 20, 11. ad ſe adplicat, ac dolet, perverſum morem cœpiſſe cum ſæculo XVII. quo illi, qui pietatem ſectati ſunt & commendarunt, in ſuſpicionem paſiſmi & weigelianiſmi pertracti ſint.

EIVSDEM Fructus lætæ conſcientiæ. Berolini 1695. Contra eundem *Schelwigium*, eiſque Brevem repetitionem veritatis euangelicæ, & Imperterritam conſcientiam. In quo inter alia agitur de pietismo & pietiſtis, Commiſſione lipsienſi, de viva & mortua fide, de neceſſitate bonorum operum ad ſalutem, de perfectione, de euangelica *επιτιμία*, de obſervatione præceptorum divinatorum, de editione Iudicii lipsienſis, &c.

SPENERI Gewissens-rüge, Sulciabulum conscientiae ad D. Sam. Schelvigium super eius Itinerario antipietistico. Cum appendice contra D. Io. Bened. Carpzovium, & D. Phil. Lud. Hannekenium. Berolini, anno (qui quidem omissus est) 1696. Ostendit, Schelvigium in illo suo libro multa contra caritatem & iustitiam protulisse, viros christianos nomine Pietistarum onerasse, sibi, & Scharffo, Zellero, Schadio, Zellero, Zelfio, Breitbanpo, Antonio & Franckio iniuriam intulisse. In Appendice autem defendit se adversus Carpzovii Disputationem de iure decidendi controversias theologicas, & Hannekenii Epistolam, disputationi de baptismo primarum chiliadum ad Christum conversarum additam: & hac occasione de duplici poenitentia & contritione, ac de qualitate verae contritionis disputat.

EIVSDEM Duplica ad D. Val. Alberti Replicam. Francofurti 1696. In qua sermo est de erroribus & araxiis, quæ sic dictis Pietistis tribuuntur, maximeque de altioribus gradibus sanctitatis.

EIVSDEM Eilfertige vorstellung, Festinata ostensio contra D. Sam. Schelvigium. Halæ 1696. Hoc agens: illum in Pietismo suo sectario contra eos, quos eius postulaverit, nihil sectarii protulisse, atque in aliis etiam accusationibus turpiter succumbere.

ANONYMI Lutherus redivivus. Halæ 1698. Oppositus Wittebergensium theologorum Christiano-lutheranæ ostensioni, ita ut omnes huius accusationes XXX. dialogis refutentur, atque ostendatur, Lutherum idem, quod Spenerus, docuisse. Præfationem concinnavit Spenerus, in eaque Lutherum laudat a VII. donis Spiritus sancti, quæ in eo refulserint, videlicet excellenti eruditione, præclara eloquentia, laborum tolerantia, eximio amore erga Deum & homines, vita inculcata, fide summa & extraordinaria, ac læta patientia. Præstantiam vero reformationis, per ipsum tentatæ ac peractæ, vel exinde cognosci, quod septemgeminis papatus corruptelis (quæ sint nimia Papæ, sub eoque sacri ordinis potestas, prohibitio lectionis S. scripturæ, aliorumque librorum ad laicos, christianæ doctrinæ offuscatio, cumque erroribus commixtio, usus latinæ, atque adeo ignotæ linguæ in cultu divino, Pars IV. In 4. Bbb per-

perversio doctrinæ & usus sacramentorum, obstaculum practicæ pietatis, & veri nominis bonorum operum per ordinem ecclesiasticum) obviam iverit, easque correxerit, tandemque profitetur, se nemini, qui de novo ipsum aggreditur, respondurum, sed vi-ces suas aliis commissurum esse. Simile huic scriptum, aliquo saltem modo, est Io. Vlr. *Schwenzelii* Lutherus Speneri præambulo, Berolini 1719. 4. de quo Collectores *Narrat. innoc.* A. 1719. 664.

CXLII.

Io. REINBOTHII Ausführlicher Beweis, Solida demonstratio, Theodori *Bergii* five Iodoci *Keddii* Civitatem solis, quam Ecclesiæ augustanæ confessionis opposuit, utopicam, e contrario hanc in verbo Dei & unanimi consensu Patrum fundatam esse. III. volumina. Slesvici 1692. Neque vero tantum Civitas solis hic refutatur, sed duplex etiam Tractatus latinus & germanicus, quem *Keddus* iesuita, Theodorum *Bergium* simulans, serenissimo obtulit *Fridrico*, Duci Holsatiæ. Atque hoc opus scripsit *Reinbothius* non suo consilio, sed iussu & auctoritate celsissimi Domini sui, negans, sibi alias placere concertationes & disputationes. *Dannhauerus* autem, agre ferens, in Parte II. p. 61. ab auctore statui, omnes articulos fidei necessarios contineri Symbolo apostolico, huius dogmatis causa refutare eum conatus est im Wohlverdienten schulrechte. Primum volumen huius operis constat duabus Partibus, quarum priore agitur de nomine Civitatis a *Keddio* exstructæ, an nostra ecclesia sit accusatrix, & an non eum, qui in rebus fidei aliquid adfirmat, probare oporteat? de methodo disputandi in rebus fidei: de quieta possessione doctrinarum pontificiarum: & respondetur ad XII. propositiones, seu potius quaestiones; posteriore de sanctitate romanæ ecclesiæ, & Pontificis summi monarchica in universum Christianorum cætum potestate. In secundo auctor argumentum hoc ulterius persequitur, & in tertio ostendendum sibi sumit, Pontificiorum dogmata specialia, quibus ab aliis Christianis distinguuntur, neque in SS. litteris, neque in antiquitate ecclesiastica fundata esse. Et sicut secundo volumini addita est Solida demonstratio, quod auctor *Keddii* Civitatem solis, & XII. Propositiones Speculi fidei vere & ordine confutaverit, *Keddus* autem falsis, fraudibus & loquacitate in sua oppugnatione

ne (in seinem Sturm) usus fuerit; ita tertio adiungitur Respon-
sio ad XV. insignes quaestiones religionis, ab illustri quadam per-
sona (instructa, ut videtur ab ipso P. Keddio: nam stilus, mo-
dus tractandi, & argumenta cum eius scriptis plane conveniunt)
propositas. Slesvici 1656. Ne autem ignoretur, quænam sint,
non pigrabor eas huc adscribere: 1. An talia dogmata, & talis ec-
clesia, qualis est Lutheranorum, tempore nativitatis Lutheri, fue-
rit in orbe. 2. Quonam speciali argumento probari possit, quod
penes solos Lutheranos sit vera Christi ecclesia, vera ad ministe-
rium ecclesiasticum vocatio, efficax administratio sacramentorum,
& vera interpretatio Scripturæ. 3. Quomodo probent ubiquita-
tem corporis Christi. 4. An de controversiis theologorum helm-
stadiensium & saxoniorum possit ferri sententia, quæ omnem
oppositi formidinem excludat. 5. de *Lutheri* vocatione. 6. Cur
nostri sacerdotes non adeant terras infidelium, eosdem converten-
di causa. 7. Cur non revertamur ad ecclesiam romanam, quum
tamen ei *Luthers* veram Scripturam, verum baptismum, ministe-
rium clavium, & cetera attribuerit. 8. De auctoritate Patrum ec-
clesiæ. 9. An communio sub utraque a Christo sit præcepta. 10.
De cultu angelorum & imaginum. 11. De missa. 12. De præsen-
tia corporis Christi in S. cæna. 14. De *Lutheri* inconstantia, viola-
tione voti monastici, ac tentationibus satanicis. 15. Cur nostri
Doctores Pontificiis tot affingant dogmata, quæ tamen ipsi non
tradant?

Io. Reinboch, Altenburgo-misnicus, in salana *Stahlit*, *Slevogth*,
& *Dilberri*, in rostochiensis Io. *Quistorpii*, in hafnienfis Casp. Fr.
Brochmandi discipulus, quamvis ab hoc ultimo laudatus esset, ut in
controversiis theologicis versatissimus, philosophus exercitatus, &
a litteratura meliori instructissimus, plura tamen discendi de-
siderio adeo flagravat, ut in Bataviam & Angliam proficisceretur,
& quæ sibi possent usui esse, probe observaret. Magna igitur e-
ruditionis suppellectile instructus, & vera pietate, sine qua illa
sordet ac fœret, ornatus, quum rediisset, haud diu talentum eius
sine lucro quievit: primum enim flensburgensis pastor, & vici-
narum ecclesiarum præpositus, regique Consistorii director, de-
inde ecclesiarum dioceseos hatterslebiensis superintendens atque
ecclesiastes aulicus regis, tandem consensu prius gradu docto-

rali, ecclesiarum Ducatus slesvicensis superintendens generalis, concionator aulicus, & diœceseos gottorpiensis ac hufumensis constitutus est, omnibusque in muneribus fidem atque industriam, ut decebat, adhibens, ad cœlestia abivit anno 1673. ætatis 64. E scriptis autem eius commemoranda nobis sunt sequentia: Disputatio inauguralis de Catechesi veterum, Commentarius in IV. priora capita *Hosæ*, Apologia contra calumniam, ipsum facere cum Socinianis, & viam sternere ad atheismum, alia Apologia cum Refutatione Vermis disputatorii D. I. C. D. & Præfationes in Ad. *Olearii* Itinerarium perficuum, atque in Andr. *Lenneri* Catechismum, *Witte* Memor. theol. 1781.

CXLIII.

Io. FABRICII Prælectiones, seu, ut alter titulus habet, Systema theologicum, editum cura & studio *filii* cognominis. Altorfii 1681. Enim vero tractantur hoc in opere loci de Scriptura S. Deo, creatione & providentia, libero arbitrio & conversione hominis ad Deum, peccato, lege & euangelio, iustificatione & bonis operibus, discrimine V. & N. T. ecclesia, sacramentis in genere, baptismo, S. cœna, pœnitentia, prædestinatione, cultu invocationis, magistratu civili, coniugio, & libertate christiana. Hic liber sæpius descriptus fuit, etiam ab eruditis viris, immo & ab ipso D. Georgio *Köntgio*, iam sene, & auctoris collega, antequam ederetur. Et laudat eum *Omeu* in Gloria acad. altorfinæ p. 33. ipse autem auctor, ut posteriores cogitationes sunt meliores, adversariis suis hæc inseruit verba: *Lectiones meae altorfinae, clarorum virorum testimonio haud destituta, meo iudicio pertinent ad ægena & infirma elementa mundi.* Et ego quidem multos in eo errores observavi; attamen illum, respectu aliorum, bonum & laudabilem esse librum, negari nequit: proponit enim non tantum dogmata, sed etiam historica & controverfias. Ut adeo inde theologus bene formari possit: & Io. Conr. *Dürrius*, auctoris quondam discipulus, eo usus est ad instar locorum communium, in eumque retulit, quidquid in theologicis legisset; ad eum quoque solebat, ut ipse mihi dixit, accurrere, quoties vel docendum, vel consilium aut iudicium dandum, vel disputatio conscribenda ipsi erat. Præmittitur etiam Memoria auctoris, a prædicto scripta *Dürrio*.

EIVS-

EIVSDEM Commentatio de bonorum operum ad salutem necessitate. Helmstadii 1709. Quæ pars est Systematis, ac pertinet ad Locum de Iustificatione: omiſſa autem certis de cauſis in editione altorfina. Auſtor, conſtituto ſtatu controverſiæ, atque expoſitis ſubiecto & prædicato, oſtendit, ſententiam de B. O. neceſſitate ad ſalutem non eſſe improbabilem, quin immo veram & Scripturæ conformem, & auctoritate Noſtratium confirmatam. Atque ego in Præſatione omnem ſiniſtram interpretationem, aut pravam ſuſpicionem removeo, dicens, me pro poſitionem illam non ut pomum eridis proponere, & aliis obtrudere, aut ipſum ea uti, temereve utendam ſuadere, ſed dextrum duntaxat eius ſenſum cum auctore monſtrare velle, atque ſic præeuntes ſequi *Chemnitium, Glaſium & Io. Muſanum.*

Io. Fabricius, natus Noribergæ, Ioannis paſtoris ſebaldini filius, Io. Baptiſtæ paſtoris fürthenſis nepos, Ioannis paſtoris apud Noribergenſes laurentiani pronepos, adoleſcentibus præcociſ, atque in prima ſtatim iuventute magnos litterarum proſectus conſecutus adnumerandus, fuit primum Altorfii eccleſiæ miniſter, & in academia profeſſor theologiæ, deinde in urbe noribergenſi paſtor ad D. Mariæ, vir pius, integer, amator veri, moderatis addiſtus ſententiis, ſolideque doctus, & paſſim a clariffimis theologiſ & philologiſ amatus, magnique, ut ex illorum litteris & ſcriptis patet, æſtimatus, ſubitam tandem, ſed honorificam ſenſit mortem, dum in concionis, quæ ipſi A. 1676. die 26. Aprilis habenda erat, tractatione apoplexia correptus, eoſe die & dicere & inter mortales vivere deſiit, anno ætatis 58. atque ita opere adimplevit, quod epifcopo faciendum pronuntiavit *Iuſſus*, celebriſ quondam Anglorum præful, epifcopum oportere concionando mori. Laudatur a *Durrio* in Memoria, & in Compend. theol. moral. 263. atque in Annot. ad libb. normal. Noriberg. 30. Conr. *Hornio* (*) in litteris ad L. F. Behaimium, A. 1648. Eid. Maii ſcri-

Bbb 3

ptis

(*) *Quodſi etiam Magnificentia tua patitur, valde oro, ut Dn. M. Iohannem Fabricium ſibi commendatum eſſe velit, & pro pietatis ſtudio adverſus hoſtes noſtros decertantem auctoritate ſua, ubi opus eſt, tueri: eſt enim doctiſſimus & magna virtutis, cum*
talium

ptis, Io. Hier. Imhof in Dialogis p. 27. M. S. Grabe in Vrb. Regii Form. c. l. p. 44. Phil. a Limberg (***) in litteris ad I. C. Feuerlinum, A. 1683. d. 27. Iul. datis, Titio Ostensf. summar. 142. Danmio Epp. P. l. 104. I. A. Fabricio de clar. Fabriciis 48. & Omeiso in Glor. acad. altorf. 34. nec non in claris Norimbergensibus 38.

CXLIV.

Ioan. Conradi DÜRRII Compendium theologiæ moralis. Altdorfii 1698. Editio tertia, cum Annotationibus auctoris, post eius obitum collectis, D. Io. Mich. Langii Dissertatione præmiali de origine & progressu theologiæ moralis systematicæ, & tractatum, disputationum & aliorum opusculorum Dürrianorum Catalogo. Omissa tamen est, ut in multis sit editionibus iteratis, elegans, lectuque digna scriptoris Epistola dedicatoria ad Guntherum a Griabeim, Ducis Saxonæ a consiliis aulicis & consistorialibus. Ipsum autem Compendium laudatur a Io. Olesario Introduct. in Theol. calist. p. 50. & vocatur libellus elegantissimus.

Pag.

---

salem semper deprehenderim. Cui Bebatinus respondit: Dn. Iob. Fabricius iam pridem mihi meique Dominis Collegis ita suam probavit industriam, ut optemus, Professorem omnes ei esse similes.

(**) Post discessum tuum a nobis illam meci apud te remansisse memoriam, ut me literis compellere, quin & munere splendidissimo, Iob. Fabricii Praelectionibus theologicis honorare volueris, non potest non mihi esse gratissimum. Doctissimi Fabricii Praelectiones obiter percurri, intra paucos dies eas resumimus, & cum cura a capite ad calcem perlecturus. Ubique non tantum solida eruditionis documenta occurrunt, sed & benignioris ac mitioris de dissentientibus iudicii testimonia. Non insurgit in nos aliorum instar rigidiorum Theologorum: iudicium suum de nobis promittit, sed sine acerbitate; quin & in plurimis admodum benignus. Loquendi formulæ præter Scripturæ phrasin in Ecclesia receptis neminem obligatum cupit, modo rem ipsam teneat. Qua equitate utinam omnibus seculis Doctores usi fuissent: plurimi in Ecclesia motus & certamina, vel ipsi gentibus pendenda, præcaveri potuissent.

P. 12. Fore compensationem bonorum operum in vita æterna, nempe gratuitam: non autem sequitur, *ipsam vitam æternam esse mercedem propriæ sic dictæ,*

20. In conciliis *Milevitano & Arausicano,*

27. Patres Concil. *Milevitani.*

48. Ipse etiam Vorstius in epistola ad Casaubonum fatetur, *obscurius interdum & intricatius a se quædam de istis afferri.*

60. Charitas erga Deum perfectissima est, si eius ratio formalis obiectiva sub qua sit *natura Dei,* in se diligibilis.

61. Ille qui Homilias scripsit Augustino vulgo attributas, *homil. IX. tomo X. p. 431.*

Neque tamen negant, *ex gratia Dei* provenire illam mercedem. Concil. *irid.* Sess. VI. c. 16. & can. 32. item Sess. XIV. c. 8. *Walenburchii* Tomo II. 608. Gul. *Forbesii* 207.

Milevitano II. sæc. V. & *Arausicano* II. sæc. VI. Videatur *Cave* P. II. 92. 117.

Milevitani II.

Verba hæc sunt p. 288. in Epp. præstantium Virorum: Fateor, obscurius interdum & intricatius *in ipsa disquisitione,* sub persona præsertim opponentis, a me quædam de istis afferri; sed quæ prudenter a meis assertionibus *secerui,* & tandem *ex decisione finali,* iuxta canonem candoris ac charitatis, æstimari debebant.

Consideratio naturæ divinæ efficiet quidem, ut homo tantam excellentiam ac perfectionem summopere admiretur, quin etiam eius formidabilem potentiam pertimescat, sed ut eum diligat, vix efficiet: diligitur enim Deus fere *propter ingentia beneficiorum suorum,* ac in specie creationis & conservationis, redemptionis per Christum, & sanctificationis flumina, atque ob spem vitæ æternæ.

Homilia IX. *de Tempore:* quæ creditur esse *Bernhardi,* p. 94. b.

Pag.

Pag. 69. Rittershusio Comment.
ad Salvianum pag. 29.

70. Tertulliano lib. de Corona
militis.

76. Naaman Syrus 2. Reg. 5, 15.
Regi suo non dubitavit con-
suetum ministerium in templo ido-
lolatrico Rimmon prestare, etsi
iam voto se obstrinxerat, se
non ulli alteri, quam vero
Deo Israël servitutum.

93. Hackspan. *Disp. de nomin.*
Dei.

95. Teste Tertulliano in apolo-
get. cap. 31.

107. Verior sententia esse vide-
tur, *filiam a Iephtha mactatam,*
& Domino sacrificatam esse.

125. Enthusiastæ sive Qua-
keri voluntatem Dei non per
externam predicationem verbi,
sed per interius a Spiritu S.
immissum alloquium addisci
debere contendunt.

130. *Autor lib. de Rectitud. ca-*
thol. conversat.

Autor libri de iis, qui mysteriis
initiantur.

133. Id quod nec ipsi Patres Tri-
dentini diffiteri potuerunt,

Pag. 27.

De corona. Nam etsi ab militis
cuiusdam facinore Septimius
occasionem scribendi sumse-
rit, tamen haud solos milites,
sed omnem omnino christia-
num ab coronæ gestamine de-
pellit. *Rigaltius* in titulum
huius libri, p. 100.

Alii non de futuro, sed *de præ-*
terito exponunt, ut Io. *Sauber-*
tus pater im Geistlichen præ-
servativ p. 45. 53. & *Episcopus*
T. I. Opp. b. 59.

Disp. I. de nominib. Dei.

Cap. 32.

Sententia ista *reicitur a Sauberto*
Operum postumorum p. 107.

Non sumus Scripturarum denegato-
res seu contemptores. Rob. Bar-
claius Apol. theol. christianæ
p. 3. 35.

Eligitus, episcopus noviomenfis.
Vide *Cavinus* Hist. lit. 174. &
Olearium T. I. 219.

In Tomo IV. *Ambrosii*, Guil. Cave
150. Du Pin T. II. Biblioth.
eccl. p. 269.

Sess. XXII. p. 245.

Adde

Pag. 143. Coniugium est honorabile *in omnibus* (non tantum modis, sed etiam *atque* & *omni tempore*)

145. *Nimia festorum multitudo* in Ecclesia pontificia animi simpliciorum distrahuntur & onerantur.

161. Pontificii *infallibilitatem* Papa Rom. & alia *sub salutis periculo* credenda persuadere hominibus conantur.

162. Apud Pontificios *Aqua lustralis* seu benedicta creditur habere *virtutem delendi peccata venialia*, & *Agnus Dei* *vis purgandi* *aque peccata*, ut Christi sanguis purgat, assignatur.

184. Casuale homicidium certis pœnis ecclesiasticis subiectum fuisse, discimus *ex Concilio Ancyrano & Nycano*.

192. *Licite occidere etiam privatus potest eum*, a quo inique & animo occidendi invaditur.

Adde: *Denique inter omnes*. Quod quidem postremum, ait ibidem *Erasmus*, mihi maxime probatur.

Eandem improbat Erasmus apud Colomesium p. 526.

Doctrina de infallibilitate Papæ non est *Eccl. rom. neque articulus fidei*. Vide *Compend. Regula fidei cathol.* Veronianæ p. 20. 23.

Non per se, sed *vi orationis & benedictionis* super ipsis pronuntiatur. Pet. *Wissels* Theol. catechet. lib. III. 52.

Ex Ancyrano quidem *A. 114. habito*, sed *in Nicano*, sive primo sive secundo, *nihil huius reperitur*.

Si id faciat *non animo occidendi*, sed dum sui defensionem intendit. Eximius autem patientiæ & amoris actus foret, si quis, *ut alterius saluti consulat*, sponte vitam sibi ab invadente adimi permittat: quem sicut damnare nolum, ita necessarium esse neutiquam credo. *Episcopus* Opp. T. I. b. 28. *A Limborch* Theol. christ. lib. V. c. 36. p. 505. G. P. *Rosenbeck* disput. de quæstione: Vtrum vir pius, ac de salute sua certus, in casu necessita-

Ccc

tis,

Pag. 199. Lex divina sapienter distinguit inter furem nocturnum & diurnum, Exod. 22, 2. Nam ille iuste interemptus censetur, quia praesumptum est eum tale venire.

99. 200. Licitum & legitimum bellum est, quod infertur barbaris, ius naturae immaniter violentibus, puta, homicidia, furta, adulteria impune patrantibus, item humana carne vescentibus, in parentes iniuriis, non tantum quod Deus ipse in V. T. populos nefandorum criminum reos Israelitis puniendos tradidit, sed & quia tales homines, omni rationis usu exuto, in belluas degenerarunt.

226. Furtum est ablatio rei alienae occulta & fraudulenta, invito rationabiliter domino,

tis, eadem ab iniusto invasore sibi intentatam, perpeti potius, quam inferre illi debeat.

Inter furem nocturnum & diurnum. Neque tamen vel conceditur, vel permittitur, ne dum probatur, multo minus mandatur, ut occidatur talis, aut occidendi animo percutiatur; sed tantum poenae subducitur divina indulgentia is, qui animo abigendi, aut se suaeque defendendi, & ex ira durius forte, quam vellet, atque ita invasorem percussit, ut inde moreretur. Episcopus T. I. 2, 108.

Rationes istae non sunt sufficientes, quia Christiani a Deo non habent eiusmodi mandatum; immo inter ipsos, si verum fatendum est, multi in belluas degenerarunt. Neque bellum est iustum medium homines convertendi. Erasmus in Adagio, Dulce bellum inexpertis, & Limborch 582.

Rei alienae mobilis. Immobilia enim alio quidem iniustitiae genere, non autem furto homini eripi possunt. Limborch. 517.

Pag. 364. Inter fratrem & sororem vetantur nuptiæ iure natura, non absolute, sed sub certa hypothefi obligantæ, posita scilicet multiplicatione generis humani.

Ipsa natura ordinatio, qua unus tantum mas & una duntaxat femina ad propagandum genus humanum a Deo creatore constituti sunt, voluit, ut frater sibi copularet sororem. Conringius apud Brucknerum Decis. iur. matrimon. contröv. P. I. 291.

365. Multiplicato genere humano, repugnat eius propagationi, misceri cum eo sanguine, qui proxime ab eodem fonte fluens eosdem natales agnoscit.

Non semper, nec apud omnes. Conringius ibidem,

Ioan. Conradus Dürrius, noribergensis, Io. Gravii, Dilberti, Hackspanii, parentis mei, Georg. Kanigii, Io. Musai, Conr. Hornstii & G. Calixti discipulus, Conringioque, Scheurlio & C. Schraderi carus atque æstimatus, Moral. & Theol. in acad. altorf. prof. ordinarius, deque me etiam ac studiis meis (quod in honorem beati viri scribo, & cui in munere successi) optime meritis, poëta, orator, philosophus, & theologus percelebris, atque ideo Titio de Phrasibus scriptor, ecclesiast. p. 104. Græbio in Vita Urb. Regii 21. Io. Fechtio in Fasc. selectar. ex univ. theol. thesium th. XII. laudatus, immo & a D. Calovio in Carmine quodam Orthodoxorum classis (qui tamen in plurimis cum Calixto faciebat) adscriptus, atque adeo præter meritum canonizatus, catarrho apoplectico obiit anno 1677. ætatis 52. Inter scripta, quæ edidit, eminent Institutiones ethicæ, Ethica paradigmatica, Notæ in Isagogen Piccartii in lectionem Aristotelis, Tractatus Socinianis oppositus, Oratio de recondita veterum sapientia, & alia de præpostera & impia libertate philosophandi, præsertim in religionis negotio, opposita auctori Tractatus theologicæ politici, Memoria Georg. Kanigii, Iod. Christ. Kresii amplissimi Senatoris noribergensis, & Io. Fabricii patris mei, ac Disputationes de præiudiciis in rebus theologicis, de Hæreticis & Schismaticis, de Ethnicis, Iudæis & Muhammedanis inexcusabilibus. Wissius Memor. theol. p. 1955.

EIVSDEM Tractatus theologici tres, 1) Brevis commentatio historico-theologica de religione christiana, in Germaniam, & singulatim in Remp. Noribergensem introducta, & huc usque conservata. In Germaniæ quasdam partes a viris apostolicis, in regionem vero noribergensem sæculo IIX. introductam videri. 2) Isagoge in libros normales seu symbolicos Ecclesiæ noribergensis. 3) Observationes ad textum Augustanæ confessionis. Norimbergæ 1675.

Pag. 182. Chemnitius Loco de Peccato originali num. 4.

Actus tales indeliberatos, & mentis iudicium, voluntatisque consensum *animadvertentur*.

212. Fratres Walenburchii in Motivo IV. Ernesti Hassiæ Landgravii c. 21. *videntur velle mitigare asperiores suorum antecessorum sententiam de opere operato.*

251. *Beilarminus* lib. II. de Missa c. 5. dicit, Manducationem eucharistiæ, quæ sit a sacerdote, ut est sacrificii consummatio, prodesse *illis omnibus*, pro quibus sacrificium est oblatum.

De Peccato *actuali*.

Prævertentur.

Adferant *sententiam Ecclesiæ romano-catholicæ*, quæ fidem non excludit ab usu salutari sacramentorum, sed ab eorum virtute & efficientia. Vide etiam *Estium* in IV. Sentent. dist. I. Tomo IV. 7. & ipsum nostrum auctorem p. 251.

Omnibus, *qui recte sunt dispositi*. Vide *Beilarminum* l. c.

CXLV.

Io. PEARSONII Expositio Symboli apostolici, iuxta editionem anglicanam quintam in latinam linguam translata. Francofurti ad Viadrum 1691. Eruditissimus auctor, ut ipse ait in Præfatione, extra controversiam ponit, Symbolum hoc epitomen esse eorum, circa quæ fides nostra christiana versatur; utrum vero omnia creditu necessaria complectatur, item an omnia veritatis capita,

capita, quæ proponit, eiusdem & immutabilis ac absolutæ sint necessitatis, non audet definire; neque etiam id sui esse officii arbitratur. Hæc autem est ratio instituti sui, ut 1. cuiuslibet articuli verba disponat, prout ipsorum antiquitas & generalis series, secundum quam in Symbolum recepta sunt, requirit. 2. ut voces quasque sive terminos explicet, & rectam eorum significationem adferat. 3. ut ostendat, quænam sint illa dogmata, quæ nativa sua proprietate in terminis ita expositis continentur, eaque firmissima esse concinnis argumentis & rationibus evincat. 4. ut indicet, quænam sit necessitas credendi hæc relevatæ veritatis capita, quamque efficaciam ac vim influendi habeant in animum ac vitam credentis. 5. ut summaria quadam repetitione instituta, breviter argumentum cuiusvis partis exponat, quo cuiusvis, Symboli verba ore proferenti, constare possit, in quid animum intendere debeat, quidque ea pronuncians profiteri intelligatur. Et textui subiectæ sunt eruditissimæ Annotationes. Omnia huius commentarii sunt lectu digna, in primis vero expositio articuli de descensu Christi ad inferos, quem non ad exaltationis, sed exinanitionis statum refert, & *Descendere ad inferos* idem esse ait, atque ex loco viventium abire, & venire in locum illum, quo detinentur animæ hominum, ob peccata mortuorum, quibus Satisfactor noster & vivens & mortuus æquari, similisve fieri voluerit. Qui, ad exemplum Matthæi *Neesii*, librum hunc in vernaculam suam transferentis, eundem latine reddidit, eo maiore dignus est laude, quo pluribus hac ratione profuit, & quo nobiliorem factum sibi elegit conservandum & circumferendum. Vide *Alta erud.* A. 1690. §41. Sique nomen Pearsonii, ut *Limborch* in posteriori Præf. in Epp. præstant. viror. scribit, vel solius huius doctissimi commentarii editione in Anglia est celeberrimum, quanto magis id iam dici potest de omnibus illis terris ac provinciis, ubi latine loquens & legi & intelligi potest? Librum hunc *Zephyrinus de Pace* sive *Reservixius* Præfat. in Antiquo-christianas cogitat. p. 2. laudat, eumque Catechismum vocat eruditorum, e quo etiam sexagenarii doctorum virorum multa possint discere. Similes libri sunt Historia Symboli apostolici, Lipsiæ 1706. 8. de qua *Clericus* T. XI. de la Bibliothéque choisie p. 420. & Apostolicum symbolum, Notis historicis ac criticis illustratum, anglice, Londini 1703. 8. de quo *Alta erud.* A. 1704. p. 53.

Dissertatio pro doctrina D. Mart. Lutheri de Missa, edente C. *Sagittario*. Ienæ 1687. Nimirum est confutatio calumniæ de colloquio Lutheri cum diabolo, quam abbas quidam in tractatu gallico A. 1684. Lutetiæ edito, qui latine versus hic simul exhibetur, recoxit. Abbas autem ille nomen habet *de Cordemoy*, teste *Placcio* de anon. p. 293. Neque *Sagittarius* est auctor Confutationis, sed, ut ipse fatetur, vir non paucis in publicum, & speciatim in rem literariam meritis illustris. Et quis ille? nemo alius, quam Vitus Ludovicus *a Seckendorf*, (teste iterum *Placcio* l. c. & de pseudonymis p. 550) cui causæ fuerunt, cur nomen præscribere nollet suum, sed scriptum *Sagittario* edendum traderet. Exstat etiam Frid. *Balduini* Tractatio theologica & scholastica de Lutheri disputatione cum diabolo, edita Lipsiæ A. 1605, 8. adversus Nicol. *Serrarium*. Et *Hospinianus* P. II. Hist. sacrament. p. 41. b. conqueritur de calumniis contra Oecolampadium sparsis.

Io. Phil. TREVNERI Primitiæ Augustanæ. Augustæ Vindelicorum 1708. In quibus agit de pœnitentia maximi gradus, eiusque causas, signa & usum exponit. At vix capiti tuo, Treunere: nam *Relationum*, ut vocant, *innocentiarum* auctores, scriptum hoc A. 1708. p. 626. recensentes, magnum in fine suspirium ducunt, hisce usi verbis: *Vitam hac diligentius cum Libris Symbolicis contulisset!*

Io. Phil. *Treuner*, Schalcaviæ, Ducatus coburgici oppido, natus A. 1666. *Frischmuthii*, *Weigeli*, *Sagittarii*, *Schubarti*, *Velshemii*, *Baieri* & *Lynekeri* (nam & iuridica sibi audienda esse putavit) discipulus, philos. & theol. D. atque illius professor in academia salana, deinde Augustæ Vindelicorum pastor in templo Minoritarum, & Ministerii euangelici senior, iam vero Vinariæ concionator aulicus primarius, consiliarius consistorialis & ecclesiasticus, supetintendens ecclesiarum generalis, & Gymnasii inspector, præter alia dedit Prodrumum Scrutinio ingeniorum præmissum, Theologiam *Luciani*, Dissertationem de locustis, Clericum ad limina Principis, ac Principem ad limina clerici, virtute ac eruditione vir clarissimus. P. *Amberger* disp. de Augusta litterata p. 69. *Sirrus* Biblioth. philos. 125. *Zenner* in Vitis philosophor. ienens. p. 198.

CXLVI.

Io. PEARSONII Commentatio & defensio LXX. interpretum versionis. Cum Epistola Phil. *Melanchthonis* eiusdem fere argumenti. Helmstadii 1694. M. (id est, Melchior) *Schmid* Præfationem addidit, in qua differit de versionis illius hostibus ac defensoribus. Pearsonius autem in commentatione sua hisce utitur argumentis, quia utilis ac necessaria sit 1. ad hebraicam veritatem probe percipiendam. 2. ad auctoritatem testimoniorum apostolicorum confirmandam. 3. ad nativum N. Tti stilum recte intelligendum. 4. ad graecos latinosque Patres rite tractandos. 5. ad scientiam linguæ græcæ, ipsamque Criticem adornandam.

Christiani KORTHOLTI de variis Scripturæ editionibus Tractatus. Kilonii 1686. Qui prius editus fuerat A. 1668. nunc autem exhibetur auctior. In eo de textu divinarum litterarum originario, diversis eius translationibus, & celebrioribus operibus biblicis fuse agitur, quæque de Scripturarum fontibus, versione LXXvirali, Targumim, ac latina vulgata *Bellarminus*, huiusque propugnatores *Iac. Greiserus* & *Vitus Erbermannus* minus recte disputant, solide refelluntur. In Dedicatione serenissimum Brunsvicensium ac Luneburgensium Ducem *Rudolphum Augustum* ob amorem litteratorum auctor comparat cum *Octaviano Augusto*, *Philippo Macedone*, *Alexandro M.*, *Julio Cæsare*, *Hadriano* & *Antonino*, immo illis ob divinam, quam tenet, sapientiam eum præfert, eiusdemque reverentiam, qua verbum Dei stans capiteque detecto audiat, & candorem, quo non nisi ex abundantia cordis loquatur, vehementer serioque laudat; in Præfatione autem rogat lectorem, ne iniquum se censorem præbeat, si forte, ubi de versionibus Bibliorum vulgaribus agitur, non semper acu rem tetigerit. Ac notandum, auctorem nostrum Disputationes suas, *Bellarmino* eiusque defensoribus, *Greisero*, qui Defensionem *Bellarmini*, & *Erbermanno*, qui *Bellarmini* vindicatum edidit, oppositas tribus inclusisse Tractatibus, quorum primus est de Canone scripturæ S. Rostochii A. 1665. & Kilonii 1669. alter præsens, de quo iam diximus; tertius de Lectione Bibliorum in linguis vulgaribus, Kilonii 1679. & Plœnz 1692.

1992. 4. solam autem primam Tomi I. bellarminiani de Verbo Dei controversiam, & ne quidem totam absolvisse, nec ad sequentes perrexisse. Quæ est *Molleri* observatio in Hypomnemat. ad lib. V. Tomi II. Polyhist. Morhof. p. 126.

Christianus Kortholt, natus Bergæ in insula Holsatiæ Feme-
ra, *Laurenbergii*, *Tscherningii*, *Dorschei*, *Mauricii*, *Quistorpii*, Ioan.
Ern. *Gerhardi* discipulus, colloquiis cum *Ellerndickio* & *Lo Buiffon*,
rom. ecclesiæ filiis, habitis, sumtoque theologiæ gradu, primum
græcarum literarum in academia rostochiensis, deinde in kiloniensi
theol. professor, ac tandem primus, pariterque academici cancel-
larius, a multis Principibus, sed frustra, quia stationem in patria
deferere nolebat, expetitus, *Seckendorffio*, *Maiori* & *Spenero*, immo
& *Breithauptio* Præfat. in Institut. theol. Casp. *Sagittario* Introduct. in
Hist. eccles. 317. & *Mollero* de Homon. p. 400. atque Isag. in Hist.
cimbr. P. II. 366. laudatus, omnibusque bonis atque eruditis lau-
dandus, obiit quidem A. 1694. ætatis 61. sed vivit, vivetque in-
scriptis, quorum LXXV. numerantur: & ex iis sunt Tractatus de
origine & progressu philosophiæ barbaricæ, Tractatus de perse-
cutionibus ecclesiæ primitivæ, veterumque martyrum cruciatibus,
Tractatus de calumniis paganorum in veteres christianos, Ater-
rimus papismus contra T. L. (Timothei *Laubenbergeri*) Aterrimum
lutheranismum, *Valerianus* confessor, huiusque Apologia contra
Christian. *Fabrum*, Anti-*Frommii*, Disquisitiones contra *Baronium*,
pseudadelphia *Heiniana*, Epistola contra calumnias Steph. *Foquete*
de polygamia, quasi publice approbaretur in academia kiloniensi,
& Historia ecclesiastica N. Tti: de qua tamen alii dubitant, immo
Niemanno adscribunt. *Pipping* Memor. theolog. 571. *Zum Eelde* O-
ration. p. 208. & *Syllabus* librorum Kortholti editorum, Disquisi-
tionibus antibaronianis subiunctus, p. 452.

Io. Frid. MAYERI Historia versionis germanicæ Biblio-
rum D. M. Lutheri. Hamburgi 1701. In qua agit cap. 1. de ini-
tiis, progressu, & prima editione versionis Lutheri. 2. de fide &
industria Lutheri in transferendis Bibliis. 3. de secunda editione
sive recognitione versionis a Luthero curata. 4. de distinctio-
nibus capitum versuumque, & glossis marginalibus. 5. de editio-
nibus præcipuis post mortem Lutheri vulgatis. 6. de versione
Lutheri

Lutheri in complures alias linguas transfusa. 7. de encomiaſtis huius verſionis. 8. de eiusdem reprehendiſoribus. 9. de eius apud Lutheranos auctoritate. 10. de eius deſendiſoribus. Maniſſæ loco adduntur Io. Reſkii Epistoſa de antiquis Bibliorum verſionibus germanicis, & *Mayeri* IV. Diſſertationes, videlicet 1. de antiquiſſima germanica S. ſcripturæ verſione. 2. de verſionibus germanicis librorum ſacrorum ante Lutherum ineditis ſive MSScis, in bibliothecis deliſcentibus. 3. de codice biblico germanico, A. 1458. manu exarato. 4. de verſionibus ſcripturæ S. ante Lutheri translationem impreſſis. Ita autem legenda eſt hæc Hiſtoria, ne M. Io. Melch. *Kraſſii* Emendanda negligas, aut prætereas, impreſſa Slesvici A. 1705. 4. neque de iis tantum audias Collectores *Narrat. innoc.* A. 1706. 328. ſed etiam Ioach. *Langii* Inguenas narrat, vol. I. P. VI. 66.

MONUMENTA pietatis & literaria viſorum in re publica & literaria illuſtrium ſelecta. Francofurti ad Mœnum 1701. Conſtant II. Partibus, in quarum priore continentur 1) Frid. *Sylburgii* Catalogus librorum MSS. græcorum Bibliothecæ electoraliſ palatinæ. 2) Henr. *Altingii* Hiſtoria eccleſiæ palatinæ. 3) Iac. *Bayrlini* Antiqq. quædam palatinæ. 4) Chronicon Iutrenſe. 5) *Huberti Thoma* epiſtola de monte Tauno. 6) Iac. *Sturmii* Ep. de emendanda academia heidelbergeniſ. 7) *Friderici* III. Electoris palat. litteræ ad varios Principes, alioſque. 8) Eiſdem colloquium cum HENRICO III. tunc Poloniæ rege. 9) Acta de Sylvano & Neuſero. 10) *Neuſeri* litteræ ad Turcarum Imperatorem. 11) *Thomæ Eraſſi* & *Conr. Schoppi* Epistolæ. In poſteriore 1) Epistolæ *Croti Rubiani*, *Casp. Vſſini*, *Eob. Heſſi*, *Vlr. Huſſoni*, *Georg. Sauromani*, *Iul. Pflugii*, *Mart. Lutheri*, *Viti Theodori*, LEONIS X. pontif. max. *Mich. Noſtradami*, *Chriſtoph. Herdeſiani*, *G. M. Lingelhemii*, *Io. Prætorii*, *Io. Iac. Grynai*, *Cl. Salmaſii*, *Io. Dayka*, CYRILLI patriarchæ Cptani, *Rusdorſii*, *Casp. Scioppi*, *Phil. Paret*, *I. I. Vlrici*, & *Iani Gruteri*. 2) *Zwinglii* Acta tigurina ipſummet inter & Episcopi conſtantienſis Suffraganeum. 3) *Eſrom. Rudinger* de Anna Burzio & *Chriſtoph. Herdeſiano*. 4) *Hippolyti a Colibus* Oratio in Comitiiſ varſavienſibus, eiſdemque Memoria *Hochſelderiana*. 6) Memoria *Denaiſiana*, Dolendum autem, de quo etiam collector

Part IV. In 4. Ddd con-

conqueritur, tam multas in hoc opus mendas typographi incuria irrepsisse.

Frid. *Sylburgius*, wetteranus hassus, agricolæ filius, sed qui sapiens ipse sibi fortunam scivit fingere, Laur. *Rhodomanni* discipulus, primum leichenensis in Comitatu solmensi, deinde neuhusiani ad urbem Vangionum ludi magister, scholastico autem pulvere relicto partim Francofurti ad Mœnum in wecheliano, partim Heidelbergæ in commeliniano typographeo agens, ac veterum scriptis, maxime græcis, emendandis atque illustrandis operam novans, ideoque annuo a sereniss. Hassiæ Landgravio, miro plane exemplo, ex academia marpurgenſi stipendio donatus, niſiis tandem vigiliis, ac typographicis laboribus consumptus, Heidelbergæ A. 1596. ætatis 60. expiravit lue epidemica. Habemus ab eo *Herodotum*, *Aristotelem*, *Dionem Casium*, *Saracenicæ*, *Etymologicon magnum*, *Iustinum* martyrem, *Clementem alexandrinum*, *Theodoretum*, legimusque, fuisse non tantum græcæ linguæ instauratorem accuratissimum, sed etiam virum eximium, humilem, industriæ incredibilis, candidumque & apertum. Melch. *Adamus* in Vitis philosoph. p. 416. *Pope-Blount* 813. Quibus adde *Thuanum* lib. CXVII. 770. *Schurz-fleischium* de Meritis Germanorum circa linguam græcam §. 10. Io. Alb. *Fabricium* Biblioth. gr. l. 3. c. 6. p. 168. & *Fellernum* Monument. inedit. T. I. 572.

Henr. *Altingius*, emdanus, Io. *Piscatoris* discipulus, & Conr. *Vorstii* condiscipulus, informatione *Friderico*, Electoratus palatini heredi, postque ea infelici Bohemiæ regi, egregie ac fideliter præstita, in academia heidelbergensi constitutus fuit professor theologiæ, atque ornatus honoribus doctoralibus: & hoc munere præclare functus, cum Paulo *Tossano* ad Synodum missus est dordracenam. Sed, expugnata a Tillio urbe, quum solum cum familia vertere cogeretur, in württembergicam se recepit ditionem, indeque Emdam, donec Groningenses professionem ei conferrent theologicam: cui ita præfuit, ut a Magistratu æque ac studiosis laudem reportaret. Novæ etiam Bibliorum translationi, quod ad novum testamentum & libros apocryphos attinet, sedulam & accuratam operam navavit, hic tandem, in ipso die natali, denatus & locum quietis expertus anno 1644. ætatis 61. *Bensheim*, de eccl. & schol.

& schol. holland. P. II. 221. Casp. *Sagittarius* Introduct. in Histor. ecclesiast. T. I. 176. Opera eius post obitum prodierunt Amstelodami A. 1646.

Hippolycus a Colibus, e nobilissima Italia familia, Pauli, religionis evangelicæ amore ex Alexandria territorii mediolanensis in Rhatiam, indeque Tigurum profugi filius, Tiguri natus, & Frid. *Sylburgii* discipulus, præceptoris opinione maior evasit: ad eo enim, post liberiolem & dissolutiolem vitam, se legum studio totum mancipavit, ut Doctor creatus non tantum Basileæ & Heidelbergæ in professorum numerum cooptaretur, sed & Basileenses postea syndici & consiliarii munus ei conferrent. Inde cancellarium egit apud *Christianum* Principem anhaltinum, atque ab hoc transiit ad Electorem palatinum FRIDERICVM IV. eique servivit, ut consiliarius, ac præses curiæ & dicasterii, nec diu post ut consiliarius intimus, & præfectus diocesi heidelbergensi. Multas quoque & memorabiles legationes sustinuit in Angliam, Galliam, Poloniam, Belgium, atque ad præcipuos Imperii romano-germanici Ordines. Sed ecce, cum ad fastigium virtutum & dignitatum pervenisset, ut mortalia omnia sunt caduca, anno 1612. Heidelbergæ febris ardente & continua (medicis de venæ sectione, adhibenda ne esset, an non, disputantibus, ipso autem dicente: Dum vos deliberatis, ego secundum regulas Galeni & medicinæ morior) extinctus est, ætatis 51. Fuit vir ingenio felici, eloquentia suavi, iudicio acri, linguarum plurium, nec solum iuris, sed humaniorum etiam litterarum & historiarum peritus, in dicendo iure prudens ac iustus, a donorum cupiditate alienus, taciturnus & secretorum custos fidelissimus, in quotidiano convictu urbanus & facetus, atque, ut paucis absolvam, plane talis, qualem munera imposita postulabant. In posteritatis usum ab eo edita sunt Commentarius ad titulum ff. de diversis regulis iuris antiqui, Princeps, Consiliarius, Palatinus, sive Aulicus, Nobilis, & sine expressione nominis, Harpocrates sive de ratione silendi. Tantus quum esset Hippolytus, iure meritoque dicere potuit, quod eum sæpe dixisse ferunt, præceptoris quondam suo: *Ecce, si tuo obtemperassem consilio, iam non essem, qui sum.* Tantumque abest, ut ex parentum suorum exilio & damno dolorem conciperet, aut querelis indulgeret, ut potius læto

diceret ore : *Alii conqueveruntur, se religionis causa omnia perdidisse; ego vero nunquam eo dignitatis pervenissem, nisi mea reliquissem.* Melch. Adamus in Vitis ICTor. p. 451. Crenius Aaimadversion. P. XIX. 24. C. Colerus de Studio politico (Methodorum Crenii T. III. 375.)

CXLVII

FACULTATIS THEOLOGICAE IENENSIS

Gründlicher bericht, Solida relatio de Io. Melch. Stengeri heterodoxia, quam ore & calamo aliquandiu propagare, atque nunc libro calumnioso, Palinodia Stengeriana dicto, defendere ausus est. Ienæ 1672. Et hic quidem Stengero attribuitur, eum corrupisse dogmata de salute hominum, differentia peccatorum, nec non legis Christi & Moſis, gloria propriæ iustitiæ, iteratione magnæ penitentiæ, contritione, extirpatione mali propositi, fide, & similibus. In Præfatione ostendunt Theologi & Doctores illi, qui tunc erant Io. Musæus, Seb. Niemannus, & Fridemannus Bechmannus, suam ceterorumque theologorum protestantium doctrinam non imminuere verum, falsumque iuvare christianismum: sibi interdictum a Superioribus, ne se immisceant controversiis Helmſtadiensium: duas principales Stengeri theses, easque a se ut falsas reiectas, has ipsas esse, 1. Qui in fine vitæ non habet testimonium vitæ sanctæ, & ad normam divinorum præceptorum peractæ, is ordinarie non moritur beatus. 2. Magna penitentia a veris Dei filiis non iteratur toties, ut multi sibi met persuadent; sed veri Dei filii ea vel nunquam indigent, vel non nisi semel.

EIVSDEM Ausführliche Erklärung, Accurata explicatio 93. quæſtionum religionis sive controversiarum contra famosum libellum, inscriptum Theologorum ienensium Errores, ex variis eorundem scriptis dilucide monstrati, 1676. Huius libri auctor maximam partem est Io. Musæus, ceterum suam quoque symbolam attulit Fridem. Bechmannus, in iis videlicet, quæ ipsi attribuebantur. In Dedicatione ad Principes serenissimos, almæ Salanæ nutritores, enumerat Musæus varias calumnias, quibus Ienenses theologi eo præcipue ævo fuerint proſciſſi, ac proſcindantur. De famosi autem libelli origine & fomento legenda est Præfatio Musæi, Quæſtionibus theologicis de Syncretismo & scriptura S. præfixa, p. 13.

CXLIIX.

Ioannis MVSAEI Tractatus de ecclesia, Ienæ 1675. Editio secunda: prior est anni 1671. Duæ in eo antehac habitæ disputationes, una de natura & definitione ecclesiæ, altera de eiusdem distinctione in universalem & particulares, uberius diducuntur, & ab adversariorum, cum primis Viti *Erbermanni*, obiectionibus & exceptionibus vindicantur. Speciatim disputatur P. I. disp. VI. contra *Wagnereckium*, asserentem, Ecclesiam, quæ non est ex omni parte & puncto vera & pura, non posse fidelium esse matrem: disp. X. contra *Erbermannum*, negantem, Verbum Dei in aliis extra papatum ecclesiis esse efficax: & P. II. disp. IV. & VI. contra M. Antonium *de Dominis* de ecclesia catholica præsumtiva; nec non contra August. *Gibbonem* de Burgo, schismatis culpam in Protestantes transferentem. Et *Musæus* quidem, si *Rechenbergium* Hist. ecclesiast. p. 717. audimus, *Erbermannum* hic accurate confutavit. In dedicatione, quæ ampla est, commemorat Musæus originem sui cum *Erbermanno* conscriptus, nimirum perillustrem Baronem *a Boineburg* excitasse *Erbermannum* ad oppugnandum disputationes suas de Ecclesia; hunc autem ait non candide causam egisse, sed fraudibus, dolis, nugis, confusionibus, & falsis imputationibus,

CXLIX.

EIVSDEM Tractatus de Conversione hominis peccatoris ad Deum. Cum Præfatione, qua Biblia norimbergensia, vernacula lingua glossata, a Viti *Erbermanni* virulenta maledicentia vindicantur. Ienæ 1661. In Tractatu hoc de conversionis appellationibus, natura, actibus, & speciatim de actibus fidei, deque fidei obiecto formali (sunt verba rubri) contra Pontificios modernos fuse disseritur, & discussis illorum argutiis, religionis pontificiæ fundamenta præcipua impugnantur.

EIVSDEM Bibliorum Lutheri, seren. Saxoniz Ducis Ernesti iussu glossis ac interpretatibus illustratorum, & Noribergæ excusorum Vindiciæ, contra iteratam Viti *Erbermanni* maledicentiam. Ienæ 1665. Cum Præfatione, qua eiusdem *Erbermanni* iustam expostulationem nihil minus, quam iustam esse, falsoque accusari Theologos ienenfes, quod desideratæ concordiz Prote-

stantium cum Catholicis in una fidei confessione præfractæ obstant, docetur atque ostenditur.

C L.

EIVSDEM Quæstiones theologicæ, inter nostrates agitatæ de syncretismo & Scriptura sacra. Ienæ 1679. Cum Epistola dedicatoria ad serenissimos Academiæ illius Nutritores, & Præfatione, in quibus querelæ fiunt adversus Continuatorem Systematis theologici, id est, D. Abr. *Calovium*, nec non auctorem Thesium orthodoxorum & antithesium heterodoxorum: qui, si non sit idem Calovius, earum tamen sit instigator & auctor primarius, qui Ienenses sub odioso Calixtinismi & Syncretismi nomine subinde laceſſat. Quæstiones sunt istæ: 1. de voce Syncretismi, quid denotet? 2. de concepta definitione Syncretismi. Quam ex magni nominis theologo, i. e. Conr. *Dannhausero*, adfert. 3. de dissensu in causa religionis, quotuplex sit, & quinam veram ecclesiæ pacem impediatur, vel non impediatur? 4. de fundamento fidei, in quo consistat? 5. de mutua ecclesiarum dissidentium tolerantia, quam Syncretismus importat, an licita sit? Pag. 133. additur Appendix, quæ nihil aliud est, quam Iudicium Facultatis theologicæ de (D. *Calovii*) Consensu repetito, datum iussu serenissimorum Princeipum nutritorum. In Loco autem de Scriptura sacra hæc tractantur: 1. de auctoritate S. scripturæ, unde dependeat? 2. de auctoritate Scripturæ canonicæ, unde nobis innotescat? 3. an, quæ in scriptura S. continentur, omnia ex divina revelatione conscripta sint? 4. an præter Scripturam detur aliud credendorum principium, nempe Consensus Patrum ecclesiæ veteris?

EIVSDEM Introductio in theologiam. Ienæ 1679. Agitur in ea de natura Theologiæ naturalis & revelatæ, & de huius principio cognoscendi primo, Scriptura sacra, eiusque auctoritate, & efficacia, & subiungitur Disputatio eiusdem materiæ; vocatur enim Introductio in theologiam, de distinctione theologiæ in naturalem & revelatam, deque natura theologiæ revelatæ, A. 1664. habita. Speciatim autem ipso in opere disputatur contra *Cartesianos* p. 60. & 302. contra Matth. *Kunzen* p. 346. contra Edoardum, Baronem *Herbert* de Cherbury, p. 423. & contra Herm. *Rahman-*

num. In Dedicatione duo ait requiri a bono episcopo, & quovis Scripturæ sacræ ac theologiæ doctore, nimirum ut sit aptus ad docendum, & tenax fidelis, qui secundum doctrinam est, sermonis. De profectu autem Ecclesiæ notat, requiri ad eum 1) ut vere profectus sit. 2) ut analogiæ fidei conformis. 3) ut ad discipulorum profectum directæ declarationes doctrinæ, veræ solideque fundatæ sint: in sacris quidem litteris, si partem doctrinæ revelatæ, in naturæ vero & rationis indubitatis principiis, si quæstionem continent philosophicam. 4) ut declarationes illæ ad profectum in solidiori & accuratiori cognitione doctrinæ fidei vere aliquid conferant, & difficultatibus obscuritatibusque, quæ discipulorum progressum remorantur, discussis, faciliorem aperiant viam, facemque ad accuratorem rerum intelligentiam quasi præferant.

CLI.

Fridemanni BECHMANNI Annotationes uberiores in Compendium theologicum Leonh. *Hutteri*. Longo-Saliffæ 1690. Denuo autem editæ Francofurti & Lipsiæ A. 1696. Et illæ quidem natæ sunt auctori in Collegio privato, cum articulos fidei ex Compendio Hutteriano auditoribus explicaret, quo ipso id in primis sibi proposuit, ut auditores in via, quam ingressi essent, amplius deduceret, & ad libros ecclesiarum, unde *Hutterus* pleraque depromsit, paulatim eis præluceret. Ipsum quoque *Hutteri* Compendium huic libro insertum est.

L. V. qu. VII. §. 4. Statuit <i>vir magni nominis</i> , seculo demum VI. Dionysium areopagitam scriptis suis innotuisse.	Est Georg. <i>Calixtus</i> , de Igne purgatorio R 2.
L. XVII. qu. IX. Militans ecclesia complectitur <i>electos</i> adhuc in his terris, sub vexillo Christi, adversus diabolum, mundum & carnem militantes.	<i>Credentes</i> . Iac. <i>Rauppius</i> L. de ecclesia p. 168.
L. XII. qu. XIII. & L. XXXIII. qu. IV. In casu persecutionis & confessionis non licet nova	Ex hac doctrina <i>suunt</i> perniciosi <i>motus</i> , <i>turbatio status</i> , <i>caedes</i> , & alia periculis plena, Neque <i>locus</i>

<i>adiaphorra recipere, aut vetera antiquare. In epist. ad Galatas c. 2, 4.</i> L. XXIII. qu. II. Scandalum duplex: pharisaicum sive acceptum, & datum. Qu. IV. Scandalum datum potest praeaveri.	<i>locus ille rem probat. C. Thomafius Program. de II. Collegiis A. 1701.</i> <i>Hæc doctrina hic & alibi confuse traditur, & potius ad doctrinam de decore pertinet. Idem p. 23.</i> <i>Non potest semper, ut sunt homines plerumque. Idem p. 24.</i>

Fridemannus *Bechmann*, natus in pago Ellebio Comitatus Arnstadio-schwarzburgi, pastorem filius, a truci milite abreptus puer, & militiæ destinatus, nisi Dei providentia e periculo liberatus esset, studia coluit sub *Reybero* in gymnasio, atque in academia ienenfi sub *Stahljo*, *Zeisoldo*, *Slevogtio* & *Sagittario* in philosophia, ac præterea sub *Musao*, *Chemnitio* & *Gerhardo* in theologia, idque tam feliciter, ut non modo lauream philosophicam & insignia doctoris theologi reportaret, sed & professor constitueretur primum logices & philosophiæ primæ, deinde vero ipsius S. theologiæ. Cumque adhuc esset in ordine philosophico, ab Ernesto pio vocatus est Gotham, ut æthiopicas ab homine abyssino litteras ibi disceret: quam serenissimi Ducis spem ille non implevit tantum, sed etiam, qua erat ingenii præstantia, superavit. Auditorum ipsius tanta fuit copia, ut reperti sint summi viri, qui eum *communem Germaniæ præceptorem* honorifice appellarent. Sed, quod omnium laudabilissimum, vitæ innocentia eruditam doctrinam ornavit: nemo enim illo mansuetior, nemo religiosior, aut qui ardentiores ad Deum funderet preces, unquam putatus est; nec dubium, qui pietatem erga Deum, & pacem erga homines, prænomini suo convenienter in vita sectatus est, eundem, spe discessus a peccatis, & liberationis ab ærumnis, hilari mortem vultu excepisse, quando illa fatalem ipsi horam annuntiavit: id quod contigit die IX. Martii A. 1703. cum militasset (quid enim est vita nostra, quam strepitosa & ærumnosa militia?) annos fere 75. Memoria eius conservatur adhuc, & conservabitur in posterum in scriptis; non multis, at præstantibus tamen, & universalem quasi adprobationem nactis: eaque sunt Systema phyfi-

physicum, Institutiones logicæ, Institutiones theologicæ, Theologia polemica, Annotationes ad D. Io. Olearii Tabulas theologiæ moralis, variæque Disputationes, inter quas sunt XII. inaugurales eorum, qui pro obtinendo gradu Doctoris more academico disputarunt. Henr. Pipping Memor. theologor. 980. Zennar in Vitis theologor. ienens. p. 201.

EIVSDEM Theologia conscientiarum. Francofurti & Lipsiæ 1694. Editio secunda: prior enim in lucem prodiit anno 1692. Estque tractatus de Casibus conscientiarum, adornatus in primis in gratiam eorum, qui ad sacrum ministerium adspirant, vel ad illud noviter admoti sunt. Sciebat nimirum vir optimus, ministro ecclesiæ & scientiam & conscientiam apprime necessariam esse; sicut igitur illam promotum ivit libris dogmaticis & polemicis, ita hanc adiuvare voluit morali & casuistica doctrina, utrinque planus & perspicuus, nec minus pius & religiosus.

CLII.

Io. MVSAEI Collegium controversiarum, *Bocano, Wendelino, Crellioque*, & aliis Socinianis oppositum. Ienæ 1701. Præfixum est Io. Andr. Schmidii Programma de variis controversiis theologicis vel tollendi vel minuendi modis: ut, quando 1. Igne ferroque contra dissentientes favitur. 2. Si lex præscribitur, ut altera pars a consequentiis absteat, & omnia dogmata expressis probet Scripturæ verbis. 3. Si ius prætendit præscriptionis, negasque, tibi incumbere probationem eorum, quæ docet & affirmat. 4. Reformatores ecclesiæ non habuisse missionem, sive ordinariam, sive extraordinariam. 5. Nolle ecclesiam inquiri ex Scriptura, sed potius ex notis obviis, sensusque simpliciorum magis ferientibus. 6. Capita, de quibus disceptatur, non attingere fundamentum fidei. 7. Vfus rationum, quæ fidei certitudinem omnimodam promittant. 8. Solicita formatio status controversiæ, & evolutio subiecti & prædicati quæstionis. 9. Collegium XII. theologorum, & totidem studiosorum adiunctorum. 10. Via colloquiorum. 11. Silentium. Post hæc consilium dat, quomodo novis occurrentibus sit litibus & controversiis.

Io. Andreas Schmidius, natus Wormatiz anno 1652. Erhardi Weigeli, Frischmuthi, Bosii, Casp. Sagittarii, Bæleri, Bechmanni & Pars IV. In 4. Eee Io.

Io. *Masai* discipulus, primum in academia ienenfi Logices & Philosophiæ primæ professor, & alumnorum ducalium saxoniorum ephorus, postea, impetratis prius honoribus doctoralibus, in alma Iulia theologiæ & sacrarum antiquitatum professor, & nunc ordinis sui senior, cœnobiique Mariævallis abbas, vir de philosophicis, philologicis & sacris studiis præclare meritus, omniumque illorum generum scriptis, quæ in peculiari catalogo indicantur, amplissimam nominis celebritatem consecutus, adhuc vivit, & quæ est modestia, plura de se vetat dicere. Cui quidem nolumus refragari; vide tamen, si lubet, clarissimos Collectores *Aflorum eruditorum* pluribus in locis, *Crenium* Animadvers. P. XII. 22. & P. XV. 44. Io. *Mollerum* in T. I. Polyhist. Morhofii p. 205. & D. Io. Alb. *Fabricium* Biblioth. gr. lib. V. c. 3. p. 7. atque in Bibliotheca Bandurii nummaria p. 223.

Herm. CONRINGII Animadversio in libellum germanicum, tituloque hoc latine præfixo, *Novena S. Antonii de Padua*, Hanoveræ nuper editum. Helmstadii 1675. Addita est ipsa Novena, sive brevis narratio & instructio de devotione, quæ illi, qui per VII. dies Martis in honorem S. Antonii peccata sua confitentur, & S. Antonii altare visitant, certo exaudiantur, sicut ille sanctus mulieri cuidam bononiensi anno 1617. revelavit. *Novia* facienda est ista devotio, in honorem IX. chororum angelicorum; & *die Martis*, quia hac die & ecclesia romana missam cantat de SS. angelis, & S. Antonius fuit sepultus, atque illico miraculis effulfit. Revelationes igitur Antonii & Brigittæ, de qua aliquid in fine Novenæ, eorumque apotheoses examinat Conringius, & vanitatum postulat.

EIVSDEM Discussio eorum, quæ Animadversioni opposuit *Dionysius Werleusius*, capucinus. Helmstadii 1677. Atque illa etiam ipsa, sub titulo *Philanthoniæ* sive Animadversionis in Animadversionem comprehensa, particulatim inserta sunt Discussioni, post caput 16. autem omissa capita XI. Pag. 329. annectitur Demonstratio de adoratione, eam nulli cœlestium, præterquam soli Deo deberi, idque per aliquot sæcula unanimi consensu meliores quosque universæ, & tandem saltim occidentalis ecclesiæ doctores docuisse,

F. Dio-

F. Dionysii WERLENSIS Philanthon vindicatus, sive Herm. Conringius ob Discussionem & Demonstrationem suam castigatus. Hannoveræ 1678. In Præfatione recenset convicia, quibus se suosque petiverit Conringius, seque eius vestigia lecturum negat quidem, fervore tamen disputationis abreptus, nec ipse ab asperioribus sibi temperat, adeo ut Nicolaus (*Steno*) episcopus titiopolitanus, & vicarius apostolicus, in Censura & Facultate id diffiteri nequeat. Ceterum multa habet, quæ ad controversiam hanc cognoscendam & dextre iudicandam utilitiam esse possunt.

Epiphanii THEODVLI Examen Hyperduliz Marianæ D. Io. Adami Nieberlinii. Cum ipsa huius Hyperdulia Mariana. (Altorfii) 1701. Examen IV. constat partibus: in prima ostenditur status controversiæ, quam D. *Langius* in Dissertatione de Fabulis mohammædicis tetigit contra Lud. *Marraccium*: in secunda respondetur ad postulata Nieberlinii: in tertia Euangelicorum doctrina & publica praxis circa honorem Sanctorum, atque in primis B. Mariæ virginis ostenditur: & in quarta Nieberlinii lapides læves ad lydium lapidem examinantur. Epiphanius autem Theodulus nemo alius est, quam ipse D. Io. Mich. *Langius*, theol. tunc professor altorfinus, ecclesiæque ibidem minister. Et huius adversarius sæpius iam nominatus in Hyperdulia Mariana IV. hæc, quæ *Langius* protulerit, potissimum impugnanda sibi sumit, Papistas 1. peiores esse hæreticos Collyridianis. 2. eodem cultu prosequi Deum, Christum & Mariam. 3. atque ita committere idololatriam, & Turcis offendiculo esse. & 4. docere, Mariæ nomine baptizari posse.

Io. Adam Nieberlein, S. theol. doctor, Episcopi eystettenfis consiliarius ecclesiasticus, & parochus berchingensis, orbi erudito innouit initio sæculi XVIII.

CLIII.

Ioannis MVLLERI Iudaismus. Hamburgi 1644. Est, ut in inscriptione porro dicitur, solida instructio de populi iudaici *anna*, cæcitate & contumacia, qua vaticinia prophetica de adventu, persona & officio Messæ, in primis veram Iesû nazareni divinitatem, nativitatem ex virgine, familiam & genealogiam,

Ecce 2

doctri-

doctrinam, miracula, vaticinia & vitam, item contra S. Trinitatem, & Novum Testamentum, magno cum zelo oppugnant. Eorum igitur obiectiones solvit auctor, & ita quidem, ut eius liber ab *Hottlingero* Bibliothecar. p. 407. dicatur solidissimus, ab *Obermanno* Disp. de consultationibus veterum §. II. egregius liber, a *Walthero* Meditat. bibl. II. p. ult. præclarum scriptum, a *Crenio* Exercit. V. de libris scriptor. optimis p. 8. potissimum eius scriptum, & a *Io. Mollero* de Homonymis p. 951. liber auctoris huius *εξοχωτάτος*, id est. excellentissimus. Per *Rabbi Iustanum*, cuius Colloquium Middelburgi habitum passim allegatur ac refutatur, I. A. *Fabrisio* Biblioth. gr. vol. VII. 131. videtur intelligi *Menasseh Ben Israel*.

Pag. 689. <i>Nova est inventiuncula,</i> quod Iudæi postea profelytos fecerint ex gentibus, eosque circumcidi iusserint.	Vetus est ipsius Dei præceptum, quod legitur Exodi XII. 48. <i>Lundius</i> p. 846.
---	--

Io. Müller, Vratislavia - filesius, theol. doctor, olim philos. practicæ professor apud Vitembergenses, deinde pastor luneburgensis, tandemque hamburgensis theologus primarius, & venerabilis Ministerii senior, labores longe plurimos gravissimosque per tulit tam muneris sui partibus obeundis, quam scriptis libris non paucis, qui in luce publica versantur & leguntur, quales sunt *Anti - Iansenius*, *Lutherus defensio*, & *Lutheri Defensio adversus iesuitam P. Carolum Von Creutze*, *Confutatio decreti absoluti dordrechtani*, *Defensio Relationis de novorum religione prophetarum*, contra *Nicol. Teting*, *Admonitio de cavendo pernicioso Eliæ Pratorii libro de abusibus Ministerii*, *Probatio spiritus eiusdem Eliæ Pratorii*, *Anabaptismus sive Refutatio Confessionis Menonistarum*, & *Abominatio Quakerorum*, mortuus est in statione A. 1672. ætatis 74. cum enim die festo S. Michaëlis suggestum hora constituta petiturus esset, tanta eum subiti morbi vis invasit, ut ambulare conantem prostravisset, nisi retractus assedisset; relictusque domum, frustra adhibitis medicamentis, inter preces adstantium animam Deo reddidit. *Witte* Memor. theol. 1769. *Baillet* in *Anti* p. 188. Orationem ei panegyricam dixit *Wittebergæ Sam. Bened. Carpzovius*, prof. publ. eamque edidit ibidem A. 1673.

A Gre-

A *Crenio* Animadvers. P. II. 185. laudatur, ut admodum vigilans pro salute hamburgensis ecclesiæ theologus, cuique nesciat an urbs illa similem unquam in doctrina, si a Philipo *Nicolai* forte, D. Io. Frid. *Mayero*, & Casp. *Mauritio*, theologo profecto maiore ac doctiore, quam illustriore, discefferis, habuerit; & Exercit. V. de libris scriptor. opt. p. 8. ut homo ad virtutem, dignitatem, & ecclesiæ utilitatem usque adeo natus, ut, cum acerrimus veræ fidei propugnator contra adversarios esset, satan ipsum devorare fere & deglutire voluerit.

CLIV.

Io. MVLLERI Atheismus devictus. Hamburgi 1685. Altera editio: prior autem est de anno 1672. Germanice. Est fidelis relatio de atheistis, contemtoribus Dei, corruptoribus S. scripturæ, irrisoribus religionis, Ecebolistis, hostibus ecclesiarum & pastorum, hominibus conscientiam violentibus ac periuris, nec non persecutoribus christianorum fidelium: cum Solida refutatione omnium horribilium errorum, quibus illi sunt immeriti. Pag. 39. recitatur historiola de D. P. Hic autem est D. Christoph. *Pelargus*.

Pag. 52. Iulius Cæsar *Vaninus*,
Godefridus a *Vallo* scripsit librum
de Arte nihil credendi.

Vaninus,
Vallo (*Vallée*) scripsit librum de
isticum. Vide *Hist.* nostræ
bibliothecar. Partem III. p. 140.

Bonaventura de *Periero*,

Bonaventure *De Perriers*,

Frid. Ernesti KETTNERI Gründliche untersuchung, Solida excussio quæstionis de coniugio cum defunctæ uxoris sorore, an sit licitum? Quedlinburgi 1707. In qua negatur esse licitum, & argumenta contraria, in *Wagenseilii* & *Brückneri* scriptis, item in *Actu Ostingensibus* exstantia, examinantur, aliorumque auctoris sententiæ faventia iudicia & responsa adducuntur.

Io. Gustavi REINBECKII de natura coniugii & improbando concubinato. Berolini 1714. Contra illustrem virum; Christianum *Thomassum*, augustissimi Borussiae Regis a consiliis sanctioribus. Vide *Narrat. innoc.* A. 1715. 1044.

E e e 3

Io.

Io. Gustav. *Reinbeck*, cellensis, *Michaëlis* & *Buddel*, qui tunc in philosophorum erant ordine, nec non *Breithauptii*, *Antonii* & *Frankii* discipulus, antehac pastor ecclesiæ *Fridericowerderanz*, & *Dorotheastadianæ* in regia urbe berolinensi, nunc præpositus & inspector, ac pastor primarius ad S. Petri Coloniz ad Spream, non minus sanctitate, quæ præcipuum theologi ornamentum est, quam egregia eruditione clarus, emisit etiam Tractatum de redemptione per lytron, oppositum Christiani *Democriti* Hodegetæ, A. 1710. 8.

Io. LYSII Apologia contra falsas accusationes, quibus D. Martinus *Chladenius* disputationem suam de Inspiratis sine Spiritu replevit. Berolini 1715. Huic scripto opposuit Christ. Lud. *Stiegliz* Necessariam admonitionem, contra quam *Lyfius* se defendit Secunda apologia. Et hanc *Stieglizius* excepit Demonstratione, quam *Lyfius* ultima Apologia repellere studuit. Vide *Relat. innoc.* A. 1716. 896.

Io. *Lyfius*, pastor Berolinensis ad S. Georgii, obiit A. 1716.

Ioachimi LANGII Nøthiger unterricht, Necessaria instructio de immediatis revelationibus. Halæ magdeburgicæ 1715. Primum in genere agit de revelationibus immediatis, deinde speciatim de plane singularibus agitationibus, inspirationibus & effectis, quæ ortæ sunt in terra Galliz cevennensi, ac postea per aliquot Cevennenses propagatæ in Anglia & Scotia, nec minus in Hollandia & Germania. Cum responsione ad epistolam quandam huius materiæ. Additur Appendix, III. constans capitibus, quorum primum responsiones ad varias obiectiones, secundum extractum ex Claudii *Broussoni* tractatu, tertium de I. *Tennhardi* scriptis iudicium complectitur. *Nova bibliotheca* T. V. 252.

Ioach. *Langius*, natus Gardelegiz in Veteri Marchia A. 1670. Io. Benedicti *Carpzovii*, Io. *Olearii*, *Alberti*, *Rechenbergii* & *Speneri* discipulus, & H. A. *Frankio*, addiſſimus, ex correctore coslinensi prius, quam officium adgrederetur, factus rector, (quia rector, vir probus, nec indoctus, sed regendi dono destitutus, suadente quidem Magistratu, sed exemplo non facile obvio, loco cessit, & primum secundo mutavit) deinde Berolinum revocatus ad regimen

regimen Gymnasii Fridericiani, tum adiunctus Ordini theologico halensi, sed intercedente Magistratu, retentus Berolini apud munus scholasticum, ut tamen etiam in ecclesia doceret, donec tandem commissa ei fuit cathedra theologica in alma academia Fridericianam, quam ut voce & scriptis ornavit, ita modestiam suam monitis fautorum & amicorum expugnari tandem passus est, ut doctoris gradum assumeret. D. Ioach. Iust. *Breithaupt* Program. Lectionibus *Laugil* candidati cursoriis & disputationi inaugurali pramisso. Scripta eius sunt ista: Grammatica linguæ latinæ, (omnibus aliis merito præferenda) Medicina mentis, (qua mens a præiudiciis liberatur, & ineptiæ logicæ ac metaphysicæ removen-
tur) Veræ Relationes Relationibus innocuis sic dictis oppositæ, Disputatio inauguralis de indulgentiis, qua D. Mart. *Lutheri* Theses XCV. de Indulgentiis, monitis isagogicis notisque illustrantur, Dispp. contra *Poëretum*, Antibarbarus orthodoxiæ dogmatico-hermeneuticus, Epicrisis epistolica ad D. Io. Henr. *Mainum* de Dissertatione D. *Foertschii* in materia de notitia rerum divinarum in non renatis, Repetita solida demonstratio doctrinæ euangelicæ de vera illuminatione, solis regenitis propria, Iusta apologia pro D. *Spenero* aliisque sinceris theologis contra theologum quendam wittebergensem, Iusta via media inter errores ac devia, & Refutatio integri Timothei *Verini*,

CLV.

Ioachimi LANGII Antibarbarus orthodoxiæ dogmatico-hermeneuticus, Berolini 1709. Est, ut in rubro explicatur, Systema dogmatum euangelicorum solide demonstratorum, a Pseudeuangelicis autem temere impugnatorum, atque ita simul controversiarum, sub specie orthodoxiæ, ex impietatis affectu adversus D. Phil. Iac. *Spenerum* aliosque *γνησιως* Orthodoxos, pseudorthodoxe motorum. Opus, quod Speneromastigum intemperiem atque errores per multas exemplorum centurias denudat, ostensisque naturæ & gratiæ confiniis, theologiam euangelicam a denuo induta barbarie, in primis a fermento pseudorthodoxiæ neopelagiano orthodoxe repurgat. Et constat IV. Tomis, quorum primus tractat doctrinam de illuminatione; secundus de fide & iustificatione; tertius de renovatione, ac speciatim falso credita operum pravorum

vorum *adiposita*, & quartus de quaestionibus problematicis, in quibus liberior concedi possit dissensus, atque in primis ostendit, pietismum esse fabulam. Per Speneromastigas autem intelligit I. B. Carpzovium, I. Frid. Mayerum, Deutschmannum, Hannekenium, Fechtinum, Neumannum, Schelgwigium, eorumque socios. Primo & tertio Tomo præmittit auctor Epistolas ad thelogos euangelicos, quarum altera exponit scribendi huius antibarbari occasionem & necessitatem, altera pietismum negat esse sectam, atque ad obiectiones Dan. Sev. Sculerti, & D. Val. Ern. Læscherti respondet. Ceterum vide hoc de opere *Bibliothecarium nulli parti additum* T. II. 667. & nota, Ioannem Guil. Iani opposuisse ei Theosophiam orthodoxam, Sam. Schelgwigium Vindicias articuli de iustificatione, Io. Ioach. Weidnerum disputationem de sacramento altaris, & D. Io. Fechtinum de vera rerum sacrarum notitia, qua, & quousque illa in hominem cadat irrogenitum?

CLVI.

Censuræ THEOLOGORVM ORTHODOXORVM, quibus errores Io. Latermanni in Exercitatione de prædestinatione & aliis velitationibus examinantur & damnantur. Dantisci 1648. Collector earum, & auctor unius illarum erat Cælestinus Mühlentz, teste Rolio de nobilibus theologis p. 182. & Wolfg. Latermanno in rubro & præfat. in Iudicia ac testimonia celeberrim. theologorum pro innocentia filii sui, Ioannis. Censuræ autem illæ sunt, I. Ministerii gedanensis, manum & stilum commodante Cælest. Mühlentz, Facultatis theol. vitembergensis, Facultatis theol. lipsiensis, Io. Hülfemannii, Ministerii hamburgensis, Mich. Waltheri, Facultatis theol. ienenensis, rostockiensis, & argentoratensis; & singulorum theologorum: videlicet Feurbornii, Roberti, Bosfacii, Wilh. Lyserti, Hülfemannii, Io. Mülleri, Iodoci Capelli, Cundisii, Batti, Calovii, Io. Quistorpii, Cothmanni, & Dorschei.

Celeberrimorum THEOLOGORVM Iudicia pro orthodoxia D. Io. Latermanni, collecta & edita ab eius patre, Wolfgango Halberstadii 1648. Eaque sunt theologorum *regiomontanorum*, Ioan. Cothmanni, & *Rostochiensium*, Melch. Nicolai, Io. Valent. Andreae, Ienenisium, Hülfemannii, Ioach. Lütkenmanni, Io. Quistorpii, G. Calixti, Cont. Horneii, Io. Esinboisii, Io. Henrichii, Io. Kufneri, & anonymi.

Frid.

Frid. Vlr. CALIXTI Quæstionis, quid de eorum, qui sine baptismo e vivis excedunt, salute statuendum sit, solutio. Helmstadii 1686. Sermo est de adultis præter culpam suam baptismo privatis, & infantibus fidelium parentum, de quibus auctor statuit, Deum eos extra ordinem, & intuitu, in illis, desiderii proprii, in hisce, voluntatis ac ferii parentum desiderii de baptismo conferendo, pro immensa benignitate sua, ad salutem perducere.

EIVSDEM Spiritus, qui ex Deo est, a spiritu fanatico discretio, & in vicinia erumpentium manifestationum Examen. Helmstadii 1693. Per viciniam intelligit urbem Halberstadtium, in quam spiritus pietisticus & enthusiasticus, uti loquitur, irrepere cœperat. Producit etiam *Iana* prophetia, ac differitur de miraculis, & pœnis ecclesiasticis.

EIVSDEM Tractatus de vario hominis statu, eidemque connata legem exacte implendi impotentia. Helmstadii 1693. Hic igitur verba facit de statu purorum naturalium, integritatis, peccati, & reconciliationis, de homine vi gratiæ divini cooperante, de regeneratione in baptismo peccatum tollente, & peccatis venialibus, præterea philosophiæ causam agit ac philosophorum, contra *Iana* patronum se defendit, atque in extremo ostendit, omni sæculo *αναμαρτητος* dogmatis existisse propugnatores.

Christophori Friderici TIMÆI Commentatiuncula de picta & ficta perfectione. Helmstadii 1692. Explodit summam, quæ in hac vita detur, perfectionem, revelationes item hodiernas, & regnum Christi millenarium his in terris. Præmittitur Friderici Vlrici Calixti ad auctorem Epistola satis verbosa, in qua illius premit vestigia, adeoque & ipse disputat contra perfectionem absolutam, differitque de peccatis venialibus, mansionem in gratia, revelationibus & apparitionibus modernis, regno millenario, dono prophetico, clandestinis conventiculis, & aliis. Et in principio statim Epistolæ laudat hoc scriptum ob tersam & elegantem dictionem, & iocosariam tractationem.

Christophorus Fridericus Timæus, natus Harbordiæ in Ducatu cellensi, pastor fuit hœrenslebiensis in Ducatu magdeburgico, vir antiqua virtute & fide, humanus etiam & affabilis, publici

iuris fecit Pastorem inculpatum, atque in honorem laboris scholastici, cui dediti erant *Gæzius* & *Noltenius*, Mel in felle, oculoque clausit A. 1710. ætatis suæ 62.

Iac. Melch. STENGERI Collyrium, pro *Nischenkjo*, & Io. *Vaakio*. 1704. In quo differit de peccatis proæreticis, (ac speciatim, non omnia esse letifera) lapsu *Petri*, lege Christi, discrimine pœnitentiæ, ac formula solandi moribundos, atque assertorum seu propositionum suarum Syllabum adfert.

Ioan. Frid. BÜTTNERI Scylla & charybdis theologica. Lipsiæ 1705. Multis rerum divinarum tractatoribus communis, qui philosophiæ & antiquitatum ecclesiasticarum vel ignorantia, vel abusu ecclesiam turbarunt. Et sic agit de philosophia in genere, dein de sectaria, & quidem pythagorica, epicurea, platonica, stoica, aristotelica & scholastica, atque cartesiana; nec non de partibus philosophiæ, tum theoreticæ, tum practicæ, & antiquitatibus ecclesiasticis, exempla producens eorum, qui, ut ipse putat, in singulis aberrarunt.

Io. Fridericus Büttner, philosophiæ magister, & pastor megalopardenfis, hoc scripto imitatus est D. Casp. *Lascherum*, præceptorem suum, qui A. 1691. disputationem edidit de Scylla & Charybdi, postillatoribus æque ac interpretibus Scripturæ communi; agnoscit autem tenuitatem infirmitatemque suam, nec nisi pro levi delineatione opusculum hoc venditat. Eiusdem est Disputatio de deletione peccatorum, A. 1696. Wittebergæ sub gravissimi doctoris ac senis, D. Casp. *Lascheri* moderamine habita.

Caroli Friderici ROMANI Schediasma polemicum, an dentur spectra, magi & sages? Lipsiæ 1710. Auctor adfirmat, ex hoc principio, quod diabolus operari possit in materiam, & corpus assumere, pluribusque in locis refutat Io. *Reichium*, qui Disputationem Halæ proposuit de crimine magiæ, & historicam variarum hac de re opinionum recensitionem instituit. Bene autem facit, quod modeste rem examinet, & sine tumultu, sine conviciis atque iniuriis, quibus multi sæpe disputatores indulgere solent.

Carolus

Carolus Fridericus *Romanus*, lippsensis, doctissimi celeberrimique quondam consulis, qui infeliciū litteratorum numerum adhuc auget, frater, inde ab aliquo tempore ipse etiam Senatui patrio adscriptus, sua pariter ac fratris eruditione clarum inter Mularum cultores nomen est.

Michaëlis FOERTSCHII Deductio brevis de statu controversiæ circa notitias rerum sacrarum in irrogenitis, & de via solidæ pacis circa illas, inter orthodoxos. Ienæ 1712. Loco Apologiæ repetitæ pro Dissertatione epistolica & Commentatione: cum Compellatione ad Theologos directâ. Ait igitur, non hic quæstionem esse de promptitudine, seu perfectione subiectiva, sive de habitu formaliter, sed de fundamento obiectivo, unde ministri ecclesiæ seu doctores vere & proprie Theologi dici possint, ipsorumque doctrina, theologia; ut adeo quæstio principalis huc redeat: An doctrina de Deo & mysteriis divinis, quæ in ecclesiâ floret, & a vocato ministro ecclesiæ e verbo Dei proponitur, iure dicatur theologia? seu, si mavis: Num in *obiecto* habitus doctrinalis sacri, id est, in ipsa doctrina sacra, quam vocatus minister ecclesiæ, vi officii sui, etiam impius, e S. scriptura proponit, *fundamentum* solidum contineatur, cuius intuitu illa reapse sit, & vere dicatur theologia; num vero philosophia tantum de rebus sacris? Et prius illud adfirmat, posterius negat auctor venerandus.

Michaël Foertsch, Werthemio-francus, natus anno 1654. *Feobstii, Zentgravi, Bebelii, Seb. Schmidii, Io. Musæi, Bechmanni, Baieri, & Scherzeri* discipulus, Durlaci munus ecclesiasticum gessit, & in Gymnasio theologiam docuit. Renunciatus autem doctor, in academia tubingensi professorem theologiæ publicum egit, & stipendiariorum ephorum, donec Ienam decederet, ubi iam primum inter Theologos locum tenet, & sicut semper consueverat, mira perspicuitate & industria cælestem auditoribus viam commonstrat, eamque contra errantes defendere ac tueri nititur. Nec minus scriptis prodesse solet orbi erudito, e quibus sunt Meditatio de origine Scripturæ sacræ, Dissertatio de analogia fidei, De privata fidelium institutione ex officio ministri ecclesiæ, De rerum conditæ, primo obligationis erga Deum indice, Decas selectarum dissertationum theologicarum, Breviarium controversiarum præ-

cupuarum ac modernarum, Discussio principalium punctorum theologicorum nostro tempore maxime controversorum, & Exercitatio de tribus controversiis circa peccatum originis. *Zeumer* in *Vitis theologor.* ienens. 265. & *Richardus* p. 1. Apud clarissimos collectores *Actorum erudit.* ad A. 1709. p. 115. laudem habet viri celeberrimi, qui professionem theologicam summa cum laude ornet; & apud Ioach. *Langium* Antibarb. orthodox. dogmatico-hermeneut. T. II. 624. cordati moderatique theologi.

CLVII.

Tobias WAGNERI Inquisitio theologica in Acta henotica, nostro potissimum tempore inter theologos Augustanæ confessionis & Reformatæ ecclesiæ, a Reformatis resuscitata. Tubingæ 1666. Reformati autem illi theologi erant in primis Io. *Durans*, & Io. *Mollat*, cum Sam. *Maresio*, qui enixissime ac per omnia sacra Wirtembergicos rogabant, ut henoticum negotium susciperent, & si non concordiam, minimum tamen tolerantiam procurare laborarent. Ne igitur hi officio deesse suo viderentur, Tubingenses hic, stilo Wagneri, sententiam aperiant suam, negantes, cum Reformatis iniri posse tolerantiam, nedum consensum & concordiam, nisi erroribus illi suis vale dicant, eosque deponant. Totus autem liber, post Præparatoria seu Prolegomena, VII. sectionibus absolvitur, quarum 1. agitur de quæstione: An cum Reformatis tolerantia pangi, & spiritualis in ecclesia consociatio fieri possit? 2. de consequentiis ad absurdum ducentibus; 3. de persona Christi. 4. de prædestinatione ac reprobatione, nec non gratia Dei, merito Christi & libero arbitrio. 5. de sacramentis in genere, & in specie de eucharistia, 6. de baptismo. 7. de quæstionibus, potissimum practicis, ut: An consultum sit, Colloquia & Synodos ad paciscendum inter theologos Augustanæ confessionis & Reformatæ ecclesiæ instituere? an Reformati in articulis fidei fundamentalibus nobiscum consentiant? Negat vero utramque.

Tobias *Wagner*, heidenheimensis, primum diaconus, deinde pastor eslingensis, mox sacre theologiæ doctor, postea ecclesiæ tubingensis decanus, illustris Stipendii ephorus, theologiæ professor, demum præpositus ibidem, atque academici cancellarius,

cellarius, vir non tantum theologia scientia, verum etiam humanioribus litteris præclare excultus, sanctus in vita, liberalis erga pauperes, maxime studiosos & exules, humanus erga quosvis, facetus in conviviis, sed & gravis, ubi opus erat, nec prodigus auctoritatis suæ, qua apud Superiores, æquales & inferiores valebat, in publicum emisit Institutiones historicas, Memorias Io. Vlr. *Pregitzeri*, Melch. *Nicolai*, & Dan. *Hitzleri*, Examen elencticum atheismi speculativi, Destructionem astrologiæ genethliacæ, Censuram motivorum D. Christoph. *Besoldi*, ob quæ ad sacra transivit romanæ ecclesiæ, eiusque Defensionem, Iudicium de Io. *Werneri* visionibus, eiusque Vindicias, & aliud de Iac. *Bæhmii* scriptis, ac senectutis marasmo oppressus defecit anno 1680. annos ætatis cum sæculo numerans. *Witte* Memor. theolog. p. 2041. & *Sagittarius* Introd. in Histor. ecclesiast. p. 209.

CLIX.

STRAUCHIANA. Sic enim appellare lubet XLII. illa scripta, quæ de D. Aeg. *Strauchii* causa dantiscana loquentia, hoc in volumine compacta sunt. Sunt autem 1) (*Senatus dantiscani*) Wahrhafter Bericht, Vera relatio de actis cum D. Aeg. *Strauchio*, eiusque dimissione. Dantisci 1674. Causæ dimissionis plures erant, interque eas nimia erga Romano-catholicos acerbitas, & virulenta controversiarum tractatio, qua toti civitati & exteris religionis fociis maximum & irreparabile damnum procreari potuisset, tum & arrogancia, ac præscriptorum a Senatu latorum contemptus. 2) Anhang, Appendix prioris Relationis. Opposita D. *Strauchii* sic dictæ Correctæ Relationi, in qua multa sint falsa, & calumniæ. 3) Verlauff dessen, was nach der Entlassung, Relatio de iis, quæ post dimissionem D. *Strauchii* in tumultu A. 1674. die 4. Ianuarii gesta sunt. 4) Bestetigte wahrheit, Confirmata veritas Relationis a Senatu publicatæ de tumultu A. 1674. d. 4. Ian. factæ, 1675. 5) *Irenici Germanici* Aufrichtige Gegenhaltung, Ingenua collatio Relationis a Senatu editæ, cum Vera, ut vocatur, narratione opificiorum. Huius auctoris scopus est ostendere, hanc illi non contradicere, adeoque frustra D. *Strauchium* ea niti. 6) *Iob. Marte ben Mose* Gründliche widerlegung, Solida refutatio XVII. libellorum, conviciis & calumniis repletorum, quos *Strauchius* re-

motionis suæ cauſſa adverſus nobiliſſimum Senatũ & S. Miniſterium dantiſcanum evulgavit. 7) Memento D. *Strauchii*, ſive Colloquium *Strauchii*, Genii, pythoniſſæ & Orobæ de exitu litium ſtrauchianarum, auctore Frid. *Strauchſonio*. In quo *Strauchius* cum ſuis vitiis graphice deſcribitur. 8) Copia Mandati regii (a IOANNE III.) de dato lavorowiæ d. 22. Iunii A. 1675. de colenda concordia & moderandis contributionibus. 9) *Minifterii* Aug. confeſſionis dantiſcani Gegenbericht, Narratio & Apologia, Speciei facti, a D. *Strauchio* ad diverſa Collegia theologia transmiſſæ, oppoſita. 1674. 10) *Eiusdem* Beweiſ, Demonſtratio, quod Liber concordiæ, latine Concordia dictus, iure poſſit Formula concordiæ vocari. 1675. Nimirum tanquam generale, reſpectu ſpecialis, quod ſub eo comprehenditur. Oppoſita *Strauchio*, qui toti Miniſterio craſſam auſus eſt imputare ignorantiam. 11) Erörterung 2. fragen, Solutio II. quæſtionum, 1. An chriſtiana eccleſia per vim vindicare poſſit paſtorem ſuum remotum, contra Magiſtratum, præſertim ſi eum non ſatis auditum, & ſine prægnanti cauſſa remotum eſſe iudicat? 2. An is, qui Magiſtrato ob cauſſam prædictam reſiſtit, tumultum excitat, & in conſortio eſt rebellium, ſanguinolentorum, & cædes ac rapinas ſitientium, ſi in tali tumultu vitam amittit, beate mori poſſit, atque in cælum transferri? Reſpondetur autem ad utramque quæſtionem negando. 12) Abr. *Heyſei* Chriſtliche predigt, Chriſtiana concio in 2. Cor. II, 19-32. & c. 12, 1-9. habita in dominica Sexageſima, die 28. Ian. A. 1674. Qua improbat tumultum excitatum. Annexa etiam ſunt Iudicia Collegiorum theologicorum in univerſitate gryphifwaldenſi & vitembergenſi. 13) *Alitophili*, qui a *Strauchio* conviciis proſciſſus fuit, Præliminar vertheidigung, Deſenſio præliminaris. 1675. Qua defendit ſcriptionem nominis *Alitophilus*, (quam *Strauchius* magni inſimulaverat erroris) oſtendens, 7 varie olim pronũciatum fuiſſe, modo per e, modo per i, mutatum quoque th ſæpe in t. *Alitophilus* autem ille, veluti D. *Strauchius* in Refutatione ſua p. 3. prodit, eſt Bartholomæus *Frauck*, iurium peritus. 14) Auszug, Extractum ex Reſponſo *Lipſienſis Facultatis theologia* ad Miniſterii dantiſcani transmiſſas quæſtiones in cauſſa D. *Strauchii*. Ad oſtendendum, *Lipſienſes* theologos in multis non adprobare actiones *Strauchii*, neque etiam tumultum

tum plebis. 15) Der fragende Alitophilus, Alitophilus interrogans, informatus a Consistorio wittebergensi. 1674. Quæstiones Consistorio XI. erant propositæ, ad quas illud respondit minime in favorem Strauchii. 16) *Facultatis theologiae wittebergensis* Responsum ad Ministerii dantiscani quæstiones. Quarum erant XV. 17) *Eiusdem* Vnterthänigste antwort, Humillima responsio ad serenissimum Electorem Saxoniz contra D. *Strauchii* Memoriale, siue libellum famosum. 1675. Qua iniurias, convicia & falsa D. *Strauchii* a se obnixissime remouent. 18) Theologicæ Facultatis *argenteratenfis* Responsum ad Ministerii dantiscani Quæstiones in causa Strauchii. 19) Alitophilus interrogans, informatus a theologia Facultate *academia Iulia*. Vbi tamen D. Frid. Vl. *Calixtus* gravibus, nec ignotis de causis abstinuit illo tempore a sessione & voto. 20) Responsum Facultatis theol. *kiloniensis*. 21) Responsum Ministerii sacri *norsbergensis*. 22) Responsa iuridica de prætenso Retorsione aliquot hominum ex sutoribus, pistoribus, fabris & lanionibus, contra Facultatem theologicam wittebergensem. Quibus evincitur, scriptum illud non esse retorsionem, sed libellum conviciis & iniuriis differtum, famosum, & pasquillum, cuius auctor seuera dignus sit pœna. 23) Aeg. *Strauchii* Die tage Purim, Dies Purim. Sunt III. conciones ab ipso habitæ Dantisci, in memoriam reformationis Lutheri, A. 1671. 1672. prima quidem in dominica XXIII. altera in dominica XXIV. tertia in dominica XXI. post Trinitatis. Inclytus autem Senatus iudicavit, Strauchium in illis excessisse modum elenchi, præcipue in urbe dantiscana. 24) *Eiusdem* Der Prophet Ieremias, Propheta Ieremias in suggesto, in fovea, & in atrio carceris, item remotus, iterumque admissus, & a patre familias celestij conductus laborator in vinea. Quibus addita descriptio benedictorum Patris, quæ proposita fuit in dominica XXVI. post Trinitatis A. 1673. Cum censuris duarum Facultatum theologicarum, gryphiswaldensis & lipsiensis. Stetini 1674. 25) *Eiusdem* Beyspiel, Exemplum examinis scripturalis, cuius spiritus sis filius, & num degeneraveris in spinam. Est concio in dominica IIX. post Trinitatis recitata: Cum sciagraphia concionis in dominica XIII. post Trinitatis, & Epitome eorum, quæ Strauchio pro se ipso monenda sunt circa Senatus Relationem. 26) *Eiusdem* Verbesserter Bericht, Correcta-relatio eorum, quæ
contra

contra se Dantisci acta sint. 27) *Eiusdem* Abgenöthigte rettung der wahrheit, Extorſa vindicatio veritatis, contra Appendicem Relationis publicæ. 28) Abdruck der ſchriften, Exempla ſcriptorum, quæ ad veritatis illuſtrationem in puncto remotionis & reſtitutionis D. Strauchii facere poſſunt. Et illa quidem profecta ſunt partim a Curatoribus eccleſiarum ad SS. Trinitatis, & S. Annæ, partim ab ipſo Strauchio. 29) *Eiusdem* Scriptum contra Barthol. Franchium, Civitatis Syndicum: eum publicatione Præliminaris deſenſionis Alitophili crimen iniuriarum incurriſſe, & ſecundum iura reſorſione excipiendum eſſe. 1675. 30) *Eiusdem* Vnterthänigſtes memorial, Libellus ſupplex ad ſereniſſimum R. leſtorem Saxonix in cauſſa Reſponſi theologicæ Facultatis wittenbergensis contra ipſum dati. 1674. 31) *Eiusdem* Ablehnung, Depulſio novæ calumniæ, quam prædicta Facultas contra ipſum emiſerit. 1675. Calumniam hanc ait inveniri in Præfatione in Reſponſa iuridica: de quibus ſupra locuti ſumus ad numerum 21. 32) Der fragende Theophilus, *Theophilus* interrogans, a IV. Facultatibus theologicis informatus. 1674. Theophilus hic eſt Strauchius: Facultates autem, Gryphiswaldenſis, Roſtochienſis, Lipſienſis, & Ienenſis. 33) *Eiusdem* Mene Tekel, ſive Oſtenſio, Confirmatam veritatem in XLIV. punctis nimis levem repertam eſſe. 1675. 34) *Eiusdem* CXXXIII. Merckwürdige fragen, CXXXIII. Notabiles quæſtiones, ex Præfatione Replicæ Miniſterii eccleſiaſtici dantiſcani excerptæ. Quas vocat den Vortrab, Anteambulonem. 1674. 35) CCCXLIII. Merckwürdige fragen, CCCXLIII. Notabiles quæſtiones ex Replica prædicti Miniſterii excerptæ. Quas vocat den Vortrab, Progreſſum. 36) CCVII. Merckwürdige fragen, CCVII. Notabiles quæſtiones ex Replica eiſdem Miniſterii excerptæ, & in plenam deſenſionem emiſſæ. Et has vocat den Nachtrab, Poſtambulonem. 37) *Eiusdem* Erinnerung, Admonitio ad Euangelica collegia theologica & miniſteria, quæ Miniſterium dantiſcanum falſa & calumnioſa relatione occupare auſum ſit. 1675. 38) Specialis admonitio ad Collegium theologicum kiloniense, & Miniſterium noribergense. Cui annectitur Atteſtatum Facultatis philoſophicæ vitembergensis, quod Strauchius neque ut collega internam eiſ quietem & concordiam turbare, aut litigioſum ſe præbere præ-

præsumserit. 39) Gewisse und gewissenhafte aussage, Certa & ingenua confessio Seniorum inter opifices dantiscanos ad certa puncta, quæ attinent ad D. Aeg. Strauchium. 40) *Opificiorum dantiscanorum* Rechtmässige retorsion, Legitima retorsio contra iniurias & calumnias Theologicæ facultatis wittebergensis. 1674. 41) *Eorundem* Grundveste, Stereoma brevi secutura refutationis Responsorum iuridicorum contra opificiorum illorum Retorsionem. 1675. 42) *Strauchii* Erklärung des titels, Declaratio tituli, qui in Defensione Repetiti consensus ponendus erat, nec non Apologia contra quosvis calumniatores. 1674. Nimirum ait, se non fecisse titulum Consensus repetiti, sed iam ita formatum accepisse, adeoque sibi non posse imputari, quod Formula concordia ibi pro Libro concordia posita sit: iis autem, qui futuris in scriptis convicia sibi dicant, & iniurias inferant, se se non responsurum, sed retorsionem, beneficio iuris, (humani quidem, sed an & divini?) semel pro semper, opponere.

Aegidius *Strauch*, wittebergensis, distinguendus a cognomini, patruo suo, superintendente dresdensi, *Buchneri*, *Frauckenbergi*, *Sperlingii*, *Nothnagelii*, *Hülsemanni*, *Geieri*, Io. Bened. *Carpzovii* discipulus, primum philosoph. magister & adiunctus Facultati philosoph. wittebergensi, deinde ibidem professor historiarum, & mox mathematicarum inferiorum, post hæc doctor theologiæ & Facultatis theologicæ assessor, anno 1669. paruit vocationi Senatus dantiscani, & in locum D. *Mankischii* succedens, pastorem ad S. Trinitatis, itemque professoris & rectoris Gymnasii provinciam in se suscepit, eamque pro donis a Deo concessis egregie scrivit ornare: neque quidquam in eo desiderabatur, quam quod, ratione loci illius, quo pressa est ecclesia, iusto fervidior rigidiorque esset in concionibus & scriptis, & erga Senatum certo modo inobediens. Vnde factum, ut ab eo dimitteretur. Sed dimissio, quam ille latus libensque acceptavit, mox reddita fuit irrita. Cum enim quidam e populo tumultum facerent, & cædes atque incendia minarentur, ni *Strauchius* restitueretur in integrum, Senatus tanto furori cendum esse ratus, nocte intempesta, quamquam ægre, assensum præbuit, ut ad munera rediret sua. Ita factum, ut *Strauchius* usque ad finem vitæ Dantisci permanserit, & functiones suas persecutus sit. Vita autem exiit, postquam pertinacissimis hypochondriorum ob-

structionibus, unde ortæ vomitiones crebræ, febris, icterus, isque ex flavo in atrum conversus, insomnia, nausea, & diarrhoea, infestatus esset, anno 1682. cum vixisset annos 50. menses 9. Potiora eius scripta sunt Breviarium chronologicum, Tabulæ per universam mathesin, Astrognosia, Aphorismi de numerorum doctrina, Aphorismi astrologici, Continuatio *Sleidani* de IV. summis imperiis, Breviarium theologicum, Examen Pietatis *Academia Julia*, Relatio, Apologia & Retorsio contra D. Frid. Vl. *Calixtum*, atque Assertio opinionis de coniugio cum uxoris defunctæ forore, Levit. 18. illud esse prohibitum, contra Io. Christoph. *Bucholzium*, multæque Disputationes, inter quas eminent de prisca Ecclesiæ in accusandis hæreticis æquitate, de iure tertii orthodoxi circa Censuram Iesuitico-Iansenianam, de Pseudo-Elia, de christianismo *Seneca*, de *Monothelitarum* hæresi, de Islandia, de Ordine militum templi, *Samuele* personato, & ænigmate *Simsonis*. Henning. *Witte* Memor. theologor. p. 2103. *Spener* Confil. theolog. latin. P. III. 61. 82. 105. *Morhof* Polyh. T. II. 504. & T. III. 31. *Crenius* Methodor. T. II. 188. 425. 429. & I. B. *Berger* Dissertat. academic. P. 101. 143.

CLIX.

Io. Conradi DANNHAVERI Gamaliel hebræo-teuto, sanguistitii conciliator, ancipitii sequester, pacis confus. Argentorati 1665. Antea 1648. Quo sub Gamalielis teutonis, hebræum illum pacificum imitantis, persona dissuadet vim & cædes, religionis causa; suadet autem colloquia, in quibus, omisso infami *Hærescos* nomine, res religionis sine sophistica tractandæ, ac deinde Synodo ad arbitrandum committendæ. Neque tamen sub finem dissimulat, per Rationem status fieri non posse, ut condescendat Pontifex, & Tridentina sanctio novum subeat examen: hac ratione subindicans, vanas esse spes de conciliatione religionum in S.R. Imperio receptarum.

Io. HVLSEMANNI Brevis instructio Studioforum in universitate lipsiensi, quid de resuscitatione & excusatione phraeos *Maioresifica*, Bona opera sunt necessaria ad adipiscendam salutem æternam, statuere habeant. Lipsiæ 1650. *Maioresificam* vocat illam phrasin, quia D. Georg. *Maier*, theologus quondam wittenbergen-

bergenſis, ea uſus ſit. Hæc autem eius eſt doctrina: 1. Propoſitionem, *Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalutem*, nec perfunctorie examinatam, nec temere excluſam eſſe A. 1530. in Artic. VI. confeſſionis, A. 1568. in Colloquio altenburgico, & A. 1576. in libro Concordiæ. 2. Examen non tantum ſenſu pontificio, reſpectu efficienſiæ meritoriæ inſtrumentalis, ſed etiam *maioriſtico* de cauſſa ſine qua non ſalutis, a Maioribus noſtris damnatam, tam in Aug. confeſſ. quam in libro Concordiæ. 3. Propoſitionem, B. O. ſunt neceſſaria *ad conſequendum ſalutem*, vel *ad conſequendum ſalutem*, minus colorari & excuſari poſſe, quam alteram, B. O. ſunt neceſſaria *ad ſalutem*; ideoque ab illa multo magis abſtinendum. 4. Non licere invehere in eccleſiam ullam propoſitionem dogmaticam, in quam, iuxta vulgarem hominum conceptum, ſenſus heterodoxus cadat. 5. Et licere contradicere, & contradicendum eſſe iſti Propoſitioni, etiamſi ex mente auctoris, vel cuiuſcunque gloſſatoris, poſſet colorari, & commodo ſenſu exponi. 6. Non licere eam, ſemel exploſam, & oblivione ſepultam, in eccleſiam reducere, etiamſi probabili colore poſſet excuſari. 7. Multoque minus attendendas pro illa eſſe excuſationes, exceptiones & reſtorſiones hominum de heterodoxia dudum ſuſceptorum, cum ne virorum quidem orthodoxorum pares excuſationes quondam admiſſæ fuerint. Ad extremum in ſolvendis obiectionibus occupatur. Sicut autem hæc lectiones græcæ fuerint ſtudioſiæ, de bonorum operum exercitio non ſemper multum ſolicitiſ, ita reſutationem earum reperies in G. Calixti Reſponſo ad Hülſemanni Meiſterliches muſter Fff 3. & Appendice c 2. item in ſcriptis Contr. *Hornii*, & Frid. Vlr. *Calixti*. Vnde patebit, non de neceſſitate phraſeos dimicari, dum ſes modo teneatur ſalva hæc præſentem fidelem, qui ad ſalutem velix pervenire, operum bonorum exercitio, ſi tempus & occaſionem ad illud habet, vacare debere; ſine illo autem neminem viſurum Deum. Verboſam *Hülſemanni* præmiſit Dedicationem, qua CONSTANTINVM Imp. imprudentis & immoderatæ in componenda Alexandri & Arii controverſia feſtinationis accuſat, indictum concertantibus de bonorum operum ad ſalutem conſequendam neceſſitate ſilentium improbat, & ſanam illius phraſeos explicationem, commentum ambiguitatum, conſilio factum, appellat.

Pag. 15. In propositione, B. O. sunt necessaria ad sal. consequendam, primus & ordinarius conceptus necessitatem *medii* suggerit,

Negatur, s., uti se explicat p. 27 *veram causam efficientem* intelligas. Nam ipso *Hülsemanno* fatente, correquiruntur opera ad fidem, vel tanquam conditio privativa, ne admittatur aliquid contrarium bonis operibus. G. Calixt. Resp. ad *Hülsemanni* Meisterlich, must. Fff 4.

26. Neque hactenus ex universa rerum natura ullum exemplum adducit potuit, in quo *opus hominis morale* diceretur necessarium ad finem moralem consequendum, sensu solius causæ sine qua non, sive tanquam sola remotio impediens.

An non *impletio conditionis promissionibus apposta*, est necessaria ad consequendam rem promissam, sive causa sine qua non consequendæ rei promissæ? *Idem* l. c.

Aeg. STRAVCHII Consensus repetitus fidei vere lutheranæ. Wittebergæ 1668. Audiamus reliqua verba fœderis tienli: In LXXXIX. punctis, quæ contra puram & invariata[m] Augustanam confessionem, aliosque libros symbolicos, in *Formula concordia*, & ipsomet Corpore doctrinæ Iulio comprehensos, scriptis publicis ita impugnarunt D. Georg. Calixtus, eiusdemque complices, ut *Lutheranorum stitulo indignos se se omnino reddiderint*, a calumniis, mendaciis & iniquis censuris D. Frid. Vlr. Calixti, *inssu & auctoritate Collegii theologici* in academia wittebergenfi, vindicatus. Cui etiam insertus ipse Consensus repetitus, qui & in Consiliis theologicis wittebergenfibus exstat P. I. 928. Mirum, auctorem hunc tam cito immutatum fuisse, ut Consensum non ab Ecclesia lutherana, sed D. Calovio fabricatum, vindicare sustineret, qui N. H. O. & S. patricio inclytæ alicuius urbis imperialis, ipsum A. 1667. invisentî, & de iniquitate Consensus caloviani (ratione eorum, quæ in antithesi existant contra doctores helmstadienses) conquarenti, sancte affirmaverat, non se videre, quo ille modo defendi posset.

posset. Id quod collocutor ille, pia anima, in qua nullus erat dolus, nullum commentum, mendacium nullum, sapius postea, nec sine dolore, multis narravit. Hoc autem est certum, non omnia venerandæ Facultatis membra concurrisse ad onus defensionis Strauchio assessori imponendum: isque mutati animi habuerit rationes, nobis nec cognitæ, nec rimandas. Legi tamen de illis ex parte potest *Dedicatio* ad summum & illustre, quod Dresdæ agit ac splendet, Synedrium; de phrasi autem hac in titulo expressa, *In Formula concordia*, pro, In libro Formulæ concordiæ, ipse Strauchius in Erläuterung, sive Declaratione huius tituli. Qua de re supra diximus, pag. 409. Interim notetur, potissimum Vindictiis hinc Strauchianis oppositum esse gravissimum scriptum, quod sub nomine Pietatis Academiæ Iuliæ, interprete Herm. Conringio, eodem anno 1668. prodiiit. Nec prætereundem est iudicium celeberrimi D. Speneri de Consensu fidei vere lutheranæ, quod legitur in ipsius Consiliorum theol. latin. P. III. 210. his verbis: *Consensum repetitum tanti apud aliquos esse, ut etiam confirmetur iuramento, intratus sum, & dolui, cum hac legerem. Sed non omnes suffragatorum inveniet, si qui obtrudere conarentur. Memini, consilia agitata fuisse de suffragiis Ecclesiasticorum colligendis; monui, ne tentaretur: nam metum esse, ut loco Consensus, apud plurimos dissensus in publicum prodiret, qui in Dices & antidoces concordæ, in eo suam libertatem non passuri essent infringi, an Calixtus, vel complices, ita, vel aliter doceant, & qua illorum mens fuerit. Sed omni conatu ipsi studeamus schisma in Ecclesia nostra efficere: quod certe non poterit caveri, si quando Consensus ille repetitus pro Symbolico libro obtruderetur; quod tamen futurum iam non reor, in primis, quia nec Witteberga omnino consentit, vel tota illius scripti in se suscipit defensionem.*

Dissensus Theologorum ienensium ab Orthodoxis electoralibus, & ienensium Declaratione & D. Abr. Calovii Systemate theologico ad verbum descriptus. A. 1678. Ienenses theologi contra duos quaterniones scriptos, in quibus 93. errores ipsis imputabantur, Solida declaratione (quam vocant Ausführliche Erklärung) se se vindicaverant. Hic autem iam opponitur Dissensus hic, a D. Calovio, uti creditum est, profectus, & 103. errores continens. De contentione hinc iuvat audire Spenerum, Consiliorum theol. latin. P. III. 239. pie scribentem: *Que Wittebergensem & Ienensem*

sem academica collidunt contentiones, gravis mihi videtur minari incendium. Ab si exemplis hisce disceremus, ad priscam apostolicam simplicitatem, qua tota theologia recta in Christum fide, haud adco multis articulis definita, & ingi eius per caritatem exercitio absoluebatur, redire, & eas vitare subtilitates scholasticas, ex quibus tot mala, de quibus 1. Tim. 6, 4. 5.

Diffensus Theologorum ienensium hodiernorum a suis maioribus & prædecessoribus. 1679. Ex eodem equo troiano, quo prior. Et hic tractatus constat XXII. Quæstionibus sive punctis, in quibus ienenses errasse accusantur. Bene autem se habet, quod in plurimis, utpote in rebus non ad fidem, sed ad theologiam scholasticam, quæ tamen, ut inanis & matzologica statim in initio improbatur, pertinentibus controversia sit, ac dissensus.

Abr. CALOVII Antibæhmii. Wittebergæ 1684. In quo docetur, quid habendum sit de secta Iac. Bæhmii, sutoris gærlicensis, & an quis, invariatae Augustanæ confessioni addictus, sine dispendio salutis, ad eandem se conferre, vel in eadem perseverare possit? Quæstio hæc ab auctore negatur ex XIII. rationibus: eique sub finem additur Coronis de admiranda & gratiosa conversione non paucorum ex illa secta. Ioach. Langius cum alijs miratur in Ingenuis relationibus T. V. 32. D. Calovium, cui merita sua non invidet, nec debita moderatione, nec eo, quo alias polleat, iudicio hunc scripsisse librum, sed bona malis, dulcia amaris, & lucem tenebris ex præcipitantia miscuisse. Et Frid. Brecklingius opposuit ei Anticalovium, sive Calovium cum asseclis suis prostratum, & Iac. Bæhmium cum aliis testibus veritatis defensum. De quo vide Arnoldum P. III. 146. & Narrat. innot. A. 1705. 266.

Pag. 131. Inter autores Sectæ Bæhmianæ Georg Conrad Dicfeld, & Balthas. Rebhan, tanquam complices Amersbachii.

Dilfeld & Rebhan erant adversarii tam Bæhmii, quam Ammersbachii in puncto sententiæ de regno millenario. C. Sagittarius: Introduct. in Hist. eccl. T. I. 921.

Præclarissimi alicuius theologi lutherani Iudicium de Calixtino desiderio & studio farciendæ concordie ecclesiasticæ. Freibergæ

bergæ (1651.) Auctor eius est D. Io. HVLSEMANNVS, sicut *Spizelius* Templo honor. refer. p. 266. & *Witte* Memor. theologor. p. 1385. indicant: isque Desiderium calixtinum ait esse erroneum, scandalosum, & noxium; immo etiam multa continere falsa & *aversata*. Quæ tamen *filium Georgii Calixti* pluribus in locis vindicare allaboravit, Vide *Paris* huius pag. 300.

CLX.

Adami RECHENBERGII Deutlicher vortrag, Plana traditio prophetico-apostolico-euangelico-lutheranæ doctrinæ de termino gratiæ peremptorio. Lipsiæ 1700. Qua id repetit, quod in disputatione quadam de hoc argumento tradiderat; & nunc quidem germanice in gratiam eorum, qui latina non intelligunt: cum plurium obiectionum solutionibus. Ante omnia format statum huius controversiæ, dicens, non esse sermonem de eo, an Deus omnes homines velit salvos fieri, iisque omnia gratiæ media offerat & conferat; neque de hoc, an Deus apostatis, aliisque magnis peccatoribus, qui enormibus facinoribus sædus baptismi frugerunt, & veram fidem Deique gratiam amiserunt, novam iterum gratiam ad conversionem ac veram pœnitentiam, ut salvi fiant, largiri velit; sed de refractariis, contumacibus, occæcatis, induratis, & propter ipsorum perpetua peccata, iusto Dei iudicio, in reprobum sensum datis peccatoribus: an hisce Deus gratiam suam identidem, & usque ad ipsorum obitum se daturum promiserit; aut, an non illis, consilio sapientissimo, secundum iustitiam suam, ex voluntate consequente iudiciaria, certum gratiæ terminum hac in vita posuerit, qui non semper ad finem naturalis vitæ talium hominum pertingat? Et hic priorem quæstionem negat, posteriorem affirmat. Obstitisse autem Rechenbergio hac in doctrina præcipue D. Thomam *Ittigium*, eius collegam, notius est, quam ut opus sit dici. Denique Appendicem annexit ex Theoph. *Grosgebaueri* Clamore vigilis de fera pœnitentia. Planam hanc Traditionem postea diversis temporibus secutæ sunt IIX. Appendices, videlicet I. de ortu huius certaminis, & quod ianua gratiæ divinæ non pateat prorsus obstinatis, usque ad finem ipsorum vitæ. II. Contra Disputationem & censuram quandam *viembergensensem*. III. Contra Alb. Ioach. a *Krakeviz* Disquisi-

quisitionem Scripturæ conformem. IV. Contra D. *Ittigii* Defensionem ac Responſionem ad I. Appendicem. V. Contra *eiusdem* Responſionem ad IV. Appendicem. VI. Contra I. G. *Neumannii* Exerterung ſive Explicationem, cum aliquibus testimoniis præclariffimorum *theologorum* adverſus doctrinam Neumannianam. VII. Contra *Ittigii* Responſionem ad V. Appendicem, & 4. alios litis conſortes. p. 102. 118. 122. 129. Cum testimoniis non nullorum *theologorum*. p. 138. IIX. Contra *Ittigii* Annotationes ad VII. Appendicem, cum testimoniis multorum theologorum. Neque deſunt Additamenta & inferenda, & I. quidem ad VII. Appendicem, contra *Ittigii* Præfationem, VII. Additamento oppoſitam. II. contra *eiusdem* Additamentum ad ipſius Annotationes in VII. Appendicem. III. contra *eiusdem* Schediaſma, II. Additamento oppoſitum: cum D. Io. *Olearii* Depulſione iniuriarum, adverſus ipſum effuſarum, & Baronis *Linckeri* Iudicio de cauſſis Pietiſtarum: præterea contra *Ittigii* Concionem feſti natalitii.

Adamus *Rechenberg*, natus Auguſtoburgi in Miſnia, d. 7. Septemb. A. 1642. S. theol. doctor & profeſſor primarius, Collegii theologi & Nationis miſnicæ ſenior, canonicus miſnienſis, Stipendiariorum ephorus, Academix decemvir, & Maioris Principum collegii collegiatus, de humanioribus & ſacris litteris optime meritus, præſtantiffima & utiliſſima ſcripta edidit, inter quæ Liber memorialis prælectionum hiſtoricarum, Liber de ſtudiis academicis, Summarium hiſtoriæ eccleſiaſticæ, Diſſertationes hiſtorico-politicæ, Volumen exercitationum in novum Teſtamentum, Hiſtoriamque eccleſiaſticam, & literariam, varii argumenti, & Fundamenta veræ religionis prudentum. Apud *Crenium* Animadverſ. philol. & hiſtor. P. XIX. 43. laudem habet viri præſtantiffimæ civilitatis, variisque litteris & ſcientiis eruditi; & apud Laurentium *Neumannium* Præfatione in Confeſſionem eccleſiæ oriental. cap. 8. ampliſſimi celeberrimique bonarum litterarum antiſtitis, της τε Φιλοξενίας και ΦιλοΦιλίας χαρον ubique laudatiſſimi.

Nic. Chriſtoph. *De Lyncker*, marpurgenſis, eruditione, virtute, dexteriſſimè & meritis ſuis ea præmia tulit, ut maiora ne optare quidem potuiſſet: creatus enim doctor utriuſque iuris, ius publicum & feudale docuit in academia gieſſenſi, inde Iſenaci munus

nus gessit consiliarii aulici & regiminis, postea Io. *Strancho* suffectus professionem obtinuit primariam cum procancellariatu in academia ienenfi. Neque hic terminus dignitatum. Nam & consiliarius factus est Aulae ienenfis, consiliarius intimus vinariensis, itemque praeses non modo supremi, quod ibi est, consistorii, sed tandem etiam consilii secreti ducalis. Interea varias quoque ablegationes obivit, interque eas unam ad augustissimum litteratissimumque Imperatorem, LEOPOLDVM, huiusque tantam sibi acquisivit gratiam, ut ab eo Nobilis & Eques, deinde etiam Baro S. R. I. proprio motu declararetur, atque ad splendidissimum postea munus consiliarii in romano Imperio aulici, in quo hodieum claret fulgetque, clementissime vocaretur. Quid praestare queat vir hic per illustres, ac generosissimus, non tantum collegia eius tam philosophica quam iuridica, nec non spartae illae, quas memoravimus, sed & scripta eius, partim Giesae, partim Ienae edita, loquuntur. De quibus, eorumque amplissimo auctore lege, si placet, *Zimmerum* in Vitis Ictorum ienenfium p. 191. noster enim stilus obtusior est, quam ut ad praedicandas herois laudes sufficiat.

RECHENBERGII Animadversiones in *Wittenbergensium theologorum* Responsum, Lipsiensi in causa de termino gratiae divinae oppositum. 1700. Quod Responsum hic ipsum insertum est.

EIVSDEM Consensus orthodoxus, malevolorum novatourientium per calumniam confecto Dissensui oppositus. 1701.

EIVSDEM Parænesis ad studiosam Iuventutem lipsiensem super D. *Itigii* Praelectionibus de statu induratorum publice dictatis, posteaque publicatis.

EIVSDEM Parænesis altera ad eandem Iuventutem super Epistola D. *Itigii*, qua suas Praelectiones de statu induratorum vindicare molitus est.

Pauli Matthiae ENGELII Epistola ad I. C. Rosteuscherum, qua sententia de gratiae revocatricis termino adversus novatourientium importunas vellicationes defenditur. 1700.

Silesii alicuius PASTORIS EVANGELICI Kurzer entwurf, Brevis delineatio, quomodo nuper oppugnata doctrina
Part IV. In 4. H h h de

de termino salutis humanæ peremptorio simpliciter intelligenda sit: cum PATRIS ad filium hac de re Epistola. 1700.

Duorum theologorum lutheranorum Iudicia de gratiæ revocatricis termino. Lipsiæ 1701. Qui sunt LUTKEN & FISCHER.

Fran. Iulius *Lütken*, luneburgensis, ex rectore scholæ brandenburgicæ diaconus ecclesiæ S. Catharinæ magdeburgensis, inde præpositus stargardiensis, post hæc S. theol. D. & præpositus berolinensis, tandemque in urbe regia hafniensi ecclesiastes aulicus, assessor Consistorii, & sacræ professor theologiæ in academia Equitum, reliquit Conciones funebres & miscellaneas, Conciones pœnitentiales, Explicationem epistolæ S. Pauli ad Colossenses cum Annotationibus in Epistolam ad Titum, & Collegium biblicum, secundum Locos theologicos adornatum: quæ omnia post eius obitum conquesta & impressa sunt. Ipse autem hinc migravit anno Christi 1712.

Io. *Fischer*, lubecensis, *Bangeri* & Aug. *Varenti* discipulus, S. theol. doctor, & primum superintendens sulzbacensis, deinde superintendens per Livoniam generalis, supremi Consistorii regii præses, & Academiae dorpetanæ procancellarius, tandemque præpositus cœnobio magdeburgensi ad D. Mariæ, de litteris æque ac pietatis studio præclare meritus, edidit Libellum Rich. *Baxteri* de abnegatione sui, in sermonem germanicum translatus, (ob quem laborem, quis non miretur? in fanaticismi suspensionem incidit) Versionem S. scripturæ V. & N. Tri letticam, Dogmatum fidei christianæ ex sacris litteris iuxta seriem Aug. confessionis repetitorum decades II. Preces & suspiria ad Io. *Arndii* libellum de genuino christianismo, Imaginem boni felicisque Monarchæ, & Responsionem, sub nomine Christiani *Alcehopili*, ad Epistolam C. *Conscientiosi*, lucisque usura privatus est anno Christi 1705. ætatis 69. Io. Henr. *Von Seelen* Athen. lubecens. P.I. 310.

EXCERPTA e sermone quodam de termino gratiæ & salutis: in quibus status controversiæ dilucide proponitur, fundamentum disputationis ostenditur, res ipsa facilis redditur, & ad conciliandos dissidentes occasio porrigitur.

Vnmaßgebliche gedanken, Modestæ cogitationes, quo utrumque modo dici queat, Gratiâ Spiritus sancti operatricem, & in

& in universum omnem gratiam habere, & non habere terminum. Auctorem habent Ferd. Helfr. LICHTSCHEIDIVM, tunc temporis ecclesiasten cicensem Misnia.

Phil. Iac. SPENERI Concio pœnitentialis de iudicio inductionis, cum subiuncta Explicatione suæ doctrinæ de termino gratiæ omnibus præfixo hominibus, & vindictis locorum, suis scriptis a D. Io. Georg. Neumanno in II. disputationibus perverforum. Francofurti 1701.

Ad. RECHENBERGII Epistola ad Eusebium Pacianum super Parænesi ad Theologos lipsienses, in qua D. El. *Veitli* Dissertatio ecclesiastica hic recusa pro merito simul commendatur. Lipsiæ 1701.

Br. MVLLERI Epistola de noviter quaesito consortio plurium oppugnationum termini gratiæ revocatricis.

Teophili IRENAEI Iudicium de termino gratiæ divinæ peremptorio: in quo sententiam fert de Eusebii *Paciani*, (quod nomen assumere placuit M. Io. FRICKIO, ulmenfi, nunc in patria summi templi pastori & professori theologiæ in Gymnasio) *Scolzi*, D. Io. Christiani *Adami*, & *thuringi* alicuius scriptis, terminum gratiæ negantibus; *Rechenbergio* autem suadet, ne suam controversiæ cum antagonista, postquam satis se defendisset ac bonam causam, trahere pergat.

Io. Conradi FEVERLINI Iudicium de controversia termini gratiæ, five Præfatio ad ipsius Novissima novissimorum de statu damnatorum in beatitudinis experte æternitate infernali.

Io. Conradus Feuerlein, Eschenavia-noribergensis, *Rostenbecchi*, *Omsi*, *Sturmit*, *Wagenheilii*, *Reinharti* & *Sauberti* in academia altorfina, ubi & lauream accepit magisterialem, in ienensi autem potissimum *Baieri* discipulus, confecto itinere hollandico & anglicano constitutus est in urbe patria diaconus primum ad S. Aegidii, deinde ad S. Sebaldi, atque inde retractus ad priorem ædem, ut eius esset pastor atque antistes, pariterque inspector Gymnasii. Neque tamen fata voluere, ut præstantissimus vir in

patria sepeliretur terra: paruit enim novæ vocationi, & Nordlingam concessit, pari fide & vigilantia, ut Noribergæ fecerat, primarii pastoris, superintendentis & scholarchæ munera sequens, usque dum hemiplexia, nec longe post plena apoplexia corripere-
retur, atque ita finem laborum & vitæ facere a supremo rerum Moderatore iuberetur: id quod factum anno 1718. postquam annos transegerat 62. & 3. hebdomadas. Vide *ipsum* Curriculum vitæ, ubi & eius scripta recensentur, quæ consistunt in Disputatione philosophica de immaterialitate mentis humanæ, duplici Disquisitione de universali Dei gratia, & electione contra Io. Dan. Schmidtmannum, Restauratione gymnasii ægidiani noribergensis, & variis Concionibus. A D. *Reichenbergio* magnum reportavit elogium, dum verus ab eo & præstans theologus fuit vocatus, in Præfat. in Lichtscheidii Vera pacis media in controversia de termino gratiæ b.

Io. Sigismundi BESSERITZII *Spermologia Niehenckiana*, sive Refutatio Georg. Frid. *Niehenckii*, qui pro defensione Concionis pœnitentialis Zach. *Grapti* se se opposuit Examini illius concionis, a *Besseritzio* instituti: cum Appendice de heterodoxia & matæologia antiterministica *Niehenckii* & D. *Dassovii*. Lipsiæ 1702.

Io. Sigism. *Besseritz*, Philosophiæ magister, erat tunc pastor alicuius ecclesiæ.

CLXI.

Iustini TOELLNERI Vnrechtmaßige absetzung, Illégitima depositio: in refutationem duorum scriptorum D. Valent. *Alberti*, quæ hic contra eum edidit, pariterque D. *Spenerum* suspectum reddere ausus est. Glauchæ 1697. Vbi etiam est refutatio eorum, quæ in Delictis Pietistarum contra ipsum publicata sunt, aliæque res memorabiles, ut de cerevisia pentecostali, vero pietismo, observatione mandatorum Dei, potatione, lusu, choreis, libris symbolicis, millenario Christi, pastorum ad auditores admonitionibus privatis, longis concionibus, remotione impœnitentium a loco confessionis, & reliqua.

Iustinus *Taellner*, natus Geræ, pastor fuerat Planitschiæ, Sommerfeldæ & Althenæ, sub inspectione lipsiensi, & scripsit Instructionem, Scripturæ sacre conformem, de mox futuro, splendido & bene-

benedicto regno Christi, eiusque fidelium millenario, editam in 4. Post remotionem vero inspector factus Orphanotrophii Glau-cha-halensis, omnem in hoc munere fidem, operam atque vigilantiam præstitit, donec spiritum Deo redderet A. 1718. ætatis 63.

Prüfung, Examen iniquæ alicuius censuræ Anonymi cuiusdam super controversia de termino gratiæ divinæ. 1702. Auctore, ut nuper rescivî, Ferd. Helfr. LICHTSCHEIDIO.

Adami RECHENBERGII Gegenantwort, Replica ad D. Io. Dan. Arcularii Irregularem responfionem de datis contra eius Responfum in caussa terministica commonefactionibus: cum Præfatione contra D. Andr. Kühnii Vnterricht sive instructionem de controverso tempore gratiæ, in qua ostenditur, bonum virum a ianua status controversiæ aberrasse, & de cepis blaterasse, quum alii de alio loquerentur.

Ferd. Helfr. LICHTSCHEIDII Vera pacis media in controversia de termino gratiæ. Lipsiæ 1702. Occasionem ad hoc scriptum dedit rever. Ministerium lubecense Defensione sui in caussa terministica dati Responsi adversus D. Rechenbergii Examen. Præfationis autem auctor est ipse *Rechenbergius*, in qua ille disputat contra M. Thomam *Honstedium*, pastorem & S. Ministerii lubecensis seniore. Observat tamen *Lichtscheidius* statim in Principio, scriptum illud lubecense magis, quam alia, modestiam observasse, idque laudat ex merito. Et duo hic capita persequitur: 1. D. Rechenbergium propositis pacis mediis usurum, & usum esse, modo ab altera parte vacivas invenisset aures. 2. si quæ sint obstacula, quæ tam laudabilem scopum impediant adhuc, iis ab utraque parte occurrendum esse.

Ferdin. Helfricus *Lichtscheid*, natus Wermlingæ, pago Austria, V. lapidibus supra Viennam, in pueritia exul factus, & patre orbatus, discipulus Erh. *Weigeli*, & Fridem. *Beckmanni*, primum diaconus cizensis, postea S. theol. doctor, consiliarius consistorialis Regiæ Maiestatis borussicæ, pastor & præpositus ædis S. in Colonia ad Spream, Circuli ad eam pertinentis & Gymnasii inspector, commissarius Directorii pauperum, & Academiæ scientiarum regiæ socius, vir infirmæ quidem valitudinis, sed a

Deo mire confortatus, ita ut concionando, meditando & scribendo, (inter cuius scripta est etiam Interesse veritatis) aliisque laboribus multum præstare valeret, piam animam Deo reddidit A. 1707. cum vixisset annos 46. Suam ipse vitam descripsit, eaque annexa est sermoni sacro, quem in funere eius ad ecclesiam habuit Luc. Henr. *Thoringius*. A D. *Rechenbergio* egregium nactus est eulogium, quippe qui eum in Præfatione Veris pacis mediis præfixa a 3. vocat non solum fundamentaliter doctum philosophum, sed accuratum quoque & christianum theologum.

M. G. W. P. L. Grundlicher beweis, Fundamentalis demonstratio, Thomam *Honstedium* in sua Remonstracione veritatem & innocentiam violasse. Lipsiæ 1703. Cum Præfatione D. *Rechenbergii* ad Pastores lubecenses, & XX. Quæstionibus ad Ioan. *Wincklerum*, pastorem hamburgensem, super eius Epistola ad D. Io. *Fechtmum*. Et Demonstratio & Quæstiones sunt LICHTSCHEIDII.

Ferd. Helfr. LICHTSCHEIDII Freundliche bitte, Amica petitio melioris explicationis doctrinæ de termino gratiæ, in quantum ille in fine vitæ corporalis, sive in temporali morte ponitur. 1703. Petitio hæc fit ad *Honstedium*, rev. Ministerii lubecensis seniozem, cui III. proponit quæstiones: 1. cur illud temporis intervallum, quod a petulante induratione incipit, & usque ad mortem durat, tantum eiusmodi sint actiones voluntatis Dei, quæ quidem divinam peccatorum pœnam, sed semper cum respectu ad pœnitentiam induratissimi etiam peccatoris, secum trahunt; nunquam vero pœnam, quæ sine intuitu pœnitentiæ hominis perpetuo obstinati est, in se pati ac tolerare possint; & quomodo hæc pœnitentis hominis pœna conciliari possit cum eo, qui peccatum commisit in Spiritum sanctum? 2. Cum in morte temporali concursus fiat diversarum actionum, quænam Deo, homini, & mortitribuendæ sint: & quænam ex illis, una ne, an plures, mortem proprie constituat vel constituent terminum gratiæ peremptorium, adeo ut gratia postea in æternum non possit offerri? 3. Quam connexionem mors babeat cum sequente æternitate, & an immutabilis semper status in æternitate initium faciat?

EIVSDEM Sendschreiben, Epistola ad D. Io. *Fechtmum*, Lipsiæ 1703. A quo humanissime petit, ut de præcedentium quæstionum

stionum triga sententiam ferat, atque ostendat, cur finis vitæ naturalis finem faciat gratiæ divinæ?

Ierem. Henr. RICHTERI Ittigische Disputirkünste, Sophisticationes Ittigianæ. Lipsiæ 1703. Bene multas detegit auctor, atque ad eas respondet. Præfatio est *Rechenbergii*, qua Ittigii falsa, ut vocat, & iniurias repetit ac refutat.

Frid. Helfr. LICHTSCHEIDII Hertzliche Ermahnung, Pia admonitio ad D. Thomam *Ittigium*, ut ab usitatis sarcasmis in scriptis controversiarum desistat, & plus conscientiæ, moderatio- nis & caritatis ostendat. Lipsiæ 1703.

Petri Sigism. PAPE Gebührende ablehnung, Iusta repul- sio derisionum & conviciorum, quibus adversus ipsum usus est D. Thomas *Ittigius* in Præfatione in II. Partem suarum concionum funebrium. In hoc scripto defendit se auctor & graviter, & mo- deste, idque in forma epistolæ direxit ad D. Io. *Olearium*, Ordinis theologi illo tempore seniore.

Petrus Sigismundus Pape, natus Freyenwaldæ ad Viadrum A. 1666. die 20. Aprilis, Doctorum lipsiensium Io. Benedicti *Carpovii*, Io. *Olearii*, Val. *Alberti*, Aug. *Pfeiffert* & Lic. *Rivini* disci- pulus, primum diaconus substitutus ecclesiæ patriæ, pariterque modo conrector, modo rector scholæ, deinde ecclesiastes ad S. Petri Coloniz ad Spream, & propter insignem eruditionem ac pe- ritiam, præsertim in linguis orientalibus, in Societatem scientia- rum receptus Regio-borussicam, multis variisque scriptis est cele- bris, tam latinis, quam germanicis. E germanicis sunt illa contra D. *Ittigium* & D. *Stolzium* in caussa terministica, Christianismus apostolicus, Catena catechetica, Explicatio epistolæ S. *Iude*, Dis- crimen doctrinæ socinianæ & euangelicæ, Error mortalium de externa communione christianæ ecclesiæ, Marchicæ & euangelicæ conciones iubilæi, Veritas pro termino gratiæ contra *Niebuickii* Ter- ministam calvinizantem, *Zennorennam* ad Io. 3, 8. Lucubrationcu- la de officio Christi mediatorio, & Lexicon onomato-phraseo- logicum N. Tri, cuius præcefferat Compendiolum, seu Specimen. Sat magnum est elogium, quo eum lætat tam veri, quam iu- sti amans D. *Rechenbergius* Præfat. in Richteri Sophisticationes Itti- gianas B 3. scribens, esse doctum & verum theologum.

EIVS-

EIVSDEM Gewissens-rüge, Conscientiæ vellicatio, ad D. Thomam *Ittigium*, & quidem adversus eius animosas exceptiones in Præfatione in Reineccii Boesianismum per theologorum Responsa & testimonia condemnatum. Coloniae ad Spream 1704. Bono ait Papius se id animo scripsisse, atque eum in finem, ut Ittigius converteretur. Addidit etiam Præfationem seu Epistolam ad D. Fran. Iul. *Lutken*, cui adhuc collegæ suo, iam vero in Daniam abituro ad capeffendum munera consiliarii consistorialis, concionatoris aulici, & professoris theologiæ, gratulatur de novis dignitatibus, & optima ei quæque adprecatur, in fine promens testimonium *Bugenbaggii* de iis, qui peccatum committunt in Spiritum sanctum, quod tales resipiscere deinde nequeant. Sicut ad calcem huius tractatus exhibet testimonia *Hülsemanni*, & Sal. *Garneri*, adversus Ittigii sententiam.

Basilii SCHMIDII Klarer beweis, Perspicua demonstratio contra D. Io. Georg. *Neumannum*, & D. Thom. *Ittigium*, quod nova falsi terminismi defensione sua, ab Huberianismo & Puccianismo minime se liberaverint. Francofurti & Lipsiæ 1704. Hic igitur ex professo agit de *Huberianismo* & *Puccianismo*, ac telum in aggressores retorquet, quo illi ipsum ferire intenderant.

Andreas STVBELII Rede mit Gott, Colloquium cum Deo de eo, quod Spiritus antipietistici A. 1699. publice exposuerunt. Francofurti 1700. Et nominatim quidem D. Sam. *Schræer*, D. Iac. *Wachtler*, D. Sam. *Schelguig*, M. Frid. Christ. *Bücher*, & A. M. Z. P. C. L. Cui insertæ sunt Epistolæ ad D. Io. Georg. *Neumannum*, D. Io. Henr. *Fenstkingium*, D. Io. Frid. *Mayerum*, D. Sam. *Schelguigium*, M. *Bücherum*, & M. Albert. Christianum *Roschium*. Quorum omnium conscientiam fodiat, & ne ex pietatis commendatione studioque monstrum pietismi facere, eumque in cultoribus suis persequi pergant, hortatur. Agit etiam de D. Io. *Fechtio* p. 29. & *Mayero* p. 30.

Das befriedigte gewissen, Tranquillata conscientia super sanctificatione sabbati. A. 1703. Auctor eius est Io. WELMER, qui ex scriptura S. & primorum Christianorum praxi ostendit, præceptum de sabbato, in quantum est ceremoniale, Christianos
non

non obligare: interim bene fieri, ut die dominico, qui SS. Apostolis placuit, & inde ab eo tempore inter Christianos ad hoc negotium observatus fuit, synaxis fiat, & cultus divinus instituitur: curandum autem Magistratui christiano, & Ministris ecclesiæ, ut verum celebretur sabbatum, sine peccatorum perpetrations, sed & sine rigore iudaico. Scriptum hoc accurate est concinnatum, & lectione dignum.

Io. *Welmer*, Egelna-magdeburgicus, a regimine scholæ wanzlebiensis ad pastorum schermekensem vocatus, per XXVI. annos singulari eum fide, industria ac diligentia obiit, & vel XX. tractatibus germanicis in publicum emissis vitam deposuit A. 1704. ætatis 53. cum dimidio. Inter illos autem sunt Vnitas spiritus, verum fundamentum conciliandi religiones diversas: Simplex instructio, quomodo Ecclesiæ Protestantium coniungendæ, atque ita reformandæ sint, ut apostolico cœtui vere comparari possint: Fontangiarum delectatio, in piis mulieribus & virginibus sedata & suppressa: & Mens cordis sui, sive magna & singularis devotio, quam nonnulli Christianorum hodie venditant, quando se ab Ecclesia Christi separantes, sine necessitate S. cœnam sive soli, sive cum secta sua celebrant.

SINCERI EVANGELICI Sendschreiben, ad Saxonicum aliquem theologum de vera, viva & activa fide. 1699. Verus huius Epistolæ auctor est D. Paulus ANTONIVS, docens in ea, fidem veram, vivam & activam requiri ad iustificationem, & vivam atque activam dici, non quia vitam & efficaciam suam a caritate accipiat, neque propter apprehensionem Christi, sed quia est vis & operatio Spiritus sancti, & iam viva est, cum Christum apprehendit. Et hanc doctrinam tuetur contra D. Io. Georg. *Newmannum*, & D. Sam. *Schelvigium*.

Paulus *Antonius*, natus Hirschfeldæ prope Zittaviam in Lusatia A. 1661. serenissimi Friderici Augusti, heredis Electoratus saxonici, a concionibus in bienni per Galliam & Hispaniam itinere, deinde superintendens rochliziensis, ac tandem theol. doctor & professor in academia halensi, atque assessor Consistorii regii, vir religiosissimus, pacisque & concordie amans, exhibuit Concilii tridentini, adeoque & Pontificiorum doctrinam publicam, & plures

Dissertationes, ut de Insigni harmonia fidei, quæ iustificat, & fidei, quatenus iustificare dicitur, de Qualitate fundamentorum, ex quibus *Pontificii* Principibus persuadere nituntur Professionem fidei tridentinæ, contra *Anonymi* alicuius, cur serenissimus N.N. romano-catholicæ se addiderit religioni, scriptum, de *λασµω* sive Propitiatione, ex 1. *la.* 2. *2.* de Vera & falsa doctrina recte dignoscenda, de Discrimine praxeos philosophicæ & theologicæ, de Libertate christiana, ex *Luibero*, de Genuino principio actionum christianarum, de Redemptione per *λυτρον* seu pretium: & alia.

Io. Adolphi FROHNII Gründlicher beweis, Solida demonstratio spiritualis sacerdotii omnium prudentum, Deoque devotorum Christianorum. Muhlhusii 1703. Contra P. Edmundi *Baumanni* Partem I. Vocationis apostolicæ romano-catholicorum Sacerdotum: Cuius etiam Excerpta hic dantur, ad quæ Frohnus ex ordine respondet. Spirituale autem sacerdotium ita describit, quod sit dignitas & ius spirituale, quod Christus fidelibus suis liberis in baptismo, & per unctionem Spiritus sancti in conversione largitus est, in quo, virtute inhabitantis Spiritus, quotidie Deo grata offerunt sacrificia, sed & proximum suum ex verbo Dei ædificant, pro suo proximo deprecantur, eique benedicunt, in casu necessitatis baptismum administrant, peccatorum absolutionem annunciant, S. cœnam porrigunt, præterea doctrinas & opera hominum ex verbo Dei diiudicant, templi sui spiritualis curam gerunt, sancto in decore coram Deo ambulant, & sanctum perpetuo celebrant sabbatum.

Io. Adolphus *Frohnus*, primum rector scholæ lemgoviensis, deinde ibidem pastor, postea S. theol. doctor, pastor primarius, superintendens, Consistorii assessor, & scholarum inspector in libera & imperiali urbe Muhlhusio, laudatus a *Theologi vintaliensibus*, quod in theologicis eximie sit doctus, & invariatae Augustanæ confessioni sincere addictus, quodque eius eruditionem non satis commendare possint, obiit A. 1713.

M. T. H. (M. Tobiz HOEPFNERI) Vnterricht, Instructio, secundum quam studiosus theologiæ biennii spatio tantum potest addiscere, ut Deo & hominibus in munere suo recte & dextre

dextre servire valeat. Atque hoc opus suum duobus absolvit capitibus, quorum primo agit de initio studiorum in genere; secundo de modo tractandi studia theologica & philosophica, ac speciatim de theologia rhetica, polemica, exegetica seu homiletica, morali; item de Logica, Oratoria, Physica, Historia, & Geographia. Nec dissimulandum, utiles hic tradi doctrinas, & monita perquam utilia.

Tobias Höpfner, philos. magister, eoque tempore, quo Instructionem edebat, legens Lipsiæ, sive privatus doctor, deinde pastor adiunctus Klein-Gaßfranii in Silesia, adversarium eo expertus est D. Io. David. Schuvedinnerum, quod omitteret in concionibus exordia, & orationem dominicam, valvisque templi hymnos, qui cantari deberent, affigendos curaret. Sed non tantum ipse contra eum se defendit, verum etiam defensus est a Liebmanno Philippo Zeisoldo.

Constantini SCHVTZII Infelix laqueus diaboli, quo multi clerici captivi trahuntur ad tristissima fata Iudæ Ischarioth. Lipsiæ & Regiomonti 1702. Oppositus Censuræ I. C. S. adeoque est Apologia contra obiectiones ipsi factas.

Constantinus Schützius, wratislaviensis, Aegid. Strauchii, & Io. Musai discipulus, primum ecclesiastes in insula Stublavienfi, patriæ suæ, deinde diaconus in æde catharinaea, tandemque pastor ad S. Mariæ, edidit Disputationem de fundamentis hypotheseum astronomiæ, Manes Rathmanni intempestive evocatos, Orationem Chytrai de Studio theol. recte instituendo, cum Annotationibus, Medicamen contra Scholgvigii pomum eridos, Vindicias Informatorii biblici Io. Arndii, & alia, atque in munere sacro, fideliter serviendo, consumtus est A. 1712. ætatis 65. Charitijs de viris eruditis gedanensibus p. 130.

Io. VINITORIS Specimen vindiciarum adversus Sebast. Edzardi Schediasma de termino gratiæ. Magdeburgi 1702. Censorem illum ait D. Reichenbergio affingere, quod præsidium suæ de termino gratiæ revocatrici sententiæ tantum in testimoniis theologorum quæsierit, ipsum vero nec subiectum, nec prædicatum, nec nexum quæstionis intelligere; ceterum loca, si-

ve testimonia theologorum a *Rechenbergio* allata, sed quæ censor evertere laboraverit, pro virili vindicare ac tueri studet.

Io. *Vinitor*, (verum ne, an fictitium hoc sit nomen, in dubio relinquo) francus, & philos. magister, discipulus fuerat D. *Rechenbergii*, & quoniam hic in VII. Additamento p. 102. scripsit, se nolle cuivis assultori respondere, ideo ille eius in se partes suscepit, atque ita pietatis officium præstare se posse ac debere credidit.

EIVSDEM Refutatio Demonstrationis *Edzardiana*. 1702. Nimirum Sebast. *Edzardus*, Log. & Metaph. professor in Gymnasio hamburgensi, ediderat Demonstrationem, ut vocat, manifestam contra D. *Rechenbergii* scripta de termino gratiæ divinæ. Eam hic iam examinat & confutat discipulus, ut diximus, *Rechenbergianus*. Alia contra eundem, quæ hic compacta sunt, certa de causa prætereo.

Andreas STVBELII Confessio spei certæ & indubitatæ, D. Io. Christoph. *Nungefferi* Spei desperatæ meliorum temporum opposita. Francofurti 1698. Hac in Refutatione auctor *Nungefferum* presso pede sequitur, atque, ut ulterius habet titulus, curiosa de reditu Christi, consummatione huius mundi, chiliasmo & antichiliasmo, conversione Iudæorum & Gentium, & exitu antichristi tractat dilucide.

EIVSDEM Novissima Antipietistarum. 1702. Contra doctores *Meyerum*, *Neumannum*, *Nungefferum*, & M. *Rotthium*. Inter alia declarat, quid pietismus sit genuinus, quid antipietismus, & antipietista.

Causa Dei & pietatis, Symmystis Io. Henr. *Feustkingii*, superintendentis iessinensis, versibus ostensa. (1698.) Occasionem ad scriptum hoc formandum sumpsit auctor ex Epistola *Feustkingii* circulari ad Symmystas, eo quod illa esset, certe ipsi videretur, virulenta in Pietistas & Chiliasistas. In fine exhibetur Summa hæresium Pietistarum, quas superintendens sibi fingat.

Sigism. BEERENSPRVNGII Collatio cum D. Thoma *Juthio* de quæstione, An fidelibus & stantibus gratia divina & remissio peccatorum vere & iterato a ministro ecclesiæ conferri possit,

fit, & debeat? Halæ magdeburg. 1704. Auctor negat; *Isidius* autem affirmaverat in disputatione A. 1703. die 28. Aug.

Siegmund *Beerenprung*, philos. magister pastor cudenhai-
nensis, laudatur a Ioach. *Langio* Antibarbari orthodoxiæ Tomo I.
521. & T. II. 520. ab eodemque defenditur contra D. Val. Ern. *Le-
feherum* Tomo IV. Anticriticorum (der Aufrichtigen nachrichten)
p. 32.

CLXII.

Eliz VEIELII Defensio Exercitationis historico-theolo-
gicæ de ecclesia græcanica hodierna, adversus Refutationem Senis
chii, id est, Leonis *Allatii*. Francofurti 1666. Exercitatio hi-
storico-theologica erat disputatio, ab EL. *Veilio* conscripta, Ar-
gentorati typis impressa, præsideque D. Io. Conr. *Dannhausero* ibi-
dem in academia habita. Refutatio *Allatiana* hic etiam subiuncta
cernitur. Capita autem, de quibus controvertitur, sunt XXXV.
videlicet: Additio, *Filioque*, Aquæ calidæ admistio, Artolatria,
Baptismatis immersio trina, Chrismatis in baptismo coniunctio,
Clerogamia, Communio sub utraque, Confessio auricularis, Con-
firmationis sacramentum, Crucis lignum, Descensus Christi in
eucharistia, Eucharistia infantibus præbita, Excommunicatio mu-
tua, Fiducia propriæ iustitiæ, Hæreticorum supplicia, Idololatria,
ieiunium, Imaginum cultus, Infernalis mutabilitas, *Lutherus* de
verbo Dei, Matrimonii insolubilitas, & sacramentum, *Muhamme-
danorum* testimonium, Operationes divinæ, Origo schismatis, Or-
dinis sacramentum, Panis enzymus, Papæ primatus, Polygamia
successiva, Pœnitentiæ sacramentum, Præsanctificata, Processio Spi-
ritus sancti ex Filio, Psychopannychia, Purgatorium, Sacramen-
torum numerus, Traditiones, Tubingense negotium, & Vnctio ex-
trema. Præmissa est Epistola Christoph. *Arnoldi*, in qua occasio-
ne calogeri Ioasaphi *Logothetæ* multa narrat de rebus Græcorum,
videlicet de pronuntiatione diphthongorum & literæ S, de deri-
vatione vocis *Calogerus*, de Concilio florentino, de fictitia tam ab-
legatione *Gabrielis* patriarchæ alexandr. ad Papam romanum, quam
concordia Græcorum & Armeniorum, de communione sub utra-
que, de triplici lingua græca, excommunicatione tympanitica,
monte Athos, Templo Sophiæ & Moïsis sepulcro.

Elias *Veiel*, ulmenfis, *Bæcleri*, *Schmiedtorum*, *Dannhäuser*, *Io. Meißneri* & *Calovii* discipulus, philosophiæ magister, ac postea theol. doctor, eiusque in patria urbe professor publicus, antistes Ministerii sacri, & Gymnasii director, A. 1706. pectoris angustia & catarrho suffocativo extinctus est, ætatis 70. Multis scriptis, tam latinis, quam germanicis inclaruit, e quibus sunt sequentia: Brevis institutio, quomodo euangelica veritas contra pontificiam falsitatem, secundum Catechismi ductum, modeste defendi possit, Observationes ecclesiasticæ in *Ambrosii* de ecclesiis tradendis orationem, Excerpta Prognostici *Liechtenbergiani* de calamitatibus Germaniæ per Regem aliquem Galliarum infligendis, Explicatio utriusque epistolæ *S. Petri*, *S. Augustinus*, veri falsique in capitallioribus cum pontificiis Doctoribus controversiis fidelis index, *Vrbani Regii* Memoria & merita in ecclesiam Dei, Dissertatio de scriptoribus canonicis & apocryphis, contra *Christoph. Sandium*, Isagoge in Dissertationes Natalis *Alexandri*, Historia & necessitas reformationis euangelicæ per Lutherum institutæ, ex scriptis *Georgii* Principis anhaltini, & Præfationes in *Aeg. Hunnii* Tractatum de maiestate *S. scripturæ*, in *Io. Frickii* Examen potiorum errorum *Iac. Boehmii*, in *H. G. W. E. M.* Demonstrationem, quod *Gottfr. Arnoldus* Valentinianum fragmentum Theodoti nec dextre, nec fideliter transtulerit, atque in Ingenuam ostensionem multarum falsitatum & pravarum defensionum *Gottfr. Arnoldi*; de concionibus, disputationibus, atque ineditis ut nihil dicam. Vide *Pippingii* Memorias theologorum p. 1665. & *Serpilli* Epitaphia theologor. suev. p. 75. Magnis etiam elogiis legimus ornatum: a *Weihenmaiero* enim apud Pippingium l. c. vocatur doctrina pariter & vita sanctissimus vir, & singularibus prorsus donis, quibus res christiana adiuvari poterat, a Deo instructus, qui verbum Domini summa prædicaverit efficacia, ac rarissima eloquentia & voce tonante contumaces Achabos, impiasque Izebeles, sancto correptus zelo, obiurgaverit, & tantum non impune grassantia ac crescentia scelera mascule reprehenderit; simul tamen piæ afflictasque animas, dirissimis præsertim sub gallico-bavarico iugo temporibus, divino recreaverit solatio ac sustentaverit; a *Fechtio* in seculi XVI. Hist. libertate & fructu D3. summus theologus, & in antiquitatibus, cum primis ecclesiasticis, solide versatus; atque in *Seckendorffio* in Histor.

Histor. lutheranismi lib. III. sect. 30. magnæ eruditionis & pietatis theologus. Plura dabunt *Serpillus* l. c. & clarissimi auctores *Actorum erudit.* diversis in locis.

EIVSDEM Exercitatio theologico-ecclesiastica de variis œconomiz sacræ, potissimum ecclesiasticæ, generibus. Vlmæ 1688. Qua ostenditur œconomiz seu dispensationis ecclesiasticæ species esse IV. & primam quidem versari *περι τα εξωθεν*, seu circa mores, ritus & disciplinam ecclesiasticam; secundam *περι τας λεξεις*, seu circa varium & liberum de dogmatibus & rebus fidei loquendi modum; tertiam *περι τα προσωπα* circa personas, ut quando illi, qui ab aliquibus doctoribus & ecclesiis excommunicati sunt, ab aliis recipiuntur & in communionem admittuntur, fidei unitate & concordia utrinque integra manente; quartam *περι τα επιτιμια* seu criminum commissorum & canonicarum pœnarum relaxationem. Et hac occasione aliquot graves errores Andr. *Schoetti* in Photii Eclogis vertendis commissi deteguntur & corriguntur: cumque *Enlogius* apud Photium potestatem dispensationum ecclesiasticarum in primis penes eos, qui thronis episcopalibus insident, esse doceat, ideo etiam de thronis episcopalibus sermo heic instituitur, & coronidis loco exempla aliquot plagiariorum adferuntur, ut *Schoetti*, *Corderii*, *Maimburgii*. Vide *Acta Eruditorum* A. 1689. 123.

EIVSDEM Disquisitio theologica de sententia S. *Augustini*, an hæretici & schismatici vi ad fidem sint cogendi? Vlmæ 1689. In qua ex diversis locis probat, virum sanctum violentiam in conscientias minime adprobasse, additque, eandem omnibus piis ecclesiæ doctoribus mentem fuisse.

EIVSDEM Historia & necessitas reformationis evangelicæ per Lutherum feliciter institutz. Vlmæ 1692. Ostensa ex scriptis serenissimi Principis anhaltini *Georgii*, 1. ob varias corruptelas in dogmatibus. 2. ob superstitiones plurimas in cultibus electitiis. 3. ob *απειριαν* in rebus adiaphoris & cærimoniis, vel obtrusis, vel impugnatis. 4. ob causas malorum & abusuum; & tandem objectiones proponuntur ac solvuntur. Mantissæ loco p. 456. accedit Narratio de illustri viri Ant. *Albizi*, Nobilis florentini, conversione, qui orbi literato dedit Regum & Principum Stemmatæ,

ta, Tractatum de principiis religionis christianæ, & Exercitationes theologicas, pieque obdormivit Campidoni A. 1626. ætatis 79: *Acta erudit.* A. 1693. 85.

EIVSDEM Romano-catholicus dubitanti in disputatione de conceptione B. Mariæ virginis. Francofurti & Lipsiæ 1697. Maxima præsentis opusculi pars aliena est, summam exhibens libri Petri de Alva & Astorga, ex ordine Minorum, sub titulo, Funiculi nodi indissolubilis de conceptu mentis & conceptu ventris, Bruxellis A. 1663. editi. Huius auctoris scopus eo tendit, ut iactatam doctrinæ Thoma aquinatis ab omni errore defectuque immunitatem, & animæ Mariæ ab omni culpa & macula præsertionem inter se conferat, & Dominicanis ostendat, ea, quæ ab ipsis dicantur de S. Thoma, eiusque doctrina, operibus, scriptis, scientia & sapientia ratione puritatis, gratiæ, prærogativarum, & privilegiorum, longe maiori iure & gradu de Mariæ virginis conceptione eiusdemque puritate ac immunitate a peccato dici concedique debere. Finitis autem Excerptis, Veielius epicrisin subiungit, litemque in romana ecclesia diu agitatam ostendit nunquam decisam fuisse, Minoritam interea Dominicanos, vi suarum hypothesium, in magnas coniecisse difficultates, nec facile pontificiis scriptoribus miracula, visiones ac revelationes crepantibus fidem adhibendam, Euangelicorum autem viam, qua sanctissimæ Christi genitrici debitum, nec iusto maiorem honorem exhibent, tutiorem dicendam & laudandam. *Acta erudit.* A. 1697. 483.

EIVSDEM Dissertatio de Chrysostomi dicto: *Millia peccasti millia penitentiam age.* Vlmæ 1701. Illud ex antiquis ecclesiæ græcæ & latinæ doctoribus illustratur, atque ad quæstionem de termino salutis & gratiæ revocatricis placide determinandam accommodatur. Nimirum auctor dispescuit Dissertatiunculam in III. Sectiones, quarum prima continet scita Patrum de ianua gratiæ, usque ad finem vitæ serio penitentibus semper patente; secunda eos locos, qui duriori sententiæ patrocinari videntur; tertia cohortationes & comminationes adversus eos, qui longanimitatem divinam cervicibus suis, tanquam pulvillum nequitix, substernere conantur. Stat itaque auctor a partibus D. Ittigii, D. autem Rechenbergii sententiam improbat. Quamquam non eum intel-
ligat

ligat per iuniorem theologum, sed *Boesius*: ita enim se se explicat in Epistola ad amicum, de qua statim dicturi sumus. Memorabile autem est, quod Aug. *Pfifferus* in Antimelanchol. l. 2. c. 20. p. 1027. ad Chrysostomi verba annotat, quodque ex eo repetitur a *Rothenbergio* in Præfat. in *Lichtschedii*. Vera pacis media a 4.

EIVSDEM Epistola ad amicum de iniquiore censura V. C. in Dissertationem chrysostomianam, 1702. In qua ad *Rothenbergii* Epistolam ad Eusebium Pacianum scriptam respondet, negans, se eum vocasse theologum iuniorem, aut contra ipsum disputare voluisse, ac dolens, disputatione de termino gratiæ peremptorio tempus perdi, quod melioribus & utilioribus rebus impendi posset. Notandum autem, *Rothenbergium* Veielio dicenti, serio pœnitentibus gratiæ ianuam semper patere, his respondere verbis: *Quis hoc negavit?* immo scribere, se eius sententiam mente, ore, calamoque adprobare,

Christophori SONNTAGII Animadversiones C. miscellæ in fanaticismum tam veterem, quam recentiore. Altorfii 1701. Fanaticismum autem appellat fallacem & inanem pietismum, sive falsam pietatis veræ & illuminationis veræ persuasionem, cum portentosa eiusdem testificatione identidem coniunctam. Et in fine reiicit *Hobergi* definitionem theologiæ mysticæ, & phrasin hanc, *Christus est novus Adam in nobis*.

Christoph. Sonntag, editus in lucem Weidæ - Variscorum, *Frischmuthi*, *Velthemii*, *Poesneri*, *Io. Musai*, *Niemanni* & *Beckmanni* discipulus, primum sacerdos oppurgensis, deinde superintendens, & gymnasii inspector schletusfingensis, tandem theol. doctor, & professor primarius in academia altorfina, & ecclesiæ antistes, mira alacritate indefessoque bene merendi studio in rebus muneribusque suis expediendis versatus, non tantum labores utriusque cathedræ fideliter magnoque zelo obivit, sed multis etiam variisque scriptis consignandis atque edendis, inter quæ potissimum sunt conciones & disputationes, tam græcæ quam latinæ (nam & litteras græcas Altorfii docebat) tempus impendit, acriter dimicans contra *Papistas*, *Calvinistas*, *Chilistas*, *Pietistas*, *Adiaphoristas*, *Gyonistas*, *Socinistas*, *Donatistas*, *Adamonistas*, *Atheistas*, & quos non? fatoque cessit anno 1717. ætatis 63. Vide *Programma*

Pars IV. In 4.

Kkk

acade-

academicum in funere eius positum, & CL. Io. Dav. Kaleri Fastos universitatis altorfinæ in rectoratu annuo D. Eucharii Gottlieb *Rückert* p. 14. in quibus nec elogia, nec scripta defuncti reticentur. Adde *Lichtscheidium* in Epistola ad D. *Fechtmann* in causa controversia de Gratia revocatrice termino)(2.

Neues muster, Novum specimen impietatum pietificarum. Est epistola alicuius clientis ad ipsius patronum perscripta, in defensionem D. *Sonntagii* contra libellum, ut vocatur, famosum, qui recensetur in Novis colloquiis mense Ianuario anni 1702. p. 14. atque in ea vindicantur Animadversiones in fanaticismum, quæ in illo false perstrictæ erant. Quis autem vindiciarum istarum auctor sit, dicere non habeo: alii eas tribuebant ipsi celeberrimo doctori, alii uni ex eius familia.

Io. Iacobi M V L L E R I Unio mystica. Francofurti 1703. Quæ ipsi videtur consistere in fide & operationibus fidei propriis, per quas inter se aduniantur Deus & fideles, non inde exclusis, sed supposita omnino ex parte Dei gratiosa operatione, supposita item intima Dei ad fideles & in fidelibus præsentia, eo nimirum ipso, quod per verbi promissiones, quibus insistit, quasque amplectitur fides, Deum & Christum dominum suum faciat Deum & Dominum faventissimum redemptoremque æternum, eo, inquam, ipso, quod fides specialis gratiam Dei & meritum Christi ad se transferat, sibi que applicet tam per assensum ex parte intellectus, quam per fiduciam ex parte voluntatis, ut adeo unio illa ex parte fidei & virtute fidei non sit realis ac physica ipsarum substantiarum unio, sed mystica, intentionalis, & unio in spiritu seu spiritalis, idque tam certo, vereque, quam verum est & indubium, quod *energenti* & operationes fidei, ceu actus per essentiam & rationem suam formalem immanentes, realiter non progrediantur foras & ad extra, & ut immanentes ne possint quidem, adeoque nullum habeant terminum realiter extra se productum: cuius modi sit ipsarum personarum & substantiarum realis unio. Præmittitur Præfatio, in qua auctor sententiam suam, & occasionem scribendi huius tractatus, eiusque contenta exponit: & subiungitur Auctarium, agens de Christo in statu exinanitionis secundum humanam naturam non necessario omnipræsente, idque con-

contra Scherzani Systema theol. Loco. IIX. de Christo §. 25. p. 229.
Vide Narrat. innot. A. 1704. 483. & A. 1706. 464.

Ioann. Iac. Müller, ulmenfis, Boecleri, Dannhaueri & Ioannis Musæi difcipulus, ſenior rev. Miniſterii auguſtani, elucubrav. Syn-
criſin concilii nicæni & tridentini, Diſſertationes de veterum
diebus feſtis, in quibus noctu lampades accendebantur, de cereis
ſaturnalibus & igne luſtrico, deque more, quo Perſæ olim ſol-
lemni formula aquam & terram poſcebant ab iis, quos ſibi erant
ſubiugaturi, Iudicium de cometis, cum appendice contra Mar-
cellum Squarcialupum, & Andr. Dudithium, Conciones paſſionales,
Fundamentum fidei romano-catholicæ, contra P. Eifenbus, & Vin-
dicias tractatus de Vnione myſtica, obiitque magna fide præditus
A. 1706. ætatis 68. *Serpilius* Epitaph. theologor, ſuev. gr. *Wendler*
diſp. de Auguſta literata p. 38. & auctores *Narrat.* innoc. qui ad
A. 1704. p. 483. Müllerum noſtram appellant virum in eccleſia
percelebrem.

Io! PRAETORII Antichristus per gematriam detectus, ad ductum *Apocal.* 13, 18. A. 1674. Quo ergo modo? Scribit ebraice *Papa romanus*, singulisque elementis subiicit numerum ipsis assignatum, qui omnes collecti faciunt 666. qui ibi dicitur esse numerus bestiae: & hinc pronunciat, Papam romanum esse antichristum. En schema revelatoris:

פ פ פ ע ר ו ס ע ב י ט

60. 10. 50. 70. 40. 6. 200. 70. 80. 80.

Io. *Prætorius*, Zetlinga novo-marchicus, philof. magifter, & poëta laureatus cæfareus; condidit. Theſaurum chiromantiz, Schemata de bruma, de conſcinomantia, de olla fortunæ, Alectryomantiam, Hibernacula piconiſorum, Descriptionem Meliboci & ſpecus *Baumanniæ*, Librum de pollice, Saturnalia, Philoſophiam futilem mulierum, Zodiacum mercurialem, Luſum chiromanticum, Dæmonologiam *Rubenzablii* ſileſii, & alia, atque ſpeculari deſiit anno 1680, *Witte* Diar. biograph. Q999 4.

CLXIII.

Christiani KORTHOLTI Disquisitiones Anti-Baronia-
nae. Lipsiae & Hamburgi 1708. Auctoris manu ante fatalem

diem passim locupletatz. Quarum I. agit de domo nazarethico-
 lauretana: II. de suffragiis pro defunctis. III. de purgatorio.
 IV. de confirmationis sacramento. V. de Ordinis sacramento.
 VI. de extrema unctione. VII. de traditionibus non scriptis.
 Accedunt huic editioni 1) Dissertatio antibaroniana IIX. de reli-
 quiarum cultu. 2) In canonem VI. nicæni concilii, Cardinalibus
Baronio & Bellarmino opposita Exercitatio. Occasionem condendi
 illius canonis ait dedisse *Moletium*, qui proxime ante coactam
 Nicææ Synodum adversus Præsulem suum alexandrinum insur-
 rexerit, eiusque violatis iuribus passim in ipsius provincia Episco-
 pos, presbyteros & diaconos ordinaverit; nicænos igitur Patres
 Metropolitâ generatim antiqua sua iura canone illo ivisse stabili-
 tum, in exemplar proposito Papa romano, Metropolitanorum pri-
 mo & antiquissimo, ut, quemadmodum is unus subiectas sibi ec-
 clesias regeret, nec ulli alii Episcopos ibi ordinare, similesve ex-
 exercere functiones sacras integrum foret, sic ad eius typum ale-
 xandrino quoque Antistiti privilegia sua metropolitana, sine cu-
 iusquam interpellatione, servari deberent illibata. 3) De pane
εὐχριστω, quem in Oratione dominica petimus, Exercitatio antisal-
 masiana. *Salmasius* enim sub finem Dissertationis de sœnore tra-
 pezitico p. 794, statuerat, Christum esse panem illum, quippe qui
 alibi dicatur panis *ζωοντις*. at Kortholtus de pane naturali, cun-
 ctisque ad vitam hanc homini necessariis interpretatur. 4) I. P. O.,
 (id est, Ioannis Paulini *Ohuckranzi*) Pater noster, sive dominicæ
 orationis Explicatio compendiaria; una cum Epistola auctoris
 nostri ad Sam. *Reyherum*, Ictum & Mathematicum, a quo Expli-
 cationem istam acceperat. Fatetur autem in Epistola, se eam pla-
 ne auream deprehendisse, perfectamque ab auctore pio, docto,
 ingenioso, & sacrarum scripturarum interprete peritissimo; unum
 duntaxat hoc sibi non probari; quod panem naturalem, quo ad
 vitæ nostræ sustentationem egemus, putet, non ea esse dignita-
 te, ut in oratione Domini locum habeat. 5) Syllabus omnium
 librorum, quos scripsit ediditque *Kortholtus* noster. 6) Adami
Tribbechovii Exercitationes V. ad Baronii Annales, inde ab eo lo-
 co, quo Isaacus *Casaubonus* desinit, continuatz. De quibus vide
Sapientiarum Introduct. in Hist. ecclesiast. 376. *Acta erudit.* A. 1709.
 366. Io. *Mollerum* in Hypomnem. ad Morhofii Polyhist. T. III.
 lib.

lib. IV. 122. & *Clarmundi* Einleitung 204. In prima sermo est de Historia sacra ab ascensione Christi usque ad Matthiæ electionem: in secunda de Actibus Apostolorum, antequam abirent Hierosolymis ad varias gentes: in tertia de Horis canonicis: in quarta de Diaconis ecclesiæ primitivæ. Sebastianus Kortholt, filius Christiani, auctor est Præfationis: in qua Adrianum Bailletum temeritatis accusat, quod Disquisitiones parentis vocarit *Parvum Antibaronium*, iisque nec visis, nec lectis, exprobraverit exiguitatem: occupationum multitudinem parenti suo ait tantum otii non indulgisse, ut telam, quam laudabiliter texere cœperit, pertexeret feliciter, omnesque Annales convelleret: auctorem indicat Explicationis dominicæ orationis: fraudem detegit editi sub parentis nomine opusculi, quod auctor inscripserat, *Methodus & apparatus studii theologici*, cum insulso & inepto hoc titulo, *Prodromus ingenuæ theologiae cultoris academicus*: Tribbechovium in eodem cum patre suo pulvere defudasse refert: & Pauli Sarpis atque Isaaci Casauboni de Baronii Annalibus, immo contra Baronium Epistolas, quas Præfationi subiunxit, a Marq. Gadio ad parentem suum pervenisse testatur.

In altera Præfatione,)( )(3. Io. Henr. Hotius.

Pag. 99. Chrysostomus, non, ut ipse (Baronius,) de Petro seorsum verba facile sesquipedalia.

Ostius. Vide *Sagittarium* Introduct. in Hist. eccl. 318.

Facit. In priori editione credendum est exstitisse, *prolatis* ampullas & sesquipedalia verba; quia *Crenius* Animadversion. P. XVI. 251. id carpit, ostendens, *proiscere* in phrasi illa non significare idem ac usurpare, sed omittere, abii-cere.

155. Alibi, libro nempe V. cap. 6. Sylvestro Papæ distinctionem ecclesiasticorum Ordinum adscribit (Polydorus Virgilius de Rerum invent.)

At hoc in Polydori loco citato reperire non potui, *Crenius* l. c.

Sebastianus Kortholt, natus Kilonii A. 1675, Philosophiæ moralis & Poëseos professor in academia patria ordinarius, & Biblio-

thezæ academici præfectus, non tantum varios beati patris libros cum Præfationibus suis emisit, verum etiam multa ex erudita penu sua depromsit, eaque sunt sequentia: Dissertatio de enthusiastico poetico, Commentatio de 150. poetis episcopis, Vita *Spinoza*, Oratio de meritis veterum scriptorum contra Perraltum, Dissertatio de viris illustribus, qui tarde animum ad litteras appulerunt, (quod argumentum præter *Bailletum* tetigerat nemo) *Ανδραγαθς*, sive de pueris doctis, a *Baillet*o omissis, Poëma de itinere suo belgico & anglicano, cum Programmate de Poëtis, qui itinera versibus complexi sunt, Defensio *Lotichii* vatis, obsidionem Magdeburgi prædicentia, contra Petrum *Bayle*, Vindiciæ veteris Poëticæ græcæ & latinæ, contra Io. *Clericum*, scriptorem Parrhasianorum, Dissertatio de bibliotheca academica kiloniensi, & alia de scriptoribus, quorum virtus singularibus in Philosophiam moralem meritis illustratur, Disquisitio poetica, utrum de ea recte iudicare possit, qui non est poeta? Oratio de veteris corruptæ vitæ academicæ causis, optimaque eandem emendandi ratione, & alia de Rectoribus academiæ durante hoc magistratu defunctis, iterumque alia numeris heroicis illigata, & anno Lutheranis iubilæo secundo habita, de *Lutheri* Principumque meritis in sacra cimbrica, ac denique alia de vita & meritis illustri G. G. *Leibnitii*. Edidit etiam Programmata plurima, & plura Poëmata, latina & germanica, publico & privato nomine. Iudicia de hisce scriptis deprehendes inter Poëmata *Brouckhusii* p. 31. 108. in *Françii* Posthumis 257. 312. & in Miscellaneis abbatis *Breithauptii* 54. 64. Confer *Nova litter. german.* A. 1703. m. Iul. p. 245. *Memoires de Trevoux* A. 1702. m. April. p. 318. *Bayle* T. I. edit. III. Opèris histor. & crit. p. 640. 784. 786. & T. II. 616. 624. Pet. *Baymannum* in Dial. contra Clericum p. 23. *Gœtium* de odio Pontif. in hymnos Lutheran. p. 5. *De la Roche* Memoirs of literature A. 1711. m. Octob. p. 332. *Memoires* par Mr. *Ancillon* p. 279. *Baymannum* sub exitum operis de natali academici francfurt. P. III. 139. Io. *Mollærum* passim in notis ad Morhofii Polyhist. *Gundlingiana* T. III. 142. & *Seydewitzium* passim in Historia litteraria, aliosque.

Adamus Tribbechovius, iubeccensis, Dorscheri, Varentii, Conringii, Sebraderi, Balth. Cellarii, G. Calixti, Haberkornii, Misleri & Strickii discipulus.

discipulus, primum apud Kilonienses Moraliū & Historiarum professor, deinde consiliarius consistorialis & ecclesiasticus, supremusque antistes gothanus, edidit librum de Doctōribus scholasticis, Meditationes de vita æterna, Soliloquia de passione Christi, & inter varias disputationes inauguralem unam de Christo unica via, veritate & vita ex Ioh. XIV, 6. non exiguum in componendo Theologorum wittebergenſium & ienensium diſsidio ſtadium poſuit, in pacificationis & colloquutionis cum Episcopo tinenſi negotio fideliter *Fergio* adſtitit, vir ſanctus, doctus, ſpecimen columnę reip. chriſtianę, in quo ſtadium fuit uberrimum, cognitio ſacrarum ſcripturarum exactiſſima, iudicium acre, & exteꝛſum, ingenium ad miraculum acutum, quique neminem offendit, niſi præpropero abitu: abiit enim ac deceſſit, inſultibus apoplectiſ, & convulſionibus epileptiſ infeſtatus, anno Chriſti 1687. quum nondum compleviſſet annum ætatis 46. *Pipping* in Memor. theologor. p. 187. & *von Seelen* Athen. lubec. P. II. 363. Elogia eius deſideras? En W. E. *Tenzelium*, qui in Exercitation. ſelect. p. 228. eum vocat maximę pietatis doctrinęque virum; Io. *Mollerum*, cui in Iſag. ad Hiſtor. cimbricam P. II. 370. audit theologus excellens, ac antiquitatum, in primis eccleſiaſticarum, peritiſſimus; Gothofred. *Vockerodtium*, a quo in Præfat. in II. Partem Latinit. reſtit. Guntheri n. V. laudatur, ut litterarum fautor ſingularis & æſtimator, ſollertiſſimusque ſacrorum antistes ſupremus; & Caſp. *Sagittarium*, qui Introducť. in Hiſtor. eccleſ. p. 317. ſcribit: Quanta variz rarioriſque doctrinę ſeges in his Exercitationibus collecta ſit, deprehendent omnes illi, quibus volupe eſt eaſdem cum cura legere: ſic ut non immerito doleamus, auctorem tum per occupationes alias, tum nova illa in Thuringia munera, ab tam utili labore fuiſſe abſtractum. Plura reperies in clariſſimi *Von Seelen* libro prædicto.

Io. Paulinus *Olivskrans*, CHRISTINÆ auguſtę, Suecorum reginę conſiliarius, Dominiorumque gubernator generalis, dominus in Vlwehal & Hofmantorp, vir, cuius meritis, teſte Sebaſt. *Kortholio* in Præfatione, exquisitiſſimę laudes non ſufficiunt, vixit, lumenque virtutum ſuarum ſparſit ſæculo XVII.

Io. Frid. KREBSII Schediasma de iure alienandi imperia, cum animadversionibus ad Cæs. *Baronii* Annalium ecclesiasticorum Tomum IX. A. 800. Lipsiæ & Hamburgi 1709. Editio secunda. Animadversiones istæ sunt politicæ, historicæ & theologicæ, iisque excutitur *Baronii* sententia de translatione Imperii romani ab Orientalibus ad CAROLVM Magnum per Papam, & constant IIX. Exercitationibus seu disputationibus, quarum I. agit de translatione Imperii. II. de Imperio a Græcis derelicto. III. & IV. de CAROLI M. patriciatu romano. V. de quæstione, An Imperator germanus esse debeat? VI. de Pontificis potestate transferendi Imperia. VIII. de quæstione, An Leo Papa rom. convenienter vel ob hæresin, vel iuris divini prætextu, Græcis Imperium abrogare potuerit? Et plures composuisset CL. auctor, nisi Io. Henr. Ottow, Histor. eccles. professor tigurinus, ad ipsum scripsisset, se iam absolvisse Examen perpetuum in *Baronii* Annales.

Io. Frid. Krebs, natus Baruthi A. 1651. *Frischmuthi*, *Weigeli*, *Bosii*, quid? polymathiæ studio etiam *Wedelii* medici, & Ioan. *Strauchii* ac G. W. *Struvii* Ictorum discipulus, eoque progressus, ut post impetratos magistri honores Philosophico ordini in academia ienensi adiungeretur, deinde per complures annos Gymnasii heilsbrunnensis rector, iam vero pastor ibidem, S. theologiæ professor, & serenissimor. Marchionum Brandenburg. consiliarius ecclesiasticus, Caspar. *Sagittario* Introduct. in Histor. ecclesiast. p. 319. agnitus, dictusque vir reconditæ doctrinæ, dedit etiam Scientiam morum & iuris, tam universalem, quam particularem, Commentationem de insigni discessione in ecclesia, ad Thessal. 2. Dissertationes de re litteraria, in scholis illustribus non ad ostentationem, sed ad usum vitæ, ipsumque hominis finem referenda, Commentarios metaphysicos & logicos, Introductionem ad scientias mathematicas, Disputationes de cometis, & coniunctionibus planetarum, de angulo contactus, de sectis philosophiæ gentilis, de latinitate, ad eamque pertinentibus scriptoribus, de poësi latina & germanica, Observationes ad Casp. *Sagittarii* Nucleum historiæ german. Annotata ad Iac. *Thomasi* Doctrinam Imperii, Conamina de lingua germanica & gothica, Historiam pragmaticam Regnorum & Rerumpublicarum, Historiam moralem carmina-

moniarum, pacis & belli temporibus, in ecclesia & republica, Orationem inauguralem de studiorum cyclopædia, & Opuscula theologica, de quibus vide *Relat. innoc. A. 1719. 363.* Parata etiam ad edendum habet Librum de obedientia Christi, Symbola ecclesiæ lutheranæ, Theologiam naturalem, Controversias cum Naturalistis, Arminianis, Socinianis, Pontificiis, Anabaptistis, Criticam biblicam V. & N. Tti, Iudaicarum vanitatum in ritibus, & falsitatum in doctrinis detectionem, Christianæ autem veritatis demonstrationem, Commentationem de concordia imperii civilis & potestatis spiritualis; & iam versatur in delineanda Franconia litterata & euangelica, cum Histõria reformationis in Franconia, atque in erigendo Mausoleo brandenburgico, & recludendis aliarum illustrium, equestrium, nobilium & honestarum familiarum monumentis ad Salutis Fontem.

Christiani KORTHOLTI de tribus impostoribus magnis liber. Hamburgi 1701. Quinam illi? Eduardus *Herbert*, Thomas *Hobbes*, & Benedictus *Spinoza*: quos auctor noster fraudum & imposturarum, quibus omnem religionem sublatum eant, postulat, ideoque impostores vocat. Notum est, famam circumferri de impio libro, qui agat de Tribus impostoribus magnis, *Mose, Christo, & Mahummede.* Quod exemplum secuti alii, adfero verba celeberrimi *Struvii*, de doctis impostoribus p. 40) qui sub eodem titulo impostores alios descriperunt. Exstat enim scriptum de tribus sacculi XVII. famosis impostoribus & Turcarum seductoribus, P. Ottomanno, Mahomed Bei, sive Io. Mich. Cigala, & Sabatai Sevi, quod A. 1666, in Anglia prodit, & non multo post in Germania publicè inris factum. Sic etiam comparuit Vincentii Panurgi Epistola de ill. impostoribus ad CL. utrum, Io. Bapt. Morinum, D. M. atque regium Mathematicos professorem, Parisiis 1654. Quem ipsius Morini partem esse, testatur Menagius *Anti-Baillet* T. I. 267. in quo triumvires istos, Gassendum, Neureum & Bernierum pro impostoribus habet. Hactenus Struvius. Atque horum vestigia legens Kortholtus noster, librum & ipse composuit de tribus, uti diximus, impostoribus magnis. Præfatio huius libri est Sebast. *Kortholti*, filii, in qua ille disputat contra Bailletum pro Io. *Casa* & patre suo, auctores indicat, qui legi possint de vita ingeniique monumentis triumvirorum præsentium, multaque ipse verba facit de eorum ultimo, videlicet *Spinosa*.

CLXIV.

Casp. SAGITTARII Anmerkungen, Animadversiones in scriptum contumeliosum, quod inscribitur Ausführliche Beschreibung des unfugs, welchen die Pietisten zu Halberstadt gestiftet. 1693. In scripto illo dicitur, Sagittarium a Spenero missum esse ad Aulas & urbes, ut discipulos faceret pietisticos, distribuisset theses pietisticas in Iudiciis & Consistoriis, in conversatione æque male, ac Spenerum se gessisse, exiguum vidisse successum in actionibus suis, atque ideo a Spenero exauctoratum esse. Sed hæc omnia Sagittarius negat, pernegatque.

Casp. *Sagittarius*, luneburgensis, Casparis pastoris luneb. filius, *Bangerti*, *Sauberti*, *Rachelii*, *Schraderi*, *Vogleri*, *Conringii*, F. V. *Calixti*, *Tittii* & *Cellarii* discipulus, primum rector scholæ falsfeldensis, deinde professor historiarum ienensis, & historicus saxonicus, multa edidit in historicis, & quædam in theologicis, ut, Historiam urbis Bardewici, goslariensem, halberstadiensem, lubecensem, luneburgensem, thuringicam, gothanam, *Norberti* archiepiscopi magdeburgensis, *Eckardi* II. Misnæ marchionis, IO. FRIDERICI Electoris Saxoniz, Episcoporum numburgensium, Marchionum atque Electorum brandenburgicorum, Origines urbis Brunsvici, nec non Ducum brunsvic. ac luneburgensium, Antiquitates alstetenses & Palatinatus saxonici, Antiquitates lacus Bodanici cum Specimine historiz lindaviensis, Origines & successiones Principum araufionensium, Notas in loca insigniora N. Tri, Tractatum de cruciatibus martyrum, Harmoniam passionis dominicæ, Refutationes P. Marci *Schaumannii* iesuitæ, Theses de vero pietismo, Introductionem in Historiam ecclesiasticam, & alia; tantisque laboribus exhaustus, confectus & debilitatus spiritum Deo reddidit anno 1694. cum vixisset annos 49. Io. Andr. *Schmidius* in eius Vita, *Zeumer* in Vitis professorum ienensium P. IV. 157. *Calvar* in Append. Saxoniz inferioris p. 573. Ab Henr. *Meibomio* iuniore laudatur in Tomi II. Rerum germanicarum p. 372. ut historiz patriæ curiosissimus; a *Bandurio* Biblioth. nummar. p. 118. quod in Introductione in Histor. ecclesiast. de iis, qui veteris ævi historiam nummorum ope illustrare aut restituere aggressi sunt, accuratius multo differuerit, quam ab ullo ante factum sit; atque a
Schura-

Schurzſteſchle: Epp. arcanar. T. I. 410. & 612. ob inſignem diligentiam in ſcribendis hſtoriis præſtitam; ſed addit, humanitatis & pragmaticæ plura & ſelectiora ſubſidia debuiſſe ſibi comparare, & hinc neque iudicium, nec dictionem eius probari.

Gottfriedi ARNOLDI Erklärung, Declaratio de vulgari re ſectaria, & auditione concionum, atque uſu S. cœnæ. Cum amici (ſi non ipſe eſt *Arnoldus*) Animadverſionibus in Erneſti Salom. Cypriani Refutationem Hſtoriæ eccleſiaſticæ & hæreticæ Arnoldinæ. Lipſiæ 1700. In priore oſtendit auctor, non ſufficere ad verum chriſtianiſmum, ſi nobis tribuamus nomen Lutheranorum, & templa frequentemus concionum auſcultandarum cauſa, ſtatique temporibus confeſſionem peccatorum edamus coram miniſtro eccleſiæ, atque ad S. cœnam accedamus, ſed debere nos eſſe novas in Chriſto creaturas, & fidem bonis demonſtrare operibus. Atque hoc demum veram eſſe notam eccleſiæ veræ ac chriſtianæ. Poſterioris ſcripti ſcopus, quem in fronte libri expreſſum eſſe legimus, hic eſt, ut demonſtretur, non *Arnoldum*, ſed *Cyprianum* ex præconceptis opinionibus ſectariis oportuiſſe in favorem partis ſuæ ſcribere, ſuas contra univerſalem, minime partialem & veram eccleſiam accuſationes infirmis fundamentis ſuperſtruere, tamque ſacras litteras, quam alios ſcriptores uſque adeo detorquere, ut verba Auguſtini, & Arnoldi, in favorem ſuarum accuſationum, ſophiſtice falſaverit.

EIVSDEM Endliche vorſtellung, Finalis oſtenſio doctrinæ & confeſſionis ſuæ, adverſus D. Eliæ *Vetelii* & *Corvini* accuſationes: cum propoſito, nemini amplius reſpondendi, ſuoque Hſtoriam eccleſiaſticam Marte emendandi. Francofurti 1701.

Io. Wilh. PETERSENI Vnterſuchung, Inquiſitiò, num *Arnoldus* (Tomo I. lib. IV. c. 8. f. 189.) in translatione verborum *Dannhaueri*, contra conſcientiam, manuſcriptum commiſerit falſum, eoque Hſtoriam ſuam eccleſiaſt. & hæreticam, ſequè ipſum arianismi ſuſpectum reddiderit? Id quod negat. Tractatus autem hic oppoſitus eſt *Corvino*, paſtori hornburgenſi in Principatu halberſtadienſi. Pag. 39. annectitur Iudicium illuſtris Chriſtiani *Thomaſii* de Arnoldi Hſtoria eccleſiaſt. & hæretica: & huic ſub-

iunguntur aliorum eruditorum, etiam contradicentium, Testimonia.

Io. Ios. WINCKLERI Arcanum regium. Cum defensa Vitemberga. 1703. Agit illud de concordia inter Euangelicos seu Protestantes facienda. Vitembergam autem strophis VII. germanicis defendit M. Christian. Mich. *Fischbeck*, S. theol. candidatus, & Facultati philosoph. vitembergenfi adiunctus.

Io. Ioseph. *Winckler*, natus Luckæ, Altenburgum inter & Pegaviam, anno Christi 1670. a concionibus pomeridianis Magdeburgi in ecclesia S. Petri habendis, ad pastorem militarem Chiliadis serenissimi Marchionis brandenburgici Ludovici promotus, atque sic occasionem nactus videndi Italiam & Belgium, vigilantia & fidelitate sua meruit, ut diaconus constitueretur in æde cathedrali prædictæ celebris urbis; nunc autem altius ascendit, atque ibidem est pastor primarius, inspector dioceseos in circulo silvatico Ducatus magdeburgensis, & consiliarius consistorialis.

EIVSDEM Aufrichtige entdeckung, Ingenua revelatio cordis sui erga omnes fideles Christianos, & in primis erga ecclesiam ædis cathedralis magdeburgensis, post exortas ex Arcano regio magnas turbas. Wernigerodæ (1704). Arcanum regium non esse suum scriptum ait, sed aliunde ad se transmissum, se autem id tantum addidisse, quod ad promotionem pietatis videretur utile, & hoc iam declaraturum: tradidisse quidem Arcanum illud augustissimo Regi, sed non eo animo, ut in aliorum veniret manus, multo minus, ut typis exscriberetur. Ceterum de Reformatis ita iudicat, eos in doctrina de S. cæna ita se declarare, ut realem manducationem corporis Christi agnoscant, absolutum decretum reiiciant, controversiam de persona Christi missam faciant, nec dubitent aperte confiteri gratiam Dei universalem.

Io. Adolphi FROHNII Das Recht des geistlichen priefers, Ius sacerdotis spiritualis ad opera ministerialia in quavis necessitate. Muhlhusii 1705. Disputaverat auctor cum P. *Baumanno*, & Lutheri doctrinam de sacerdotio spirituali vindicaverat. Sed quia aliquis Doctorum lutheranorum (ipsius symmysta, D. Ge-

D. Georg. Christian. Eilmann, pastor ad D. Mariæ eadem in urbe) emisit scriptum sub titulo (Grundlicher Erörterung) Fundamentalis deductionis doctrinæ de spiritali sacerdotio, & auctoris proposita contumeliose attigit, ideo ille sibi incumbere putavit, ad argumenta eius ut responderet. Hoc autem ita facit, ut 1. ipsa Lutheri verba exhibeat. 2. falsum Lutheri sensum, quem adversarius sibi facit, redarguat. 3. extensionem sacerdotii spiritalis ad opera ministerialia, in casu necessitatis, probet. 4. falsa antagonista præsupposita convellat. 5. eius argumenta refutet, & 6. veram tradat definitionem seu descriptionem spiritalis sacerdotii, quæ hæc sit: Spirituale sacerdotium est opus admirabilis lucis, ad quod Christus homines a tenebris vocat, quod etiam producit, atque in iis operatur, dum eos lavat suo sanguine, quo fideles se, ut lapides exstruunt ad domum sanctam, sacrificia Deo placentia offerunt, virtutem Dei annunciant, Deique peculium sunt, per quod etiam laicus ius ac potestatem habet in casu necessitatis absolvendi, vicesque pastoris sive ministri ecclesiæ apud proximum suum obeundi.

Bedächtliches antwortschreiben, Prämeditatum responsum ad amicum de rebus pietistarum in urbe argentoratensi, 1705. In eo narrat auctor rigorosum processum, qui contra sic dictos Pietistas ibi fuit susceptus, ita ut coram diversæ religionis Magistratu fuerint accusati, facultatibus eorum manus iniectæ, alii ab officiis suspensi, alii carceri inclusi, & cum ignominia ex urbe eiekti. Existimat vero auctor, in talibus rebus accusandis & diiudicandis maiori opus esse circumspectione & moderatione, atque ad ea, quæ contra illos obiici possunt, respondet, tandemque causam aperit persecutorii zeli, ut vocat, perversi.

Petri Sigismundi PAPII Christliches Sendschreiben, christiana epistola ad Mart. Hilium de quaestione: An omnibus hominibus sine discrimine iantæ gratiæ usque ad finem vitæ pateat? Berolini 1705. Auctor quidem amplectitur sententiam negantem, quia 1. Deus vult salvos facere homines in ordine ad pœnitentiam & fidem. 2. multi homines indurationis iugo colla subdunt, atque in eo permanent usque ad finem vitæ. 3. Aliqui volunt salvi fieri, nec tamen propria culpa possunt salvi fieri. 4. perti-

nacibus gratiæ divinæ contemptoribus atque induratis gratia revocatrix ad pœnitentiam est denegata.

IRENOPHILI Antwort, Responsum ad D. Sam. Strim-
si quæstiones, concordiam Euangelicorum & Reformatorum spe-
ctantes. 1705. Auctor nemo alius est, quam Casp. CALVOER,
de quo dictum Parte II. p. 422. Quæstiones autem sunt hæ: 1.
an discrimen sit faciendum inter mere theologicæ seu in scriptu-
ra sacra fundatas veritates, & eas veritates, quæ peculiare secum
pondus vehunt, cuius intuitu omnino sint retinendæ: & num hoc
discrimen faciendum respectu christianæ, quæ nunc agitur, con-
cordiæ? 2. In quonam pondus harum veritatum errorumve con-
sistat, & quis sit character, quo momentosæ doctrinæ a non mo-
mentosæ distinguendæ?

Friedfertiges bedencken, Pacificum iudicium de controver-
siis S. cœnæ, extractum ex Guil. FORBESII Considerationi-
bus controversiarum, atque in germanicam linguam translatum,
Brunsvigæ 1705. Librum Forbesii, alias rarissimum, denuo edide-
ram ego, isque ob variam doctrinam & insignem moderationem
adeo placuit serenissimo Antonio Prince, Duci Brunsvicensium ac
Luneburgensium, ut particulam aliquam in germanicum idioma
transferendam curaverit.

Guil. Forbesius, aberdoniensis, a professione Logices, quam
in patrio collegio obiit, in exteras profectus est regiones, & qui-
dem in Prussiam, Germaniam & Hollandiam; reversus autem ad
penates suos, atque a Consule & Senatu aberdoniensi, honoris &
benevolentiz causa, municeps creatus, primum Alfordiæ, dein-
de Aberdoniæ verbum Dei annunciavit. Cum vero corpuscu-
lum eius infirmius atque imbecillius esset, quam ut præconis mu-
nus sustinere posset, Aberdonienses, optimi civis, & iam promoti
doctoris theologiæ miserti, ecclesiastico eum onere sublevarunt,
& Collegii mareschalliani præfectum fecerunt. In qua nova & ho-
norabiliore provincia ille ita meruit, ut non tantum iuventutem
hebræam linguam & theologica fidelissime doceret, ipse vero ad
decani Facultatis theologiæ & rectoris magnifici dignitates eve-
heretur, verum etiam publicorum ædificiorum, collegii videlicet,
biblio-

bibliothecæ & fani S. Francisci sive exstructione sive instauratione, vigilantiam, pietatem ac prudentiam suam maiorem in modum demonstraret. Et quamvis in patria sua usque ad ultimum spiritus halitus permanere ipsi constitutum esset, edenburgenses tamen cives, eloquentem hunc & pium virum ut pastorem sibi redderent, nulli pepercerunt operæ, nullis precibus, ac pollicitationibus nullis, nec destiterunt, donec eum volentem volentem ad se traherent. Sed cum doctrinam eius de primatu episcopali, quam etiam publice proponebat, verbi divini illum auctoritate, praxi apostolica & primitivæ ecclesiæ consuetudine niti asserens, ferre non possent, nec volerent, pristinamque benevolentiam atque æstimationem in odium & contemptum converterent, & sic metuendum esset, ne informationis suæ semen, velut in agro sterili satum, nullos fructus proferret, prætereaque tenue ac macilentum corpus perpetuo urbis fumo involutum periclitari inciperet, communicatis cum viris piis ac prudentibus consiliis ad Aberdonienses suos redire statuit, & vale dicens pertinacibus Presbyterianis hisce, Deo favente, rediit. Sed hæc felicitas, de qua Senatus, clerus, populusque aberdoniensis sibi gratulabantur, non erat diuturna: mox enim CAROLVS Stuartus Rex, in Scotiam veniens, cognita viri doctrina, sanctitate, & facundia ex aliqua eius concione, iussit eum creari Edenburgensium episcopum, & quidem primum. Ecce autem dum episcopus hic multa præclara parat, atque egregia molitur paci & reformationi dioceseos suæ apprime necessaria, morbo graviore corripitur, atque a summo vitæ Moderatore ovibus suis, per placidissimam mitissimamque mortem, qualem antiquitas viris sæpe maximis sanctissimisque obvenire observavit, subducitur, anno 1634. cum episcopatum tres tantum menses tenuisset, vitæ autem numerasset annos 49. Paucæ scripsit, immo nihil edidit: Considerationes enim controversiarum, quas in lucem publicam reduxi a mendis plurimis repurgatas, summæ doctrinæ & pacati moderatique animi ingens specimen, post fata eius, amici cuiusdam cura, typis exscriptæ fuerunt. Si nosse autem cupis, cur pauca scripserit, sic habeto: Scire ac discere eum maluisse, quam scribere. Atque ideo scripturienti cuidam, & magnos labores ostendenti, suaviter & amice dixit: *Lege plura, quæso, & scribe pauciora.* Ceterum Forbesius noster incredi-

bilis

bili pollebat memoria, & iudicio præditus erat sublimi, vir vere apostolicus, non pontificius, ut quidam calumniantur, antiquitatis catholicæ callentissimus, qui nulli priorum ab ævo apostolico doctrina, sanctitate, humilitate, temperantia, modestia, gravitate, orationis & ieiunii tam publici, quam privati frequentia, bonorum operum praxi, industria pauperum cura, clinicorum crebra visitatione & consolatione, omnique virtute christiana erat secundus. Eius igitur beatam memoriam nullum tempus delebit, nulla invidia corrumpet, nulla calumnia oblitterabit. Vide eius *Vitam* ab anonymo descriptam, & libro *Considerationum* controversiarum præmissam, nec non alteram Georgii Gardenii, quæ exstat in *Operibus* Ió. Forbessi, cuiusque mentionem faciunt *Collectores Actorum erudit.* A. 1705, 227. eadem *Acta erud.* A. 1686. 240. & A. 1704. 421. *Rollum* de nobilibus theologis p. 277. *Vetus Biblioth. theolog.* 635. & *Sirimesium* Præfat. in *Consensum fendo-miriensem* §. 17.

Opus posthumum. (Brunsvigæ) 1705. Quod constat Meditationibus, Contemplationibus theologicis, & variis, perillustris auctoris pietatem, variam eruditionem, prudentiam, & iustitiæ bonique ordinis studium satis superque comprobans. Auctor vero eius est Ascan. Christoph. a MARENHOLZ.

Ascanius Christoph. Liber Baro a Marenholz, hereditarius in Swulper, Nienhagen, Sylta, e. r. serenissimi Electoris Brunsvic. & Luneb. a consiliis sanctioribus, inter illustres eruditissimus, & inter eruditos illustrissimus, tam præclare de publico meruit hisce commentationibus, ut exinde christianus ac verus aulicus dextre ac feliciter formari queat; ipse autem æternum sui desiderium omnibus, quæ de meliore luto finxit præcordia Titan, reliquit, decedens anno 1705. ætatis 61.

CLX V.

Casp. CALVOERI Fissuræ Sionis. Lipsiæ 1700. Est tractatus theologicus-historicus de controversiis, quæ ecclesiam Domini ab ascensu eius ad decursum sæculi XVII. usque agitarunt. Primas ille lineas, uti auctor in Præfatione testatur, debet bibliothecæ Theodori Jordanii, consilarii, dum viveret, ecclesiastici electo-

lectoraliſ brunſvicenſis, & ſuperintendentis in Hercynia generalis clauſthalienſis; a cuius genero, Wilh. Mechevis, phyſico ac medico civitatum in Hercynia metallicarum ordinario, rogatus Calværius, in lucem ut emitteret, multaque in eo abeſſe, alia eſſe ſuperflua, & quædam emendanda occurrere deprehendens, aliam ei formam adaptandam iudicavit. Atque ita factum, ut libellus ſatis antea exiguus in novum quaſi opus, & iuſti voluminis formam redigeretur. In primis hoc operam dedit celebris Calværius, ut præcipuam cuiuſvis religionis ſeu ſectæ theſin recenſeret, indeque concluſiones & poriſmata deduceret. Magnum etiam laborem in hiftoriam controverſiarum noſtri temporis impendit; atque ut operi univerſo Tabulam præmiſit, qua orbis hodierni facies ſecundum ſacra & religionem breviter delineatur, item Hermetem, varia ſive Hæreticorum, ſive Schiſmaticorum devia ad catecheſeos regulam ex *Danao* monſtrantem, ita duos ſubiunxit Tabulas, oſtendentes, in quibus detur ſive conſenſus, ſive diſcrepantia tam inter Euangelicos & Pontificios, quam inter Euangelicos ipſos. In Hiftoria, quæ quaſi corpus eſt huius libri, ad ſæculorum ordinem reſpexit, omniaque ſecundum calculos chronologicos, additis in margine Imperatoribus ac Pontificibus, ſub quibus quævis religio aut ſecta nata eſt, diſpoſuit, maxime, ne falſa cui ſententia tribueretur. Vide *Præſationem* auctoris, & *Acta erudit.* A. 1700, 504. *Peterſenium* Præfat. in Tomum Myſterii reſtit. omnium §. 16. & *Sonnenmannum* Ablehnung p. 33.

CLXVI.

S. CAES. MAIESTATIS & S. R. Imp. eccleſiaſticorum & politicorum STATVVM Recessus & Conſtitutiones, item Regum, Electorum & Principum Ediſta adverſus rebelles Anabaptiſtas, Fanaticos, Ioriſtas, Weigelianos, Roſæcrucios, Panſophiſtas, Bœhmifſtas, Chiliaſtas, Enthufiaſtas, Quackeros, Labadiſtas, Apocalypſticos, Quietiſtas, & Somniatores. 1702.

Io. Theodori HEINSONII Bedencken, Iudicium de nova hac orationis formula: *Miferere, Domine, eorum, qui tua miſeratione digni ſunt.* Oldenburgi 1702. Quæ improbat, quia homines non merentur, ut Deus ipſorum miſereatur. Pag. 57.
Part. IV. In 4. M m m appen-

appendicis loco proponitur quaſtio: An homo renatus legem ſive decalogum Dei penitus implere, ſeu perfecte obſervare poſſit? Ad quam auctor reſpondet: Chriſtianum regeneritum poſſe quidem ac debere per vires gratiae initium facere ſervandae in hac vita legis divinae, non tamen eo uſque in ſanctitate pervenire poſſe, ut omnibus numeris perfectae & abſolutae impletionis omnium & ſingulorum Dei praeceptorum gloriam ſibi tribuere valeat.

Io. Theodorus *Heinſon*, natus Hanoverae anno 1666. C. T. *Wildeburgii, Werthoſii, Niemeſeri, Buſmanni, Heigelti, Meieri & F. V. Calixti* diſcipulus, tantos in mathematicis, atque in primis in Algebra, progreſſus fecit, ut inclyta Societas ſcientiarum regia Londinenſis doctiſſimum hospitem, cum in Anglia degeret, in collegium ſuum recipere nulla dubitaret. Honore hoc ornatus cum in patriam rediiſſet, ſereniſſimus Friſſiae orientalis Princeps vocavit eum ad generalem epiſcopiam eccleſiarum Auguſtanae conſeſſionis, ſeſſionem in conſiſtorio, & primarias Aulae ſuae conciones, atque ut maiori cum dignitate ſplendidis hiſce muneribus praeeſſet, eundem voluit creari doctorem theologiae: quem quidem honorem, dexterrime praetitiſtis praetandis, hic obtinuit medecano & promotore. Nunc autem in celeberrimo Germaniae emporio, quod Hamburgi eſſe nemo negaverit, ſanctitatis, eruditionis & facundiae ſuae dotes explicat, Paſtor conſtitutus eccleſiae SS. apoſtolorum Petri & Pauli, pariterque ſcholarcha. De ſcriptis eius proſtant Diſputatio inauguralis de paradifo, Refutatio monachi cuiuſdam pontificii de origine lutheraniſmi, & reformatione lutherana; ut alia praeteream. Hoc autem minime reticendum, laborare eum in opere algebraico, quod erudito orbi utiliſſimum erit gratiſſimumque.

COLLABORATORIS in euangelio Fragen an einige Manner, Quaſtiones ad aliquos homines, qui propter certos ſcrupulos, a conſeſſione peccatorum, uſu S. coenae, & cultu divino publico ſe ſubducunt. 1704. Auctor eſt Caſp. CALVOER, tunc cellerfeldenſis ſuperintendens, nunc paſtor clauſthalenſis, & generalis ſuperintendens eccleſiarum Ducatus grubenhagenſis, & Conſiſtorii hanoverani aſſeſſor: de quo diximus P. II, Hiſt. bibl. p. 422.

Aller-

Allerunterthänigſte Adreſſe, Subieſſiſſima inſtructio ad Regiam Maiestatem, nomine Euangelico-lutheranæ eccleſiæ, de concordia religionum: cum chriſtiano conſilio ad ſalutem pacem eccleſiaſticam. A. 1703. Auctoꝛ eſt D. Valentinus Erneſtus L. O E S C H E R V S, cui tam ſplendidum legationis munus ſimulare, & ſua id auctoꝛitate, ſub ſpecioſo Lutheranæ eccleſiæ titulo, obire placuit. Præcipuas autem controverſias inter noſtram & Reformatoꝛum eccleſiam ait eſſe de VI. capitibus, videlicet de prædeſtinatione, S. cœna, perſona & proprietatibus Chriſti, mediis ſalutis, vocatione univerſali, & univerſali merito Chriſti. In ſingulis iſtoꝛum duo conſiderat, 1. quid Reformati in eo cedant, 2. an Euangelici ſalva veritate quid cedere poſſint. Et hoc negat, mox adverſarium naſtus D. Io. Chriſtoph. Beckmannus, qui, ſine nominis quidem ſui expreſſione, oppoſuit Exceptionem.

Valentinus Erneſtus *Læſcherus*, natus A. 1673. Sondershuſæ in Thuringia, Caſp. *Læſcheri* filius, S. theol. D. primum paſtoꝛ & ſuperintendens iutterboccenſis, deinde delicienſis, poſtea profeſſoꝛ theologiæ vitembergenſis, tandem ſuperintendens dresdenſis, ſummique adfeſſoꝛ Conſiſtoꝛii, vir plurimæ eruditionis, & in arena theologica luctatoꝛ impiger, ac reſutatoꝛ perpetuus, ſed & ſapientiſſime ab aliis reſutatus, multa edidit ſcripta, ac plura, uti ſtupendus edendoꝛum ipſius catalogus promittit, editurus eſt. Auctoꝛ *Muſei novi* Tom. III. ſoſ. *Servus* Introduct. in: notit. rei literar. 16. 291. & in Supplementis pag. 5. Joachim. Lange Aufſicht. nachricht. P. IIX. 74. Elogia eius paſſim exſtant, eoque tēdit elegans Commentatio M. Io. Chriſt. *Wendleri*, de Meritis D. Læſcheri in eccleſiam & literas politiores, edita Ienæ A. 1720.

Gottlieb WERNSDORFII Entdeckung, Revelatio ſic dicti Arcani regii. Wittebergæ 1705. In quo illius fundamenta & conſilia de conciliandis Euangelicis, ſecundum Scripturam & ſanam rationem examinantur, & offenſiva, infirma, partimque periculofa iudicantur.

Gottlieb *Wernsdorf*, natus Schœnewaldæ, oppido Saxoniz, A. 1668. *Schwarzſchilſchii*, *Rarenſei*, *Deuſchmanni*, *Læſcheri*, & *Nennmanni* diſcipulus, S. theol. D. & profeſſoꝛ princeps in academia vitembergenſi, aſſeſſoꝛ Conſiſtoꝛii eccleſiaſtici, & ſuperintendens

ecclesiarum in Circulo electorali saxonico generalis, vir in omnibus theologiae partibus, praecipue autem in polemica historiaque ecclesiastica excellens: atque ut acri iudicio, ita & elegantissima, & admodum concinna facilique scribendi ratione instructus, tantoque erga Lutherum affectu & amore flagrans, ut nunquam cubitum eat; quin partem quandam ex eius Tomis legerit, multis variisque scriptis in orbe erudito se manifestavit. Eius enim sunt Dissertationes de censu, quem Cæsar OCTAVIUS Augustus tempore nativitatis Christi per orbem terrarum fecit, de confessione tetrapolitana, sive argentoratensi, de Henrico Pio Saxoniæ Duce, ac Misniæ Marchione, de henotico ZENONIS Imp. de Apollinari laodiceno, de fanaticis Silesiorum, de auctoritate librorum symbolicorum, de exploratione suæ ipsius fidei, de libro Sapientiae & ecclesiastico, quod pro canonicis non sint habendi, contra G. *Arnoldum*, de termino vitæ non fatali, de libertinismo docendi, contra Io. *Morckernum*, de dissensu fundamentalis inter socios Augustanæ confessionis & Reformatos in articulo de S. cœna, de spiritu teste fidelium interno, de Augustana confessione, contra *Serimiosum*, *Becmannum*, maximeque G. *Arnoldum*, de contristatione Spiritus obsignatoris, de metamorphosi christiana, de prædestinatione & reprobatione, contra Paullum *Ember*, de Christo cœne exemplo homine, de perpetuitate ecclesiæ evangelicæ, de recentioribus circa baptismum controversiis, de origine baptismi Christianorum mere divina, de circumcissione, de peccatis semel remissis, an homini relapso denuo imputentur; de verbo Dei scripto, de fundamento fidei, contra *Serimiosum*, de loco 2. Pet. I. 20, contra Herm. *Von der Hörde*, de recentioribus controversiis de S. cœna, de gratia Spiritus sancti docente, contra Io. *Olearium*, *Zieroldum*, *Langium*, de potestate Principis circa symbola civium in religione ab ipso dissentientium, de simplicitate in Christo, de analogia fidei, contra *Lichtscheidum* & *Medium* quendam longo-salissanum, de communione fidelium cum Deo, contra G. *Arnoldum*, de theologia mystica, de libris Io. *Arndii* de vero christianismo, de textu evangelico dominicæ II. Adventus ex Luca 21. coll. Matth. 24. & Marc. 13. de adventu Christi ultimo accipiendi, contra *Königsmannum* & *Zeltnerum*, de polygamia, contra *Willenbergium*, de primo primi hominis statu, contra Fa-

naticos

anticos, & Observatores halensw. de absolute ministerii ecclesiarum non mere declarativa, de Osiandrisimo in pietismo renato, de spiritu Brendeliano, contra Georg. Christoph. *Brendelium*, de primordiis emendatarum per Lutherum religionis, contra *Humanum*, & de progressu emendatarum per Lutherum religionis. Longum foret omnia eius Programmata academica, Orationes, & Praefationes recensere. Libri autem, & tractatus, quos scripsit, non sunt a nobis praetereundi: ut, Breve iudicium de D. *Sermonis* Delinatione concordiae Lutheranorum & Reformatorum in fundamento fidei, de Cabbala, contra D. *Buddum*, de Oratione dominica, contra Novaturientes, atque in primis D. *Mainum*, & denique de indifferentismo religionum, contra Ericum *Friedrichium*, hoc est, Iac. Frid. *Ludovici*. Vide Io. Christoph. *Colerum*, ordinis philosoph. vitembergensis assessorem, in Descriptione vitae D. Gottlieb Wernsdorffii, qua ei novam dignitatem gratulatus est; editam Vitembergae anno 1719. 4. qui & Professorum vitembergensium Vitas pollicetur; opus eruditis pergratum futurum.

Exception-Schrift, wider die allerunterthänigste Adresse, Exceptio contra Subiectissimum Iudicium, nomine Evangelico-lutheranae ecclesiae scriptum. Anno 1703. Auctor eius est D. Io. Christoph. BECMANNVS, theologus & professor in academia viadrina, qui presso pede sequitur dicta *Lascheri*, eaque ordine refutare laborat; in principio statim contra simulationem Ecclesiae lutheranae intercedens, ac dicens, sibi met nihil rei esse cum illa, sed cum ipso scriptore, qui, quasi mandatarius illius esset, in publico comparuerit.

Abhandlung etlicher fragen, Enodatio aliquot quaestionum de possibilitate, necessitate & utilitate christianae concordiae inter ecclesias evangelicas. 1703. Quaestiones sunt tres, & quidem de rebus modo dictis: & in fine expenduntur postulata Praepositi *Luskenii*, atque ostenditur, minime ei gratum fuisse collegio interesse de praeparatoribus faciendae conciliationis deliberantium, operamque dedisse omnem, ut illud deferret.

Historie der ersten Religions-motuum, Historia primorum religionis motuum Lutheranos inter & Reformatos: cum Respon-

sione ad Exceptionem *Boemanni*, Lipsiæ 1704. Historia hæc profecta est a D. Val. Ern. LOESCHERO, atque in eo occupatur, ut dicta sua confirmet, & potissimum hoc probet, Lutheranos a Reformatis multis in locis male tractatos, eiectiones atque expulsos esse. Sed *Boemannus* opposuit ei Christliche erwegung i. e. Christianum examen Historiæ primorum motuum religionis inter Lutheranos & Reformatos, de quo vide Dav. *Schulze* de doctoratu theol. apud Reformatos non assumendo p. 5.

Christiani REINECCII Boesianismus per responsa & testimonia theologorum condemnatus. Lipsiæ (1704.) Quo id agitur, ut ostendatur, M. Io. Georgii *Boefii*, diaconi soraviensis, doctrinam de termino gratiæ peremptorio, sive tempore gratiæ sæpe diu ante mortem hominum finito & elapso, a Lutheranis theologis reiectam & improbatam esse. Et huic scripto præmittitur 1) D. Thomæ *Itigii* Præfatio, in quo de *Puccio* & puccianismo pluribus agit, negatque se puccianum esse, quoniam nihil minus, quam hoc statuat, quoscunque homines, etiamsi de Christo nihil unquam audiverint, neque in eum crediderint, modo honestam duxerint vitam, salvari posse. Præterea disputat contra *Lichtscheidinum*, & *Papium*. 2) Præfatio *Reineccii*, in qua institutum suum exponit, ne forte quis existimet, se iudiciis & testimoniis plus, quam fas est, tribuere. 3) Catalogus scriptorum, contra terminum gratiæ peremptorium editorum.

Christianus *Relueccius*, germanice *Reineke*, natus Mulingæ Saxonum A. 1668. *Schomeri*, Io. Nic. *Quistorpii* & *Pechii* discipulus, philos. magister, sacraeque theologiæ baccalaureus, variis eruditionem suam scriptis comprobavit, interque ea sunt Dispp. de nomine *Iehovah*, traditione *Eliahu*, Terminorum philosoph. in theologia usu, & VII. dormientibus, Nucleus theologiæ positivæ, Epitome controversiæ de termino gratiæ, & Epitome Epitomes, iusta animadversio in Monitoriam D. Phil. *Mülleri* pro libro Concordiæ, Biblia Lutheri germanica recognita, Alcoranus *Marracci* cum Synopsi universæ theol. muhammedicæ, Ianua hebrææ linguæ, & Biblia sacra quadrilingua, de quibus vide *Novum museum* T. III. 621. A Theologis rostockiensibus & uno lipsiensi præclara habet testimonia studiorum & vitæ.

Tobiz

Tobiaz PFANNER I Iudicium de G. *Arnoldi* Historia eccles. & hæret. cum ipsius ARNOLDI Duplica, & *Pfsanneri* Declaratione. Gothæ 1701. Vide *Eccardi* Monatl. Auszuge five Extracta menstrua A. 1701. 39.

Tob. *Pfsanner*, angustanus, consiliarius faxonicus, & Tabulario ducali gothano præfectus, vir celeberrimus, in publicum emisit Historiam pacis monasteriensis & oshabrugenfis, Historiam comitiorum anno 1692. 1693. & 1694. celebratorum, ex archivo friedensteinensi depromptam, librum de catechumenis ecclesiæ antiquæ, Ecclesiasticarum observationum Partes II. Iudicium de Io. Georg. *Rosenbachio*, eiusque Defensionem, & scripta de fide archivorum adversus *Ludovigium*, deque invisibilitate ecclesiæ ante Lutherum contra Io. Bapt. *Crophium*. Paul. *Amberger* disp. de Augusta litterata p. 70. *Crenius* de furib. librar. p. 281.

Ernesti Salom. CYPRIANI Allgemeine Anmerkungen, Vniversales observationes in Gottfriedi *Arnoldi* Historiam ecclesiasticam & hæreticam. Francofurti & Lipsiæ 1701. Editio tertia, cuius contenta sunt hæc: 1) Præfatio ad tertiam editionem. 2) Præfatio ad primam editionem. 3) Proœmium de *Arnoldi* doctrinis. 4) Vniversales observationes. 5) Observationes de *Arnoldi* falsationibus. 6) Observationes de eiusdem erroribus. 7) Epistola ad Arnoldum. 8) Responsio ad eius Declarationem. 9) Responsio ad *Anonymi* Commonefactiones. Huc etiam pertinent Auctoris nostri Fernere proben, Vltiora specimina de *Arnoldi* studio partium in Historia ecclesiastica.

Ernestus Salomo *Cyprianus*, Osthemio-francus, natus A. 1673. cuius maiores ex Italia in Poloniam, & inde in Germaniam delati sunt, primum professor philosophiæ extraordinarius in academia Iulia, deinde athenæi Casimiriani, quod Coburgi est, director & professor theologiæ primarius, iam doctor theologiæ, & consiliarius consistorialis, nec non præfectus bibliothecæ gothanus, vir variz eruditionis laude celebris, laudatusque a D. Io. *Fachito* in Epistola ad Manzelium, Criticæ in Gottfr. *Arnoldi* Criticam præfixa)(4. multis variisque scriptis remp. litterariam locupletavit: eius enim sunt, ne quid de Programmatibus, Præfationibus & Orationibus utriusque linguæ dicam, Dissertationes de

de sudore Christi sanguineo, sudariis & fasciis Christi, mortibus primorum Socinianorum, pictura teste veritatis sub papatu, occisione furis nocturni, iure regio, & dicto *Tertulliani*: *Hæreticorum patriarcha philosophi*: de fabrica crucis Christi, siglis, omophorio Episcoporum græcorum, *Tertulliano* evangelico, *Clemente* romano evangelico, annulo Gygis, propagatione hæresium per cantilenas, (quæ recusa Londini, cum *Conr. Theodoric* Oratione de mixta hæreticorum prudentia, A. 1720. in 8. maiori) officio Principis circa subditorum felicitatem æternam, vitis Paparum adversus eorundem infallibilitatem, Cæsare MAXIMILIANO I. pontificatum maximum affectante, & tacitis iudiciis populi: item Animadversiones in *Liberii de S. Amore* Epistolas theologicas, Notæ in Hieronymi & Gennadii Catalogum scriptorum ecclesiasticorum, Vita Thomæ *Campanella*, Vindiciæ iustinianæ pro *Iustini* martyris dialogo cum Tryphone, Centrum papatus, *Grotius* de V. R. C. cum Analectis, Io. Canutus *Lenau* de V. R. C. cum Programmata de scriptoribus, qui christianæ religionis veritatem asseruerunt, Animadversiones in libellum pontificium, qui inscribitur Kurtz und gut, Breve & bonum, Programmata selecta cum Dissertationibus tribus de Regibus subdititiis, MARIA Stuarta Scotia regina, & vere sacro, Ethica CHRISTI, ex antiquis ecclesiæ doctoribus explicata, Historia pædobaptismi restituta adversus G. *Arnoldum* & Galenum *Abrahamsz*, Informatio de iure primogenitorum in illustribus familiis, Liber de ecclesia subterranea, Catalogus codicum MSS. bibliothecæ gothanæ cum Epistolis clarorum virorum, Hilaria evangelica, *Tenzelii* Historia reformationis, cui & altera pars accessit, *Myconii* Historia reformationis cum præfatione, *Spalatini* Annales Lutheri cum præfatione adversus Galenum *Abrahamsz* & D. *Schyn*, Convincens deductio de initio & progressu papatus, cum apologia pro reformatione, ac denique Epistola ad D. Christoph. Matth. Pfaffium de non facienda cum Reformatis concordia.

H. G. W. E. M. Augenscheinliche Erweisung, Clara demonstratio, Gottfriedum *Arnoldum* nec erudite, nec fideliter *Theodori* Valentinianum fragmentum transtulisse, exiguamque eo notitiam græcæ linguæ prodidisse. Vlmæ 1701. Edi-

ta a D. E. V. id est, Doctore Elia *Veiel*: qui & Epistolam ad Theologos euangelicos præmisit, eis deliberandum proponens, an non Arnoldus pro apostata habendus, talis publice declarandus & condemnandus; & Præloquium, quo zelum suum contra Historiam Arnoldi hæreticam prodit, eamque *hæreticissimam* appellandum esse iudicat, se tuetur contra anonymum Arnoldi defensorem, iudicium prodit suum de fragmento *Theodoti*, eiusque versione, nec non propositum suum de refutanda Arnoldi Historia, & disquiri, utrum pietismus sit secta. Demonstrationis autem formator est G. WACHTER. Vide *Narrat. innoc. A.* 1701. 57. & *Serpilii* Epitaphia theol. suevor. p. 77.

Georgius *Wachter*, Ecclesiæ memmingensis minister, de sacris & elegantioribus litteris bene meritus, eum consecutus est honorem, ut a D. Elia *Veielio*, viro laudatissimo, impense amaretur, nec parvi æstimaretur.

EIVSDEM Aufrichtige Vorstellung, Ingenua indicatio falsitatum *Arnoldi* erga veteres & recentes scriptores, & improbæ defensionis hæreticorum & atheorum. Cum Confirmatione censuræ adversus translationem Fragmenti valentiniani. Vlmæ 1702. In principio exstat Epistola D. *Veielii* ad Wachterum, qua negat se pœnitere vel unius verbuli contra Arnoldum, eiusque opus historicum prolati, neque etiam hac in causâ sive Arnoldo, sive alicui eius defensori responsurum, adoptare autem præfens opusculum, idque pro suo agnoscere.

CLXVII.

Ausführliche beschreibung des unfugs, Accurata descriptio turbarum, quam Pietistæ Halberstadii fecerunt mense Decembri A. 1692. Sine expressione loci, qui tamen videtur esse Lipsia, 1693. Vbi pariter de re pietistica in genere multa narrantur, aut, aliorum iudicio, finguntur. Auctor huius descriptionis fertur esse percelebris eo tempore apud Lipsienses theologus & philologus, idque indicare videtur D. Ioach. *Langius* Antibarbari T. II. 570. Plures ei apologias opposuere, & ex ultimis etiam *Spenerus*, quem vide in ipsius Consiliis & iudiciis latinis P. III. 743. 750. & *Reuzium* Histor. regenitorum P. V. 318.

Part IV. In 4.

N n n

Neues

Neues muster pietistischer gottlosigkeit, Novum specimen pietificarum impietatum, propositum in litteris clientis cuiusdam ad suum patronum. (1702.) Est Apologia pro D. Christoph. *Sonntagio* adversus ea, quæ de illo relata fuerant in novis Colloquiis mensuris, & quidem mense Ianuario anni 1702. Et fama tunc temporis tulit, ipsum SONNTAGIVM eius auctorem esse.

Categorische antwort, Categoricalis responsio ad D. Christophori *Sonntagii* propositos articulos IX. concordia, inter Fanaticos & Orthodoxos ineunda. Lipsiæ & Francofurti 1705. Eorum autem, ut cum *Tertulliano* loquar, insufficientiam scriptor ostendere studet ex Verbo Dei, Compendiis theologicis, Io. *Arndii* Prefatione in Theologiam teutonicam, Agendis ecclesiasticis Civitatis noribergensis, & Minore *Lutheri* catechismo; atque e contrario unicum producit articulum, cuius beneficio ad sanctam & christianam concordiam pervenire liceat. Dic, quæso, quis ille? Dicam: Finem faciendum esse quaestionum, disputationum, & logomachiarum, e quibus oriuntur invidia, contentio, convicia, bella scholastica, quæ sint hominum corruptos sensus habentium, veritate privatorum, credentiumque, theologiam tantum esse opus oris, & lucris causa faciendum; ex adverso autem instituendam sui abnegationem, Christi crucem in se suscipiendam, eumque pressio pede atque indefinenter sequendum. Adiungitur etiam *Facultatis theol. lipsensis* Responsum ad IV. quaestiones, datum A. 1705. de regeneratione, iustificatione, renovatione & fide viva.

Schuldige danck-pflicht, Officium gratitudinis in vindicanda doctoris bene meriti fama positum, & pruritui cuiusdam theologo-mastigis oppositum. 1707. Idque est refutatio prioris scripti, videlicet Categoricalis responsionis, atque in eo D. *Sonntagii* Articuli concordia X. defenduntur.

CAROLI XI. Regis Sueciæ contra Io. *Matthia* consilia irenica: cum Io. Andr. *Gabeli* in illud & Casp. *Calveri* Consultationem de pace ecclesiastica inter Protestantes ineunda Annotationibus. Hamburgi & Lipsiæ 1709.

Carolus XI. filius CAROLI GVSTAVI, Bremam obsidione cinxit, triplicis fœderis focus fuit, inquisitionem in bona nobilium instituit, & donationes CHRISTINAE revocavit, absolutam potestatem a Statibus obtinuit, strenuus dux belli fuit, sed & doluit, se in iuventute litteris non fuisse imbutum, in Lappohiam, terras illas ut cognosceret, iter instituit, multisque operibus præclare gestis, quod mortale erat deposuit anno 1697. ætatis 41. cum dimidio.

Io. Andr. Gabel, tunc temporis erat studiosus theologiæ: de quo in *Vnpartheyischen Gedancken* über Seb. Edzardi Refutation des Moderaminis inculpt. tutelæ D. Buddes p. 4. & 9.

Erdmanni NEVMEISTERI freymüthige widerrede, Libera defensio contra D. Io. Wilh. *Peterseii* Liberam allocutionem. Gœrlicii 1709. Quæ recensetur in *Narrat. innoc.* A. 1709.

Erdmannus *Neumeister*, natus A. 1671. in pago Vehreriz prope Weisenfelsam, fero, sed tamen magna cum industria ac feliciter ad studia litterarum se se adplicavit, solaque Dei providentia adiutus variis admotus est muneribus: primum enim fuit substitutus, deinde pastor biebranus, & ephoriz eckartsbergensis adiunctus, postea diaconus, & mox concionator Aulae weissenfelsensis, præterea superintendens, consistorialis, primusque concionator aulicus Soraviz in Lusatia inferiore, & nunc pastor hamburgensis ad S. Iacobi, scriptis homileticis, poëticis & musicis clarus, eiusque est etiam Dissertatio historico-critica de poëtis germanicis. Totus in lætitiâ resolvitur, quoties Dei admirabilem atque immensam benignitatem, quam a puero expertus est, cogitat, atque ideo in Symbolum sibi elegit verba Psalmi 84, 12. *Sol & scutum est Iehova Deus.* Vide Io. Sam. *Magni* Historiam soraviensem.

SCHWALCHII Sermo introductionis professoris theologiæ, 1709. Introducendus erat ad professionem theologiæ in Gymnasio stetinensi D. Georg. Barthalar a *Masceov.* Hoc igitur officium nomine regio sustinuit excellentissimus Schwabchius, pia & gravi oratione theologos professores adhortans ad veram & operibus fructuosam theologiam. Huic similis est oratio Iacobi *Facciolati*, Gymnasii patavini præfecti, ad theologiam, dicta A.

1717. & hic loci denovo excusa, qua neminem esse verum theologum, nisi pariter sit vir bonus, firmissimis argumentis evincit.

N. a *Schvvalch*, tunc erat Regiæ Maiestatis Suevicæ minister Status, & Regiminis regii in urbe stetinenfi cancellarius: eiusque memoria durabit, quamdiu erunt homines, qui practicam æstiment, colendamque statuant theologiam.

Gedanken, Cogitationes de doctrina Ioan. Iulii *Struvii*: cum D. Simonis Ioannis *Arnoldi* Epistola de eadem materia. 1711. Melius tamen ille instructus postea, atque admonitus, scrupulos suos abiecit, iisque nuncium misit. Erant autem illi de vocatione ministrorum ecclesiæ, subscriptione librorum symbolicorum, auctoritate Constitutionis ecclesiasticæ & Magistratus, baptismi efficientia, baptismo infantum, regeneratione per baptismum, confessione & absolutione, S. cenz administratione & fructu, iudiciis Facultatum theologicarum, & virorum piorum ex plebe, denique de inhabitatione Christi in Turcis, Ethnicis, & impiis hominibus.

Bartholdi FEINDII Züchtigung, Castigatio in dehortatione & correctione Christiani *Krumpholtzii*, pastoris hamburgensis ad S. Petri. 1707. Acerbum est scriptum, quo huic delicta sua ob oculos ponit, & quantum erga se etiam elencho abusus sit ecclesiastico per integrum biennium, libere & confidenter ostendit atque obiicit.

Bartholdus *Feindius*, hamburgensis, natus A. 1678. Iuris utriusque licentiatum, parum, ut videtur, curavit ea, quæ contra se scripserunt Theologi saxonici in Apologia pro *Krumpholtzio*, quæ post hæc a nobis recensebitur, p. 51. & 51. ac mira expertus est facta: si non ipse ea provocavit, suæque faber fuit fortunæ.

Aliquot candide sentientium THEOLOGORVM ET PASTORVM IN SAXONIA SUPERIORE Höchst-nothwendige anrede, Summe necessarium Alloquium ad omnes & singulos theologos & Pastores in & extra Germaniam, itemque omnes Christianos civitatis hamburgensis, & in primis sanctos S. Petri, de liberatione captivi D. Christiani *Krumpholtzii*. Lipsiæ & Francofurti 1709. Cui etiam inserta est p. 55. Epistola *Lutheri*,

beri, qua iudicium fert de IV. civium deprecatione ad Comitem arnstadianum pro expulso pastore suo D. Ioach. *Marlino*. Rogant igitur & adhortantur omnes, quos alloquuntur, ut causam Krumbholzianam faciant suam, eumque quovis modo e carcere liberare studeant, &, si viri dioceseos Petrinæ, cui captivus erat præpositus, libellum supplicem pro pastore suo forte non audeant offerre, ne rebelles videantur, id faciant pie eorum uxores & matronæ; ceterum suadent, ut per amnestiam dissidium inter Magistratum & Krumbholzium sopiatur atque tollatur. Sed Hamburgo ad consulentes vox audita est hæc: *Quis hoc requisivit a manibus vestris?* Non enim defuere causæ huic iusti & æqui iudices, quorum sententia Krumbholzius ad perpetuam condemnatus est custodiam.

Nosce te ipsum, five Relationes de Pietistis. Partes II. A. 1711. In priore XVI. producuntur notæ Pietistarum characteristicae, & excerpta ex D. Io. Frid. *Mayeri* Brevi Relatione de Pietistis, & Hartwigi *Bambamii* Catechismo pietistico; in posteriore hoc negotium continuatur, & calumniae calumniis, iniuriæ iniuriis cumulantur, Pietistæ in VI. classes distribuuntur, & varix adferuntur quæstiones de Pietistis, cum suis responsionibus. Notandum autem, *Facultatem theologicam halensem* contra Mayeri scriptum Apologiam edidisse.

Ioan. Gottlob STOLZII Bedencken, Iudicium de absolutione, quando & quo in casu, sine Consistorii præscitu & constitutione, confitenti denegari possit. Dresdæ & Lipsiæ 1708. Putat, id fieri posse 1. erga eum, quem minister ecclesiæ ex certis iudiciis impenitentem esse iudicet. 2. qui iussus fuerit abstinere a loco confessionis sine prius peracta pœnitentia. 3. qui nolit correctionem vitæ promittere. 4. qui non doleat de peccato, quod diffiteri nequit. 5. si Superiores faveant confitenti. 6. ubi non sit formatum iudicium ecclesiasticum, nec commissarii causæ sufficientem habeant instructionem, resque ecclesiasticæ non in consilio, sed in conclavi Principis, aut in cancellaria tractentur. 7. erga ipsum Principem, territorii dominum, & supremum episcopum, non in quantum denegatio habeat ignominiam & realem effectum in foro & vita civili, sed in quantum sit mera publica de-

claratio, qua coram ecclesia testimonium feratur, hominem talem non esse verum ecclesiae membrum, quamdiu non egerit poenitentiam. Atque in hisce sententiis sequitur vestigia Sam. *Edzardi*, Logices & Metaphys. professoris in Gymnasio hamburgensi; excitat tamen etiam illustrem *Thomasium* de clave ligante, aliter in re tam gravi docentem.

Io. Gottlob *Stolze*, natus Pirnæ in Misnia A. 1667. philos. & theol. doctor, & superintendens primum waldenburgenfis, nunc lubbenensis, edidit, cum adhuc esset academicus, Dissertationes de *Eusebio*, *Theophilo* euangelico Luc. I. & Act. I. Silentio divino, Metaphysica falso pro lexico philosophico venditata, Amicitia inter pocula: & postea Propositionem de fide, quod non possit consistere cum proposito peccandi, Quid sit faciendum christiano, & quomodo se gerere debeat in controversiis religionis, Epistolas IV. videlicet 1. de charactere piorum motuum. 2. quo fundamento irrogenitus dicatur *illuminatus*. 3. de influxu gratiæ in intellectum & voluntatem simultaneo. 4. de duplici unionem Iustificationis & Renovationis, Verum poenitentiae ordinem, de Scriptis *Arndianis*, Tectas cogitationes sub nomine *Ingenni Germanici Symbolici*, earumque Continuationem, Dissertationem de præservatione massæ, ex qua Christus nasci debuit, Præiudicia puritati doctrinæ in vita christiana damnum inferre, Epistolarum pastoralium fasciculum, Responsionem ad quæstionem, an concubinitus sit tolerabilior polygamia? Iudicium de neutralitate in religione, & huius Defensionem, sub titulo: Neutralitas religionis iure reiecta.

COELESTINI Weissagung, Prognosticon de successione hispanica, turbis suevicis & bavaricis, & gestis Imperatoris eiusque Confœderatorum contra Regem Galliarum, ac felici & glorioso eorum exitu. 1707. Antea 1704. Sed in plurimis prophetia hæc, ab anno 1703. usque ad 1707. pertingens, a vero aberravit.

Cœlestinus, ordinis S. Benedicti, vir pius & religiosus, sed simplex, nec habens, sed affectans spiritum propheticum, Prognosticon istud edidit anno 1671.

CAROLI XII. Regis Suecorum Quotidianæ preces & canticiones, cum psalmo Cl. 1707.

Carolus

Carolus, filius CAROLI XI. Suecorum, Gothorum & Vandalorum Rex, composita pace rysvicensi, glorioseque gesto bello cum Polonis & Russis, fortunam adversam expertus est ad Pultavam, ita ut in obsidione læsus in calce alterius pedis, & acie victus a Russis, cum paucis equitibus Benderam Sarmatiæ ad Niesterum fugere, & turcici Imperatoris favorem & protectionem implorare cogeretur. Absoluta autem hac catastrophen, cum suis, post aliquot annos, per Hungariam & Germaniam in regnum suum reversus a Danis vindictam sumere constituit, atque in Norwegiam hiberno tempore irrumpens, & Friderici Halam obsidione premens globo per caput trajecto interit, & magnanimitatis, generositatis ac fortitudinis, qua per totum terrarum orbem cluebat, finem fecit anno 1718. die XI. Decembris, cum vixisset annos 36.

Io. Frid. MAYERI Kurze und einfältige erklärung, Brevis & simplex explicatio cantionis, *Nun komme der beiden Heyland Gryphiswaldia.*

Sigm. Christiani GMELINI Apologetische erklärung, Apologetica declaratio de lutherana ecclesia, eiusque doctrina, ministerio ecclesiastico, externo cultu divino, sacramentis, e. r. 1708. Cum Christiani Gottfriedi SCHMOLLERI & Polyc. Jac. BAVERI scriptis eadem de materia. Quæ omnia tradita sunt Consilio sanctiori serenissimi Ducis wurtembergici: & sunt speculum multarum corruptelarum, e quo tam studiosi theologiz, quam pastores se emendare possint.

Christianus Gmelin erat diaconus herrenbergensis in illo Ducatu; Schmoller, repetens in collegio Stipendiariorum tubingenfi; & Bauer, studiosus theologiae.

S. K. Antwort, Responso ad II. quæstiones, 1. quid iudicandum de separatione malorum hominum a bonis? 2. ecquid de separatione bonorum a malis? Cum N. T. Replica. (1709.) S. K. est Samuel KOENIG, & N. T. Nicolaus TSCHERNIVS: atque hic Separatistarum partes tuetur.

Freye gedancken, Liberæ cogitationes de possibilitate & impossibilitate observandi Edictum saxonicum de vitanda duellis. 1708. Est dialogus inter Libertatem & Obedientiam, in quo Libertas,

cas varias proponit obiectiones contra illud Edictum, quasi servari nequeat; sed Obedientia eas dissolvit, & Constitutionem iustam, summe necessariam, utilemque esse pronunciat.

Casp. NEVMANNI Gutachten, Iudicium de pueris & puellabus in Silesia publice orantibus. 1708. Anno 1707. coeperunt isti liberi preces suas facere in aperto campo, extra pagos & oppida, hoc tamen discrimine, ut alii dicerent, se se orare pro restitutione ædium sacrarum, alii templa & scholas suas deferrent. De hoc opere ita iudicat *Neumannus*, id esse mixtum, & habere quid divini, humani, & diabolici; maiores autem natu humillima adoratione prosequi debere Deum O. M. cuius iudicia sint inscrutabilia, & cuius viæ impervestigabiles, pœnitentiam agere, atque ardentius precari, simplicemque & rudem iuventutem recte informare, quod preces secundum primum & secundum præceptum ita sint faciendæ, ne obedientia erga tertium & quartum, per contemptum cultus divini in templis & scholis, & inobedientiam erga parentes ac Superiores, negligatur. Additur etiam Oratio, quam iuventus silesiaca, in primis glogoviensi in Principatu, tam in oppidis, quam in pagis, sponte ac sine parentum adhortatione, sub cœlo, cum devotis cantionibus, bonoque ac tranquillo ordine, quotidie dixit. De auctore inferius dicitur.

Augusti *Von* SCHOENFELD Aufrichtige erwegung der Erläuterung Fürstl. meklenburgischen kirchen-ordnung, Ingenua expansio illustratæ Constitutionis ecclesiasticæ in Principatu meklenburgico, quæ publicata fuit A. 1708. Hamburgi 1709. In qua laudabilia eius repetit & adprobat, sed & p. 67. ac seqq. ea proponit, quæ dubia & erronea videntur. Præcipue multus est in doctrina de sanctificatione sabbati, p. 16. & de mutatione confessionarii, p. 67.

Io. Adolphi FROHNII Nohtwendige ablehnung, Necessaria depulsio calumniarum apud externos sparfarum, quasi recederet ab orthodoxia, atque chiliasmo & quibusvis novitatibus dictus esset. Mulhufiii 1700.

H. B. Gespräch, Dialogus inter Orthodoxum & Alethophilum, de hæreticis, 1712.

Aaronis

Aaronis SINCERI Nothwendige Adresse und warnung, Necessaria supplicatio & dehoratio ad Germaniæ Rectores sive Magistratus de dura persecutione sic dictorum Pietistarum. Sine die & consule. Sub larva autem Sinceri latitat Ernestus Christophorus HOCHMANN ab Hohenau, qui lamentatur, illos, qui Pietistæ vocentur, quique Christi mandato se se a pravis separaverint, atque ad Christum, lucem æternam, intus divertant, illumque solum, ne in tenebris ambulent, sed ut lucem vitæ habeant, sequantur, persecutionem pati, in carcerem compingi, puniri, civitate ac bonis suis spoliari, eiici, atque in exilium propelli, eosque rogat, ut eiusmodi actus intermittant, atque innocentes, & Deo Christoque eius dicatos, suo quemque iure frui & gaudere finant.

Species facti & quæstio, quid faciendum ratione confessionis peccatorum, & sumtionis S. cœnæ, postquam quis excommunicatus, & publice remotus est a participatione sacramenti altaris, & officio patrini. 1698. Auctore Christiano NEUBAURIO, Cum variis appendicibus, videlicet Formula excommunicationis, Litteris I. M. Lufzii, Alardi, A. Pfeifferi, Delineatione ineundæ concordiæ, Iudicio Giesensium theologorum, & Ultraiectionum, aliisque.

Christianus Neubaur, Præfectus civitatis bremensis præsidio & Dux cohortis, (Commandant und Obrist-Lieutenant) illiteratus quidem vir, sed curiosus tamen rerum, etiam theologiarum, & liberior aliorum censor, atque ita odium & persecutionem incurrens, & publice in ecclesia, sine expresso quidem nomine, sed ea tamen descriptione, qua ab omnibus nosceretur, excommunicatus, atque ab officio patrini in posterum exclusus, quod ille postea iniuriam interpretatus est, obiit Bremæ A. 1717. ætatis 71.

EIVSDEM Echte und rechte wahl Gottes, Vera Dei electio ad hominum salutem. 1698. Proposita III. quæstionibus: 1. An Deus homines elegerit eo modo, quo Papæ romani eliguntur? 2. Aut, sicut eliguntur Reges Poloniæ? 3. Vtra harum electionum hominibus sit gratissima, ita ut optent, se se hac ratione electos esse? Primam negat, alteram adfirmat, statuens, secundum

Part IV. In 4.

O o o

dum

dum pacta conventa electionem factam esse: ad tertiam autem respondet, electionem papalem, qua unus ex Cardinalibus, dum nihil agit, & laute tractatur, ad tantum fastigium pluralitate votorum exaltatur, hominibus suaviorem atque optabiliorem esse altera, qua secundum Dei ordinem atque præscriptum debeat vivere.

EIVSDEM Glaubensbekenntnis, Confessio de satana. 1699. In qua de existentia, attributis, & operationibus mali spiritus disferitur, omniaque dictis Scripturæ comprobantur.

EIVSDEM Erörterung etlicher fragen, Solutio quæstionum aliquot. 1699. Earum sunt III. 1. Soline in primitiva ecclesia Apostoli & consecrati Episcopi baptizaverint, absolverint & S. cœnam administraverint, an laici? 2. Iustum ne & verbo ac voluntati Dei conforme fuerit, quod hac in re vetus ecclesia libertatem permetteret, an hoc ipso peccaverit, impieque egerit? 3. Vtrum hodierni sic dicti Christiani, eo quod talem laicis libertatem non amplius permittunt, sed omnia illa Statui ecclesiastico sive clericis, qui Spirituales vocantur, tanquam propria vindicant, hoc modo melius, aut peius, quam veteres Christiani faciant? Ad primam responder, etiam laicos interdum illos actus obivisse: ad secundam, iustum id fuisse: ad tertiam, non facere melius. Interim sollemniter testatur tam hic, quam in Præfatione, non esse sibi mentem, quod Ministerium sacrum tolli, suoque privati iure debeat, sed tantum ostendere voluisse, certis in casibus illos actus etiam a laicis exerceri posse.

C. N. B. id est, Christiani NEVBAVRII Grundliche vorstellung, Solida ostensio, binos pastores Principi suo absolutionem & accessum ad S. cœnam denegantes iniuste egisse. 1706. In qua eorum rationes proponit, atque ad eas respondet.

EIVSDEM IV. Epistolæ ad Sebast. Edzardum, 1707. 1708. In prima earum simulat, se eius scripta de benedictione toti cœtui ecclesiastico impertienda, deque concordia, Lutheranos inter & Calvinianos minime ineunda, magna cum delectatione, nec minore fructu legisse, cupere tamen hac de re ulterius cum eo agere. In reliquis adversarium agit, ac disputatorem, supponens, Reformatos non errare in fundamento, ideoque concordiam cum
iis

iis iniri posse. Ad primam respondit *Edzardus* in Appendice ad Refutationem D. *Breithaupti*, atque ad secundam in Excussione quaestionis, An Calvinistæ, sive ita dicti Reformati, id ex animo credant, quod credendum simplici est homini, seu idiotæ.

EIVSDEM Antwort, Responsio ad M. Magni *Gartneri* libellum famosum, quem inscripsit *Neubaurische Læsterungen, Convicia neubauriana. 1707.* Primo adfert rationes, cur non statim responderit: deinde vero ad singulas eius obiectiones respondet.

Vnpartheyische gedanken, Mediæ cogitationes de *Sebast. Edzardi* Refutatione Moderaminis inculpatæ tutelæ D. *Buddei, 1708.* Auctor est quidam ex discipulis Professorum halensium, sicut ipse prodit p. 7. & 9. Sed scriptum non magni est momenti; neque etiam rubro sive titulo respondet.

CLXIX.

Io. Melchioris STENGERI Buch, Liber pro iis, qui christianismum suum melius discere, veramque ad salutem a deviis bene & accurate discernere cupiunt. Erfurti 1669. Quo usitata hodie magna pœnitentia multorum errorum accusatur, & fidei fructibus carenti larva detrahitur, simulque bonorum operum summa necessitas, salva tamen fidei, respectu salutis, operatione, efficacius urgetur. In Præfatione aperit auctor, quid ipsum impulerit ad librum hunc scribendum atque edendum; detonat contra vitia & scandala Pastorum quorundam, quodque non omnes illorum recte distinguant inter obiecta terrenda & solanda; docet, salvam rem esse in homine tentato & de misericordia Dei quasi desperante, si 1. animum habeat non peccandi voluntarie, & 2. serio expetat sitiatque gratiam Iesu Christi; denique solvit obiectiones, quæ sibi fiant: videlicet 1) An velit accusare Ecclesiam Dei, quasi non recte hac de re docuerit? 2) Cur non maneat in usitatis loquendi formulis? 3) Doctrinam ipsius esse terribilem, & facile quem posse in desperationem conicere: aut 4) ansam dare ad spirituales superbiam, ita ut putent homines, se esse magnos sanctos, se bene observare præcepta Christi, &c.

Io. Melch. *Stenger*, erfurtensis, transactis in V. universitatibus, ienensi, lipsiensi, wittebergensi, erfurteni, & argentinenfi

atque, primum diaconus ædis Prædicatorum in patria, & post promotionem ab officio inspector storckoviensis ad fines Lusatia, tandemque pastor primarius, & inspector wittstockiensis, vir præsentis ac fortis animi, pœnitentiæ assertor, & pietatis christianæ promovendæ studiosus, sed correctionum impatiens, & quod excedere videretur, multos nactus adversarios, interque eos *Hartnaccium*, *Herzium*, *Perischium*, *Rangonem*, Io. Frid. *Mayerum*, ne quid de integris Collegiis dicam, præter ea, quæ hic iam recensentur, scripsit Quæstiones & responsiones pro iis, qui ad S. cœnam se conferre volunt, A. 1667. Legitimum & christianum zelum adversus impudentem *Hartnaccium*: Formulam absolutionis, militibus a Ioanne datæ, 1688. Responsionem ad *Hartnacci* Nova Parnassi, 1689. Vindicias Responsionis contra *Hartnacci* Retorsionem, 1689. Contra Iudicium wohnsidelense (M. Io. Georg. *Pertschii*) de observantia præceptorum Dei, 1691. Iesum, unicum nostrum dominum & legislatorem, 1693. Deliquia *ienensium*, & *Dedekenno* insertarum censurarum, 1693. Provocationem Io. Frid. *Mayeri* & Conr. Tiburtii *Rangonis* ad pugnam, 1694. Iteratam & Tertiam provocationem *Mayeri*, 1694. *eiusdemque*, ut equitis hastati, post multam in campo martio olympico spumantis equi agitationem, tandem tentatum, sed vanum impetum atque assaltum, 1694. & finitis tot pugnis, totque duellis, eo ivit A. 1710. ubi nullæ sunt commotiones, nullæ contentiones, & disputationes nullæ, postquam in tumultuoso hoc mundo vixisset annos 71. menses 5. G. *Arnold* Hist. eccles. & hæret. P. III. c. 14. p. 135. *Hartnaccius* in Continuat. Syntagmatis Micræliani p. 1078. *Stenger* Consil. theol. latin. P. I. 265. P. III. 46. 482. 496. 539. 551. & ipse *Stenger* de *Hartnaccismo* c. 2. C 3.

EIVSDEM Einschärfung, Inculcatio duorum utilium, atque ad verum christianismum pertinentium dogmatum. Erfurti 1670. Quænam illa? 1. Qui in fine vitæ non habet testimonium sanctæ, & ad normam præceptorum Christi transactæ vitæ, is non moritur beate, nec venit (puta, ordinarie) in regnum Dei. 2. Magna pœnitentia non toties, ut multi arbitrantur, a veris Dei filiis repetitur; sed ea vel non opus habent, vel certe non secunda, multo minus tertia, decima, aut centesima vice. Scopus autem huius scripti est, veros Christianos in cursu pietatis

tis confirmare, eos vero, qui sibi videntur esse christiani, debortari, & ex securitatis somno excitare. Additur Summaria recensio eorum dogmatum, quæ ab ipso de pœnitentia & vero christianoismo propofita, in contentioſo autem & perverso hoc ſaculo cenſita, improbata & condemnata ſunt, & Dan. Seileri, ſuperintendentis ichtershufani, iudicium de Stengeri doctrina, quam ſcripturæ ſacræ conformem agnoſcit.

EIVSDEM Reſponſio ad Dan. Hartnaccii librum inveſtivum & maledicum. 1670.

EIVSDEM Apologia & Reſponſio ad *Ienenſium theologorum* Relationem, in qua eam erroneæ accuſarunt doctrinæ. Francofurti ad Viadrum 1672. Pariter ea defenduntur, quæ Ienenſium Cenſuris, operi Conſiliorum Dedekenniano additis, anno ſuperiore oppoſuit: cum brevi Reſutatione Stengeriſmi enervati, ab *Hartnaccio* editi.

CLXIX.

Ioannis Matthæi MEYFARTI Chriſtliche erinnerung, Chriſtiana admonitio de exulantibus, apud Academias euangelicas, bonis conſtitutionibus, & intruſa in earum locum barbarie. Schleiffingæ 1636. & poſtea 1641. Eaque IV. abſolvitur libris; quorum primo agitur de turpi atque horribili barbarie, quæ in euangelicas irreſpit academias: ſecundo de iis, quæ ſecuta ſunt poſt expulſionem diſciplinæ & honeſtatis, & introductionem pravorum & barbarorum morum: tertio de cauſſis, propter quas reformatio academiarum noſtrarum ſuſcipienda: quarto de mediis neceſſariis, quibus inhiberi poteſt introducta in academias euangelicas impia & barbarica vita. Hiſce præmittitur longum Proœmium, V. conſtans capitibus; quorum primo oſtenditur, qui fiat interdum, ut eiufmodi incidant tempora, in quibus martyres & confeſſores ſunt rariffimi: ſecundo tractatur de ſtudioſis theologiæ, quorum multi non perpendant ſcopum ſuum, quid ſacro in ſtatu ſint acturi, & quas ipsis dotes Deus conceſſerit: tertio, ſolatio eriguntur ſtudioſi, qui in academiis vexantur, & cum egeſtate contemptuque conſictari neceſſe habent: quarto reſponderetur ad obiectiones, quæ contra hos libros formari poſſent: quinto conſilium datur de barbarie ex academiis expellenda, ſi

in illis seminaria sive collegia erigerentur, in quibus veterum pii educarentur studiosi sacrarum litterarum. Hisce subiungitur epilogus de scopo huius operis: qui quidem hic fuit, ut auctor pro virili tolleretur magnum illud malum, & perniciosissima illa zizania, quibus maiestas universitatum evangelicarum læditur, earumque honor, gloria & fama magnum patitur detrimentum. Sancte etiam testatur, non esse suum propositum, evangelicis ecclesiis & academiis maculam affricare, easque odiosas aliis, & famosas reddere, neque etiam piorum, & nomen suum implentium studiosorum se esse hostem, sed vitia eorum taxatum atque abolitum ire, in primis studiosorum theologiæ, quorum (turpe dictu) maxima pars improbi sint, multisque & magnis vitiis dediti. Certe proficuum, si non necessarium, foret, ut omnes & professores & discipuli academici diligenter sapiusque hoc legerent opus, atque officium inde suum cognoscerent, & quidquid indecens, quidquid inhonestum, deponerent, atque ita se se gererent, ut vere dici posset, academias nostras esse fodinas puræ veritatis, templa virtutis, sacraria pietatis, & morum palæstras optimorum atque sanctissimorum, quibus litterati a plebe humi repente, vitiisque sæculi immerfa, distinguantur. Multa etiam alia præclara habet hic auctor, ut, Pontificios scriptores & theologos in aliquot punctis multo se melius explicasse, quam tempore reformationis, p. 92. Evangelicorum sectas duas pessimarum se hæresium mutuo postulasse, & non obstante Concordia marpurgensi controversias mirum in modum auxisse; observasse tamen se, omnes illos theologos, qui conciliationi Evangelicorum obstiterunt, aut iusto citius hinc abreptos, aut in ipsorum filii atque nepotibus horribiliter punitos esse, p. 98. male etiam cessisse illis, qui de effuso in Gallia & Belgio sanguine Christianorum tripudiarunt, p. 99. nec satis doleri posse, quod etiam iuvenes atque imperiti theologastri, qui ne per momentum quidem ad portam mortis fuere, neque in ulla angustia, tentatione & periculo versati, quique nihil nisi syllogizare, declamare, ac deblaterare sciunt, de maxime arduis ac sublimibus rebus loqui, scribere & iudicare audeant. p. 99. Hæc & similia alia ulcus academiarum evangelicarum & multorum pseudotheologorum tangentia, non poterant sane grata & suavia illis esse, qui mali affecti erant: inde factum, ut bonus vir pluri-

plurimorum invidiam & odium inter catholicos, quia
quasi qui academiis convicium dixisset, eas viribusque
tum iret, honorem ordinis theologici laxisset, passim
esset, aut certe indifferentista, & religionum commixtio
venditio severe prohiberetur. De quo legi potest G. Arndt
IV. 468. Sed omnes hæ accusaciones in fumum abeunt, si quis li-
brum ipsum legerit, & abusum rei ab eius usu distinxerit: imò
cognoscet, *Bæclerum Bibliographiæ criticæ p. 818. bene ac recte sic*
iudicasse: De reformatione Academiarum Meffartus scripsit librum ger-
manicum multa libertate, qua odium auctori apud multos conciliavit,
Sed fatendum est, vera dici. Qui quidem addit: Licet forte consuli-
us fuisset, latina lingua scribi ea, qua homines imperitos facile movere
possent, ut studia & scholas odio prosequerentur. Sed si Academici non
verentur peccare coram imperitis & plebe, quin potius magnum
illis offendiculum præbent, cur vernaculo idiomate non taxentur,
præsertim ab eo, qui probis ac laudabilibus academiis debitum
exhibet honorem, & studia, tamquam rem utilissimam, etiam at-
que etiam commendat?

Io. Matth. Meffartus, natus Ienæ in Thuringia, primum Co-
burgi in Gymnasio casimiriano linguarum, philosophiæ & theo-
logiæ professor, tandemque ipsius Gymnasii director, deinde,
cum doctoris honores impetrasset, professor theologiæ in vetustis-
sima universitate erfurtensi, ac postremo S. Ministerii senior &
pastor in æde Prædicatorum, vir pius, veri amans, moderatus,
multis tentationibus exercitus, inter eos, qui ecclesiæ nostræ tam
vitæ innocentia, quam doctrinæ gloria insigne decus attulerunt,
iure meritoque numerandus, multisque scriptis, in primis vero
Mellificio oratorio, *Anti-Becano*, Dissertatione de pace inter Euan-
gelicas per Germaniam ecclesias concilianda, Meletematis theo-
logicis, Imagine veri studiosi SS. litterarum, & Solida instructione
de pastorum & præceptorum scholasticorum salariis celeberrimus,
pie placideque ex ingrato mundo migravit A. 1642. ætatis fere 53.
postquam ante obitum paternis summi Numinis oculis manibus-
que totam patriam, venerabile ministerium, antiquissimam ex a-
cademicis scholam, civium honestissimam communionem, omnem-
que studiosorum coronam toto se pectore iam dudum commen-
dasse fassus esset. *Witte Memor theol. 1007. Adicralius Syntagm.*
histor.

hiflor. ecclef. 768. & *Spener* Confil. theolog. latin. P. III. 140. ac Præfat. in Io. Henrici Vindicias dicti Salvatoris nostri Luc. 18, 8. §. 15.

Palinodia Stengeriana. 1671. In qua 1) traditur hiftoria controverfiæ Stengerianæ. 2) apologia fit contra Cenfuras wittebergenfem & ienenfem. 3) differitur de difcrimine legis Chrifti & Mofis. 4) harmonia indicatur, bella fcilicet, ipfarum Cenfurarum. Titulus autem libri eft ironicus, quo caufam fuam, fi *Speneri* iudicium in Confil. theol. lat. P. III. 496. admittimus, auctor corruptit, feque plane alium, quam de eo fperabatur, demonftravit.

Io. Melch. STENGERI Secta cervicodurorum, feu de Hartnaccifmo. 1681. In qua auctor fe purgat contra ea, quæ *Hartnaccius* in Continuatione Syntagmatis Micræliani p. 1077. & feqq. adverfus fe effutiverat. *Ingenus fateor* (fcribit *Spenerius* Confilior. theol. latin. P. III. 46) *Hartnaccio*, quam *Stengero*, etiamfi hic fe reduci, non ita, uti decebat, paffus fit, magis me indignari: cum apud illum pleraque malitiofo animo fufcepta fere conflet.

EIVSDEM Deutliche Furftehlung, Perfpicua offenfio, quam improbi contemtores verbi divini & doctriinæ Chrifti fint illi pastores & profeflores, qui fidelem veritatis confeflorem, Io. Melch. *Stengerum* oderunt, aut etiam condemnant. 1685. In Proœmio folvit auctor dubia, quæ alii contra ipfius tractatus, ad reftaurationem chriftianifmi editos, moverunt; ipfius autem libri capita agunt 1. de difcrimine peccatorum: aliud enim efle ait peccata voluntaria, aliud humanos lapfus. 2. de vera contritione. 3. de neceffitate bonorum operum. 4. de officio renatorum. 5. de lege Chrifti. 6. de perfeverantia chriftiana. 7. de poffibilitate novæ obedientiæ. 8. de neceffitate incrementi in ftudio pietatis. 9. de perfectione renatorum. 10. de gloratione licita. 11. de duplici certitudine: quarum videlicet alia fit impetratæ iam remiffionis peccatorum, alia futuræ in bono perfeverantiæ. 12. de difcrimine pœnitentiæ: aliam enim efle piorum, five quotidianam, aliam lapforum, five maiorem & folemennem. 13. de voluntate Dei iudiciali. 14. de fera pœnitentia: eam efle dubiam

CLXX.

Bewährung, Evidtio, S. apostolum Petrum non venisse Romam, nec ibi passum esse; adeoque Romanum pontificem non posse se venditare illius successorem. Sine expressione loci, & anni. Ex typis autem & ratione scribendi apparet, opusculum isthoc statim in principio reformationis impressum esse. Et habet II. Partes, quarum prior continet XVIII. argumenta, quibus probatur, S. Petrum nunquam venisse Romam; posterior VII. obiectiones Romanensium, cum earum solutionibus.

Gabriel REEHANII Kleiner Peter-Calender, Parvum calendarium Petrinum. Wittebergæ 1622. Est chronologia peregrinationis Petri & Pauli, secundum annos passionis Christi, & eius temporis Imperatorum romanorum: in qua monstratur, pontificatum Petri antiochensem & romanum meram esse fabulam.

Io. HIMMELII Calvinischer Schafspelz, Calviniana pelis ovina Relatoris berolinensis, qui Confessionis augustanz III. editiones germanicas simul edidit Francofurti ad Viadrum, atque ita ostendere voluit, etiam Reformatos adhærere Augustanz confessioni, nec nisi verbalem pugnam esse de variata & invariata Augustana confessione. Ienz 1639. Quatuor hic ventilantur questiones: 1. An inter invariata & variata Confessionem august. reale sit discrimen? 2. An reale hoc discrimen Calvinianos a pace religionis excludat? 3. An quis salva conscientia utrique possit adstipulari Confessioni? 4. An Calviniani genuini sint socii Augustanz confessionis. Auctor quidem adfirmat duas priores; duas posteriores autem negat. Et p. 31. agit etiam de differentia inter Electorum confessionem, & confessionem IV. Civitatum. In Dedicatione loquitur de officio Principis seu Magistratus erga ecclesiam christianam, dicens, præstare ei debere commodam habitationem; legitimam defensionem, sufficientem alimoniam, & artificiosam institutionem; eundemque sibi providere pios, christianos & incorruptos consiliarios atque ministros, & iuxta cum iis vivæ religionis praxi operam dare sedulam atque perpetuam. Neque in Præfatione tegit iram ac zelum suum adversus Calvi-

Part IV. In 4.

P p p

nianos,

illi illis feminis, esse contra Lutheranos, modo
præfens negotium de exhibitione tri-
Augustanae confessionis.

MULLER de quaestione, An quis unquam, laici præ-
in V. T. ad salutem pervenerint sine Christi cognitione?
Hamburgi 1628. Hæc quaestio reducitur ad III. capita, quorum
primo asseritur, neminem unquam æque in veteri, ac novo fœ-
dere, sine Christi cognitione salvatum esse: secundo responde-
tur ad argumenta contraria: & tertio ea proponuntur, quæ chris-
tiano ad salutem scitu de Christo sunt necessaria.

EIVSDEM Nothwendige vertheidigung, Necessaria de-
fensio accuratæ relationis de novorum prophetarum, qui se vo-
cant illuminatos doctores & Theosophos, religione, doctrina, &
fide. Hamburgi 1636. Opposita, Ministerii lubecensis & lüne-
burgensis nomine, Nicolai Tetingi Apologia. Et constat X. capi-
tibus: 1. Tetingum ad nullum principalem ipsorum libri articu-
lum respondisse. 2. Eundem multa recoxisse, quæ iam ante
fuerint refutata. 3. de illius erroribus, & quidem in doctrina
de incarnatione Christi. 4. de regeneratione. 5. de vocatione
ad sacrum ministerium. 6. de auditu interno. 7. de iudiciis po-
liticis, iuribus iurandis, & iure gerendi bellum. 8. de confessio-
ne coram ministro ecclesiæ, & S. cœna. 9. de contradictionibus
Tetingi. 10. de personis, quæ ille immisceat. Hisce sub-
iungitur Io. Gerhards iudicium de usuris.

Io. Georgii **SELDII** Bericht, Instructio de Iesu Christi
regno gratiæ. Hamburgi 1661. Contra Chiliastras. Tractatur
igitur cap. 1. de nomine, origine & progressu Chiliastrarum, 2. de
fundamentis, quibus secta hæc refutari possit. 3. de quibusdam
insignibus quaestionibus, quæ ex chiliasmo sequuntur. 4. de con-
futatione obiectionum Chiliastrarum. 5. de officio piorum Chri-
stianorum erga Chiliastras. Quibus additur Appendix de loco A-
pocalypseos Iohannis cap. 20, 1. seqq.

Io. Georg. **Seldius**, philos. magister, primum scholæ primis-
laviensis corrector, deinde variis in locis pastor, tandem ecclesiæ
havelbergensis pastor & inspector, medio sæc. XVII. & ultra floruit,

mor-

mortuus A. 1671. suumque hunc tractatum censendum obtulit Or-
dini theologorum vitembergensium, qui & eum adprobarunt.
In Praefatione meminit, plures etiam lucubrationes in parato se
habere ad imprimendum, videlicet Theoriam nominis *Iesu*, eius-
que Praxin, Annotationes theoreticas & practicas in Epistolam
S. apostoli *Iuxta Thaddaeum* cum casibus conscientiarum, Speculum boni
& mali pattoni ecclesiastici, Manuale sibi Vade mecum, & alia:
publicae autem luci commisit Concionem de incendio A. 1658. &
Cogitationes poenitentiae, propter 2. porcellos monstrosos, A. 1663.
natos.

Komet her, und leset mit verwunderung, Venite huc &
legite obstupefacti, quomodo Ioseph; B. Mariae maritus, a Papi-
stis vocetur. 1665. Oppositum Io. Schifferi Idolo rationis Luth-
ranorum. Vocatur autem omnipotens Protector, Tertia persona
Trinitatis creata, optimus Auxiliator contra Turcas, unicus pueri
Iesu Angelus tutelar, Opatulator in omni periculo, S. Trinitatis
necessarius, Cui omnes angelos servire debeant trisagio, Qui par-
tes suas habuerit in redemptione mundi, Salvator, qui salutem no-
stram operatus sit, Communis consalvator mundi, Generalis pro-
tector ducatus Bavariae, Qui in omnibus angustiis opem possit
ferre, qui omni tempore, cunctis in locis, in quibusvis casibus,
omnia valeat efficere, omnia, omnia: Cui totus mundus cum o-
mnibus creaturis subiectus esse debeat, Qui Christo imperet, &
toti mundo imperare possit, Ad cuius mandatum Christus sol sub-
sistat, Cui Iesus obedienter serviat, ita ut ipsa etiam Maiestas di-
vina maiori non colatur servitio, quam Ioseph: Esse, quod Iesus
idret, dicendo: Ita me Deus amet, nisi essem Christus, ego vellem
Ioseph esse. Praeterea vocatur Substitutus Deo Patri & Spiritui
sancto, qui Spiritus sancti, ut sponsi, vices peregerit apud vir-
ginem Mariam, Incarnatus Spiritus sanctus, eiusque consponsus
apud B. Virginem; Qui in persona & nomine Spiritus sancti con-
currit in magno mysterio incarnationis Verbi: Omnium domi-
nus creaturarum, qui sit supra omnes coelites, supra ipsum caelum,
Qui habeat clavem paradisi, qui Christo portas caeli aperuerit, &
salutarem eius sanguinem sudore commiscuerit suo: Bavariam
non potuisse meliorem contra Turcas protectorem invenire, quam
Iosephum, atque hunc a tota Bavaria inclinato capite, toto corde,

magnaque fiducia, ut defensorem omnipotentem, adorandum esse. Hæc sunt excerpta ex P. F. Andreæ a S. Theresia, discolocati carmelitæ & ordinarii concionatoris monacensis, concione, habita & cum approbatione Superiorum impressa Monaci A. 1664. Excerptis autem ea, preloque commisit *Studiosus quidam*.

Kommet her, und entsetzet euch noch mehr, Venite huc, magisque obstupescite, quomodo erga Iosephum & Sanctos idololatria committatur in papatu, id est, Refutatio Defensionis homilix Patris carmelitani Andreæ a S. Theresia de Iosepho. 1664. Defensio illa, sub titulo *Befcheids* sive Declarationis, in lucem emissæ fuit Neyslæ anno prædicto. Præsentem autem Refutationem subiungitur Specimen & narratio, quomodo apud Pontificios de invocatione Sanctorum & imaginum publice doceatur. Ad quam tamen controversiam pericia, iudicio & aequitate opus est, ne plura dicas, quam probare possis.

Ausführlicher beweis, Accurata demonstratio, quod doctrina de intercessionem, invocationem & adorationem Sanctorum falsa sit, & idololatræ. Brunsvici 1666. Est colloquium trium hominum de concione P. Andreæ a S. Theresia, quæ & ipsa in fine addita: atque auctor Demonstrationis ostendere studet, doctrinam de invocatione & adoratione Sanctorum defunctorum esse fabulam & somnium humanum, de qua neque S. scriptura, neque antiqua Ecclesia christiana quidquam sciat. Ecquis vero auctor, qui Præfatiunculæ litteras hæc A. H. B. S. B. subscribit? Est Andr. Henricus BVCHOLZ, superintendens brunsvicensis.

Andr. Henr. Bachelz, Schorninga-brunsvicensis, philosoph. magister, in schola hameleni corrector, Gymnasii lemgoviensis rector, in academia rinelensi philosophiæ practicæ & poëseos professor, nec non ibidem theologiæ extraordinarius, inde coadiutor, tandemque superintendens brunsvicensis, vir industrius, affabilis ac prudens, ideoque amorem ac venerationem cunctorum expertus, concinnavit Ethicam, Notas in *Lucianum*, Poëmata sacra germanica, Meditationes sabbaticas, Herculem & Herculisum, (quibus teste historia proponitur tricennalis belli germanici, & tota traditur philosophia ac theologia) Tractatum de indulgentiis, & Causam præcipuam, cur prudens christianus evangeli-

cus

cus non fieri velit debeatve romano-catholicum, (47)
unicum sit verbum Dei, Scriptura sacra, viribusque quibus quia
decessit A. 1671. ætatis 63. *Wiss* Diar. biograph. Eeee 2. ætius
Meyer Hist. ecclef. brunsvic. P. IV. 596. 670.

Io. Conr. ZELLERI Wiederholte bekentnis, Repetita
confessio veræ euangelicæ ecclesiæ in Ducatu wurtembergensi de
sabbato hebdomadali in Novo testamento. Tübingæ 1672. Ali-
quot quæstionibus proposita, auspiciisque serenissimi Ducis edita.
Et quæstiones quidem sunt sequentes: 1. An christiana & N.
Tti ecclesia etiam habeat sabbatum, ad cuius sanctificationem sit
obligata? 2. Quodnam illud sit? 3. Quomodo sanctificandum?
Vbi & de tolerantia mercatorum vicinorum, & recreatione in die-
bus dominicis. 4. Quis debeat sanctificare? 5. Quamdiu sancti-
ficatio durare debeat? 6. Cur, & quem in finem?

Io. Conr. Zeller, Heidenheima-wurtembergicus, philos. ma-
gister, primum diaconus, deinde pastor wildbergensis, porro theol.
doctor, abbas bebenhusanus, consiliarius ecclesiasticus, & superin-
tendens ecclesiarum generalis, elaboravit Explicationem summa-
riam librorum Mosi, nec non historicorum, & reliquorum usque
ad Canticum canticorum, item totius N. Tti, Institutiones cate-
cheticas, Commentationem in Augustanam confessionem, & Exe-
gesin in Postillam Lutheri ecclesiasticam, oculosque clausit A.
1683. cum ætate esset satis provecta, hoc est, octogenarius. *Wiss*
Diar. biograph. T. II. 129.

Ioannis M V S A E I Ablehnung, Depulsio sparsæ horrendæ
calumniæ, quasi Ienæ in sede principali & academia saxonica sit
secta *Conscientiariorum*, (der Gewissener) eique magno numero ad-
dicti tam cives, quam studiosi. Ienæ 1675. Editio altera. Cum
accurata narratione de impiis & seditiosis A. 1674. sparsis chartu-
lis, unde calumnia ista suam traxit originem: cumque Defensio-
ne S. scripturæ contra blasphemias in impiis illis chartulis con-
tentas. De Conscientiariis illis rumor vagabatur, eos rejicere S.
cœnam, nilque credere, nisi quod eorum conscientia ipsis sugge-
rat. Chartulæ autem, siue impia diaboli folia continebant bina
colloquia, unum quidem inter hospitem & tres peregrinos divet-

...um Alcomar; alterum inter D. Henr. *Brunnemann*
 bellicum & latinum scribam militarem, videturque ex-
 auctor esse Matthias *Cunaw*, Eiderstedta-holsatus, qui som-
 nis deceptus David-Georgianis ad Naturalistas se converterit,
 & inde lapsus sit in atheismum. Suntque Conscientiarii hi Na-
 turalistis pefores, qui nos eructarunt articulos: Non esse neque
 Deum, neque diabolum, Magistratum nihili aestimandum, templa
 contemnenda, sacerdotes reiiciendos, coniugium a fornicatione
 nihil differre, & unicam esse vitam, post quam nec pramium de-
 fur, nec poena.

Hensici BVNTINGII Descriptio monetarum & mensu-
 rarum 8. scriptura. Helmstadii 1583. In qua omnes monetae ar-
 gentae & aureae, & omnes mensurae siccorum & liquidorum, qui-
 bus Ebraei, Graeci & Latini usi sunt, quarumque in V. & N. Tto
 mentio sit, explicantur, & cum nostris monetis ac mensuris con-
 feruntur.

Pauli EGARDI Auslegung, Explicatio admitandi, pretiosi
 & artificiosi cornu CHRISTIANI V. Daniae & Norvegiae e.
 1. electi Principis. Luneburgi 1642. Quae absolvitur IV. capituli-
 bus: nam 1. disquiritur, quando & ubi inventum fuerit? nimi-
 rum ab ancilla quadam nomine Christina, quam alii Catharinam
 vocant, filia Svenonis, A. 1639. 26. Julii, in Suecandia, in via, quae
 Osterbya ducit ad oppidum Tundriam. 2. quae sit eius materia
 & forma? Materia est aurum obryzum; forma potest cognosci
 ex figura in lignum incisa. 3. quid significant variae illae figurae
 & imagines hominum, draconum & serpentum, in cornu expres-
 sae. 4. unde nam veniat, & quid significet. Auctor quidem pu-
 rat, non ab ethnico, sed a christiano Principe aut Dynasta illud
 paratum esse, eiusque figuris & imaginibus significari, res praecla-
 ras, praecipue in religione, gestum iri sub CHRISTIANO V.
 eiusque Patre gloriosissimo. De hoc cornu primus scripsit Olaus
 Wormius, quem secutus est Egardus, & hunc exceperunt Enéwald.
 Nicol. Randolphus, Thom. Bartholinus, Pet. Winsstrup & Trogil-
 ius Arnkiel: de quibus lege, si placet, Sibbernii Bibliothecam hi-
 storiam Datio-norvegicam c. 12. p. 337.

Paulus Egard, pastor norddorpianus in Heddatis, vir religiosissimus, & utilissimis scriptis, quæ A. 1679. a Spenero edi cõperunt, celebris, vixit A. 1622. Ne tamen nihil de illis dicamus, hoc addam, ab eo nos habere Medullam theologiæ, *Salomonem ecclesiasten*, *Hominem microcosmum secundum naturam & gratiam*, *Vindicias Andream*, *Christianissimum Isaacum*, *Divinum sanctuarium in heredibus Iesu Christi*, *Mundum immundum*, *Tubam divinæ gratiæ & lucis in Apoc. 20.* *Mysterium regni Dei in homine*, *Thesaurum sapientiæ ex epistola ad Romanos*, *Informatorium christianum*, & reliqua. *Mirallus Synt. hist. eccles. 749.* *Speneri Consilior. latin. P. II. 128.* Atque hic plurimum se fatetur delictari eius scriptis, virumque l. c. vocat piensimum, sicut Io. *Malterius* Introduct. in Histor. cimbr. P. II. 170. incomparabilem studii pietatis, & veræ christianismi præceos *reprodurum*.

Israëlita revertens armatus, verus ne, an fictus? sive, Vera narratio de X. tribubus Israëlis, a Salmanassare captivi in Assyriam abducti, 2. Reg. 17. A. 1668. Inquiritur, quorsum venerint? an adhuc supersint, & redituri sint, Palæstinam ut recuperent & regnum restaurent israëliticum? Docetur autem, translatos fuisse in Mediam, nec nisi conditionate ipsis promissum reditum in patriam, frustra vero alium expectari Messiam.

Claudii Francisci MENE TRE RII Grundliche widerlegung, Solida refutatio venditæ ab Arnoldo *Wim* pro *Malachia*, episcopi hibernici, opusculo, prophetia de romanis Pontificibus, ab A. 1143. usque ad finem mundi regnaturis, è gallico in germanicum translata a Christiano *Wagnero*. Lipsiæ 1691. Et Menetrio quidem prophetia videtur esse partus alicuius clientis Cardinalis SIMONCELLI, qui in Conclavi A. 1590. senior fuit Collegii. Samuel autem *Andreas* illam Malachiæ vindicare nititur.

Claud. Fran. *Mendicior*, gallus, Soc. Iesu, emblematicis, heraldicis, aliisque scriptis clarus, diem supremum obiit A. 1705. *Alia eruditiorum passim*, & *Narrat. innoc. A. 1705. 502.*

Malachias, hibernus, abbas bangorenfis, deinde episcopus comerenfis, tandem archiepiscopus armachanus, S. Bernardi familiaris, cum aliquot annis sedi illi præfuisset, modestiæ causâ sponte eam reliquit, & dunensi inspectione functus est usque ad finem.

finem vitæ; qui incidit in annum Christi 1148. cum esset in cœnobio claravallensi, Romam demum profecturus, & annum ætatis agens 54. postque mortem in Sanctorum numerum relatus est. *Mentier* hic C 4. *Cave* de scriptorib. eccles. 461. *Kœnig* 497. *Ottavio* Biblioth. scriptor. eccles. T. I. 457. *Placcius* de pseudon. 178. *Tableau* de la cour de Rome. 476. & *Lexicon univ. histor.* T. III. 423.

Arnoldus *Wion*, duacensis, natus A. 1554. monachus S. Benedicti de Mantua, ordinis D. Benedicti Nigrorum, Congregationis cassinensis, alias S. Iustinz de Padua, scripsit Vitam S. Gerhardi, & duos libros; unum de antiquissima familia romana *Andele*, e qua S. Benedictum & Austriæ Duces derivare conatur; alterum de claris Benedictinis, atque hos duos libros compegit in unum opus, idque, eo quod ex stirpibus constaret, & arboribus genealogicis, vocavit Lignum vitæ. *Mentier* h. l. C 3. *Kœnig* 871. & *Lexicon univ. histor.* T. IV. 698.

Christianus *Wagner* inter eruditos notus est, ut philos. magister, & pastor lipsiensis ad S. Ioannis.

CLXXI.

Io. Wilhelmi PETERSENI Nubes testium veritatis de regno Christi glorioso. Francofurti ad Mœnum 1696. In Dedicatione sententiam de regno Christi glorioso seu millenario ait se didicisse ex verbo Dei, & credidisse nostratiam relationi, quod Patres primitivæ ecclesiæ ab ea alieni fuerint, sed cognoscentem, quam iniuste sibi met ea, quæ ne in mentem quidem suam unquam venerint, ab adversariis imposita sint, ipsos adiisse Patres, eosque studiose evoluisse, & alia omnia invenisse. Ipsum autem opus tribus constat libris, quorum primo testes ex veteri testamento usque ad Christum, secundo ex novo, a Christo usque ad Bernardum & Aelredum seculo XII. & tertio e temporibus reformationis, a Waldensibus ad auctoris usque ætatem, producantur, & in fine narrat auctor, quid sibi & uxori suæ Iohannæ Eleonoræ, natæ ex nobili familia ab & in Merlau, circa lectionem Apocalypsis S. Ioannis contigerit, & catalogum promit scriptorum, quæ de regno Christi glorioso testantia vulgaverit. Minime autem crasso chiliastico addictus est auctor, teste *Spenero* in Confil. theol. lat. T. III. 730. 740.

EIVS-

EIVSDEM Regnum Christi defensum. Francofurti 1698. Contra D. Io. Georg. Neumannum, aliosque *αγινειμους*, videlicet, Frid. Vlr. Calixtum, Geb. Theod. Meierum, Io. Bened. Carpxovium, Godofred. Weifum, Herm. Von der Hardt, & Barthol. Niemaierum. In quo simul (ut verba rubri habent) demonstratur, tantum abesse, ut doctrina hæc de Regno Christi glorioso, e cælis venturo, atque in terris erigendo, sit contra fidei articulos, ut nullus eorum absque huius cognitione, secundum totam extensionem & latitudinem suam, digne intelligi possit.

Henningi H V T H M A N I Prodrômus Novi fœderis, *libr.* 31, 31. ad consensum in articulo de Iustificatione Christianis restituendum expositi. Cum II. libris ipsius Novi fœderis. A. 1696. Quorum primo præmittuntur universalia: collectio enim sit plerorumque, quæ ad Novum fœdus pertinent, & demonstratur, quid rationis in Novo fœdere quilibet eorum obtineat: secundo ostenditur, quid rationis fides, & quid spontanea obedientia in Novo fœdere obtineat. Sed & duos alios scribere sibi proposuerat, tertium nempe, quo exactissima exhiberetur declaratio, & conciliatio: & quartum, quo examinarentur ii, qui in Scripturis notati exstant, vel a fœdere novo plane aberrantes, vel eidem non convenienter se se gerentes. Sed hi duo ultimi libri in lucem non prodierunt; dubiumque est, an affecti fuerint unquam. Interim ex editis illis constat, auctoris scopum fuisse, probare, quod non minus spontanea obedientia, quam fides, ad iustificationem sit necessaria.

Henningus *Huthman*, philosophiæ magister, per XV. annos rector scholæ ilsfeldensis, abdicato hoc munere scripsit ediditque Fœdus novum ad consensum in articulo de iustificatione hominis coram Deo Christianis restituendum, de quo supra, nec non Cogitationes grammaticas de L. C. *Sturmii* Demonstratione mathematica de S. cœna A. 1715. & postea Cassellis Matheſeos studii atque exercitiis operam navavit. *Lenckfeld* Antiqq. ilsfeldens. p. 206.

Io. Philippi O D E L E M I I Dissertationes II. de distinctione legum mosaicarum in Morales, Forenses, & Ceremoniales. (Helmstädti) A. 1702. In priore varia continentur paradoxa, ut, Omnes
Pars IV. In 4. Q99 leges

leges mosaicas esse politicas: Legem moralem nunquam in rerum natura fuisse: Decalogum non solum sua natura Deo esse mutabilem, sed & quemlibet Principem posse eundem reiicere, si saluum hoc modo eius imperium esse possit: Legum caerimonialium non esse significationem typicam & umbratilem. Posteriore autem illa corriguntur, immo auctor ea ex aliorum mente se attulisse declarat. Hinc quum unum illorum de Principe *Narrat. inuoc.* A. 1717. p. 342. perfringeretur, auctor ad illud respondit in Annotat. ad Kochii Indifferentistam p. 114.

Io. Phil. *Odeum*, brunsvicensis, natus A. 1678. philos. & utriusque Iuris doctor, & antehac Eccles. collegiatæ magdeburg. S. Nicolai canonicus, regiique Regiminis advocatus ordinarius, iam vero in urbe patria advocatus percelebris, olim *theologorum* huius & salanae academiz, deinde, mutato studiorum genere, *Theomasti*, *Stryckii* iunioris, ceterorumque *ICterum balesium* discipulus, liberioris vir ingenii, quam ut traditionum iugo collum facile submittat, non tamen pertinax, si meliora doceatur, edidit, ut potiora commemoremus, disputationes de Re monetali Ebrzor-um, de Diaconissis primitivæ ecclesiæ, de Lingua hebræa, (primum enim sacris addictus erat studiis) & inauguralem A. 1704. de Reliquiis sacramenti in matrimonialibus; item Vindicias Tractatus wolfenb. de quaestione, An, qui a lutherana ad romano-catholicam transit religionem, propterea salutem amittat? contra D. Val. Ern. *Lascheri* Iudicia secreta adversus Papatum, 1706. Responsionem ad *Tolandum* de Aula regia berolinensi, & elect. hanov. 1706. Tractatum iuridicum de successione coniugum brunsvicensium statutaria, 1707. Expositionem panegyricam numismatis argentei in memoriam ducalis palatii Salzthalensis, A. 1708. Iudicium de hac quaestione, An Princeps lutheranus, impetrandi muneris ecclesiastici gratia, sine læsione conscientiz suæ & salutis, religionem suam cum romano-catholica permutare queat? 1710. & Catecheticam defensionem huius Iudicii, 1712. contra Michaëlem *Trenge*, A. 1712. Iudicium de Io. *Rompeni* argumentis in actibus publicis academiz Iuliz propositis, 1711. Epistolam ad I. F. contra novellistam londinensem, 1709. Alteram ad eundem de utendo contra sycophantam iure retorsionis, A. 1711. Tertiā ad eundem contra theologos rub. 1712. Epistolam ad Christ. Rittmeierum de

de Statum Impensii iure reformandi, & quasvis religiones A. 1624. in suis territoris non tñtatis recipiendi, 1709. Dissertationem de Reliquiis consistoriorum Protestantium romano-catholicis, 1704. & 1712. Responsionem ad D. Chr. Frid. Plathnerum de pacto inter coniuges, quo maritus suo imperio in uxorem renunciat, an sit validum? A. 1714. Iudicium de Doctorum *Senusagii* & *Stalzi* reiecta Neutralitate religionis theologia & politica, 1715. Apologiam pro disputatione inaugurali de Reliquiis sacramenti in matrimonialibus, contra D. Val. Ern. *Lascherum*, & D. Mich. Henr. *Griberum*, A. 1716. Responsio ad Zephyrinum de Pace adversus D. *Lascheri* Censuram Cogitationum palæo-christianarum, 1718. Sub Christiani *Apocryphi* nomine, Annotationes ad IV. controversiam de lectione Scripturæ sacræ, in D. *Lascheri* Refutato Dema, A. 1716. Annotationes ad I. C. *Kosbii* Refutatum indifferentistam, & D. *Lascheri* Narrationes innocuas, A. 1719. Præfationem in D. *Petersenii* Piam Chloën corinth. 1719. & Vltiorem responsionem ad D. Io. Gottlob *Stolzi* Reiectam neutralitatem religionis.

CLXXII.

Christiani DEMOCRITI Eröffneter weg zum frieden mit Gott und allen creaturen, Aperta via ad pacem cum Deo & omnibus creaturis, sive omnia eius opera theologica, Amstelodami 1709. Auctoris enim, ut in Præfatione dicitur, intentio hæc erat, confusos in Babele animos a sectaria lue, & furore zeli intempestivi liberare, e contrario autem immotam in communione fidei cum Christo salutem iisdem vel maxime commendare. Atque, ut cetera prædictæ Præfationis persequamur, adversariorum impetu expressa in meliorem secti partem rogat: quædam etiam mutari iam potuisse fatetur, quæ in hac vel illa sententia per accidens irreperunt, aut quæ zelus adversus *ataxiæ* regni antichristiani ipsi suggerit, omnes scilicet congregationes externas defendendas esse; sed consultius visum fuisse, omnia ita relinquere, uti antea scripta erant, lucique exposita. Sunt autem horum operum partes XX. 1) Orcodoxia orthodoxorum, sive vera mendacia, & mendax veritas imprudentium zelotarum (cogor loqui cum auctore) in secta lutherana. Contra *Lanizeri*, pastoris weitershusani, Defensionem, & simul Detectionem hodiernæ novæ

formæ docendi pietisticæ. Fatetur autem in Vita suæ curriculo p. 337. se in hoc libello, quamvis non nulla liberius scripserit, contra conscientia suæ convictionem adhæsisse traditionibus Seniorum, ne forte promotioni suæ in patria futuræ remoram iniiceret. *Narrat. innoc. A. 1712. 929.* 2) Papismus Protestantium vapulans, sive castigatus papismus in cæcis defensoribus egenarum traditionum humanarum in ecclesia Protestantium. Cum librum hunc scriberet ac publicaret, spes erat, ipsum ad tertiam professionem theologiam in academia gissena vocatum iri: at ille nihilo minus libertatem muneri & honoribus anteferre maluit; prout ipse refert p. 338. Vide etiam *Narrat. innoc. A. 1701. 64.* & *Ioach. Langli* Ingenuas narrationes T. I. II. 3) Vinum & oleum in vulnere castigati papismi Protestantium, sive declaratio, confirmatio & defensio præcedentis libri: in qua speciatim D. *Schvurkenant* marpurgenfis Apologia, & *Lanizeri* Defensio examinantur. Annectitur Babelis Epicedium p. 313. & Curriculum vitæ auctoris p. 315. Vide etiam *Narrat. innoc. A. 1701. 306.* 4) Principium, medium & finis orthodoxiæ & heterodoxiæ, sive Narratio, quibus ex causis intricatæ controversiæ religionis ortæ sint, quibus mediis propagatæ, & quo tandem modo dirui queant. *Narrat. innoc. A. 1712. 931.* 5) Axioma Adami veteris perperam theologizantis, detectum in hypomnematē D. Phil. Lud. *Hannkenii*, prof. wittebergensis; de gradibus sanctitatis viatoris christiani. Sunt Theses XVI. in quibus præcipue docetur, Christum æque mediatorem esse ratione officii prophetici & regii, atque sacerdotalis: fidem salvificam non tantum dicere relationem ad Christum mediatorem, qua est sacerdos, sed etiam, qua propheta est, & rex; eamque denotare talem cordis assensum & plerophoriam, quæ nix verbo veritatis, Christo restauratori, abdicata voluntate propria, & captivata sub obedientiam fidei ratione, se tradit, & ex eius plenitudine omnem salutem expectat: fidem hanc salvificam admittere gradus, & pro ratione graduum fidei variare quoque gradus sanctitatis in fidei; interim quemvis fidelem anniti debere, ut mortificatione & depositione hominis veteris in dies proficiat in sanctitate, & perfectior reddatur. 6) Coram Veritatis tribunali accusatus, auditus, & condemnatus confessionarius. Propōnitur hæc res sub forma dialogi, & auditio confessionis peccatorum,

rum, facta a ministro ecclesiae, inutilis, minimeque necessaria declaratur. 7) Christiani *Democriti* Confessio fidei. Qua omnia eius dogmata uno quasi fasce comprehenduntur: nimirum de S. scriptura & verbo Dei, essentia divina eiusque triplici manifestatione, officio mediatorio I. Christi, fide salvifica in Christum redemptorem, iustitia fidei, electione in Christo, gradibus, incremento & consummatione novae in Christo creaturae, baptismo, S. cena, confessione peccatorum & absolutione, officio Spiritus novo in foedere, Magistratu saeculari, statu economico & laboribus, ac vera christiana religione. 8) Civitas Christi in terris sine usitato statu ecclesiastico, politico & economico. Præstendit nimirum, hos ordines sive status ex regno naturae ortos, & ira Dei, inter homines babelicos, qui Christi nomen gerunt, stabilitos esse: cum examine in hisce ordinibus fundati, contaminati & irrationalis cultus per preces, deprecationes & gratiarum actiones. Additur appendix, in qua iudicium fertur de D. *Speneri* libello, inscripto: Querelarum de corruptio christianismo abusus, & rectus usus. 9) Detecta falsa mensura *Examinis Neussiani*. Qua auctor se purgat contra quorundam calumniatorum accusationes, doctrinamque repetit euangelii. 10) Delineatio theologiae academicæ, contra D. Io. Ernest. *Gerhardi* Programma, publice affixum Giesæ A. 1703. quo studiosos invitat ad collegium disputatorium. Egestati externi hominis in vita civili & economica opem ait ferre Medicinam sive Physicam, cum Astrologia & Pyrotechnia sive Chemia, tanquam sociabus suis: deinde Mathesin cum omnibus suis disciplinis, ut Arithmetica, Geometria, Vranometria sive Astronomia, Architectonica, Optica, Statica & similibus; quibus addi possint Ars musica, Poësis, Geographia & Historia; omnia tamen hæc mortem, venenum & tenebras esse sine regimine divinæ sapientiæ. Veram autem theologiam in eo ait occupatam esse, ut homo interior, sive spiritus, liber redeat ad amissam imaginem divinam, & locum suum post brevem hanc vitam reperiat in terra viventium. 11) Illuminata delineatio theologiae academicæ, sive Replica ad eiusdem *Gerhardi* Responsum, seu, ut vocat, Brevem confutationem. 12) Verus baptismus Christianorum. Est historica recapitulatio omnium S. scripturæ N. T. dictorum, in quibus mentio fit baptismi aquæ. Ceterum negat,

sacramenta esse sigilla gratiæ aut verbum visibile, in illisque dari egenerat. remiss. peccatorum, confortationem fidei, salutem ac beatitudinem. Pag. 601. Appendix exhibetur, qua auctor ad *Cronii*, pastoris treburienfis, Clavem ligantem respondet, eamque, cum non soleamus clave aliqua ligare & oblarare, irridet, & Græcos prius, quam Latinos, ritum confitendi & absolvendi habuisse negat. 13) Hodegeta ad amissam lucem & perfectionem, cum Præfatione, in qua Io. *Merceri* duo tractatus, videlicet Christiana instructio 1. de libertate docendi, & sensu clavis ligantis ac solventis, 2. de communione sanctorum, summarie repetuntur. Ipse autem Hodegeta II. constat Partibus, quarum prior, quæ respicit theologiam, agitur 1. de differentia veteris & novi fœderis, secundum internam œconomiam, in opere regenerationis. 2. de eorundem differentia, secundum externam œconomiam, in separatione sanctæ ecclesiæ. 3. de falso iudaismo & gentilismo, atque irrepenite apostasia a Christo & iustitia regni eius; deque hæretico, quis sit, & quo modo secundum Scripturam cognoscendus. 4. de doctrina hæretica, e IV. scaturigimibus profluente, quippe quæ sint (a) gratiæ divini detorsio ad impietatem. (b) iugum legis. (c) fraus rationis, Christum in regno gratiæ posse in interiori homine opus suum peragere, & novam promovere creaturam, etiamsi externus homo in regnante sua vita se se in omnibus conformet filiis huius sæculi. (d) conversio Christi in ministrum peccati. 5. de exemplis impurorum spirituum ex quarta modo dicta specie: posteriore, quæ respicit externam, 1. de origine corporum naturalium. 2. de origine lapsus & maledictionis in naturalibus corporibus, deque magia prava. 3. de origine benedictionis, & correctione, erga maledictionem in exteriori natura, sive de bona magia, in natura, & supra naturam. 4. de morbo naturalium creaturarum, earumque medico, & medicina in genere. 5. de œconomia spiritus naturæ in corpore visibili, ad eius sustentationem, incrementum, & propagationem, deque termino vitæ humanæ. 6. de duobus in medico requisitis, videlicet medicaminis inventionem ac præparationem. 7. de igne, aqua, terra, aëre; & quid sub nomine Lucis & Perfectionis sit in natura intelligendum. Quid ergo? Lux, inquit, & perfectio externæ naturæ est extracta pura lucis & ignis species, si ad perfectam suam durationem

tionem in igne sublimata & eveſta eſt. Ceterum ſicut in Praſatione ſecundæ Partis, Fata ſua chemica communicat auctor, ita in ſine tractatus duplicem exhibet Appendicem, unam de cho-
reis & artiſicioſis ſaltationibus, eas ſtatui ab amico, (puta Io. Chri-
ſtoph. *Langio*, prof. gieſſenſi) & recte quidem, non tantum ſpi-
ritui Jeſu Chriſti & regulis chriſtianiſſimi, ſed etiam rationali ho-
neſtati & ſanz moralitati e diametro adverſari; alteram de
ſubſtituto D. *Gerhardi*, profeſſoris gieſſenſis, magiſtrum ſuum de-
fendere, atque oſtendere curante, eum non uſum eſſe ſophiſtica,
ſed recte ſtatum controverſiæ formæſſe: quem confutat *Lutheri*
iudiciis de academiis. Ad extremum notandum, Hodegetæ huic
Io. Guſtavum *Reinbeckium* A. 1719. oppoſuiſſe tractatum de Re-
demptione per lytron. 14) Unus paſtor & unus grex, ſive inſal-
libilis via, omnes ſectas & religiones ad unicam veram eccleſiam
& religionem reducendi, & ſine ullo ſyncretiſmo conſtanter con-
iungendi. Ecquænam illa via? Vno verbo, pax cum Deo in pu-
ra conſcientia, & uſus caritatis erga proximum. 15) Tres epiſto-
le ad Conradum *Bruckium*, concionatorem aulicum offenſacen-
ſem, adverſarium ſuum, qui ſub nomine Heracliti *Philadelphi* la-
titare ſe poſſe credidit. 16) Examen & adnotationes ad *Bruckii* E-
piſtolam de vereri & bona, item de nova & mala religione. 17)
Clypeus veritatis, quo tractatus de uno paſtore & uno grege,
contra D. Alb. Ioach. *von Krakow* defenditur. Cui tamen hic
repoſuit Recenſionem (einen Vortrag) præcipuorum articulorum
fidei lutheranæ. Vide *Novam biblioth.* T. V: 42. & *Narrat. innot.*
A. 1712. 901. 18) Cogitationes, ſuper alicuius theologi ſuecici (Io.
Frid. *Mayeri*) Brevi relatione de Pietiſtis. Cum Relatione ipſa.
Cogitationes hæc M. Iuſtus Wefſel. *Rampus* excepit Reſponſio-
ne. 19) Fatum fatuum, i. e. ſtulta neceſſitas, ſive evidens Demon-
ſtratio, omnes, qui in theologia & doctrina morali libertatem vo-
luntatis creaturæ rationali denegant, per manifeſtas conſequen-
cias obſtrictos eſſe ad evertendam in eſſentia divina libertatem, aut
ad confirmandum *Spinoſæ* atheiſmum: ſimul etiam revelantur
myſteria philoſophiæ *Carteſianæ*, atque oſtenditur, quam putide
vanitates hæc atque præſtigia ſe ſe ipſas evertant, & quantum da-
mni publicæ inde rei accedat.

Christianus *Democritus*, sive, ut ipse indicat p. 1231. Io. Conradus *Dippel*, natus Franckensteinii in Hassia A. 1673. studiis tam medicinæ quam theologiæ deditus, olim unus ex asperissimis anti-pietistis, deinde vera lectione libri *Spenneriani* de iustitia fidei, & informatione Godofredi *Arnoldi* mitior redditus, ita ut nec sic dictorum Pietistarum, nec Orthodoxorum omnia probaret, sed eorum dogmata ad examen revocaret, & liberius vel licentiosius contra receptas sententias scriberet, multos sibi adversarios excitavit, quorum non nulli superius sunt indicati; sed illis addi debent D. Val. Ern. *Lascher* cum suis sociis in Narrationibus innocuis, D. Christ. Gottlieb *Koch* pastor apud rodensis, Io. Gustavus *Reinbeck*, Sam. *Schröer*, D. Io. *Fecht*, Io. Andr. *Gabel*, Crispinus *Wesfe*, Fran. Alb. *Aepinus*, pluresque alii. Ipse præterea edidit, ut homo transcendentalis, quum honores in philosophia peteret, Disputationem de nihilo, & aliam de conversione relapsorum; scripsitque etiam Hodiernum corruptum christianismum, & Vitæ animalis morbum ac medicinam, & postquam consecutus erat honores magisteriales, Disputationem de creatis spiritibus; quod secundum essentiam suam certo respectu sint materiales, eiusque ipse volebat esse moderator; sed Philosophi argentoratenses petenti repulsam dederunt, atque ita mansit inedita. Felici ac præcoci gaudebat ingenio, atque ideo a condiscipulis scholasticis dicebatur habere spiritum familiarem. In academiâ aliquandiu dissolutus vixit, ut hoc scilicet egregio documento comprobaret, se non esse pietistam; tandem vero in se descendit, & leges christianismi ad animum revocavit. Et quoniam scriptis suis theologicis multos offenderat, idemque prope erat, ut Berolini capiendus esset, e Germania celeri pede aufugit in Hollandiam; Leidæ honores doctoris medici consecutus est, & Amstelodami, impetrato iure civitatis, medicinam & chemiam exercuit. Sed reversus in Germaniam, & gratia, qua apud sacratissimum Regem florebat, præcipue cum ad consiliarii dignitatem evectus esset, confusus, Altonæ prope Hamburgum in Scyllam incidit: cum enim nescio quid contra illustrissim. aliquem Ministrum scripsisset, hic autem iniuriam sibi vindicandam putaret, atque iustitiam imploraret, commissarii prædicto in loco constituti, iussique sunt rem cognoscere & iudicare. Facta igitur causæ cognitione, reus iussus est dignita-

gnitatem consilarii deponere, tum liſtore in forum deſcendere, & ſamoſorum cremationem ſcriptorum, a carniſſice faciendam, ſuis intueri oculis. Inde reductus ad tribunal, traditus eſt Centurioni cuidam, qui eum vinculis conſtriſtum ſub milium cuſtodia Havniam duceret; poſtquam illuc adpulſus, Bornholmiam translatus fuit, & perpetuo carceri mancipatus. Atque hæc contigerunt A. 1719. ſub finem menſis Septembris. Vide *Alibi* Innoc. huiusdem anni p. 879. Novum hic habemus exemplum litterati infeliciſ, & ingenii ſui dotibus, commupi iudicio, abuſtentis. Ipſe autem ſibi hoc quaſi fatum prædixit. Operum ſuorum p. 580. ubi ſatis animoſe quemvis, quantumſcunque ſit, quæ manum ſibi vellet immittere, provocat, uſque dum veniat hora; atque a Deo permiſſa poteſtas tenebrarum. An vero in præſente ſtatu, ſicut ibidem ſibi promittit, hora libertatis atque ſolæti ipſi oritura ſit, dies docebit. Quod ad aliorum de eo iudicia attinet, *Spenerus* P. III. Conſilior. latinor. p. 780. ſcribit, eum inter zelotas antiſcriptos eminuiffe, poſtea vero animum ita muſaſſe; ut ab uno extremo ad aliud tranſiliret, media, quæ ſola optima, via neglecta. *Ioach. Lange* P. I. Cenſuræ Narrationum innoc. (Aufriſt. Nachricht) p. II. non quidem in ſe vult Democriti ſuſcipere deſenſionem, in multis tamen ei falſa & aliena tribui obſervat. Et *Burcard. Gotth. Sornvius* Introduct. in notit. rei literar. p. 461. inter Myſticos ait reperiri, qui ſpiritu naturæ ducti ad devia quævis dilabantur, quos ſi non alia, certe ſcribendi ratio tam acorba prodat. Ex hac etiam diiudicat *Dippelium*, in cuius ſcriptis ebulliens naturæ ſpiritus ſatis adverti atque obſervari poſſit. Hoc unum addimus de *Dippelio*, eum p. 179. promittere Syſtema acroamaticum contra Orthodoxos. Sed illud, quantum conſtat, lucem non vidit, & manebit forte tenebris ſepulchrum. *Democritum* autem ille ſe vocavit, non reſpectu perpetuo ridentiſ Democriti, ſed derivationis nominis, & alterius philoſophi, qui oculos ſibi eruit, ut eo commodius veritatem in rebus divinis cognoscere, & conſiderare poſſet.

CLXXII.

Theophili ALETHEI Polygamia triumphatrix, ſive Diſcurſus politicus, cum notis Aſhanatii Vincentii. Londini Scano-
Paris IV. In 4. R r r rum

rum (seu potius Amstelodami. *Placcius* de pseudon. 88.) 1682. Librum hunc debeo liberalitati illustris viri, Georg. Christoph. Ferdin. a *Rasowitz*, hereditarii in Mogelhof. Athanasium autem *Vincensium* non esse alium, (quamquam ita simul et in Præfatione) sed ipsum Theophilum *Alethrum*, hoc est, Ioannem *Lyserum*, indicat *Placcius* l. c. Atque eius *oppor* hoc est, ut polygamiam, sive libertatem plures simul habendi uxores, tanquam rem maxime naturalem, divinam atque catholicam commendat, immo viam vitæ prædicet, quam qui probent, vere sint illuminati. Atque ut eam facilius persuadere possit, in Præfatione id agit, ut libertatem, tanquam maximum inter humana bonum, multis laudibus efferat, eamque potissimum in polygamia ait consistere, nullum autem peius ac detestabilius servitutis genus esse, quam servitutem domesticam, quæ cum coniugio unius uxoris perpetuo coniuncta sit. Idem postea edidit Das königliche Marck allerländer, i. e. Regiam medullam omnium terrarum: in qua idem agit negotium, & polygamiam, quam potest maxime, commendat. Polygamie autem huic triumphatici Ioannes *Brunsmannum* opposuit Monogamiam victricem, Francofurti 1679: 8.

Theophilus *Alethrus*, sive Ioannes *Lyserus*, libro suo lucratus hoc est præmium, ut non tantum liber publico edicto in Dania sub CHRISTIANO V. prohiberetur, sed ipse etiam pastoris castrensis munere privaretur, atque e terris danicis omnibus proscriberetur. Secessit igitur in Hollandiam, atque Amstelodami postea non dulces libertatis fructus gustavit, sed misere vixit, miseriusque obiit. Vide *Servitium* Introduc. in notit. rei literar. P. 459.

CLXXIV.

Campegii VITRINGA *Annotations* Apocalypsis Iohannis apostoli. Franequeræ 1705. Quæ in veras interpretandas eius hypothesen diligenter inquiritur, & ex iisdem interpretatio facta certis historiarum monumentis confirmatur atque illustratur. Ad inveniendas autem iustas hypothesen, sicut ex *Præfatione* discimus, triplici utitur principio, Ratione videlicet, Characteribus expressioribus, & Collatione tum assinium V. T. prophetiarum, ad quas hoc in libro alluditur, tum variarum ipsius prophetie partium parallelarum. Præsentem autem prophetiam non ad proxima,

xima, sed remotiora tempora refert, ita tamen, ut bestiam geminam, capite XIII. depictam, credat typum esse Imperii romani, non papalis, sed, ex mente etiam *Bossueti*, gentilis; idemque de milenario Sanctorum & Martyrum regno cap. XX. deque sponsa Christi, nova Hierosolyma, cap. XXI. XXII. sentit. *Alia erudit. A. 1706. 27. & Clericus Biblioth. choïse T. VI. 334.*

Campegius *Pliriga*, frifius, *Cocceii*, quem tamen non in omnibus sequitur, discipulus, S. theologiæ & Histor. in academia franequerana professor, in linguis orientalibus, & scriptis Rabbino-
rum versatissimus, auditus defectum assiduo compensans labore ac studio, noctu quippe diuque libris sive legendis, sive scribendis deditus; (unde est, quod ab eo habeamus Observationum sacrarum libros VI. Archisynagogum, & libros III. de Synagoga veteri) laudem habet non tantum viri excellenter eruditi, verum etiam valde mitis ac moderati, tam in refellendis aliorum sententiis, quam in suis defendendis: idque disputationibus cum *Rhenferdis* de X. otiosis, *Roëlio* de generatione Filii Dei, & Ioan. Henr. *Cocceo* de templo Ezechielis demonstratum dedit. *Bentham*, de Statu eccles. & schol. holland. P. II. 307. Cui addè *Clericum* in Exod. 21, 8. & I. C. *Wolsum* de Karais, 108. quorum ille auctorem nostrum vocat virum diligentem & eruditum; hic antiquitatis hebraicæ callentissimum.

CLXXV.

R. Moſis MAIMONIDIS Tractatus duo, 1. de doctrina legis, sive educatione puerorum, 2. de natura & ratione pœnitentiæ apud Hebræos: ex versione, cumque notis Roberti *Claveringii*, Oxonii 1705. Præmittitur Dissertatio de Maimonide, eiusque operibus. Auctor quidem credebatur, se primum esse, qui utrumque tractatum latinitate donasset; postea vero intellexit, posteriorem cum ab anonymo quodam, tum a Io. *Hilperio* traditum exstare. Interim ille non pœnitendam præstitit operam, quia amborum illorum labor non tam lætum successum habuit, ut claveringiano præferri mereretur. Et sicut in Animadversionibus rationes interpretandi ostendit & vindicat, voces Maimonidis difficilioreſ explanat, & obscuriores loquendi formulas illustrat, argumentorumque, si quæ futilia sunt, levitatem demonstrat; ita in Dissertatione præliminari, quæcunque de persona

Maimonidis, eiusque operibus, tam deperditis, promissis, suppositiis, quam exstantibus dici possunt, docte & accurate exponit, Vide Tomum IV. *Supplementorum Actorum* erudit. p. 234.

Robertus *Clavering*, Artium magister, & Collegii universitatis oxoniensis socius, in sæculi XVIII. initio clarus, satis hoc opere ostendit, quantos in litteratura rabbinica fecerit progressus.

Campegii VITRINGA Observationum sacrarum libri VI. Franequeræ 1700-1708. Volumina duo. Primus nunc tertio, secundus & tertius iterum prædeunt, novis curis recensiti, cum quibusdam accessionibus. Datur etiam editio anni 1712. In iis autem de rebus varii argumenti, & utilissimæ investigationis, critice ac theologicæ differitur; sacrorum in primis librorum loca obscuriora nova vel clariore luce perfunduntur. Vide *Acta erudit.* A. 1684. 514. A. 1689, 588. 609. A. 1701. 79. A. 1706, 264. *Narrat. innoc.* A. 1712. 39. & *Journal de Sçavans* A. 1714. 40.

Gottfridi OLEARII Observationes sacræ ad euangelium *Matthæi*, Lipsiæ 1713. Cæptæ ab auctore, cum esset professor græcæ linguæ, & continuatæ ab eodem, cum ei etiam theologiæ docendæ munus collatum esset. Neque vero folius Matthæi efata hic exponuntur, sed & reliquorum Evangelistarum loca, atque Epistolarum etiam non pauca ex instituto videmus tangi: tum vero Mosis præterea, ac Prophetarum difficiliora, eadem, hoc est, exquisita arte excutiuntur. Vide *Acta erudit.* A. 1713. 325. & *Clerici* Bibliothèque ancienne & moderne Tomo II. 318. In Præfatione studium & scrutinium scripturarum commendat, philologiæ utilitatem studiosis theologiæ commonstrat, & contra eos disputat, qui divinitatem scripturis detrahunt.

Gottfridus *Olearius*, Ioannis, theologi lipsiensis filius, natus Lipsiæ, & in patria academia, post reditum ex Belgio & Anglia, primum græcæ & latinæ linguæ, deinde theologiæ doctor & professor, & Consistorii lipsiensis adfessor, præclara summæ eruditionis specimina edidit, publicatis Demonstratione vernacula, *Iesum esse Christum seu Messiam*, Versione latina Historiæ philosophicæ Thomæ *Stanleii*, *Philosofatorum* operibus, & Dissertationibus aliquot academicis, pluraque edere potuisset, nisi ille in vultu vigor,
ille

ille totius corporis habitus, qui valetudinem firmam, longamque & vegetam senectutem polliceri videbatur, a morbo latente hectico, tanquam a verme, arrosus & corrosus morti dedisset locum, eaque infecuta esset A. 1715. cum excellens vir annos ætatis numeraret 43. *Alta erudit.* A. 1716. 235. & Auctor *Musei novi* T. II. 78. Laudes eius passim exstant: nobis autem sufficiant nobiles duo testes, Io. Alb. *Fabricius*, & Lamb. *Bos*, quorum ille Volum. VI. *Biblioth.* gr. p. 621. eum vocat præstantissimum virum, cui integra relicta sit palma interpretationis *Genesis*; hic *Exercitat. philologicar.* p. 120. Notas eius in *Philostratos eruditæ*,

CLXXVI.

Salomonis DEYLINGII Observationes sacræ. Lipsiæ 1708. 1711. 1715. Earum sunt Partes III. in quibus multa Scripturæ veteris ac novi testamenti dubia vexata solvuntur, loca difficiliora ex antiquitate, & variz doctrinæ apparatu illustrantur, atque ab audaci (sic habet titulus) recentiorum Criticorum depravatione solide vindicantur. Recentiores illi Critici sunt *Grotius*, Rich. *Simon*, *Huetius*, *Lightfoot*, Balth. *Bekker*, Iac. *Basnagius*, Io. *Harduinus*, Th. *Burnetius*, *Clericus*, *Von der Hardt*, pluresque alii. Primæ Parti appendicis loco accessit Oratio de ingenio Israëlitarum ægyptiacorum, contra Atheos ac nonnullos in Anglia Theoristas; Tertiæ autem adiiciuntur III. Dissertationes in academia vitembergenfi, ubi & huius operis prima iacta sunt fundamenta, olim conscriptæ, nimirum de fletu super Thammuz, ad *Ezech.* 8, 14. de ascetis veterum, & de voce *διαισιν*. Observationum hoc volumen recensetur & laudatur in *Alta erudit.* A. 1709. 55. A. 1711. 405. & A. 1715. 430. *Nova bibliotheca* T. V. 344. atque in *Narrationib. innoc.* A. 1709. p. 257. A. 1711. 735. & A. 1715. 1037.

Salomon *Deyling*, Weida- variscus, A. 1677. in lucem editus, philos. & theol. D. in omnibus scriptis suis, inter quæ etiam est *Irenæus* euangelicæ veritatis testis, elegantem & variam manifestat eruditionem, non neglecturus, uti credimus, propositum ac promissum suum de concinnanda atque edenda Christologia mosaica & prophetica, qua typi & oracula Prophetarum, quæ de Christo agunt, enucleentur, & contra quosvis dissentientes orthodoxe, pro more suo, vindicentur. Ex archidiacono ecclesiæ plaviensis

factus est superintendens pegaviensis, & postea vocatus islebiatæ, ut ibi esset generalis superintendens & Consistorii præses. Sed Lipsienses eum iam sibi vindicant, ut splendidum apud se munus obeat pastoris, superintendentis & consistorialis. Quæ promotio & Ecclesiæ & Reip. litterariæ sine dubio utilis erit & proficua, sicut auctori eiusque meritis decus adfert atque ornamentum.

CLXXVII.

THEOLOGORVM ET PASTORVM IN PALATINATV AD RHENVM Admonitio de libro Concordiæ nuper edito. E latino in germanicum translata & aliquibus in locis aucta. Neustadii ad Hardtam, sive Neapoli Nemetum 1581. Illorum autem nomine librum hunc scripsit Zach. VRSINVS, teste *Placcio de pseudon.* p. 459. In quo tractatur de persona Christi, S. cœna, falsis accusationibus, quibus Reformati in libro Concordiæ graventur, de auctoritate Augustanæ confessionis, eiusque verò sensu, de auctoritate *Lutheri*, & iniusta condemnatione doctrinæ Reformationum, de erroribus & contradictionibus, de processu Theologorum bergensium, & difficultatibus, quas liber pariat Concordiæ. In Epilogo autem tentat auctor monstrare viam ad christianam concordiam, eaque ei videtur libera & christiana Synodus, aut, si hæc obtineri nequeat, mutua partium tolerantia. Neustadiana hæc Admonitio etiam belgice versa est, eique opposita Erfurtensis apologia; hanc autem sub nomine Defensionis, quasi a *Studiosis theologia neustadianis* scriptæ, aggressus est repulitque Marcus *Beumlerus*. Vide, si lubet, *Placcium de pseudon.* p. 460. & Partem III. huius operis p. 384.

Zachar. *Vrsinus*, cuius avus vocabatur *Beer*, wratislaviensis, Phil. *Melanchthonis* discipulus, ac postea amicus, eiusdem commendatione instructus iter fecit in Helvetiam & Galliam, reversusque scholæ præfuit in urbe patria, deinde sumtis laureæ doctoraliis honoribus locos communes prælegit in Collegio sapientiæ heidelbergensi, dimissusque ab Electore palatino lutherano docuit Neustadii, donec inter labores occideret anno 1583. ætatis undequinquagesimo, vir neque sui amans, neque avarus, neque arrogans & ambitiosus, neque inhumanus, sed pius, probus, gra-
vis,

vis, teres ac rotundus, fibique semper similis & constans; nisi quod pronus ac velox esset ad iram. Inter libros eius, qui iunctim editi sunt Heidelbergæ A. 1613. tribus tomis in folio, comparent Catechesis heidelbergensis sive palatina, Exegesis veræ doctrinæ de sacramentis & S. cœna, Confessio fidei de Deo, persona Christi, & cœna Domini, FRIDERICI Electoris mandato scripta, Consideratio Commonefactionis *Chytrai*, & Refutationes *Iesuitarum*, *Samosatenianorum*, *Scheuvenckfeldianorum*, & Consultationis *Cassandri*. Interfuit etiam Colloquio maulbrunnensi, cum *Brentio* & *Smidlingo* (cuius verum nomen est *Iacobus Andrea*) de ubi-quitate disputans, variaque, Electoris FRIDERICI auspiciis, pædagogea seu scholas illustres instituit, & ubique prudentiæ atque dexteritatis suæ vestigia reliquit. Neque hoc prætereundum, studiis eum tam fuisse deditum, ut museo suo sequentia inscripserit verba: *Amico, quisquis huc venit, aut agito pango, aut abi, aut me laborantem adiuvæ*. Melchior *Adamus* in *Vitiæ theologorum* p. 529. *Ancillon* Tomo II. des *Melanges critiques* 502. *Clericus* Animadvers. P. XV. 137. & *Remonstrans* in *Remonstrantia* p. 6.

CLXXIIX.

THEOLOGORVM ANHALTINORVM Bekentnis, Confessio de præcipuis articulis doctrinæ christianæ. Servæ 1589. Cum Iudicio de præfatione Libri concordiæ, & Apologia contra Refutationem adversæ partis: item Brevi recensione abominandarum quarundam phrasium in Formula concordiæ, & Testimoniis *Lutheri* & *Georgii* Principis anhaltini. Hæc Confessio non est Lutheranorum, ut quidam putavit, sed Reformationum, sicut *Holsæsus* testatur in Monito ad lectorem de Tractatu de prædestinatione B. Intercedunt autem in Præfatione, se se non novam condere confessionem, sed de præcipuis articulis suam tantum aperire sententiam, & sicut alios nolint exosos reddere, aut condemnare, ita sibi velle relinqui sentiendi libertatem, subscribere etiam Augustinæ confessioni, prout illa augustissimo Imperatori CAROLO V. tradita, & sequente anno una cum Apologia Vitembergæ edita, anno 40. repetita, anno 1571. declarata, ut nomine Saxonicarum ecclesiarum Concilio exhiberetur tridentino,

no, & anno 1561. Naumburgi a Statibus evangelicis subscriptione confirmata fuerit: quæ etiam sine omni dubio comprehensa in Pacificatione passaviensi, quia hæc sola tunc temporis typis publicis exscripta, nec alia manibus hominum trita & usurpata.

Abdruck etlicher Schriften, Exemplum aliquot scriptorum, e quibus genuinus Formulæ concordiæ intellectus apparet. 1597. Sunt autem illa 1) D. Aegidii HVNNII Epistola latina, Wittebergenfium, Lipsiensium & Ienensium quorundam theologorum nomine conscripta, qua Scholæ helmstadianæ professorum primum, D. Danielem Hoffmannum, ut in eundem cum ipsis & Wirtembergicis, in fidei negotio, descendat sententiam, interposita excommunicationis comminatione hortatur. 2) D. DAN. HOFFMANNI Apologia & Defensio germanica contra istam Epistolam. 3) Relatio de Colloquio quedlinburgico super articulo de ubiuitate corporis Christi; in qua inter alia narratur, triplicem statui ubiuitatem: cum D. Tilem. HESHVSII iudicio de Apologia Formulæ concordiæ.

ANHALTINORVM PASTORVM Scriptum, quod ipsorum XLII. contra ubiuitatem argumenta adhuc stent firmiter, siue Refutatio capitis IV. Apologiæ Formulæ concordiæ, a Timoth. Kirchnero, Nicol. Selneccero, & Martin. Chemnitio fabrefactæ, Seruestæ 1584. Primo narrant somnia, ut vocant, Vbiuitarum & deinde argumenta sua vindicare allaborant.

CLXXIX.

Ambrosii WOLFII Historia augustinæ confessionis. Germanice. Neustadii 1581. Emendata & aucta; eiusque partes sunt 1) De origine controversiæ super Cœna Domini. 2) De Augustinæ confessione, quid circa illam ab anno 1530. usque ad 1561. in publicis S. rom. Imperii conventibus actum, quibusque dolis Patres bergenses (per quos auctores Formulæ concordiæ intelliguntur) usi sint. 3) Acta concordiæ inter Lutherum & Ecclesias Helvetiorum evangelicas super Concordia wittebergenfium de articulo S. cœnæ. 4) Argumenta contra oralem & corporalem comestione corporis Christi in S. cœna. 5) Aliquot Epistolæ Phil. Melanctho-

Lanobonius, & *Casp. Crucigeri*, e quibus constat, quæ eorum hoc de articulo sententia fuerit post Concordiam wittebergensem. 6) Relatio de pace religiosa. 7. Refutatio epistolæ Frid. *Myconii*, quam de Concordia scripserit wittebergenfi. In Præfatione improbatur *Papæ bergensium* factum de obtrusione Formulæ concordiæ, *Lutherus* inconstantia accusatur, ostenditur, quid sit ubiquitas ex illorum sensu, diciturque, Reformatos, agnoscere, quod in Concordia wittebergenfi vera & sana proponatur doctrina de S. cœna; Opus hoc historicum non ideo esse consignatum, ut Augustana confessio eiusque receptores reddantur zwingliani: verumque causæ statum in hoc consistere, quod, sicut Ecclesiæ superioris Germaniæ in Concordia wittebergenfi, cum sua doctrina, etiamsi orali manducationi indignorum contradicerent, toleratæ, & pro fociis Augustanæ confessionis agnitæ sunt; ita etiam illos, qui eandem tenent doctrinam, in pari statu societatis Augustanæ confessionis reputandos & habendos esse. Si autem scire velis, quis Ambrosius ille sit Wolffius, consulendus tibi est *Placcius*, qui de Pseudonymis p. 617. docebit, esse Christophorum *Herdesianum*. Et huic opposuerunt aliquot Theologi (*Kirchner* videlicet, *Selnecker* & *Mart. Chamnitius*) Fundamentalem & veram historiam Augustanæ confessionis: de qua egimus Parte II. pag. 341.

EIVSDEM Supplementum Historiæ augustanæ confessionis, contra Nic. *Selneckeri* & Io. *Magiri* calumnias. Neustadii 1584. Sicut Liber hic oppugnat illum aliquot Theologorum, cuius modo meminimus, ita Præfatio eius Præfationi D. *Selneckeri* opposita est; atque in ea iterum verus controversiæ status, uti auctor prætendit, proponitur, falsus autem *Selneckeri* refutatur.

Augustanæ confessionis, eiusque Apologiæ & Repetitionis, ac Recessus francofurtensis ipsa verba & doctrina de sacramentis; atque in primis de S. cœna: Cum testimoniis *Lutheri*. Neustadii 1582. Ad retundendam calumniam non nullorum, qui dicunt, in terris Io. *Casimiri*, Comitis palatini ad Rhenum, aliter, quam in Augustana confessione, doceri. Videtur & huius scripti auctor esse *Herdesianus*.

Germani BEYERI Fundamentalis Demonstratio & convictio, D. Nicol. *Selneckerum* X. argumenta de cœna Domini, in
 Pars IV. In 4. S s s Provo-

Provocatione sua aperte pervertisse, nihilque solidi ad ea respondisse. Item de vera adoratione humanitatis Christi in unitate personæ. Neustadii 1583. Scriptum hoc oppositum est Selnecceri & sociorum eius Apologiæ erfurticæ: eiusque auctor non est Iosua *Lagus* pomeranus, sed Christophorus *Herdesannus*. Vide *Placcium* de pseudon. 113.

CLXXX.

Mart. BVCERI Gulden brief, Aurea epistola, e latino in belgicum conversa a Io. *Vienbogarto*. Hagæ Comitum 1616. Scripta Argentorati d. 20. Martii 1530. ad Academiam marpurgensem, ut esset Præfatio sive Dedicatio Explicationis Evangelistarum. In qua auctor docet, quid sit hæresis, quinam hæretici, (nimirum non illi, qui in aliquo aut aliquibus punctis doctrinæ errant, sed qui a talibus errantibus, interim in Christum credentibus & caritatem exercentibus christianam, se se separant, iisque fraternitatem denegant) & quomodo cum errantibus christiana communio sit colenda. Interpres Dedicacionem præfixit ad Magistratum hagiensem, in eaque loquitur de *Buceri* fatis, præstantiæ ac meritis, comparat præsentem Belgii statum cum illo, quo Lutherus Zwinglio eiusque sociis in colloquio marpurgensi fraternitatem denegavit, testatur, se pacem & concordiam ecclesiarum non sui, sed ipsarum amore querere, docetque, cur Buceri Dedicacionem appellaverit Auream epistolam, videlicet, ob præstantiam & excellentiam.

Martinus *Bucerus*, argentoratenfis, ordinis Dominicanorum, docuit Heidelbergæ, atque e Belgio, ubi ei insidiæ struebantur, reversus, aliquandiu apud Franciscum a *Sickingen* Equitem in arce nanstallensi delituit, postque ea Wormatiæ cum Luthero conversatus, sententiam eius amplexus & aperte confessus est. Ipse una cum *Ossolampadio* ecclesiam Vlmensium reformavit, Concordiæ vitembergensi subscripsit, quamvis sequente tempore quædam in sententia sua de cœna Domini retractaret, animos Tigurinorum a se abalienavit, quod ambigua formis loquendi uti videretur, interfuit smalcaldiensi conventui variisque Colloquiis, ut hagenoënsi, spirensi, ratisbonensi, professorem egit in nova schola argentoratenfi, Formulam emendationis ecclesiarum Electoris colonienfis cum Philippo *Melanchthono* conscripsit, atque in Angliam a Re-

a Rege EDVARDO VI. invitatus, stipendio 160. coronatorum anglicorum, hoc est, longe maiore, quam ceteris theologis numerabatur, Cantabrigiæ docuit, sed vix per biennium: anno enim Christi 1551. intestinorum dolore, calculo, fastidio ciborum, alvi siccitate & catarrhis copiosis capitis prostratus & confectus, inter pia vota, ac momenti sacerdoti, ut se armaret contra diaboli impetum, *Nihil habeo*, respondens, *cum diabolo communo: in Christo solummodo sum*, placide mortuus est, cum haberet annos unum & sexaginta. Magna eius in docendo fuit auctoritas, doctrina excellens, integritas vitæ, eximia prudentia, vox grandis & canora, cum orationis forma congruens. Accedebat quoque in notandis hominum moribus modesta libertas, in disputando humanitas ac lenitas, & diligentia tanta, ut dubium, utrum magis orandus ac laudandus sit, quod ipse semper occupatus esse voluerit, aut quod alios otiosos esse non permiserit. Cumque cardinalis *Contarenus* e conventu ratisbonensi rediens a Petro Martyre, in Germaniam proficiscente, de doctis Germanorum viris interrogatus esset, respondit: *De Philippo, qui notus, nihil attinet dicere: habent autem Germani & Mart. Bucerum, qui ea ubertate doctrina theologica & philosophica, ea etiam in disputando subtilitate felicitateque est instructus, ut unus ille omnibus nostris doctoribus possit opponi.* Hinc & Cantabrigienses tanto præclarissimi viri obitum dolore profecuti sunt, ut frequentissimo omnium Ordinum funere, ad tria fere millia hominum, magnaue adeo pompa corpus defuncti extulerint; & quamquam illud, tanquam hæretici, sub MARIAE regimine effossum sit, & cum libris ab ipso editis publice crematum, tamen sub ELISABETHA in integrum ille una cum *Fagio*, paria fata experto, restitutus, omnis generis laudibus celebratus, & martyribus annumeratus fuit. Melch. Adamus in *Vitis theologorum* p. 211. *Narrat. innoc. A.* 1712. 830. *Lexicon univ. histor.* T. I. 460. *Pape-Blount* 575, *Melanchthon Epp.* P. I. 271. *Camerarius* in *Vita Melanchthon.* 310. *Calvinus* apud *Grenium* de *Singularibus Scriptorum* 56. *Ios. Hall* Pax terris 29. *Davenantius* apud *Gessellium* *Histor. S. P. II.* 632. *Goldastus* *Prolegom. in Petronium* 263. *Cassander* 853. *Botanburg.* *Epp.* p. 230.

Ioannes Rhenobogartus, alius, ut ipse etiam scribit, *Rhenobogartus*, ultraiectinus, *Beza* discipulus, ecclesiastes primum in patria,

deinde Hagæ Comitis, vir fuit summæ doctrinæ, stupendæ tam in gallico, quam belgico sermone eloquentiæ, maximæ prudentiæ, & singularis erga pacem & concordiam ecclesiasticam studiū atque amoris: sed, quod *Arminii* partes sequeretur, atque unus ex Remonstrantibus esset, adeo acerba passus est, ut Antverpiam, atque inde in Galliam fugere cogeretur. Interea bona eius fisco addicta sunt. Et quamvis reversus ad defendendam causam suam se offerret, non tamen hoc fuit concessum; neque aliam potuit obtinere gratiam, quam ut more patrio unam ex domibus amissis suo sibi ære redimeret. Scripsit de autoritate Magistratus circa sacra, ac libertate conscientiarum, Epistolam apologeticam, Responsionem ad ea, quæ ipsi Festus *Hommius* impexit de controversiis belgicis, item contra Triglandium, suamque ipsius Vitam, & Historiam ecclesiasticam, in qua de actis Synodî dordracensis plenam narrationem adfert, & obiit, A. 1644. cum ingressus iam esset annum ætatis octogesimum octavum. *Lexicon univ. histor. T. IV. 707. Epp. virorum præstant. p. 827.* A præfatoribus prædictarum Epistolarum, Christiano *Hartsockero* & Phil. a *Limborch*, viris religiosis ac piis, hoc ornatur elogio: *D. Iohannes Vytenbogardus, fidiſſimus Arminii Achates, qui stylo & lingua ad miraculum usque promptus, auditoris sæpe suos in stuporem egit, omniumque calculo omnibus eloquentia studiosis longe palmam præcipit. Huius enim incomparabilem facundiam multi Principes viri eximie predicabant, reconditam eruditionem docti extollebant, insignem pietatem boni colebant, summam auxilii erga quosvis promptitudinem civis & ceteri grato animo agnoscebant, ingenuam morum comitatem amici exseculabantur, ineffabilem denique in consiliis rebusque agendū prudentiam patria Proceres alique viri summi suspiciebant; adeo, ut quidem his exquisitissimis naturæ ornamentis omnis generis mortales in sui amorem & admirationem pertraxerit, non tantum indigenas, sed & externos, imo & longissimè distitos; usque adeo, ut fama tanti heroi Constantinopolim usque se diffunderet, magnūque illum CYRILLVM Alexandria Patriarcham, qui tum forte Constantinopoli commorabatur, excitaverit, ut amicitia ac fraternitatis dexteram eius D. Vytenbogardo per literas iunxerit. Sed uti plerumque invidia virtutis est comas, & ex invidia quævis mala optimos quosque comitantur, ita & nosser heros, apud exteros suspectus & honoratus, præmia tantis meritis indigna in patria sua tulit. Plura vide in opere Epp.*

Mart.

Mart. BVCERI Wahrhaftiger bericht, Vera relatio de colloquio ratisbonensi anni 1546. Argentorati 1546. In qua refert, se disputasse cum *Malvenda* de vera & viva fide, eam non confitere cum peccatis mortalibus, neque se ac socios suos voluisse locum dare iuriurando de non publicando colloquio; atque adeo falsum esse, quod D. Eberhardus *Billick* carmelitanus scripsit, Bucerum in hoc colloquio tum *Malvenda* habito succubuisse, & herbam porrexisse.

EIVSDEM Christliche erinnerung, Christiana commonefactio ad Maiestates Cæsaream & Regiam, Electores, Principes & Ordines S. rom. Imperii Nationis germanicæ, eorum officium, ac summe necessarium esse, ut concordiam & reformationem ecclesiarum in Germania tentent atque instituant, quibusque mediis illa possit fieri. 1545. V. sunt capita, quæ hic tractantur: 1. Tantum abesse, ut soli Papæ romano eiusque Clero competat opus religionis & reformandæ ecclesiæ, ut minima eius pars illis permitti & concedi queat. 2. Cæsareæ & Regiæ Maiestatibus, Electoribus, Principibus & Statibus Imperii non solum competere, sed vel maxime ipsorum officium esse, Nationale concilium convocare, & pacem ac reformationem ecclesiarum quærere, sectari, & adornare. 3. Idque facile fieri posse. 4. Quænam huius tam præclare operis sint impedimenta, & quomodo illa removenda sint. 5. Offert se auctor ad probationem omnium eorum, quæ hic dicuntur, & fortasse non nullis non ita clara & perspicua appareant.

EIVSDEM Christlich bedencken, Christianum iudicium, quomodo tolerabile initium concordiae ecclesiasticæ in rebus religionis faciendum sit. 1545. Lipsiæ compositum A. 1539. a viris romano-catholicis & lutheranis. Vbi & Georg. *Wicelius* præfens fuit, omniaque adprobavit. Cum annexa Relatione *Buceri*, quo sensu & modo in præcedentes articulos, aliquibus Principibus ad faciendum concordiae periculum tradendos, consenserit. G

EIVSDEM Pastorale. Heidelbergæ 1574. De vera animarum cura, & vero pastornatu, quomodo ille in Christi ecclesia constituendus sit & obeundus. Et hic inveniuntur vera media, quibus a pernicioso religionis schismate ad veram pacem & concordiam ecclesiasticam, eiusque aptam constitutionem pervenire

possumus. Capita huius libri sunt, ut sequitur: 1. de Ecclesia, quid sit? 2. de regimine Christi in ecclesia sua. 3. de pastore Christi, & opere salutis nostrae, quod ille per ministros suos ordinarios peragit. 4. De variis ministris, quibus Dominus in ecclesia sua utitur. Item de ministerio verbi & disciplina spiritualis, nec non de ministerio procurationis necessariorum ad vitam naturalem sustentandam. 5. de electione & constitutione seniorum & ministrorum ecclesiae. 6. de potioribus ministrorum ecclesiae operibus erga universum gregem, & singula eius membra, 7. de ovibus Christi, quod videlicet deperditae quaerendae, aberrantes in viam reducendae, laesae obligandae & sanandae, infirmae confortandae, sanae & robustae servandae atque in pascua ducendae, item de satisfactione & remotione eorum a S. coena, qui enormibus se peccatis contaminarunt, immo & exclusione seu excommunicatione eorum, qui ecclesiae offendiculo fuerunt, eamque recusant audire. 8. denique de obedientia ovium Christi. Ex omnibus hisce *Bucer*i scriptis clarissime perspicitur, eum virum fuisse moderatissimum, pacis & concordiae ecclesiasticae studiosissimum; sed qui, obnitentibus sub orthodoxiae larva rigidioribus, surdis cecinit, atque in vanum laboravit.

C. Q. D. A. Mittel und wege, Ratio ineundae inter ecclesias evangelicas concordiae, 1579. Auctor hic 1. dolet ac deplorat statum ecclesiarum christianarum, ac demonstrat, earum discordias non aliunde trahere originem, quam a rixis ac litibus theologorum tumultuantium, qui puram evangelicam doctrinam se tenere existimant, eaque se se efferunt. 2. Summos Magistratus suppliciter rogat, ut legitimam & a partium studio alienam controversiarum cognitionem instituant, quo illa puncta, quae salutem nostram aeternam non attingunt, nec necessaria sunt, a necessariis & salutem nostram promoventibus articulis distinguantur & separentur. 3. consulit in medium, ac media quaedam proponit, eaque facilia, apta, & omni tempore obvia, quibus praesentes dissensiones tolli, & christiana concordia iniri posset. 4. ostendit, aliquot huc usque impacatos theologos suis venenatis conviciis, contumeliis, & clamoribus, ex mera superbia, ambitione, acerbitate, invidia & odio, christianas ecclesias turbasse, cursumque

que rectæ ac veræ religionis impedivisse: nec deesse, qui operam dent, ut semina discordiæ spargant inter Principes euangelicos, quo dissoluti ab invicem, ab hostibus ecclesiæ facilius supprimi atque everti possint.

Quid hominis sit C. Q. D. A. cum ignarissimis scio: theologum autem non fuisse, sed politicum, ex eo patet, quod *Nobilis* appellatur ac *Serenus*, sicut ex lectione huius consilii, eum reformatæ religioni addictum fuisse.

Casp. OLEVIANI Kurzer bericht, Brevis instructio, quomodo christianus quam simplicissime ex controversia de S. cœna se erigere possit. Herbornæ 1589. Nempe ex ipsis verbis institutionis, ut credat. 1. verba institutionis non esse verba creationis, sed promissionis. 2. neque loqui de corpore figurato, quod nudum sit signum. 3. panem & vinum non esse simplicem panem & vinum, sed panem & vinum, verbo mandati & promissionis comprehensum.

Casp. *Olevianus*, trevirensis, iurium & theologiæ doctor, docuit Treviris, Heidelbergæ in Collegio sapientiæ, Berleburgi apud Comitem witgenstenium, & Herbornæ, & sicut ex voto, in aquis, cum iam iam suffocandus esset, concepto, a iurium tractatione ad sacra studia transiit, ita morti proximus amœnissimo, & cœlestia præfagiente viso IV. horis recreatus, atque ineffabili gaudio per-fusus est, adeo ut mortem non horreret, sed invitaret, ac sæpe hæc verba repeteret: *Ego velim iter meum ad Dominum non diu differri, cupio dissolvi ac esse cum Christo*. Dissolutus autem est, atque ad illum migravit anno 1587. ætatis 51. relictis Ecclesiæ commodo aliquibus scriptis, Concionibus videlicet, Expositione symboli apostolici, Epitome Institutionis religionis christianæ Io. *Calvini*, & Notis in Euangelia, atque in Epistolam ad Galatas. Melch. *Adamus* in Vita-theologorum p. 596.

BELGICARVM ET GALLICARVM ECCLESIARVM Gemeine antwort, Communis responsio ad D. Lucæ *Osiandri*, ecclesiastæ aulici stutgardiani, Commonefactionem, adversus ipsas germanice & latine editam. Neustadii ad Hardtam 1581. Tractatur autem 1. de initio ecclesiarum in Gallia & Belgio. 2. de S. cœna. 3. de S. baptismo. 4. de providentia & prædestinatione

natione Dei. ꝯ. de abrogatione idolorum, & reformatione externi cultus in prædictis ecclesiis. In hisce Osiandrum aiunt vel imperitum esse, vel male docere, vel perversum ipsis sensum affingere, vel inconstanter docere, vel hæsitare, & male interpretari. In Præfatione aiunt, Osiandrum sophisticen exercere, & per amici fallere nomen: ipsum enim illum esse, qui Io. *Scurmium* pro exteris ecclesiis & Synodo scribentem magnis profciderit conviciis, qui Conciones dehortatorias & alios libros ediderit, in quibus ipsarum doctrina de Sacramentis Alcorano turcico, doctores & pastores lupis, ipsæ autem aberrantibus & seductis ovibus comparantur, qui ex primis fuerit, qui Libro bergensi subscriberet, quique perspicacior fuerit Patribus bergensibus: nam cum hi in duobus duntaxat punctis ecclesias suas errorum accusarent, ipsum scivisse quatuor exsculpere, in doctrina videlicet de S. cœna, baptismo, prædestinatione, & imaginibus; sed & iam refutatum esse a Lamberto *Daneo*.

(BREMENSIVM PASTORVM) Christliche und aufrichtige erklärung, Christiana & ingenua declaratio ad Pastorem naumburgensium Confessionem de S. cœna, adiectasque ei adhortationes. Bremæ 1590. Scripta nomine omnium Ecclesiarum reformatarum. In qua loquuntur de X. articulo Augustanæ confessionis, Articulis smalcaldicis, loco Catechismi *Lutheri*, verbis Phil. *Melanchthonis* in Ordinatione ecclesiastica, Civitatum venedarum Mandato adversus Anabaptistas & Sacramentarios, & Pastorum hamburgensium Adhortationibus ac dehortationibus; Confessioni ipsorum partim præfixis, partim suffixis, dicentes, Articulum X. bene se habere sensu analogiæ fidei conformi: verba Articulorum smalcaldicorum indigere commoda declaratione: locum Catechismi *Lutheri* non esse sibi adversum: neque etiam ingrata *Philippi* verba: Civitatum mandatum loqui de palam convictis calumniarum & contumeliarum adversus Sacramenta: & Pastores hamburgenses potestatem alios, sine prævia cognitione, aut convictione de erroribus, condemnandi sibi arrogare. Cum vero hi ipsi in locum præcessorum suorum successerint, adeoque obstricti sint, sicut illi in se receperunt, ad meliorem informationem desiderantibus impertiendam, ideo XX. iis Propositiones exhi-

exhibent, & declarationem earum ex Verbo Dei, atque indubitatis Hiſtoriis, & Actis publicis amice & humaniter petunt.

EORVNDEM Chriſtliche erinnerung, Chriſtiana com-moneſactio ad Paſtores hamburgenſes. Bremæ 1590. De formula precum, quam in eccleſia prælegendam curarunt, & publicis typis ediderunt. Conqueruntur itaque, quod Eccleſiæ euangelicæ, in & extra Germaniam, ſub odioſo *Calvinistarum* nomine, apertis & convictis Euangelii hoſtibus æquiparentur, preceſque contra eas inſtituantur, quaſi falſæ doctrinæ & diabolicorum errorum mendaciorumque convictæ eſſent. Atque ita narrant, 1. quinquam hodie Calviniſtæ vocentur. 2. de M. Ioachimo *Wermere*, Hamburgi paſtore ad S. Petri, a munere ſuo remoto; quod in precibus publicis a vocabulo Calvinistarum abſtinuerit, plane ſibi perſuadens, eos non eſſe Sacramentarios, qui credant, panem & vinum benedictum non eſſe nuda ſigna, ſed talia, quibus ipſe Chriſtus cum pane & vino ſumentibus offeratur, cetera vero nolint diſputare, quo id modo fieri queat. 3. rogant; ut ſepoſito erga perſonas odio, ad controverſiam oculi & animi convertantur, & ſic in timore Dei perpendatur, a) quænam ſit doctrina eorum, qui ex odio atque ad ſaſtidium *Calviniſtæ* appellantur: b) quid olim contigerit in diſputatione de Sacramentis, cum ſopienda eſſet: c) quomodo poſtea fuerit renovata, & poſt *Lutheri* obitum aucta & inflammata: d) uſque eo, ut hodie nomine exteri doctoris, Io. *Calvini*, atque ab eo immerito dictorum Calvinistarum ludatur, ſicut pueri pila aut trocho: e) cumque Status Confeſſionis auguſtanæ nolint commoveri ad condemnandas eccleſias reformatas, ex qua cauſa nonnulli, re non iudicata, privatas audeant cudere condemnationes? f) qua id ratione coram Deo defendi & excuſari poſſit, quod euangelicæ eccleſiæ, quæ a papatu receſſerunt, & coniunctæ inter ſe eſſe deberent, ſectariis *Lutheranorum* & *Calvinistarum* nominibus in dies magis magisque divelluntur?

PALATINORVM PAſTORVM Bericht, Relatio, non eſſe verum, ſed grande mendacium, quod de electorali reformatione palatina & Ordinatione eccleſiaſtica in-vulguſ eſt ſparſum. Heidelbergæ 1590. Calumnia, ut vocant, in hoc conſiſtit:

A. 1586. omnibus superintendentibus, eo vocatis, Catechismum fuisse propositum, in quo X. præcepta, & omnes præcipui articuli, de ascensione Christi, atque in primis de S. cœna, longe aliter sint reddita germanice, quam apud *Carolstadtum, Zwinglium, Oecolampadium, Calvinum, & Petrum Martyrem à Rio* reperitur. Et hunc Catechismum omnes acceptasse, eique, in præsentia Electoris *Casimiri*, subscripsisse, & inde formatam A. 1587. Casimirianam Ordinationem ecclesiasticam. Hæc autem omnia Palatini negant, atque ad XXI. puncta, quæ Renovatæ ordinationi ecclesiasticæ palatinæ inserta esse finguntur, ordine respondent.

ANHALTINORVM Tauffbuchlein, Liber baptismalis, pro Ecclesiis palatinis. 1590. Cum declaratione, cur exorcismus in ecclesiis anhaltinis abrogatus sit: & solatio pro parentibus, quorum liberi ante baptismum moriuntur, eos propterea non esse perditos & damnatos, neque foetum in utero materno pro satanæ mœcipio, sed membro christianæ ecclesiæ, habendum.

CLXXXI.

PASTORVM BREMENSIVM Abfertigung, Refutatio iactatæ confutationis Theologorum wurtembergicorum, quam Bremensium Apologiae opposuerunt. Bremæ 1583. Quæ debet esse præambulo amplioris & diffusioris responsionis. Auctorem vero Confutationis illius solum suspicantur esse Iacobum *Andree*, neque eam vel D. *Herbrandum*, vel D. *Schneppsum* suam facere.

IO. CASIMIRI Mandatum de omittendis condemnationibus dissentientium in suggestu & scholis. Heidelbergæ 1584.

Ioannes Casimirus, Comes palatinus Rheni, *Friderici III.* Electoris filius, magni princeps animi, & consilio promptus, sed successu plerumque infelix, ditionem palatinam, atque adeo Septemviratum, post *LVDOVICI* fratris obitum, per minorem eius filii *Friderici* ætatem, administravit, reformatæ addictus religioni, fatisque concessit anno 1592. *Thuanus* lib. CIV. p. 485.

HEIDELBERGENSIVM PASTORVM Gegenwarnung, Dehortatio ad D. *Lucam Osiandrum*. Neustadii ad Hardt-
tām

tem 1584. *Osiander* hic, *Andreas Osiandri filius*, erat tunc temporis ecclesiastes aulicus wurtembergensis. Dehortatio autem hoc vult, ne ille potestatem in ecclesia affectet antichristianam, exterosque ministros & subditos contra christianos ipsorum Magistratus, eorumque pia & pacifica mandata excitet atque inflammet. Immo in ipso tractatu accusant eum spiritus antichristiani, qui in eo se prodit 1. affectatione potestatis super universas ecclesias in Gallia, Belgio, & Palatinatu. 2. maledictis & convitiis contra Magistratus secum non facientes, atque instigatione aliorum contra eos Principum. 3. mendaciis & calumniis. Atque omnino illi respiciunt Mandatum Palatini, *Io. Casimiri*, de quo pag. 506. diximus, & indicare volunt, ingratum id Osiandro fuisse, & eius causa motus ipsum & fluctus excitasse.

EORVNDEM Wahrhafter bericht, Vera narratio de instituta reformatione sive correctione in ecclesiis & scholis Palatinatus electoralis, & prope Heidelbergam habita Disputatione de S. cœna. Neustadii 1584. Omnia ex Actis excerpta, atque ad depellendas inquietorum hominum calumnias publici iuris facta. Et hæc sunt Apologia pro Mandato illo *Io. Casimiri*. Præsident illius disputationis egit D. Io. Iac. *Grynaus*, professor basiliensis, hunc ad actum inde vocatus, & finis sive scopus disputationis erat, ut Lutherani probarent, corpus Christi realiter esse in pane benedicto, & sumi tam ab impœnitentibus, quam a pœnitentibus, aut a convitiis & condemnationibus contra Reformatos abstinerent.

NEAGOREORVM PASTORVM Dehortatio ad Io. *Matthæum*. Neustadii 1584. Quæ id agunt, ut ostendant, eum, iam, ut antea, de S. cœna non edere confessionem ingenuam, adeoque iis, quos Calvinianos vocat & Sacramentarios, in primis autem Io. *Calvino*, in allegatione explicationis eius aliquorum verborum S. scripturæ de æterna deitate, & processione Filii Dei a Patre, magnam facere iniuriam. In Præfatione exponunt, cur tandem voluerint oppugnare D. *Matthæi* scriptum, & quam vitæ rationem ille tenuerit, quodque ob suspensionem arianismi, Ambergæ pulsus sit, vereque vertumnum egerit, a Lutheranis transiens ad Reformatos, atque ab his iterum ad Lutheranos.

ANHALTINORVM THEOLOGORVM Antwort, Responsio ad D. Nic. *Selnecceri* libellum conviciis & obtrectionibus repletum. Servestæ 1584. Libellus ille hunc habebat titulum: Brevis christiana adhortatio ac dehortatio. Responsio autem hæc multa continet, quæ D. Selnecceri personam tangunt, & librum Concordiæ, a Iacobo *Andrea* fabrefactum.

EORVNDEM Dehortatio & adhortatio, strenæ loco ad D. Nic. *Selneccerum* missa, ut Theologos anhaltinos tandem cum fociis suis conviciari desinat. Servestæ 1585. In qua defendunt *Amelingium*, qui cum Selneccero interfuit colloquio herzbergico, Gymnasium servestanum, & D. *Freyhubium*, fastidium doctrinæ de ubiuitate corporis Christi profitentur, rogant, ne alienæ sibi tribuantur sententiæ, & D. *Tilem*, *Habufi* doctrinam, qua ubiuitatem corporis Christi negat, quamque sequi putant ex articulo de sessione ad dextram Dei, ex eius dictatis helmstadiensibus excerptam producunt & communicant.

ERNESTI FRIDERICI, Marchionis badensis, Wohlgegründete und satte ableinung, Bene fundata & sufficiens confutatio Summariz relationis *Theologorum Consistorii Stuegartiensis* wurttembergici. Neustadii ad Hardtam 1601. Summaria ista relatio, quæ & ipsa Confutationi præmittitur, opposita est Marchionis Iudicio & motivis, quæ ipsum a subscriptione Formulæ concordiæ retrahunt, eiusdemque Confessioni de præcipuis quibusdam articulis, qui hodie inter Evangelicos controversi sunt. De illis igitur articulis sententiam suam repetit atque ulterius declarat, & sub finem annectit Declarationem Concordiæ wittebergenfis, ex Relatione *Capitonis* & *Buceri* ad Dietam basiliensem.

Ernestus Fridericus, Marchio badensis & hochbergenfis, Landgravius fussenbergenfis, Dynasta rœtelenfis & badenweileranus, filius *Caroli* II. fundavit Gymnasium durlacense, edidit Epistolam ad **RVDOLPHVM** II. Imp. in qua causam indicat, ob quam defuncti *Eduardi Fortunati* agnati sui terras occupaverit & huc usque rexit, nec non Veram relationem de occupatione prædictarum terrarum, mortuo fratre *Iacobo* filii eius, *Ernesti Iacobi*, tutelam gessit, Catholicos, quos frater desertis sacris avitis introduxerat, dimisit, religionem summo studio restituit, reique publicæ pertur-

perturbata consuluit. Cum vero postea ad Reformatorum partes transisset, cuperetque idem fieri a ditionis suæ populo, mors nec opinantem abstulit, & consilium eius reddidit irritum. Id quod factum anno 1604. cum inter vivos fuisset annis 44. *Imhof Notit. S. R. Imperii Procerum* p. 188. *Schwarzfleisch* de Reb. badens. 36. & *Lexicon univ. histor.* T. II, 60.

EIVSDEM Glaubensbekenntnis, Confessio, secundum quam, ut normam, ecclesiarum pastores & scholarum magistri in Marchionatu badensi docere debent. Heidelbergæ 1601. De novo revisa, ac præcipue in allegatione dictorum ex Patribus petitorum correctæ & emendata: cum Brevis demonstratione, Confessionem hanc a magno Libro tubingensi, haut ita pridem editæ, minime refutatam esse. Articuli autem, quos Confessio continet, sunt de Libero arbitrio, Providentia Dei, Prædestinatione, Persona Christi, S. baptismo, & Cœna Domini.

IOANNIS SIGISMUNDI, Electoris brandenburgici, Bekenntnis und Edict, Confessio de controversis in præsentî inter Euangelicos punctis, & Edictum ad suos Pastores, ut a litibus non necessariis, conviciis item adversus alias ecclesias, earumque condemnationibus in posterum abstineant. 1614. Quibus adiunctæ sunt variz Epistolæ, & quidem 1) Statuum provincialium Electoratus brandenburgici ad D. Christoph. *Pelargum*, hortantium, ut resistat Salom. *Finckio*, concionatori aulico, qui calvinismum introducere laboret. 2) *Pelargi* Responsorîa, qua significat, se officium suum dehortatione iam fecisse. 3) D. Sim. *Gadioli*, ecclesiastæ aulici ad Io. Georgium, Electoris brandenburgici Gubernatorem summum, conquerentis, quod *Ernestus*, Marchio brandenburgicus, peregrinum ecclesiastæ, & quidem ex Principatu anhaltino, loco propter religionem suspecto, in aulam vocaverit, concioni eius auscultaverit, & sacram ab eo cœnam sumserit, cum secundum antiquos canones non liceat proprium pastorem spernere, & peregrino uti. 4) *Io. Georgii*, Gubernatoris summi, Responsorîa, qua monstrat, reformationem non esse illicitam: ecclesiam Christi *electam* vocari, quia ex toto mundi corpore, ut certa portio, cuique heredi per sortem obtingat: distributionem & assignationem ecclesiarum non ideo factam, ut sacerdotes dominatum affectare debeant

debeant super cœtum suum: Constitutiones & canones ex ipsa materia subiecta iudicandos: petitionem sacramentorum recte fieri apud pastorem ordinarium, sed non esse iuris divini: superintendentem servestanum non in ecclesia, sed in camera Marchionis Ernesti, consentiente Electore, sermonem habuisse, & sacramentum cœnæ dominicæ administrasse: pastorem non esse, Electori eiusque fratribus certam normam religionis præscribere: fratrem suum sacris quidem Lutheranorum olim addictum fuisse, sed in peregrinatione observasse, longe aliter se habere religionem Reformatarum ecclesiarum, quam dissentientes soleant proponere; itaque in conscientia sua convictum, Deo gloriam dedisse, atque animum mutasse, præcipue cum iuxta verbum Dei Symbola antiqua & Confessiones communia habeant cum ceteris Protestantibus: neque propterea ab eo datum scandalum, sed, si quod secutum, illud non esse nisi acceptum. 5) *Godieci* ad D. Matth. *Hœ*: in qua lamentatur de subintroductis Sal. *Finckio* & Mart. *Fussello*, ministris peregrinis & reformatis, petitque; ut fortiter taxet errores & blasphemias (sunt eius verba) Calvinistarum, & procuret etiam, quo Elector Saxoniz in promovenda religione lutherana, calvinistica vero ex Aula & tota Marchia eiicienda omnem moveat lapidem. 6) Statuum provincialium brandenburgicorum ad Electorem Io. Sigismundum Libellus supplex, quo rogant, ut Elector Finckium dimittat, omne scandalum ac schisma in ecclesiis & scholis avertat, pacemque & quietem in terris suis conservet. 7) *Eorundem* ad Electricem: qua petunt, operam det apud serenissimum Maritum suum, ut & subditis suis exercitium lutheranæ religionis relinquat integrum & inviolatum, & ipse in eo perseveret. 8) IOANNIS SIGISMUNDI, Electoris Responsorio: in qua dicit, se mora responsionis non contempsisse Status provinciales, causas mutatas in doctrinis quibusdam sententiis habuisse satis graves, dogma de ubiuitate corporis Christi evertere eius essentiam, nihil se præscribere conscientis suorum subditorum, sed & suam sibi velle retineri libertatem sentiendi & credendi, Lutherum se agnoscere pro Dei instrumento, sed cum densis papatus tenebris involutus fuerit, mirum non esse, eum non omnia, quæ reformanda erant, perspexisse, ac in meliorem statum rede gisse.

Io. Sigismundus, præcedentis frater, parenti in Electoratu successit, reformatam religionem, quam A. 1614. amplexus est, introduxit, vitæque defunctus est A. 1629. *Imhof* Notit. Proc. Imp. 146.

Ioanna Georgius, Marchio brandenburgicus, IOACHIMI FRIDERICI Electoris filius, Dux iægerndorffensis, & Magister Ordinis Equitum iohanniticorum in Marchia brandenburgica, A. 1613. a Lutheranis ad Reformatam accessit ecclesiam, atque ab Imperatore FERDINANDO II. quod FRIDERICO palatino a Bohemis in regem electo opem tulisset, proscriptus, Ducatuque suo privatus obiit Leutschæ in Transilvania A. 1624. ætatis 70. *Lexicon univ. hister.* T. III. 212. *Imhof* l. c.

STVDIOSI S. THEOLOGIAE Thronus regalis Iesu Christi *Staubgarten*; Francofurti 1616. In quo doctrina Ecclesiarum reformatarum de sessione Christi ad dexteram Dei patris repetitur, & *Io. Schræderi* liber eiusdem tituli modeste expenditur, & ubi opus est, refutatur. In Præfatione indicantur contenta libri Schræderiani, ostenditur controversiam esse de ubiuitate corporis Christi, quam Schræderus probatum est hoc argumento: Dexteræ Dei est ubique. At Christus secundum humanam naturam sedet ad dexteram Dei. Humana ergo Christi natura est ubique. At hoc non magis sequi ait auctor, quam si ita argueris: Dexteræ Dei est infinita. Ideo etiam humana Christi natura, sedens ad dexteram Dei, est infinita. Ceterum ille repetit duras & horrendas locutiones, quibus doctores quidam de ubiuitate, & Reformatorum doctrinis usi sint; *Schræderum* vero laudat, quod ita librum suum formarit, ut modestiam & mansuetudinem non possis iure meritoque in eo desiderare.

CLXXXII.

Antonii BENBELLONAE de Godentis Vng Resveille matin, sive Tempestivum fuscitabulum pro Principibus, h. e. Commentarius ad Edictum Imp. DIOCLETIANI de malefic. & Manichæis in Codice Hermogeniano. Seruatur anno DOMINICO, hoc est, 1602. In quo vita DIOCLETIANI augusti, & res sub eodem, item ante & post eum, potissimum adversus Ecclesiam Dei, atque pro ea gestæ proponuntur, pro defensione

sione S. R. Imperii, autonomiam & eunomiam, conscientiarumque libertatem non tam concedentis, quam statuentis: & pro his, qui ex omni genere odiis iniquis, & violentæ vexationi, sacræ fidei causa, sunt obnoxii. Vt autem distinctius libri contenta enarremus, sciendum, in Parte I. agi de statu populi Dei ab orbe condito usque ad IV. Monarchias, de eiusdem populi Dei conditione sub IV. Monarchiis, de ecclesia christiana nascente circa finem Cæsarum indigenarum, & sub dominatu externorum Cæsarum, de rebus ecclesiæ Dei a tempore CONSTANTINI M. usque ad ultimum patientiæ seculum, de DIOCLETIANO eiusque Ediçto, de primo antichristo ANTIOCHO Epiphane, de Nerone & Domitiano, TRAIANI Ediçto, L. Septimio SEVERO & MAXIMINO thrace, de antichristo in templo Dei sedente: in Parte II. de abdicatione imperii per Diocletianum facta, Ediçtis duorum MAXIMINORVM, autonomiæ bono, NERVA & reliquis Imperatoribus, initiis & progressu pacis religiosæ, Confessione augustana, Transactione passaviensi, Ediçto Regis Galliæ pacificatorio, Mandatis pacificatoris quorundam Regum, Electorum, aliorumque Magistratuum ecclesias orthodoxas habentium, & in iurisdictione ecclesiastica. Auctor vero huius libri est Barthol. GOERIZ, testibus *Placcio* de Pseudonymis p. 117. & *Crenio* Animadversion. P. V. 180.

Bartholomæus *Gericinus*, ICTus, floruit in fine sæculi XVI. atque a *Mysfarto* de Academiis euangelicis p. 81. insignis vocatur doctor.

Rob. *Bellarmini* Philosophiæ eucharisticæ de potentia & voluntate Dei Expositio seu Refutatio per Ioannem ANGELVM POLITIANVM. Ambergæ 1604. *Eiusdem* Pars altera, de ratione & modo præsentia, seu transubstantiatione. Ibidem 1606. Ecquis autem Io. *Angelus* hic Politianus? Est Io. INGOLSTERVS: Ex hoc enim composito nomine duo illa Angeli & Politiani facta sunt. Id quod Germani, & germanicæ linguæ periti facile intelligunt. Vide *Placcium* de pseudonymis p. 115.

Io. *Ingolsterer*, noribergensis, & philos. magister, ex inspectore alumnorum noribergensium rector electoralis pædagogi ambergensis factus, XIV. annis muneri huic multa cum laude præfuit; deinde autem doctoris, medici insignibus ac privilegiis ornatus
artem

artem ibi salutarem feliciter exercuit. Scripsit *Isagogen* in Rhetoricam Aristotelis, *Responsionem* de aureo dente pueri fiesii ad iudicium Mart. *Rulandi*, & *Dissertationem* de natura occultorum & prodigioforum ad Iac. *Herbium*, cum *Rulando* illo aurei dentis fabulæ fidem adhibentem, & varia theologia; atque adeo ostendit, se non minus præstantem esse theologum, quam medicum & philosophum. Sed triplex hoc æs, quod ei circa pectus erat, non potuit inhibere vim mortis & fatalem moriendi necessitatem: vehemens enim morbus eum corripuit & abripuit anno 1619. cum vixisset annos 56. In Epitaphio laudatur, ut medicus præstantissimus, philosophus acutissimus, theologus sincerus, Melch. *Adamus* de Vitis medicorum p. 447. *Witte* Diar. biograph. P. 2. & *Omnis* de claris Noribergensibus p. 63.

CLXXXIII.

Io. PISCATORIS Vertheidigung der Herbornischen Bibel, Apologia pro Bibliis herbornensibus, contra Paulum *Raderum*. Herbornæ 1608. Qua argumenta pro reformatæ Ecclesiæ dogmatibus producuntur, multa sacre scripturæ loca explicantur, & horum utrorumque index Præfationi subiungitur. In Præfatione autem respondet Piscator ad Præfationes, quæ in libro *Ræderiano* exstant, Ioannis *Fladungi*, superintendentis orlamundenfis, & ipsius *Ræderi*.

Acta colloquii, inter Steph. *Lasurum*, Regiæ Maiestatis britannicæ Legatum, & D. Matthiam *Hoë* ab *Hoënegg* A. 1613. dominica Quasimodogeniti Dresdæ in aula habiti, a Paulo TOSSANO edita. Oppenheimii A. 1615. Occasionem ad illud dederat *Hoë* sermone suo antemeridiano, in quo coram ecclesia docebat, Christum resuscitatum per clausas ianuas ad discipulos suos introivisse. Quod cum dubium videretur *Lasuro*, percontatus est oratorem, quo id argumento probare sustineret; cumque hic ad seriem textus provocaret, particulæque *dia*, quæ latine reddatur *per*, significationem urgeret, ille tantisper acquievit, donec domum reversus, & consulto ipso fonte *Ioannis* 20, 19. prædictam particulam ibi non legi certior redditus est. Hæc omnia perscribit *Lasurus* in epistola responsoria, rogatus a *Wellero*, ut de colloquio

loquio illo testimonium ferat. Tossanus autem utriusque epistolam publicavit, ut vindicaret se contra Wellerum, qui in Defensione sua (in seiner Ablehnung) id negaverat. In fine adduntur varia Mandata Ordinum quorundam S. Rom. Imperii (ut Electorum palatini, saxonici, brandenburgici, Ducum brunsvic. & lüneburg. Ducum ligniciens. & briegens. ac Reip. noribergensis) de abrogandis conviciis, calumniis & condemnationibus pro suggestu.

Paulus Tossanus, montargivienfis gallus, Danielis filius, theol. doctor heidelbergensis, & Palatinatu afflicto pastor hanoviensis, biblicæ Lutheri translationi Notas adiecit, ~~Winkelmanns~~, Menzere & Walthero minime probatas, vulgavit etiam Enchiridion Locorum theologiæ, & Indicem in SS. Biblia, tandemque Hanoviz decessit A. 1629. ætatis 57. Io. Frid. Mayer Biblioth. bibl. 143.

Theophili MOSANI Vindiciz concionis D. Abrah. Sculteti de statuis & imaginibus idololatricis. Hanoviz 1620. Habita fuit illa concio A. 1619. die 12 Decembris Pragæ in templo aulico, atque ad obiectiones, a dialogista quodam pontificio, Balthas. Hagero iesuita, D. Frid. Baldano, & Licentiato Io. Hapfnero lutheranis postea factas, & partim ex Luthero aliisque doctoribus wittenberg. productas, respondetur.

Theophilus Mosanus, esbacensis, vixit floruitque anno 1620.

GLXXXIV.

Abrahami SCVL TETI Historischer bericht, Historica Relatio de origine Reformationis ecclesiasticæ in Germania ante annos centum, ex latino in germanicum translata a Reinhardo Gnolffo. Heidelbergæ A. 1618. Partes II. quarum priori annexæ sunt Sculteti conciones in novo anno, & iobeleo lutherano, habitæ anno 1617. Ipsa autem Relatio incipit ab anno 1517. & desinit in 1535.

Io. SALMVTHII II. Conciones in iobeleo evangelico, habitæ Ambergæ A. 1617. Ambergæ 1619. Secunda editio. Prior concio agit de amisso, sed IOSIAE regis tempore iterum reperto libro legis, 2. Reg. 23, 1. posterior de ordinatione iobelei, ex Levit. 25, 1.

Io. *Salmuth*, minister verbi divini apud Ambergenses, floruit in initio & progressu sæculi XVII.

Matthiaz HOE Treuherzige warnung, Fidelis dehortatio a *Scultesi* concione iobelea. Lipsiæ 1612. In qua Scultetus accusatur falsæ doctrinæ de sacramentis, transformationis zwingliano- rum dogmatum in purum evangelium, maledicentiæ contra Au- gustanam confessionem & librum Christianæ concordiæ, neglecti erga laudatissimum Electorem Saxonie Christianum I. honoris, atque ob amplam celeremque propagationem immerito laudate ac prædicatæ calvinianæ religionis.

Ioannis CRATII Iubilum continuatum, sive Defensio tri- um concionum iobelicarum, Heidelbergæ & Ambergæ habitarum. Hanoviz 1619. Una illarum est *Scultesi*, oppugnata a D. HOE, & duæ reliquæ Io. *Salmuthi*, cui aliquis theologorum lutheranorum opposuit Ableinung sive Refutationem. In Præfatione agit de controversiis Evangelicorum & Reformationum, easque cum Laur. *Lalto* reducit ad IV. capita, de Christi persona, baptismo, S. cœna, & prædestinatione, ostendens ex ipsis nostratibus, eos non in in- tegræ illis capitibus, sed tantum particulis eorum ab invicem dif- fere. Iubili istius continuati II. sunt partes, quarum prior *Scultesi* concio, posteriore *Salmuthi* binæ conciones vindicantur.

Io. *Craius*, Dan. Bor. Academiæ francofurtensis studiosus anno 1619. libro hoc innotuit, atque in eo componendo adiutus se ait libris D. Jac. *Fabricii* & Theophili *Mosani*.

Ausführliche BEHAVPTUNG, Solida demonstratio e- mendatæ Confessionis augustanæ, & non nullorum eo pertinen- tium materiarum. 1621. Auctor contendit ostendere, correctam Confessionem augustanam, neo tempore Lutheri, nec aliquot ab eia obita annis suspectam fuisse Statibus protestantibus, sed tam ipsi Luthero, quam Statibus protestantibus, eorumque theologis, nullo excepto, gratam acceptamque; porro Io. *Calvinum*, & sic di- ctos Calvinistas, tam a Luthero, omnibusque Theologis proe- stantibus, quam a Principibus & Statibus evangelicis socios illius Confessionis agnitos habuisse, & Hæc etiam religiosa compre- hensos fuisse. 1621. Scriptum hoc II. constat Epistolis, quarum altera

altera de primo agit membris, altera de ceteris. Cum Appendice, qua verum exemplar litterarum Electorum ac Principum protestantium de correcta Confessione augustana ad FERDINANDUM I. anno 1561. datarum, continetur, quarum poriora capita expendantur. A. 1624. In Demonstratione illa producit p. 173. Iudicium *Schola leuaniensis* contra Apologiam erfurtensem pro libro Formulæ concordiz, p. 180. Rhythmi adversus Patres bergenses, qui auctores fuerunt Formulæ concordiz, & p. 189. Confessio Fratrum Bohemiz & Moraviz, qui Picardi & Waldenses appellantur. In Appendice autem p. 31. & seqq. collector ostendere laborat, etiam Formulam concordiz sæpius mutatam esse.

CLXXXV.

Ioannis BERGII Dafs die wörte Christi noch vest stehen, Quod verba Christi (institutionis S. cœnz) adhuc stent firmiter, cum refutatione Collegii testamentarii Io. *Himmelli*, Veszaliæ 1646. Agitur hoc in libro de vera & salutari communione corporis & sanguinis Christi in S. cœna, & quidem promovendæ Evangelicorum concordiz causa, contra corporalem præsentiam invisibilis corporis Christi in pane, & oralem eius manducationem. Suam vero, sive Reformatorum sententiam probatum it ex verbis institutionis, & apostoli *Pauli*. In Præfatione ostendit, controversiam hanc neque per conciliationem, neque per cessionem seu relaxationem, neque per cothurnos ambiguarum phrasium, sed hoc duntaxat modo componi posse, ut una pars alteri libertatem sentiendi permittat, nec tamen ei fraternitatem deneget. Cumque D. *Himmelli* priori huius tractatuli editioni, quæ A. 1624. prodit, X. Disputationes, quas Collegium vocat testamentarium, opposuisset, *Bergius* iam ei respondendum esse ratus est, eum in finem, ut tolerantia inter dissentientes partes promoveretur; hanc vero locum non inventuram, quamdiu Lutherani sententiam de corporali præsentia & orali manducatione suam pro tali fidei articulo habeant, qui ad impetrandam salutem sit necessarius, & sine quo non possimus esse christiani. Nec minus *Colevius*, tunc temporis adhuc magister philosophiz, Stereomate, ut vocat, suo, Wittebergæ postea repetito, atque adaucto, Bergii librum impugnavit. Vide I. C. *Becmanni* Notitiam universitatis francfurtanz p. 148. & *Pipping*. Memor. theologor. p. 130. Io.

Io. *Bergius*, natus Stetini Pomeranorum, Dav. *Perel*, *Reuteri* & *Coppenii* diſcipulus, in Collegio Trinitatis cantabrigienſi ultro, & ſine ipſius ambitione atque expenſis, gradu magiſterii donatus, Francofurti ad Viadrum theologiae profeſſoribus adiunctus, mox etiam creatus doctör, & profeſſor ordinarius conſtitutus, ſequente autem anno ad munus eccleſiaſticae aulici vocatus, nec inde poſtea, etiamſi id peteret, ad functiones academicas remiſſus, quin ſuperintendentura ſeu inſpectione generali, niſi modeste recuſaſſet, ornandus, atque inter conſiliarios receptus conſiſtoriales, duobus interfuit colloquiis, lipſienſi videlicet A. 1631. & thoruni-enſi A. 1645. diſputavit cum Io. *Behmio*, ac Caeleſtino *Milenta*, compoſuit Analyſin controverſiae de perſona Chriſti, Traſtatum de quaſtione, an euangelicae per Germaniam eccleſiae diſſentiant in fundamento fidei, Antapocriſin ad Dan. *Cramer*i reſponſum, Regulam apoſtolicam de formandis in religione iudiciis, Diſcrimen & comparationem Euangelicorum in doctrina & caerimoniis, Libellum de voluntate Dei omnes homines ſalvandi, variasque conciones, anno autem 1658. doloribus ventriculi ac feбри continua correptus, ad beatum ex hac vita exitum ſe praeparavit, votoque pro pace & concordia eccleſiae euangelicae concepto placide obdormivit, annos natus fere 72. Io. Chriſtoph. *Becmannus* in Notitia univerſitatis francofurt. 133. *Witte* Diar. biograph. M m m 4.

CLXXXVI.

Sam. MARESHI Iudicium & Reſponſum ad quaſtionem ſibi propoſitam de Canonicis ultraieſtinis, qui reformatam religionem profitentur. Groningae 1657. Editio ſecunda, priori auctior, cum refutatione eorum, quae illi oppoſita fuere a Gihberto *Voetio* in praefatione Primae philoſophiae reformatae, & Appendice Diſſertationis de Uſu iuris civilis & canonici in Belgio, item ab auctore libri vulgari idiomate prodeuntis, ſub titulo, *Canonici convulſi*. Quaſtio haec erat: An Vir pius & reformatus, ceteroquin munere eccleſiaſtico aut academico fungens, poſſit bona & illaſa conſcientia uti ſui bonis illis, quae eccleſiaſtica in Provincia ultraieſtina appellantur, etiam ſub titulis Praepoſiti, Archidiaconi, Decani, Sacriſtae, Scholaſtici, Theſaurarii, Praebendarii, Canonici, Collegiati, Capitularis, Vicarii & ſimilibus, abſque ullo

tamen exercitio directo vel indirecto superstitionis romanæ; atque sic accenseri primo illius membro, quod constituunt homines illa bona sub eiusmodi titulis possidentes, ex ordine ibi publice & lege fundamentalī, iuxta quam, post tempora reformationis & recuperatæ libertatis, nemo ad illa bona possidenda & *πνεύματι* illis annexam ab ordinibus admittitur, de quo non constat, cum reformatam orthodoxamque religionem profiteri? Ad eam respondet auctor affirmative. In Præfatione autem proficitur, se neminem hic expresse impugnare, nec potuisse sibi a responso, quod postulabatur, temperare, officii enim esse theologi ad dubia proposita respondere: ceterum querelas contra *Vestium* ad, versarium, ac tres criminationes solvit.

Sam. Maresius, (des Marets) Aesimonto-picardus, Gamari & Lud. Cappelli discipulus, cum in Gallia, tum in Hollandia minister verbi divini, immo S. theol. D. & professor in acad. sedanensi, tandemque groningenſi, occulta quadam antipathia carnem elixam, ius, herbas, poma, pira, cerasa & fraga averſatus, atque a mystica & poëſi maxime alienus, scriptis autem eristicis deditus, obiit A. 1675. ætatis 76. Exstant duo eius tomi, variarum Disputationum. Scripsit etiam contra *Volckelium*, *Comenium*, *Labadie*, *Pet. Serarium*, *Hug. Grotium*, *Altingium*, *Dallaum*, *Wittichium*, *Dav. Blondellum*, maxime autem diuque contra *Victium*, donec hi ambo, syncretismo facto, arma contra Cocceianos iungerent, Systema theol. cum notis, Notas in veterem Bibliorum gallicam versionem, & alia. Hugoni Grotto dicitur *Borborita*, i. e. cœnoscus, ceu indicat Iac. *Lauremij* in præfat. H. Grotii Papizantis. Vide & *Sorberiana* 131. *Mayeri* Biblioth. bibl. 130. Biblioth. Schrader. P. I. E 8. *Kœnig* 508. *Lezision univ. hisſer.* T. III. 447. *Benthem.* de Statu eccles. & schol. holland. P. II. 243. *Labbe* de Scriptor. eccles. T. II. 276. *Cronium* Animadvers. P. XIII. 108. 161. 166. XIV. 17. XIX. 86. & *Irenæum Philalthen* (qui est *Rhenferdus*) in *Eersten oorspr. der Broedertwisten* p. 6. Atque hic pseudonymus p. 101. refert, *Hermannum Giffernicht*, Maresii discipulum & aſſectam singularem, *Maresium* inde cognominatum, ex emulatione editionis operum Cocceii, simili modo edere voluisse opera Maresii, sed non potuisse.

Andr.

Andr. *Essenius* Defenſio Conſilii theol. ultraieſtini de canonicatibus, vicariatibus &c. Vltraieſti, 1658. Contra *Mareſſi* præcedens Iudicium.

Andr. *Essenius*, Bommelia-belga, S. theol. D. & prof. ac paſtor ultraieſtinus, ſtruxit Templum crucis contra Ioan. *Crellium*, Diſſert. de decalogo & die Sabbathi contra Abr. *Heydanum*, Syſtema theol. & alia, quæ memorantur a *Wittio* in Diar. biograph. N n n n, obiitque A. 1677. ætat. 59.

Samuel. *Mareſſi* Ioanna papiffa reſtituta. Groningæ 1658. Sunt Animadverſiones & Annotationes historicæ ad Dav. *Blondelli* de Ioanna papiffa *Avançion*, quæ & integra inſerta eſt. Additur Refutatio Præfationis apologeticæ, quam Anacriſi præfixit Stephan. *Curcellanus*, & Diſſertatio theol. pro SS. Trinitate, eidem Curcellæo oppoſita. Nec minus Præfatio apologetica hic inſerta eſt. Sed & exſtat Iudicium viri docti de Mareſſi Papiffa reſtituta, primo quidem ſubiunctum Quaternioni Diſſertationum theolog. Curcellæi p. 435. deinde autem ſeorſum editum; ſiquæ aves ſcire, quis ille ſit, recurre ad Partem III, huius operis, ubi p. 154. invenies, eſſe Dan. *Levickeraum*.

EIVSDEM Diatribæ tres de auro, thure, & myrrha, quæ Magi ex Oriente, apertis ſuis theſauris, Chriſto obtulerunt. Groningæ 1648. In Præfatione etymologiam & homonymiam vocabuli *Theſauri* evolvit.

EIVSDEM Munimen orthodoxiæ & perſeverantiæ evangelicæ. Groningæ 1652. Contra tentationes & ſcandalum defectionis illius ad papifmum: cuius lugubre exemplum, (ſunt etiam verba ſcriptoris) parario Valeriano *Magno* capuccino, non ita pridem in Principe magni nominis Germania vidit. Munimen hoc continet IV. diſputationes academicas; quarum prima proponit præcipuos prætextus, quibus ſuam defectionem colorant, qui relicta Euangelicorum ac Proteſtantium communionẽ tranſeunt ad papifmum: ſecunda Reflexiones theologicas ad 4. erotemata per Germaniam non ita pridem diſſeminata, & eorum ſolutionem, factam a Valeriano *Magno*: tertis litteras, quas ſereniſſimus Haſſiæ Landgravius, ſcripſit ad G. *Calixtum*, poſtquam papifmum publice profeſſus eſt, una cum conſiderationibus theologicis (*Mareſſi*)

refsi) ad illas: quarta Legitimas causas desertæ a prædecessoribus nostris, ac porro deferendæ ab omni homine, pietatis & salutis suæ studio, communionis papisticæ. Adiungitur etiam Epistola, quam Princeps scripsit ad Pontificem, obedientiam ei præstiturus, & sanctam, ut vocant, benedictionem impetraturus.

EIVSDEM Compendiosa papismi refutatio. Groningæ 1658. Editio secunda, recognita & aucta. Refutatio autem in hoc consistit, quod per modum Stricturarum & Animadversio-
num ad Propositiones doctrinæ catholicæ Præfulum & Theologo-
rum communionis romanæ in Conventu thoruniensi anni 1645. re-
sponderetur. Adduntur & ipsæ *Propositiones* doctrinæ catholicæ.

EIVSDEM Dissertatio de usu & honore S. Ministerii in Ecclesiis reformatis. Groningæ 1658. Editio altera, auctior-
que. Opposita est hæc Dissertatio anonymi cuiusdam (qui, ex in-
dicio C. Sandii in Biblioth. Antitrinit. p. 144. est Adam Boreel)
periculoso libello, qui inscribitur *Ad legem & testimonium*.

Pag. 39. in Mantissa: Author li-
belli inscripti Ad legem &
testimonium, *enthusiasmam* egit,
cum turbas daret, autoritate
Regis in *vincula* fuit *coniectus*:
incidit in *imaginationem*, *se*
a Deo delictum extra ordinem,
cuius ministerio Iudæi ad
Christi fidem essent revocan-
di; atque circa illud consi-
lium multa quidem movit,
sed nihil promovit: ipse cor
suum edens, *hominum vitavit*
vestigia, tandemque Amstelo-
damum concessit, *inter nove-*
rum prophetarum turbam nomen
aliquod consecutus.

Hæc omnia falsa esse perhibentur
ab auctore *Protreptici* ad Ma-
resium.

EIVSDEM Videntes, sive Dissertatio de prophetia & pro-
phetis. Groningæ 1659. In ea non assurgit auctor (quæ sunt
verba in Præfat.) quibusdam novellis prophetiis, quæ hoc tem-
pore

pore magni fiunt a viris etiam magnis, puta, *Comenio, Serario & aliis.*

EIVSDEM Dissertatio de Waldensibus. Groningæ 1660. Satis auctori fuit, summa huius historiæ capita delibasse.

ANIMADVERSIONES CHRONOLOGICAE in Iohannam Papissam Sam. *Maresii*, contra Anacrisin Davidis *Blondelli*, restitutam, 1661. In iis ostenditur, Maresium quidem, si historica respicias, satis plausibiliter rem suam contra Blondellum egisse, sed in chronologicis oneri isti imparem esse.

Ad Sam. *Maresium*, autorem Mantissæ libelli, cui titulus: Dissertatio de usu & honore S. Ministerii in ecclesiis reformatis, Protrepticon, Amstelodami, 1662. Auctor huius scripti est Adam *Boreel*.

Adam *Boreel*, zeelandus, denatus est A. 1663, ætatis 63. Eiusdem est Veritas historiæ euangelicæ, Concatentatio aurea christiana, & Tractatio de fraterna religione. Vide *Sandium* l. c.

Sam. *Maresii* Chiliasmus enervatus. 1604. Contra Petrum Serrarium. Continet hic libellus disputationem de coniunctione omnium planetarum in Sagittario, facta, ut ferunt, 1. vel 2. Dec. anni 1662. & iis, quæ per illam portendi dicuntur, & Vindicias: quarum pars prior agit de conversione universali Iudæorum, & populi iudaici restitutione in Palæstina, posterior de abolitione antichristi. Auctor adversarium suum in præfatione vocat bonum & pium virum, ac ceteroquin amicum, eumque tandem sensu suo abundare permittit.

CLXXXVII.

Nicolai **ARNOLDI** Religio sociniana, sive Refutatio Catecheseos racovianæ. Franequeræ 1654. Effigies auctoris, Præfationi præfigitur. In Præfatione autem recenset auctor priores doctrinæ & Catecheseos socinianæ refutatores, fateturque, nihil a se novi hic allatum, seque adversæ doctrinæ integra verba suæ Refutationi præmittere nullum dubitasse. Quid Io. Lud. *Fabricsius*, theologus heidelbergensis, hoc de libro iudicaverit, retuli in Amœnitatibus theolog. p. 765. & in Considerat. variarum controversiarum p. 208. quum enim eum inviserem anno 1670. de-

Part. IV. In 4.

Xxx

que

que variis rebus colloquium institueremus, dicebat vir non minore iudicio, quam doctrina præditus, *Placum* de divinitate Christi omnium optime scripsisse adversus Socinianos, eique addi posse *Cocceium*, *Cloppenburgium*, *Heidanum*: *Maresium* autem, *Comenium*, *Arnoldum*, aliosque, in hoc argumento tanti non esse æstimandos.

Nicol. *Arnoldus*, plesnensis polonus, *Comenii*, *Orminii*, *Mac-covii* & *Cocceii* discipulus, primum rector scholæ iablonoviensis in Polonia, tandemque professor theologiæ in academia franequera-na, in lucem quoque edidit Dissertiunculam de theologiæ supra philosophiam dominio, Commentarium in epistolam ad He-bræos, Lucem in tenebris, scripta contra *Bidellum*, *Echardum*, & *Breviumum*, itemque Defensionem Amesii contra *Erbermannum*, & Discursum theologicum contra *Comenium*, virum de se quon-dam optime meritum, armaque & vitam deposuit A. 1680. ætatis 62. Vide *Lexicon univ. hister.* T. I. 206. & *Heideggeri* Historiam vi-tæ & obitus Io. Lud. *Fabricii* p. 64.

Io. Lud. FABRICII Opera omnia: cum Io. Henr. *Heideggeri* Historia vitæ & obitus illius. Tiguri 1698. Illorum autem partes sunt sequentes: 1) de Theologia, eiusque principio. Dis-putatio sub Frid. *Spanhemii* præsidio Heidelbergæ, præsentate ipso ferentissimo Electore, CAROLO LVDOVICO habita, qua & eius gratiam meruit. 2) de Amicitia, aliisque variis philosophiæ capitibus. 3) de Natura & usu primæ philosophiæ. Qua inter alia adversus *Amesium* disciplinæ illius usus disceptatur. 4) de Omnium scientiarum hypothesei universali. Puta, abstractione: quippe qua disciplinæ constituuntur, distinguuntur, & dividun-tur. De qua multa subtiliter, & quæ non publici saporis sunt, disserit, concludens ad extremum, abstractionem esse actionem intellectus, repræsentantem unum quid, non repræsentando al-terum, quod cum priori est; ita tamen, ut ab illa adæquate, vel inadæquate, intrinsecus vel extrinsecus distinctum sit, nemine cogitante. 5) de Variis fidei capitibus. 6) de Immortalitate ani-marum. Est oratio, qua demandatam sibi professionem theolo-giæ auspiciatus est. 7) Scrupuli ex venerabilis sacramenti mise-rabili casu, quod aliquoties furto ablatum præda factum est, moti, sed

sed nondum remoti. 8) de Meditatione. Meditatio autem ei dicitur actio, qua mens ex se ipsa depromtas, vel sensuum servitio subministratas, vel divinitus revelatas rerum ideas, accurato, ac proinde lento ex certis principiis examine deducto, perpendit. 9) de Typo omnium disciplinarum. 10) de Methodo ad veritatem. 11) de Viis Dei, an & quo usque sint similes viis hominum. 12) Apologia generis humani, contra calumniam atheismi. Qua demonstratur, nullam omnino gentem adeo efferatam esse, quin Numen aliquod agnoscat, & colat. *Acta erud.* A. 1683. 176. 13) de Symbolica visione Dei. Exponit, qua ratione Deus visus sit Abrahamo, aliisque; nimirum non in se & essentia sua, sed in symbolo, seu assumpta specie. 14) de Baptismo, infantibus heterodoxorum conferendo. Si videlicet Magistratus præcipiat illos etiam infantes baptizari, qui a parentibus heterodoxis, vi legis civilis, offeruntur, & in heterodoxis sententiis informandi sunt. 15) de Ludis scenicis. Quos a Collegii sapientiæ alumnis honeste, & exercitii causa repræsentatos, sed ab aliis, qui promiscue comœdias oderant, reprehensos, modeste defendit. 16) Meditatio de controversia circa personam Christi, inter Evangelicos cogitata. Qua ostendit, Reformatos non dissentire a doctrina Io. Gerhardi, qui a cunctis Lutheranis agnoscatur orthodoxus. Et Gerh. Woltherus *Molanus*, illustris iam abbas loccumenfis, in disp. inaugurali sub celeberrimo D. Henichio habita, testatur, *Meditationem illam talem esse, ut enunciare vix possis, quantopere sibi probatur, & que confidere, eam plerique probatum iri, qui rem ausu παρὰ ἑωponderare potius, quam suspicionibus nequicquam indulgere præoptent.* Eandem laudat D. Io. Iust. Küker, theologus rintheliensis, in Disp. XI. in Bechmanni Theologiam polemicam; nec audent reiicere Collegæ, *Narrationum innocenarum* ad A. 1712. p. 32. nisi quod auctorem, sine allatis rationibus, suspectum habeant; improbatur autem Sebast. Edzardo Manichæismi Reformatorem p. 104. 17) Epistola de libello Anonymi, quem præcedenti opposuit Meditationi. 18) Euclides catholicus, ad Fratres *Walenburchios*, sub nomine Iani Alexandri *Errarii*. Genere scriptionis utitur singulari, & de quo dubium, ad mimesin ne, an sarcasum vel mysterium referri debeat: simulat enim, quasi cum promachis papatus in constituenda & protegenda hierarchia faceret, atque ita iis

illudit. 19) de Enthusiasticis. Est iudicium de visionibus & vaticiniis *Cotteri*, *Poniatovici*, & *Drabicii*, quæ *Comenius* ei transmiserat, in eo consistens, dictis, prædictis, & visis illis nil supra naturam & imaginationis morbum, tot adversis & calamitatibus, quas a persecutoribus boni illi homines passi sint, natum & auctum, inesse. Vide *Ralium* de Scriptis adespotis p. 63. & *Spenerum* Confil. theol. lat. P. III. 456. 20) de Hominis ad æternam salutem adducendi a Deo sanctificatore dependentia. Hac in dissertatione docet, hominem creatum esse rectum, sed mutabilem, neque tamen indifferentem; peccato autem mutatum restitui, nisi Dei virtute, non posse: immo & restitutum ex parte, nisi dependentem ab eadem Dei vi omnipotente, permanere, & penitus sanctificari non posse. 21) de Limitibus obsequii erga homines. Limites autem illos hæc tibi ponit Regula: Si certo scias, quidpiam ab humana potestate præceptum esse, at non æque certo & evidenter scias, id ipsum esse a Deo prohibitum, humanæ potestati obtemperare debes; neque licet ista excusatione uti, *Deo potius obediendum esse, quam hominibus*: alias certum Dei mandatum incertæ prohibitioni præferres. Verum si quid a creata potestate mandatum esse certo nosti, & vel certius, vel evidentiùs, vel saltem æque certo & evidenter cognoveris, id ipsum a Deo prohiberi, clarum est, tibi exceptione ista utendum, & divinæ potius prohibitioni, quam humanæ præceptioni parendum esse. Vide Fabricii Vitam ab *Heideggero* descriptam, p. 93. & 57. 22) de Fide infantulorum. In hac *διαλέξει*, collatis theologorum reformationum & lutheranorum sententiis, ostenditur, controversiam de fide infantulorum inter Evangelicos huc usque agitatam, nullam esse: utrosque enim infantibus Spiritum S. fidei auctorem, eiusdemque operationem & actionem aliquam, quia nusquam otiosus est, tribuere; sed modum, quo Spiritus S. fidem in iis operatur, & quæ credunt, neutros definire, satis habentes dicere, non eodem eos modo fidem acquirere, & exercere, quo adultos. 23) de Baptismo per mulierem vel hominem privatum administrato. Controversiam hanc ait non ad capita fidei, sed ad quæstiones de *ωταξία* pertinere: divina enim lege sanciri, ut omnia ordine fiant; ordinis autem rationem maxime in eo consistere, ut suo quisque fungatur officio. Dum igitur in ecclesiis non cuivis viro commissum est,

mul-

multo minus mulieri, sacramenta ut administret; fas iis non esse, ut munus isthoc ad se rapiant. Si quis autem laicus, in casu necessitatis, ab Ecclesia ad hunc actum peragendum constituatur, & quasi delegetur, iam illum, si eum peragat, nihil præter officium facere, neque bonum ordinem, nedum fidem turbare. 24) de solemnibus novorum inter Christianos templorum dedicatione & inauguratione. Quum sereniss. Elector, CAROLVS LVDOVICVS, templum concordiae fundaret Manhemii. Dicit autem auctor noster, templorum inter Christianos dedicationem nihil aliud esse debere, quam publicam & solemnem, tum verbis, tum actu ipso institutam declarationem, qua omnibus pateat, ædificium istud, quod vulgo Ecclesiam nominant, destinatum esse agendis publicis conventibus, quibus verbum Dei doceatur, sacramenta administrentur, Deus coniunctis precibus atque laudibus concelebratur, & mutua fidelium caritas atque communio foveatur. 25) Διαλεξις de Quæstione 80. Catechismi heidelbergensis. In qua cum convincendis Politicis quibusdam, tum leniendæ invidiæ, fuisse probatum it, neque solos, neque primos Palatinos fuisse, qui triplex illud inter sacramentum, & missæ hodiernæ sacrificium discrimen tradiderint, sed illud exstare in *Lutheri, Melancthonis*, ac *Breutli* scriptis, & Electoris OTHONIS HENRICI Ordinatione ecclesiastica. Atque huic Διαλεξι oppositionem D. Io. Fridr. *Mayer* disputationem, inscriptam Nova Reformatorum heidelbergensium methodus. 26) de Fastis. In hac Dissertatione asseritur, si Princeps romano-gregorianum Calendarium, antiquato romano-iuliano, subditis suis euangelicis, ex causis merè civilibus, & absque ullo erga Pontificem romanum, ut universalem Christi vicarium, obsequio, præscribat servandum, subditos, non pœnæ solum metu, sed & propter conscientiam teneri, potestati ut obediant supereminenti. Vide etiam *Heideggerium* in Vita Fabricii p. 104. 27) Theses miscellaneæ. 28) Programmata academica. Notabis quoque, in Vita Fabricii p. 101. per Hierophantam intelligi *Langhansum*.

In Vita Fabricii p. 56. *Woltherus* | *Gerhardus Woltherus* Molanus.
Molanus.

109. Catech. heidelberg. Quæst. | Qua dicitur, in Missa negari, vi-

LXXX. qua *Missæ* fundamentum nihil aliud esse, quam abnegationem unius sacrificii & passionis I. Christi, & execrandam idololatriam, statuitur.

vos & mortuos habere remissionem peccatorum propter unicam Christi passionem, nisi etiam nunc quotidie Christus pro ipsis a sacrificio offeratur: Tum etiam missæ fundamentum. &c. Atque ideo in eadem pag. *Heideggerus* scribit, triplex esse discrimen inter S. cœnam & hodiernæ Missæ sacrificium.

140. De Casaubono, prius *Holseni* nomine insigni.

Hortiboni, Nam Casau apud Delphinates significat hortum. *Crispolum* in Censura Eclogarum Mayeri 68.

In Fabricii opere p. 340. Consequitur, *religionem christianam*, quam Apostoli tradiderunt, ex se & principiorum suorum (pontificiorum) natura, ad salutem comparandam esse imptissimam.

Nunquam a me impetrare possum, ut hanc thesîn Pontificiis cum personato Ferrario imputem: a qua sine dubio ipsi abhorrent, & omnes Christiani, cuiuscunque sectæ fuerint. Iust. Hen. *Boehmer* Iur. ecclesiast. Protestant. p. 21.

Io. Ludov. *Fabricius*, Scaphusio-helvetius, bis Lutetiam Parisiorum profectus, ordinatus ad Ministerium ecclesiasticum, non tamen ad certam Ecclesiam, Heidelbergæ primum græcam linguam & philosophiam, deinde post reditum e Britannia, & sumtis prius honoribus doctoralibus, theologiam professus, serenissimique Electoris a consiliis ecclesiasticis, vir doctissimus, probus, bonis moribus conspicuus, sapiens, prudens, urbanus, moderatus, pacificus, non perversus, magnus tamen politicus, (quæ laudes ei tribuuntur, non ab adulate, sed, rumpantur ut ilia calumniæ, a sereniss. Principe Landgravio *Ernesto* in Mantissa Historiæ heideggerianæ de Vita Fabricii p. 150. & *Leibnizius* in literis A. 1698. d. 10. Ian. ad me datis eum vocat virum doctrinæ & iudicio valentem, & Electori suo carum) in colloquio cum Episcopo tinenfi, aliisque gravissimis negotiis a serenissimis Heris suis, quamvis ultimus eorum diversæ addictus esset religioni, citra conscientiam

conscientiæ eius læsionem feliciter adhibitus, ab exteris sapius, etiam cum amplissimi salarii oblatione, sed frustra, expetitus, in senectute autem, propter gallicam urbis exustionem ac direptionem, magnam bibliothecæ, aliarumque facultatum iacturam passus, nec alios, quam contentiosos & rixosos adversarios expertus, Francofurti ad Mœnum, quo exul cum suis se receperat, pie placideque exspiravit anno Christi 1697. ætatis 63. cum dimidio. I. H. *Heidegger* in Historia vitæ & obitus Io. Lud. *Fabricii*, & L. *Wolf* de Restitutione omnium creaturarum.

CLXXXIIX.

Melchioris LEYDEKKERI Fax veritatis. Lugduni Batavorum 1677. Sunt Exercitationes ad nonnullas controversias, quæ hodie in Belgio potissimum moventur, & quidem de S. theologia, S. scriptura, Deo, & attributis eius, Trinitate, Decretis & æterna Dei providentia, Creatione, & speciatim creatione angelorum, hominum, brutorum, Providentia Dei actuali, Statu hominis ante lapsum, Peccato primo & statu hominis post lapsum. Præfixa est Præfatio de statu belgicæ ecclesiæ, & suffixa Dissertatio de providentia Dei. Et in Præfatione quidem auctor lamentatur de litibus & controversiis, quæ Belgium in præsentī conturbant, de gravissimis articulis fidem & Theologorum veteranam prætendit se defendere, de scopo & stilo suo quadam præmonet, criminationes Fratrum proponit cum responsionibus suis, & ipse querelas contra eos movet. Criminationes illorum sunt istæ: 1. Adversam partem theologiam scholasticam, nec satis scripturariam docere. 2. Omnem in cognitione veritatis profectum perverso zelo impedire. 3. Theologiam docere nullius rationibus suffultam, αλογως Fratrum opiniones oppugnare, seque solo brachio seculari tueri. 4. Theologos esse desides, & studiosos in academiis negligentes, & hisce, uti credant, satis esse, in locis communibus esse exercitatos, posthabitis aliis studiis, quæ ad eruditionem theologicam pertinent. 5. Controversiarum momentum exaggerare. 6. Mala fide accusationes instituere. 7. Maturando schismati vires, consilia, animosque advertere. Ex adverso auctor indignatur, & conqueritur de altera parte, eam 1. omnigenarum novitatum farraginem in Ecclesias reformatas introducere. 2. Dogma-

Dogmata tradere, quæ cum Libris symbolicis non congruant. 3. Cocceianismi & Cartesianismi confederatione multa mala in ecclesias invehere. 4. In erroribus progressum facere, eorumque numerum augere. 5. Dissidiorum ac turbarum auctores esse. 6. Licentiosam prophetandi libertatem assumere, ubi sacræ litteræ sunt interpretandæ. 7. In decreta & auctoritatem synodorum hominum reformatorum impotenter involare, deque suis actionibus nolle in Synodis fieri iudicium.

Melchior *Leydekker*, Medioburgo-zelandus, S. theol. D. & antehac V. D. minister, nunc theologiæ professor in academia ultraiectina, varia eruditione ornatus, atque in linguis orientalibus probe exercitatus, a Collectoribus *Actuum eruditorum* A. 1705. 97. & *Supplementorum* Tomo V. 244. laudatus, & Gisberto *Voetio* hic in Præfat.* 2. Orthodoxiæ zelotes dictus, scripsit etiam Consilium pacis, & Commentarium de Rep. Hebræorum, placidaque senectute, nec minore auctoritate adhuc fruitur.

EIVSDEM Vis veritatis. Traiecti ad Rhenum 1679. Sunt disquisitiones ad nonnullas controversias, quæ hodie in Belgio potissimum moventur, de œconomia fœderum Dei: ubi tractatur de fœdere gratiæ & testamento Dei, de sponsore & sponcione fœderis gratiæ, de natura veteris testamenti, de lege Dei, deque statu Patrum sub veteri testamento, atque in singulis præne controversiis refellitur *Cocceius*. In Præfatione iterum auctor querelas movet de misero Belgii statu, quippe in quo tanta vigeat Fratrum contradictio, & sententiarum dissonantia, hisque utitur verbis: *Dico confidenter, si cadat nostra de Prædestinatione fides, viciat Arminius, viciat Iesuitæ, Anglia pestis. Imo, labente Hippomeni Episcopo, triumphat Pelagius. Quid? ni stet nostra de Prædestinatione sententia, reviviscat Epicurus.* Addita sunt duo ab auctore: 1) Eius Oratio inauguralis de sectanda veritate in amore; ut videat lector, quo consilio ad munus academicum accesserit. 2) Ioan. *Voetii* Apologeticus; ut ostenderet, quam ægre ferat, Collegas omni laude dignissimos contumeliis proscindi in Præfationibus librorum: nam Petrus *Allinga* in Præfatione Erotematibus præmissa Voetium aggressus erat. Apologeticus autem eius est Epistola ad amicum.

Ioan-

Ioannes Vest, Pauli filius, Gisberti nepos, Iurium doctor & professor in academia ultraiectina, de familia herciscunda commentatus est, & avitam paternamque gloriam suis meritis non tantum conservavit, sed etiam auxit atque amplificavit.

GLXXXIX.

Sam. STRIMESII Systema gratiae divinae. Francofurti ad Viadrum 1712. Quo tentat conciliationem gratiae Dei salutiferæ universalis & particularis. Præmissa est Dissertatio proœmialis de cautelis huius tentaminis, deque schismate Evangelicorum. Inter dissidentes CL. Auctor sibi observasse videtur duo extrema, adeo ut ab una parte gratia universalis plus æquo extendatur, naturæque commisceatur, particularis autem infenso animo reiciatur; ab altera, dictorum Scripturæ de gratia particulari agentium abusu gratia nimis coarctetur, & maior hominum pars inevitabili, sive ante, sive post lapsum, communium omnibus perentum exirio addicatur, omnique gratia salutiferæ orbetur, Scripturæ verò dicta, gratiam universalem confirmantia, contra expressam eorum litteram, citra necessitatem, in particularis gratiæ argumenta commutentur. Hinc ad gratiam universalem & particularem conciliandam animum appulit. Et in hoc quidem opere ita procedit, ut sibi persuadeat, se pelagianismum & semipelagianismum, arminianismum & synergismum, immo & foci-nismum, papismum & pharisaismum caute evitasse. *Acta erudit.* A. 1710. 340. At in eo tamen varia esse carpenda existimarunt auctores *Narrationum Injac.* eaque indicarunt ad A. 1710. 531. & A. 1713. 764.

Sam. Strimesius, natus Regiomonti in Borussia A. 1648. olim philosophiæ, nunc theol. D. & professor in academia viadrina senior, primusque apud Reformatos ecclesiastes, irenicis & polemicis scriptis percelebris, utroque in munere optime meritis est, ac meretur, subtilis ac moderati theologi laudem adeptus. I. C. Beccmann Notit. Univerfit. francofurt. pag. 59. *Kalowski* Præfat. in Tractatum Burneti de Prædestinatione. §. 13.

Barth. HOLZFVSII Monitum de suo Tractatu theologico de prædestinatione, electione & reprobatione. Francofurti
Pars IV. In 4. Y y y ad

ad Viadrum 1714. Quo ſententia ab ipſo propoſita hic repetitur, & contra cenſores quosvis aſſeritur ac defenditur. Natum eſt A. 1705. ſed unico conſtans quaternione: præſens igitur editio longe eſt auctior.

Bartholdus *Holzſus*, Rugenwalda-pomeranus, magiſterii gradu ornatus Oxonii in Anglia, & ad eundem poſtea gradum, qui ei poſt ſollemne examen antea decretus fuerat, receptus Francofurti ad Viadrum, primumque eccleſiaſtes aulicus apud Stolpenſes in Pomerania, inde profeſſor phyſices ordinarius, & extraordinarius theologiæ in academia francofurtana, ac poſtea, impetratis doctoris honoribus & privilegiis, theologiæ ordinarius, vir de ſtudiis philoſophicis & ſacris præclare meritis, nec rigidis & contentioſis, ſed moderatis & pacificis theologis annumerandus, vitæ ſuæ curſum breviter abſolvit, decedens anno Chriſti 1717. ætatis 58. Vivit tamen adhuc in ſcriptis ſuis, quæ ſunt Diſſertationes academicæ de perfectione chriſtiana, deſcenſu Chriſti ad inferos, neceſſitate bonorum operum, baptiſmo iudaico-chriſtiano, ſacramentis in genere, SS. Trinitate, Deo & attributis divinis, creatione, providentia Dei, lapſu primorum hominum, libero hominis arbitrio, fœdere gratiæ, euangelio, munere Chriſti prophetico, regeneratione, ſanctificatione, converſione, & pœnitentia, I. C. *Bertram*. Notit. Vniverſit. francofurt. p. 59.

IN

INDEX AVCTORVM

Quorum libri recensentur, aut de quibus
memorabilia afferuntur.

A			
A Barbanel	107	Anhaltini pastores	235. 495. 506
Aben Efræ	801		508
Abrahamsz. <i>Galenus</i>	456	Antonius eremita-109. III. <i>Paulus</i>	425
Aepinus <i>Fran. Alb.</i>	488	Antonius Vlricus Dux Br.&Lun.	177. 179
Agenda halensia 175. mindensia			
174. noribergensia	174	Apologia Formulæ concordie	496
Alamantius <i>Lad.</i>	8. 9		
Alardus	465	Aretius <i>Bened.</i>	276
Albertus <i>Erasmus</i>	240	Argentorenses theologi	400
Alberti <i>Valentin.</i> 45. 216. 217. 347		Arnd <i>Io.</i>	452. 462. 479
349. 369		Arnobius iunior	374
Albertinus <i>Arnald.</i>	208. 209	Arnold <i>Christoph.</i> 429. <i>Gottfr.</i> 448.	
Albertus Bav. Dux	198	452. 456. 457. <i>Nical.</i> 251. 252	
Albizius <i>Ant.</i>	431	<i>Sim. Io.</i> 460. Vide etiam En-	
Alburtius <i>Paul.</i>	269	gels.	
Alcoran	108	Augustinus <i>Ansel.</i>	114. 117. 120
Alexander VII. Papa 269. mona-		Avianus <i>Io. Iac.</i>	148
chus	218	B	
Allatius <i>Leo</i>	107. 429	Baal Hatturim	80
Alstedius <i>Io. Henr.</i>	84. 235	De la Badie <i>Io.</i>	10. 518
De Alvæ & Astorga <i>Pet.</i>	482	Baier <i>Io. Wilh.</i>	362
Amama <i>Sixt.</i>	86	Balduinus <i>Fran.</i>	281
Ambergenses	257	Balsamo <i>Theodorus</i>	109
Ambrosius	218	Barnabas	51
Amelot de la Houfflaie	194	Baronius <i>Cas.</i>	193. 436. 440
Amesius <i>Guil.</i>	406. 522	De la Barre <i>Io. Bapt.</i>	268
Amling <i>Wolff.</i>	283. 508	Basilius <i>M.</i>	109
Andrez <i>Iac.</i> 233. 235. 242. 253. 254		Basnage <i>Iac.</i>	493
260. 312. <i>Io. Valens.</i>	400	Bassus <i>Domin.</i>	149
Andri <i>Claud.</i>	223	Battus <i>Abr.</i>	400
Angelus <i>Christoph.</i>	108	Bauer <i>Polye. Iac.</i>	463
		Yyy 2	Bau-

Baumann <i>Edm.</i>	426	Callistus patriarcha	218
Baumgartner <i>Augustin.</i>	198	Calovius <i>Abr.</i> 80. 81. 314. 315. 331	
Becanus <i>Mart.</i>	328. 352. 471	336. 354-357. 360. 400. 412-414	
Bechmann <i>Fridem.</i>	388. 291-393	Calvinus <i>Io.</i>	279. 284
Becmann <i>Io. Christ.</i>	453. 454	Calvoer <i>Cass.</i>	447. 448. 450
Beck <i>Matth. Frid.</i> 16. <i>Mich.</i> 66. 67		Camerarius <i>Ioanb.</i>	35
Beer <i>Mart.</i>	206	Cancerinus <i>Nic.</i>	257
Beerensprung <i>Sigm.</i>	428	Capellus <i>lod.</i> 400. <i>Lud.</i>	107
Behm <i>Mich.</i>	493	Capito. v. Fabricius	
Bekker <i>Balth.</i>	493	Capuccini	292
Belgica ecclesiaz	503	Carlstadtus. v. Bodenstein	
Bellaius. v. Langæus		Carolus IV. V. 196. 197. Cardina-	
Bellarminus <i>Rob.</i> 22. 348. 352. 383	512	lis Lotharingæ 201. Archidux	
Bembus <i>Pet.</i>	3	Austriz 200. Rex Galliz IX.	
Berger <i>Io. Henr.</i>	156. 165. 166	201. Rex Suec. XL. 458. 459. XII.	462. 463.
Bergius <i>Io.</i>	285. 516. 517	Carpzov <i>Io. Bened.</i> pater 264. 266	
Bernegger <i>Matth.</i>	270. 271	filius	264. 457. 481
Besoldus <i>Christoph.</i>	47. 405	Cartwright <i>Theop.</i>	91. 92
Besseritz <i>Io. Sigm.</i>	420	Cassander <i>Georg.</i> 197. 199. 274. 305	306. 312
Beyerling <i>Iac.</i>	385	Catharina Medicea	201
Beza <i>Theod.</i>	235	Cebes	28
Bidellus	522	Charitas	231
Bidenbach <i>Wilb.</i>	267	Chastuni	80
Bienemann. v. Melissander		Checozzi <i>Io.</i>	8. 9. 11
Bilderbeck <i>Christoph. Laur.</i>	154	Chemnitius <i>Mart.</i> 362. 497. <i>Chri-</i>	
Billick <i>Eberb.</i>	501	stian.	334. 335
Billius <i>Iac.</i>	109	Christianus Dux Br. & Lun.	170
Blandrata <i>Fran.</i>	283		171
Blondellus <i>Dev.</i>	519. 521	Chryfologus	109
Bodenstein <i>Andr.</i>	240	Chrysoftomus	109
C		Chytræus <i>Dev.</i>	495
Cæsar	449	Clasen <i>Dev.</i>	26. 27
Calixtus <i>Georg.</i> 47-49. 53. 74. 114		Claverius <i>Rob.</i>	491. 492
294-310. 322. 357. 400. <i>Frid. Vlr.</i>		Clemens Papa	92
301. 302. 307-309. 313-322. 332. 357	401. 481	Clericus <i>Io.</i>	17. 101. 493
		Clichto-	

Clichtoveus <i>Isa.</i>	192	D	
Cocceius <i>Io.</i>	97. 528	Dallatus <i>Io.</i>	518
Coch. v. Cocceius		Damascenus	121
Cocquius <i>Adr.</i>	57	Damiani <i>Pet.</i>	218
Cœlestinus	462	Danatus <i>Lamb.</i>	120. 218. 504
Coler <i>Ant.</i>	150	Dannhauer <i>Io. Conr.</i>	72. 73. 410
Collectarium Benedictino-mo-		Von Dassel <i>Lesch.</i>	147
nasticum	170	Dathenus <i>Pet.</i>	247
A Collibus <i>Hippol.</i>	385. 387	Davidis <i>Fran.</i>	283
Comenius <i>Io. Amys</i>	518. 522. 524	Dayka <i>Io.</i>	385
Concordia liber	494. 495. 496	Deyling <i>Salom.</i>	433
Conerding <i>Heur. Dieter.</i>	147	Dez <i>Io.</i>	349
Conring <i>Herm.</i>	195. 202. 207. 316-	Dietericus <i>Vitus</i>	174. 237. 325
	325. 394. 395	Dionysius werlenfis	214. 215. 394
Conscientiarii	477		395
Coppenstein <i>Io. Andr.</i>	285	Dippelius <i>Io. Conr.</i>	423. 488
De Cordemory	582	Dœrffel	348
Cornarus <i>Melch.</i>	74	De Dominis <i>M. Ant.</i>	389
Cortreus <i>Adams</i>	138. 139	Dorscheus <i>Io.</i>	39. 40. 292. 400
Corvinus <i>Io. 228. 229. Io. Arnold.</i>	164	Drabicius	524
Costerius <i>Io.</i>	115	Dreier <i>Christian.</i>	331. 332. 355. 357
Cothmann <i>Io.</i>	400	Dresserus <i>Matth.</i>	218
Cotter	524	Dudithius <i>Andr.</i>	198. 435
Cotton <i>Roland.</i>	100	Duratus <i>Io.</i>	74. 285
Courtin <i>Ant.</i>	123	Dürrius <i>Io. Conr.</i>	374. 379. 380
Cramer <i>Dan.</i>	517	E	
Cratius <i>Io.</i>	515	Ebertz <i>Pet.</i>	262
Crellius <i>Paul.</i>	279	Eccard <i>Heur. Mart.</i>	292. 334. 336
Crenius <i>Thom.</i>	287	Echard	522
Von Creutze <i>Carol.</i>	396	Eckius <i>Io.</i>	292
Crocus <i>Io.</i>	90	Edzard <i>Seb.</i>	428. 466. 467
Cronius	486	Egard <i>Paul.</i>	478. 479
Cruciger <i>Casp.</i>	175. 497	Eichel <i>Io.</i>	151. 152
Cundisius <i>Geisb.</i>	400	Eilmar <i>Georg. Christian.</i>	446
Cyprianus <i>Cecil. 113. Ern. Salom.</i>	443. 455	Eilshem <i>Dan. Bern.</i>	357
Cyrillus patriarcha	385	Emser <i>Hieron.</i>	231. 232
		Engelbrecht <i>Georg.</i>	146. 147. <i>Christ.</i>
			<i>Io.</i>

<i>Io. Cour.</i> 161. <i>Io. Willb.</i>	138	Francofurtenfes theologi ad Mo-	
<i>Bns Caff.</i>	204	nam	247
<i>Erasmus Desid.</i>	197. 240	<i>Franzius Welfg.</i> 36. 39. 286. <i>apostata</i>	349
<i>Erastus Thom.</i>	385		151
<i>Erbermann Vilus</i> 206. 207. 324	325. 383	<i>Freher Marq.</i>	247.
<i>Ernestus, Landgr. Haff.</i> 225. 292	309	<i>Freinsheimer Iodoc. Kuntzlf.</i>	248
<i>Ernestus Frider. Marchio bad.</i>	508. 509	<i>Friedliebuis Timoth.</i>	316
<i>Eftius Guil.</i>	25	<i>Fridericus III. Elect. palat.</i>	385
F		<i>Von Friedesteben. v. Treu</i>	419
<i>Fabef Io.</i>	231	<i>Frick Io.</i>	156
<i>Fabricius Io.</i> 372. 373. <i>Io. Lud.</i> 322.	526. <i>Welfg. Capito</i>	<i>Frohn Io. Adolph.</i> 426. 444. 464	336. 384
<i>Facciolatus Luc.</i>	459	<i>Frommuis Andr.</i>	87
<i>Fecht Io.</i> 40. 63. 400. 422. 438	460	<i>Funck Io.</i>	237
<i>Feind Barthold.</i>	384	<i>Furer Chriftofh.</i>	180
<i>Fefquife Steph.</i>	195. 196. 198. 199	<i>Fufcarenus Mich.</i>	3
<i>Ferdinandus I.</i>	201	G	
<i>Ferrerius Arn.</i>	352	<i>Gartner Magnus</i>	467
<i>Feuardent</i>	419	<i>Gallicæ ecclefiæ</i>	503
<i>Feuerlinus Io. Cour.</i>	400	<i>Gallus Nic.</i>	254
<i>Feuerborn Iuf.</i>	183. 184	<i>Gauterius</i>	352
<i>Fioghi Fabian.</i>	191. 418	<i>Gebhardi Brand. Hurr.</i> 40. 41. 57	218
<i>Fifcher Io.</i>	280. 281	<i>Georgius mitylenæus</i> 218. ha-	
<i>Flacius Matth.</i> 182. 245. 260. 278	513	martolus	474. <i>Io. Ern.</i>
<i>Fladung Io.</i>	403	<i>Gerhardus Io.</i> 44. 474. <i>Io. Ern.</i>	485. 487
<i>Fœrtfch Mich.</i>	446	<i>Gerlach Steph.</i>	193
<i>Forbefius Guil.</i>	273. 341. 345	<i>Germaniæ Principes ac Proceres</i>	202
<i>Forer Laur.</i>	192	<i>Gefenius Iufus</i>	318. 320
<i>Forner Frid.</i>	280	<i>Gibbon (Auguftinus) de Burgo</i>	214. 389
<i>Fofcarini. v. Fufcarenus</i>	408	<i>Giefenfes theologi</i>	465
<i>Francifcus Gall, Rex</i>	46	<i>Giffernicht Herm.</i>	512
<i>Franck Barthol.</i>		<i>Glaftius</i>	
<i>Francke Aug. Herm.</i>			

Glassius <i>Sal.</i>	69. 286. 333	Heidegger <i>Io. Henr.</i>	522
Gleich <i>Io. Andr.</i>	45	Heidelbergenses pastores	506.
Gmehlin <i>Sigm. Christ.</i>	463		507
Göbel <i>Io. Andr.</i>	458. 459. 488	Heinius <i>Io.</i>	384
Goeriz <i>Barthol.</i>	512	Heinrici <i>Dan.</i>	352
Grabius <i>Io.</i>	272	Heinsius <i>Dan.</i>	90
Grapius <i>Zach.</i>	66	Heinson <i>Io. Theodor.</i>	449. 450
Grauer <i>Albert.</i>	283. 284	Helding <i>Mich.</i>	180. 181
Gregorius neocæsariensis	108. 110.	Helmstadiensis theologi	299
nyssenus 109. XV. Papa	204	Henichius <i>Io.</i>	400
Grellotus <i>Anton.</i>	102. 103	Henrici <i>Thom.</i>	74
Gretser <i>Iac.</i>	217. 383	Henricus Dux Saxon. Pius	175
Gribner <i>Mich. Henr.</i>	483	Herbertus <i>Edoard.</i>	328. 445
Grotius <i>Hugo</i>	29. 122. 350. 493.	Herdesianus <i>Christoph.</i>	234. 385
	518		496- 498
Gruterus <i>Iac.</i>	385	Hermanni <i>Io. v. Wessel</i>	
Grynæus <i>Io. Iac.</i>	385. 507	Hermannus. v. Von Wyd	
Gudius <i>Marq.</i>	53. 14	Hertius <i>Io. Henr.</i>	155
Guolfius <i>Reinh.</i>	414	Heshusius <i>Tilen.</i>	242. 249. 250
			254. 256. 260. 279. 282. 296
H		Hessius <i>Eob.</i>	385
Hackius <i>Io. Fran.</i>	323	Heyse <i>Abr.</i>	406
Hadrianus VI.	202	Hildebrand <i>Iacob.</i>	329. 336. 337
Handel <i>Godofr.</i>	322	Hill <i>Ios.</i>	96
Hagemann <i>Gerard.</i>	216. 217. 349	Hilpert <i>Io.</i>	491
Hager <i>Balth.</i>	514	Himmel <i>Io.</i>	284. 285. 473. 516
Hahn <i>Henr.</i>	150. 151	Hobbes <i>Thom.</i>	441
Halenfis academiae theologi	461	Hoburg <i>Io.</i>	275
Halenfes pastores	278	Hochmann <i>Ern. Christoph.</i>	465
Hamburgenses theologi	238. 400	Hoë <i>Matth.</i>	46. 273. 513. 515
Hannekenius <i>Admo</i>	213. <i>Phil. Lud.</i>	Höpfner <i>Tob.</i>	426. 427
	484	Hœn <i>Georg.</i>	269
Von der Hardt <i>Herm.</i>	481. 493	Hoffmann <i>Dan.</i>	284. 496
Harduinus <i>Io.</i>	459	Hölter	148
Hartnaccius <i>Dan.</i>	462. 469. 472	Holtzhus	529. 530
Haunold <i>Christoph.</i>	208	Hombberger, <i>Ioyann.</i>	276
Heerbrand <i>Iac.</i>	220. 272	Homborgk <i>Io. Frid.</i>	74
		Hono-	

Honoratus	293	Iodocus five Iustus 175. 229. 230. 231
Honstedt Thom.	421. 422	R. Ioseph cæcus five Iustus 16
Hoornbeeck Io.	360	Irenæus 493. <i>Christoph.</i> 254
Horneius <i>Conr.</i>	54. 299. 310. 311 400	R. Isaac. v. Abarbanel.
Horstius <i>Iac.</i>	513	Ittig Thom. 454
Hottinger <i>Io. Henr.</i>	103. 105. 107	Iulia academia 316
Hüber <i>Sam.</i>	273. 278	Iunius <i>Fran.</i> pater 341. filius 18. 19
Hulfemann <i>Io.</i> 45. 46. 305. 345. 347 350. 400. 410		Iustus, v. Iodocus
Huetius <i>Pet. Dan.</i>	30. 31. 493	K
Hunnius <i>Agid.</i> 210. 253. 496. <i>Helfr.</i> <i>Flr.</i> 285		Keckermann <i>Barthol.</i> 284
Hundlaus <i>Iac. Gord.</i>	352	Kedd <i>Iod.</i> 294. 329. 348. 370
Huthmann <i>Henning</i>	481	Kemnicus. v. Chemnitius.
Hutten <i>Io. Georg.</i> 28. 29. <i>Flr.</i> 385		Kesler <i>Andr.</i> 340. 341. 343. 344 <i>Conr.</i> 18
Hutter <i>Leonh.</i>	336	Kfstner <i>Henr. Ernestus</i> 139. 144. 145 146
I		Kettner <i>Frid. Ernst.</i> 57. 58. 397
Iani <i>Gail.</i>	400	Keyser <i>Dan</i> 149
Iansenius <i>Corn.</i>	21. 22. 23	Kirchner <i>Timoth.</i> 256. 276. 497
Iarchi. v. Raschi.		Kitter <i>Rich.</i> 96
Ienenfes theologi 254. 255. 256 388. 400. 413. 414. 468. 469		Kisorr <i>Christian.</i> 102
Ien. Scabinatus 60		Koch <i>Christ. Gottl.</i> 488. <i>L. G.</i> 483
Iesuitæ 193. 194		Kluzen <i>Matthias.</i> 478
Ingolsteter <i>Io.</i>	512	König-Sam. 463
Interim 392. 307		De Königshofen <i>Iac.</i> 120
Ioannes Casimirus comes palat.	506	Kortholt <i>Christian.</i> 383. 384. 431. 441 <i>Sebast.</i> 457. 411
Ioannes Sigism. Elector brand.	509. 511	Kortum <i>Renat. Andr.</i> 75
Ioannes Chrysoft. v. Chrysofto-		De Krickewitz <i>Barthol.</i> 196. <i>Alb. Iacob.</i> 487
mus. Comes nassov. 293		Krebs <i>Io. Frid.</i> 440. <i>Christian. Henr.</i> 154
Io. Frid. Io. Wilh. Duces Sax. 250		Krumbholz <i>Christian.</i> 460
Io. Georg. <i>Marchio brandenb.</i>	341	Kufner <i>Io.</i> 400
		Kühn <i>Andr.</i> 1205. 226
		Kulpis <i>Io. Georg.</i> 143
		Laba-

AVCTORVM

187

L		Lubecenses theologi	238
		Lubinus <i>Ellb.</i>	283
		Lucianus	476
Labadie. v. Badie.		Ludewig	455
Lancelottus <i>Io. Paul.</i>	146	Ludovici <i>las. Frid.</i>	152. 153. 453
Lang. <i>Io. Mith.</i>	374. 395. <i>Ioach.</i>	Ludolf <i>Iob</i>	76
	398. 399. <i>Io. Christ.</i>	Luft <i>I. M.</i>	465
Langrus <i>Gnil. Bihaius</i>	200	Luneburgenses theologi	252
A Lasco <i>Io.</i>	279	Lupus <i>Christian.</i>	189
Lafurus <i>Steph.</i>	513	Luther <i>Mart.</i>	34. 210. 240. 385
Latermann <i>Io.</i>	312. 357. 400		399. 460
Latomus <i>Barthol.</i>	242. 247	Lutherani quidam theologi	400
Laubenberger <i>Timoth.</i>	384	Lütke mann <i>Ioach.</i>	400
Layriz <i>Io. Christ.</i>	194. 195	Lutken <i>Fran. Jul.</i>	413. 453
Lechner <i>Casp.</i>	345	Lutrense chronicon	385
Leibnitius <i>God. Guil.</i>	146	De Lyncker <i>Nic. Christoph.</i>	416
Lenæus <i>Io. Can.</i>	456	Lyfer <i>Io. 490. Willb.</i>	286. 400
Leo Imp. 218. X. Papa	385	Lyfius <i>Io.</i>	393
Leydekker <i>Melch.</i>	527. 528	M	
Leyfer <i>Augustin.</i>	144	Maier <i>Ioach. Io.</i>	91
Lichtenberg	430	Magirus <i>Io.</i>	257. 258. 497
Lichtscheid <i>Ferd. Helfr.</i>	419. 421.	Magnus <i>Valerianus</i>	74. 205. 206
	423		207. 384. 512
Liddel <i>Dans.</i>	284	Maier <i>Christoph.</i>	285
Lightfoot <i>Io.</i>	95. 100. 493	Maimonides. v. Moses	
Linck <i>Henr.</i>	167. 168	Maius <i>Io. Henr.</i>	70. 71. 72
Lindanus <i>Willb.</i>	307	Malachias hibernus	479
Lingelshemius <i>G. M.</i>	385	Malcolmus <i>Io.</i>	25
Liphenfes theologi	245. 255. 256.	Malvenda <i>Thom.</i>	501
	400.	Mansfeldici theologi	246. 259
Lœnizer	433. 484	Manuale salisburgense. v. Salis-	
Lœfcher <i>Val. Ern.</i>	453. 482.	burgense	
	483. 488	De Marca <i>Pet.</i>	162
Loſcanus <i>las. Frid.</i>	80	Marcellius <i>Henr.</i>	210. 212
Loſſius <i>Dan.</i>	216	Mardochai ben Nisan	78
Loſtius <i>Io. Fran.</i>	204	Z z z	
		Marc-	

Marenholz <i>Afkan, Christoph.</i>	448	Modestinus <i>Heron.</i>	120
Mareschallus <i>Thom.</i>	18. 21	Mœrlin <i>Ioach.</i>	248. 278. 461
Marefius <i>Saw.</i>	157. 212. 527. 521	De Monzambano <i>Severin.</i>	133
Martini <i>Corn.</i>	284. 288	Morgagnus <i>Io. Bapt.</i>	12
Martinus <i>Matth.</i>	286	Mornau <i>Phil.</i>	17
Masenius <i>Iac.</i>	270	Morofini. v. Maurocenus	
Massonius <i>Christ.</i>	352	Morus <i>Alex.</i>	85
Matthæus <i>Io.</i>	507	Mofanus <i>Theoph.</i>	514
Matthiæ <i>Io.</i>	322	Moses Maimonides	107. 491
Maurocenus <i>Andr.</i>	304	Muhlius <i>Heur.</i>	308
Maximilianus II.	199. 200	Müller <i>Brand.</i>	419. 10. 284. 395. 396.
Mayer <i>Io. Frid.</i>	226. 228. 384. 461		397. 400. 474. 10. 100. 434. 435.
	463. 462. 487. 525	<i>Phil.</i>	454
Mechliniensis archiepiscopus. v.		Mulmann <i>Io.</i>	203. 204. 266
Boonen		Mufæus <i>Io.</i>	294. 311. 388-390. 398
Meckenlor <i>Casp.</i>	191		477. Pet. 326. 327. <i>Saw.</i>
Meibom <i>Herw. Dieter.</i>	147	Myconius <i>Frid.</i>	175
Meier <i>Ioach.</i>	138. <i>Gebhard. Theod.</i>		
	481	N	
Melanchthon <i>Phil.</i>	34. 200. 229	Nani <i>Bapt.</i>	3
	230. 231. 322. 496. 499	Naum <i>Id.</i>	272
Melanchthoniani	243	Neagorei pastores	507
Meliffander <i>Casp.</i>	252. 276. 281	Neef <i>Matth.</i>	381
Menardus <i>Hugo</i>	51	Neubaur <i>Christiannus</i>	465. 466.
Mendoza <i>Iac.</i>	197		467
Menêtrier <i>Cl. Fran.</i>	479	Neumann <i>Casp.</i>	464. <i>Ioan. Georg.</i>
Menius <i>Iustus</i>	175. <i>Nicolaus</i>		419. 481
	243	Neumeister <i>Erdm.</i>	459
Mennonistæ	396	Neuser <i>Adam</i>	385
Mercker <i>Io.</i>	486	Nicolai <i>Melch.</i>	400
Merillius <i>Ermund.</i>	26	Nicolaus methonensis	109. 111
Merfennus <i>Martin.</i>	87	Nieberlein <i>Io. Adam</i>	395
Meyer <i>Barthel.</i>	272	Niemann <i>Sebast.</i>	388
Meyfart <i>Io. Matth.</i>	469. 471	Niemeier <i>Io. Barthold.</i>	481
Michaëlis <i>Io. Heur.</i>	66	Nifanius <i>Io.</i>	214
Mis lenta <i>Calest.</i>	286. 312. 400	Nitrusius <i>Barth.</i>	74. 375. 396
		Nin	

AVCTORVM

139

Ninguarda <i>Felicianus</i>	169. 170	Parafin <i>Matthias Maximil.</i>	291
Noribergensis Senatus	237. pa-		292
stores 237. libri symbolici	262	Pareus <i>Dav.</i> 284. <i>Phil.</i>	385
Nostradamus <i>Mich.</i>	385	Paruta <i>Paul.</i>	3. II
Nungesser <i>Io. Christ.</i>	428	Patiens <i>Pet.</i>	250. 251
O.		Patricius <i>Succae</i>	110. 112
Odelem <i>Io. Phil.</i> 84. 156. 381.	482	Paulus III.	197
Oecolampadius <i>Io.</i>	192	Paulus Joseph	195
Olearius <i>Gottfrid.</i>	492	Pearson <i>Io.</i>	380. 183
Olevianus <i>Cass.</i>	503	Peilschmid	349
Olivekrans <i>Io. Paulin.</i>	436. 439	Pelargus <i>Christoph.</i>	121. 255
Omeis <i>Magnus Dan.</i>	168	Pertsch <i>Io. Georg.</i>	468
Ordinatio ecclesiastica brunsvi-		Petersen <i>Io. Phil.</i> 83. 84. 180. 443.	459. 480. 481
centis 171. hassiaca 172. olden-		Petreus <i>Henr.</i>	282
burgensis 173. palatina 173. ro-		Petrus chrysol. v. Chrysologus.	
thenburgensis 176. Consisto-		Blesensis	193
rii ienenfis	173	Peucer <i>Cass.</i>	243. 265
Oricellarius <i>Io.</i>	8. 10	Pezelius <i>Christoph.</i> 243. 244. 255.	279
Osiander <i>Luc.</i> senior 253. 267. 506			455
<i>Andr.</i>	232. 238. 240	Pfanner <i>Tob.</i>	69. 465
Ab Offe <i>Melch.</i>	147	Pfeiffer <i>Aug.</i>	385
Ostorodus <i>Christoph.</i>	283	Pflug <i>Iul.</i>	202.
Otto <i>Iul. Cour.</i>	340	Philippus IV. Rex Hispan.	172
Otto Henricus, Elect. palat.	175.	Landgrav. Hass.	115
	176	Piccinardus <i>Staph.</i>	322
Overbeck <i>Andr.</i>	326	Pictetus <i>Samuel</i> 223. <i>Benedictus</i>	3. 4. 189
P			513
Pachomius	109. III	Piscator <i>Io.</i>	209. 210
Pacianus	114. 116	Pistorius <i>Io.</i>	199. 204
Palatini pastores	494.	Pius IV.	156
Pallavicinus <i>Nic. Maria</i>	110	Plathner <i>Christ. Frid.</i>	28
Panvinus <i>Onuphr.</i>	204	Plutarchus	93
Pape <i>Pet. Sigism.</i>	423. 445	Polanus <i>Amand.</i>	91. 92
Pappus <i>Io.</i>	209. 239	Polyander	222 2
		Poni-	

Sarravius <i>Claud.</i>	13. 15	Selnetter <i>Nic.</i>	251. 255. 278. 497. 508	
Sauromannus <i>Georg.</i>	385	Setarius <i>Pet.</i>	518	
Saxoniae Duces	250	Sevenstern	317. 318	
Saxonici theologi	246. 273. 460.	Severinus <i>M. Aemel.</i>	30	
electorales	253. 256	Siber <i>Vrbannus Godofredus</i>	82. 83	
Scabinatus ienenfis. v. Ienenfis		Sidonius. v. Helling		
Scheffler <i>Io.</i>	335. 348. 475	Silesius pastor	417	
Scheibler <i>Christoph.</i>	204	Simon <i>Ioan.</i>	217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.	
Schellwig <i>Sam.</i>	328. 368. 400	Siricius <i>Mich.</i>	327	
Scherzer <i>Io. Ad.</i>	347. 348. 353. 362	Sirmondus <i>Iac.</i>	109	
Schilter <i>El.</i>	292. 294. 248	Slevogt <i>Paul.</i>	311. 342. 343	
Scheurl <i>Henricus Julius</i>	288. 289	Smalcus <i>Valentin.</i>	275	
Schiller <i>Io.</i>	119. 137. 162	Smith <i>Thom.</i>	322	
Schlüsselburg <i>Cour.</i>	255	Socinus <i>Fauf.</i>	276. 283	
Schmidt <i>Bafil.</i>	424. <i>Io. Andr.</i> 72	Sœtelfeisch <i>Io.</i>	293. 294	
393. <i>Seb.</i>	64. 68	Sonnemann <i>Otto</i>	293. <i>Io. Dieder.</i>	
Schmoller <i>Christ. Gottf.</i>	463	<i>Godofr.</i>	227. 228	
Schœnfeld <i>Aug.</i>	464	Sonnus <i>Fran.</i>	182. 183	
Schopp <i>Cour.</i>	385	Sonntag <i>Christoph.</i>	433. 434	
Schrader <i>Christ.</i>	316	Spalatinus <i>Georg.</i>	175	
Schramm <i>Ion. Cour.</i>	82	Spangenberg <i>Cyriac.</i>	243. 245. 246	
Schreiner <i>Sim.</i>	341		259. 281	
Schröder <i>Io.</i>	272. 511	Spener <i>Phil. Iac.</i>	349. 363. 364.	
Schrœer <i>Sam.</i>	488		367. 399. 419. 485	
Schütz <i>Constant.</i>	427	Spinosa <i>Bened.</i>	441	
Schwalch	459. 460	Squarcialupus <i>Marcel.</i>	435	
Schwarzenau	484	Staphylus <i>Frid.</i>	233. 245	
Schwenckfeld <i>Cass.</i>	193. 495	Starck <i>Theodor.</i>	184	
Schwerdtner <i>Io. Dav.</i>	227	Status Imperii roman. german.		
Scioppius <i>Cass.</i>	267. 268. 385		449	
Scultetus <i>Abraham</i>	44. 345. 414.	Stein <i>Paul.</i>	359	
	515	Steller <i>Io.</i>	140	
Seckendorf <i>Vlt. Ludov.</i>	382	Stenger <i>Io. Melch.</i>	402. 467. 469.	
Seiler <i>Dav.</i>	469		472	
Seldenus <i>Io.</i>	129. 130	Stolz <i>Io. Gottlob.</i>	461. 462. 483	
Seldius <i>Io. Christ.</i>	212. I. G. 474			
	Zzz 3		Strauch	

Strauch *Agid.* 316. 405. 409. 412
Io. 148. 149
Strigelius *Victoria.* 243. 244
Strimesius *Sam.* 447
Starve *Io. Iul.* 460
Stryck *Sam.* 157. 158. 160. 163
Strypius *Io.* 96
Stubelius *Andr.* 424. 428
Sturm *Io.* 385. *Io.* 234
Sylburgius *Frid.* 385. 386
Synesius 277

T

Targum in libros *Chronicor.* 16
Tarnovius *Io.* 42. 43. *Paul.* 275. 276
Tenzelius *Io.* 335
Tetelen *Valentin.* 200
Teting *Nicol.* 396. 474
Textor *Io. Wolff.* 326
Theodorus *raithuensis* 112. *Vitus.* v. *Dietericus*
Theophanes *Ceraunius* 218
A S. Theresia *Andr.* 476
Thomas *Io.* 270. *Hubert.* 385
Thomafius *Jacob.* 440. *Christian.* 140-144. 147. 156. 157. 397.
Thummus *Theodor.* 344. 345
Timaeus *Christoph. Frid.* 401
Titi. v. *Titus*
Titius *Gerhard.* 55. 56. 213. 293. 294. 303. 314. 316. 322. 323. 325.
Rob. 8. 11
Tollner *Justo.* 420
Tolandus 482
Toffanus *Paul.* 513. 514. *Dax.* 257

Treu *Conr.* 190
Treuner *Io. Phil.* 382
Tribbechovius *Adam* 436. 438
Triglandius *Io.* 78. 80
Triller *C. E.* 80
Trissinus *Io. Georg.* 8. 9.
Trichemius *Io.* 193
Tschern *Nic.* 463
Turretinus *Fran.* 212
Turrianus *Fran.* 108

V

Valerianus. v. *Magnus*
Varenius *Aug.* 63
Vdalricus, *episcopus angusta-*
nus 305
Vehe *Mich.* 207. 208
Veiel *El.* 429-433. 457
Velfer *Mar.* 2. 8
Verpoorten *Wilh.* 214
Victorius *Marian.* 110
Viegas *Blas.* 24
Victor *Ierem.* 251
Vignerius *Nic.* 193
Vincentius *Iorinenfis* 114. 115. *Vi-*
etor 115
Vinitor *Io.* 427. 428
De Vitriaco *Io.* 277
Vitringa *Campeg.* 490. 491. 492
Viva *Domin.* 1. 2. *Ignat.* 2
Vllmann *Io.* 64
Vlphilas 18. 19
Vlrici *I. I.* 1
Vltraiectenses *theologi* 465
Voet *Pau.* 517. 518. *Io. Pauli* *fil.* 528. 529
Vogel

Vogel <i>Matth.</i>	239	Wernsdorf <i>Georg.</i>	451
Vogler <i>Valent. Henr.</i>	29. 39	Weißel <i>Io.</i>	184. 186. 187
Volkelius <i>Io.</i>	518	Wicelius <i>Georg.</i>	190. 195. 305. 307
Volmar <i>Mar.</i>	254	Wideburg <i>Christ. Tob.</i>	290. 291
Volpi. v. Vulpus		<i>Henr.</i>	290. 291
Volufius <i>Adolph. Godefr.</i>	212. 213	Wigandus <i>Ioan.</i>	80. 241. 242. 256.
Vorstius <i>Cour. 283. Jo.</i>	89. 335		276. 277. 279
Vossius <i>Ger.</i>	108	Wilkins <i>Dav.</i>	16
Vrsinus <i>Zacharias 494. Caspar.</i>	385	Winckler <i>Io. Ioseph</i>	444
Vtenbogartus <i>Ioan. v. Vytenbo-</i>		Wion <i>Arn.</i>	479. 480
<i>gard</i>		Wissenbach <i>Iac.</i>	26
Vulpus <i>Io. Ant.</i>	9	Wittfelt <i>Pet.</i>	293. 334
Vytenbogard <i>Io.</i>	498. 799	Wittebergenses <i>theologi</i>	243.
			245. 246. 255. 256. 261. 359. 368.
			369. 400
W		Wittich <i>Christoph.</i>	518
Wachter <i>Georg.</i>	456. 457	Wolfius <i>Ioan. Christoph.</i>	78. 79.
Wachtler <i>Christff.</i>	140	<i>Iac. Gabr.</i>	358
Wagner <i>Christian. 479. 480. Tob.</i>	404	Wurtembergenses <i>theologi</i>	257.
			361
Wagnereck	389	Von Wyd <i>Henr.</i>	182. 189
Walenborchii <i>Hadr. & Pet.</i>	74.		
	355. 523	Z	
Walther <i>Mitch.</i>	400. 286	Zehner <i>Iac.</i>	42
Weidner <i>Io. Iacob.</i>	400	Zeidler <i>Melch.</i>	328. 329. 330
Weisius <i>Criffin. 488. Godefredus</i>	481	Zeisfeld <i>Phil.</i>	69. 70
		Zeller <i>Christoph.</i>	41. 42. <i>Io. Cour.</i>
Weler <i>Io.</i>	175		477
Weller <i>Iac.</i>	351	Zeltner <i>Gustav. Georg.</i>	80. 81
Welmer <i>Io.</i>	424. 425	Zentgraf <i>Io. Iacob.</i>	326
Wendelinus <i>Mar. Frid.</i>	335	Ziegler <i>Caspar.</i>	156. 157. 164. 167.
Werlenfis. v. Dionysius		<i>Bernh.</i>	882
Wermer <i>Iacob.</i>	505	Zwinglius <i>V. d. d.</i>	385

INDEX

Anonymorum & Pseudonymorum.

A Lethæus <i>Theophil.</i>	489. 490	Hesliander <i>Christ.</i>	234
Alithophilus	406	Irenæus. v. Eubulus, <i>Theophilus</i>	419
Ambrosius <i>Vincent.</i>	326	Irenicus Germanicus. v. Germanicus	
Angelus Politianus	512	Irenophilus	446
Anonymus <i>Christian.</i>	84. 483	A Lapide <i>Hippolytus</i>	134
Barreus <i>Iust.</i>	275	Liberius <i>Alithophilus</i>	311
Baumann <i>Bernb.</i>	275	Lugenfeind <i>Pacificus</i>	216
Benbelloni <i>Att.</i>	511. 512	R. Lusitanus	396
Berenicus <i>Theodof.</i>	271	M. I. F. M. A. S. M.	226
Berg <i>Theodor.</i>	270	M. I. H. M.	66
Beyer <i>Germanus</i>	251. 497	Marckiewicz <i>Lus.</i>	328
Bibliotheca politica contracta	8	Marte <i>lo.</i>	405
Briantes. v. Menandrius		Menandrius <i>Conf. Briant.</i>	151
Candidus <i>Dan.</i>	122	Mothe Josséval	194
Conscientiosus <i>Christian.</i>	349	Nicolaides <i>Theophil.</i>	354
D. E. V.	225	De Pace <i>Zephyrinus</i>	222
D. P.	397	Pacianus <i>Eusebius</i>	419
Democritus <i>Christian.</i>	483. 488	Patritius <i>Alex.</i>	22
Discretus catholicus	225	Philadelphus <i>Haraditus</i>	487
Eckhara <i>Gustavus</i>	332	Philalethes <i>Iranus</i>	72. 118
Euangelicus. v. Sincerus		Politianus. v. Angelus	
Eubulus <i>Iranus</i>	203	Q. D. A.	502. 503
Ferrarius <i>Ian. Alex.</i>	523	Radinus <i>Thom.</i>	231
Friedliebicus <i>Erasmus</i>	483. 488	Raitern <i>Vlr.</i>	318
G. A. V.	9	Reuchlinus <i>Andr.</i>	354
Germanicus <i>Iugustus</i>	462. <i>Irenicus</i>	Scrutator veritatis	328
Germanus. v. Sylverius	405	Severianus. v. Vindicius	
Gottfried <i>Holder.</i>	315	Sicurus <i>Devothens</i>	45. 67
Hennies <i>Conr.</i>	293	Sincerus <i>Aaron</i>	465. <i>Conr.</i> 119. 143
		Euangelicus	425. <i>Innocentius</i>
			<i>Deoda-</i>

AVCTORVM

545

<i>Deodatus</i> 227. <i>Verns</i>	225	<i>Villiomarus Tvo</i>	11
<i>Soave Pietro</i>	194	<i>Vincentius Athanas.</i>	489
<i>Strauchson Frid.</i>	406	<i>Vindicius Insus</i>	326
<i>Sylverius Io.</i>	154	<i>Wolfius Ambros.</i> 234. 248.	496.
<i>Theodulus Epiphanius</i>	395		497
<i>Thrasymachus Cyriacus</i>	203	<i>Zephyrinus. v. De Pace</i>	
<i>Vargas Alphonsus</i>	267		

CORRIGENDA ET ADDENDA IN IV. PARTE.

PAg. 10. lin. 1. homini. 44. 4 Athen lubec. 50. 35 Delineat. eccl. cathol. 809.
& Praefat. in Cogitationes antiquo-christianas 17. 77. 5 abbati *Rewander*,
qui postea ei adversatus est, 81. 14 1672. 101. 7 quæ 137. 21 ille 168. 5 *Richter*
— 8 inclytæque 169. 19 commendatur 176. 20 (cuius culpam 179. 3 filius
185. 11 administrare 237. 29 comminati 253. 17 OSIANDRI

IN PARTE II.

19. 13 Chronicorum (civitatis lubecensis) libros III. — 32. 34 obiitque anno 1683.
Vitam eius scripsit *Wittichius*. 85. 30 genitus, concionator Arminianorum prope
Roterodamum, edidit — 32 &, cum forte herbas colligeret, totamque in eas
mentem defixam habens, iusto propius ad molam accederet pneumaticam, ab una
alarum eius correptus & circumactus misere periit: idque contigit in infantia
seculi XIII. 143. 32 deleantur verba sequentia: Latine reddita a Phil. *Marbachio*.
145. 17 secunda ibidem A. 1584. & quarta Brunsvici 151. 35 halberstadiensis 152. 5
Marquardus 154. 36 Io. *Pistorius* cum 158 15 hoc Dicafterii — 16 illo initio
191. 19 *Reiserns* 197. 8 vratislaviensis — 9 philosophicæ in academia vitember-
gensi, 202. 15 Ioan. Ioach. *Wolfius* 208. 37 coemeterio 214. 33 *Vossius*, in diocesi
heidelbergenſi in lucem editus 234. 15 per Christoph. *Pezelinus* & Abraham. Vlrici
Kranachium, 244. 32 Georg. *Werner* 248. 12 inter Iac. Dav. *Perronius* 282. 33
iterata editio A. 1719. II. tomis in fol. cura Io. Herm. *Schminckis* prodiit Francofurti
ad Moenum: qua de vide, sis, *Acta erudit.* A. 1719. 441. 314. 19 deleantur hæc ver-
ba: Atque hæc epistola continet mentionem antiquissimam numeri Electorum 318
17 110. 421. 23 lxx. XV. 423. 21 & Io. Hayus in Sixti senensis 453. 13 Barthol-
do *Borsacco* 479. 34 *Bosius* 500. 17 Laur. *Surio* 508. 29 Apuliz 517. 17 Bem-
bum Paulus *Paruta*, Parutam Andr. 521. 13 *Holzhusii* — 14 cum Schast. *Koro-*
holzi Carmine gratulatorio,

In Indice Auctorum.

Korholt Schast. 521.

A a a a

IN